

172

Rs. 12 /-

चांदोबा

वी. अ. कानत
जी. ए. मल्लिकार्जुन सावर
अनुसूचना

दुखी राजबंधु

फार पूर्वीची गोष्ट आहे ही। महानगर हे शहर विशाल देशांत राजधानीपासून खूप दूर होतं देशांत जरी कुठे दुष्काळ असला तर महानगर मात्र त्यापासून सुरक्षित होतं. तिथली जमीन सुपीक होती असं कांहीजण म्हणत. तर तिथले नागरिक चांगले होते असंही कांहीजण सांगत. पण या सुस्थितीचे सारे श्रेय नगरपाल हेमशंकरला आहे असं बरेच जण ठासून सांगत असत.

हेमशंकर बहुश्रुत होता. साधेलुधे जीवन जगत होता. त्याला राहाण्यासाठी चांगले राजभवन होते. पण तिथे न राहाता तो नागरिकांच्या समवेत एका साध्या झोंपडीत आपल्या परिवाराबरोबर राहात होता. नगराच्या कामासाठी तो दिवसा त्या राजभवनाने जात असे. आम जनतेच्या तक्रारीचे नीट निवारण करण्यांत तो जातीने लक्ष घालीत असे.

नगरांतल्या लोकांचे हेमशंकरवर प्रेम होते. पण

राजबंधु हा एकमेव नागरिक त्याच्या मत्सर करीत होता. नांवाप्रमाणे तो राज्याचा दूरचा नातेवाईक होता. तो खूप श्रीमंत होता. पिढ्यान् पिढ्यांनी जरी नुसते बसून खाले तरी त्याची संपत्ती घटली नसती. पण जरी पैसा अमाप होता तरी त्याला लोक प्रतिष्ठित मानत नसत.

राजबंधुच्या पत्नीचे नांव होते राणीबंधु. ती देखील राणीची लांबची नातलग होती. एके दिवशी या दोघा पतीपत्नींमध्ये यश व प्रतिष्ठा मिळवण्यासाठी काय करायला हवे याबद्दल चर्चा झाली.

दानशूर शिवीराजा, यथाति, बळी, हे सगळे चक्रवर्ती होते. असामान्य दानवीर कणदिखील अंगराज बनल्यानंतर यशस्वी व प्रतिष्ठित झाला गेला होता. याचाच अर्थ असा की यश व प्रतिष्ठा ही पदाशी जोडलेली असतात. जरा वेळ विचार करून राणीबंधुने विचारले, "जेव्हा कुणी राणी

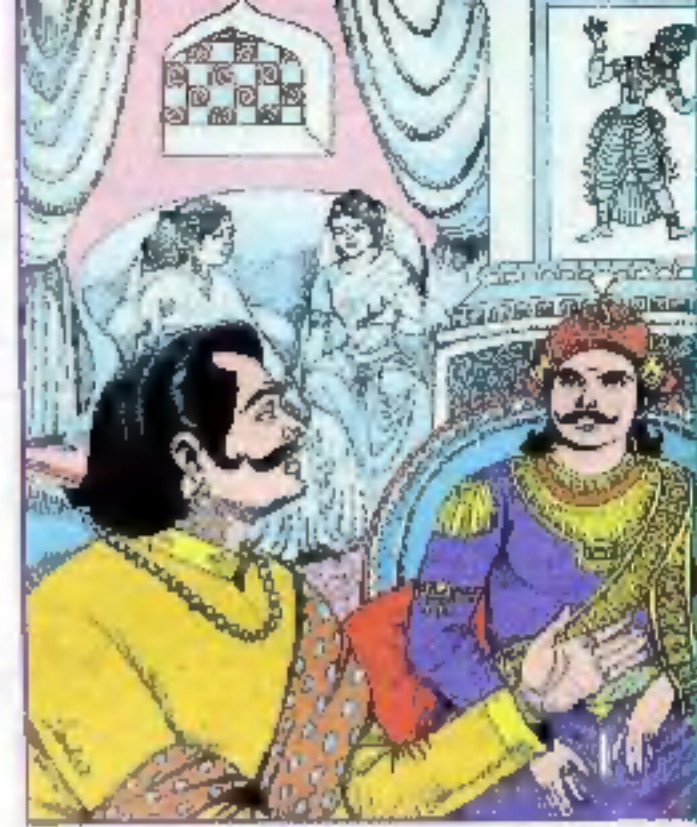
म्हणवली जाते, तेव्हा लोक तिचा मानसन्मान करतात. पण पदावर नसतानादेखील नांव मिळवणारे कुणी लोक असतीलच की?"

त्यावर राजबंधुने हंसून उत्तर दिले, "जे प्रतिभावंत असतात, त्यांना पद मिळाले नसले तरी ते नामवंत असू शकतात. आम्ही प्रतिभावंत आहोत, पण अनुभवी नाही! आपल्याला आदर मिळवायचा असेल तर त्यासाठी महत्वाचे पद मिळाले पाहिजे. म्हणून आपण त्वरेने महाराजांफडे जाऊ या, व त्यांना व राणीराहेबांना विनंती करू या की माझी नेमणूक नगरपाल म्हणून करावी. आपली विनंती ते अच्येष्टार नाहीत ही माझी खात्री आहे." दोघेही राजधानीला गेले आणि राजाराणीला भेटले.

त्यांची मागणी ऐकून राजा विचारांत पडला. थोड्याच वेळांत भानावर येऊन राजाने म्हटले, "तुम्हाला नगरपालाचे पद द्यायला माझी हरकत नाही. पण महानगर हे आदर्श नगर मानलं जातं. दिवसेंदिवस त्याची चौफेर काळ होते आहे. त्याचे खरे कारण आहे चांगला नगरपाल हेमशंकर. तिथून त्याची बदली करणे न्यायाचे ठाऊक नाही ना?"

राजबंधु म्हणाला, "महाराज, महानगर संपन्न व स्वयंपूर्ण आहे. कारण तिथले नागरिक कष्टाळू आहेत, हे विसरता येणार नाही. लोक सारे श्रेय हेमशंकरला देतात आणि त्याची प्रशंसा करीत बसतात. एवढंच नाही तर लोक आता असं म्हणतात की विशालदेशाचा राज्यकर्ता हेमशंकर झाला तर फार बरं! त्याच्या यशावर नियंत्रण

चांदोबा

ठेवले नाही तर आपले सिंहासन संकटात येईल."

हेमशंकरच्या लोकप्रियतेमुळे आपले आसन संकटात पडेल, याची तोपर्यंत राजाला कल्पना नव्हती. त्याचे मन बिभरले. उलटसुलट विचार केल्यावर राजाराणीला एक मार्ग सुचला. त्यांनी महानगरला ताबडतोब एक दूत धाडला. त्या दूताने हेमशंकरला सांगितले, "आपल्या कारकीर्दीत या नगराची फार भरभराट झाली. महाराजांची इच्छा आहे की सान्या देशाची अशीच प्रगती व्हावी. या कामांत त्यांना आपले सहाय्य हवे आहे. यापुढे आपण महाराजांचे सहकार्य व्हाल. आणि आपल्या जागी इथे राजबंधु नगरपाल होतील."

अशा रितीने राजबंधु नगरपाल बनला. त्याने तोंडपुजे लोक जवळ केले, आणि त्यांच्यामार्फत

तो स्वतःची प्रशंसा करून घेऊं लागला. त्याच्या कल्पनेपेक्षा कितीतरी जास्त पटीने त्याची प्रतिष्ठा वाढली.

राजाऐनुसार हेमशंकर राजधानीला पोचला. अनेक क्षेत्रांत त्याने राजाला रास्त सल्ला द्यायला सुरुवात केली व तो अंमलात आणला गेला. सारा विशालदेश स्वयंपूर्ण व संपन्न होऊं लागला.

दोन वर्षांनंतर महानगरांत भयंकर दुष्काळ पडला. जे नगर आजपर्यंत वैभवसंपन्न होते, लोक सुखी होते, तिथे आता हाहाकार माजला. धान्याचे दुर्भिक्ष झालेच, त्याशिवाय पिण्याचे पाणीदेखील दुर्लभ झाले. जेव्हां राजाला महानगरांतल्या नागरिकांवर आलेले संकट समजले, तेव्हां राजाने हेमशंकरला तिथे पाठवले व या दुर्दशेचे स्वरे कारण शोधण्यास सांगितले.

त्यावेळी मंत्रीगणांनी राजाला सांगितले, "आता संपूर्ण देश सुखी व संपन्न आहे, तर महानगरांत दुष्काळ पडला आहे. हेमशंकरच्या कारकीर्दीत तिथे सारे कांही सुरळीत चाललेले होते. ते तिथून बाहेर पडले आणि महानगराच्या दुर्दशेला सुरुवात झाली. महानगरावर आलेले हे संकट निवारले जाईल आणि सारा देशही सुखी होईल, असे कांहीतरी ठोस पाऊल उचलले पाहिजे."

राजाने नकारार्थी मान हलका म्हटले, "आपल्या विचारसरणीत कांहीतरी कुठेतरी त्रुटी आहे हेमशंकरच्यामुळे जर देशाचे भले होणार असेल, तर महानगरचेही भले होईलच की! नाही तरी महानगर देशाचा एक हिस्सा आहे."

मंत्रीगणांनी ताबडतोब सांगितले, "आपल्या या प्रश्नाचे उत्तर महानगरचे नगरपाल राजबंधु यांनी दिलं पाहिजे. आपल्या आज्ञांचं पालन त्यांच्याकडून झालंय की नाही ते आपण जाणून घ्यावं."

या सूचनेतली कळकळ राजाला जाणवली. म्हणून महानगरांतली सत्य परिस्थिती पाहण्यासाठी राजा स्वतःच तिकडे गेला. तिथे पोचल्यानंतर एकूण रागरेण पाहून राजा फारच दुःखी झाला. पृथ्वीवरचा स्वर्ग अशी ख्याति असणारे नगर आता अगदी बकात आले होते. गरीब बेकार होते, घनिकांना चोरांची भीती होती, आणि रोगरुई फैलावली होती. जेव्हां राजाने नगरांत प्रवेश केला तेव्हां राजबंधुने राजाचं गव्य स्वागत

केलं आणि आपल्या लोकांमार्फत राजावर स्तुतीचा भडिमार केला.

राजभवनात पोचल्यानंतर राजबंधु व हेमशंकर यांनी राजाची भेट घेतली. हेमशंकरने राजाला म्हटलं, "महाराज, कांही काळांत इथे फारच अनीति माजलेली दिसते आहे. स्वार्थी लोकांचा राज्यकारभारांत बुजबुजाट झाला, आणि नगराची दुर्दशा झाली आहे. इथली व्यवस्था पाहायला मला दोन वर्षांची मुदत चा. मी हे महानगर पूर्वीसारखं प्रगतिच्या मार्गावर घेऊन जाईन आणि त्याचा पूर्ववत शोभिकंत नगर बनवू शकेन."

तेव्हां राजबंधुने खुलासा करीत म्हटलं, "राजन्, सगळेच दिवस कांही सारखे नसतात. नगराची ही दुर्दशा केवळ अनैतिक अधिकारी आहेत म्हणून झालेली नाही. ती फक्त दैवाची लीला आहे. मला फक्त दोन महिन्यांचा अवधि आहे. महाराजा मी नगराचा कायापालट करीन."

राजाने एकवार राजबंधुकडे रोखून बसितले आणि नंतर हेमशंकरकडे मान वळवून त्याला राजाने विचारले, "मी राजबंधुच्या शब्दावर विश्वास ठेवू की तुमच्या शब्दावर विश्वास ठेवू?"

हेमशंकरने अतिशय नम्रपणाने उत्तर दिले, "महाराज, राजबंधु खरं तेच सांगत आहेत. पण मी इथे असताना मी जन्तूच्याबरोबर राहत होतो. आता राजबंधु राजभवनांत राहात आहेत. मला प्रजाजन आपापल्या अडचणी सांगत होते. तसे झाला त्यांनी सांगितल्या नसतील. म्हणून त्यांना खरी परिस्थिती पूर्णपणे माहिती नसेल."

त्यावर राजबंधुने उत्तर दिले, "महाराज, प्रजाजन आणि मी झांच्यात अनिवात अंतर नाही. सत्य काय ते जाणून घेण्याचा एकच मार्ग आहे. आम्ही दोघेही नगरांतल्या सर्व प्रकारच्या लोकांना भेटून त्यांच्याकडून खरी माहिती मिळवून घेऊं."

राजाने सांगितलं, "ठीक आहे, मी बघ पाहतून तुमच्याबरोबर येईन. त्यानंतर हेमशंकरच्याबरोबर जाऊन लोकांना भेटेन."

त्यानुसार राजा व राजबंधु नगराच्या दिशेने पुढे निघाले. ते प्रथम एका श्रीमंताकडे गेले. नुकतीच त्याच्या घरी चोरी झाली होती. चोरांनी एक लाख मोहरा नेल्या होत्या. त्या श्रीमंताच्या मुलाने चोरांना थांबवण्याचा खूप प्रयत्न केला. पण चोरांनी त्याला मार दिला आणि त्यांत तो घायाळ झाला. ते सारे कुटुंब राजबंधुच्याबरोबर

घाय मोकलून रडायला लागले. त्या घरांतल्या स्त्रियांना धीर देतादेता स्वतः राजबंधुलाही रडू कोसळले.

त्या घरांतून बाहेर पडताना राजबंधु राजाला म्हणाला, "पाहिलंत महाराज, लोक मला फार मानतात. त्यांच्याशी बोलताना मला माझ्या भावनांना आवर घालता आला नाही. मला ते किती जवळचे वाटतात ते आपण पाहिलंत ना?" त्यानंतर त्यांनी आणखी दोन श्रीमंत, चार मध्यवर्गीय व पांच गरीब घरांना भेटी दिल्या. प्रत्येक ठिकाणी हेच झालं.

संध्याकाळी, हेमशंकराच्याबरोबर राजा नगराच्या दुसऱ्या एका पेठेकडे गेला. तिथे सर्व यगांतल्या लोकांची परिस्थिती फारच केविलवाणी होती. पण हेमशंकर त्यांच्याशी प्रेमाने बोलला आणि त्यांच्या अडचणी त्याने लक्षपूर्वक ऐकल्या. त्याबरोबर खुलासेवार माहितीसाठी त्याने अनेक प्रश्नही विचारले.

राजभवनान्त परत आल्यानंतर राजाने

हेमशंकरला म्हटले, "नागरिकांची अवस्था फारच कठीण दिसते आहे. त्यांना पाहून राजबंधुला तर अश्रू आवरेनात. पण तुम्हाला मात्र थोडेसेदेखील दुःख वाटलेले दिसते नाही."

हेमशंकरला आश्चर्य वाटून त्याने उत्तर दिले, "महाराज, मला दुःख जरूर वाटते होते. पण मी माझ्या भावनांना आवर घातला. आज्ञा राज्य्याचे अधिकारी आहेत, कोणत्याही स्थितीत जनतेच्या समोर असहाय्य, अनाथाप्रमाणे वागणूक देता कामा नये. त्यामुळे त्यांच्या मनांतल्या प्रतिमेला तडा बसतो. लोकांची विचारपूस केल्यानंतर माझ्या लक्षांत आले की शासनपद्धती आंतून पूर्णपणे बिघडलेली आहे आणि राजा अधिकारीच जबाबदार आहेत. आपणदेखील पाहिलंत. आता माता जनता शोघायला ह्या."

हेमशंकरचे बोलणे ऐकून राजाने त्याला फारसा विचार केला नाही. त्याने लागलीच हेमशंकरला नगरपालपदावर पुन्हा नेमले आणि राजबंधुला आपला सल्लागार नेमले.

अस्वलया मांत्रिक

14

(अस्वलया मांत्रिक आणि कालीवर्मा मायामर्कटाचा पाठसाग करित किल्ल्याजवळ पोचले. अस्वलया वधिकाने त्यांना किल्ल्याच्या आंतल्या लबाईची माहिती दिली. जितकेतू राजाच्या मंत्री जीमगुताने तिथे पोचल्यानंतर एका रीनिकरता कालीवर्माकडे धाडले. किल्ल्यांत नागमल्ल डाकू व त्याच्या साथीदारांनी किल्ल्याच्या दरवाज्यांना आग लावली. त्यानंतर...)

किल्ल्याचे दरवाजे जळून, त्यांची राखरांगोळी झाली. ते पाहून अस्वलया वधिक सोंडतुटक्या हत्तीवर स्वार होऊन जेव्हा तिथे पोचला तेव्हा तो म्हणाला, "कालीवर्मा महाराज, आता आपण किल्ल्यांत प्रवेश करू. तिथे तो मायावी मर्कट नक्की आपल्या हाती लागेल." आणि जळकी लांकडे हातांत धरून लज्जा मारणाऱ्या रानटी नोकराला हांक घालून तो म्हणाला, "ए सेवका! लोकर इथे ये आणि हा हत्तीला किल्ल्याच्या आंत ने!"

त्या सेवकाने हातांतली लांकडे दूर फेकून

दिली व नागमल्लाला सावधगिरीचा इशारा देत तो म्हणाला, "अस्वलया महाराज, हा बघा मी आलोच!" आणि तो त्या हत्तीच्या दिशेने जाणारच होता, तेवढ्यांत नागमल्लाने त्याला हाताने खूण करून थांबवले व म्हटले, "इथे आता मला नि माझ्या साथीदारांना काय काम आहे? आम्ही आपली रानाची वाट धरतो आणि आमचा धंदा पुन्हा सुरू करतो!"

किल्ल्याच्या दरवाज्याजवळ असलेल्या कालीवर्माने हे शब्द ऐकले आणि तो नाराज झाला.

नागमहलाच्या दिशेने रागाने बघत, तलवार दाखवून तो बोलला, "अरे रानटी दरोडेखोरा, शेवटल्या क्षणी तू आपल्या बाईट विचारांची ओळख दिलीसच ना! निःशस्त्र वाटसरं ना धाक दाखवून त्यांना लुटणे एकडेच तुला ठाऊक, पण धैर्य दाखवून शत्रूशी दोन हात करण्याचे साहस तू तुम्ही दाखवत नाही?"

त्यावर नागमहलाने सर्वांकडे एकवार नजर फिरवली आणि उत्तर दिले, "मी जन्मलो तो एक लुटारू म्हणूनच! पोट भरण्यासाठी ज्यांच्याकडे धन मिळेल त्यांनाच मी लुटतो. आता कितल्यांत दुर्मुखराजा जिकता किंवा सूर्यभूपति जिकता, मला काय त्याचं सुखदुःख?"

अस्वल्या मांत्रिकाच्या लक्षांत आलं की पैशाच्या लालसेने नागमहल आढळणाने असे उलट सुलट बोलतो आहे, आपली तलवार

नागमहलाच्या खांब्यावर टेकवून कालीवर्माने दरडावून त्याला म्हटले, "अरे नागमहल! या तलवारीत मंत्राची शक्ती नाही, पण जर तू माझ मंत्रदंड असता तर एवढा तुलाही अस्वलाच्या ल्यांत मी बदलून टाकले असते. दुर्मुखराजा सोडून दुसरा कुणी आता विजयी झाला तरी तो अरण्यांतल्या हिंस्र श्वापदांसारखा तुमचीच शिकार करेल. हे लक्षांत कसं येत नाही तुझ्या? तू तर अगदीच रानटी आहेस की!"

हे शब्द ऐकून नागमहल वाटलं की त्याने दुर्मुखराजाच्या पक्षांत जाणं हेच योग्य ठरेल. त्याने आपल्या दोघा सहकाऱ्यांच्याकडे वळून पाहिलं आणि म्हटलं, "अरे ऐका! आजपासून आपल्या रानाबनांत भटकण्याची कांहीही जरूरी नाही. आपण जर दुर्मुखराजाच्या पक्षात राहून शत्रूचा संहार केला तर ते विजयी झाले की त्यांच्या सैन्यांत आपल्याला नक्की नोकरी मिळेल."

आपल्या नेत्याच्या तोंडून ही बातमी ऐकल्यावर दोन्ही डाकू आपापसात तलवारी उंचावून ओरडले, "दुर्मुख महाराजांचा विजय असो!"

अस्वल्या मांत्रिक आणि कालीवर्मा आपापल्या वाहनांवर स्वार होऊन वधिकांला म्हणाले, "आपण सगळेजण मिळून दहजणदेखीत होणार नाहीत. आपले मुख्य काम म्हणजे मायावी मर्कटाचे रूप धारण करणाऱ्याकडून मंत्रदंड हस्तगत करणे आहे. त्यानंतर दुर्मुखराजाचे रक्षण करणे हे आहे. त्यासाठी तुम्ही प्रत्येकाने आपले धैर्य व त्याग यांचा परिचय करून द्यायला हवा."

सर्वांना हत्यारे उंचावून घोषणा केली, "कालीवर्मा की जय!"

घोड्यावर स्वार झालेला कालीवर्मा पुढे राहून कितल्याच्या आंत जाऊ लागला. कांहीतरी म्हणून त्याने घोडा मागे फिरवला आणि विचारले, "राक्षस उग्रदंड कुठे आहे?"

त्याचवेळी उग्रदंड एका हत्तीची सोंड पकडून दूर उभ्या असलेल्या जितकेतूचा मंत्री जीवगुप्त याच्याकडे जात होता.

ते बघून कालीवर्मा हा होऊन अस्वल्या मांत्रिकाला म्हणाला, "गुरुजी! हा राक्षस जितकेतूच्या पक्षाला मिळणार असं वाटतंय."

"असं कधीही होणार नाही. त्याचं पाझ्याकडे कांहीतरी वैयक्तिक काम आहे असं मला कळतंय. तू झटकन जा आणि खरी गोष्ट समज आहे त्याचा खोला लाव." मांत्रिकाने सल्ला दिला.

या गोष्टी ऐकून अस्वल्या वधिका हत्तीवर बसलेल्या दुर्मुखराजाच्या अंगरक्षकांना म्हणाला, "अरे अंगरक्षकांनो! तो राक्षस कदाचित कालीवर्माजींना कांहीतरी दगाफटका करील, पण त्यापूर्वीच आपण राक्षस होऊन त्यांना संरक्षण देत त्यांच्या पाठीमागून हत्तीबरोबर जाऊ ना." असं सांगून त्याने एका वन्य माणसाला आज्ञा दिली आणि कालीवर्माच्या घोड्याच्या पाठीपाठ आपला हत्ती नेला.

घोड्यावर बसलेला कालीवर्मा आणि हत्तीवरचा अस्वल्या वधिका व अंगरक्षक आपल्या दिशेने येत असलेले पाहून उग्रदंड राक्षस क्षणभर

चांदोबा

स्तंभित झाला. नंतर त्याने आपली दगाडी गदा वर उचलली, आणि हत्तीची सोंड पकडून ती त्यांच्या दिशेला वळवून तो तयारीने उभा राहिला.

कालीवर्मा उग्रदंडाकडे जाऊन म्हणाला, "उग्रदंडा, हे काय आहे? आम्हाला वाटलं होतं की तू आमच्याबरोबर कितल्यांत येशील आणि दुर्मुखराजाचे सूर्यभूपतीपासून रक्षण करशील!"

"कालीवर्मा, दुर्मुखराजा जिवंत आहे असा तुला विश्वास आहे का?" उग्रदंडाने विचारले.

"दुर्मुखराजा आत्तापर्यंत मेला असेल अशी शंका तुझ्या मनांत कां आली? कितल्याच्या आंतले कांही सैनिक दुर्मुखच्या बाजूने लढत आहेत. तसं नसेल तर आंतला शस्त्रांचा खणखणाट आपल्याला कसा ऐकू आला असता?"

दूरवर उभ्या असलेल्या जीवगुप्त मंत्र्याच्या

15

जानेवारी २००५

सैनिकांच्या दिशेने हाताने खूण करीत उग्रदंड राक्षस म्हणाला, "कालीवर्मा, तुम्ही सारे किल्ल्याच्या दारांतच वायफळ चर्चा करण्यांत कां वेळ बाया घालवत आहात? अजूनही तुम्ही लौकर किल्ल्यांत घुसा, दुर्मुखराजाला वांचवा, आणि त्याबरोबर मायामर्कटाकडून मंत्रदंड मिळवा!"

"हेच करायला आम्ही तिकडे जात आहोत. पण या हत्तीला घेऊन तू कुठे चालला आहेस?" कालीवर्मनि प्रश्न केला.

उग्रदंडाने दगडी गदा जीवगुप्ताच्या दिशेने उंचावत म्हटले, "जीवगुप्त मंत्री आणि त्याचे सैनिक किल्ल्यांत मागल्या बाजूने घुसून तुम्हाला मारतील म्हणून मी त्यांना रोखून धरायला जातो आहे."

हे शब्द ऐकून कालीवर्माला फार समाधान

घाटले आणि बधिक बगैरे मंडळींबरोबर तो किल्ल्याच्या दरवाज्याजवळ परत आला. सगळे गर्जतच किल्ल्यांत शिरले. दोन हत्तीवर तलवारी, माते घेऊन कांहीजण स्वार झाले होते. पणु एका घोड्यावर कालीवर्मा, रेड्यावर अस्वल्या मांत्रिक आणि त्यांच्यामागे नागमल्ल व त्याचे साथीदार ओरडत येताना बघून सूर्यभूपतीचे सैनिक घाबळून गेले व त्याला म्हणाले, "महाराज, अस्वल्या मांत्रिक हत्तीचे दंड घेऊन जाता येतो आहे. या क्षणी आपण इथून पळून जाणेच योग्य आहे."

दुसऱ्याच क्षणात एका लखनुरा इमारतीच्या मागे लपलेला सूर्यभूपती आपली रक्ताने माखलेली तलवार परजत पुढे येऊन गरजला, "अरे सैनिकांनो, तुम्ही धावठं नका. दुर्मुखाच्या पक्षांत लखनुरा बहुतेक सर्वजणांना आपण मारलेले आहे. हा मांत्रिक काय विशेष करू शकणार आहे? आपल्या पक्षांतल्या मायावी मर्कटाकडे मांत्रिकापेक्षा जास्त मंत्रशक्तीचे दंड आहे ना!"

सूर्यभूपतीला बघून कालीवर्मा दांतओठ खाल ओरडला, "अरे भेकड मांडलिका, भाकडाची मदत घेऊन लढाई जिंकण्याचा बेत आहे वाटतं तुम्हा? दुर्मुखराजा कुठे आहे? झटकन सांग. त्याच्या हातून मी तुझा शिरच्छेद करवणार आहे."

त्याच वेळी त्या इमारतीच्या छोट्याशा भिंतीवर मायामर्कट उडी मारून येऊन दंड आणि किचकिच करू लागला. सर्वांनी माना वेळावून त्याच्याकडे बघितले. मर्कटाच्या उजव्या हातांत मंत्रदंड चमकत होता. उजव्या

हातांत एक मुंडक्याचे केस पकडले होते. ते हलवत मर्कट म्हणाला, "अरे कालीवर्मा, तू दुर्मुखराजाची माहिती विचारतो आहेस ना? हे बघ, त्याचे घडावेगळे मस्तक आहे. तू त्याच्या घडाच्या शोच घेईपर्यंत तुझे मस्तकदेखील सूर्यभूपतीच्या तलवारीने असेच घडावेगळे होऊन खाली जमिनीवर पडेल."

लोच अस्वल्या मांत्रिकाने तलवार उपसली आणि आपल्या वाहनाला म्हणजे रेड्याला पुढे हलकत तो बोवला, "माकडाच्या रूपांतल्या दुष्ट भ्रांतिपती, तू माझा मंत्रदंड चोरता आहेस म्हणून उगीच हुरळून जाऊ नकोस. माझ्याजवळचे शस्त्रदेखील तितकेच प्रभावी आहे. तुझे गुरु मिथ्यामिश्रसुद्धां ब्रम्हपुत्रेच्या काळाचा प्रदेश सोडून इकडचे अरण्य बघायला आले आहेत वाटतं?"

या प्रश्नाचे उत्तर म्हणून मायामर्कट तुच्छतेने किचकिचत बोलू लागला, "अरे अस्वल्या मांत्रिका! तुझ्या मंत्रशक्तीच्या जोरावर तू माझ्या गुल्चा ठावठिकाणा शोध की! बहुतेक माझे गुरु तुझ्या गुरु अखिलपादाचे मस्तक छाटण्यासाठी चर्काच्या लादीवर आपली तलवार पाजळत असतील."

हे शब्द ऐकताच मांत्रिक संतापाने लाल झाला आणि दांतओठ खात म्हणाला, "अरे मिथ्या कालीवर्मा! तुम्ही सर्वांनी असा कडक पहारा बसवा की किल्ल्यांतला शत्रूपक्षाचा एकही जिवंत माणूस पळून जाऊ शकणार नाही, आणि शक्य झालं तर या मायामर्कटाला आणि सूर्यभूपतीला मात्र पकडून त्यांचे तुकडे तुकडे करून टाका."

चांदोबा

मांत्रिकाच्या तोंडून हे शब्द बाहेर पडल्यानंतर अस्वल्या बधिकाच्या हत्तीवर बसलेल्या बन्धमाणसाने बाण सोडला. आणि माया-मर्कटाच्या ज्या हातांत कापलेले मस्तक होते, त्या हाताला तो बाण लागला, त्याबरोबर मायामर्कटाने किंकाळी फोडली आणि त्याच्या हातांतले मस्तक घसरून दूर जाऊन पडले.

लागलीच दुसऱ्या हत्तीवर बसलेले दुर्मुखराजाचे दोन्ही अंगरक्षक उडी मारून खाली उतरले आणि धावतच जाऊन त्यांनी त्या मस्तकाची तपाखणी केली. "हे कांही दुर्मुख महाराजांचे मस्तक नाही हा मायावी आपल्याला फसवतोय."

दुसऱ्याच क्षणी अस्वल्या बधिक "सिरस भैरव!" अशी गर्जना करीत, परशू उंचावत म्हणाला, "अरे रानटी सेवका! तू तर

17

जानेवारी २००५

मायामर्कटावर बाण चालवून अद्भुत काम केले आहेस कीरे! दुर्मुखराजाचा शोधण्यासाठी आम्ही आता सत्या किल्ल्यांतल्या कोपरान् कोपरा पिंजून काढूं. जे माझ्या परशूचे बळी होणार नाहीत, त्यांना तू तुझ्या बाणांनी ठार मारून परलोकांत पाठव." आणि त्याने हत्तीच्या गंडस्थळावर परशूच्या मुठीने जोरांत आघात केला.

हत्तीने गगनभेदी चित्कार केला. त्या वेळांत मायावी मर्कटाने त्या लहानशा पिंतीवरून उडी मारली आणि तो दिसेनासा झाला. तेव्हां कालीवर्मा अस्वत्था मांत्रिकाता म्हणाला, "गुरुजी, आपण अगोवर सूर्यभूपती व त्याच्या सैनिकांना मारलं पाहिजे. दुर्मुखराजा या किल्ल्यांत नक्की जिवंत असेल जेव्हा माझा विश्वास आहे."

तोपर्यंत सूर्यभूपतीच्या सैनिकांपासून लपून राहिलेले दुर्मुखराजाचे सैनिक मांत्रिकाजवळ पळतपळत येऊन पोचले नि म्हणाले, "महाराज! आमचे महाराज शत्रूला धावून दरबारांतल्या सिंहासन असलेल्या दातनांत लपून बसले

आहेत." "तर तुम्हीच पुढे होऊन मार्ग दाखवा. शत्रूचं काय करायचं ते आम्ही बघतो." कालीवर्मा त्यांना दिश्या दिश्या, कालीवर्मा आणि अस्वत्था मांत्रिक सभामंडपाजवळ पोचले, तेव्हांत हत्तीवर स्वार असलेला अस्वत्था बघितलं तिथे आला. दुसऱ्याच क्षणी सिंहासनवात्या दातनाचे दरवाजे उघडले. सर्वांनी आश्चर्याने बघितलं की दुर्मुखराजा सिंहासनावर बसलेला आहे.

सारेजण बळ होऊन पाडात होते, तोच दुर्मुखराजाने आपला हात उंचावून म्हटले, "हे अस्वत्था बघिका, आपल्या सिंहासनावर किल्ल्या एका बसण्याची माझी इच्छा पूर्ण झाली. तू कोणत्याही विघ्नाशिवाय माझे परतक उाटून आपल्या गुरुच्या हातांत देऊ शकतोस. माझे कोणतीही तक्रार राहणार नाही."

ताबडतोब बघिकाने आपला परशू उंचावला आणि हत्तीवरून त्याने खाली उडी मारली व तो सभामंडपाच्या दिशेने पळत जाऊ लागला.

(क्रमशः)

वेताळ-
कथा

राज-चोर

निराश्याचा पक्षा विक्रमार्क पुन्हा त्या प्राचीन वृक्षाजवळ गेला. त्याने झाडावरून पंखे खाली उतरवले, आपल्या खांद्यावर टाकले आणि तो स्मशानाच्या वाटेने चालायला लागला. तेव्हां शवांत लपलेल्या वेताळाने म्हटले, "राजन्, तुझे हे कठोर परिश्रम पाहून मी चकित झालो आहे. मना वाटतं तुझा कुणीतरी अप्रत्यक्षपणे अपमान केला आहे. त्यांतून त्याला लपवण्यासाठी किंवा स्वतःला सावरण्यासाठी तू प्रयत्न करतो आहेस. सांग, माझा हा तर्क खरा आहे की नाही? माणूस कांहीतरी चांगले करण्यासाठी एखादे काम हातांत घेतो. पण परिस्थिती त्याला साथ देत नाही. उलट त्या कायमळे त्याचे नुकसानच होते. आणि

तो त्याला अपमान वाटलो. लोक हंसतील या भीतीने तो ती गोष्ट इतरांना सांगित नाही. त्याबद्दल सावध राहातो. त्याचे उदाहरण म्हणून मी सुनीलवर्मा राजाची गोष्टच तुला सांगतो. एका चोराने ह्या राजाला फसवले. पण ही गोष्ट इतरांना माहीत असूनय असे राजाला वाटत होते. म्हणून जेव्हा तो चोर पकडला गेला, तेव्हा राजाने त्याला शिक्षा केली नाही, उलट त्याला माफी दिली. एक राजा म्हणून त्याने असं करायला नको होतं. त्या राजाची ही कथा नीट लक्ष देऊन ऐक." आणि वेताळ राजाला सुनीलराजाची कथा सांगू लागला.

सुधीरवर्मा राजाचा मुलगा सुनील हा दयानंद मुनींच्या गुरुकुलांत शिक्षण घेत होता. सर्व विद्यांचे भरपूर ज्ञान संपादन केल्यानंतर दयानंद मुनी

त्याला म्हणाले, "तू विद्यार्जन करताना त्यांत रस घेतलास आणि निरंतर परिश्रम करीत राहिलास. त्यामुळे इतर विद्यार्थ्यांच्या मानाने तू कमी वेळांत शिक्षणक्रम पूर्ण केलास.

आता तुला इथे राहाण्याची आवश्यकता नाही. विद्या ही माणसाच्या दोन्ही डोळ्यांसारखी आहे. राज्याचा कारभार त्याला तुला तिचा उपयोग होईल.

जनतेचे कल्याण कसे होईल व त्यांतून सर्वांचा फायदा होईल असे निर्णय अधिकारीवर्गाने विचारपूर्वक घ्यायचे असतात. त्यामुळे राज्यकर्त्याला विद्या ही उपयोगी असते. या विद्येचा संबंध मानव-जन्माचाही परम अर्थ आहे परोपकार. म्हणून तू स्वप्नांतदेखील कधी विसरू नकोस. तीच माझी खरी गुरुदक्षिणा होईल." असं सांगून मुनींनी सुनीलला आशिर्वाद दिला.

सुनीलने गुरुंना भक्तिभावाने नमस्कार केला. गुरुकुलासाठी त्याच्या पित्याने घाडलेल्या वस्तू त्याने गुरुजींना अर्पण केल्या आणि तो राजधानीला परतला.

विद्येचे तेज त्याच्या चेहऱ्यावर झळकत होते. पूर्णचंद्रसारखा तेजस्वी दिसणारा आपला पुत्र पाहून राजा सुधीरवर्माला फारच आनंद झाला. मंत्रीगण व राजगुरुंना विचारून त्याने मुलाला याटामाटांत राज्याभिषेक केला.

पित्याला साजेशा रीतीने पुत्रानेही राज्य-कारभार दक्षतेने चालवला. गुरुकुलांतून बाहेर

पडताना गुरुजींनी सांगितलेले उपदेशपर शब्द त्याच्या कानांत गुंजत होते. म्हणून तो बरेच वेळा बेष पालटून राज्यांत फिरत असे आणि प्रजेच्या चिंता समस्या यांची माहिती मिळवीत असे.

जमेल तितक्या समस्यांचे निवारण करण्याकडे त्याचा कल होता. अडचणीत असलेल्या लोकांना मदत करण्यांत त्याला अपार आनंद मिळत होता.

एकदा तो कापडव्यापाऱ्याच्या वेषांत दुसऱ्या प्रांतात जायला निघाला. राजधानीपासून थोड्याशा अंतरावर वाहणारी नदी या करून, तिथे रात ओलांडून, तो एका मांढ्याजवळ पोचला, तेव्हा आकाशकात एक केविलयाणा आकाश ऐकू आला, "माझ्या मुलाला वांचवा, माझ्या मुलाला वांचवा." तो शब्द ऐकताच राजाने तिकडे वळून पाहिले.

तिथे एका ओसाड विहिरीजवळ एक माणूस उभा होता आणि विहिरीत बाघात ओरडत होता. "अहो भाऊ, माझा मुलगा विहिरीत पडला, मी लंगडा आहे, मला विहिरीत उतरता येणार नाही. माझ्या मुलाचे प्राण वांचवा, कृपा करून त्याला वांचवा." त्याने दीनवाण्या सुरांत बिनकले.

वेषांतर केलेल्या सुनीलने कापडाचे मोठे गांठोडे जमिनीवर ठेवले आणि विहिरीत वांकून पाहिले, व आंत उडी मारली. त्याने विहिरीत नीट पाहिले, अगदी तळ्याशी बुडी मारूनदेखील सगळीकडे पाहिले, पण मुलगा दिसत नाही.

बराच वेळ तो विहिरीत धांमला. शेवटी तो बरती आला तेव्हा तिथे तो लंगडा नव्हता आणि राजाचे कापडाचे मोठे गांठोडेदेखील नव्हते. आपण फसवले ते आहोत हो राजाला लागलीच समजले. तो उदास मनाने राजवाड्यांत परतला.

बऱ्या दिवस झाले. अकराव्या परतला जेव्हा सुनील राजा दरवारांत सिंहासनावर बसला होता, तेव्हा हातकड्या घालून एका चोराला सैनिकांनी राजापुढे आणले.

राजाने त्याच्याकडे निरखून पाहिले आणि त्या चोराचा कोणता अपराध होता ते सैनिकांना विचारले.

"महाराज, पुण्यगुप्त सराफाच्या घरी झाला चोरी करताना हा पकडला गेला." सैनिकांनी सांगितले.

वळली. तो बरबर कांपत, चांचरत म्हणाला, "महाराज, सया करा. मी आपल्याला फसवून आपले गांठोडे चोरले. मी यापुढे खरंच कधीही चोरी करणार नाही. मला वांचवा." आणि त्याने राजाच्या पायांवर लोटांगण घातले.

"तुझ्या अपराधाची शिक्षा तुला भोगायलाच हवी. सराफाच्या घरी चोरी केलीस त्याबद्दल तुला शिक्षा होईल. तू मला फसवतंसा त्यासाठी मी तुला कांही शिक्षा करणार नाही. मात्र एक लक्षांत ठेव; विहिरीच्याजवळ जे कांही घडतं, ते तू दुसऱ्या कुणालाही, कधीही सांगायचं नाही. ही माझी अट तुला कबूल आहे?" राजाने विचारलं.

"हो महाराज, मला मान्य आहे!" चोराने राजाचे पाय धरीत म्हटले. राजा तुरुंगातून बाहेर पडला.

दुसऱ्या दिवशी सैनिकांनी चोराला दरबारांत राजासमोर उभे केले. राजाच्या न्यायनिवाडा ऐकायला सारे दरबारी उत्सुक होते.

राजाने चोराला विचारले, "पुण्यगुप्त सराफाच्या घरी तू चोरी करताना पकडला गेलास का?"

"होय, महाराज!"

"ही तुझी पहिलीच चोरी आहे की चोऱ्या करणे हा तुझा धंदा आहे?" राजाने विचारले.

"महाराज, चोरी करणे हा माझा धंदा नाही. माझे शिक्षण संपल्यानंतर माझ्यावर चोरीचा खोटा आळ लादला गेला. ती चोरी मी खरोखरीच केलेली नव्हती. माझ्यावर चोर असण्याचा शिक्का बसला.

कांही कामधंदा मिळवाय म्हणून मी खूप प्रयत्न केले. पण चोर ठरवला गेलो होतो-साहजिकच कुणी काम देईना. मला जगणे असंख झाले होते. या आयुष्याची समाप्ति करावी म्हणून मी मरण्यासाठी अण्यांत गेलो पण आत्महत्या करण्याचा मला धीर झाला नाही.

मी भुकेने कळकळून पण विहिरीच्या कांठावर यकून बसलो होतो. तिथे एक पुण्यात्मा आला होता. त्याचे कापडाचे गांठोडे आणि भरपूर शिंदोरी दिसली ती मी लबाडीने पळवली. ते भोजनाचे पदार्थ मी पोटभर खावे. आणि माझ्या मनांत आलं की अशी चोरी करीत मला आरामांत आयुष्य जगता येईल. पोट भरण्यासाठी कष्ट केलेच पाहिजेत, काम केलेच पाहिजे, अरं कांही नाही. त्या दियरापासून मी किरकोळ चोऱ्या करायला लागलो. काल मी सराफांच्या घरांत

घरफोडी करताना पकडला गेलो." अशू दावत त्या चोराने आपली कहाणी सांगितली.

"जर तुला जगायची चांगली संधी मिळाली तर तू चोरी करणे सोडून देशील का?" राजाने विचारले.

"महाराज, मी जन्मांत पुन्हां कधी चोरी करणार नाही असे वचन देतो." चोराने डोळे पुसत सांगितले.

त्यावर राजाने आज्ञा केली. "गेल्या दहा दिवसांत तू जिथे जिथे चोरी केलीस, त्यांच्या बस्तू तू त्यांना परत देऊन टाक व त्यांची माफी माग. तोपर्यंत माझे सैनिक तुझ्याबरोबर असतीलच. त्यानंतर तुला कांहीतरी कामधंदा मी मिळवून देईन." राजाने आश्वासन दिले.

हा निकाल ऐकून सभागृहांतल्या सर्व उपस्थितांनी ळळय वाजवल्या.

थोडावेळ राजाने मनाशी विचार करून सांगितले, "ठीक आहे, उषां सकाळपर्यंत मला तुरुंगात ठेवा. त्याला काय शिक्षा द्यायची ते मी उषां सांगेन."

सैनिकांनी त्याला ओढत नेले आणि तुरुंगात डांबून ठेवले.

त्या रात्री राजाने पुन्हा कामधंद्याच्या व्यापाऱ्याचा वेध घेतला आणि तो तुरुंगात गेला. झोपी गेलेल्या चोराला राजाने उठवले.

चोर दचकून उठला आणि समोर त्याच व्यापाऱ्याला बघून चकित होऊन म्हणाला, "तू इथे कसा आलास? तूही एक चोर आहेस की काय?"

राजाने आपली खोटी दाढी काढली, पगडी उतरवली आणि ते पाहून चोराची बोबडीच

“आपली आज्ञा शिरसाचं आहे, महाराज” असं नम्रपणे म्हणून चोर सैनिकांच्याबरोबर गेला. सुनील राजाला आपल्या गुरूजींची आठवण झाली व त्यानेही समाधानाने मान डोलावली.

कहाणी पूर्ण झाल्यानंतर वेताळाने राजाला विचारले, “राजन्, राजा म्हणतो की अपराध्याला शिक्षा ही व्हायलाच हवी आणि दुसरीकडे चोरी केली तरी त्या चोराचा अपराध माफ झाला. हे विचित्र आणि परस्परविरोधी वाटत नाही का? जर चोराने खरी गोष्ट सांगितली असती तर लोक आपल्याला हंसतील. या भीतीने राजाने त्या चोराला माफी दिली आणि त्याला रोजगारीचे आश्वासन दिले.

ज्या चोराच्या हातून खुद्द राजाच फसवला गेला होता. त्या चोराला माफी देणे हे तर्कसंगत आहे का? यालाच न्याय व धर्म म्हणायचे का? त्यामुळे देशांत गुन्हेगारी वाढणार नाही का? या भाव्या शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील जर तू मौन स्वीकारलेस, तर तुझ्या मस्तकाची शंभर शकले होऊन पडतील.”

राजा विक्रमाकनि उत्तर दिले, “अपराध्याला शिक्षा ही व्हायला हवीच, पण त्या शिक्षेमुळे त्याच्या वृत्तीत बदल झाला पाहिजे. तुलात जेव्हा चोराला राजा भेटला, तेव्हापासून चोराची मनोवृत्ती घालटायला लागली होती, त्याला पश्चात्ताप होत होता. चोर असला तरी राजाने त्याच्या शब्दांवर विश्वास ठेवला. चोरी करण्याचे मूळ कारण नाहीसे झाले की चोर सुधारला असता व त्याने चोरी केली नसती. म्हणून राजाने चोराला सुधारण्याची एक संधी दिली. आता राजा फसवला गेला, त्याची गोष्ट पुनः रहावी ही राजाची इच्छा होती. कारण परोपकाराबद्दलचा गुरुंचा आदेश त्याला तंतोतंत पाळायचा होता. जर हंसेल याची राजाला भीती नव्हती. पण परोपकाराबद्दल जनतेत विश्वास उत्पन्न व्हावा, या उदात्त विचारामुळे राजाने ही गोष्ट एक मुफ्त राहावे, अशी अट चोराला घातली होती.”

राजाचौ मौनमग झाला आणि वेताळ शवासहित पुन्हां अदृश्य होऊन झाडावर जाऊन बसला.

रामायणाची ३०० भाषांतरे

या प्रसिद्ध महाकाव्याची सर्व भारतीय भाषांमध्ये अनेक भाषांतरे झालेली आहेत. तुळू व बच्चवासी मिळी व संताली भाषांतदेखील रामायण आहे. शेजारच्या आग्नेय आशियाई देशांतल्या अजामीडा, बालीनीज, कांबोडियन, चिनी, जपानी, लाओशियन, मॅले, थाई व तिबेटी भाषांतली भाषांतरे पाहून ही कथा किती लोकप्रिय आहे ते समजते. सर्व युरोपीय भाषांत रामायण गेलेले आहे. एका प्रसिद्ध इतिहासकाराने म्हटले आहे “रामायण हे इतिहासाचे एक पान नाही. त्यालाच स्वतंत्र इतिहास विविध ठिकाणी, वेगवेगळ्या वेळी, या विषयाभोवती गुंफलेला असून अनेक भाषांतरांमधल्या कहाण्यांत भरलेला आहे.”

स्थानकाला सांस्कृतिक वारसा दर्जा

मुंबईतल्या छत्रपती शिवाजी या स्थानकाला जागतिक वारसा हा दर्जा देण्यांत आला आहे. पश्चिम बंगालमधले दार्जिलिंग या स्थानकालाही हा दर्जा मिळालेला आहे. छत्रपती शिवाजी स्थानक हे

जगांतले सर्वात जास्त रहदारी असणारे स्थानक आहे. त्याचे बांधकाम १८७८ साली सुरू झाले आणि दहा वर्षांनंतर स्थानक तयार झाले. महाराणी व्हिक्टोरिया यांच्यावरून त्याचे नांव व्हिक्टोरिया टर्मिनस ठेवण्यांत आले होते. १९२९मध्ये, तेरा फलाट (प्लॅटफॉर्म) वाढवले गेले. १९९६ साली आणखी दोन फलाट वाढवले आणि नामांतर झाले. इथून रोज तीस लाख प्रवाशांची येजा होत असते.

म्हणून समुद्र खारट झाला!

फार फार वर्षांपूर्वी अरण्याजवळच्या एका खेड्यांत दोन मित्र राहत होते, सुझू आणि यामार. सुझू बत्काम आणि चुणचुणीत होता, यामार अशक्त नव्हता, पण जरा आळशी होता. जर एखाद्या उंच झाडावर पिकलेली फळे दिसली, तर सुझू झाडावर चढून फळे काढील असे. पण त्यांतली फळे नियमावला तो प्रथम यामारला संधी देत असे.

दोघेही मोठे झाले, त्यांची लग्ने झाली. सुझू एका

पण दोघांची पेंत्री ठिकली होती. जेव्हा केव्हा दोघांना वेळ मिळेल तेव्हा ते दोघेजण एकत्र अरण्यांत जात. एकदा ते असेच एका गुहेत शिरले अंधारात चमकणारे कांही दगड सुझूला दिसले त्याने ते गोळा केले. गुहेच्याबाहेर आल्यानंतर त्याने ते यामारला दाखवले. यामारने ते नीट पाहिले. त्याचे डोळे आनंदाने चमकले. पण कांहीही न दाखवता सहजपणे म्हणाला, "मला उद्यांच नगरांत जायच आहे. तिथे मी या दगडांची किंमत विचारून घेईन."

दुसऱ्या दिवशी यामार नगरांत गेला. दगड म्हणजे किंमती रत्ने होती. त्याने आणि भयंकर धन घेऊन तो खेडेगांवी परत आला. त्याने सुझूला थोडेसे पैसे दिले आणि पुढे म्हणाला, "हे दगड अगदीच कमी किंमतीचे निघाले, पण एका श्रीमंत भावसाने ते पुण्यात हाजरावत्ता म्हणून विकत घेतले, त्यांतली ही अर्धी राकम - हा हिस्सा!"

यामारने मोठे घर बांधले. मोठे विकत घेतले आणि बरेच नोकरचामत ठेवले. "मला माझ्या घरांत पुरेलेला एक लहानसा खजिना सांपडला." त्याने शेजाऱ्यांना सांगितले.

आपल्या मित्राचे भाग्य फळमळले त्याचा सुझूला आनंद झाला. "आपल्याला कधी अडचण आलीच तर त्याची मदत मिळेल?" सुझूने बायकोला सांगितले. पण तिला जरा संशय येत होता. सुझूला मिळालेले दगड हेच यामारच्या श्रीमंतीचे कारण नसेल ना, असे सारखे तिच्या मनांत येत होते.

एक दिवशी सुझू एकदाच त्या गुहेकडे गेला. आपल्या छोट्या आगारी मुलासाठी औषधे आणायची होती आणि त्याला पैशाची फार जली होती. त्या जागी पोचल्यावर याभार गुहेत शिरताना दिसले. "तू काय करतो आहेस इथे?" सुझूने विचारले.

यामारने उत्तर दिले आणि सांगितले म्हणाला की तो त्या वाटेने जात होता आणि सहजच गुहेकडे होता. "पण तू कशासाठी आला आहेस इथे?" यामारने सुझूला विचारले. "मी इथे कांही दगड मिळतात ते बघायला आलो होतो." सुझूने खरी गोष्ट सांगितली.

"फार छान! चल, आपण दोघे मिळून शोधू या. जर कांही दगड मिळाले तर मी ते घेऊन नगरांत जाईन आणि त्याची किंमत करीन. तू फार सरळ स्वभावाचा आहेस. म्हणून तुला लोक प्रसक्तीत हो." यामार म्हणाला. दोघांनी सगलीकडे शोधून पाहिले, कांहीच हाती लागले नाही.

गुहेच्याबाहेर आले आणि घराच्या बाहेला लागले. "पाऊस पडेल बहुतेक. बस घरभरा!" यामार म्हणाला आणि तो सुझूच्या पुढे निघून गेला.

"अरे बाळा, अंमदी तांकडाची मोळी उचलून माझ्या डोक्यावर ठेवतोस कां रे?" झाडाखाली बसलेल्या एका म्हातारीने यामारकडे बघत काकुळतीने विचारले.

यामारने तिच्याकडे दैत्यळणीने बघितले नि तो घाईने पुढे निघून गेला.

"आजी, बाबा, मी देतो ती मोळी तुम्हाला उचलून" असे म्हणत सुझूने ती मोळी उचलली आणि म्हातारीच्या डोक्यावर नीट ठेवली. तो तिच्याबरोबर तिच्या झोंबडीपर्यंत गेला आणि ती मोळी खाली उतरवायला त्याने म्हातारीला मदत केली.

"पोरा, मला मदत केलीस ते पाहून फार बरं वाटलं हो" म्हातारीने त्याचे आभार मानले आणि घरांत

जाऊन तिने केवळा एक तुकडा आणला नि सुझूला दिला. "तुला भूक लागली असेल. हा केवळा तुकडा खा, तुझी भूक तर भानेलच, पण तुला जर एखादा रोग असेल तर सोदेखील बरा होईल."

सुझूला आनंद झाला. केवळा तुकडा फार मोठा नव्हता. त्याने तो आपल्या आगारी मुलासाठी राखून ठेवला. तिथून चारसहा पावले तो पुढे गेला असेलतसेल, तोच त्याला एक केविलवाणा आवाज ऐकू आला. "अरे बाबा, मला कांहीतरी खावला देशील कां? नाहीतर भुकेने मी मरून जाईन." एक इसम दगडावर आडवा पडलेला होता. त्याच्या आयुष्याचे शेवटचे कांही क्षण उरले असावेत असा त्याचा चेहरा दिसत होता. सुझूने जवळचा केवळा तुकडा त्याला दिला. त्या मरणसन्न प्राणसाने तो चवीने खाल्ला,

लहानशा घरांत राहून मोलमजुरी करून आपला उदरनिर्वाह करीत होता. यामार मात्र आरामांत राहत होता. कारण त्याच्या वडिलांनी कांही अकरा जमीन त्याच्या नांवाने ठेवली होती.

आणि तो ताम्हनोच उठून बसला, "अरे भाव्या माणसा, ही मी तुला एक छोटीशी भेट आहे लहान पण तिची ताकद महान आहे." आणि त्याने बांबूच्या काळ्यांनी बनवलेले एक लहानसे चाक सुझूला दिले. त्याला धरण्यासाठी एक दांडा होता.

"तुला जी परतू खरोखरीच हवी अशील ती या चाकाकडे माग आणि दांडा उजव्या बाजूला फिरव. मुशी भागणी पूर्ण झाली की खोच हा दांडा डावीकडे फिरवायचा म्हाणजे हे चाक धावेल. या चाकावर कायमचा तू अवलंबून राहू नकोस. तू ग्रामाधिकारणे काम केले पाहिजेस. जेव्हा तुझ्या साऱ्या गरजा पूर्ण होतील आणि तुझे आयुष्य सुखांत जाऊ लागेल, तेव्हा तू हे चाक समुद्रांत फेकून दे."

सुझूने त्या माणसाचे आभार मानले, ते चाक घेतले आणि तो घराच्या बाहेरला लागला.

हे एवढेस चाक आणि मनांत आलेली कोणतीही इच्छा हे पूर्ण करू शकेल, ह्यावर विश्वास ठेवणे जरा कठीणच होते, मुलाचे औषध आणण्यासाठी सुझूला

बोटे पैसे हवे होते. यामाकडे मागितले तर त्याने नव्वीच दिले असले असे सुझूला वाटले. यामाच्या घरी तो पाँचला, तेव्हा पाचसाला सुखात झाली होती.

"अरे मित्रा, मला थोडे पैसे तांतडीने हवे आहेत. माझा लहान मुलगा आजारी आहे आणि..."

"सुझू, अरे आता ये ना आणि जेवूनच जा. पण आता मला इतके मित्र झाले आहेत की प्रत्येकाच्या मुलाच्या आजारापणांत मदत करणे मला कांही जमणार नाही!" यामार म्हणाला. "अरे, मी तुझे पैसे परत देईन, तू मला उत्तरे दे ना!"

"मी आधी जे मागितले ते फ्रंदां एकदा सांगू का?" यामाने विचारले.

"नाही, नको. त्याची कांही जखी नाही." सुझूने असासा संभा आणि तो घरी गेला.

"बाबा, तुम्ही हे का आणले आहे?" सुझूच्या आजारी मुलाने घडिलांच्या हातांतले चाक पाहून विचारले.

"अरे, हे ना! अगत्याला जेवण देणार आहे असं मला वाटलं." सुझूने गंमतीने म्हटलं आणि चाकाचा नक्षत दांडा उजव्या बाजूला फिरवला.

आणि काय समतार, भोजनाचे कांही पदार्थ समोर आले, जणू कांही जेवायचेच बाकी होते. सुझूने दांडा डावीकडे फिरवला. नंतर सुझूने त्याचा मुलगा बरा व्हावा म्हणून चाकाकडून औषधे मागितली. ती लागलीच मिळाली. त्या खोट्या मुलाला ती औषधे दिली नि तो बरा झाला. तेथेपर्यंत मुसळधार पाऊस सुरू झाला होता. सुझूच्या घराच्या छप्परानून आत पाणी गळायला लागले. "जरा वांघले भक्ष्य घर उघायला हवे आपल्याला!" त्याची ही इच्छा पूर्ण झाली.

सुझूचे घर अजून साम्या गांवातले शानदार घर झालेले पाहून गांवकरी स्तिमित झाले. यामार तळ डोळे झाडकाळून बसत राहिला, आणि त्याचे तोंड

बघण्यासारखे झाले होते. "हे कसं कस झालं रे?" त्याने सुझूला विचारलं, "देवाच्या कृपेने झालं," सुझूने उत्तर दिलं.

हळूहळू दैनंदिन चाकोरीत संसाराला लागणत्या सर्व सुखसोयी सुझूने जमवल्या.

यामाची त्यामुळे झोम उडाली होती व मनःशांती दळली होती. अनेक रात्री तो सुझूच्या घराभोवती टेकणी करी आणि छिडकीतून द्योकास कांही नवीन वस्तू दिसतेच करं, पाहाण्याचा प्रयत्न करी.

एका रात्री यामारला सुझू ते चाक फिरवताना दिसला. सुझूने उजवीकडे चाक वळवले, आणि देवाची दगडी मूर्ती पोजेसाठी मागितली. मूर्ती मिळाल्यानंतर सुझू त्याच्या बायकोला म्हणाला, "आता मी समुद्रांत टाकून बाचला ठरं. आपल्याला पुढेस सारं कांही मिळालंय. आम्हा कष्ट करून आपल्याला हवा तितका पुरेसा पैसा मिळवायचे विसरता नये."

"अगदी बरोबर!" सुझूच्या बायकोने दुजोरा दिला.

यामारला सुझूचे गुपित समजले. सुझू ते चाक कुठे ठेवतो आहे, ते यामाने बघून ठेवले. मध्यरात्री त्याने ते चाक चोरून नेले. दुसऱ्या दिवशी त्याने एक होडी आणली आणि जवळच्याच एका बेटाच्या दिशेने ती निघाला. त्या बेटावर एक राजवाडा निर्माण करायचा आणि त्यांत सर्व आधुनिक सुखसोयी ठेवायच्या असा त्याचा हेतू होता. नंतर आगले कुटुंब तिथे हातबायचे, म्हणजे यामाने ते जादूचे चाक चोरले आहे असा सुझूला संशय आला नसता.

यामारने थोडे भोजनाचे पदार्थ बरोबर घेतले होते. धटकाभर होडी चालतल्यानंतर त्याला भूक लागली, व त्याने शिंदोरी उघडली व खायला सुरुवात केली. पण त्यादिवशी आचारी पदार्थांत मीठ नव्हतं विसरला होता. हंसू आले. त्याने ते चाक

घेतले आणि मीठ हवे म्हणून दांडा उजव्या बाजूला फिरवला. क्षणांतच त्याच्यासमोर मिठाचा ढीग येऊन पडला. तो ढीग वाहत राहिला. होडीतले वजन वाढू लागले. तो ढीग थांबवायचा करसा हे कांही त्याला माहीत नव्हते. तो भेदरून गेला नि इकडेतिकडे पाहू लागला. होडी आता बुडायला लागली. दोघा नावाड्यांनी पाण्यांत उडवा मारल्या आणि दुसऱ्या नावेच्या दिशेने ते पोहत जाऊ लागले. पण यामारला कांही पोहायला येत नव्हते. तो त्या होडीबरोबर समुद्राच्या तळाशी गेला.

पण त्या चाकातून मिळणारा मिठाचा ढीग कांही केव्हा थांबेना. सारा समुद्र खारट झाला. आजदेखील त्या चाकातून मीठ येण्याचे कांही थांबलेले नाही. समुद्रांत इतका गोळ पाण्याचा पाऊस पडतो तरीसुद्धा समुद्राच्या पाण्याचा खारटपणा कमी कमी होत नाही. कां ते फळलं ना आता?

- विमलावसू

राजपुत्र जिवंत होतो

स्वप्नसुंदरी ही राजा महेंद्राची मुलगी होती. राजाने आपल्या मृत्युपूर्वी साती राजपुत्रांची लग्ने केली, त्यावेळी स्वप्नसुंदरी लहान होती. राजापाठोपाठ राणीचाही भूत्यू झाला. तिने आपली कन्या सुनांच्या हाती सोपवली होती.

सुंदरीच्या भायांना धाकट्या बहिणीबद्दल फार प्रेम होते. पण त्यांच्या बायका मात्र आता तिला दारीप्रमाणे रागावू लागल्या, आणि तिच्याबिद्दल तक्रारी सुरू झाल्या. राजबाड्याला सुंदरीची अवस्था केविल्याणी होऊन गेली. पण तिने

भायांजवळ त्याबिबयी कधी कुस्कुल केली नाही.

एके दिवशी सुंदरीला हे जिवे अगदी झाले. "आता मी माझ्या भावांना तुम्हा प्रत्येकीबद्दल खरं काय ते सांगणार आहे." त्यावेळी सर्व माऊ वाड्यांत नव्हते. तिच्या भावज्यांनी तिला राजबाड्याला बाहेर लाकून दिले. "बालती हो, इथे तुला आता जागा नाही." त्या म्हणाल्या.

"हो, जातेच मी आता, पुन्हा येईन ती राजपुत्राशी लग्न करूनच येईन." तिने रडतडत सांगितले.

"हो तर, तुम्ही वाट नसलाच आहे तो जसा कांही! जा, जा, आणि अगदी जरी चंदनराजाशी तुम्हे लग्न लागले ना, तरी तू कांही परत येऊ नकोस!" भावज्यांनी तिला व्हिणवले.

सुंदरी तबडतोब तिथून निघाली. तिची सर्वात धाकटी बहिणी तिच्या मागे पळत आली. "हे घे तुम्हे कपडे. लग्नाच्या वेळी नकोत की? आणि ही भातची पोटाळी! तुम्हा चंदनराजासाठी जेवायला हवीच की!" वाड्याच्या लोखंडी फाटकाशी जाईपर्यंत इतर भावज्यांचे कुत्सित हंसाणे तिला ऐकू येत होते.

चंदनराजा हे नांव तिच्या मनावर कोरले गेले. तोपर्यंत तिने हे नांव कांही ऐकले नव्हते.

आता ती त्याचा शोध घेणार होती. तिने त्याला भेटायचे ठरवले.

वाटेत समोसल येणाऱ्या कांही बायका तिला दिसल्या. तिने एकीला विचारले, "ताई, चंदनराजाकडे मला जायचंय. मी कोणत्या वाटेने जाऊं?"

त्या बाईचा चेहरा एकदम उतरला. "चंदनराजा? पण तर स्वप्न बर्धापूर्वीच मरण पावला." तिने इतर बायकांकडे शमत सांगितले.

"तो राजा होता का? त्याचे राज्य कोणते होते?" स्वप्नसुंदरीने चौकशी केली.

"तो दक्षिण देशांतल्या एका राज्याचा राजा होता म्हणे!" त्या बाईने अगदी सहजपणे सांगितले आणि पुढे घोंकल्यांत ती धाईघाईने सामील झाली.

सुंदरी दक्षिणेच्या वाटेला लागली; बरेच दिवस ती चालतच राहिली आणि एका अरण्यांत पोचली. तिथे तिला एका ओलाढ जागी एक राजबाडा दिसला. तिने बाड्याभोवती एक पेरी मारली. पण तिथे चिटपाखरं देखील नव्हते.

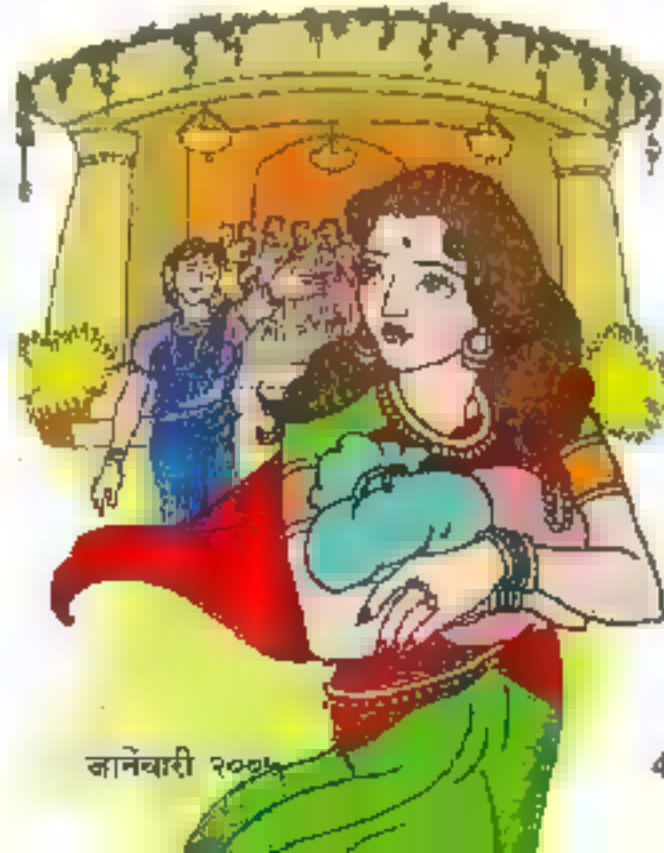
तिने धैर्याने बाड्यांत जायचे ठरवले. मुख्य दरवाजा उघड्याच होता. नंतर मात्र तिला तिथे ओटीवर एक कुत्रा व एक मांजर दिसले. ते या बाड्याचे रहिवासी होते कीं रसखणदार? कुत्रा भुंकला आणि मांजरानेही भिजवच केले. तिने तिचे गांठोडे उघडले आणि जमिनीवर त्यांतला थोडा भात ठेवला. त्या कुत्र्याने व मांजराने तो अगदी प्रेमाने चाटून खाव्हा. त्यांना बहुतेक तो एक नवा पदार्थ असावा!

कुत्रा त्या भोळ्या बाड्याच्या आंत गेला आणि त्याने तोंडात एक लहानशी पुरचुंडी आणली व तिला दिली. तो कुत्रा तिच्याशी माणसासारखा बोलायला लागला. तेव्हा तिला फारच आश्चर्य वाटले. "तू मला आणखी थोडा भात दिलास कीं मी ही पुढी पुत्रा देईन."

"काय आहे त्याच्यात?" सुंदरीला उत्सुकता होती.

"जर यांतली साल पूड एखाद्या खीने कपाळावर लावली तर तिला नवरा वीर्घायुषी होतो. आणि ती जर कुमारिका असेल तर तिला मनपर्यंत नवरा मिळतो." सुंदरीने आपले गांठोडे उघडले आणि त्या कुत्र्याला आणखी थोडा भात दिला. तिला कुत्र्याने पुढी दिली. तिने त्यांतली कुंक्याची चिमूट घेतली आणि आपल्या कपाळावर लावली.

तीपर्यंत तो मांजरदेखील आंत गेले आणि त्याने कुसरी एक पुखी आणली. मांजर प्रेमाने म्हणाले, "ही पांढरी पूड आहे, ती घे आणि मलाही थोडासा भात दे!"

"या पांढऱ्या पुखीचा मी कसा उपयोग करू?" सुंदरीने मांजराला भात देऊन विचारले. त्यावर मांजर म्हणाले, "नू जर ही पूड होळ्यांत घातलीस तर इतरांना तू दिसणार नाहीस, पण तुला मात्र सगळं कांही दिसत राहील." त्या दोन्ही जनावरांनी तिला धन्यवाद देताना सांगितले, कीं तो भव्य महाल एका राक्षसाचा होता. तो राक्षस येणाऱ्याजाणाऱ्या वाटसरुंना ठार मारून त्यांना खाऊन टाकीत असे. त्यांतले उरलेले मांस तो त्या कुठ्याला व मांजराला खायला देत होता.

माणसांचे मांस खाऊनखाऊन त्यांना आला वीट आला होता. म्हणून सुंदरीने दिलेला पाळका भात त्यांनी आवडीने खाल्ला.

राक्षस परत येण्यापूर्वी सुंदरीने तिथून जायला दवे, असेही त्यांनी. तिला सांगितले, नाहीतर त्याने तिलाही ठार केले असने. सुंदरीने उरलेला सगळा भात त्यांना देऊन टाकला, आणि ती धावने तिथून निघाली.

त्या अरण्यांतून ती सावधपणे जाऊ लागली. सुदैवाने तिला तो राक्षस दिसला नाही. अरण्याच्या टोंकाला एक गवताळ रान होते, ते ओलांडून तिला जायचे होते, म्हणजे नंतर तिला पायचाट भिळाली असती, य जवळपासचे एखादे खेडे दिसले असाते. तिला होना. अरण्यांत मोठ्या झाडांमुळे आता अंधार होता. ती तशीच धीटपणे चालत राहिली. रान ओलांडताना तिला लांबदूर दिव्याचा उजेड दिसला.

त्या दिव्याने ती उजेडाजवळ गेली. एका मोठ्या राजबाळासारख्या महालांतून हा उजेड येत होता. तो महालदेखील भिर्मनुष्य होता. ती आंतल्या दातनांतून जात राहिली. तिथे कुणीही नव्हते, पण बाळ्याच्या प्रशस्त चौकांत एका झाडाखाली एक ओटा होता. त्या ओट्यावर एक सुंदर तरुण निजलेला होता. ती त्याच्याकडे एकटक पाहताच राहिली. तो जिवंत असण्यासे वाटत नव्हते.

पण तो मेलेलाही दिसत नव्हता. सुंदरीने थांबून वाट पाहण्याचे ठरवले. ती दुसऱ्या एका

ओट्याच्या टोंकाला बसून राहिली. छान चंद्रप्रकाश होता आणि मध्यरात्रीच्या सुमारास त्या निर्जीव शरीरांत थोडीफार हालचाल सुरू झाली. लोकरच तो तरुण उठून बसला आणि त्याने होळे चोळले. "पऱ्यांनो, पऱ्यांनो! अजून आला कीं नाहीत?" तो स्वतःशीच बोलला.

"इथे कुणी पऱ्या नाहीत, महाराज!" स्वप्नसुंदरीने सांगितले. इथे कुणीतरी परकी व्यक्ती आलेली आहे हे त्याला समजतं. "कोण आहेस तू? कुठून आलीस? आणि इथपर्यंत कशी काय आलीस?"

सुंदरी उठून उभी राहताच म्हणाली, "माझं नांव स्वप्नसुंदरी आहे. मी राज्यांतली राजकन्या आहे आणि मला भाऊ आहेत. माझ्या भावज्यांनी मला घरांतून हाकलून दिले आणि

आता मी अनाथ आहे. मला चंदनराजाचा शोध घ्यायचाय व त्याच्याशी लग्न करायची माझी इच्छा आहे."

"मीच चंदनराजा आहे आणि मीही एक राजकुमार आहे. पण तुला माझ्याशी लग्न करता येईल कीं नाही ते सांगता येत नाही. कारण मी दिवसभर मेलेला असलो आणि मध्यरात्र झाली कीं कांही घटका मी जिवंत होतो."

"हे राजपुत्रा, तू मद्याशी पऱ्यांचा उल्लेख केलास, त्या कोण आहेत?" सुंदरीने विचारले.

"ती एक मोठीच कहाणी आहे. संपूर्ण सांगायला वेळ पुरणार नाही आणि तुला उद्याच्या मध्यरात्रीपर्यंत इथे थांबावे लागेल," राजपुत्राने उत्तर दिले. कांही क्षण थांबून त्याने पुढे सांगायला सुरवात केली.

"माझ्या बडिलांना बरीच वर्षे मूलबाळ नव्हते. एका अरण्यांत शिकारीला गेले असताना ते वाट चुकले आणि एका मठापाशी पोचले. तिथल्या मुनींनी त्यांना आसरा दिला आणि रात्री तिथे त्यांनी विश्रांति घेतली. सकाळी पुढे जाताना मुनींनी त्यांना चंदनाच्या फुलांचा हार दिला. "हा तुझ्या राणीला दे आणि तिला तो गळ्यांत घालायला सांग. या हारांत संजीवनी शक्ती आहे.

मी हे सांगतो आहे. कारण तुझी पत्नी एका मृत बालकाला जन्म देणार आहे. पण त्या बाळाच्या गळ्यांत हा हार घातला कीं ते जिवंत होईल. हा हार त्याच्या गळ्यांत कायम राहील, त्याची काळजी मात्र तुम्ही दोघांनी घेतली पाहिजे."

हार गळ्यांत नव्हता. तोपर्यंत त्याचे नांव चंदनराजा पडले होते.

त्या हाराचा वाड्यांत, बागेत, खूप शोध घेतला गेला. पण हार मिळाला नाही. राजारानीने ठरवले कीं राजपुत्राचे शरीर दहन किंवा दफन करायचे नाही. तो हार पुन्हां मिळाला कीं राजपुत्र जिवंत झाला असता. म्हणून त्यांनी अरण्यांत एक सुंदर राजवाडा बांधला व चौकांत राजपुत्राचे शरीर ठेवले. दर आठवड्याने राजा व राणी तिथे येत, मुलाच्याजवळ जरा वेळ बसून अभू दाखत व परत जात असत. त्या परीकडे तो आहे हे त्यांना अर्थातच नव्हतं.

त्या तरुणाने त्याची कथा सांगेपर्यंत पहाट झाली, आणि तोही थकला होता. तो जमिनीवर पडला आणि दुसऱ्याच क्षणीं त्याचे शरीर अचेतन झाले. सुंदरीने दिवशी रात्रीपर्यंत तिथेच थांबायचे ठरवले.

राजपुत्र पुन्हां जिवंत झालेला तिला पाहायचा होता. त्या दिवशी राजा व राणी आले व राजपुत्राजवळ बसले. त्यांच्या डोळ्यांतून सारखी आंसवे गळत होती. मंतर ती दोघे निघून गेली. सुंदरीने डोळ्यांत पांढरी पूड धातली होती, म्हणून ती त्यांना दिसली नाही.

मध्यरात्रीनंतर राजपुत्र पुन्हां जिवंत झाला. "अरे राजपुत्रा, त्या पन्था पुन्हां केव्हां इथे येतील? मी तिच्याकडून तो चंदनहार काढून घ्यायचा प्रयत्न करीन. मी अदृश्य होऊं शकते." सुंदरी म्हणाली.

राजपुत्र कांही उत्तर देण्यापूर्वी कांहीतरी

अदृश्य असे संगीत ऐकू आले. राजपुत्र तिला म्हणाला, "मला वाटतं त्या येत आहेत. गुलाबी पंख असलेली परी पाहू. तिनेच माझा नेला होता."

असं म्हणून राजपुत्र पुन्हां त्याच्या जागेवर झोपी गेला. पन्था त्याच्याभोवती फिर घरून नाचायला लागल्या.

गुलाबी पंख असलेली परी त्याच्याजवळ गेली, तिने त्या चंदनहाराचा स्पर्श राजपुत्राच्या शरीराला केला. तो उठून बसला. तिने तोच प्रश्न पुन्हां विचारला, "माझ्याशी लग्न करशील कां रे राजपुत्रा?"

त्यावर त्याने उत्तर दिले, "जर करीन. मग तू इथे राजवाड्यांत माझ्याबरोबर राहित पाहिजेस. चालेत?"

"मी कशी इथे राहाणार? मी परिराज्यांतली आहे, आणि आम्हाला दुसऱ्या जगांत राहाता नाही." परी त्याच्याजवळून उठली आणि त्या उंच ओट्यावरून खाली उतरताना तिच्या पाय कशाततरी अडकला आणि ती खाली पडली. सुंदरीच तिथे उभी होती पण त्यांना दिसत नव्हती. तिने क्षणाधीन तो हार त्या परीच्या गळ्यांतून काढून घेतला.

सुंदरीला जी अदृश्य होण्याची शक्ती मिळाली होती, ती परीचा स्पर्श झाल्यामुळे नष्ट झाली. पन्थांना ती मूळ स्वरूपांत दिसू लागली. गुलाबी पंखाची परी किंचाळली, "सख्यांनो, मनुष्य-जातींतल्या कुणीतरी आपल्याला बघितलय" आणि लक्षाणीं त्या दिसेनाशा झाल्या.

चांदोबा

सुंदरी घाईघाईत त्या ओट्याजवळ गेली आणि तिने राजपुत्राच्या गळ्यांत तो चंदनहार घातला. आणि काय आश्चर्य, राजपुत्र उठून उभा राहिला आणि त्याने सुंदरीचा हात धरला. "हे गोड राजकन्ये, तू मला जिवंत केला आहेस. चल आपण जाऊन माझ्या आईवडिलांना भेटू या. आपल्याला पाहून त्यांना अतिशय आनंद होईल."

दोघेही राजधानीला गेले. राजारानीला तर हर्षवायू होईलसे वाटले. सुंदरीमुळे आपला मुलगा जिवंत झाला हे ऐकून तर ते फारच आनंदून गेले. तिला त्यांनी आपली सून करून घ्यायचे ठरवले. विवाहानंतर दोघांनी त्या अरण्यांतल्या सुंदर राजवाड्यांत आपला संसार धाटला.

कुबेराचे सरोवर

ब्रह्मवत क्षत्री येथे राज्य करीत असतां बोधिसत्त्वान्नी त्याचा मुलगा म्हणून अवतार धारण केला. राजाने त्यांचे नाव महाशासन असे ठेवले. आणखी कांही काळ लोटल्यावर राणीला आणखी एक मुलगा झाला. त्या मुलाचे नांव सोमदत्त असं ठेवण्यात आलं.

दोन मुलं झाल्यानंतर दोन वर्षांनी राणी स्वर्गलोकी निघून गेली. राजाने आणखी एक लग्न केलं. दुसऱ्या राणीला एक मुलगा झाला. ती शुभचार्ता ऐकून राजाला परमानंद झाला. राणीला भेटून राजा म्हणाला, "राणी, काय वाटेस तो वर मागून घे!"

राणी म्हणाली - "हा वर मी पुढे कधी आवश्यक वाटेल तेव्हा मागून घेईन!"

धाकट्या राणीच्या मुलाचं नांव आदित्य होतं. त्याने वयाप्रमाणे राजोचित सर्व विद्या शिकून घेतल्या व यथासमयी एक सुंदर तरुण युवक झाला. राणी एकदां राजाला म्हणाली - "आपण तेव्हा एक वर देतो, म्हणाला होता; तो वर मी आता मागत आहे. आदित्याला युवराज म्हणून अभिषेक करावा!"

जातककथा

राणीची ती इच्छा ऐकून राजा अवाक झाला. म्हणाला, "थोरल्या राणीची दोन मुलं धाकट्या मुलाला युवराजपद करां देता येईल? तू मागितलेला न्याय्य नाही!" राजाने सांगून टाकलं.

एके दिवशी राजाने दोघा थोरल्या मुलांना बोलावून सर्व गोष्टी समजावून सांगितल्या व म्हणाला - "तुम्ही राजधानीबाहेर कोठेतरी कांही काळ जाऊन रहा करे! माझ्यानंतर राज्य तुम्हांलाच मिळणार आहे. म्हणून तेव्हा येऊन राज्यभर हल्ली घेता येईल."

राजाने त्यांना सल्ला दिला. पित्याने सुचविल्याप्रमाणे महाशासन सोमदत्त राजधानी सोडून निघाले.

ते राजधानीच्या वेशीपर्यंत धोकते असतील नसतील, तेवढ्यांत आदित्य त्यांच्या पाठोपाठ आलाच. तिथे मिळून प्रवास करीत हिमालय पर्वतात कांही दिवस प्रमण करीत. सिरल्यावर तेथील अरण्या प्रांतात येऊन पोचले.

एके दिवशी तिथे दमून भागून एका झाडाखाली विश्रंतीसाठी येऊन बसले. महाशासन धाकटा भाऊ आदित्य याला म्हणाला, "आदित्या! ती झाडं दिसत आहेत ना, त्यांच्या जवळपास एक सरोवर दिसत आहे. तू स्वतः पाणी पिऊन घे आणि आम्हां दोघांसाठी कमळाचे दोन द्रोण करून त्यांत प्यायला पाणी घेऊन ये."

आदित्य त्या सरोवरावर गेला आणि पाणी म्हणून त्याने सरोवरात पाय टाकला मात्र, एका यक्षाने आणि त्याला घेऊन तो सरोवराच्या बुडारी त्याचे होते घेऊन गेला. यराच वेळ झाला तरी आदित्य न आलेला पाहून महाशासनाने सोमदत्ताला चौकशी करायला व स्वतः पाणी पिऊन एक द्रोण भरून पाणी पाठविले, त्याने पाण्यांत पाऊल टाकल्याबरोबर यक्षाने त्यानारुड्यां धरून नेले.

कांही वेळ वाट पाहून महाशासन स्वतः दोघा धाकट्या भावांच्या शोधार्थ निघाला. दोघांना कांही अपाय तर नाही झाला, शंका त्याच्या मनात होती. म्हणून तो ततवार उपसूनच सरोवराच्या कांदी आला. परंतु तो सरोवरात उतरला नाही व सरोवराकडे बराच वेळ निखून गहात उभा राहिला. ते पाहून यक्षाने ओळखलं की हा धाकट्या भावांसारखा घाईघाईने पाण्यात उतरणार नाही.

यक्ष एक कोळ्याचे सोंग कलून महाशासन-जवळ येऊन म्हणाला - "तुम्ही असे पाहान उभे कां आहांत? तहाग लागली असेल तर पाण्यांत उतरून पाणी पिऊन घ्या की!" महाशासनाने ते ऐकून यांत कांहीतरी तनाडी असली पाहिजे, हे ओळखले व म्हणाला - "तुझ्या बोलण्यावागण्या-

चांदोना

वरून तू दोघा भावांना कांही तरी केले असावेस, अशी मला शंका येत आहे."

"तू धोखा विवेकवान दिमतो आहेस खरा, तर मग खरं ते ऐक. एका ज्ञानसंपन्न विवेकी ध्येतीला सोडून बाकी सरोवराजवळ जो कोणी येईल त्याला मी धरतो, अशी आमचे प्रभू कुबेर यांची मला आज्ञा आहे." यक्ष म्हणाला.

"म्हणजे ज्ञानसंपन्न ध्येतीकडून तुला उपदेश हवा आहे, असंच ना? मी तुला ज्ञानबोध करतो, परंतु मी वाटेने चालून दमून भागून गेलो आहे." महाशासन म्हणाला.

तगेच यक्ष त्याला आदरपूर्वक आपल्या घरी सरोवराच्या तळात घेऊन गेला व त्याचा सर्व प्रकारे अतिथिसत्कार वगैरे करून त्याला बसायला त्याने योग्य आसन दिले व स्वतः त्याच्या पायांजवळ बसला.

महाशासनाने त्याला गुस्केडून जो ज्ञानबोध झाला होता त्याबरोबर स्थानुमवाने त्याला मिळालेले ज्ञान, या सर्वांचा समग्रबोध यशाला करून दिला.

लगेच यशाने कोळ्याचे सोंग टाकून दिलं व स्वस्वरूपात प्रगट होऊन म्हणाला - "देवपुत्रा, तू फार मोठा ज्ञानी पुण्यही आहेस. ■ तुझ्या दोघा भावांपैकी तुला जो हवा तो परत बावा म्हणतो आहे. तू कोणाला तो मागून घे!"

"तर मग आदित्याला बोल!" महाशासन म्हणाला.

"आपल्या सखड्या पाठच्या भावांना भागाध्यर्च सोडून तू आपल्या धाकट्या सावत्र भापाला मागून घेतो आहेस, हा न्याय झाला का?" यशाने विचारलं.

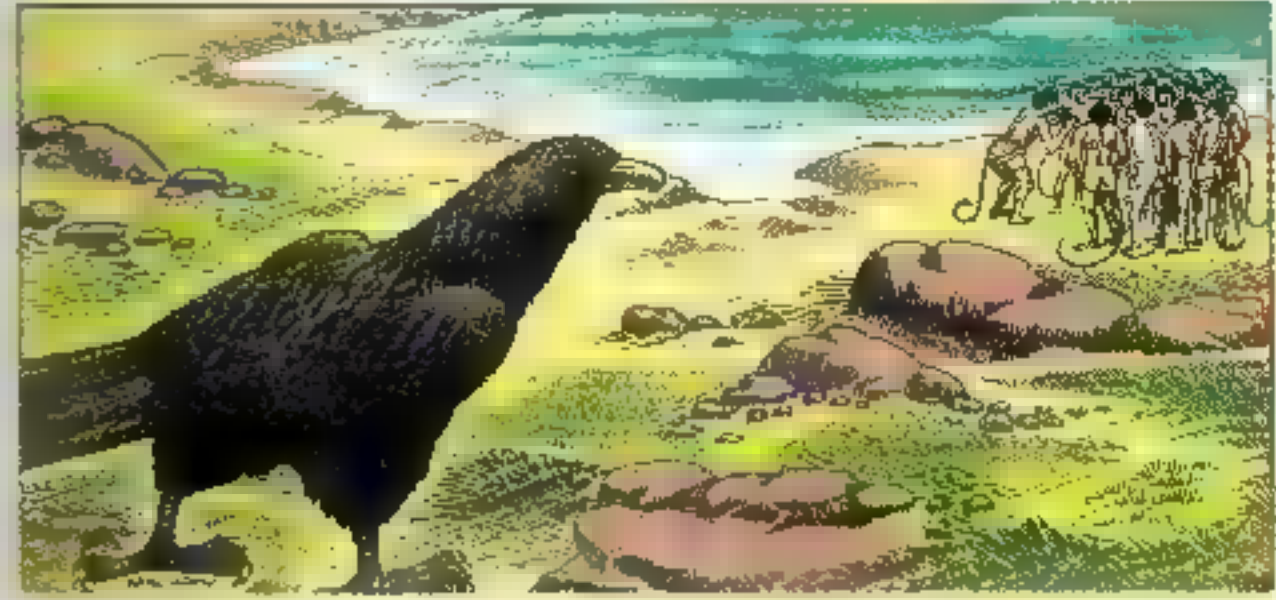
"यांत न्याय्य नाही असं काय आहे? मी माझ्या आईचा आहेच आहे. मग माझ्या सावत्र आईला एकजण नको का? माझ्या सावत्र आईने आपल्या एकुलत्या एका मुलासाठीच राज्य नव्हते का मागितले? आम्ही दोघे बहिषांध्या आझेप्रमाणे राज्य सोडून निघाली असता भ्रातृभावाने तो थोळा

माऊ नाही कां आमच्याबरोबर आला? आम्ही दोघे जर राज्यघनीत परतलो तर आपची सावत्र आई विचारणार नाही का की आदित्य कोठे आहे? प्रजेने विचारलं तर यशाने त्याला खातं असं सांगून मी मोकळा होऊं म्हणतोस का?" महाशासनाने यशाला उलट ■ विचारले.

तेव्हां यश महाशासनाचे पाय पकडून म्हणाला, "मी तुझ्यासारखा ज्ञानसागर आजपर्यंत पाहिला नाही. मी तुझ्या दोघां धाकट्या भावांना सोडीत आहे. तुम्ही या अरण्यांत राहत वित्तके दिवस, माझे जिवित्थी म्हणून राहा!"

महाशासन आपल्या दोघा भावांसह यशाने पादुणे म्हणून राहू लागले. कांही दिवसांनी त्यांचे बडील ब्रह्मदेव ■ शारत्याचे कळले. तेव्हां महाशासन आपल्या दोघा भावांना बरोबर घेऊन यशसह काशीला गेला.

महाशासनाचा राज्याभिषेक झाला. त्याने सौमदताता आपला प्रधान ■ आदित्याला ■ सेनापती नेमले. त्याला मदल करणाऱ्या ■ त्याने चांगलेसे घर बांधून दिले व त्याच्या सुखसोयीसाठी दासदारी नेमले.

विष्णु पुराण

सुग्रीव ■ झाला. वालीचा मुलगा अंगद ■ त्याने सर्व ■ कारभार सोंपविला आणि ■ ऐषारामांत गुस्केडून गेला. ■ दिलेले ■ तो विसरून गेला. लक्ष्मणाना ■ आला आणि तो धनुष्यावर बाण घडवून किष्किंघेला गेला. हनुमानाने जाऊन सुग्रीवाला बजाविले की रामाच्या कामाची जबाबदारी तत्क्षणी बजाविती पाहिजे.

सुग्रीवाने चारही दिशांना वानरांना पाठविले व सीतेचा शोध काढून यायला सांगितले. अंगद, हनुमान, जांबुवंत, वगैरे वानरवीर दक्षिण दिशेला निघाले. त्यावेळी रामाने मारुतीला बोटांतली अंगठी काढून दिली आणि "ही मी खुणेसाठी देत आहे" असे सांगून सीतेला चायला सांगितले.

दक्षिणेकडील समुद्राच्या किनाऱ्यावर पोचल्यावर वानर म्हणू लागले - "जटायूने रावण

सीतेला घेऊन दक्षिणेकडे गेला असल्याचे सांगितले खरे, पण तो कोठे गेला, आणि त्याने पुढे ■ केले कोणस ठाऊक?" त्याच वेळीं सर्व वानरांना गिळप्यासाठी जटायूचा थोरला भाऊ संपाती पुढे चालतच येत होता. त्याला पंख नव्हते.

एकदा जटायू आणि संपाती चढाओढ लावून सूर्यमंडलाकडे गेले. जटायूला उडता आले नाही म्हणून तो धांबला. संपाती उडतच राहिला आणि त्याने आपले पंख जाळून घेतले. दक्षिणेकडे समुद्रकाठी तो असहाय होऊन पडला. तेव्हांपासून सहजी मिळेल ते गिळून तो आपला उदरनिर्वाह चासवीत होता.

संपातीला वानरांकडून घडलेले सर्व वृत्त कळले. त्याने अंगदाला पाठीवर उचलून बसविले आणि जितके दूर पाहतां येईल ते पहायला सांगून

हनुमान आणखी मोठ्या झाला. सुरसने आपले तोंड आणखी मोठे करून हनुमानाला गिळायला ती पुढे आली. लगेच सूक्ष्म धारण करून हनुमान सुरसेच्या तोंडात शिरला आणि तत्क्षणीं विराट रूप धारण करून तिचे तोंड फाडून बाहेर आला. सुरसा पुन्हा देवकी रूप घेऊन निवून गेली. देवांनी हनुमानाच्या शक्तिसामर्थ्याची प्रशंसा केली.

हनुमान उडत उडत जात असताना त्याची सावली राहूची आई सिंहिका नांवाच्या राक्षसिणीने घेतली आणि पागे ओढू लागली. हनुमानाला शंका आली. त्याने खात्री उकावून पाहिले. सिंहिकेवर एक मुष्टिप्रहार करून तिला त्याने धार केले.

सर्व विघ्ने पार करून हनुमान पुढे निघाला असतां सुवत्सला नांवाची सागर-कन्या माशाच्या रूपाने तोंड उघडून चाकित होऊन पाहू लागली. हनुमानाचा एक स्वेदबिंदु तिच्या तोंडात पडला. तिने तो गिळला. त्यामुळे तिला गर्भ राहिला आणि पल्लवमल्लभ नांवाचा मुलगा तिला झाला.

एकदा पर्वतांना पंख होले. ते इंद्र आपल्या कजायुधाने कापीत असतां हिमालयाचा मुलगा मैनाक समुद्रांत जाऊन लपून बसला होता. हनुमानाला पाहून तो वर आला व हनुमानाला म्हणाला - "हनुमंता, जरा माझ्या शिखरावर यांबून विश्रंती घे रे, मी विनंती करतो."

मैनाकाच्या विनंतीला मान देऊन हनुमान त्याच्या शिखरावर थोडा वेळ थांबला आणि पुन्हा उडण करून विद्युत् वेगाने लंकेला जाऊन पोचला. लंकानगरीच्या रक्षणार्थ लंकिणी नावाची एक

राक्षसीण होती. तिने हनुमानाला लंकेत शिरत असतां पाहिले व एक भाला घेऊन ती हनुमानावर चालून गेली.

हनुमानाने सूक्ष्म रूप धारण केले आणि स्वतःचा मचाव केला. तो त्या रूपांतच लंकेचे द्वार पार करणाऱ्या प्रयत्नांत होता. लंकिणीने हनुमानाला हाताने मारली पकडावी, तसे पकडले. हनुमान लंकिणीच्या तळहाताला चाबला. रक्तप्रवाह सुरू लंकिणीने त्याला सोडले.

हनुमंताने आपली मूठ बळून लंकिणीच्या छातीत वेजली. तो मुष्टिप्रकार होताच लंकिणी महामद्य ओकू लागली आणि वंशुद्ध होऊन पडली.

लंकिणीने शुद्धीवर आल्यावर हनुमानाला नमस्कार केला व म्हणाली - "मी जेव्हां अशी वंशुद्ध होऊन पडेन, घटकेपासून लंकेचा नाश सुरू होईल, असे ब्रह्मदेवाने सांगितले होते. शापामुळे मी एक देयता होऊन लंकेचे रक्षण करीत आले. इतके दियस मी पाहारा दिला. आतां मी निघून जाते, तू जात जा!" असे सांगून लंकिणी गंधर्वरूप धारण करून आकाशांत उडून गेली आणि अंतर्धान पावली.

हनुमानाने लंकानगरीत प्रवेश केला. रत्नदीप जळत झोते आणि उंच इमारती लंकेत होत्या. लंकेचे वैभव पाहून हनुमान चकित झाला.

हनुमान सूक्ष्मरूप धारण करून सीतेचा शोध लंकानगरीत सर्वत्र काढू लागला. त्याने रावणाचा पक्षत हुडकून पाहिला. त्याला मंदोदरीच सीता असेल असे वाटले, परंतु लगेच आपली चूक लक्षांत आली.

सीतेचा कोठेही लागेना. तिचा शोध

काढीत हनुमान अशोकवनांत गेला. तिथे त्याला रामनामाचा जप कोणी करीत असल्याचा आवाज कानी पडला.

चंद्रशिलेने बांधलेल्या एका मंडपांत रामाचे स्मरण करून सीता त्याच्या नामाचा जप करीत होती.

मंडपाच्या चारही बाजूला मोठमोठे भाते, तलवारी, वगैरे शस्त्रे धारण करून राक्षसकिया पाहारा देत होत्या.

मंडपाजवळच असलेल्या एका अशोक वृक्षावर चढून हनुमान पाहू लागला.

सीता मंडपांतून येऊन शेजारच्या एका अशोक वृक्षाखाली बसली.

रावण घाटामाराने अशोकवनात येत होता. त्याच्या पाठीमागून देव, गंधर्व, नाग, यक्ष, राक्षस व सुंदर मानव स्त्रिया त्याच्या वैभवाचे गान

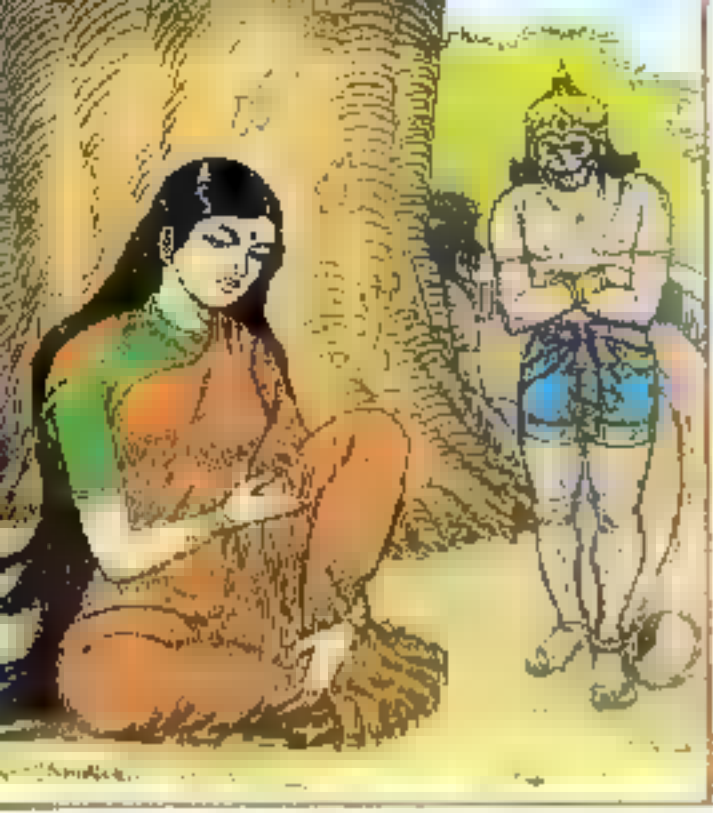
त्याला लंकाद्वीप दाखविले.

शंभर थोडने पार करून लंकेला जाऊ शकणारा कोण आहे आपल्यामध्ये, असा विचार वानर करू लागले.

हनुमानाला त्याच्या अंगात किती शक्ती आहे हे माहीत नव्हते. कारण त्याने ऋषीमुनींना वारा दिल्यामुळे त्याला नसा शाप होता. हे जांबुवंताला माहीत होते. तो म्हणाला - "अरे हनुमंता! तू सहज लंका पार जाऊन रामकार्य करू शकशील."

तेव्हा हनुमानाने रामाचे एकदां ध्यान करून उज्ज्वल केले. हनुमान आकाशमार्गे समुद्रपार करीत असतां त्याच्या शक्ती व युक्तीची परीक्षा घेण्यासाठी देवांनी सुरसा राक्षसिणीला पाठविले.

ती देवकी असूनही राक्षसरूप घेऊन आपले तोंड उघडून मध्ये उभी राहिली. हनुमानाने आपले शरीर मोठे केले. सुरसेने सुद्धा आपले तोंड वाढविले.

करीत येत होत्या. रावण अशोकवृक्षाजवळ आला व सीतेला म्हणावा - "तू आतां तरी मी म्हणतो ॥ ऐक. एक क्षुद्र असा मानव राम, त्याच्यावर विश्वास नकोस, तो लंकेला येणे म्हणजे एक स्वप्नच!"

सीतेने गवताची एक काडी तोडून घेतली व त्याला म्हणू लागली - "हे रावणा! तुझ्या वडावा आणि तुझ्या वैभवाला पाहून मी लुब्ध होईन हेच स्वप्न आहे! तू एक चोर आहेस! तुला शिक्षा करणे हे राजासाम्राजेचे कर्तव्य आहे! तू उगीच दहा कंठांनी कंठशोष करू नकोस! राम तुला शासन करण्यापूर्वी ज्या फुशारक्या मारायच्या असतील त्या मारून घे! तू आपल्या अंतःपुरात जा. तुझा अंतकाळ जवळ येऊन ठेपला आहे!"

रावण ते ऐकून एक मोठी तलवार उभसून म्हणाला, "मी तुझे तुकडे तुकडे करून टाकतो!"

ते ऐकून सीता म्हणाली - "तू तसें करणे शक्य नाही! मी स्वतःच तुझ्यासमोर नमून जाईन, असे तुला वाटते आहे. रामाची बायको, रावणाचा प्रताप आणि वैभव पाहून नष्टपणे तुझी होऊन जाईल, असे तुला वाटते आहे. तुझा हा अहंकार आहे व तुझी ॥ दुसकांक्षा आहे!"

"होय, आमच्या एका राक्षसवनितेचा जो अपमान झाला ॥ असाच प्रतिकार मिळणार आहे! तोच माझा हट्ट आहे!" रावण म्हणाला.

"नाही, तू रामाशी दोन हात करून जिंकून मत्ता जिंक. तू आदेश दितस. ॥ येऊन चोरासारखा आलास, राम तुझा संहार करील. ॥ हा ॥ आहे!" सीता म्हणाली.

रावण भुरगुरत तेंढून निघून गेला.

हनुमान संधी पहात होता, राक्षस ब्रिंया नसतेवेळी तो झाडावरून उतरला. आणि रामाची अंगठी त्याने दिली. तारिका जणू त्याच्या डोक्यावर शोभत होत्या, असे विचित्र रूप घारण करून "माझ्या खांद्यावर बसून आलीस तर रामाजवळ घेऊन जाईन," असे हनुमान तिला म्हणाला.

"ते योग्य नाही; रामाने रावणाचा संहार केला पाहिजे आणि मला रोडवून नेते पाहिजे! तोपर्यंत सीता अशोकवनांत शोक करीत राहणार, असे रामाला सांग!"

सीता म्हणाली. तिने आपल्या वेणीतील चूडामणी काढून दिली आणि "रामाला हा दे!" असे म्हणाली.

हनुमानाने आपण आलो होतो, हे रावणाला कळावे म्हणून अशोक वनाचा विध्वंस केला.

त्याला ठार करायला जंघुमाळी आला. त्याला, अक्षयकुमाराला, आणि सहस्रावधी राक्षसांना हनुमानाने ठार केले.

रावणाचा मोठा मुलगा इंद्रजित याने हनुमानावर ब्रह्मास्त्राचा प्रयोग केला. ब्रह्मदेवाचा गौरव रक्तावा, यासाठी हनुमान थोडा वेळ स्वस्य राहिला आणि ब्रह्मास्त्राने ॥ बस करून घेतले. रावणाच्या दरबारांत जाऊन त्याची कानउघाडणी करण्याची इच्छासुद्धा होती.

॥ हनुमंताला रावणाच्या दरबारात घेऊन गेले, तेव्हा ॥ एका ॥ सिंहासनावर बसलेला होता. खाली लोखंडाच्या साखळदंडांनी बांधलेल्या हनुमानाकडे त्याने हंसत पाहिले.

हनुमानाने आपले शरीर यादवून साखळदंड तोडले आणि आपल्या शेपटीची ॥ एकावर

एक करून रावणाच्या सिंहासनापेक्षा एक उंच आसन केले व त्यावर बसला.

तो रावणाला म्हणाला - "ऐक रावणा, राक्षसांच्या राजा! मी रामाचा दूत आहे. रामाने भाकडांनाच मोठे वीर म्हणून तयार करून तुझ्या सक्केवर स्वारी करण्यास तयार केले आहे, तो अस्त्र श्रेष्ठ मानव आहे. तू बलिष्ठ आहेस, असा गर्व करू नकोस. बलिष्ठ सापाला मुंग्यानी कसे ठार केले, तुला ती गोष्ट सांगण्याची गरज नाही. तू सीतेला रामाकडे मुकादमाने पोचवी करून रामाची क्षमा माग!"

रावणाला भयंकर राग आला व त्याने तलवार उपसली. तेव्हां विभीषणाने रावणाला आठवण ॥ दिली की दूताला माराययाचे नसते. ते नीतिविरुद्ध आहे!

रावण म्हणाला, "तसे असेल तर या धर्मेडखोर माकडाच्या शेपटीला विंध्या गुंडाळून त्यावर तेल ओता." शेपटी लांबच होत गेली. कपडे व तेल पुरेच पडत नव्हते. त्याला आग लायली गेली. मारुतीने शरीर वाढविले आणि उड्याण केले. पेटलेल्या शेपटीसह गरगर फिरला. मोठमोठ्या इमारती व वाड्यांवरून उड्या मारीत गेला-आणि सर्व संकानगरीची जणू आहुती अग्नीला दिली. रावणाचे अंतःपुरही जळून गेले. कित्येक राक्षस जळून गेले. विभीषणाचा वाढा मात्र वांचला.

सीता अशोकवनात सुरक्षित आहे हे पाहून त्याने समुद्रात उडी मारली आणि आपली शेपटी बिझविली. नंतर चूडामणी घेऊन रामाकडे.

चूडामणीला पाहून रामाला आनंद व हनुमान सीतेला पाहून आत्माची खात्री पटली. हनुमानाने सर्व वर्णन सांगितले.

रामाने हनुमंतास आलिंगन दिले व म्हणाला, - "हनुमाना! पाहून ये असे म्हटले होते तुला, पण तू संकेला आग लावून आलास. तुझ्यासारखे यानर माझ्या बाजूला असता मला असाध्य असे कांहीच नाही. मी व सीता यांच्यामध्ये अरलेले

अंतर तू दूर केलेस त्याचा मला परमानंद होत आहे! तू बुद्धिमान आहेस, कीर्तिमान आहेस!"

रामाने कोदंड उचलले आणि सीतेने म्हटल्याप्रमाणे रावणाचा वध करण्यासाठी जणू कांही प्रतिज्ञाच केली.

विभीषण हा रावणाचा सावत्रभाऊ होता. "रामाशी वैर करू नकोस व सीतेला गोरवासहित रामाकडे पोचती कर आणि लंकेचे रक्षण कर," असे त्याने रावणाला फोपरीने सांगितले.

रावणाला अनावर क्रोध आला. तो म्हणाला - "तुझ्या एकट्याचा हट्ट आहे! तुझ्या मूर्खपणामुळे सर्व राक्षसकुळाचा कलं म्हणतोस?" विभीषणाला शब्दांत उत्तर देऊन रावण पुढे - "अरे कित्या! तू राक्षस कुळांत व्यर्थ जन्मलास! शूर्पणखेचा अपमान हा सर्व राक्षस जातीचा आहे. विसरू नकोस! तू कुळद्रोही आहेस. तू लंका सोडून चालता हो! पुन्हां दुष्टीस पडलास तर तुझा जागच्या जागी शेवट करीन!"

विभीषण आपल्या अनुचरांसह लंकेहून निघाला.

अर्धाकच्चा वैद्य

हेलापुरीत राहाणारा गोपी दोन गाई व दोन म्हशीचे दूध बिकायचा व्यापार करीत होता. एकदा त्याची ठिपकेवाली नाय आजारी पडली. त्यावेळी गोपी सुगंधीपूरचा दुधाचा व्यापारी कलू याला भेटला. गोपीने कलूला आजारी गाईसंबंधी सांगितले.

त्याचे बोलणे पूर्णपणे ऐकल्यानंतर कलूने त्याला म्हटले, "तुझ्या बोलण्यावरून तर अगदीच स्पष्ट समजतंय की तुम्ही नीट चारा खात नाही, पाणी पीत नाही, आंबोणाला तर तोंडही लावीत नाही, होय ना?" "हो रे, तसंच आहे म्हटलं तरी चातेल," गोपीने जरा चिडून उत्तर दिलं.

पण कलूने प्रेमळ सुरांत सांगितलं, "हे वध गोपी, एका महिन्यापूर्वी मामी पांढरी नाय अशीच आजारी होती. मला थोडीफार गुतांच्या औषधांची माहिती आहे. घमेलेपर आंबोण घेऊन त्यांत लोटाभर कडुनिंबाचा रस घातला, आणि दोन लोटे भरून विरळा आणि कारत्याचा रस मिसळून तिला ते पाजलं. आणि मास, बचता...." पुढे कांही सांगणार त्यापूर्वी गोपी तिथून जाताजाता म्हणाला, "तुमं औषध काय ते समजतं. भेटू पुन्हां!"

दोन दिवसानंतर दुःखीकधी झालेला गोपी कलूला भेटला आणि सांगायला लागला, "कलू मी तुझ्याप्रमाणेच उपाय केला आणि त्यानुसार गाईला विलं, दुसऱ्याच दिवशी नाय मेली रे!" "अरे, माझ्या त्या औषधाने मामी पांढरी नाय पण मेली होती. म्हणून मी तुला पुढे सांगणार होतो की माझ्यासारख्या अर्धाकच्च्या वैद्यापेक्षा तू आपला चांगल्या पशुवैद्याला नाय नेऊन दमखम म्हज्या चांगलं! पण तू माझं बोलणं नीट ऐकलंच नाहीस आणि चालता झालास!" कलूने म्हटलं.

- अनंत प्रभू

वात्सल्य

एका गांवात एक शेतकरी होता. त्याचा मुलगा मोहन अगदी आळशी ■■■ होता. आपल्या वडिलांच्या कामांत तो अजिबात मदत करीत नसे. गांवातल्या शाळेत त्याला शिकायला ■■■ वडिलांनी खूप प्रयत्न केला. पण मोहनला मुळी अभ्यासाचा तिटकाराच होता. कारण घडा पाठ केला नाही म्हणून गुरूजी ■■■ दोनतीन पेळा रागावले होते व मारही दिला होता. म्हणून तो शाळेत जाईना. नुसता इकडेतिकडे टवाळकी करत हिंडत बसला. मुलाचा हा उनाडटपूपणा पाहून बाप घाबरला. त्याने मुलाला धाक दाखवला, धमकी दिली आणि नीट समजावले, पण कांही उपयोग झाला नाही.

मोहन मोठा झाला. वडिलांना वाटले की या तरण्यादांड मुलाचे लग्न करावे. कुटुंबाचे पालनपोषण करण्याची जबाबदारी पडली की तो आपोआप सुधारेल. लग्न झाल्यावर मोहनने लगेच वडिलांना विचारलं, “बाबा, माझा हिस्सा मला हवाय. मी माझे आयुष्य स्वतंत्रपणे जमेन.”

वडिलांनी आज्ञापत्रे विचारले, “तुला या घरांत कोणता कास होतोच? तुला वेगळं ■■■ कुणी सांगितलंय? तुला जमेल तशी ■■■ कमाई करून तू माझ्याजवळच राहिलास ■■■ मला खूप समाधान वाटेल. तू कधी एकटा राहितेला नाहीस की कधी पैसे कमावतेले नाहीस. वेगळं घर केलंस तर संकटात सांपडशील. तुला व्यवहारी जगाचा कांही अनुभव नाही. शिकलाही नाहीस, कामाची मुळीच संजय नाही, तेव्हा माझ्या देखरेखीखाली थोडंसं शेतीभातीचं काण शिकलास तर तुझाच फायदा होईल. आणि, माझी मालमत्ता तुझीच तर आहे. तू आणि सूनवाई, झांच्याशिवाय मला दुसरं कोण आहे?” आणि पित्याच्या डोक्यांतून अश्रू वाहू लागले.

“बाबा, उगीच माझ्यावर प्रेम करायचं नाटक करू नका हो तुम्ही सारखे ■■■ रागावत होता, माझ्याबद्दल काहीची माया वाटत नाही तुम्हाला! अस्वपर्थत तुम्ही फक्त मला ओरडलात, मारकं नि त्रास दिलात! आता मला स्वतंत्रपणे जगायची

इच्छा आहे तर तुम्ही कां मध्ये अडथळा आणताय? मी वेगळा राहून सुखी झालो तर तुम्हाला आवडणार नाही कां?” मोहनने विचारलं.

मुताच्या या ■■■ वृत्तीच्या शब्दांमुळे पित्याचे हृदय विदीर्ण झाले. काय बोलावे नि काय बोलू नये, हेच त्याला समजेना. कांही वेळ तो स्तब्ध बसला आणि मनांतल्या मनांत स्वतःलाच दोष देत राहिला. नंतर त्याने मुलाचे म्हणणे ऐकायचे ठरवले. कांही दिवसांतच त्याला डाळतांदुळाचे भाव समजले कीं वेईत फक्त बापाजवळ! असं मानून निराशेने तो मुलाला म्हणाला.

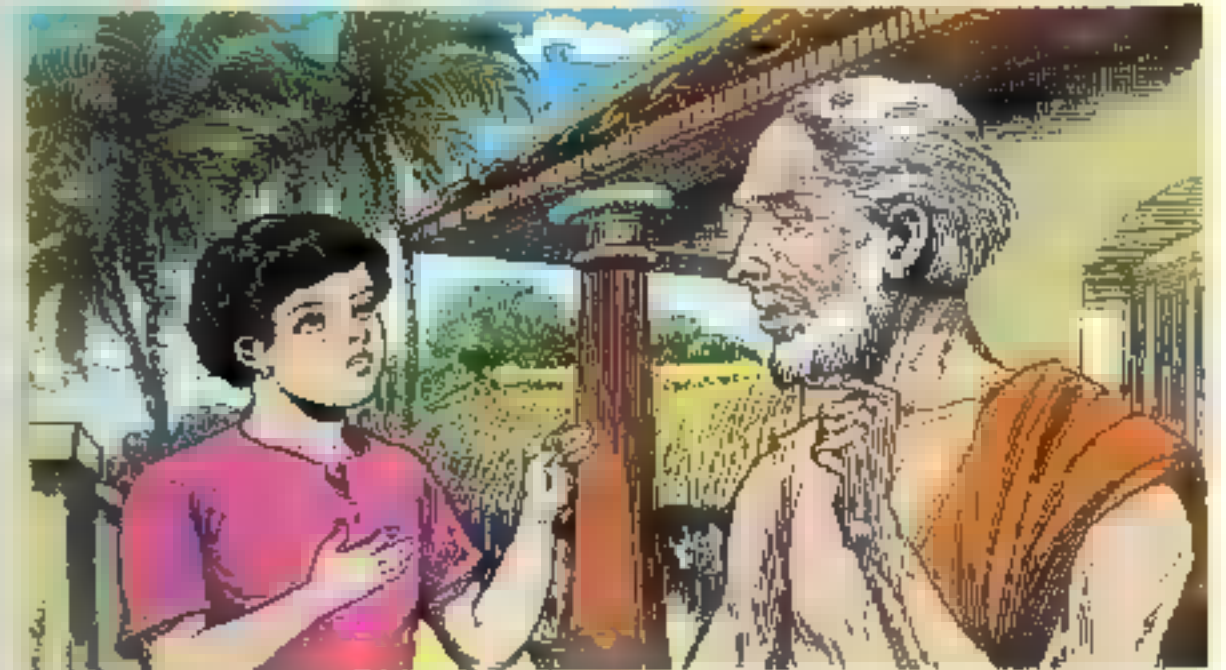
“एक पोगा! असं कधीही यादू देऊ नकोस. तुला हवं तिथे राहा, सुखी राहा, ■■■ मला वाटेल.” असं म्हणून बापाने मुलाचा ■■■ त्याला वेगळा काढून दिला. ■■■ बांटाणीची रकम घेऊन मोहन ■■■ दुसऱ्या गांवात

रहायला गेला. तिथे तो मोलमजुरी करून दिवस कंठायला लागला.

एक वर्ष उलटले. मोहनला मुलगा झाला. मोहनप्रमाणे त्याचा मुलगादेखील कामचुकार आणि उनाड निघाला. त्याचे उमट वागणे पाहून मोहनला खूप रज येत असे. एक दिवस संतापाने पेटून मोहनने आपल्या मुलाला चांगला चोंप दिला. तो घरांतून पळून गेला आणि आपल्या आजोबांच्या गांवी गेला व त्यांना सारी वृत्तीकत सांगितली.

आजोबा नातवाला घेऊन गांवातल्या एका मित्राकडे गेले. त्याच्याशी बोलून चार दिवस नातवाला त्यांच्या घरी ठेवण्याची त्याने व्यवस्था केली.

इकडे मुलगा घरांत नाही हे पाहून मोहन घाबरला. त्याने मुलाला खूप शोधले, पण कांही उपयोग झाला नाही. मुलाला शोधतशोधत मोहन

Restore

127

शेवटी आपल्या पित्याजवळ गेला व त्याने विचारले, "बाबा, माझा मुलगा घरांतून पळून गेला आहे. तो इकडे नाही ना आला? तो कामबिर कांही करत नाही, शिकत नाही, नुसता उड्याणटप्पू बनलाय. म्हणून मी त्याला चांगला मार दिला, नि तो घरांतून निघून गेला."

"गेला निघून तर जाऊं ■ की! असल्या आळशी मुलाने घरांत राहिलं काय किंवा नाही राहिलं, तरी बिघडलं कुठे? तो थोडाच तुझ्या मवलीला येणार आहे? तू जगीच काळजी करू नकोस." मोहनच्या पित्याने समजावले.

मोहन निराशेने बरी परत गेला. आपला पती एकटाच परत आलेला बघून मोहनची पत्नी म्हणाली, "मुलाला मार दिलात, काय मिळवलेत तुम्ही? त्याची संभय कधी तुम्ही बदसलीत का? विचारा भुकेने कळवळून कुठे उपाशी बसला असेल कोण जाणे!"

एकुलता एक मुलगा हरबला म्हणून मोहनने अंधकृण धरले. जेयणखाण सोडून दिले आणि दियसरात्र तो मुलाच्या आठवणी काढून रडत राहिला. त्याची पत्नीदेखील दियसरात्र टिपे

गळीत होती. घरात मुतकां कळी दिरूं लागली.

मोहनच्या बडिलांना जेव्हां ही बातमी समजली, तेव्हां त्याने ■ बरोबर घेतले आणि तो मोहनच्या घरी गेला. मुलाला बघून मोहनला अश्रू आवरेनात त्याने मुलाला मिठी मारली आणि तो दसादसा रडू लागला.

मोहनच्या पित्याने त्याचे सांत्वन करताना म्हटले, "पोरा, बापाचे वात्सल्य असेच असते. तू मुलाला मारलेस कारण तो ■ त्याचा अर्थ तुझे मुलावर प्रेम नाही असा नव्हे. बघ, चार दिवस तो दिसला नाही तर तुझा चेहरा ■ सुकून गेलाय, मीदेखील तू चांगला ब्वाबास म्हणून तुला नेहमी रागावलो, मार दिला, शिष्यादेखील मोडल्या. मी परोपरीने सांगितले तरीदेखील तू ऐकले नाहीस ■ घरांतून निघून गेलास, तेव्हां ■ किती नाईट घटसं अलेल ■ तुला आता ■ असेल!"

त्यानंतर मोहन आपल्या पत्नी व मुलासह पित्याच्या घरी परत आला. शेतामध्ये काम करायला लागला आणि सारीक्या सुखाने एकत्र राहू लागला.

मुलेच्या आत्महत्येमुळे मोहनला आदर दे पावून जनवारी राजा शक्तिशाली सारथ्याने प्रत्येक सोडतो. शिवशैलीच्या शिविकाचे नावी बळकटवण्यासाठी वीरवीर अलंकारात बंडकोरांचा पराजय करतो. जेव्हा त्याने सैनिकांमध्ये त्यापुढील हत्ये करतो. तेव्हा जनरल त्या भूमीच्या पवित्रतेवरून त्याला बळकट करून देतो. वीरवीर सैन्याने परत आपल्या सारथ्याला सोडतो. परतून मुलेदेखील पाहण्याच्या बळकटपटी येऊन त्याने जगत.

आर्य

अज्ञात राजकुमाराचे रहस्य

चित्र :

पं. श्री. अ. अ. अ.

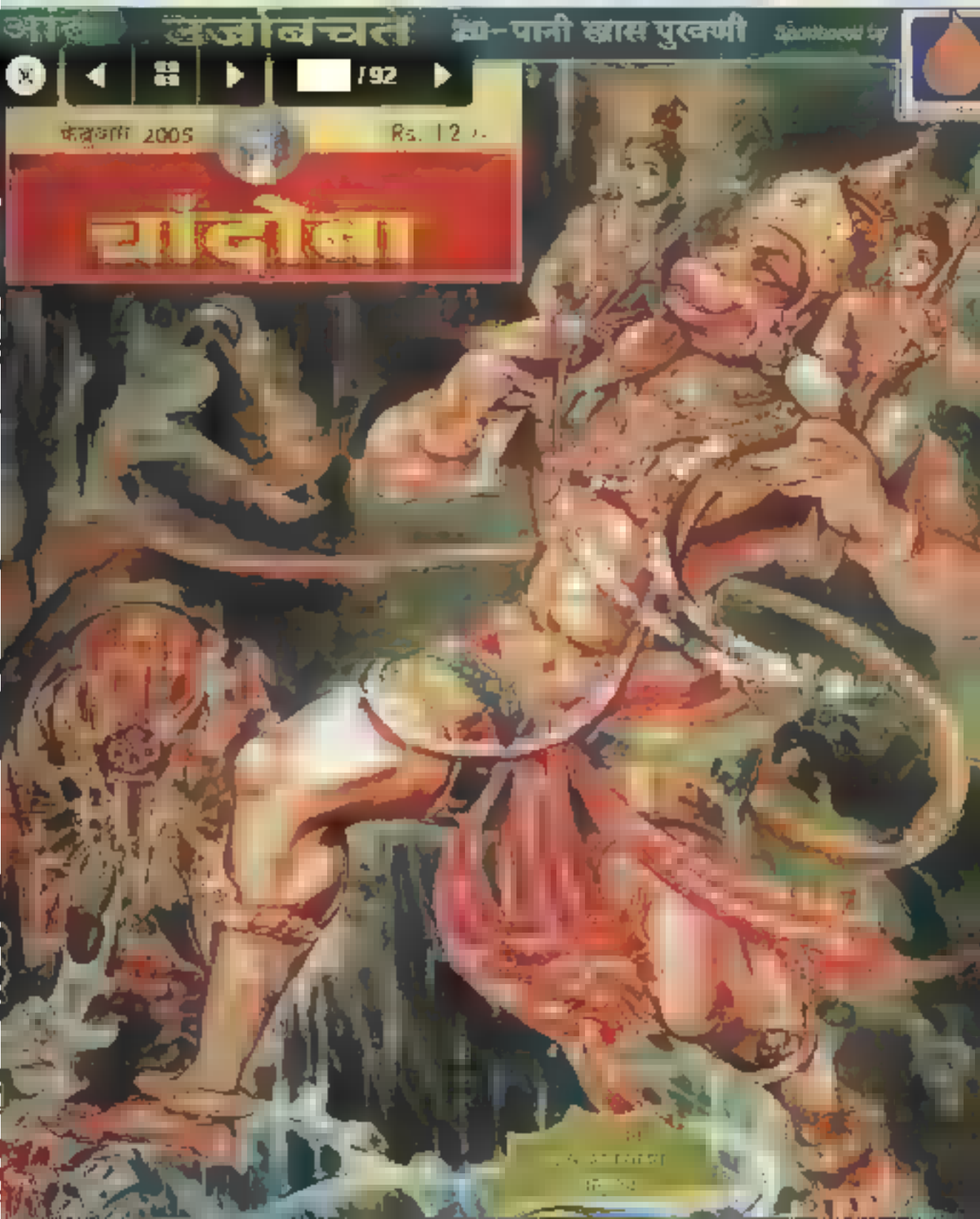

अज्ञात मंदिर पोहोच व बापाकरीकर परत जगत.

कांही दिवसांनंतर... महेश रे महादेव?

ती गालाच बाहेर काढली जाते आहे.

आर्य समाज ब्रह्मचर्य २०-पानी खास पुरवणी

१९२

फेब्रुवारी २००५ Rs. 12/-

चांदोबा

DR. J. K. SHARMA

सर्वोत्तम कथा

कथापूर्ती:

“माफ करा साहेब! माझ्याकडे परवाना असताना देखील मी पळालो व तुम्हाला बिनाकारण त्रास दिना त्याबद्दल मला वाईट वाटते। पण काय करं? माझ्यासोबतच्या मित्राकडे परवाना नव्हता म्हणून मी विचार केला की मी पळू लागलो की तुमचा गैरसमज होऊन तुम्ही माझा पाठलाग करणार आणि जरी तुम्ही मला पकडले, तरी तुम्हाला मी माझा परवाना दाखवू शकतो, आणि तोपर्यंत माझा मित्र या संधीचा फायदा घेऊन जंगलाच्यातून गेल्यासुद्धा असेल. त्यामुळे आता तुम्ही आम्हा दोघांनाही पकडू शकणार नाही.” विजय विजयी हास्य करित म्हणाला.

पोलीस अधिकार्याने धोडा विचार करून म्हटले, “तरीसुद्धा तुला आम्ही अटक करित आहोत।”

“ते म्हणून? मी काय गुन्हा केला?” विजयने आश्चर्यचकित होत विचारले.

“गुन्हा?” पोलीस अधिकारी म्हणाला, “तू एकूण दोन गुन्हे आहेस। एक म्हणजे तुझ्याकडे परवाना असताना तू पळून जाऊन आम्हाला फसवलेस व आमचा वेळ घालवलास, व दुसरे म्हणजे परवाना जवळ नसलेल्या तुझ्या गुन्हेगार मित्राला पळून जाण्यास तू मदत केली आहेस.”

सर्व ऐकून विजय घाबरला व त्याने मनोहरता पकडण्यास मदत केली. दोघांनी थोड्या तो दंड भरला व त्यांची सुटका झाली.

अवंतिका भालचंद्र कुलकर्णी, न्यू इंग्लिश स्कूल, सातारा, प्लॉट नं. १२, अनंत सहकारी हाऊसिंग सोसायटी, शाहूनगर, गोडोली, सातारा (महाराष्ट्र) - ४१५ ००२.

अजब स्वप्न

शिवराम लक्ष्मीपुत्रांत राहणारा गांधातल्या एका सधन परिवारांतला तो लहण होता. त्याचे आईवडील तो अस्तमानाने चारले, म्हणून त्याच्या आल्याने त्याचे संगोपन केले. गांधातच तो आठशी आठ, जेव्हाच काम कधीही स्वतः करित बसे. सारी जबाबदारी गोष्टींच्यावर ठेवून तो गांधात उनाडल्या करित वेळ घालवत असे. एकदा अमावास्याच्या रात्री, जेवणखाण ओढोपून तो तेव्हा त्याला एक विचित्र स्वप्न पडले.

त्या स्वप्नांत दुर्गादेवीच्या मंदिरासमोर एक सौन्याचे सिंहासन दिसले. त्या सिंहासनावर तो स्वतः बसला होता, व त्याच्या सोबतच एक घुबड बसले आहे असे त्याला दिसले. गांधातले सारे लोक दुर्गादेवीची पूजा करण्याऐवजी त्याचीच पूजा करून त्याला नैवेद्य दाखवत आहेत आणि दुसरे लोकां असलेला एक कुत्रा त्याला पाहून सोरड्या भुंकतो आहे असे त्याला स्वप्नांत दिसले.

शिवराम गांधातला त्याला ते स्वप्न घिरारता येईना, त्याने आत्म्याला त्या स्वप्नाचा अर्थ विचारला. आत्म्याने हसून म्हणाली, “अरे शिवराम, स्वप्न म्हणजे देवाचा विचार असतो ते समजण्याच्या पत्तीकडे अतते, आपल्या गांधाचा अधिकारी हरीनारायण बुद्धिमान आहे. त्याला विचारलेस तर तो तुला त्याचा अर्थ सांगेल.”

शिवराम हरीनारायणला भेटला आणि त्याने त्याला आपल्या स्वप्नाबद्दल सविस्तर सांगितले. तेव्हा हरीनारायणने म्हटले, “तू स्वतःला मोठा माणूस समजतोस, म्हणून तुला असं स्वप्न पडलं.”

त्यावर शिव म्हणाला, “मी कधीही स्वतःबद्दल अशी कल्पना केलेली नाही. मी देवापेक्षा स्वतःला केव्हाही मोठा मानत नाही. तुम्ही म्हणता ते खरे आहे, असं घटकाभर समजलो तरी मग मला पाहून कुत्रा का सोरड्या भुंकत होता? माझ्या डोक्यावर घुबड का बसले होते?”

हरीनारायण आपले डोके खाजवीत म्हणाला,

"आमच्या शेजारच्या गांवातल्या श्रीधरने स्वप्नां-
वद्दर परेच रात्र बांधले आहेत. त्याला विश्वास."

शिवराम श्रीधरला जखून आणि त्याने
अगोपी शंकर न्यात केले. श्रीधर चकित होऊन
शिवरामकडे टक लावून थोडा वेळ धन गडिला.
नंतर तो म्हणाला, "तुमच्या गांवात काहीतरी अर्थ
घडणार आहे. म्हणून गांवातले लोक देवीची पूजा
न करता तुम्ही पूजा करीत आहेत."

शिवरामला श्रीधरने सांगितलेला हा अर्थ काही
पटला नाही. त्याने विचारले, "पण मग कुत्रा आणि
घुबड यांचा तुम्ही काय अर्थ काढाल?"

"कुत्रा भुकेजलेला आहे, म्हणून सारखा भुंकतो
आहे. लोक देवीची पूजा न करता, तुम्ही पूजा करत
आहेत, म्हणून अशुभदर्शक घुबड तुझ्या डोक्यावर
बसले आहे." श्रीधरने सांगितले.

स्वप्नांचा अर्थ समजून शकला नाही. पण हे तुला
कस काय कळेल?" शिवरामने विचारले.

"अरे मुर्खा, तुझ्या स्वप्नाचा खरा अर्थ
सांगणारा एकच मनुष्य या पृथ्वीतलावर आहे. आणि
तो काणडी दुसरा कुणीही नसून स्वतः मीच आहे!"

शिवरामने एक प्रदीर्घ श्वास घेतला आणि
द्विचारले, "ठीक आहे, मग सांग, स्वप्नाचा
काय अर्थ आहे?" आणि त्याने ते स्वप्न पुन्हा
सविस्तर सांगितले. वैरागी मोठमोठ्याने हंसू
आणि म्हणाला, "ऐक, दिवसेंदिवस लोकांच्या
मनांत देवाविषयी भक्तीभाव कमी होत चालला
आहे. लोकांच्यात स्वाधीपणा आणि
मोठ्या वादतो आहे. जिवंत
उदाहरण म्हणजे तुझ्यासारख्या उडाणटप्पू आणि
आळशी माणसाची पूजा करायची. सोन्याच्या
सिंहासनावरून सांगायचं, म्हणजे
तुझ्यांत भरलेला अहंकार बेफिकिरपणा ते
चोताक आहे."

"पण कुत्रा भुंकत राहतो? माझ्या डोक्यावर
ते घुबड कशातलाही?" शिवरामने विचारले.

वैरागी उत्तरला, "तुम्ही आल्या तुला रोज पोटभर

जेव्यायला घातले, आणि तुझ्याभोवतरे त्या कुत्र्याला-
देखील देले. पण त्या कुत्र्याला तुझा रंग आहे. कारण
तू कांही तुझ्या शेतांत काम करीत नाहीस, इतरांकडून
करवून घेतोस आणि गांवात रिकामेकड्या हिंदत
असतोस ना? कुत्र्याला तुझा तिरस्कार दर्शवायचा
असेल म्हणून तो भुंकत राहतो. आता राहिली
घुबडाची गोष्ट. घुबडाला अंधार आवडतो, पण त्या
अंधारापेक्षाही जास्त काळोखी, आळशी आणि
अज्ञानांत आयुष्म धावणान्या तुझ्यासारख्या
आसतोसच्या जीवनांत कायम असते. म्हणून ते
घुबड मोठ्या प्रेमाने तुझ्या आसल्याला आते!"

शिवरामने हात जोडून म्हटले, "तू कांही वेळा
नाहीस, बुद्धिमान आहेस. तुझ्या स्वप्नाचा अर्थ
सांगायची पद्धत आणि निवरण मला फारच
आज माझे उघडते आहेत!"

शिवराम तिथून जायला निघाला, तेव्हा
वेळ्याने त्याला थांबवून म्हटले, "भहा, जेव्हा सारा
गांव मला ओरडून वेळा, तेव्हा मी वेळा नाही
असे सांगणारा तू रे कोण ठिकोजीराव? जा,
आता मला मुळीच गांवात राहायचं नाही."
असं म्हणून वैरागी तिथून निघून गेला.

सज्जनांची संगत

त्या गांधातल्या मोठ्या शेतकऱ्यांच्या यादीत भूषणचे होते. त्याचे गोठे प्रशस्त घर होते. चारी भाऊ त्या घरांत राहात होते. रोज संध्या-काळी घरांतली शेजारपाजाराची मुले एकत्र जमत व खूप खेळत. त्यांचा बराच आरडाओरडा चालू.

एके दिवशी सूर्यास्तानंतर अंधार पडला तेवढ्यांत घरासमोर एक घोडानाडी येऊन थांबली. कुतुहलाने मुले गाडीतून कोण आलेय ते पाहण्याला लागली. तितक्यांत आळीतल्या पारावर बसलेले भूषण आणि त्याचा धाकटा भाऊ उदून गाडीजवळ आले आणि गाडीतून उतरणाऱ्या गहान्या खीला म्हणाले, "काकू, कशी आहेस? प्रकृति ठीक आहे ना?"

त्या वृद्ध खीला पाहून मुलांचे चेहरे आनंदाने उजळले. ते ओरडत सुटले, "आजी आली, आजी आली." असं म्हणून त्यांनी आजीला गराडाच घातला.

ती वृद्धा भूषणची काकू सावित्री होती. तिथून चार कोस अंतरावरच्या गोकुळगांवात ती राहात होती. भूषणचे कुटुंब व त्यांची मुले यांच्यावर तिचा विशेष लोभ होता. ती त्यांना इतक्या छान गोष्टी सांगायची की गोष्टी ऐकताना मुलांना जेवणची आठवण राहात नसे.

रात्र झाली. जेवणानंतर रात्री मुले अंगणाल जमली. आजीने भूषणच्या मुलाकडे बघत म्हटले, "अरे गोपू, हानाला ही पंडी कां रे बांधली आहेस?"

गोपूने कांही शेतण्याअगोदर भूषणची बायको तिथे उभी होती. तिने आजीला सांगितले, "सासूसाई, शाळेतल्या खोडकर मुलांशी याची मैत्री असते. सारखी त्यांची मारणारी होत असते आणि रोज हा जखमा घेऊन घरी परत येतो!"

त्यावर आजीने गोपूला आपल्या मांडीवर बसवले आणि म्हटले, "हादेखील खट्याळ असेल. एक खट्याळ दुसऱ्या खट्याळाशी मैत्री करतो."

आणि आजी पुढे गोपूला सांगायला लागली, "गोपूळा, लक्ष देऊन ऐक. सर्वांत उत्तम काय असेल तर सज्जनांची संगत, त्याचा अर्थ आहे, चांगल्या लोकांशी मैत्री व्हावी. आज मी तुम्हाला अशाच सज्जनांच्या संगतीवद्दलची एक गोष्ट सांगणार आहे. सर्वांनी नीट ऐकायची हो!" आणि आजीने गोष्ट सांगायला सुरवात केली.

खूप वर्षांपूर्वीची गोष्ट आहे. रामापूर गांवात एक भूतबायी नांवाचा दयाळू व धार्मिक वृत्तीचा गृहस्थ राहात होता. त्याला श्रीकांत नांवाचा एक मुलगा होता. तोही वडिलांसारखाच सुस्थभावी होता. सर्वांशी तो प्रेमाने, आदसाने वागत असे. लोक त्याची नेहमी स्तुती करीत.

त्याच गांवात राजीव एक शेतकरी होता. त्याला सोमदेव नांवाचा मुलगा होता. तो जरा खोडकर होता. पण अभ्यास करण्यांत तो कधी माने राहिला नाही त्याची ही आवड पाहून राजीवने आपल्या मुलाला गांवातले शिक्षक नारायण त्रिवेदी यांच्याकडे अभ्यासासाठी पाठवायला सुरवात केली.

श्रीकांतही शिक्षकांसाठी येत असे. तो सोमदेवशी प्रेमाने चोळत असे. पण सोमदेवचे चांगले मात्र निराळे होते. तो श्रीकांतची पर्या करीत नसे. प्रत्येक बाबतीत सोमदेव बढाया मारीत उर्मटपणे वागत असे.

कांही दिवसानंतर दोघांचाही पूर्ण झाला. जास्त शिकण्यासाठी म्हणून श्रीकांत तिथून कांही मैलांच्या अंतरावर असलेल्या जमीनदारांच्या धाडशाळेत जाऊ लागला. राजीवने चांदोबा

श्रीकांतच्या वडिलांना सांगून सोमदेवला पण त्याच गाडीतून शाळेत शिकण्याची केली.

एका दिवशी सोमदेवने सरोवर शिकत असलेल्या जमीनदारांच्या मुलाला, राजाला, भुवाम एक दगड मारला. राजाच्या डोबयाला खोक पडली आणि मळाभळा रक्त वाहू लागले ही बातमी सान्या शाळेत आगीसारखी फैलावली.

मुख्य शिक्षक विष्णुशर्मा यांनी वैद्याला निरोप धाडला आणि जखमेवर एक ओले फडके ठेवून त्यांनी विचारले, "राजाला दगड कुणी मारला? हा दांडगेपणा कुणी केला?" ते चिडले होते.

हा प्रश्न ऐकून सोमदेव धाबरा आणि भीतीने थरथर कांपायला लागला. दोन तीन विद्यार्थ्यांनी याबाबतीत सोमदेवचे नांव घेतले. ते ऐकून

विष्णुशर्मा आश्चर्यचकित झाले. त्यांनी विचारले, "सोमदेव तर आमच्या श्रीकांतला मित्र आहे. तो बापडा असं कशाला करील?"

त्यांचे हे शब्द ऐकून सोमदेवचे डोळे पाणावले. आपण किती वाईट आहोत, आणि श्रीकांत किती चांगला आहे, हे त्याला आता समजले. आपल्या दुष्ट स्वभावाचा त्याला होऊ लागला.

विष्णुशर्माने सोमदेवकडे बघितले आणि ज्या मुलांनी त्याला दोष दिला होता, त्यांना म्हटले, "बघा, मी त्याला रागावलो नाही तरीदेखील त्याला वाईट वाटले आहे, तो विचारा असं करील का? यामुळे उगीच कुणाही निर्दोष माणसावर दोष लावू नका!"

त्यानंतर राजाने सोमदेवकडे स्नेहशील नजरेने बघत म्हटले, "सोमदेव फक्त श्रीकांतचाच नाही, तर माझाही मित्र आहे. तो खोड्या कधीही करणार नाही."

ऐकून सोमदेव गप्पच बसला. त्याच्या तोंडातून एक शब्ददेखील निघेना. स्वतःला साबळत

तो विष्णुशर्माच्या जवळ गेला व खाली मान घालून म्हणाला, "गुरुजी, राजाच्या अंगावर मीच दगड फेकला होता. राजा आणि श्रीकांत फार चांगले आहेत, म्हणून ते माझा निर्दोषी मानत आहेत, पण मला त्यासाठी शिक्षा करा."

सोमनाथला पश्चाताप झाला होता. ने पाहून विष्णुशर्मा कांहीतरी सांगणार होते. नितक्यांत राजा व श्रीकांत त्यांना म्हणाले, "गुरुजी, सोमदेवने दगड मारला हे आम्हाला ठाऊक होतं, पण आता त्याला चुकीबद्दल वाईट वाटतंय हे जेव्हा आम्हाला दिसतं. तेव्हा आम्ही मुद्दामच त्याला निर्दोषी आहे असं म्हटलं. कृपा करून त्याला शिक्षा नका."

मित्रांच्या या दिलदार यतीमुळे विष्णुशर्मा फारच खूष झाले. सोमनाथला म्हणाले, "बघ सोमनाथ, माझा तुला समजलं असेल की राजांची संगत किती महत्त्वपूर्ण असते ती!"

मुलं खूप होऊन म्हणाली, "हो, हो, आम्हालाही छान समजलं, यामुळे आम्ही चांगल्या लोकांशीच मैत्री करू."

अस्वलया मांत्रिक

15

(आपल्या साथीदारांसह कालीवर्मने किल्ल्यांत प्रवेश केला. मायामर्कटाने त्याला एक मुंडके दाखवले. ते दुर्मुखराजाचं मस्तक नव्हते हे समजले. ते सगळीकडे राजाला शोधू लागले. शेवटी त्यांनी दुर्मुखाता सिंहासन असलेल्या दालनांत बसलेले पाहिले. दुसऱ्याच मणी अधिकारने हत्तीवरून खाली उडी घेतली आणि पशू घेऊन सधामंड्यात तो बेगाने गेला. त्यानंतर...)

अस्वलया अधिक आन घेताच कांहीतरी दुर्घटना घडणार असं कालीवर्माला होतं. हत्तीवर बसलेल्या चन्मचराला तो म्हणाला, "अरे बाबा, चटकन जा आणि दुर्मुख राजाचा शिरच्छेद करून त्या अस्वलयाला आण" आणि आवाज ठेचवून तो ओरडला, "अरे अस्वलया अधिकार, यांय, यांय! हा मी आलोच. राजाला मरण नकोस."

कालीवर्माची आज्ञा ऐकल्यावर हत्तीवरचा माणूस खाली उतरून अधिकारला थांबण्याच्या

उद्देशाने त्याच्यासमोर उभा राहिला आणि म्हणाला, "अस्वलयाबुवा, घाई करू नका हो! राजाचा शिरच्छेद करायचा नाही असं कालीवर्मा सांगताहेत."

अस्वलया अधिकारने संतापून म्हटलं, "अस्वलया मांत्रिकाने मला त्याचे मस्तक घेऊन दे, अशी आज्ञा दिली आहे. जर मी त्यांची आज्ञा पाळूकी नाही, तर ते माझं अस्वल करून टाकतील."

तेव्हांत कालीवर्मा तिथे पोंचनार, सिंहासनावर

काही न बोलताहालता अस्थिर बसलेल्या दुर्मुख-राजाला त्याने पाहिले आणि विचारले. "हा राजाला काय झालंय? तिढून झाला का?"

अस्थिराच्या बधिकाने खांद्यावर परशू ठेवून म्हटले, "कालीवर्मा मालक, आपली काय आज्ञा आहे ते सांगावं."

कालीवर्मा दुर्मुखच्याजवळ आला, "बधिका, तुला ह्याचे मस्तक धडावेगळे करावे लागणार नाही. कारण हा आधीच मेलोला आहे. असं कसं झालं असेल? हातांत परशू घेऊन तुला येताना पाहिल्यावर भीतीने ह्याचं हृदय तर बंद पडलं नसेल?"

"तोंच अस्थिराच्या बधिकाने दुर्मुखचे मस्तक काटले ना?"

असं म्हणत मांत्रिक आंत आला. सिंहासनावर

निश्चेष्ट बसलेल्या राजाला मीट पाहून तो म्हणाला, "विचारा! हा प्राणभयाने बेजुद्ध पडलेला दिसतये. नंतर आपली तलवार राजाच्या खांद्याला लावीत त्याने म्हटलं, 'दुर्मुखराजा, गुडीवर ये. भिषकाचे कारण नाही. मी तुला आज्ञासुरा देतो आहे.'"

दुर्मुखने चटकन हांढे उघडले आणि आपल्या डोक्याला हात लावीत म्हणाला, "वा! नाई डोके किती मजबूत आहे. अस्थिराच्या बधिकाने आपला परशू फेंकला, तरी हे डोके असेच्या तसे आहे!"

त्यांच्या सोलण्यावर सगळेच हंसायला लागले. सिंहासनावरून उठून दुर्मुख म्हणाला, "कालीवर्मा, ज्ये मांत्रिक वगैरे सगळेच इज्जर आहेत. आणखी एकदा सिंहासनावर बसायची माझी दुर्दैव इच्छा आहे. गम नंतर माझा शिरच्छेद झाला तरी त्याची किंमत नाही."

कालीवर्माने दुर्मुखचे हांदे पकडून सिंहासनावर बसवले आणि म्हटले, "राजा दुर्मुख, आपण आमचे मित्र आहात. जे झालं ते विसरून जा. ज्या सूर्यभूपतीने तुमचा कित्ता बळकावला, आणि तो मायामर्कट, ज्याने माझे गुरू अस्थिराच्या मांत्रिक मंत्रदंड चोरलाय, ते दोघेही एकत्र आले आहेत. आधी आपण त्यांना पकडलं पाहिजे."

कालीवर्माचे हे शब्द ऐकल्यानंतर दुर्मुखराजा आनंदाने फुलून निघाला. अचकन तो सिंहासनावरून खाली उतरला व सर्वोच्या मध्ये येऊन आपली तलवार उंचावून मोठ्या आवाजात ओरडला, "ऐका, मी उदयगिरीचा राजा तुम्हाला आज्ञा देतो आहे. माझ्या सर्व विश्वासू सैनिकांनी इकडे यावं

जे येणार नाहीत, ते राजदुर्गेहा मानले जातील आणि त्यांची डोकी उडवली जाईल."

क्षणावर्त कित्त्वाच्या प्रत्येक वाजने सैनिक तिथे येऊ लागले. कालीवर्माने त्यांची संख्या मोजली आणि दुर्मुखराजाला म्हटले, "दुर्मुखराजे, तुमचे एकूण सैनिक चाळीसपेक्षां जास्त नाहीत. उदयगिरीच्या राजाकडे पत्त इतकेच सैनिक?"

दुर्मुखराजाने मान खाली घातली व उत्तर दिले, "कालीवर्मा, सूर्यभूपतीने मशाची खालूच राखवून माझे सारे सैनिक फितवले आहेत. आधी त्या फिरतुराला आपण शोधून पकडलं पाहिजे."

कालीवर्माने अस्थिराच्या मांत्रिकाला विचारले, "गुरु, आता आपली आज्ञा आहे?" मांत्रिक रागापंढपाच्या भिंतीलगत उभा होता आणि तो कित्त्वाच्या भिंती निरखून होता. त्याला आपला मंत्रदंड हरवल्याचीच काळजी होती. त्याशिवाय मनांत विचार की ते प्रदेश सोडून निघून गेला तर दुर्मुखराजा शत्रूच्या हाती सांपडेल आणि त्याचे हाल होतील. आडे त्या परिस्थितीत कालीवर्मादेखील त्याच्या गुरू अस्थिरपादाकडे बायला नकार देईत

असा विचार मनांत येऊन मांत्रिक कालीवर्माला म्हणाला, "शिष्य काली, माझ्या आज्ञेचं राहू दे! तुला काय करायचं आहे ते सांगशील?"

कालीवर्माने उत्तर दिले, "गुरु, हा काय प्रश्न झाला? एकदा आपण इच्छा व्यक्त केलीत की आपले गुरू अस्थिरपाद यांच्या राहण्याच्या पर्यंताकडे आपण जायचे आहे. आपण ते विसरलात की काय?"

चांदोबा

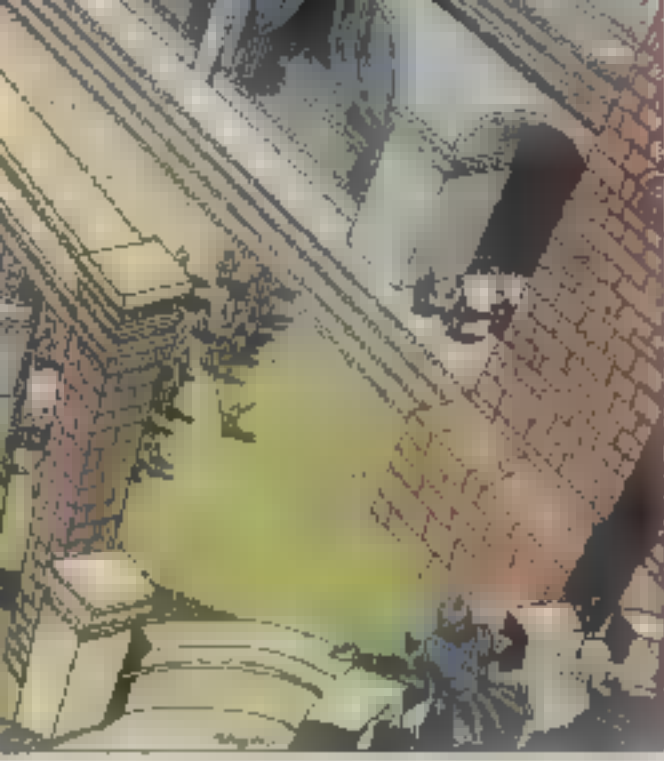

त्याचे हे उत्तर ऐकून खूप व्हालेल्या मांत्रिकाने म्हटले, "शिष्य काली, तुम्ही गुरुभक्ती प्रशंसनीय आहे. माझे गुरू भास्करपाद एका मांत्रिकामुर्खे आज बिकट परिस्थितीशी सामना करीत आहेत. संघराज सांपडले आहेत. तुझ्यासारख्या धाडसी आणि पराक्रमी माणसाची मदत लगी आहे. त्याच्यासाठी प्रतिफळ म्हणून तुला काय पाहिजे ते निःसंकोच मनाने सांग."

अणभर विचार करून कालीवर्मा म्हणाला, "गुरु, प्रतिफळाच्याबद्दल आपण नंतर घेवू. या जितकेतु राजाने जेव्हा मला शिरच्छेदाची शिक्षा सुनावली, तेव्हा त्यावेळी आपण मला पोलाची मदत केली होतीत, तेव्हा आपल्याला कोणतीही मदत करण्याचं वचन मी देऊन चुकलो आहे. आता मी काय करायला हवे त्याची आज्ञा तेवढी करा."

27

फेब्रुवारी २००५

“तर मग तू माझ्याबरोबर अस्वपुत्रा नदीच्या उगमाजवळ असलेल्या अस्वसी पर्वतराजीकडे आसं पाहिजेस.” मांत्रिकाने

“आपली आज्ञा शिरसावंच आहे. चलावं.” म्हणून कालीवर्मा जायला निघाला.

दुर्मुखराजा धरथर कांधत म्हणाला, “मांत्रिक महाराज, मला वाटलं आपण माझी गोष्ट विसरून गेलात. इतक्या कमी सैनिकांना घेऊन पुन्हा राज्याचा कारभार चालवणं माझ्यासाठी अशक्य आहे. मी देखील आपल्याबरोबर अस्वली पर्वताकडे येतो.”

अस्वल्या मांत्रिक त्याला कांहीतरी सांगणार होता त्यापूर्वी अस्वल्या मांत्रिकाने परशू जमिनीवर टाकला आणि रडक्या स्वरात म्हणू लागला, “महाराज, आपण मला विसरलात की काय? आपण सगळे इथून गेल्यानंतर माझा जुना स्वामी जितकेतु राजा मला आज्ञाभंगाच्या

आरोपाखाली मला अत्यंत कठोर शिक्षा देतील. मलादेखील बरोबर घेऊन चला ना!”

अस्वल्या मांत्रिक मंदहास्य करीत बघिकाच्या खांद्यावर हात ठेवून म्हणाला, “अरे बघिका, यावं नकोस! तुझी आणि दुर्मुखराजाची गोष्ट मी विसरलो आहे असं समजू नकोस. तुमची दोघांची नीट व्यवस्था लावून मी नंतर इथून निघून जाईन. चंद्रशिला नगराच्या राजा जितकेतुने कालीवर्माचा व माझाही अपमान केला आहे. आपण त्यांच्या नगरात जाऊन त्यांचा परामब करावचा आहे.”

“त्या घमेडलां राजाचा मंत्री जीवगुप्त कांही सैनिकांसाठी किल्ल्याच्याबाहेर देतो आहे. तो आपल्यावर करणार नाही, यासाठी उग्रदंड पाळजी घेतो आहे आणि त्याला थोपवून घाण्यांत तो गुंतला आहे. किल्ल्याच्या कोणत्या कोपऱ्यांत सूर्यभूषती तो मायामर्कटाकडे लपून बसले आहेत हे अजून आपल्याला माहीत नाही.” कालीवर्मने सांगितलं.

त्याबरोबर अस्वल्या मांत्रिकाने हातांत परशू घेऊन म्हणले, “कालीवर्मा महाराज, मी हत्तीवर बसून प्रथम किल्ल्याच्या बाहेर जातो, आणि तिथली परिस्थिती बघून येतो. उग्रदंड राक्षसाच्या मदतीला मी तिथे गेलो ना, की तिथले सैनिक व मंत्री चंद्रशिला नगराकडे पळतच सुटतील.”

“ठीक आहे, तू तिथे जाणे योग्यच ठरेल. आम्ही देखील इथे तो मांडलिक व मायामर्कटाला शोधून पुन्हा याच जागी परत येऊ.” कालीवर्मने सांगितलं.

“अरे वनवासी, या बाजूने हत्ती जरा पुढे घे पाहू.” मांत्रिकाने त्या माहूताला उद्देशून म्हणले.

हत्ती तिथे येताच अस्वल्या मांत्रिक त्याच्यावर स्वाद झाला, तोपर्यंत दुर्मुखराजा हे सारं निमूटपणे बघत होता. त्याने मांत्रिकाला विचारले, “मांत्रिक महाराज, इतके कमी सैनिक बरोबर असले तर माझे किल्ल्याच्या आत राहाणे उचित ठरणार नाही. कोणत्याही क्षणी शत्रू माझ्यावर तुटून पडेल. मी पण तुमच्याबरोबर चंद्रशिला नगराकडे येतो.”

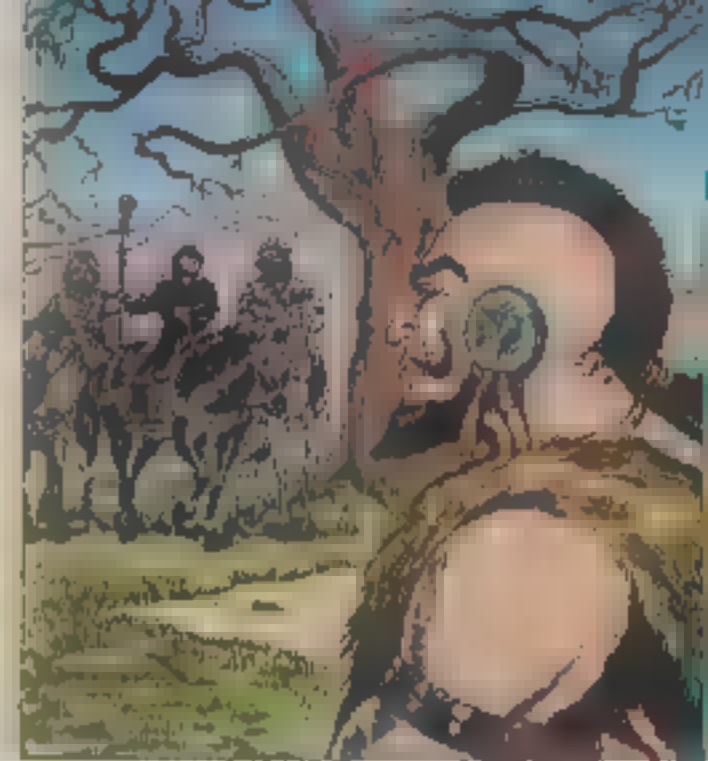
त्यानंतर सारेजण सभामंडपातून खाली आले. मग त्यांनी सैनिकांना दिली की सूर्यभूषती व मायामर्कटाच्या शोधासाठी त्यांनी निघावे. तेचदरम्यान किल्ल्याच्या असलेला दुर्मुखराजाचा अंगरक्षक मुतकंठाने ओरडायला लागला, “महाराज, आपले मांडलिक, मायामर्कट जितकेतु राजाच्याबरोबर उभे आहेत. ते राक्षसाबरोबर नेतत आहेत.”

“गुरु, अतः कांहीतरी अशी मला शंका होतीच, जळलेल्या प्रवेशद्वारापाशी आपण कांही सैनिक उभे करावता. दुष्ट लोक बहुतेक उग्रदंड राक्षसाला आपल्या पक्षांत घेण्याचा प्रयत्न करीत असतील.” कालीवर्मने शंका सोडून दाखवली.

“कालीवर्मा, त्यांचे प्रयत्न कधीही यशस्वी होणार नाहीत, त्या राक्षसाला माझ्याकडून कांही भरघोस मदत हवी आहे. म्हणून तो त्यांना सामील होणार नाही.” अस्वल्या मांत्रिक म्हणाला.

कालीवर्माची शंका बरोबर ठरली. जितकेतुचा मंत्री जीवगुप्त हा उग्रदंडाला आपल्या पक्षांत ओढण्याचे उलोनात प्रयत्न करीत होता. त्याने

चांदोबा

तऱ्हेतऱ्हेची आमिषे उग्रदंडाला दाखवली. मायाची मर्कटाच्या रुपांतला भ्रांतिमलीदेखील जीवगुप्ताची री ओढत होता व लालूच दाखवीत होता.

उग्रदंडाने आपली दगडी गदा बर उचलीत म्हणले, “मला तुमची कुणाचीही मदत नको आहे. अस्वली पर्वतरागांमध्ये माझा एक भाऊ बंदी आहे. त्याला सोडवायचे हेच माझे एकमेव ध्येय आहे.”

त्याच्या या बोलण्याची तर उडवाण्याच्या हेतूने मायामर्कट म्हणाला, “उग्रदंडा, तो तुझा भाऊ आणखी कोण आहे? तुझाच घोरला भाऊ नव्हे का? अरे, तो सुटण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही. माझे गुरु मांत्रिक मिथ्यामिश्र यांनी त्याला केव्हांच जमिनीत गाडून टाकलंय. तू मुकाट्याने जितकेतु महाराजांच्या आश्रयाला राहा आणि

29

फेब्रुवारी २००५

शांतपणे आनंदात जग, असे करणे तुझ्यासाठी श्रेयस्कर आहे."

"त्या मांत्रिकाने माझ्या पायाला खरोखरीच मारून टाकलंय का? तू खोटे बोलतो आहेस?" असं म्हणून उग्रदंडाने दांतओठ आवळले.

मायामर्कट उतर म्हणून कांहीतरी बोलणार त्यापूर्वीच जीवगुप्त मंत्र्याने त्याला थांबवून म्हटले, "उग्रदंडा, जे काही झाले ते तू विसरून गेल्यास तर बरं! तू जर आमच्याबरोबर राहिलास तर आम्ही अभिमानाने सांगू की आमच्या राज्यांतही एक बलवान राक्षस आहे, त्याशिवाय महाराजांच्या आश्रयाखाली तू अगदी शांतपणे तुखासीन आणुन काढू शकशील."

"म्हणजे तुम्हाना असं काय म्हणायला लागला की माझ्याकडून कोणत्याही मदतीची अपेक्षा करता तुमच्या राजा माझा पाहणुचार करीत राहील! होय ना?" उग्रदंडाने विचारले.

"तुझ्याकडून एकच मदत आम्हाला हवी आहे, आम्ही आता किन्नर्यांत प्रवेश करणार आहोत. तिथे अत्यंत मांत्रिक आणि कालीधर्मा

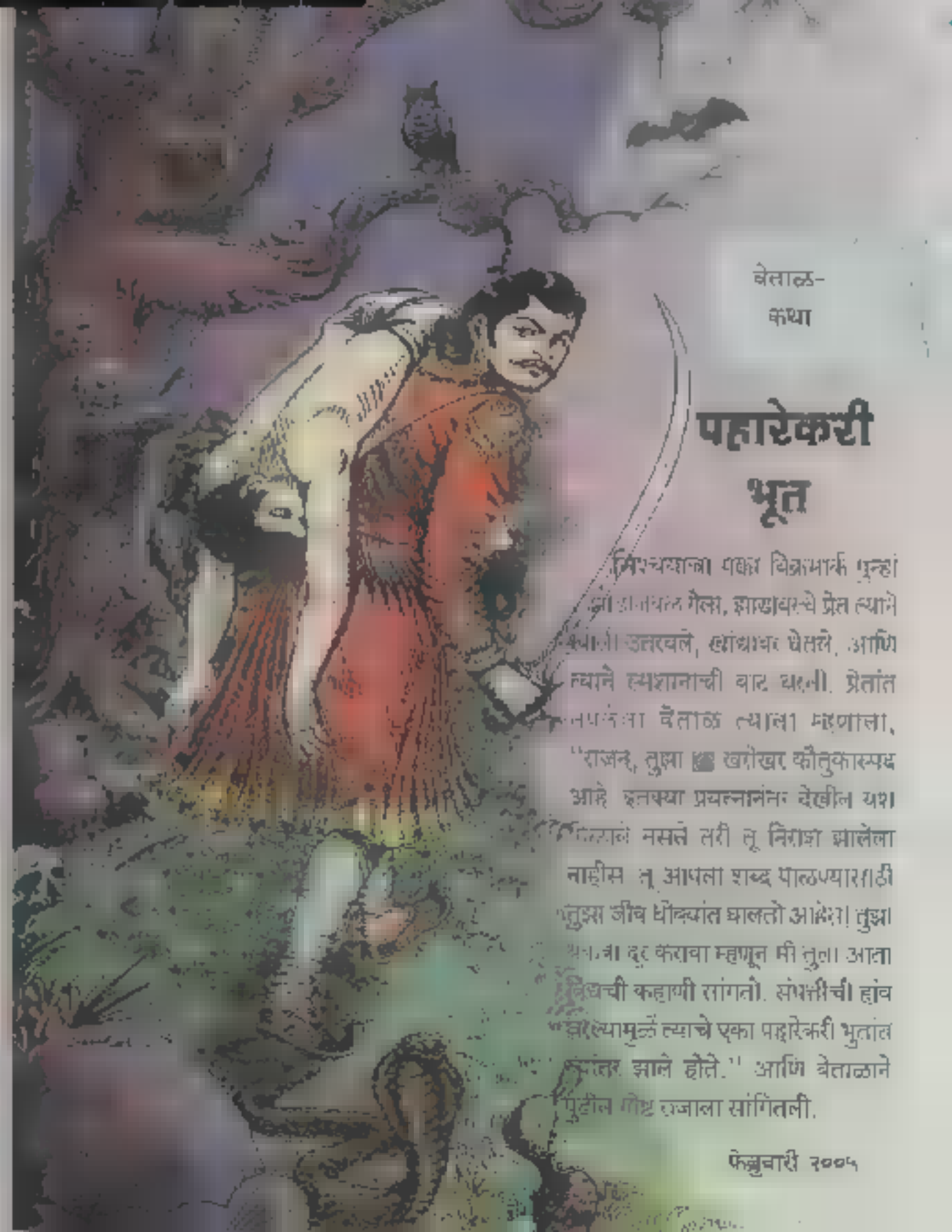
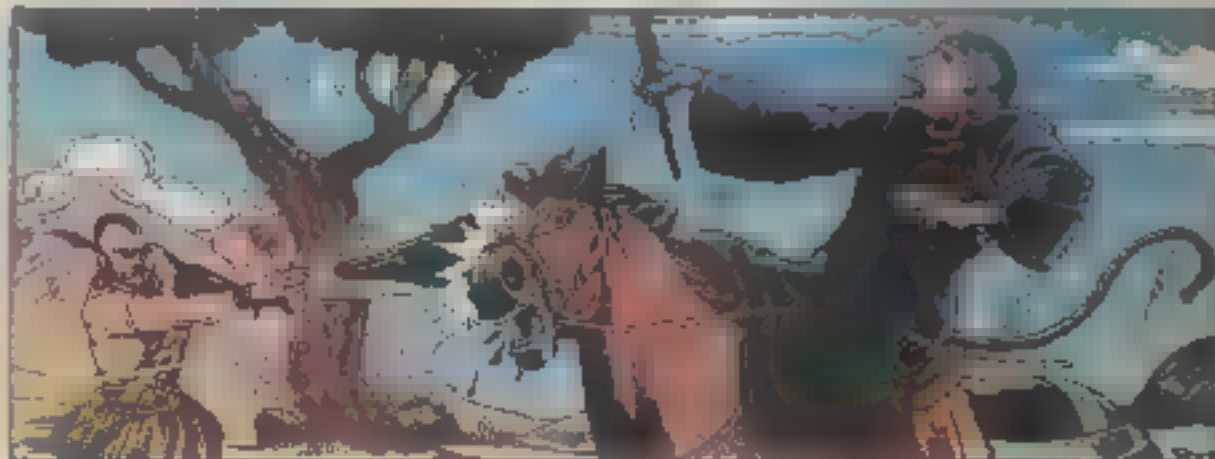
नांवाचे दोघे अपराधी आहेत. तिथे दुर्मुखराजा-सुद्धा आहे. यम, तिघांचा सर्वनाश करण्यांत तू आम्हाला मदत कर. झालं, एवढीच मदत तुझ्याकडून हवी आहे." जीवगुप्ताने म्हटलं.

उग्रदंड त्याचे उतर देणारच होता, तितक्यांत रेंड्यावर बसलेल्या अग्न्याच्या मांत्रिकाबरोबर सारंगण किल्ल्याबाहेर आले.

त्यांना पाहून मंत्री भेदरून गेला. "काय ते त्याला सुचेल. त्याने लागलीच घोड्यावर स्वार असलेल्या सूर्यभूषती व मायामर्कटाकडे नजर टाकली.

उग्रदंड राक्षसाने जोराने हुंकार काढीत म्हटले, "मंत्रीबाबा, तुम्हाला माझी मदत हवी आहे ना? तर मग ही च्या माझी तुम्हाला आणि मंडळींना मदत!" आणि बोलताना आपली दगडी त्याने मायामर्कटावर फेकली.

मायामर्कटाने निघालेल्या घोड्यावरून व उडी घेतली. उग्रदंडाची गदा घोड्याच्या डोक्याला लागली. (क्रमशः)

बेताळ-
कथा

पहारेकरी भूत

मिथळ्याला पक्षी विक्रामार्क पुन्हा दोन जनावरं गेला, झाडावरचे प्रेत त्याने त्याला उतरवले, खांद्यावर घेतले, आणि त्याने स्वशानाची वाट धरली. प्रेतांत नपलेला बेताळ त्याला म्हणाला, "राजन्, तुझा खरोखर कौतुकास्पद आहे इतक्या प्रयत्नानंतर देखील यश मिळाले नसते तरी तू निराश झालेला नाहीस. तू आपला शब्द पाळण्यासाठी तुझा जीव धोक्यात घालतो आहेस! तुझा शत्रूना दूर करावा म्हणून मी तुला आता विघची कहाणी सांगतो. सोपशीची हांव तर त्यामुळे त्याचे एका पहारेकरी भुतांत स्फुल्ल झाले होते." आणि बेताळाने पुढील गोष्ट राजाला सांगितली.

कांही फरक पडत नाही. थोडी संपत्ती कमी होईल, इतकेच! वाईट इतकेच वाटतं की ज्याच्यावर विश्वास ठेवला. त्यानेच धोका दिला. मी त्याच्यावर लक्ष ठेवीन. किती दिवस चोरी करतोय ते तरी पाहू! योग्य वेळ आली की त्याला पकडून चांगला धडा शिकवीन."

सुमती त्यावर म्हणाली, "आपलं नुकसान होत नसेल तर आपण गप्प बसावं, किंवा त्याला सावध करावं! पहारेकऱ्यावर आपण पहारा देत बसण्यापेक्षा आपल्या खजिन्यावर आपणच राखण करावी की!"

सुधन हसून म्हणाला, "अग, लगळ्या खजिन्याची राखण करावची हे फार मोठं काम आहे. तेच तर विद्य सांभाळतोय पण त्याच्यावर पटला तेव्हा हे मोठं काम अगळे आणि ने मी करतो आहे. आपलं नुकसान मोठं नाही, पण कोडे करतोय ते चूक आहे. ते त्याला समजावता येऊ लागेल."

बघता बघता विद्यने ज्या मोहोरा लुटल्या होत्या, त्यांनी दोन घागरी भरल्या. त्या घागरी त्याने मागील दारच्या अंगणाने खड्डा खणून त्यांत पुरल्या.

आणखी कांही दिवसांनी सुधनने विद्यला बोलावून त्याला सांगितले, "माझे तुझ्यावर सतत लक्ष होते. खजिन्यावर नहालेकरी म्हणून मी तुला नेमलं. पण तू विश्वासघात केलास आणि स्वतःच चोरी करीत होतास. माझी संपत्ती घागरीन भरून त्या तुझ्या मागल्या अंगणात तू

जमिनीत लपवल्या आहेस. सांग. झावर तुला काय म्हणायचे आढे?"

विद्य बघता सुधनच्या पायांवर डोंके ठेवून तो म्हणाला, "हो. माझं फारच चुकलं बापुडे मी अशी चूक करणार नाही. इमानाने काम करीन. मला क्षमा करा." त्याने खड्डा घेऊन सांगितले.

सुधन म्हणाला, "तू माझ्या पत्नीचा नातलग आहेस. म्हणून तुला क्षमा करतो आहे. त्याबरोबर ती चोरलेली संपत्ती तुलाच देतो आहे. पण अट एवढीच की तू आपली लायकी सिद्ध करून दाखव नाहीतर मी तुला कोंतवालाच्या स्वाधीन करीन."

विद्यने खड्डा जोडून म्हटले, "तुम्ही महान आक्षत, उदार मनाचे आहात. माझी लायकी सिद्ध करण्यासाठी मी काय करं ते तुम्हीच सांगा!"

सुधनने लगेच सांगितलं, "तू जी माझी संपत्ती चोरली आहेस, ती एका आठवड्याच्या आत तुझ्या नवळत मी चोरून घेईन. तू राखणदार आहेसच तेव्हा मला थांबवता आलं तर थांबव, आणि स्वतःची लायकी सिद्ध कर." आणि त्याने त्याला घरी पाठवून दिलं.

सुमतीने जेव्हा सुधनला वाचा खुलवता विचारला, तेव्हा तो म्हणाला, "मी पूर्वी त्याला सावध केले असते तर आपल्या मूठभर मोहोराच फक्त गेल्या असत्या. पण आता त्याला दोन घागरी भरून असलेल्या संपत्तीचे रक्षण करायचे आहे. त्यामुळे विद्यला आयुष्यभर दुःखी राहावं लागेल. त्याच्या चुकीसाठी हाच त्याला योग्य धडा आहे."

विद्यने जेव्हा ते त्याच्या पत्नीला सांगितलं, तेव्हा ती खूप होऊन म्हणाली, "त्यासाठी देवाची मदत हवी. गांवाबाहेरच्या डोंगरांतल्या एका गुहेत एक सिद्धपुरुष राहातात. तुम्ही त्यांची मदत घ्या."

त्यानुरार विद्य गेला व साधुला त्याने सविस्तर माहिती दिली. साधु तसला म्हणाला, "मी तुला मंतरलेले भस्म देतो. जिर्ये तू भस्म शिंपडशील, तिथे लपवलेल्या संपत्तीला एक आठवड्याभर तरी कुणीही स्पर्श करू शकणार नाही. अगदी सुधनदेखील नाही. परंतु तो या संपत्तीचा मालक आहे आणि तू त्याला मनाई करतो आहेस. हे पाप आहे. या पापामुळे तुझ्यावर संकट येऊ शकेल. तरिसुद्धां तू हे कां करतो आहेस?"

विश्वनाथ पापाचा भार होण्यावर घेतला आणि साधूच्या सांगण्याप्रमाणे करायला तो तयार झाला.

भरमाच्या प्रभावामुळे सुधनचे प्रयत्न अलागल ठरले. व ती संपत्ती विचची आहे असे त्याला मान्य करावे लागले. विच खूप झाला, पण लगेच एकाएकी त्याच्या शरीराची आग होऊ लागली. तो धावरून साधुकडे पळत गेला.

साधुने म्हटलं, "सुधन स्वप्न आहे. तू त्याची संपत्ती चोरली आहेस आणि त्याला रोखण्यासाठी माझे भस्म वापरतेस! हा पापामुळे तुझे शरीर जळते आहे. ही पीडा आता तुला जन्मभर सहन करावी लागेल. नाहीतर तुला भूत बनून या संपत्तीची राखणे करावी लागेल. काय करायचं ते नीट विचार करून ठरव. मात्र कांही

झालं तरी ही गोष्ट तुझ्या पत्नीलादेखील सांगायची नाही."

शरीराची पीडा असल्यामुळे साधूच्या मदतीने विचचे एक भुतांत रूपांतर झाले. आपले हिंडीसरूप पाहून त्याने दुःखाने साधूला विचारले, "या भुतांत मी किती दिवस राहायचे, महत्सज?"

"सुधनने जी संपत्ती तुला दिली ती तू पणार म्हणून जर मानलास तर त्यांनाठी जितकी वर्षे काम करावं त्यानं असते, नितकी वर्षे तू भूत होऊन राहाशील." साधूने सांगितले.

"म्हणजे मला ~~काय~~ शंभर वर्षे काम करावे लागेल. त्याच्याअगोदर यांतून सुटका होण्याचा कांही ~~पद्धत~~ नाही का?"

"~~काय~~ घडलं, ~~तू~~ जाणूनमुजून कैलस' त्याची जबाबदारी तुझी आहे. ती तू आता सांभाळ. जर तुझं नशीब जोरावर असेल तर दुसरं एखादं पडारेकरी भूत जेव्हा तुला शोधत येईल तेव्हांच तुला मुक्ति मिळेल." असं लागून साधूने विचला परत पाठवला.

आता सुधनने दिलेल्या संपत्तीवर विच पडारेकरी होऊन भुताच्या रूपांत राहिला. त्याच्या पत्नीला व मुलाला विच कुठे गेला ते कळले नाही. त्या दोघांनी जमिनीत पुरलेल्या धागरी काढायचा प्रयत्न केला, पण ते भूत तिथे आले व त्याला वचून ती दोघे खूप धावरली. ते भूत म्हणजे विच होता हे त्यांना ठाऊक नव्हते. भुताच्या भीतीने विचची कायको मुलासह ते गांव सोडून दुसऱ्या गांवी राहायला गेली, पण सुधनला मात्र वाटलं

की विच चोरलेली संपत्ती घेऊन, सहकुटुंब परागंदा झालेला आहे.

अशीच कांही वर्षे गेली. विचच्या रिकाम्या घरांत देवनाथ नांवाचा एक इसम सहपरिवार राहायला आला. तो कमाळीचा कंजूष होता. त्याला एक मुलगा व एक मुलगी होती. पैसे खर्च होऊ नयेत म्हणून तो मुलीचे लग्न लांबणीवर टाकीत होता. शेवटी त्याच्या आईने मुलीचे लग्न करून दिले. बापाच्या स्वभावाला कंटाळून मुलगा घर सोडून गेला. त्या दुःखाने त्याची सायकोही वाटली.

पण देवनाथला त्याचे वारिस्ट वाटले नाही. एके दिवशी शेजाऱ्याच्या घरी सत्यनारायणाची पूजा होती. पूजेनंतर शेजाऱ्याने देवनाथला दोन आंबे प्रसाद म्हणून दिले. आपे उत्तम प्रतीचे होते. देवनाथला वाटलं की त्या कोयी जमिनीत पुराच्या, म्हणजे तशीच चांगली फळे देणारी झाडे होतील. तो कुदळ घेऊन जमीन खणू लागला, आणि खणखण आवाज येऊ लागला. त्याने जास्ती खणलं तर तिथे दोन धागरी होत्या.

त्या धागरी पकडून तो बाहेर काढायचा प्रयत्न करीत होता, तेव्हाच तिथे धूर झाला आणि त्यांतून एक भूत समोर आले, व त्याला म्हणाले, "अरे नीचा, मी या मोहोरांच्या धागरींचा पडारेकरी आहे. इथे जर तू थांबलास ना, तर मी तुला ठार मारून टाकीन."

भुताला शकून देवनाथ प्रथम धावरला, पण जेव्हा त्याने ऐकलं की त्या धागरीत मोहोर आहेत तेव्हा त्याला मोह झाला. तो धीर एकवटून

म्हणाला, "हे घर माझं आहे, ~~तु~~ अंगण माझं आहे, तेव्हां इथे जे निधी आहे तो माझाच आहे. मला अडवणारा तू कोण आहेस?"

भूत मोठ्याने भेतूरपणे हसलं आणि नंतर गप्प बसलं. देवनाथला कांही त्या धागरी बाहेर काढता येईनात. तो हात जोखून म्हणाला, "हे भूतनाथ, मला या धागरींचा मालक व्हायचं आहे. आपणच सांगा, त्यासाठी मी काय करूं?"

भूताने देवनाथला आपली कहाणी सांगून म्हटले, "इथली संपत्ती दुसऱ्या एखाद्या पडारेकरी मुलाला मिळू शकेल." आणि त्याने गुहेतल्या साधूची माहिती दिली. देवनाथ धावतच त्या साधुकडे गेला व त्याने आपली इच्छा त्याला सांगितली. साधूने आश्चर्याने पाहिले व नंतर शांतपणे सांगितलं, "बेटा, तुझ्यासारख्या कंजूष

लोकांचा जगाला कांही उपयोग असतो का? असं मला नेहमी वाटायचं. पण आता समजलं, कीं विद्यसारख्यांना मुक्ती देण्यासाठी नृमानवी रुपांत अवतार होऊन आला आहेस. जा तुझी इच्छा अवश्य पूर्ण होईल." देवनाथने नमस्कार करून साधूचा निरोप घेतला. परत येऊन त्याने विचला हे सांगितलं.

विश्व गप्प होता, पण देवनाथने उत्साहाने कुदळ घेऊन खाणायला सुरुवात केली व दोन्ही घागरी बाहेर काढल्या. त्यांतले जवाझीर व मोहरा पाहून तो आनंदाने येऊन झाला "या माझ्या आहेत, हे माझे आहे" असं नाचायला लागला. बघताबघता त्याचे प्राणपाखर उडून गेले.

दुसऱ्याच क्षणीं विचला आपले पूर्वीचे रूप मिळाले. देवनाथ संयत्तीवर पडारा लागलेला पाहून विद्य निघून निघून गेला.

गोष्ट संपून वेताळाने गजाला विचारले. "राजन्, साधूचे बोलणे परस्परविरोधी वाटत नाही का? देवनाथला तो मानवी रुपांतला अवतार म्हणाला. तुझी इच्छा पूर्ण होईल म्हणाला. तर

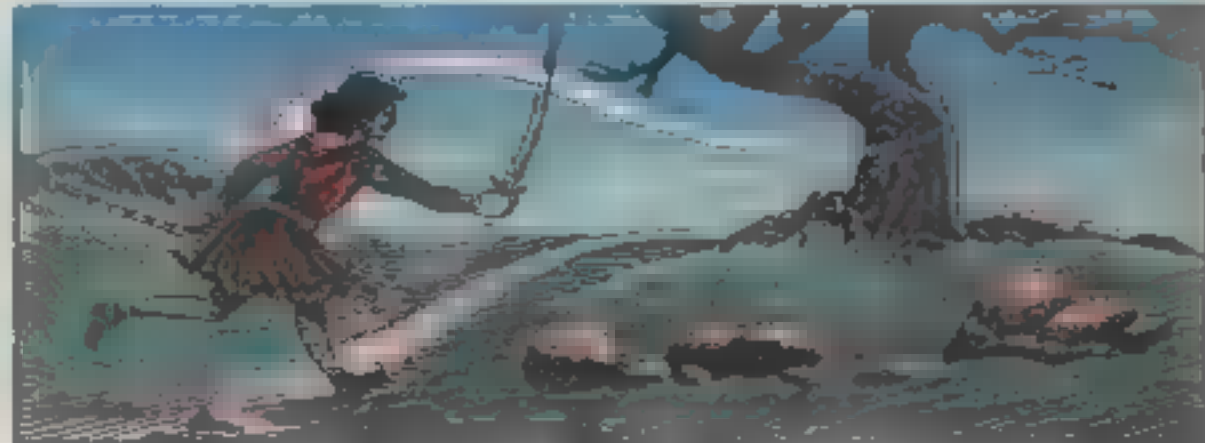
मग देवनाथ कां मेला? साधूच्या बोलण्यांत कांही गूढार्थ आहे का? माझ्या वा शंकांचं समाधान तुला माहीत असूनही जर तू गप्प बसतास तर तुझ्या मस्तकाचे तुकडेतुकडे होतील."

विक्रमने म्हटलं, "देवनाथने आपल्या वायको मुनींशी अत्यंत वाईट वर्तन केले होते. स्वार्थीने तो आंधळा झाला होता. परवसाचे धन विधासमान असते आणि असा लोभी नि स्वार्थी माणूस भुतासमान असतो. त्या लोभानेच त्याचा घेतला, ह त्याचे भूत झाले. साधूच्या नजरेत लोभी मनुष्य मेल्यासारखाच आहे म्हणून त्या जमिनीतल्या संपत्तीसाठी देवनाथ योम्य पहलेकरी होता.

साधूने देवनाथला तुझी इच्छा पूर्ण होईल असे सांगितलेले होते. म्हणून साधूच्या बोलण्यांत कांहीही गूढार्थ झालेला नाही."

राजाचे मानभंग करण्यात सफल झाल्यामुळे वेताळ शवासहित अदृश्य झाला आणि पुन्हां झाडावर जाऊन बसला.

(सुभद्रादेवीच्या रचनेवर आधारित)

गांधी-मंदिर

साऱ्या देशांत राष्ट्रपित्यविरुद्धी आदर आहे. ओरिसांतल्या संबलपूरमधल्या लोकांनी एक मंदिर उभारले असून त्यांनी गांधीजींच्या पुतळ्याची स्थापना केली आहे. गेज सकाळसंध्याकाळी पूजा व आळी वेली जाते. भक्तीगीतांप्रदवी लोक राष्ट्रांत गातात. गांधीजींच्या सायंप्रार्थनेत हा दैनंदिन कार्यक्रम असे. मंदिरांत प्रजासत्ताक दिन (२६ जानेवारी), हुतात्मा दिन (३० जानेवारी), आणि गांधीजयंती (२ ऑक्टोबर), या दिवशी पेणाऱ्या भक्तांची संख्या सर्वात जास्त दिसते.

जैन गुरु आणि त्यांची वाहने

वर्धमान महावीर हा जैनधर्माचा सव्यावक मानतात, परंतु जैनपंथ त्यापूर्वीही अस्तित्वांत होता. कारण महावीर हा शेवटचा जैन गुरु किंवा तीर्थंकर होता. त्यांतली खास गोष्ट म्हणजे सगळ्याच चोवीस तीर्थंकरांचे पुतळे सारखेच दिसतात. समतल बैठकीवर या पूर्वी बसलेल्या स्थितीत आहेत. पण प्रत्येकाचे वाहन वेगवेगळे आहे. म्हणजे आदिनाथचे वाहन वृषभ आहे. सुमर्तीनाथचे वाहन पक्षी आहे. या वाहनाचे चित्र बैठकीच्या मधोमध कोरलेले आढळते.

विचित्र नाकाचा राजा

शंभर वर्षांपूर्वीपर्वत उत्तर पोलंडचे लोक एका हिरव्यागार छोन्याकडे वोट दाखवून म्हणत, "इथल्या इसाद्वारा एके काळीं व्लादिमिरचं अद्भुत सफरचंदांचं शास्त्र होतं. अजूनही ते तिथे असतं तर किती यशं झालं असतं!"

आज ती हाडी गाही, ने खोरे नाही, मिये आहे फक्त एक गांव, पण देशाच्या दंतकथांमध्ये मात्र व्लादिमिर नि त्याचं सफरचंदांचं शास्त्र जिवंत आहे!

एका ज्योतिषाने व्लादिमिरच्या आईला

सांगितलं कीं तुला एक असामान्य मुलगा होईल. पण तो एक तर समाधानी तरी होईल किंवा श्रीमंत होईल. तिला जस पुत्र हवा असेल, त्यासाठी तिने देवाची तशी प्रार्थना करावी.

ती गरुजी हुशार होती म्हणून तिने समाधानी मुलगा व्हावा अशी देवाला विनंती केली. कारण समाधान मिळकण्यासाठी अनेक मार्ग असतात, त्यांतला संपत्ती हा एक मार्ग आहे. मुलाला समाधान मिळणार असेल तर चिंता स्वयंत घेऊन येणाऱ्या संपत्तीची कराळा काळजी करायची?

व्लादिमिरचे संगोपन गोठ्या प्रेमाने केले ती गरीब होती, म्हणून दूरच्या गांवात असलेल्या शाळेत ती मुलाला पाठवू शकली नाही. तिने त्याला एका नव्हा चांभाराकडे घाडला. म्हणजे बूट तयार करायला तो शिकला असता, तिचा मुलगा चांभाराकडे काही दिवस गेला, आणि एक दिवस घरी परत आल्यानंतर तो आईकडे कुरकुरता, की जे बूटांची खरेदी करतात ते सारेच श्रीमंत असतात. गरीबांकडे नवीन बूट होण्याइतके पैसोच नसताना, केवळ श्रीमंतांसाठी उपयोगी पडेल असला व्यवसाय त्याला कसल्याच नव्हता.

त्या प्रेमळ मातेने मुलाला खोलावली, मंतर तिने त्याला एका हुशार शिण्याकडे पाठवले, शिंपी व्लादिमिरला शिंपीकाम शिकवायला न्याय झाला.

घोडे दिवस मुलगा शिपाईकाम शिकत होता, पण तो आईकडे परत येऊन म्हणाला कीं फक्त श्रीमंत लोकच शिण्याकडे कपडे शिवायला देतात आणि त्याला फक्त त्यांचेच काम करायचं नव्हते.

आता आईने त्याला नलवारी बनवणाऱ्या सोहळाकडे पाठवले. त्या काळीं आजूबाजूच्या राज्यांमध्ये नेहमीच लढाया होत असत. साम्राज्यकच नलवारीला चांगली मागणी असे. आखड्यापेशां जातून दिवात हा मुलगा कांही तिथे टिकला नाही. त्याने कासारीस होऊन आईला सांगितले, "आई, लोकांना ठार माण्याची वस्तू भी बगवायची कां? करासाठी?"

"तुला नको असेल नको बनवून, मग तुला पोटासाठी दुसरा कांहीतरी कामधंदा शिकवणे मला जमणार नाही बघ! तर तर, तू निदान रानांत चरायला गुरे घेऊन जात जा आणि गांवातल्या इतर मुलांच्याबरोबर गुरे घेऊन राहत ये." आईने त्याला सांगितले.

व्लादिमिरने आईचा सल्ला मानला. त्याला हिरव्या शेतांतून हिंडायला आवडले. तो इतर गुराख्यांबरोबर गाणी गाई, आणि लपटाव खेळे. एकदा त्याला एका लहान खडकाभोवती आग लागलेली दिसली. खडकावर एक पात आपला जीव बांधवण्याचा प्रयत्न करीत होती, पण तिला ते जमत नव्हते. त्याने एक लहान काठी घेतली आणि तिने पालीचा जीव बांधवला, त्या पालीचे

एका जखम म्हातारीत रुपांतर झाले. तिने व्लादिमिरचे आभार मानले आणि त्याला एक रोप दिले. "हे तुझ्या अंगणात त्याला येणारी सफरचंदे कोणताही आजार बरा करू शकतील." असे सांगितल्यावर म्हातारीला पुन्हा पालीचे रूप प्राप्त झाले, आणि ती झुडूपाने मातीशी झाली.

व्लादिमिरने ते रोप त्याच्या खिडकीजमळत लावले. दोन महिन्यांत ते जोमाने वाढले आणि त्याला फळे लागली. व्लादिमिरच्या आईला चारीक ताप येत होता. साडाचे पहिले फळ त्याने आईला दिले. लोकांचे ती पूर्णपणे बरी झाली. त्यानंतर व्लादिमिरने अनेक आजारी संडळींच्यावर सफरचंदाचे औषध दिले व त्यांचे औषध शंभर टक्के यशस्वी होत गेले. या जादूच्या फळाची माहिती लोकांचे राजाच्या कानी गेली. "त्याला आपण सरदारकी देऊ या" राजा म्हणाला.

सांगितले. त्या तर, राजाता संपादन नदी झाले होती, आणि जादूच नमस्चंद खण्डन न्याला वी ज्वायाची जवरदरन इच्छा होती राजवैद्यांनी दिलेल्या कडूनही तोरना अगि लोचन औषधाने कांहीच उपयोग होत नव्हता.

तोषयेंत इकडे गांवात व्लादिमिर-देखीत उदासवाणा होता, कारण आता दुखणेकरी लोकांना तो मदत करू शकत नव्हता. निराश मनाने तो पुन्हा रानात गेला. ~~त्याने~~ छत्रकायकच्या झाडा-खाली बसला. त्याला झाडाखाली आठवण आली. "अहो दयाळू आमीवाई, तुम्ही पुन्हा गला भेटायला ~~आता~~ कां हो?" त्याने पाणीला नाक मासली, अचानक वावरत आली आणि वाळलेल्या

पानांचा वीन त्याच्यासमोर आला, क्षणभंगंतच ती पान आलीच्या ल्यान समोर आली

व्लादिमिरने तिला राजाने व त्याच्या सैनिकांनी केलेल्या अन्यायाचंदन सांगितले. "प्राजोपाईने त्याला लालबुंद सफरचंदांची एक मोठा परती दिली. "तुम्हालाच राजाकडे जा आणि ही सफरचंदे त्याला खोदी करायला सांग. आणि नंतर वच गमला!" ती नव्हणाली आणि पुन्हा वावरत आली आणि धुळीच्या वादळांत ती दिसेनाशी झाली

व्लादिमिर तराच नडक राजवाड्याकडे गेला. "ही फळे कुणी घेईल कां? ही कांहीतरी अदभुत प्रकार करतील, पण काय ते मला ठरूक नाही."

त्याने सरळयणे सांगितले, राजाच्या सैनिकांनी

त्याला दरबारांत नेले. ही फळे आपली सर्वी बरी करतात कां, असं प्रश्न राजाने विचारला. व्लादिमिरने उत्तर दिले. "करतीलही कदाचित; किंवा त्यापेक्षाही जास्त कांहीतरी मुद्धां करतील!"

राजा व इतर कांही सरदारांनी एकेक फळ उचलले नि घिटयया मातीत खाले. आणि झालं काय, राजाचें नाक लांब व्हायला लागलं, अगदी करकोच्याच्या चोचीसारखं लांबच लांब झालं.

"अरे हे काय?" राजा भीतीने किंवाळला.

"महाराज, पण अगोदर मला सांगा कीं तुमची सर्वी गेली कीं नाही?" व्लादिमिरने प्रश्न केला

"माझ्या या एवढ्या मोठ्या नाकांत ती सर्वी कुठे तपलीय, ते ~~कोणते~~ तरी फसं?" राजा म्हणाला

"अरे काय? असं काय झालं?" वारतेरा आयाज एकदम आले. ~~त्याने~~ दरबान्यांची नाके करकोच्याच्या चोचीसारखी ~~लांब~~ लांब झाली होती.

"महाराज, आपण आणि आपले सरदार, सारेजण आपल्या या स्वयं लांबीच्या नाकांमुळे खाले दिसत आतात हां!" व्लादिमिर म्हणाला.

"पण आम्हाला असं खास विसायची मुळीच इच्छा नाही. आमची नाके पूर्वीसारखी तहान कशी होतील?" राजाने विचारले.

"तुम्ही माझ्या अंगणातून चोरलेल्या सफरचंदांच्या झाडाची फळे खाहीत कीं बहुधा तुम्ही पूर्वीसारखे दिसायला लागाल, आणि ते झाड पुन्हा माझ्या अंगणात लावलं तरत त्याला फळे येतील. तोषयेंत मंडळीनो,

चांदोवा

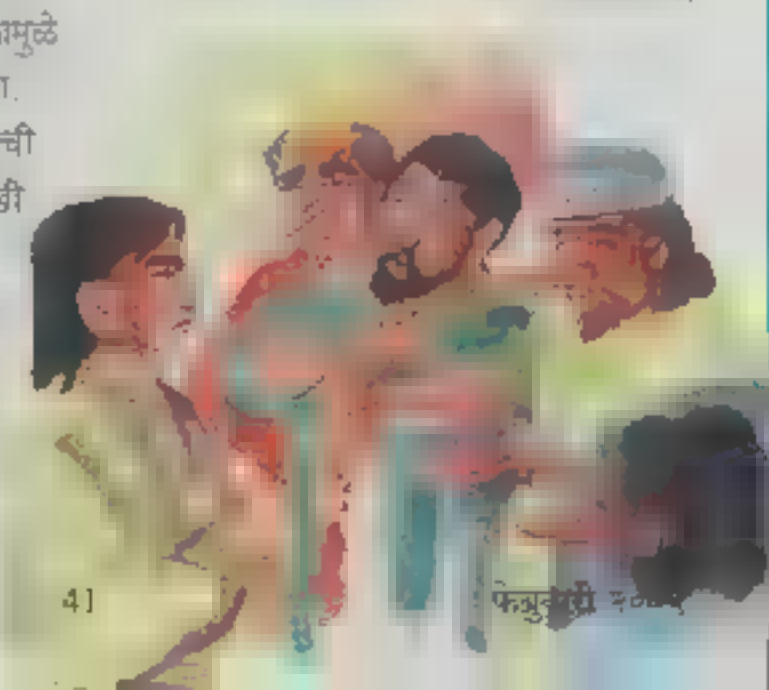
तुमची ही ~~आता~~ नाके घेऊनच तुम्हाला वावरानं लागेल." व्लादिमिरने उत्तर दिले.

राजाने ते झाड पुन्हा व्लादिमिरच्या अंगणात नेऊन लावायची आज्ञा दिली. आठवड्यानंतर त्या झाडाला पुन्हा फळे लागली. तोषयेंत राजा व लांब नाके असलेली दरबारी मंडळी वाड्याबाहेर पडली नाहीत.

पण जेव्हा व्लादिमिर पुन्हा सफरचंदांनी भरलेली मोठी परती घेऊन आला तेव्हा मात्र त्याच्या जीवांत जीव आला. त्याने त्या जादूच्या झाडाची फळे सर्वांना खायला दिली आणि त्या सान्या-जणाची नाके पुन्हा पूर्वीसारखीच तहान झाली.

मंत्री व राजवैद्यांमध्ये लक्ष न देता राजाने व्लादिमिरला सरदाराकी बहाल केली. पण व्लादिमिरने त्याचे मानधन घेण्याचे नाकारले. त्या जादूच्या फळांमुळे रोम्यांना वरे करण्यांतच ~~त्याने~~ पुरेपूर आनंद मिळत होता. तो ~~वारे~~ वारे भगला. त्याच्या-नंतर ~~त्याने~~ ते झाड फळे देईनासे झाले.

-विश्वावसू

"त्याची जखमी नाही महाराज!" राजवैद्याने राखवले.

"आपण ते थोडे आणून आपल्या समेत लावावं, म्हणजे काम झालंच कीं!" राजवैद्याचा मेहुणा मुख्यमंत्री होता. त्याने हा कल्पनेला दुजोरा दिला.

राजाने आज्ञापत्र काढले आणि त्याचे सैनिक व्लादिमिरच्या गांवात गेले. त्याच्याशी एक शब्दही न झोतता त्यांनी ते झाड उकलून नेले आणि राजाच्या बागेत लावले. पण त्या झाडाला फळे यायची थांबली. ते पाहून सारेजण निराश झाले. राजवैद्य व मंत्र्यांचा चेहरा चषाण्यासारखा झाला. त्यांनी कांहीतरी उपाय सांगला, असे राजाने किडून

फेब्रुवारी २००५

40

चांदोवा

41

फेब्रुवारी २००५

Restore

127

आरुशांतले युद्ध

शंकर हा सोळा वर्षांचा एक भोळा तरुण होता. तो तीन वर्षांचा असताना त्याची आई पार्वती बारली. त्याचा पिता ~~बळवंत~~ याने लक्ष्मीनरोवर दुरवत विवाह केला. लक्ष्मीला दोन मुलगे झाले. तिचे ~~बळवंत~~ मुलांवर फार प्रेम होते. ती त्यांना गांवातल्या शाळेत शिकवला ~~बळवंत~~ असे. पण शंकर मात्र घरांत नि शेतांत तिच्या ~~बळवंत~~ राहत होता. तरीही त्याला त्याचे कांहीएक वाटत नव्हते.

दिवस असे चालले होते. शामराव अचानक आजारी पडला. त्यांतून तो जंगेलवांचेल याची आज्ञा त्याला वाटत नव्हती. आपली पत्नी आणि मुलांना त्याने जवळ बोलावले. तो लक्ष्मीला म्हणाला, "शंकर भोळा व निष्पाप आहे. त्याची जबाबदारी तुझ्यावर मी सोंपवतो आहे. पोटाच्या पोराप्रमाणे त्याच्यावरही मावा कर." आणि दुसऱ्याच दिवशी त्याचे निधन झाले.

लक्ष्मीचा हराद मात्र अगदी वेगळा होता.

एके दिवशी तिने शंकरला सांगितले, "बाळ, काळ रात्री तुझे वडील माझ्या स्वप्नांत आले आणि त्यांनी ~~बळवंत~~ हा आरसा तुला द्यायना सांगितला. हा आरसा मोठा मूल्यवान ~~बळवंत~~ शकुनाचा आहे. हा तुझ्या वांटणीचा हिस्सा आहे असं समज."

शामरावच्या पहिल्या वायकोला, पार्वतीला हा आरसा एका साधूच्या रिकाम्या आश्रमांत सांगडला होता. ती शेतांतून घरी परत येताना साधूचे दर्शन घ्यावे म्हणून ती आश्रमांत गेली होती. पण साधू निघून गेलेला होता. लोक म्हणत असत की तो साधू मोठा सामर्थ्यवान होता व त्याच्यापाशी अदभुत शक्ती होत्या. शेतांतून घरी परत आल्यावर पार्वतीने तो आरसा शामरावा-जवळ दिलेला होता.

शंकरने आयत्या रावत्र आईचे बोलणे शांतपणे ऐकले आणि आरसा हातांत घेत तो म्हणाला, "आई, म्हणजे आता मी घरांतून बाहेर जायचे का?" त्याच्या प्रश्नांत निष्कपटीपणा होता.

Petroleum Conservation Research Association

"Sanrakshan Bhavan", 10 Bhikaji Cama Place, New Delhi-110 066

Phone : 26198856 Fax : 26109688

Northern Region :

Chief Regional Co-ordinator, "Sanrakshan Bhavan", 10, Bhikaji Cama Place,

New Delhi-100 066. Phone : 26198753, 26182181 Fax : 26109688

Eastern Region :

Chief Regional Co-ordinator, Everest House (2nd Floor), 48-C, Chowringhee Road,

Kolkata-700 071 Phone : 22887250 / 22881913 Fax : 22880763

Western Region :

Chief Regional Co-ordinator, C-5, Keshva Building (Ground Floor) Bandra-Kurla Complex,

Bandra East, Mumbai-400 051 Phone : 26592587 / 26592181 Fax : 26592181

Southern Region :

Chief Regional Co-ordinator, TMB Mansion (1st Floor), 739, Anna Salai,

Chennai-600 002 Phone : 28521662 / 28520417 Fax : 28521662

अथला चेहरा बघितला आणि न्वन शीच तो बडबडू लागला, 'बाबा, आईने संगितलं कीं हा आरसा मोठा अद्भुत आहे. पण त्या आरशांत कोणती शक्ती आहे हे रहस्य कांही तिने सांगितले नाही.' त्याने तो आरसा छातीप्री धरला आणि नीट पुन्हा पेशवीत ठेवून दिला. शंकरला गाढ झोप लागली.

मध्यरात्रीनंतर एकाएकी गडबड सुरू झाली. लोकांच्या बोलण्यावरून शंकरला कळले की व्याघ्रकेतु नांवाच्या शेजारच्या राजाने ह्या राज्याचा राजा मित्रवर्मावर अचानक हल्ला केला. आणि कितल्यासा वेळा त्यावेळी मित्रवर्मा आपल्या शयनागारांत प्रोपला होता जेव्हा त्याला ही बातमी कळली तेव्हा तो शत्रूसेनेला सामोरा गेले. घजेचे मित्रवर्मावर प्रेम होतं, कारण तो न्यायी व दक्ष राजा होता.

धर्मशालेचा सांगत होता की व्याघ्रकेतु फार दुष्ट, महात्याकांक्षी होता, 'द्वेष आमच्या विजयी करो' असं म्हणून त्याने हात जोडले.

हे बोलणे ऐकत असलेल्या शंकरने आरशांत बघत म्हटले, 'जर धर्मात्मा मित्रवर्मा विजयी झाले तर किती चांगले होईत!'

झालं, एकाएकी कीर्तन चमकवता लागली आणि आरशांतून लहानसहान खेळण्यांतल्या बाहुल्यासारखे सैनिक रांगेने बाहेर येऊ लागले आणि पाहता पाहता त्यांचा आकार मोठा होत ते बलवंत सैनिकांसारखेच दिसू लागले. हे सैनिक शत्रूसैन्यावर तुटून पडले.

ह्या अचकस्मिक व भयंकर परिणाम पाहून व्याघ्रकेतू चक्रावून गेला. त्याचे सैनिक एका पाठोपाठ एक घारगरीचीं पडू लागले, तितक्यांत त्या आडूच्या आरशातून एक तांबटचक गाढ शेते बाहेर आली व तिने व्याघ्रकेतूला विळखा घालून बांधून टाकले.

कितल्यावाहेर लढायला आलेल्या मित्रवर्माने-देखील सैनिकांना पाहिले व्याघ्रकेतूला दोरीने बांधलेने पाहून तोही चकित झाला. राजा स्वतः धर्मशालेत आणि शंकरला आला आणि शंकरला त्याने बोलावून म्हटले, 'या शक्तिशाली आरशामुळेच आज आपले राज्य बांचले आहे तुझं नांव काय? तुझं गाव कोणतं आहे?'

शंकरने आ. नावगाव सांगितले आणि नंतर पित्याच्या मृत्यूनंतर जे घडलं ते ही सचिस्त सांगितलं शंकर पुढे म्हणाला, 'या आरशामुळे काय भले मलाच नाही. मी फक्त एवढीच इच्छा व्यक्त की धर्मात्मा राजा मित्रवर्मा विजयी होवो. मघलाचघला त्यातून हे सैनिक बाहेर पडले आणि त्यांनी शत्रूला हरवले.'

राजा आश्चर्याने म्हणाला, 'तुझ्या सायक आईने कोणत्या हेतूने तुला हा आरसा दिलास ते मला माहीत नाही, पण त्याच्यामुळे आपल्या राज्यावरचे संकट मात्र टळले. मी तुला आजच गुरुकुलांत दाखल करीन, आणि तुझ्या शिक्षणाची व्यवस्था करीन. हे तुला मान्य आहे का?'

शंकरने मान हालवून आपला होकार दर्शविला. तितक्यांत त्याच्या हातांत असलेला आरसा आकाशांत उडाला आणि मोठा आवाज होऊन त्याचे तुकडे तुकडे होऊन पडले. शंकर निराशेने त्या तुकड्यांकडे बघत राहिला.

राजाने त्याच्या खांदावर क्षात ठेवून म्हटले, 'बाईत बाटून येऊ नकोस. जादू व मंत्र यांची मदत मानवाच्या प्रगतीसाठी फार वेळ नसते. आत्मविश्वास आणि स्वाहस जोरावर आपला विकास आपणच कराव्या असेल तो गज आता!' आणि राजा त्याला घेऊन गेला. शंकरच्या चेहऱ्यावर आनंद होता. त्याने सगळ्यांकडे एकवार बघितले आणि तो राज्याच्या प्रागोभाग जाऊन राहिला.

राजाचा विचित्र प्रश्न

कोण एके काळीं एक राजा होता. त्याच्याकडे अलोट संपत्ती होती. सोने चांदीच्या किंवा हिऱ्यामाणकांच्या स्वरूपांत नव्हे, तर गुरे, हत्ती, घोडे, उंट व गाढवे ही विपुल संपत्ती होती.

एकदा राजाने सर्व नोकरचाकर, कर्मचारी यांना एका छत्रलेल्या वेळी एकत्र जमावची आज्ञा केली. काशासाठी ते कांही राजा येतला नव्हता, म्हणून कां बोलावले असेल याबद्दल सारेजण निरनिराळे तर्क करीत होते.

तो दिवस उजाडला आणि राजवाड्याच्या

चौकांत सारेजण जमले. राजा आला आणि फारसा थोड न घालता त्याने विचारले, "प्रत्येकजण इथे हजर आहे ना?" कांहीच उत्तर आले नाही.

राजाने सर्वांकडे एक चौफेर नजर टाकली आणि म्हणजे, "तुमच्या गप्प राहण्याबद्दल कुणीही गैरहजर नाही असं मी मानलो. मी तुम्हाला कांहीतरी विचारणार आहे, आणि प्रत्येकाकडून उत्तर मिळाले पाहिजे."

राजाने पुन्हासाच हात धातीत म्हाटले, "माझ्या मनांत काय आहे ते तुम्ही सांगायला हवं - चिंता आहे की मनांत उत्सुकता आहे ते ओळखलं पाहिजे, म्हणून मी सर्वांनाच इथे एकत्र बोलावून घेतले. प्रत्येकाने ओळीने पुढे पायचं, नि आपलं उत्तर देऊन जायचं!"

आळीपाळीने प्रत्येकजण राजासमोर आला आणि जे योग्य वाटलं ते उत्तर प्रत्येकाने दिले. बर मान करून पाहिलं तर राजाने प्रत्येक उत्तरानंतर नकारार्थी मान हलवली होती, मुद्देवाने राजाच्या चेहऱ्यावर खास भायना कांही दिसली नाही, म्हणून राजा रागावला, नाराज झाला, दुःखी झाला, की निराश झाला, ते कुणालाही कळेलना.

सर्वांनी उत्तर देऊन झाल्यानंतर राजाने त्यांना विचारले, "तुमचे कुणाचेच उत्तर बरोबर नाही.

तुम्ही आता परत जा आणि आपापल्या कामाला लागता."

विचारा मंत्री एका कोपऱ्यात उभा राहून हा प्रकार तक्षपूर्वक बघत होता. राजा आता त्याच्याकडे बळून म्हणाला, "माझ्या मनांत कोणता विचार आहे ते ओळखणारा माणूस शोधून काढा. एका महिन्याच्या आत असा माणूस माझ्यासमोर आणून हजर करा. ते केलं नाहीत तर तुमची नोकरी जाईल." ही विक्षिप्त आज्ञा देऊन राजा बाब्यांत पलत गेला.

मंत्री मात्र डोके धरून विचार करीत बसला. घरी गेला नि आढ्याकडे पडून राहिला. "महाराजांचे मनांत काय आहे मी जाणणारा मनकवडा माणूस मी कुठे शोधत बसणार?" दिवसभर हा विचार त्याला त्रास देत राहिला. "उद्यां शोघायला सुरवात करीन" असा विचार करीत त्याने शोघायचा प्रयत्न केला.

दुसऱ्या दिवशी तो सकाळी लवकर उठला आणि बाहेर पडला. जो कुणी वाटेत दिसला त्याला हा प्रश्न त्याने विचारला. सर्वांकडून नकाराबद्दल ऐकू आली, ते अडाणी तरी होते नाहीतर त्यांना कुणाचे नांव तरी सुचवायचे नव्हते. राजाची नाराजी कसतला ओढवून ध्यायची उगीच? मंत्री बरेच दिवस हिंडत शोध घेत राहिला. पण त्याला कांही राजाला हवा तो माणूस मिळाला नाही.

मंत्र्याला चैन पडेना. त्याची तहानभूक हरपली व झोप उडाली. तो विचारांत पडून असा अंथरुजावर बसलेला दिसायचा. त्याची बायको

जेवायला बोलवायची, पण त्याला घांस कांही घशाखाली उतरलेना. त्याची ही कठीण अवस्था त्याच्या मुलीने बघितली. एके दिवशी तिने विचारले, "बाबा, तुम्हाला कसली काळजी वाटतेय? तुमचा चेहरा पार उतरलाय. तुम्ही थडे जेवत नाही, नीट झोपदेखील तुम्हाला लागत नाही. काय ते मला सांगता कां?"

मंत्र्याने तिला कांहीच सांगितले नाही. एक दिवस सकाळी मंत्री आंधोळीलादेखील जायला तयार होईना. आता मात्र मुलीला सहन करणे अशक्य झाले. "बाबा, तुम्ही जर आज आंधोळ केली नाहीत नि जेवायला उठला नाहीत, तर आई आणि मीदेखील जेवणार नाही. नाहीतर तुम्हाला कसली काळजी आहे ते तुम्ही मला सांगा. कदाचित् मला त्याचे उत्तर देता येईल सुद्धा." तिने त्यांना अगोदर धमकावले समजावले.

मंत्री उठून बसला. प्रथमच कुणीतरी त्याला दिलासा देऊन उत्तर शोधून काढायचं आश्वासन

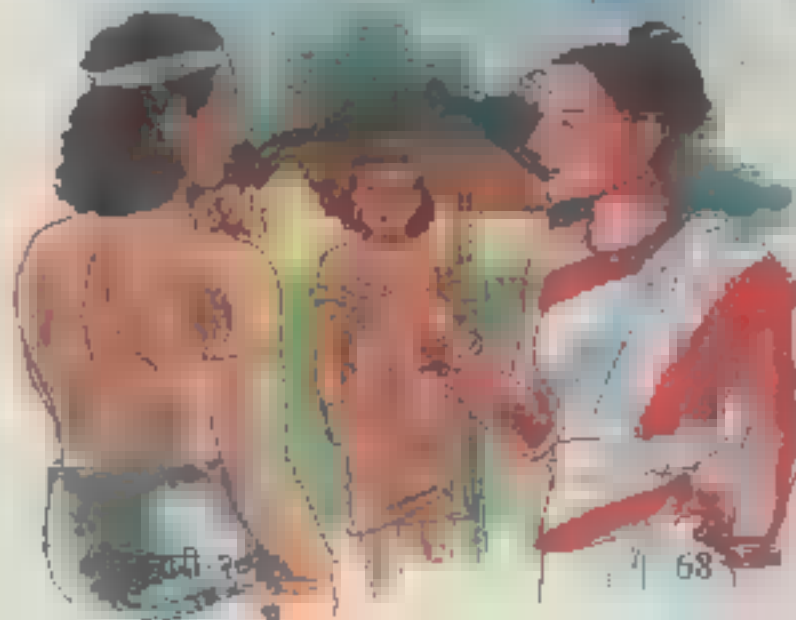

देत होते. नेले कित्येक दिवस त्याला सतावणारी समस्या त्याने तिला सांगितली. राजाची आज्ञा आणि राजाच्या मनांतले विचार जाणणारा माणूस अद्याप येतला नव्हता. ते त्याने तिला सांगितले तिने धित्याला विचारले, "आता किती दिवस उरले आहेत?"

"एकंदोन दिवसच उरले आहेत." मंत्र्याने उत्तर दिले.

"मला नकी दिवस सांगा, म्हणजे मी तो माणूस तिथे वेळेवर घेऊन येईन." मुलीने खात्रीपूर्वक सांगितले, "चला, आता उठा आणि अगोदर आधीच करून आमच्याबरोबर जेवायला बसा." मुलीने त्याला बळगतीने उठवले आणि आंधोळीराठी अक्षरशः खोलीबाहेर ढकलले.

जेवतांना मंत्री उतारीकपणे मुलीला म्हणाला, "मला परवा राजासमोर हजेरी घ्यायची आहे, तू त्या माणसाला केव्हा आणशील?"

"परवाच आणीन, घाबरू नका. त्यापूर्वी मी त्याच शोधून काढीन आणि तो परवा तुमच्याबरोबर येईल."

मंत्र्याची मुलगी कुठेही शोध घ्यायला गेली नाही. त्यांच्या शेळ्या व मेंढ्या राखणारा मेंढपाळ मुलगा होता त्याचा विचार तिच्या मनांत आला. या मुलाकडे त्याचे स्वतःचे तीन मेंढे होते, आणि तो स्वतः जन्मून मुका नि बहिरा होता. मंत्र्याच्या मुलीने त्याला बोलावले, नि जेवायला बाबले. नंतर तिने त्याला खुणेने सांगितले की तिच्या बडिलांबरोबर त्याला राजाकडे हजेरी घ्यायला जावे लागेल. त्याने शंकायर्थी मान होनावली.

राजाकडे जायची वेळ आली तरी मुलीने बडिलांना कोणत्या माणसाला बोलावणार ते सांगितले नाही, तिच्यांना तिने त्या मेंढपाळाला बोलावलेले पाहून धाकाच बसला "अग, हा काय शक्यार नाही!" मंत्री कालावीस झाला.

"बाबा, तुम्ही याला बरोबर घेऊन जा. अगदी काळजी करू नका. राजाच्या मनांत काय आहे ते दाखवा माहिती असेल!" मुलीने निर्धाराने सांगितले.

मुलीच्या शब्दांवर मंत्र्याचा विश्वास होना, म्हणून तो त्या मेंढपाळाला घेऊन गेला. "चला विद्वान, चला माझ्या-बरोबर!" दोघेही राजवाड्याकडे निघाले.

मंत्र्याने आणलेला माणूस राजाला काय उत्तर देणार ते ऐकायला तुडुंद गळी जमलेली होती. मंत्री आल्याचा निरोप

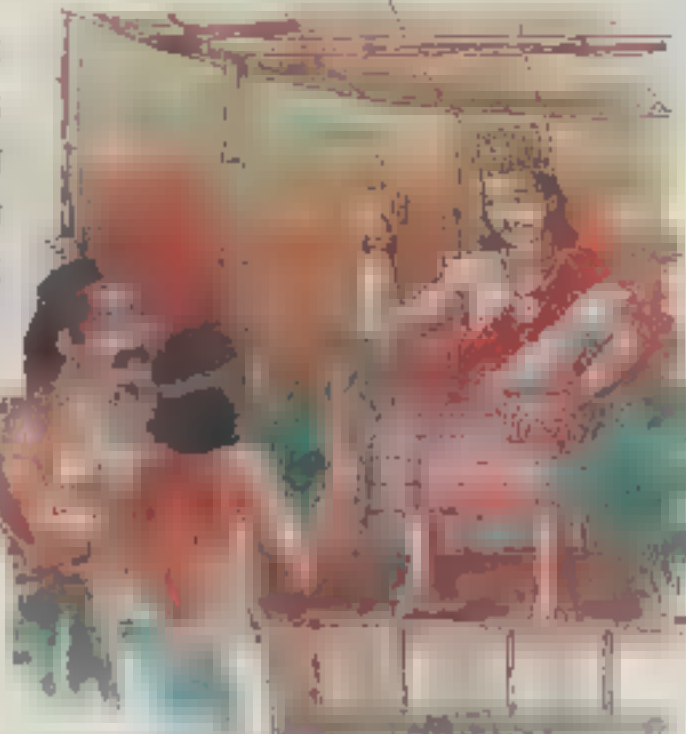
चांदोबा

आंत दिला गेला. राजा बाहेर येऊन आसनावर बसला. मंत्र्याने राजापुढे लवून बंदन केले. त्या गुराख्याने देखील लवून बंदन केले. राजा कांहीच बोलला नाही. त्याने फक्त आपला हात उंचावला आणि एक बोट दाखवले. त्या मुलाने दोन बोटे दाखवून उत्तर दिले. राजा किंचित हंसला आणि त्याने तीन बोटे दाखवली. गुराख्याने "नाही" अशा अर्थी मान वेळावली आणि पुन्हा दोन बोटे दाखवली. राजाचा चेहरा आनंदाने फुलला, तो मंत्र्याकडे वळून म्हणाला, "तुम्ही चांगल्या माणसाला शोधून आणला आहे त्याने अगदी बरोबर उत्तर दिलं, मी तुमचं अभिनंदन करतो, मंत्रीमहाराज!"

"मी आपला आभारी आहे, महाराज! आपली हस्त्रा नसेल तर आपण त्याला काय विचारलंत आणि त्याने काय दिलं, हे इथे जमलेल्या सर्वांना आणि मलाही आपण खुलासेवार सांगावं ही नम्र विनंती करतो." मंत्र्याने पुन्हा एकदा लवून राजाला विनवले.

"मंत्रीजी, ते अगदी सार्थ, सरळ होतं! जेव्हा मी एक बोट दाखवले, तेव्हा मला विचारायचं होतं की इथला स्वामी व मालक मीच एकदा आहे आणि त्याने दोन बोटे दाखवून सुचवले की मी एकदा नव्हे, दुसरा स्वामी म्हणजे परमेश्वर-ती सर्वश्रेष्ठ जेव्हा या राज्यावर आणखी कुणाची सत्ता आहे का, हे शोधून काढण्यासाठी मी तीन बोटे दाखवली. त्याने पुन्हा दोनच बोटे दाखवून सांगितले की त्या राज्यावर फक्त दोघांची, परमेश्वराची आणि माझी सत्ता आहे. म्हणजे माझ्या

चांदोबा

मनांतला विचार त्याने मी एकदा दाखवले."

मंत्री आणि मेंढपाळ, या दोघांनाही राजाने नाण्यांनी भरलेल्या पिशव्या बक्षीस दिल्या. त्यांना निरोप दिला. घरी पोचल्यानंतर आपल्या मुलीच्या मदतीने राजाने त्या मुलाला विचारले की राजाच्या मनात काय आहे ते त्याने कसे काय ओळखले? त्या मुक्या मुलाने त्यांना खाणाखुणांनी समजावले, की राजाने त्याचा एक मेंढा विकत मागितला. त्यावर त्याने उत्तर दिले की राजाला घायचा तर एक कशाला, दोन मेंढेसुद्धा विकत घ्यायला तो तयार होता, पण जेव्हा राजाने त्याचे तिन्ही मेंढे मागितले तेव्हा त्याने नकारार्थी मान जोराने हलवली आणि फक्त दोनच मेंढे विकायला तो तयार होता हे सांगितले.

मंत्री आणि त्याची मुलगी, दोघांनाही हंसू आचरेना.

69

फेब्रुवारी २००५

महाराधावी

ब्रह्मदत्त काशीचा प्रजापालक राजा असताना राजधानीजवळील एका गांवातील संपन्न गृहस्थाच्या घरांत बोधिसत्त्वाना जन्म झाला.

लहान वयांतच तो सर्व विद्यांमध्ये पारंगत झाला. योग्य वयांत आल्यानंतर आई-वडिलांनी त्याच्यासाठी काशी नगरीतील एका ठिकाणी लग्नाची सोलणी केली. सुजाता नांवाच्या एका मुलीबरोबर त्याचा विवाह करून दिला. सुजाता सौंदर्यवतीच नव्हे, तर गुणवतीही होती. ती पतीची व सासू-सासऱ्यांची सेवा करी.

बोधिसत्त्वसुद्धा तिच्यावर खूप प्रेम करीत असे. अशा रीतीने त्या दोघांची एक वाचा, एक विचार, होऊन ती गुण्यागोविंदाने रहात असत.

काही काळ लोटल्यानंतर एके दिवशी सुजाता बोधिसत्त्वाला म्हणाली, "मला माझ्या माता-पित्यांना भेटून यावे असे वाटते आहे. ते बृद्ध झालेले आहेत. तुम्ही सोबत आलात तर दोघे जाऊन त्यांना भेटून येऊ या."

ते ऐकून बोधिसत्त्वाला आनंद झाला. "ठीक आहे. ~~जाऊन येऊ या~~ मनांतसुद्धा बरेच दिवसांपासून सासू-सासऱ्यांना भेटून येण्याची इच्छा आहे. परंतु महत्वाची कामे असल्यामुळे गप्प बसलो. नाही तर मीच आधी 'चल जाऊं या' म्हणून निघातो असतो." तो म्हणाला.

दुसरे दिवशी सकाळी निघायची सर्व तयारी झाली. आवश्यक असलेल्या सर्व वस्तू गाडीत घालून ते प्रकाशाने निघाले. सुजाता गाडीत बसली. बोधिसत्त्व गाडीवाल्याच्या जागी बसून गाडी हांकू लागला. काशीनगराच्या केशीजवळ आल्यानंतर एका झाडाखाली गाडी सोडली. तेथीत तळ्यांत हातपाय धुतले. सोबत आणलेली शिंदोरी खाली. थोडा वेळ विद्यांती झाल्यावर परत गाडी जुंपली व काशीनगराच्या दिशेने जाऊ लागले.

बोधिसत्त्वाची गाडी नगरांत प्रवेश ~~करता~~ तोच काशीराज ब्रह्मदत्ताची हत्तीच्या अंबारीवर

बसून मिरवणूक निघाची होती. तो उत्सव वधण्याची इच्छा होऊन सुजाताने पतीची परवानगी घेतली व गाडीतून उतरून ती पुढे पायी चालू लागली. बोधिसत्त्व गाडी हांकीत मागाहून येऊ लागला.

अंबारीवर बसलेल्या काशीराजाने अतिशय रूपवती व सौंदर्यवती अशा सुजाताला पाहिले. तिच्याशी विवाह करण्याची गजाला पुढी झाली. तिच्याबद्दल चौकशी केली असता ती 'अमुक-अमुक' माणसाची मुलगी असून, गाडीत बसलेली व्यक्ती तिचा पती असल्याचे समजले.

~~राजाने~~ दुष्ट विचार आले. आधी या सुजाताच्या नवऱ्याची विल्हेवाट लावून पण हिच्याशी मग कलन हिला राणी ~~करा~~ या, असे ~~वाटले~~ वाटले. यासाठी त्याने एक बेमालूम योजना आखली.

राजाने ~~विश्वासांतील~~ विश्वासांतील एका सैनिकाला जवळ बोलाविले व आपला मुकुट काढून त्याच्या हाती देत, "हा मुकुट, कुणाच्याही दृष्टीस ~~नाही~~ नाही अशा रीतीने समोर दिसणाऱ्या त्या बैलगाडीत लपवून ये." म्हटले.

सैनिकाने बोधिसत्त्वाला दिवणार नाही अशी खबरदारी घेऊन 'किरीट' त्याच्या गाडीत ठेवला व येऊन राजाला सांगितले. पंधरा-वीस मिनिटांनंतर लोकांमध्ये एकच गोंधळ उडून गेला, "राजाचा मुकुट कुणीतरी चोरला" अशी बातमी सर्वत्र पसरली.

राजाने आपल्या सैनिकांना "मुकुट चोरणाऱ्याला

शोधून घेऊन आणा," अशी आज्ञा फर्माविली. एका सैनिकाला बोधिसत्त्वाच्या गाडीत डंग-मुकुट सांपडला. त्याला चोर म्हणून घेऊन ओढत नेऊन राजापुढे उभे केले.

"माझ्या मुकुटाचे अपहरण करणारा हाच कोण तो?" विचारून राजाने विचारले, "याचा शिरच्छेद करा." राजाने आज्ञा दिली.

अशा तऱ्हेने राजाची दुष्ट योजना संपाल झाली. सैनिकांनी बोधिसत्त्वाला कोठे मारतमारत मर्यावतून त्याची धिंड काढली व शहराबाहेर असलेल्या बलिपीठाकडे शिरच्छेद करण्यासाठी त्याला धेऊन गेले.

ही बातमी समजताच सुजाता दुःखी झाली. ~~पतीच्या~~ पतीच्या मागेमागे जाऊ लागली, "तुमच्यावर हे संकट येण्यास मीच कारणीभूत झाले." असा ती विनाप करू लागली. बलिपीठाजवळ जाऊन

अतिशय वेदनेने "निरपराधी भोळ्या जिवांचे रक्षण करण्यात देव उरला नाही का? दुष्टांचा त्रास असाच वाढत राहू देणार का?" असा आक्रोश करू लागली. महासाध्वी असलेल्या सुजाताचा असा विजाण चाकल असता, स्वर्गलोकात देवेन्द्राचे सिंहासन हळमळू लागले.

"काय कारण झाले?" आश्चर्य वाटून देवेन्द्राने दिव्यदृष्टीने पाहिले, घडत असलेला घोर अन्याय त्याला दिसला.

इन्द्राने एक चमत्कार बघविला, असलेल्या ठिकाणी बोधिसत्व व बोधिसत्व असलेल्या ठिकाणी राजा, असा अदलाबदल आपल्या महिमेने घडवून आणला.

हत्तीच्या अंबारीत बसलेला राजाच आहे असं प्रजेला दिसते, परंतु राजाच्या पोशाखांत असलेला बोधिसत्व तिथे होता. तसेच बलिपीठावर बोधिसत्वाचे कापडे घातलेला राजा आपल्या सैनिकांच्या ताब्यात होता!

हे रहस्य माहीत नसलेल्या सैनिकांनी आपल्या हातात बंदी असलेल्या माणसाचा

राजाचेप्रमाणे फिरवलेच केला जाताच बलिपीठावरील दुष्ट राजास आपले स्वरूप प्राप्त झाले. तेव्हा तेथे गतप्राण होऊन पडलेला मनुष्य दुसरा-तिसरा कुणी नसत आपला राजाच आहे हे प्रजेच्या लक्षात आले त्याबरोबर मोठा हल-काडोळ नाजला. या विचित्र चमत्काराचे कारण काय म्हणून एकमेकांकडे पाहू लागले.

तेव्हा इन्द्र प्रत्यक्ष आला. त्याने बोधिसत्वाला व प्रजेला दर्शन देऊन वृत्तांत सांगितला.

"आजपासून बोधिसत्व तुमच्या राजा असून सुजाता पट्टाणी आहे!" असे सांगून अंतर्धान पावला.

दुर्मर्गी पापाचा घडा भरल्यामुळे बलिपीठावर त्याची आहुती पडलेली पाहून प्रजेला दिसत नाही. इन्द्राच्या आदेशप्रमाणे बोधिसत्वाचा राजा म्हणून व सुजाताचा महाराणी म्हणून अंगिकार केला.

त्या दिवसापासून काशीराज्यात चालू दिशाना धर्म वांदू लागला नियमितपणे पाऊन पडून देश अन्यायाने व्हरला.

विष्णुपुराण

विभीषणासारखांच पट्टराणी मंदोदरी-सुधां हितबोध करू लागली - "नाथ, नाककान कापले म्हणून म्हणा, रामाने कर म्हटले तर केले नाही म्हणून म्हणा, तुमच्या घाकटका बहिणीला सांगता नाही म्हणून म्हणा, तुम्ही सीतेला एकटीला पाहून व ती असहाय स्थितीत असताना, सोने उचलून न्याचे तसे, पशुपक्ष्यांना चोरून न्याचे तसे, उचलून पळवून आणलेत तेव्हा ती किती दुःखी असेल, याची कल्पना तरी आहे कां तुम्हाला? शूर्पणखेसारखी प्रतिकार भावनेने सीतेला तुम्ही उचलून आणलेत, तिचा जो अपमान झाला त्याचा तिला किती राग असेल, कधी विचार केलात का?"

रावण म्हणाला, "होय मंदोदरी, हे मला आतां कळते आहे, परंतु ते काही असू दे, हा रावण

कधी धान वांकविणार नाही। तुझा धर्ती भिन्न नाही। तूही भिल-यासारखी वागू नकोस. तों राम काय करतो, पाहणारच आहे."

जंगलातले शर्य वानर एकत्र होऊन रामाला मदत करायला सिद्ध झाले, सुग्रीव, भीम, अंगद, सुभेण, जाम्बवंत इत्यादि प्रमुख सेनापती होऊन रामाला मदत करण्यास उभे ठाकले. हनुमान रामाच्या खरा विश्वासातला अंगरक्षक. सर्वांनी एकत्र येऊन मोठ्या सैन्यानिशी लंकेवर स्यारी करण्याची तयारी झाली.

हनुमानाने डोंगर व पर्वत उचलून आणले व ते समुद्रांत टाकले.

मोठमोठ्या वानर वीरांनी मोठे खडक व शिळा आणून टाकल्या तर लहान लहान वानरांनी दगडघोडे आणून टाकले.

शंभर योजने दूर आम येवया लंकेपर्यंत समुद्रावर पूल बांधण्याची तयारी सुरू झाली. नील वानरांनी पूल निर्माण करण्याच्या कामाचे पर्यवेक्षण करण्याची जबाबदारी स्वतःवर घेतली.

बिभीषणाने आकाशमार्गे येऊन रामाकडे शरणागती मागितली. रामाने त्याला अभयदान देऊन तुला लंकेचा राजा करतो, असे वचन दिले. त्याने लगेच समुद्राच्या पाण्याने त्याला लंकेचा राजा म्हणून अभिषेक केला.

रामाने समुद्रावर सेतू बांधून कोदंडावर रामबाण ठेवला व वानरसेना पाठीमागून निघाली. दोन्ही बाजूला लक्ष्मण व हनुमान चालत होते, अशा समारंभाने रामाने लंकेवर स्वारी करण्यासाठी प्रस्थान केले. बिभीषण त्यांच्या मागून निघाला.

हेरातर्फे रावणाला कळते की राम वानरसेना बरोबर घेऊन समुद्रपार करून आला आहे. रावण

आश्चर्यचकित झाला. एका मानवाने वानरांचे सैन्य घेऊन समुद्रावर शंभर योजने लांब पूल बांधला आणि त्रिलोकाला बरथरा कांपविणाऱ्या रावणाराखड्याला जिंकून व ठार करून आपली बायको गीता हिला सोडवून आणते असे म्हणविणारा हे कसे साध्य होत आहे? असे होणार का? याचप्रकारचे काय? असा विचार करीत असलेल्या रावणाला मंत्री प्रहस्त - "शत्रूला बघेतच तोंड देऊन सामान्य समजून युद्ध करणेच योग्य"

रावण हसून म्हणाला - "आपल्या कुंभकर्णाला ह्या तितका आहार मिळत नाही. त्यांना लंकेत येऊ दे सर्वजण सांपल्यात सांपडल्यासारखे सांपडतील, माझ्या घाकट्या भायला पोटभर आहार मिळेल."

राम लंकेच्या सर्व वानरसेनेसह समुद्र ओलांडून समुद्र लंकेच्या किनाऱ्यावर उतरला.

लंकागरी उंच पर्वताच्या टोंकावर निर्मिलेली होती, पर्वताच्या अग्रभागी एका मोठ्या महालांत रहात असे.

आपल्या महालांतून रामाचे सैन्य किनाऱ्यावर आले ते रावणाने पाहिले, सर्व किनाऱ्याभर मुंयाच्या रंगासारखे वानर सैन्य व्यूहचर्चा करीत होते.

अंगदाला त्याच वेळी वीरोत्साह चढला. तो आकाशांत उडाला आणि रावणाच्या महालावर जाऊन उतरला. तो रावणाला म्हणाला -

"ए रावणा! मागे कधी तुला आपल्या शोषटीने गुंडाळून फेकणारा बली आठवतो का? त्याचा

मी मुलगा, अंगदा तू तेव्हांपासून आजपर्यंत त्याच्याशी गौरवयुक्त वागणूक करीत आलास. म्हणून मी सांगतो ते ऐक. अजून वेळ हातची गेली नाही. रामाशी वैर करायचे सोड. त्याला शरण वा. वानरसैन्य अगून राम काय करू शकेल, असे मनांत सगळून घेऊ नकोस. वानरांत किती शक्ती असते हे पुन्हा तुला सांगण्याची गरज नाही!

रावणाला राग आला, त्याने तलवार उपसली. अंगदाने जड्या मारून रावणाचा किरीट ताथ मारून खाली आणि परत वानर सैन्य होते तेथे तो सुखस्थ येऊन पोचला.

वानरसैन्याने लंकेला वेढा दिला. सैन्यांत रावणाची बरीच माणसे ठार झाली आणि परिस्थिती चिंताजनक झाली. तेव्हा रावणाने कुंभकर्णाची ओप मोडली. युद्धाला चल म्हणाला -

कुंभकर्णाने घोर तपश्चर्या केली तेव्हा ब्रह्म देवाने त्याच्या सर्व इच्छा फिरोकटयून टाकल्या.

रहा मदिने ओप पुरी झाली नाही, तर कुंभकर्णाचे बळ कमी होते. रावण संतापून म्हणाला - "तुला युद्ध करायचे असेल तर कर, नाही तर जाऊन झोपा!"

निद्राभंग झाल्यामुळे चिडलेल्या कुंभकर्णाने वानरांना धरून खायला सुरुवात केली. तेव्हा रामालक्ष्मणांनी सतत युद्ध केले आणि त्या युद्धांत रामाने कुंभकर्णाचा वध केला.

त्यानंतर अनेक शूर राक्षसवीर त्या युद्धांत बरण पावले. तेव्हा रावणाचा मोठा मुलगा इंद्रजित युद्ध करायला आला.

रावणाला आपला थोरला मुलगा म्हणजे फार मोठा आधार नाटे. मेघांत शिळून त्याने इंद्राला जिंकते होते म्हणून त्याला मेघनाथ हे आणि इंद्राला जिंकणारा इंद्रजित, ही नांवे प्राप्त झाली होती.

शिवाय त्याला युद्धांतले मंत्रतंत्र चांगले अवगत होते. तो महामायाची म्हणून ओळखला जाई. चौदा वर्षे ब्रह्मचर्य राखून निद्रा व आहार घेतल्याशिवाय को राहील त्या वीरपुरुषाच्या हातीच त्याला मरण असल्याचे बिभीषणाने सांगितले.

इंद्रजिताने एका मायावी सीतेची निर्मिती केली आणि रामाला ती दिलेल अशा तऱ्हेने तिचे तुकडे तुकडे करून टाकले.

लक्ष्मणाने ती मायावी सीता आहे, तेव्हा भिष्याचे कारण नाही असे त्याच्या दादाला सांगितले.

रावणाने विद्युतजिह्वा नांवाच्या राक्षसाकडील रामाचे डोकें तयार करवून भाल्याला खोचले आणि ते सीतेला नेऊन दाखवायला सांगितले. परंतु सीतेला ते खरे वाटले नाही.

"असल्या नकलांचे कौशल्य पाहण्यापेक्षा रावणाची छरी डोकी जमिनीवर लोळत असलेली पाहण्याची वेळ जवळ येत आहे!" असे तिने म्हटले.

इंद्रजितने मैघांत लपून रामलक्ष्मणांचा नागाच्या प्रयोग केला. गरुडमंताने सर्व नागांचा संहार केला आणि रामलक्ष्मणांना नागाच्या जाळ्यांतून बांधविले.

सीतारामांच्या सेवेत चौदा वर्षे कठोर त्रिशर्च राखून निद्रा, आहार न घेता राहणाऱ्या लक्ष्मणाच्या हाती इंद्रजिताचे मरण लिहिले आहे. हे विभीषणने

सांगितले. लक्ष्मण, विभीषण व हनुमंताने जाऊन कांही काळे बक्रे बळी दिले आणि इंद्रजित यज्ञ करित होता तो उध्वस्त केला. नंतर लक्ष्मणाने इंद्रजिताचा वध केला.

रावणाने पाताळलंकेचा अधिपती मैरावण याला रामलक्ष्मणांना कालीसमोर बळी घायला सांगितले.

रामलक्ष्मण झोपी गेले असतां मैरावणाने आपल्या मायेने त्यांना प्रतिमा करून टाकले आणि पाताळलंकेत घेऊन गेला. तेथे त्यांना बली देण्यासाठी सर्व तयारी केली.

हनुमानाला ते सर्व कळले व तो पाताळ तकेत गेला. तेथे द्वारपालक म्हणून पाहारा देत असलेल्या मत्स्यवह्नुमाशी युद्ध करित असतां सुयत्सला देवीने येऊन तुम्ही दोघे पितापुत्र असल्याचे त्यांना समजावून सांगून ते युद्ध थांबविले.

हनुमानाने सूक्ष्म धारण करून व कालिका देवीच्या देवळांत शिरून रामलक्ष्मणांना उचलून खांबावर घेतले तो बाहेर आला. रामलक्ष्मणांनी मैरावणाशी केले.

रामाना आपले दैवत मानणाऱ्या चंद्रसेनेला मैरावणाने तुरुंगात टाकले. तिच्याकडून मैरावणाचे मरण कशात आहे हे हनुमंताला कळले व त्याने त्याचा विध्वंस केला. त्यानंतर रामाने मैरावणाला ठार केले.

रामाने चंद्रसेनेला आत्मतत्त्वाचा बोध केला व पुढच्या जन्मांत तिला विष्णूचा लाभ होईल, असा आशीर्वाद दिला.

मत्स्यवह्नुमाला पाताळलंकेचा अधिपती

नेमून व रामलक्ष्मणाला खांबावर घेऊन हनुमान तकेला आला.

सर्व मायावी उपाय निष्फळ ठरल्यावर रावणाने शूरांवर योद्ध्यांना आणि चतुरंग सेनेला जन्म देणारा पाताळलंकायज्ञ प्रारंभ केला. विभीषणाला ते गुपित माहीत होते. म्हणून त्याने तो यज्ञभंग करायला रामाला सांगितले.

अंगदाने अदभ्यकर्त्ता विघ्नच्या सहाय्याने जाऊन मंदोदरीचे कंस घरून तिला ओढीत आणून तो रावणातमोर गेला. रावणाची यज्ञदीक्षा भंग झाली व यज्ञभंगही झाला.

शेवटी रावण हताश होऊन युद्ध करायला निघाला. त्या वेळी पुन्हा मंदोदरीने सीतेला रामाकडे पाठविले.

"रावण रावणच असणार!" अशी सिंहनर्जना करून रावणाने दहा घोड्यांचा

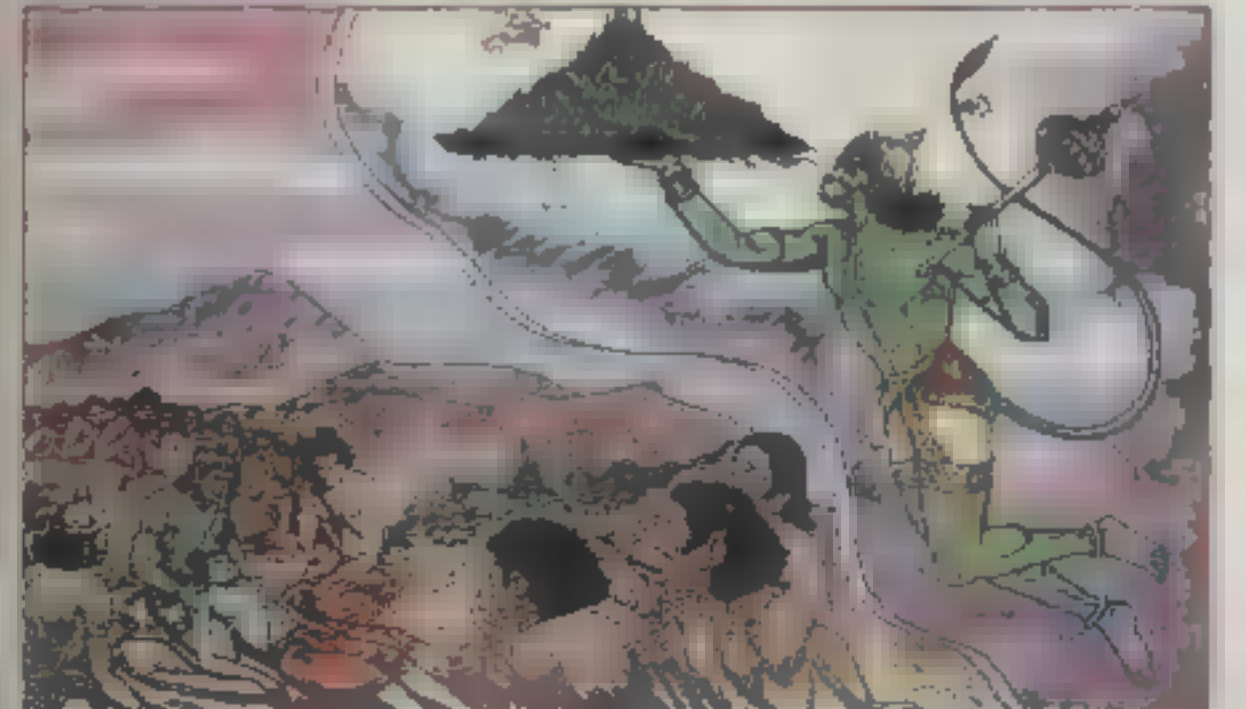
तयार करविला व त्यांत बसून तो युद्धाला निघाला.

लक्ष्मणाने इंद्रजिताचा वध केला होता. म्हणून रावणाला त्याचा भयंकर राग होता. एकदां बंधमुक्त केल्यामुळे इंद्राकडून रावणाला परीपकार म्हणून शक्ति महायुधाचा मिळाले होते. ते रावणाने लक्ष्मणावर टाकले. ती शक्ती लागल्याने येशुद्ध होऊन.

हनुमंताने कांही क्षणांत हिमालयपर्वतावर जाऊन सूर्योदय होण्यापूर्वी संजीवनीबुटी आणली. त्यामुळे लक्ष्मण पुन्हा शुद्धीवर आला.

रामारावणाचे युद्ध चालू असतां इंद्राने मातली नांवाच्या आपल्या सारध्याला एका दिव्य रथासह रामाकडे पाठविला.

रामारावणांचे भयंकर युद्ध झाले. त्यात रावणाची डोकी एकामागून एक जमिनीवर लोळून पडत,

तेव्हा ती पुन्हा जाऊन रावणाच्या घडावर चिकटू लागली.

तेव्हा विभीषणाने एक गुपित सांगितले. रावणाच्या पोटांत अमृतपात्र आहे. ते जोपर्यंत बाहेर येऊन पडत नाही, तोपर्यंत रावणाचा बंध होणार नाही. रामाने ब्रह्मास टाकून ते स्वाम केले.

रावणाचे एकच डोके राहिले व तो तसाच जमिनीवर आदळला.

अशातऱ्हेने रावणाचा भेद सांगितल्यामुळे विभीषणाला 'धर्मदो' असे नांव कायमचे पडले.

रावण रणांगणावर पडल्यावर लंकेच्या साम्राज्याचा न्हास झाला आणि राक्षसांचे राज्य कायमचे नष्ट झाले.

विभीषण लंकेचा झाला.

रावण आणि कुंभकर्णाच्या बधानंतर आणि विजय याच्या दुसरा जन्म संपला.

अशोकवनातून सीता आली.

राम तिला म्हणाला, "सीते! मी त्या दुष्टाला शिभा केला व राजा म्हणून आपल्या कर्तव्याचे पालन केले. रावणाने तुला बळजबरीने उचलून

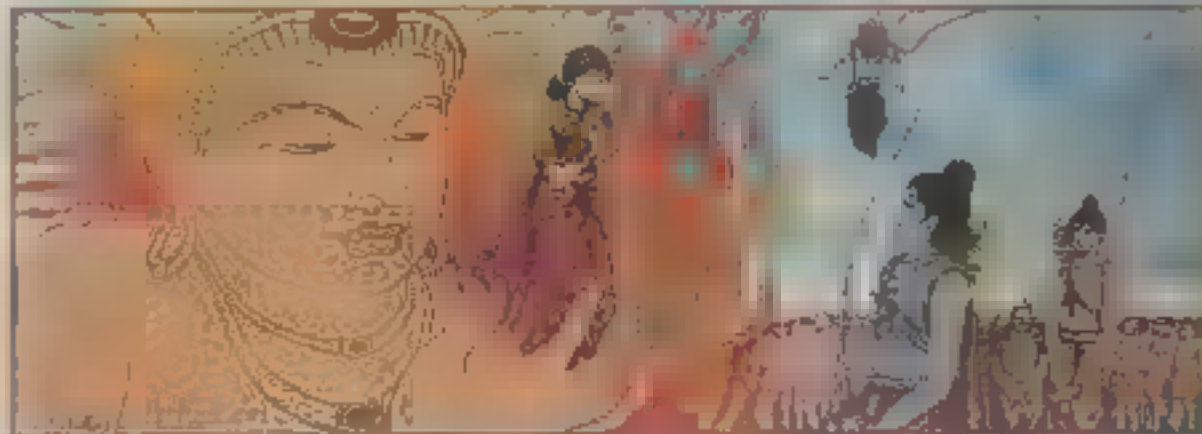
लंकेला नेले. मी तुझा स्वीकार करून तुला अयोध्येला कसा घेऊन जाणार? आता तू तुला हवे असेल निकडे जा!"

सीतेने तेथे असलेल्यांना आज्ञा दिल्या सारखी खुण केली, की अग्नि प्रज्वलित करा.

सीतेने रामाच्या चरणारविंद्यावर दृष्टी ठेवून नमस्कार केला आणि अग्नीत उडी टाकली, अग्नी भगभग करून जळू लागला.

त्या आगीतून अग्निदेवाने प्रकट होऊन सीतेला नवीन उमललेल्या कमळासारखे दोन्ही हातांत उचलून आणून रामाला म्हटले, "रामा, सीताही अग्नीसारखी पवित्र आहे तिचा स्वीकार करा!"

बेळी स्वर्गातून विमानांत बसलेला दशरथ सर्वांना विमला तो म्हणाला, "गाढा, रामचंद्रा! सीता अग्निपरीक्षेत पवित्र म्हणून निघाली आहे. तू तिच्या बरोबर अयोध्येला जाऊन राज्य कर." असा त्याने आदेश केला. राम पुष्पक विमानांत सर्गारोह बसला आणि अयोध्येला प्रस्थान केले

वाचकांसाठी कथास्पर्धा सर्वोत्कृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

झालेल गोंध वाचा:

धनीराम आणि जगताराम हे शेजारी होते. धनीराम शोभत होता पण जगताराम मात्र गरीब होता त्याला चार मुले होते. त्यांचे पालनपोषण तो मोठ्या कष्टाने करित होता.

त्या चोंचा मुलांमधील प्रकारा इतक्यावे असे निपुत्रिक. धनीरामाला वाटले. तो जगतारामाकडे गेला आणि त्याने मुलांची मिचारपूस केली. नंतर त्याने आपली इच्छा सोलून घेतली.

जगतारामाने म्हणजे राहिला. मुलाला इतक्यावे देण्याच्या कामावर त्याने काहीच मत दिले नाही. धनीरामला जगतारामाकडे वाटले. "अरे, मुझ्या एका मुलाला अग्नी सोभ्यासारखी रंगी मिळेल. ती तुला का नको आहे?" असा विचार करा:

- ◆ जगतारामाकडे काय यतला?
- ◆ धनीरामने हा विषय का वाढवला नाही?
- ◆ या सूचनेच्या मागे धनीरामचा काय हेतू होता?
- ◆ जर धनीरामने ही गोष्ट मुलांना परतपर सांगितली असती, तर त्यांची काय प्रतिक्रिया झाली असती?

तुमची प्रतिक्रिया १००-१५० शब्दांत लिहा व गोष्टीला समर्पक शीर्षक घ्या. खालील फुपन भरून त्याबरोबर तुमची प्रतिक्रिया पाडवा पाकिटावर "वाचा नि सुचवा" असे जरूर लिहा

शेवटची तारीख: २८ फेब्रुवारी, २००५

नाव	वय
जन्मतारीख	शाळेचे नांव
धर्माधर्मा	
	पिनकोड

पालकांची सही

स्पर्धकाची सही

CHANDAMAMA INDIA LIMITED

82 Defence Officers Colony, Ekkarturthangal, Chennai - 600 097.

अनोखी समज

फार फार पूर्वीची गोष्ट आहे ही। महोबा गांवात अनेक धनवंत राहात होते. त्याच गांवात रामगुप्त याणी होता. त्याला दोन मुलगे होते. बापलेफ मिळून लहानमोठे व्यापार करीत होते.

एके काळी रामगुप्त खूप श्रीमंत होता. त्यापारांत त्याने आपली संपत्ती घालवली. राहात्या घराखेरीज संपत्ती म्हणून कांहीही जेते नव्हते. तरीदेखील तो निराश झाला नव्हता. आपले नशीब लीकरच उजळेल, या आशेने त्याने पुन्हा व्यापार सुरू केला. पूर्वीसारखे आपण धनवान होऊं, ही इच्छा मनांत प्रचळ होती.

महोबा गांव सधन होते म्हणून गांवावर बरेचवेर दरोडे पडत. दरोडेखोर येणार आहेत अशी बातमी मिळाली की गांवकरी आपला पैसा अडका कुठेतरी पुरून ठेवीत किंवा बरोबर घेऊन दुसऱ्या गांवी पळून जात.

एकदा अशीच परिस्थिती गांवावर आली. दरोडेखोर येणार असं समजल्याबरोबर सर्वांनी आपापली घरे रिकामी केली. पण रामगुप्त आपल्या

मुलांना म्हणाला, "पेलांनो, मी कांही नुमच्याबरोबर घेऊं शकणार नाही. दोन दिवस इथेन कुठेतरी लपूनछपून राहीन. आपल्या भागीलदारी मोठ्यांत भरपूर जेवण व प्यायचे पाणी गवतामधे ट्यून आणि पग जा!"

त्यानंतर त्याच्या मुलांनी रामगुप्तला मोठ्या सफाईने गवताच्या गंजीमध्ये लपवले आणि ते गांवातून पळून गेले.

चोरदरोडेखोर गांवात आले. त्यांनी घरापरतून तपास केला. त्यांचा आळीतून घोड्यावर बसून चालता होता. त्यांनी जी कांही लूट केली, ती दोन पोत्यांत भरून घोड्याच्या पाठीवर लादली होती. त्या नायकाचे डोळे एका मोठ्या घरावर आणि त्याच्या भागील दाराच्या अंगणावर रोखलेले होते. ते रामगुप्ताचेच घर हेले.

टोळीचा नायक जेव्हा त्या घरांत घुसला, तेव्हा रामगुप्त कासावीस होऊन नायकाची हालचाल बघत होता.

नायकाने आपला घोडा गवताच्या गंजी-

जवळच एका दगडाला बांधला आणि तो मोठ्या जोरांत त्या घरांत शिरला. घोड्याला भूक लागली होती, तो गंजीतले गवत खाऊ लागला.

ही संधी साधून रामगुप्त गंजीच्याबाहेर आला. त्याने घोड्याच्या पाठीवरची पोती खाली उतरवली आणि घोड्याची दोरी सोडून टाकली. ती पोती ओढत त्याने गंजीत लपयली आणि आपणही लपला. दोरी मोकळी झाल्यामुळे घोडा जरा दूर नवताना चरायला लागला.

बराच वेळ मोठ्या घरांत शोध घेऊन चोरांच्या नायकाच्या हातांत कांहीच लूट मिळाली नाही. तो बाहेर येऊन पाहता तो घोडा तोडून दूर गेला होता आणि गवताळ रानांत चरत होता. त्याच्या पाठीवरची लुटीची दिसत नव्हती.

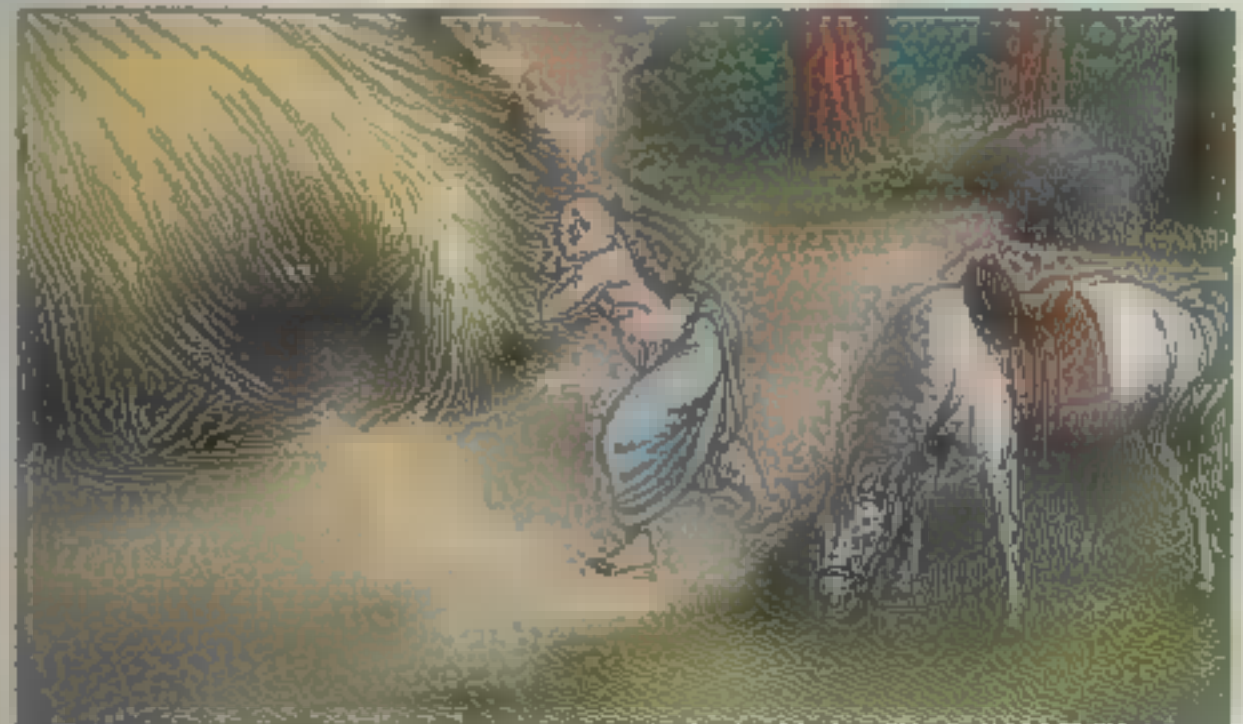
त्या नायकाने बरेंतर तर पोती पडली नसतात ना, म्हणून राग्या अंगणत शोध घेतला. तेवढ्यांत त्याचे साथीदार तिथे येऊन पोचले. त्यांना पाहून

चोरांच्या नायक त्यांना विचारं लागला, "अरे, तुमच्यापैकीं ती पोती घोड्यावरून खाली काढली का?"

चोरांनी एकमेकांकडे सावधपणे पाहिले. त्यांच्या मनांत शंका उत्पन्न झाली की लुटीचा माल नायकानेच लपवला आहे व तो हे बंड पांघरतो आहे. त्या सर्व चोरांनी मिळून आपल्या नायकाला विचारलं, "या गांवात तर आपल्याखेरीज एकही माणूस नाही. पोती चांगलीच होती, ती नाहीजी कशी होतील?"

त्यानंतर सर्वांनी पोती शोधली, पण कुठेही ती दिसली नाहीत. चोरांच्या नायकाने ती पोती शोधून काढायची जबाबदारी स्वीकारली.

दुसऱ्या दिवशी महोबा गांवातून ते निघून गेले. दरोडेखोर गांवातून गेल्याची बातमी सारे समजल्या-बरोबर सारे गांवकरी गांवात आले. रामगुप्तने आपल्या घरांत अगदी घुशारीने लपवली

होती, आपल्या मुलांनाही त्याने ही गोष्ट सांगितली नाही, टोळीच्या नायकाने ती पोती शोधायची जबाबदारी घेतली होती हे त्याला ठाऊक होते.

रामगुप्ताच्या अंदाजानुसार तो नायक घोड्यांचा व्यापारी होऊन त्या गांवात काही दिवसांनंतर आला, आणि तिथल्या सधन लोकांमदल चौकशा करामला लागला.

मुक्ताचाच पडलेल्या दरोड्यानंतर आता कुणाची आर्थिक परिस्थिती सुधारलेली आहे, हे त्याला शोधून काढायचं आहे.

तो बोर त्याच्या धरी रात्री घेऊ शकेल अशी रामगुप्ताच्या मनांत शंका होती. मागच्या अंगणवार तो रात्रीच्या अंधारात नीट लक्ष ठेवून होता.

त्याच्या अंदाजाप्रमाणे रात्र ~~आज~~ तो दरोडेखोर हळूहळू अंगणाल आला आणि ~~आज~~ भिंतीलागत चिकटून खाती बसला. घरांतली ~~आज~~ काही बोलली तर ते ऐकायला मिळावं, हा त्याचा हेतू होता.

त्याला तिथे तपलेला पाहून रामगुप्ताने आपल्या मुलांना बोलावून मोठ्या आवाजाने सांगायला सुरुवात केली, "मुलांनो, परवा मी गवताच्या

गंजीतून काही पड्या ओढून काढले होते, त्या त्या गवताच्या खाती दोन दगिन्यांची पोती मिळाली."

दोन्ही मुलांनी आश्चर्याने विचारले, "अस्सं? पण तुम्ही आम्हांला काही बोलला कसे नाही?"

"मुलांनो, अरे ती पोती कुणाची आहेत, हे कळल्याशिवाय मी काय सांगणार? म्हणून मी ती सध्या नीट तपवून टेचली आहेत!" रामगुप्ताने सांगितले.

"कुडे तपवली आहेत?" मुलांनी विचारले.

"आपल्या विहिरींत टाकली आहेत" रामगुप्ताने उत्तर दिले.

दरोडेखोरांच्या नायकाना हे ऐकून फारच आनंद झाला. सगळीकडे मीजानीज झाल्यानंतर त्याने ~~आज~~ दोरी विहिरीवरच्या चाफाला बांधली आणि स्वतःच्या कमरेला दुसरे टेंक बांधले, तो विहिरींत ~~आज~~.

तगेच रामगुप्ताने आपल्या मुलांना खरी गोष्ट सांगितली. तिघांनी ती दोरी कोचत्याने कापली आणि वरून ~~आज~~ त्या चोराला उग मारले. त्याचे प्रेत वर काढून ते बाहेरच्या शेतांत पुरले. त्यानंतर रामगुप्त जेव्हापर्यंत घनिक बनून राहिला.

शांतिपुराची धाडी बंडकावजात जेमतिह जिंकावीये निमिन कल्ल वंडखोरांचा शोध घेण्यासाठी अरण्यांत जातो. ~~आज~~ नव्या यंत्रे काढतात. एका सुंदर युवकाच्या अंतर्मुखतेने त्याणींमातल घेतात. कितीयदे चकित झालो व नव्या तरंगाबिंदूची सुतहल व्यक्त करतो. तितक्यांत जयनगराची खजालांना एक मुक्तामयी मिळते. सुखदेव मंदिर त्यासाठी एक ~~आज~~ वेतात.

आर्य

अज्ञात राजकुमाराचा रहस्य

चित्र : गोपी अय्या

<p>सुखदेव त्याला बागेत फिरत आढळला. त्याचा एक अगम्यपद त्याच्याजवळ घेतो.</p>	<p>जोवतल अज्ञातजाणे अलंकारांना लक्ष्मण, सांगितलाये आणि आज नव्या यंत्रे काढतात. एका सुंदर युवकाच्या अंतर्मुखतेने त्याणींमातल घेतात. कितीयदे चकित झालो व नव्या तरंगाबिंदूची सुतहल व्यक्त करतो. तितक्यांत जयनगराची खजालांना एक मुक्तामयी मिळते. सुखदेव मंदिर त्यासाठी एक आज वेतात.</p>	<p>आम्ही शांतीपुरा काहीच खेळणी वेत नाही.</p>
<p>महाराज, शांतिपुरातून एक वृत्त आपल्याला भेटू दक्षिणतो!</p>	<p>सुखदेव? मी थमवले नाही.</p>	<p>आमची महाराज अंगणवार की जयनगर ही शांतीपुराची अगम्यपद आहे.</p>
<p>शांतिपुरा? केंद्रस्थितीकडून? त्यासा शांत पडव.</p>	<p>अमनी तन काय झाला? शांती शांतीपुरात कधीही नजगला दिलेला नाही जयनगरातून तुमच्या राजाला आणायी काय हवंय?</p>	<p>सुखदेव आपल्या राजा बहसचसा भाषणाला मी भूती जयनगराच्या प्रजेची मानवाला आहे. आज कुजवाही ती देण्याचा मला अधिकार नाही.</p>
<p>आपण जर ना</p>	<p>तिच्यावर</p>	<p>राज्याचा अधिकार आहे</p>

चांदोबा

या ठिकाण
जी. विठ्ठल मंदिर
वसलेला

1. Place of Publication
82 Defence Officers Colony
Ekkamburagol, Chennai 600097

2. Periodicity of Publication
MONTHLY
14 of each calendar month

3. Publisher's Name
B. VISWANATHA REDDI
Nationality
INDIAN
Address
82 Defence Officers Colony
Ekkamburagol, Chennai 600097

4. Publisher's Name
B. VISWANATHA REDDI
Nationality
INDIAN
Address
82 Defence Officers Colony
Ekkamburagol, Chennai 600097

5. Editor's Name
B. VISWANATHA REDDI
(Viswanath)
Nationality
INDIAN
Address
82 Defence Officers Colony
Ekkamburagol, Chennai 600097

6. Name and Address of individuals
who own the newspaper
Chandamama India Ltd.
Board of Directors:
1. B. Sudhir Rao
2. Vinod Zethi
3. B. Viswanath Reddi
82 Defence Officers Colony
Ekkamburagol, Chennai 600097

7. B. Viswanath Reddi, do hereby
declare that the particulars given above
are true to the best of my knowledge
and belief.

(B. VISWANATHA REDDI
17 Mar 2016 Publisher

12 X 12

Fullscreen

177

6

172

Take Junior Chandamama!
If you buy a copy
month after month
you will spend ₹ 144
in 12 months.

BUT, if you take out
an annual subscription,
you pay only Rs 120 and
you get 12 issues!

THIS CONCESSION IS VALID UPTO APRIL 30, 2016

GIFT SUBSCRIPTION FOR JUNIOR CHANDAMAMA

☐ I/My child/Ward is a subscriber of Chandamama,

Subscription No. Language

I wish to give a one-year GIFT subscription for JUNIOR CHANDAMAMA

to Name: (child / grown-up)

Home address: PIN CODE

Please ATTACH the label below on the COPY 1 and enclosing DD/

M.O. Receipt No. issued by P.O.

Signature

This is a GIFT Subscription, with love from

Town / City

कमेरची सूचना

लक्ष्मणदास! सिंहपुर्त राहात होता. त्याला तीन
मुलगे व तीन मुली होत्या. सर्वांची लग्ने झाली होती
आणि लग्नोत्सव त्याच गांवात राहात होते.
लक्ष्मणदासची एक तीव्र इच्छा होती की त्याची
एखादी तसवीर असावी, पण त्याच्या हातात अशी
चित्रे काढणारा कुणीही चित्रकार नव्हता.
लक्ष्मणदासचे आपल्या नातयावर, शंकरावर फार
प्रेम होते. शंकरने चित्रकलेचा अभ्यास करावा असे
लक्ष्मणदास त्याला लहानपणापासूनच सांगत होता.

पण आपल्याला चित्रकलेत गुळीच रस नाही
असे शंकरने आजोबांना स्पष्टच सांगून टाकले.
कोणत्याही परिस्थितीत ते चित्रकार होणार नव्हता.
आता शंकर अठरा वर्षांचा झाला, तरीदेखील त्याला
चित्रकलेची गोडी लागली नाही. जेव्हा लक्ष्मणदास
लूप आजारी पडला, तेव्हा त्याने नातयाला
सांगितले, "आता मी कांही फार दिवस राहाणार
नाही. मलायच्यापूर्वी माझे एखादे चित्र असावे असे
मला नेहमी वाटत होतं, पण ते स्वप्न, आता

केवळ एक स्वप्नच राहील." आजोबांचा आवाज
अगदी कैथिल्याणा झाला होता.

शंकरने धीर एकदाून म्हाटले, "तुमची इच्छा
पूर्ण करायला मी आजोबा शहरात जातो, आणि
तिथून एखाद्या चित्रकाराला घेऊन येतो."

नातयाचे हे आश्वासक शब्द ऐकून लक्ष्मणदास
बेहद खूश झाला. त्याने नातयाला म्हटलं, "तुझा
हा निर्णय बरोबर आहे, पण हे कळल्यानंतर लगेच
हंसलील, या बयांत इच्छा धरलेली ऐकून मला
टोमणे मायलील. आपल्या कुटुंबात सुभारे तीराजण
आहेत. तू त्या चित्रकाराला सांग की आपल्या
साऱ्या परिवाराचे चित्र त्याने काढले पाहिजे. म्हणजे
त्यांत माझे चित्र येईलच!"

शंकर शहरात गेला. त्याने चित्रकाराला शंभर
रुपये द्यायचे असे मनाशी ठरवले होते. पण
चित्रकाराने सांगितले की त्या कामासाठी दहा हजार
रुपये अगोदर दिले, तरच तो हे काम करू शकला
असता. त्याचे म्हणणे होते की इतक्याजणांचे एकत्र

चित्र काढायचे म्हणजे त्याच्यावर बरीच मेहनत करावी लागली असली. प्रत्येकाचा चेहरा स्पष्टपणे दाखवायचा म्हणजे काही तोंडे काम नव्हते. त्याची ही मागणी ऐकून शंकर गरगडला. आता त्याला कळले की त्याचे आजोबा त्याने चित्रकार व्हावे म्हणून इतका आग्रह कां धरीत होते तो एवढी मोठी एकदम वेणे त्याला काही शक्य नव्हते. नाईलाजाने तो सिंहपुरीला जायला निघाला. सुदैवाने त्यावेळी त्याची भेट कमेरली घाली.

कमेरजवळ एक यंत्र होते. त्या यंत्रात पांढरे कापड ठेवायचे आणि मंत्रोच्चारण करीत जे दृश्य यंत्रासमोर दिसत असे, त्याची प्रतिमा त्या कापडावर चित्रासारखी उमटत असे. चित्रकारांनी काढलेल्या चित्रापेक्षा हे यंत्रातले चित्र जास्त स्पष्ट व सहजसुंदर दिसत असे.

“मला तुझ्या इच्छेबद्दल माहिती आहे. तुमच्या

परिवाराचे चित्रांकन करण्यासाठी ह्या यंत्राचा उपयोग करता येईल. त्यासाठी जास्त नाही, फक्त पन्नास रुपये तू मला दे!” कमेरने सांगितले.

शंकरला आनंद झाला. पण शंका वाटून त्याने विचारले. “हे यंत्र तुला कुठे मिळालं?”

कमेरने न चांचरता स्पष्ट उत्तर दिले. “माझे मामा या मंत्रतंत्रात प्रवीण आहेत. वर्षांपूर्वी त्यांनी हे यंत्र तयार केले आणि मला दिले. माझ्या लग्ना नातेवाईकांना बरोबर घेऊन मीही सर्वांचे एकत्र असे एक चित्र काढले आहे. हे बघ!” असे म्हणून कमेरने एक कापडाच्या तुकड्या बाहेर काढला. त्याच्याव्या चित्रात प्रत्येकाचा चेहरासोळा व छवी अगदी स्पष्ट व रेखीव दिसत होती. त्यांच्यापैकी एक माणूस बघत होता. त्याचे चित्र पाहून हंसावलाच येत होते.

“हा विकृत दिसणारा माणूस कोण आहे?” शंकरने आश्चर्याने विचारले.

कमेरने हंसात म्हटले, “यांचे नांव आहे मुल्फी! मी जी चित्रे या यंत्रावर काढले, त्यांत कुणी ना कुणी एकजण आपल्याला असा अवयव दिलेल.”

क्षणभर विचार करून शंकर पुढे म्हणाला, “माझ्या आजोबांची इच्छा आहे की त्यांच्या संबंध परिवाराचे एक चित्र बनवायं. त्यांची ही इच्छा पूर्ण करण्यासाठी मी कुठलाही त्यामा करायला तयार आहे. फक्त मला चिंता वाटते ती एकाच गोष्टीची! की माझ्याऐवजी जर माझे आजोबा चित्रांत कुरूप दिशले तर त्यांना वाईट वाटेल.”

“अगोदर तूच क्यूठ कसे की मग तुझंच चित्र विकृत दिशेल.” कमेर म्हणाला.

खोशेही सिंहपुरीला पोचते शंकरने आपल्या

परिवारांतल्या सर्व मंडळींना त्या यंत्राचा महिमा सांगितला. त्या यंत्रातून आपले चित्र काढण्यासाठी सारेजण उतावीळ झाले होते.

वागेत सर्वजण एकत्र जमले. साऱ्यांनी चांगली वस्त्रे परिधान केली होती, आणि भरपूर दागदागिने अंगावर घालून साऱ्याजणी नटल्या होत्या.

आपले यंत्र घेऊन कमेर सर्वांच्यासमोर उभा राहिला. त्या यंत्रातल्या एक पांढरेशुभ्र कापड घातले, आणि खोळी मिटून मंत्रोच्चारण केले. नंतर खोळी उघडून ते काढून त्याने शंकरला दिले. त्यांतली आपली छवी पाहून शंकर झाला. त्याचे चित्र पाहून रागावलेला माणूसदेखील हंसात शुद्धता जवळ असलेले इतर लोक चित्र पाहायला उरसुक होतेच. ते गडबड करू लागले. शंकरने ते चित्र त्यांना दिले, आणि तो दूर जाऊन उभा राहिला.

कमेरने शंकरची पाठ प्रेमाने धोपटकी व म्हटले, “तुझ्या आजोबांचे चित्र पाहायची तुला तीव्र इच्छा ना? आवडली की नाही त्यांची छवी?”

“मी त्याचं चित्र पाहिलंच नाही. माझी छवी खराब दिसली, तेव्हा माझं मनदेखील दुःखी झालं.

आता हे सगळेजण माझी टिंगल करतील!” शंकर म्हणाला. त्यावर मोठ्याने हंसात कमेरने त्याला सांगितले, “तू तुझ्या आजोबांसाठी एवढा मोठा त्याग केलास खरा; पण आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे तू त्यांची तसवीर पाहिलीच नाहीस; तू फक्त स्वतःचीच तसवीर बघितलीस, आता तिकडे बघ!”

शंकरने आपल्या कुटुंबातल्या इतर लोकांकडे निरखून पाहिलं. प्रत्येकजण स्वतःचेच चित्र पाहाण्यांत रमला होता व लूभ होत होता. इतरांच्या चित्राकडे पाहाण्यांत कुणालाच रस नव्हता.

तेव्हा कमेर शंकरला म्हणाला, “पाहिलंस ना, आजूबाजूच्या कोणाही व्यक्तीच्या चित्राकडे कुणाचं लक्ष नसतं. प्रत्येकजण फक्त आपलेच चित्र पाहण्यांत गुंग होतो. मनुष्यस्वभाव असाच असतो. म्हणून तुझे चित्र निघवलेले दिसले, तरी तुझी टिंगल करतील असें मुळीच मनांत आणू नकोस.” कमेरचे शब्द ऐकून शंकरची खिन्नता नाहीशी झाली. आता त्याच्या चेहरा शांत झाला व मनोमन तो आनंदून गेला. त्याने कमेरला ठरविल्यापेक्षा जास्त पैसे दिले आणि त्याला प्रसन्न मनाने निरोप दिला.

मेहनतीचं फळ

त्या रात्री सगळ्या मुलांनी लवकर जेवण आटोपली आणि आजीजवळ गोष्ट सांगायचा हट्ट मुलांनी धरला. आजीने सगळ्यांकडे प्रेमाने वसितले आणि गोष्टीला सुरवात केली.

फार वर्षांपूर्वीची गोष्ट आहे. गंगापुऱांत रतन नांवाचा एक शेतकरी राहत होता. त्याच्याकडे चार एकर जमीन होती, पण रमांतली दोन ऐंकर जमीन ओसाड आणि खडकाळ होती. रतनला दोन मुलगे होते जेव्हा ते दोघे मोठे झाले आणि आता काम करण्याच्या थोम्य अशा वयाचे झाले, तेव्हा रतनची पत्नी वारली.

रतनचा मोठा मुलगा वीर अत्यंत आळशी होता. त्याच्या वडिलांनी त्याला समजावण्याचा खूप प्रयत्न केला, पण कांही उपयोग झाला नाही. वीर वेळेवर जेवायचा, गांवात टकाळकी करायचा, आणि पुन्हा रात्री यथेच्छ जेवून झोपी जायचा. पण धाकटा मुलगा माणिक हा मात्र फार मेहनती होता. तो वडिलांना कामांत मदत करीत असे.

कांही वर्षे उलटली आणि अचानक रतन

आजारी पडला. त्याने [redacted] धरले. एके दिवशी त्याने माणिकला जवळ बोलावले आणि पाणावलेल्या झोळ्यांनी म्हटले, "पोरा, मी आता कांही [redacted] दिवस [redacted] नाही. तुझी मला काळजी नाही. पण तुझ्या भावाची मात्र मला फार फार चिंता वाटते. तू माझी एक इच्छा पूर्ण करशील?"

"सांगा बाबा, तुम्हाला [redacted] हव्या तेंच मी करीन." माणिकने [redacted]. त्यावर रतन त्याला म्हणाला, "नाळ, तू काळाळू आहेस. परमेश्वर हा कष्टकऱ्यांचा पाठीराखा असतो. म्हणून ती खडकाळ जमीन तू घे. माझी खात्री आहे की तू मेहनत करून ती ओसाड जमीन कसशील आणि त्यांत सोन्याचे पीक काढशील. ती शेतीची चांगली जमीन आहे, ती तुझ्या भावाला दे. जरूर पडेल त्यावेळी त्याला मदत करीत राहा." असं म्हणून रतनने खोळे भिटले. त्याला सुखाचे मरण आले होते.

त्यानंतर पित्याने क्षणितल्याप्रमाणे माणिकने दोन एकरांची सुपीक जमीन व राहाते घर योग्य भावाच्या स्वाधीन केले. तो स्वतः दया ओसाड

जमिनीत एक खोपटे बांधून राहायला लागला व रात्रींदिवस तिथे बस करत जायला.

माणिकच्या ओसाड शेताच्या लढीलगत एक अंयल्याचे झाड होते. त्या झाडावर फळ देवी राहून होती. लडकाळ ओसाड जमिनीत माणिक आवेशांत मेहनत करीत होता. ते पाहून त्या देवीला त्याची दया आली. त्याच्या मेहनतीचे त्याला चांगले फळ मिळाले, असा नी त्याला आश्चर्याद देत होती. माणिकने ती जमीन साफसूफ केली. दगडगोटे काढून ती नीट नांगरली आणि त्यांत बियाणे पेरले. प्रत्येक बीने रोप घरले आणि शेतांत चांगले पीक तरारले.

दकडे वीरने [redacted] शेताची देखरेख व [redacted] जबाबदारी दुराव्यावर सोपवली, आणि स्वतः मात्र रिकामटेकडा राहून गप्पाटप्यांत काततू वेळ घालवत [redacted]. [redacted] शेतापेक्षा माणिकचे शेत जास्त चांगले पिरत होते आणि चांगले पीक उभी राहिलेले होते. एके दिवशी जेव्हा पोर माणिकच्या शेतावरून [redacted] होता, तेव्हा ते बघलेले शेत पाहून तो चकित झाला. त्याने तगेच माणिकला बोलावले आणि प्रेमाचे नाटक करीत तो म्हणाला, "भाऊ, आपल्या बावांनी तुला ओसाड जमीन देऊन तुझ्यावर फार मोठा अन्याय केला आहे. तो मला सहन होत नाही. त्यापेक्षा आरण जर आपल्या शेतांची अदनाबदल केली तर ते जास्त योग्य होईल रे!"

भावांच्या मनांत ईर्ष्या निर्माण झाली आहे. हे माणिकच्या तगेच ध्यानांत आले. पण, त्याला वडिलांची शेवटची इच्छा आठवली आणि त्याने आपले हिल्लेगाद सुंदर शेत थोरल्या भावाला दिले. माणिकच्यावर जो अन्याय झाला त्याची कथा चांदोचा

गांवाचा प्रमुख भूषण याच्यापर्यंत पोचली. तो नाराज झाला. त्याने ताबडतोब वीरला बोलावून बोलले आणि सांगितले, "वीर, तू आपल्या भावाच्या चांगुलपणा कायदा घेतो आहेस आणि भावावर फार मोठा अन्याय करतो आहेस. पुन्हा जर अशी चूक केलीस तर लक्षांत ठेव. मी तुला जास्तीत जास्त कठोर शिक्षा देईन." त्याने कडक शब्दांत वीरला सुनावले.

दुराव्या दिवशी भूषण स्वतः माणिकच्या झोंपडीकडे गेला आणि त्याने विचारले, "ठीक आहेस ना?" त्यानंतर त्याने तांदळाचे एक पोले झोंपडीत आणवले आणि ते तिथे ठेवीत भूषण म्हणाला, "माणिक, मी हे तांदूळ तुला दान देतोय असं मात्र समजून नकोस हों माझी पत्नी आणि मी, आमची दोघांची इच्छा आहे की आमची मुलगी चंदना हिचे लग्न तुझ्याशी व्हावे. माझ्या भुलीलाही

तू परत आसेल, तिच्याशी लग्न करून तुम्ही दोघेही आमच्याजवळच राहावे."

भूषणचे हे प्रेमळ शब्द ऐकून माणिकचे डोळे पाणावले. त्याने नम्रपणे म्हटले, "हे पाहा साहेब, आपल्या मुलीशी विवाह करायला माझी ना नाही. पण आज माझी परिस्थिती चांगली नाही, माझ्या पत्नीसाठी एखादी चांगली साडी घेण्याचीदेखील माझी आज कुवता नाही. मी वर्षभर मेहनत करीन, थोडे फार पैसे कमवीन आणि त्यानंतरच तुमच्या मुलीशी विवाह करू शकेन."

माणिकच्या स्वाभिमान पाहून भूषण फारच खूष झाला, देखीही त्याच्यावर प्रसन्न झाली. तुमच्याच दिवशी आम्हाचे रोग लावावे म्हणून माणिक जमीन खणत होता, आणि त्याला जमिनीत सोन्याच्या मोहरांचा एक मिळाला, तो हंता घेऊन तो तडक भूषणाच्याकडे गेला आणि त्याने सारी हकीकत सांगितली.

भूषण जारतच खूष झाला नि म्हणाला, "हे बंधू माणिक, एखाद्या धनदेवीने तुझ्याच रसभ होऊन तुला हे बक्षीस दिले असावं, आता तू माझ्यापेक्षाही जारत रोधन झाला आहेस. आता

तर माझ्या मुलीशी लग्न ठरवायला तुम्ही काही हरकत नाही ना?"

माणिकने आपली संमती दिली. हे सगळं वीरच्या कानावर गेलं, आपल्या चुकीच्या वागणुकीबद्दल त्याला पश्चात्ताप वाटायला लागला. तो माणिकला भेटून म्हणाला, "अरे माऊ, मेहनतीचं काय असतं, ते आज मला समजलं. तुझे कष्टांचे फळ लुकावून मी फार मोठं पाप केलांय. माझी दोन ओंकर जमीन आहे तीही नू घेऊन टाक. मी तुझ्याकडे नोकरी करीन आणि मेहनत करून मुखाचे अन्न."

माणिकने भायला मिटं मावली आणि प्रेमातून म्हटले, "दादा, आपण दोघेजण निवृत्त होतात काय करू या. जे काही असेल, ते माणुदे आपल्या दोघांचं आहे."

आजीने गोष्ट संपवली आणि पुढे म्हटले, "मुलांनो, तुम्हालाही वीरच्या प्रगाणे आता समजतं असेल की मेहनतीचं फळ काय देतं ते! मेहनत म्हणजे कामावर तुमची प्रजा होई. काय?" मुलांनी अगव्हाने जोरान उत्तर दिले, "आजी, माणुदे आम्ही देखील गोज्या अभ्यास व लेखन-वाचन अगदी मनःपूर्वक, श्रद्धेने, करू!"

अश्वत्था मांत्रिक

16

(अश्वत्था मांत्रिकाने दुर्धुरावाला भयावही, तो मायामर्कटाचा शोय घेऊं लागला. अंगरक्षकांनी मांत्रिकाने की मायामर्कट जीवगुणवलेय आहे. कालीधर्मालीवर मांत्रिक तिकाडे जायला गेवाला. नेचदधानं उग्रदंड राक्षसाने मायामर्कटावर वगडी गदा फेकली. तो त्यांतून वाचला आणि थोड्यावर गवार झाला. त्यानंका....)

जेव्हा उग्रदंड राक्षसाने पाहिले की मायामर्कटाला गदेंगुळे जखम न होता तो वाचला आणि थोड्यावर वसला. तेव्हा उग्रदंड घेमान झाला. त्याने पुन्हा हातांत गदा घेतली आणि नेम धरून ती फेकली. पण गदा थोड्याच्या डोक्याला लागली, तो जोराने खिंकाळत रीतूर पळत सुटला, आणि या गडबडीत तो दुसऱ्या थोड्यावर अण्टला. त्या थोड्यावरचा सैनिक घाडदिवशी खाली पडला. मायामर्कटाने या सैन्याचा फावदा घेतला व तो त्या थोड्यावर रवार

होऊन नगराच्या दिशेने जाऊं लागला. उग्रदंड त्याचा पाठलाग करीत म्हणून मायामर्कटाने अगोदरच जीवगुण मंत्र्याला म्हटले, "जीवगुण, तुझी प्रत्येक खेळी चुकीची ठरली, मी सरळ चंद्रशिलानगराकडे जातो आहे. तिथे महाराज जितकेतूंग सारी माहिती सविस्तर सांगेन, आणि नगराच्या सुसंस्थितेची सारी व्यवस्था करीन."

किल्ल्याच्या बाहेर निघालेले अश्वत्था मांत्रिक आणि कालीधर्माला बघून जीवगुण मंत्री भीतीने

थरथर कांपायला लागला, ते दोघे त्याच्याच दिशेने येत होते. त्याने मायामर्कटाला म्हटले, "जरा थांब दे! महाभयशाली राक्षस आणि असीक्तिका शक्तिचा स्वाभी असल्या मांत्रिकेखेरीज आता चंद्रशिला नगरीला कोणीतरी बांधवू शकेल का? माझं ऐक. आपण दोघेजण बंधून सरळ अरण्यगंत पळवून जाऊं."

"मंत्रीजी, असला पळपुटेपणा भोक्क माणसो करतात. मी तुमच्यासारखा भित्रा नाही. कोणत्याही परिस्थितीत जितकेतु महाराजांना मला ताबडतोब भेटलंच पाहिजे. त्यानंतरच असल्या मांत्रिक आणि कार्तीवर्माला मारून टाकण्याची योजना ठरवता येईल." असे म्हणून मायामर्कटाने नगराच्या दिशेने वेगाने घोडा बौडवला.

उग्रदंड राक्षस घांतओठ खात चिडून म्हणाला, "अरे मंत्री, ना मी तुझ्या सैनिकांचा शत्रू आहे, ना

तुमच्या मांडलिक सूर्यगुप्तीचा! कार्तीवर्माला फांतावर चढवण्याची कल्पना तुंच सांगितली होतीस. मी तुलाच चांगली कडक शिक्षा देईन. अगोदर भोक्क्यावरून खाली उतर."

उग्रदंडाचे बोलणे पूर्ण होण्याआगोदरच जीवगुप्त मंत्र्याने घोड्याला सावध केले आणि तो सैनिकांना ओसडून रांगू तणला, "हा राक्षस आपल्या सर्वांवर कुटून पडेल आणि मारून टाकील. ज्याला आपले प्राण बांधकायचे असतील, त्या सर्वांनी माझ्याकडेवर यावे." असं म्हणून मंत्री नगराच्या दिशेला जायला लागला.

सूर्यगुप्ती व सैनिक जीवगुप्ताच्यामागून ~~काळजी~~ निघत होते. तितक्यांत उग्रदंडाने एका घोड्याचा पाय पकडला आणि ओढला. घोडा आणि त्याच्यापर बसलेला सैनिक, दोघेही खानी पडले. उग्रदंडाने त्या सैनिकाची मागणूट पकडली आणि त्याला ~~बा~~ उठवून म्हटले, "मला वाटते, तुम्ही हलामाय अजून तुटलेले नाहीत. तेव्हा तू अरण्यगंत पळवून जा. तिकडे नगरापेक्षां जास्त सुरक्षित आहे."

तितक्यांत असल्या मांत्रिक आणि कार्तीवर्मा निघे पोचले. नगराच्या दिशेने पळणाऱ्या सैनिकांना पाहता कार्तीवर्मा म्हणाला, "उग्रदंडा, मंत्र्या-बरोबरच्या सर्व सैनिकांना तुम्ही सोडून दितं आणि या बांधक्याला पकडलंत? तुम्ही जीवगुप्ताला सोडायला नको होतं."

उग्रदंड ~~काळजी~~ निराशेने म्हटून खाली बसला आणि आपली मदद दूर फेंकत तो म्हणू लागला, "असल्या मांत्रिका, त्या मायामर्कटाकडून मी फार वर्डट बातमी ऐकली. त्याच म्हणजे होतं की तांत्रिक मिथ्याभिमानेच माझ्या घोरल्या भावाला मालव

टाकलं होतं. त्याच्या बोलण्यावर कितपत विश्वास ठेवायचा?"

असल्या मांत्रिकाने विचारलं, "तुझ्या भावाचं नांव काय?"

"कातदंड! हे नांव तू यापूर्वी कधी ऐकलं होतंस का? त्याचं घरादेखील तुम्ही सांगितलेल्या भद्रकूशद पर्वतावरच आहे." उग्रदंडाने सांगितलं.

असल्या मांत्रिकाने नकारार्थी मान दाखवीत म्हटले, "उग्रदंड, तो तांत्रिक माझ्या गुरूला मारण्याला उरला आहे आणि त्याच्यामागे कोणत्याही शूद्र पाणसाची मदत तो घेतो आहे. त्याने काही लोकांना आपल्या मंत्रशास्त्रात बांधून ठेवले आहे आणि तो त्यांच्याकडून काम करवून घेतो आहे. कातदंड नांवाचा राक्षस ~~आ~~ ओळखत नाही, पण हा मायामर्कट थोड्याफार मंत्रशास्त्री जाणतो. त्याच्या बोलण्यावर विश्वास देऊ नयेस."

उग्रदंडाने एकवार आपले शरीर झटकले आणि उभा राहून तो म्हणाला, "माझा घोरला भाऊ जिवंत आहे. त्याचा माझा पूर्ण विश्वास आहे. कातदंड सूर्यगुप्ती ब्रह्मपुत्र नदीच्या लोकांना आपल्या नाली नवीन बांधक्याला पाचवून तो तिथून नेघन गेला. त्याच्या मंत्रशास्त्राचे माझी मला निरूपणां आहे. तुला मूळ मंत्रशास्त्रातूनच त्याच्यापेक्षां खूप समर्थ आहे असं नु म्हणत आहेस, म्हणून मी तुझ्याबरोबर त्या प्रदेशांत येईन ~~आणि~~ त्या दुष्टांचा रक्षतावाचकपण तुला सर्व तऱ्हेची मदत करीन."

त्याच्या बोलण्यावर मांत्रिक आणि कार्तीवर्मा अनिष्टाच खुष झाले. त्यांनी त्याला सांगितले, "उग्रदंड, आपण अता लोकांच त्या अरबजपाद पर्वताच्या प्रदेशांत जाऊ. परंतु, त्यापूर्वी त्या चांदोबा

मायामर्कटाकडून तो मंत्रदंड आपल्याला मिळवायचा आहे. आणि दुष्ट जितकेतु राजाला शिक्षा करायची आहे."

असल्या अधिक हत्तीवर होतार. त्याने "भैरव" अशी आरोळी ओकली आणि तो नगराच्या दिशेने जायला लागला.

मायामर्कटाने घोड्याला टांच दिली आणि भरधाव वेगाने जात तो चंद्रशिला नगराच्या धेरीवर पोचला. त्याला पाहून दोन्ही पहारेकऱ्यांनी आश्चर्य व्यक्त करीत म्हटले, "अरे वा! माकडदेखील भोक्क्यावर बनले की काय? विश्वासच बसत नाही." दोघांनी घोडा पकडला आणि पुढे विचारले, "अरे ए बाबरा, बोलता येतं की नाही?" आणि त्यांभी मायामर्कटाची फेफटी पकडली.

मायामर्कट जोरांत विचकितचत बोलला, "अरे अधम पहारेकऱ्यांनो, मी काही सध्यासुधा वनार

नाही. मंत्रतंत्र शक्ती जाणणारा मी धारिणी आहे. वाजूला रहा. आपल्या महाराजांना एका मोठ्या संकटातून मला बांधवाधचे आहे."

दोघांपैकी एक पहारेकरी हे शब्द ऐकून रसंगित झाला. दुसरा पहारेकरी धीर करून पुढे सरसायला आणि मर्कटाच्या डोक्यावर तलवारीचे पाते रोखीत म्हणाला, "तू मांत्रिक अस नाहीतर तांत्रिक अस! मला रथाच्याशी कांही देणघेण नाही. उगधी माझ्याबरोबर आमच्या प्रमुखाकडे चल" आणि त्याने पर्वटाच्या घोड्याचा लगाम पकडायचा प्रयत्न केला. पण मायामर्कटाने मंत्रदंडाने तलवार वाजूला सारली. मंत्रदंडाचा स्पर्श झाल्यामुळे तलवार जळून गेली आणि बधताबधता तिचे भस्म झाले.

पहारेकरी भीतीने ओरडायला लागले आणि गामे सरले. "जय तांत्रिक गुरु" असे ओरडत मायामर्कट पुढे जाऊ लागला.

नगराच्या वेशीजवळ थोड्याच अंतरावर प्रमुख पहारेकरी इतर सैनिकांसोबत बोलण्याने गर्क होता. पहारेकऱ्यांचा ओरडा ऐकून त्याने वळून पाहिले. घोड्यावर बसून जोराने जाणारा मायामर्कट पाहून त्याने झोच आणवी गलवार उपसली आणि धावतच एक घोड्याजवळ जात प्रमुख पहारेकरी म्हणाला, "सावधान! शत्रूजाचा कुर्जातरी गुप्त हे आपल्या राजधानीत घुसला आहे. असं वाटतंय. त्याचा संगेच पाठलाग करा आणि त्याला पकडा."

प्रमुख पहारेकरी घोड्यावर स्वार झाला आणि मायामर्कटाजवळ जाईपर्यंत मायामर्कट पुढे दूर होला. लोकरच तो घोड्यावर पोचला. त्याच वेळी राजवाड्यातमोरच्या उधळ्या मैदानात एक मदारी माकडाचा छेळ करून दाखवत होता. जगलेले लोक तो छेळ पाहून हंसत होते. घोड्यावर बसलेला एक माकड आपल्याच माकडाचे धेतो आहे, हे पाहून तिथला जमात दाब्या पिटाघला लागला. तो म्हणू लागले, "वा रे वा! माकडे देखील आता घोडेस्यार चढायला लागली वाटतं! त्यांना छेळण्यात हा माकड तं कोण मारुडी?"

मदारीने मायामर्कटाला एकदम नीट निरखून बघितले आणि तो स्वतःशीच म्हणू लागला, "या माकडाला कांही विशेष दिलेलं दिव्यतंत्र. त्याचप्रमाणे त्याच्यात काही विशेष प्रतेभा उपकृतच असली पाहिजे. हा हनुमानासमूहाच वावरदेव असेल अने वाटतं. याच्या निरनिराळ्या करामती पाहिल्या की लोकांची चांगलीच करमणूक होईल आणि आपल्या पुढ्यांत बराच पैसा खुळखुळेल. वावर जर माझ्या मातकीचा झाला तर किती चांगले होईल!" असा विचार करीत त्याने

मायामर्कटाला पकडण्यासाठी दोरीचा फांस करून त्याच्यावर फेंकला. मायामर्कट खाली पडला आणि त्याच्या हातांतला मंत्रदंड दूर जाऊन पडला.

मदारी आनंदाने फुलला, खूष झाला. त्याने मायामर्कटाचे दोन्ही कान पकडून त्याला वर उठवले आणि म्हटले, "बघ, आता मी तुझा मालक आहे. माझं सांगणं ऐकलं नाहीस तर तुझी शेपटी कपड्यांत गुंडाळीन आणि तिला आग लावीन."

मायामर्कटाने दांत विचकले आणि इतक्याच एक नजर सर्वांकडे टाकीत तो म्हणाला, "ओ, मी कांही माकड नाही. अद्भुत शक्तींनी मारलेला मी एक मांत्रिक आहे. तुमच्या जीवकेतू राजा संकटानात अडकणार आहे. त्यांना सावध करायला आलो आहे. अपमान करण्याचं धाडस दाखवून तू फार मोठा भूक करतो आहेस. मी तुझे उडवून टाकीन मात्र कुठे आहे?" असं ओरडत उडून उभं राहिला.

त्याचे शब्द ऐकून मदारी एकदम धावतून गेला. त्याच्या पाळलेल्या माकडाच्या गळ्यांतली लोंबणारी दोरी ओढत तो म्हणाला, "हा जोणी पिशाच वानर आहे दिव्यतंत्र. एक प्राणी दुसऱ्या प्राण्यावर कबज करू शकतो. चल तू, हो पुढे आणि या माकडाला जतं मज्जा."

असल्याने आपले तोंड उघडले आणि तो मर्कटावर तुटून पडला. मायामर्कट जोरजोराने ओरडत म्हणाला, "मी जितकेतू राजाचे हित जपण्यासाठी आलो होतो. ते अत्यंत मांत्रिक्याच्या पंज्यात अडकणार आहेत." हे बोलत असताना त्याने अस्वलाच्या तोंडीतून आपली हुटका करून घेतली आणि रांधी मिळेल तेव्हा अस्वलाला तो

चावामला लागला. तिथे जमलेल्या लोकांनी मर्कटाचा बोलण्याकडे लक्ष दिले नाही. त्याचे बोलणे धड कुणी नीटपणे ऐकलेदेखील नाही. ते म्हणायला लागले, "अरे, हा वानर तर माणसासारखा बोलतोदेखील! कांही कां असेना, दोघांची कुस्ती बघण्यासारखी आहे." ते सारेजण वानराच्या लढाईची गंमत पाहायला लागले.

तितक्यांत घोड्यावर स्वार झालेला पहारेकऱ्यांच्या प्रमुख सरदार तिथे आला. तलवार म्यगनसून बाहेर काढीत तो म्हणाला, "इथे काय चालतंय? ही कसली करमणूक? चला निघा द्यात."

त्यानंतर त्याने मदारीकडे वळून म्हटले, "हा वानर शत्रूराजाच्या गुमहेर आहे. आपल्या अस्वलाकडून त्याला मारून टाकायचा विचार आहे कां तुझा? सावधान, झाला प्रथम जिवंत पकडला पाहिजे आणि राजाच्याजवळ घेऊन गेलं पाहिजे."

सरदाराने असं म्हटल्याबरोबर मदारीने असवल्याच्या गळ्यांत बांधलेली खोरी खेचली. मायामर्कटाला जखमा झाल्या होत्या. तो कण्वत-कण्वत म्हणाला, "मी आलो आहे तुमच्या राजाचे रक्षण करायला! ही गोष्ट मी तुम्हाला पुन्हापुन्हा सांगतो आहे. तुमच्या राजावर संकट येणार आहे. एक बलवान राक्षस आणि मंत्रशक्तीचा एक शक्तीमान स्यामी, तुमच्या राजाच्या जीवावर उठले आहेत. मी म्हणून तुमच्या राजाला सावध करायला आलो आहे. पण तुम्ही सारेजण तर माझा अपमान करायलाच इथे बसला आहात का? तुमच्या राजालाच भाड्याकडे बोलवून घ्या, तुम्ही मला काय समजतात? मी एका महान मांत्रिकाचा शिष्य आहे. माझा मंत्रदेड कुठे आहे?" असं म्हणून तो आपला शोधामला लागला.

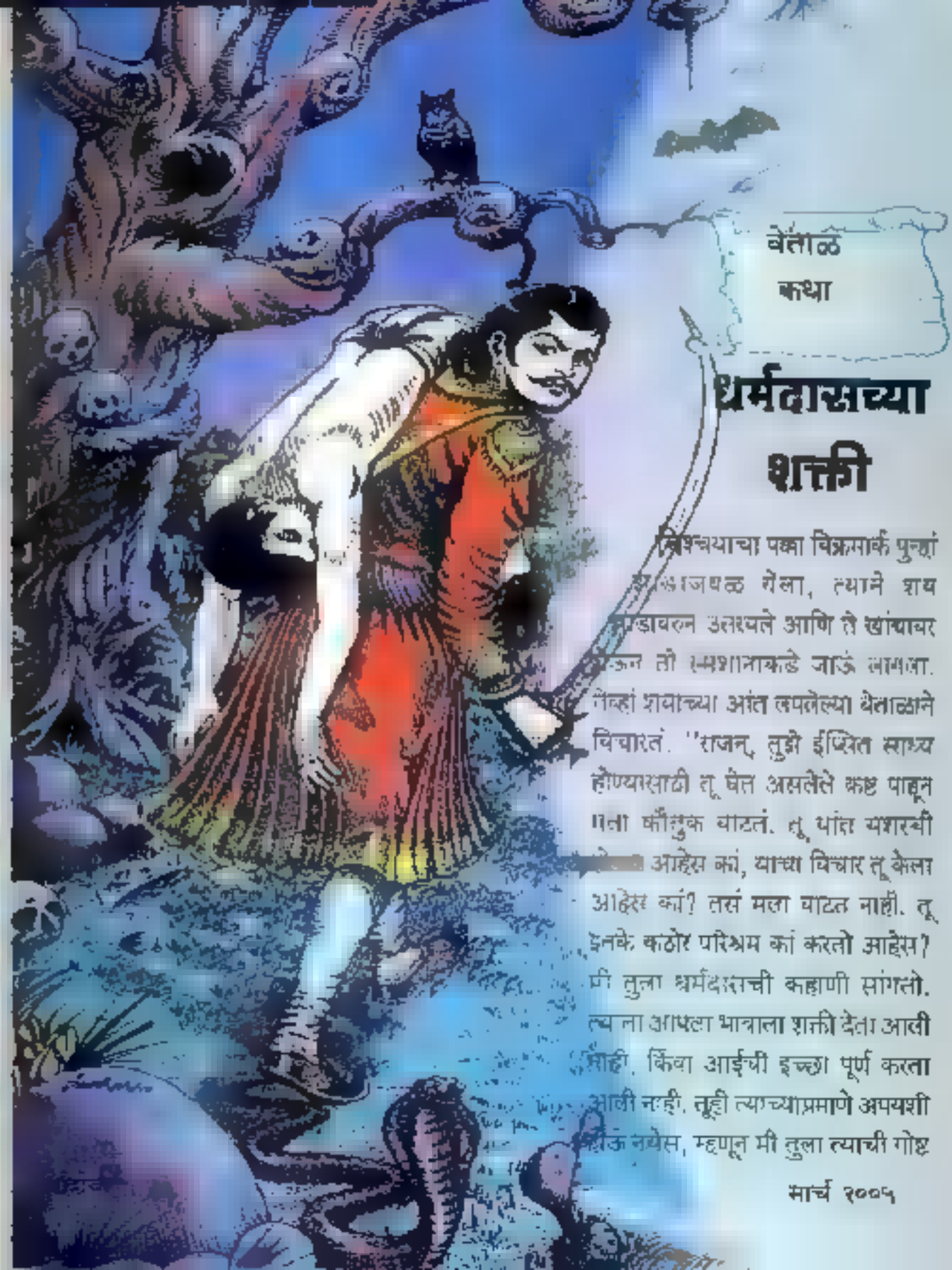
मायामर्कटाच्या बोलण्यावर चिबून जाऊन सरदाराने त्याला विचारले, "ओ, शत्रूच्या ठेग, काय म्हणालास तू? आमच्या महाराजांनी तुझ्याकडे मागचं? आमच्या महाराजांचा अपमान करायची तुम्ही हिंमत तरी कशी झाली? ते काय एका मांकडाच्या आमंत्रणावरून इथे येतील की काय?

आता तुला पकडतो आणि महाराजांकडे घेऊन जातो. तेच याचा निवाडा करतील." नंतर त्याने मदारीला सांगितले, "मदारी, तू आफच्या असवलाला सांग की या वानराला आपला बंदी बनव. या कुसुचर वानराला आणून दोघे मिळून महाराजांकडे नेऊ या."

मदान्याच इशारा मिळाल्याबरोबर असवत मायामर्कटावर तुटून पडले आणि त्याने पकडले. त्याने मर्कटाना आपल्या पाठीवर घेतले आणि आपल्या गालकाच्या मागेमागे ते राजवाड्याच्या दिशेने चालायला लागले. लोक खूप झाले आणि तसाहाने टाळ्या पिटत तेही त्यांच्या मार्गाने चालता लागले.

मायामर्कट ओरडायला लागला, "मांत्रिक गुरु, आता तुम्हीच मला पांचयू शकाल, माझा मंत्रदेड कुठे गेला?" कांहीतरी विचार करीत तो पुढे स्वतःशीच संवलय, "ठीक आहे, राजाकडे घेऊन गेला. मीदेखील त्यांना सावध करायला म्हणून आलो आहे. मंत्रदेडाच्या मदारीने मी एकदाच महाराजांचा दुष्ट लोकांपासून पांचयू शकलो. पण माझा मंत्रदेड कुठे तरी कुठे?"

(क्रमशः)

वेताळ
कथा

धर्मदासाच्या शक्ती

विश्वयाचा पक्का विक्रमार्क पुन्हा राजाजवळ गेला, त्याने शयनासाठी उतरवले आणि ते खांद्यावर घेऊन तो स्मशानाकडे जाऊ लागला. तेव्हा शयाच्या आंत लपलेल्या वेताळाने विचारलं, "राजन्, तुझे ईश्वरित साध्य होण्यासाठी तू घेत असलेले कष्ट पाहून मला कौतुक वाटतं. तू धातं यशस्वी होईल आहेस कां, याचा विचार तू केला आहेस कां? तसं मला वाटत नाही. तू इनके कठोर परिश्रम कां करतो आहेस? मी तुला धर्मदासाची कहाणी सांगतो. त्याला आपला भावाला शक्ती देता आली नाही, किंवा आईची इच्छा पूर्ण करता आली नाही. तूही त्याच्याप्रमाणे अपयशी होऊ नयेस, म्हणून मी तुला त्याची गोष्ट

सांगतो, म्हणजे चालताना तुला धकवाही वाटणार नाही," आणि येताळ गोष्ट सांगू लागला.

शैलवर गांवात धीरदास हा एक शेतकरी होता. चार एकर जमिनीचा मालक होता. त्याला तीन मुलगे होते.

धाकटे दोघे रामदास व कृष्णदास हे भोळसर होते. थोरल्या धर्मदासला शेती करायची आवड नव्हती.

त्याला गुरुकुलांत राहून शिक्षण घ्यायचे होते. पण धीरदासने त्याला होकार दिला नाही. धर्मदास घरांतून निघून गेला. त्याचा पुढे कांहीच ठावाठिकाणा लागला नाही.

कांही वर्षांनंतर धीरदास खूप आजारी पडला; त्याची वाचा बंद झाली. मोठमोठ्या वैद्यांनी चिकित्सा केली आणि या रोगावर कोणतेही

औषध सांपडले नाही. रामदास व कृष्णदासांना लोक फसवत राहिले. त्यांचं सगळीकडून नुकसान होत होतं, कर्जाचा खंखर वाढला आणि शेवटी घर व शेत विकायची वेळ आली.

तोपर्यंत धर्मदासने सर्वश्रेष्ठ नांवाच्या गुरुजींच्याकडे राहून शिक्षण घेतले. त्यांनी धर्मदासला अनेक विषयांचे ज्ञान दिले व कांही अद्भुत शक्तीही दिल्या.

त्यांच्या आधाराने त्याला त्याच्या घरची याईट परिस्थिती समजली. त्याने गुरुजींना त्याचा उपाय विचारला.

गुरु सर्वश्रेष्ठने सांगितले, "तुझा शिक्षण पूर्ण झालंय. तुझ्या विवेका उपयोग इतरांचे कल्याण होईल त्यासाठी कर. मला पाहीत असलेल्या सर्व विद्या मी तुला शिकवल्या आहेत. त्या सर्व शक्तींचा वापर इतरांच्या भस्वासाठी करायचा आहे. आणि तुझ्या आईची संभती घेऊनच माझ्या आदेशाचे पालन कर, त्यांत तुझे हित आहे. माता गुरुपेक्षांही जास्त मोठी असते. तू लगेच शैलवरला घरी जा, आणि तुझी जबाबदारी पार पाड. तुझ्या मातेची अनुमती घेऊनच गांवाबाहेर. तुझ्या अद्भुत शक्ती नुझ्या परिवारांतल्या कुणा एखाद्याला देऊ शकलास की त्यानंतरच तू त्यांना सोडून जाऊ शकतोस. त्यापूर्वी नाही!"

त्याप्रमाणे धर्मदासने घरी जाऊन सर्वांना धीर दिला आणि गावांना मदत केली. रामदासला शेतीत सहा दिला आणि कृष्णदासला धान्याचे

दुकान उघडून दिले. शेत व्हाले आणि दोघांनाही फायदा झाला. लोक बोलू लागले की धर्मदासला अमोघ शक्ती प्राप्त झालेली आहे. हळू हळू त्याच्या आईचाही इतरांच्या सांगण्यावर विश्वास बसला. लोकांचा धर्मदासवर विश्वास बसला. त्याच्या आईला आनंद झाला. तिने सांगितले, "आता तू तुझ्या बहितांच्या आजारावर उपाय कर आणि त्यांना पुन्हा बोलता येईल असे कांहीतरी होऊ दे!"

"आई, त्यांना पुन्हा बोलता यावे म्हणून विद्युतद्वीपांत असलेल्या तुळशीच्या रोपाचे मूळ हवे आहे. गुरुंची आज्ञा आहे की मी एकदा गांवातून बाहेर गेलो मला परत येता येणार नाही. म्हणून मी कृष्णदासला सोबत घेऊन जातो. वाटेत अद्भुत शक्ती देईन आणि त्याच्याबरोबर औषधी मूळ पाठवीन, तुझी अनुमती तर मी निघतो." धर्मदास म्हणाला.

त्यावर त्याची आई म्हणाली, "ठीक आहे. जाऊन या. गुरुची मातृप्रेमापेक्षां मोठी नसते."

धर्मदास कृष्णदासला घेऊन निघाला. गांवाबाहेर येऊन कृष्णदासने आपल्या भोवचा भावाला म्हटलं, "दादा, तुझी अद्भुत शक्ती मलाही मिळाली तर हवी आहे."

"विद्युतद्वीपाला आपण पोंचेपर्यंत जर तुला तसा विश्वास वाटला तरच तुला त्या शक्ती मिळतील."

चांदोबा

तेवढ्यांत एक बैलगाडी त्यांच्याजक आली व थांबली. धर्मदासने भावाला म्हटलं, "विद्युतद्वीपाला पोंचेपर्यंत तुला पायी चालणेच आवश्यक आहे. तू पाठोपाठ ये." आणि तो स्वतः गाडीत चढून बसला.

कृष्णदास दुपारपर्यंत चालतच होता. त्याचा भाऊ एका झाडाखाली बसलेला त्याला दिसला. तो खूप थकला होता.

भूकही लागली होती. पाय ठणकत होते. तितक्यांत शैलवरला परत जाणारा त्याच्याच गांवातला बापट तिथे आला नि म्हणाला, "मला खूप भूक लागलीय, पण मला एकट्याने जेवायला आंखत नाही आणि तसा माझा नेम आहे!"

असं म्हणून त्याने शिंदोरीचे बोटके बाहेर काढले. त्यांत चविष्ट पदार्थ भरपूर होते. धर्मदासने

21

मार्च २००५

लगेच सांगितले, "माझ्या भावाला एका महान कार्यासाठी सोबत घेऊन जातो आहे. ते पुण्यकार्य पूर्ण होत नाही, तोवर त्याला उपवास लागेल."

असं म्हणून धर्मदासने बापटबरोबर भोजन केले, थोड्या वेळानंतर बापट निघून गेला. धर्मदास भावाला म्हणाला,

"आता अंधार पडायला लागला आहे. मी भरपेट जेवलो आहे, म्हणून मला खूप झोप येतेय. नियमानुसार तुला झोपता येणार नाही, तू जागा राहा आणि नीट पहारा कर. त्यांतच दोघांचे हित आहे." असं म्हणून तो गाढ झोपी गेला.

कृष्णदास रात्रभर जागत राहिला आणि पहाटे धर्मदास जागा झाला. दोघे भाऊ पुन्हा चालायला लागले, आणि एका मोठ्या नदीच्या किनाऱ्यावर

पोचले. नदीकांठी नाव होती, ■ नावाडी नव्हता. नदीच्या पात्रांत मधोमध एक बेट होते व एक मोठा खडक होता. त्यावर अचानक चीज चमकली. तो चमत्कार दाखवून धर्मदास भावाला म्हणाला, "तेच विद्युतद्वीप आहे. ते दिवसाही कधीकधी चमचमते, म्हणून त्याचे नांव विद्युत-द्वीप पडले."

तेव्हापासत नावाडी तिथे आला, नि हसत-मुखातून म्हणाला, "मी विद्युतद्वीपावर जातोय. तुम्हाला यापच असलं ■ दोघेही चला."

धर्मदासने भावाल सांगितले, "वडिलांचे नांव घेतून नदीच्या पात्रांत उडी ■ आणि पोहत-पोहत त्या खडकावर जा ■ तिथे तुझी वाट पाहतो."

कृष्णदासने तसे केले. तो आता फारच थकला होता. त्याला ■ लागली ■ तोंडातून शब्द फुटेना. तोपर्यंत धर्मदास नावेत वसून ■ पोचलेला होता.

कृष्णदासने जरा दम टाकला आणि नंतर दोघेही तुळशीच्या रोपाचे मूळ शोधायला निघाले. एके ठिकाणी त्यांच्याच मांवातला गोपी कुठलेतरी रोप काढण्यासाठी कुदळीने तिथे खणत होता.

या दोघांच्या तिथे येण्याचे कारण कळले तेव्हा त्यांना मदत व्हावी म्हणून त्याने आपली कुदळ ह्यांना देऊ केली.

कृष्णदास कुदळ घेणार त्यापूर्वीच धर्मदासने त्याला रोखले. "तुळशीचे मूळ हातानेच उकलून

अलगद फाडायला हवे असा नियम आहे, आणि तो तू मोडू नकोस."

थोड्या वेळाने आणखी पुढे गेल्यानंतर त्यांना तुळशीची मोठमोठी रोपे दिसायला लागली. जरी हात चांगलेच दुखत होते, तरीदेखील कृष्णदासने हाताने झाड उखडून मूळ बाहेर काढले. थोरल्या भावाने त्याचे खूपच कौतुक केले.

"तुझी पितृभक्ती खरोखरी प्रशंसनीय आहे. माझ्यात कांही अद्भुत शक्ती असल्याच, तर यापुढे त्यांतल्या निम्म्या शक्ती तुझ्या झाल्या आहेत. आता तू हवेतून उडत उडत धरी पोचू शकशील."

पण तसं ■ नाही. कृष्णदासने खूप प्रयत्न केला, ■ कांही उडता येईना. धर्मदासने ■ सोदीत म्हटले, "मला वाटतं की माझ्या शक्तीवर तुझा अजून विश्वास नाही. कस्य करणार? बाबांना बरे वाटेल म्हणून तू तुळशीचे मूळ महत्प्रयासाने आणलेस, ही अभिमानाची गोष्ट आहे. तू धरी जा आणि ही मुळी बाबांना खायला दे आणि त्यांची वाचा परत येऊ दे. मी माझ्या गुरुजींच्या आज्ञेचे पालन करायला जातो आहे."

नदीच्या कांठावर दोघे पोचले आणि त्यांचे मार्ग वेगळे झाले. कृष्णदास उत्साहाने धरी पोचला. तुळशीची मुळी खाल्ल्यामुळे त्याचे वडील वीरदास यांची प्रकृती पूर्ववत झाली आणि त्यांना बोलता येऊ लागले.

कृष्णदासला वाटले की ते मूळ आणताना

चांदोबा

फिती घास सोसावा लागला त्याची सविस्तर हकीकत जर जनक, बापट, आणि गोपी, यांनी स्वतःच सांगितली तर ते जास्त चांगले ठरले असते. "धर्मदास कांही साधासुधा मनुष्य नव्हे. मी स्वतःच्या डोळ्यांनी त्याला उडताना पाहिलंय. मी गांधी परत येत होतो, तेव्हा झाडाखाली धर्मदास दिसला. गांठोडे उघडतो तो भरपूर चविष्ट पदार्थ दिसले."

बापट सांगत होता, तितक्यांत मध्येच गोपीने तोंड उघडले, "कृष्णदास नावेतून परत येत होता, तेव्हा आमच्यामागून धर्मदास पाण्यावरून चालत येत होता ते मीही पाहिलं."

कृष्णदास गोंधळून गेला. मोठ्या भावाने हे सर्व केलं, तरीही त्याचे मोठेपण आपल्याला कसं कळलं नाही, असा विचार त्याचे मन कुरतडू

23

मार्च २००५

लागला. त्याचा स्वाध्याय व अहंकार यांच्यामुळे ज्ञान होतं, हे लक्षांत घेताच त्याला फार पश्चात्ताप झाला.

दुसऱ्याच क्षणीं त्याच्या शरीरांत कांही अदभुत शक्ती प्रवेश करीत आहेत, असा भास त्याला झाला.

ही गोष्ट सांगून वेताळाने विचारले, "राजन्, कृष्णदासला भावाच्या शक्तींची ओळख कां पटली नाही? विद्युतव्रीपाला जायच्यापूर्वी आईने सांगितलं होतं की परत आल्यानंतर सारेजण एकत्र आनंवात राहूं, आणि गुरुची आज्ञा भातेच्या प्रेमापेक्षां कांही मोठी नसते, पण धर्मदास घरी परतला नाही. हे भातेच्या आज्ञेचे उलंघन नाही कां? माझ्या या शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील जर तू मीन पाळलेस, तर तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होतील."

विक्रमाकाने म्हटले, "धर्मदास आपल्या थाकट्या भाबाला आपल्या कांही शक्ती देणार होता. पण त्याच्या प्रयत्नावर कृष्णदासचा विश्वास नव्हता. नुस्त्यांचे मूळ आणायचे ठरल्या

झणापासून त्याचा अहंकार बळावला होता. म्हणून त्याला धोरत्या भावाचे महत्कार्य समजले नाही. शिवाय तो भोळ्याही होता. ■■■ अदभुत शक्ती वाटेख तेव्हां, नि वाटेख त्याला, देता येत नसतात.

कोणत्याही मातेला आपला मुलगा जखळ राहावा असेच नेहमी वाटत असते. ■■■ धर्मदासच्या आईच्या मनांत स्वार्थी इच्छादेखील होत्या. पतीचे दुखणें बरे व्हावे व घरांतली सुखताही तिला वाढायला हवी होती. परंतु धर्मदास मात्र लोक कल्याणासाठी घराबाहेर ■■■ तेही आपल्या कौटुंबिक ■■■ पूर्ण ■■■ जरी त्याने आपल्या भातेची इच्छा पूर्ण केली नाही, तरी ■■■ अपराधी ठरत नाही. कारण ■■■ चा हेतू उच्च कोटीचा हेतू होता."

राजाचे मीन-भंग करण्यांत वेताळ ■■■ झाला आणि शवासक्ति ■■■ होऊन पुन्हां झालावर जाऊन बसला.

(आधार : 'वसुंधरा'ची रचना)

गुलाम राज्यकर्ते

देशांचे व राज्यांचे राज्यकर्ते हे सम्राट, खलिफा, सुलतान व नवाब यांपैकी एखाद्या नांवाने ओळखले जातात. पण भारतांत एके काळी गुलाम घराण्याचे राज्य होते. ही गोष्ट नव्यालाईची वाटते ना? हे करणे काय घडले? इ.स. ११९२ मध्ये अफगाणिस्तानांतल्या महंगद घोरीने पंजाबवर स्वारी केली. परंतु त्याला अफगाणिस्तान सोडून इकडे हिंदुस्तानांत राहायचे नव्हते. म्हणून त्याने आपला विश्वासू गुलाम, कुतुबुद्दीन ऐबक, याला दिल्लीचा सुभेदार नेमले. त्या काळांत दिल्ली ही पंजाब प्रांताचा ■■■ भाग होती. ऐबक व त्याच्या वंशजांनी दिल्लीवर जवळजवळ तीनशे वर्षे ■■■ केले. त्यांना गुलाम वंशाचे राजे म्हणतात. कुतुबुद्दीन ऐबकने आगल्या विजयाचे रमारेक म्हणून ७८ मीटर्स उंचीचा कुतुबमिनार दिल्लींत बांधला.

यश, प्रसिद्धी आणणारे मणी

रुद्रास, या तपकिरी रंगाच्या मण्याची औषधी व आध्यात्मिक गुणवत्ता प्रथम ऋषीमुनी व संतांनी ओळखली होती. हे मणी धातूच्या तारेंत गुंफून गळ्यांत घाततात, किंवा जपमाळ म्हणून वापरतात. या मण्यांवरच्या रेषा (मुखे)च्या संख्येवरून त्यांचे वर्गीकरण करतात. पांच रेषांचा किंवा मुखांचा पंचमुखी हा सर्वांत अधिक संख्येने सांपडतो. २१ मुखांचा रुद्राक्ष कचित्तच आढळतो. एकमुखी मणी यशदायी व प्रसिद्धी देणारा असतो, आणि चौमुखी विद्यादायी असतो. तीन मुखांचा मणी चांगले आरोग्य देतो.

निसर्गाच्या प्रेमाचे गुपित

अंकसा हा एक गरीब तरुण होता. एके दिवशी घरांत त्याला खायला कांहीच नव्हते. म्हणून मध्यान्हीच्यावेळी तो अरण्यांत गेला. कांहीतरी फळे मिळतील व आपली भूक भागेन असे त्याला वाटले. त्याला लौकरच एक फळझाड दिसले. त्यावर एकच फळ होते. ते फळ अत्यंत स्वादिष्ट प्रकारचे होते. अगदी घरच्या फांदीवर फळ होते. शेंड्यापर्यंत चढावे तर झाडाचा बुंधा फारच

तहान होता. ते झाड खाली बाकवून फळ काढता आले असते किंवा दगड मारून तरी फळ पाडता आले असते.

तेवढ्यांत अंकसाला एक ऐकू आला. तो सांगत होता की झाडाच्या मुळापाशी जर खणले तर अंकसला बरेच कांही, गरजेपेक्षादेखील मिळेल. अंकसने त्या आणि त्याला सोन्याची मिळाली. त्या जागी आणखी बरेच सोने असावे असे अंकसाला वाटले. त्याने जास्ती खणून पाहिले. त्याने लगेची लहान तुकडे करून घेतले. त्यांतला एक तुकडा विकून त्याने पैलगाडी विकत घेतली. घान्य इतर गरजेच्या वस्तू त्यांत घालून आपल्या झोपडीकडे परत गेला.

दुसऱ्या दिवशी त्याने कांही गरबी बोलावले आणि त्या अरण्याच्याजवळ स्वतःसाठी एक घर बांधायला सुरुवात केली. बांधताना घर मोठे बांधले गेले. इतके मोठे की तो जणू राजवाडाच वाटायला लागला. अंकसा त्या झाडाजवळ गुपचूपपणे जाई आणि मुळापाशी खणून दखेळी थोडे थोडे सोने घेऊन येई. त्याचे घर तयार झाल्यानंतर त्याने बरेच नोकर ठेवले. अनेक लोकांना त्याने घरालगत जागा देऊन तिथे राहायला सांगितले.

अंकसाने नंतर लग्न केले. त्याला एक सुरेख मुलगा व गुलमीही झाली. त्याचे कुटुंब सुखा-समाधानांत नांदत होते. त्याचे वैभव पाहून जवळच्याच राजाला भीती वाटली की एक दिवस अंकसा राज्य बळकावेल. म्हणून अंकसाच्या निर्वंश करायचे त्याने ठरवले. त्याने राजाकडे ज्योतिषाच्या वेषांत दोन हेर पाडले. त्यांनी राजाचा विश्वास संपादन केला. राजाने त्या खोट्या ज्योतिषांना आपल्या मुलांचे भविष्य सांगायची चिन्ती केली. दोघांनी कांहीतरी अडभूतकथे गणिते केल्यासोडले मटक केले. आणि गंगीर चेहरा सांगितले की ही दोन्ही गुते राजा व राणीच्या मृत्यूला कारणीभूत होतील. त्याचप्रमाणे त्यांच्यामुळे आरंपालाचे नागरिक देखील मरण पावतील. या दोन्ही मुलांना धाडले नरक रायांचे वांचतील. राजाला वाईट वाटले. त्याने नाईलाजाने मुलांना झोपेचे औषध दिले आणि त्यांना एका घोडागाडीत ठेवून अरण्याच्या पलीकडे समुद्रालगत एका दगडावर सोडून देण्यांत आले.

सूर्य उगवला तेव्हा दोन्ही मुलांना जाग आली. रडण्याऐवजी तो सूर्योदयाचा देखावा पाहण्यातच ती दोघे रमली. आपल्या आईवडिलांनी आपल्याला निसर्ग पाहण्यासाठी इकडे आणले असावे असे त्यांना वाटले. समुद्राच्या लाटा, विनाय्यावरची फुले, फळे, पाहून दोघेही फारच खूष होते. निसर्गाचे सौंदर्य अनुभवीत व त्याचे कौतुक करीत ते अरण्यांत दिवसभर खेळत होते. त्यांनी

गोड फळे खाई व शण्याचे पाणी प्यायले. संध्याकाळ झाली तशी पुष्पनीला, भावाला-कर्माला म्हणाली, "आपले नोकर बहुधा रस्ता चुकले असावेत. म्हणून इथे कुणी आलेले नाहीत."

अंधार झाल्याबरोबर त्यांच्यासमोर एक महाल चंद्रप्रकाशांत झगमगताना दिसला. "बाप रे, इतका वेळ हा करण आपल्याला दिसला नाही?" ती दोघे त्या जादूच्या महालांत शिरली. त्याबरोबर एक प्रेमळ आवाज त्यांना आंत यायला सांगत होता. आंत त्यांच्यासाठी जेवण तयार होते. "पण इथे वजमान कोण आहेत?" कर्माने विचारले. "मी निसर्ग देव आहे. तुम्हाला माझा समुद्र आचडला. झाडे आचडली आणि तुम्ही माझ्या वातावरणांत रमलात. म्हणून मलाही तुम्ही

अरण्यांतून आलेल्या सिंहाने झडप घातली व त्याला ओढत झाडीत नेले.

रसमूर्तीकडे शांतता परतली. कर्मा आणि पुष्पनीलाला मात्र जराही गीती वाटत नव्हती. निसर्गदिवता त्यांचे रक्षण करीत होती हे त्यांना ठाऊक होते. ते किनाऱ्यावर खेळत, हिंडत होते. दूरवर समुद्रात एक जहाज उभे.

आयडला आहोत, मी प्रसन्न झालो आहे, आता तुम्हाला काय बरेदान हवे ते मला सांगा. खूप संपत्ती हवी की निसर्गाचे गुप्त प्रेम हवे आहे?" त्या आश्चर्य देवतेने विचारले.

"निरर्गाचे गुप्त प्रेम हवे!" दोघांनी एकदम उत्तर दिले.

"उराम! निसर्ग नेहमीच तुमचा पाठीराखा राहील." त्या आवाजाने आश्चर्याद दिला.

"धन्यवाद हो!" दोन्ही मुलांनी नमस्कार केला. जेव्हा केले व ती झोंपी गेली. सकाळी ते जेव्हा उठले तेव्हा तिथे महाल नव्हता. जलद क्रूर चेहऱ्याचे कांही चोर त्यांच्याभोवती उभे होते. "चला, आता तुम्ही आमचे गुलाम आहात." एक चोर म्हणाला.

"आम्ही तुमची आज्ञा ऐकायला कांही बांधील नाही." कमनि धीटपणे सांगितले.

"बांधील नाही काय? उर्मट लेकाचा!" असं म्हणून त्याने आपला चकचकीत सुरा काढला.

पण तितक्यांत एक गर्जना ऐकू आली. इतर चोर भिऊन पळाले. पण सुरा घेतलेल्या चोरावर

त्याचा सारंग व नाविक किनाऱ्यावर आले, या मुलांनी त्यांना विचारले, "आम्हाला आमच्या घरी आणून आले. तुम्ही आम्हाला?" कमनि त्यांना आपली गाडिची व गांयाचे नांव सांगितले. सारंगाने त्यांना न्यायचे कबूल केले.

दोघेही जहाजावर चढले आणि मार्गस्थ झाले. जमीन दिलेनाशी आल्यावर सारंगाने पुष्पनीलाशी लग्न करायच्या आणि कर्माला आपला दोस होण्यास फर्मावले.

"तुमच्याशी, एका खोटेदार्याशी लग्न? शी!" पुष्पनीला रंगाने म्हणाली. त्याबरोबर सारंग संतापला. त्याने तिला उचलले आणि सरळ भर समुद्रात फेकून दिले. आणि त्या सर्वांच्यादेखत एका मोठ्या देवमाशाने तिला निळले. कर्माला सारंगाने दर्शवले, "माझा दास हो नाहीतर मरा!"

कांही क्षणांतच वादळी वारे सुटले, लढा उखळल्या आणि त्या जहाजाचे दोन तुकडे झाले. जहाजावरचे सारंग व नाविक जहाजासकट बुडाले. कर्मा मात्र एक फळीला धरून पाण्यावर

तलगत होता. कांही मासे ती फळी टकलताहेत असं दिसलं, नि तो बेशुद्ध झाला. आपण एका म्हातारीच्या झोंपडीत आहोत हे त्याला शुद्धीवर आल्यानंतर समजले. "तीन दिवसांपूर्वी तू किनाऱ्यावर वाहात आलास. देवानेच तुला इथे माद्र्या सोबतीला धाडले आहे." ती आनंदाने सांगत होती. कर्माची तिने शुश्रूषा केत्ती होती. त्याला सभाषान वाटले, पण आपल्या बहिणीचा खोळ्यादेखत मृत्यू त्याला कांही विस्मयता येईना. झोंपडीच्या आरंभासची जागा साफ करून त्याने तिचा बाग केली, पळझाडे लावली. वर्षभर तो तिथे राहिला.

"पोरा, युवराजाचे लग्न आहे आणि यरातीची मिरवणूक फडफडत आरण जाऊं या," तिने सांगितलं. राज्यांत नवीन नागरिकां-साठी एक वेगळा मंच होना कर्माला तिथे प्रवेश मिळाला. राजस्थ तिथून जवळून होता. अचानक मिरवणूक मंचाजवळ थांबली.

"माझा भाऊ, कर्मा!" सुंदर नववधू उद्गारली, आणि लगेच युवराजाच्या सैनिकांनी गर्दीतून वाट काढीत कर्माला स्थापाशी आणले. माशाने मिळलेली आपली बहिण जिवंत असून तीच नववधू आहे हे समजायला कर्माला वेळ लागला.

त्या देवमाशाने तिला निळली खरी, पण किनाऱ्यावर आणून तोंडारून बाहेर टाकली. युवराज सकाळी फिरायला किनाऱ्यावर आला होता. त्याने तिला चांदोबा

राजवाड्यांत नेले व तिला औषधामाणी केले. तिने वर्षभर भावाची वाट पाहिली. त्यानंतर युवराजाने तिच्याशी लग्न करवले.

आता कर्मा राजाचा सहस्रागद झाला. कांही दिवसानंतर त्याने सैन्य घेऊन आपल्या आईवडिलांचा शोध घेतला. त्या दुष्ट शत्रूराजाने त्यांचे सर्वस्व हिरावून घेतले होते व अंकरा व पत्नी भिकेला लागले होते. कमनि त्यांना आपल्या नव्या गांवी आणले व कांही महिन्यांनंतर त्या दुष्ट राजावर करून त्याचा पराभव केला, आणि कर्मा तिथला राजा झाला.

"प्रत्येक संकटातून निराश्रित्याचे गुप्त प्रेम आपल्याला वाचवत आले नाही का?" गैहणी बोलताना ही भावडे कृतज्ञतेने असा उद्देश करीत असत.

- एम.जी.

CROSSWORD

cream Biscuits

CLUE

- ACROSS
1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.
3. The first of the month is called the first of the month.
4. The first of the month is called the first of the month.

DOWN

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.
3. The first of the month is called the first of the month.
4. The first of the month is called the first of the month.
5. The first of the month is called the first of the month.
6. The first of the month is called the first of the month.

Interesting Facts

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

Enhance your vocab

Words that should appear in the dictionary: List down

Answer: The below words are the words that should appear in the dictionary: List down

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

1. The first of the month is called the first of the month.
2. The first of the month is called the first of the month.

Bourbon

Butterscotch

Milk

नाचण्याची शिक्षा!

हिंसात्मकते आईवडील वारते तेव्हा तो जेमतेम वक्तव्यांचा होता. ती दोघे शेतांत काम करीत असताना त्यांच्यावर धीज कोसळली. त्यांचा मालक जमीनदार होता. त्याला पुताची दया आली. त्यानंतर हिंसात्मक जमीनदाराच्या घरी राहायला लागला. तिथे तिन्ही येळता जेवण आणि त्या भल्या मोठ्या वाड्यांत एका कोपऱ्यात निजायला जायची सोय झाली. जमीनदाराची बायको सुरक्षभावी होती. ती हिंसात्मकबून बसून घेऊ लागली. त्याला कोणतेही काम नाही. तो ते काम करत असे. त्याला जेवण मिळत होते आणि धातली मंडळी विश्रांति घेत, तेव्हा विश्रांतिही मिळत होती ना! म्हणून तो कधीही कुकुरला नाही. दोन वर्षांनंतर हिंसात्मकची प्रकृति सुधारली व सौंदर्य, वडकट, दिसू लागला. जमीनदाराला वाटले की आता झाला शेतांत कामाला नाही. नाहीतरी हिंसात्मक आईवडील वारल्यानंतर त्याने आजखी दोघेजम शेताच्या कामावर ठेवले होते. जमीनदाराने त्याला एकजण कपी केला, आणि त्याचे काम करायला हिंसात्मकता सांगितले.

आता हिंसात्मकता सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत सतत काम करावे लागायचे. घरून निघताना त्याचे जेवण त्याला जमीनदारापासून बांधून देत होनी. शेतांतला दुसरा मजूर आळशी होता. मधूनमधून तो सतत पान खायला म्हणून झाडा-

खाली सांखलीत बसायचा. पानाचा खडा बरोबर तो बाळगीत होताच. हळूहळू तो शिराखालकर काम सोंपवून आरामशीरपणे झोपही काढायला लागला. मालकाकडे या बाबतीत तक्रार न करणे यांत

राहायपणा होता. पण आता आपुढे जमीनदाराकडे सहून शेतांत काम करायचे नाही, असा निर्णय त्याने घेतला. तो दुसरीकडे कुठेतरी जाऊन स्वतंत्रपणे राहाणार होता.

एके दिवशी सकाळी उठून त्याने आपल्या

कपड्यांचे एक गांठोडे बांधले आणि तो जमीन-दारासमोर जाऊन उभा राहिला. शेतावर, घासायचे मळखाऊ कपडे त्याच्या अंगावर नव्हते, ते पाहून जमीनदाराला आश्चर्य वाटले. खांद्यावरचे बोट्याचे पाहून त्याने हिरालालला विचारले, "काय शासं? तू रे कुठे निघालास, हिरालाल?" जमीन-दाराला दुसरा कामरू नोकर मिळेल की नाही याची चिंता होती.

"बाबूजी, गेली पांच वर्षे तुम्ही मला सांभाळसंत त्यानंदल मी कृतज्ञ आहे. आता माझा मार्ग शोधता पाहिजे. तुम्ही माझ्यासाठी जे कांही केलेत ते मी कधीही विसरणार नाही."

"ते ठीक आहे. पण हिरालाल, तू मला सांग, तू कुठे जाणार आहेस?" आपला राग आणि निराशा दोन्ही सांवरत जमीनदाराने विचारले.

"बाबूजी, मी बनारसला जाणार आहे. तिथे

कांहीतरी काम शोधीन. बनारस हे मोठं गांव आहे, या खेड्यापेक्षा मोठं आहे असं कुणीतरी सांगितलंय. तेव्हा तिथे कांहीतरी काम मिळेलच."

"अरे पण हिरालाल, बनारस इथून खूप दूर आहे हे तुला माहीत आहे का? तिथे खूप दिवस लागतील. तसेपर्यंत तू काय करशील?" जमीनदाराने त्याला विचारले.

"त्याचाही मी विचार केलाय. गेल्या पांच वर्षांचा माझा पगार तुम्ही मला दितात तर ती मोठीच मदत होईल," हिरालालने सांगितले.

जमीनदार चकित थोडा वेळ विचार करून त्याने विचारले, "पण तुला खोखरीच इथून जायचे मनास आहे का?"

"होय. तसं नाही ठरवलंय," हिरालालच्या आवाजात निर्धार होता.

"ठीक आहे तर, जशी तुझी मर्जी" असं म्हणून जमीनदार गेला, आणि त्याने पांच चांदीची नाणी आणून हिरालालच्या हातांत दिली.

"ही घे नाणी, एक वर्षासाठी एक नाणे-हा तुझा पगार आहे. तुला जायचेच आहे तर जा. पण एक लक्षांत ठेव; तुला जर परत याचंसे वाटलं तर तू केव्हाही आपल्या इथे धरी परत येऊ शकतोस," जमीनदाराने त्याला सांगितले.

हिरालालला नवल वाटले. त्याने घरांत दोन वर्षे घरकाम केले होते, आणि भंवरची तीन वर्षे शेतांत दोरमेहनत केली होती. त्यामानाने हे केवळ फारच कमी होते. पण त्याने आता याबाबतीत जास्ती वाद घालायचा नाही असे ठरवले. कारण जमीनदाराचे घर कायमचे सोडायचे असा निर्णय त्याने आता पक्का केला. त्याने जमीनदाराचे आभार मानले, आणि त्यांना नमस्कार करून त्यांचा निरोप घेतला. तो

घराबाहेर पडणार तितक्यांत जमीनदाराची बायको रोजच्यासारखी जेवणाची पोटळी घेऊन आली. "हे घे, हिरालाल, आजचा दिवस तुला फुल ही शिंदेरी!"

हिरालालने आणखी नवून तिला नमस्कार केला. तिच्या चेहऱ्याकडे त्याने कृतज्ञतेने पाहिले, आणि तो निमूटपणे तिथून बाहेर पडला. त्या घरांतल्या सुखसोयीचा त्याला मोह वाटत नाही. बनारसला जायला किती दिवस लागतील हेदेखील त्याला माहीत नव्हते. तो चाततचालत जात होता. त्याने बनारस नगरीवरून खूप ऐकले होते. आपले भाग्य तिथे उजळेल असा त्याला विश्वास वाटत होता.

संध्याकाळ झाली तेव्हा त्याला धक्का आला. त्याने आक्षेपान न्याहाळून पाहिले. पाय पसरून झोपावे एका मोठ्या बडाच्या हाडाच्या छायेत शोधली. एक म्हातारा जमिनीवर होण आणि झोपायचा प्रयत्न करीत होता. त्याच्या केव्हाच्या जटा डोक्यावर बांधून त्याने त्यांची गांठ मारली होती. त्याच्या चे कपडे अगदी जीर्ण, फाटलेले होते.

हिरालालला पाहून म्हातारा उठला आणि त्याने संभाषण सुरू केले. हिरालालने त्याला आपली सारी कहाणी सांगितली. आता बनारसमध्ये काम शोधायचे हाच महत्वाचकांश आहे, तेही सांगितले म्हातार्याच्या चेहऱ्यावर पिकट हास्य उमटले. "पुला, रोवटी तू आनंद हो बरं झालं. इतके दिवस माझे ज्ञान कुणाला तरी चाबे म्हणून मी वाट पाहत होतो."

चांदोबा

'घावे' हा शब्द ऐकल्यावर हिरालालला शिंदेरीची आठवण झाली. जमीनदाराच्या दयाळू बायकोने दिली होती, ती पोटळी त्याने बाहेर काढली, व त्यांतले थोडे अन्न त्या म्हातार्याला दिले. दोघांनीही शांतपणे जेवण केले. जेवताना हिरालालच्या मनांत विचार आला की हा म्हाताराचा आपल्याला कोणती ज्ञानाची पुर्जा देणार आहे?

"तू खूप चाबून आला आहेस आणि दमला आहेस. तेव्हा आज विधांति घे. सकाळी उठून ताजानवाना असशील, तेव्हा जे कांही मला सांगायचे आहे ते मी तुला सांगीन," म्हातार्याने सांगितले व ती आडवा झोऊन गाढ झोपी गेला. हिरालालही आपल्या जागेवर गेला. त्याचे गांठोडे तिथे होते. हिरालाललाही लीकच झोप लागली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी उठल्यानंतर दोघेही सराच येऊ बोलत होते. त्यावेळेस म्हातार्यानेही आपली कर्मकांडाणी सांगितली. त्याला संसार आणि सांसारिक गोष्टींची चिरंती कशी निर्माण झाली तेही त्याने सांगितले. "आता माझ्याजवळ फक्त ही एकच वस्तू आहे," आणि त्याने आपल्या

पिशवीतून एक चंदनी बांसरी बाहेर काढली व हिरालालला दिली.

त्या मुलाने ती हातांत घेऊन म्हटले, "पण आजोबा, मला कांही ही बाजबायला घेत नाही."

"अरे चव्या! मी त्याच्याबद्दल अजून तुला कांहीच सांगितलेले नाही." म्हतारबाबांनी खुलासा केला. "ऐका तू नुसती ही बांसरी तोंडाशी घालून फुंक मारायची, त्यांतून आपोआप संगीत बाहेर पडतं. आणि जे कुणी हे संगीत ऐकतात, ते सगेच नाचायला लागतात, अशी त्या संगीताची अद्भुत शक्ती आहे. पण ही बांसरी जादूची आहे, असं म्हणू नकोस. कारण त्यांतून दुसरी कोणतीही जादू बाहेर पडत नाही, जे कुणी हे संगीत ऐकून नाचायला लागतात, ते धांबतच नाहीत! तू बांसरीतून फुंक मारायचे बंध करशीज, तेव्हाच नाचायचे धांबतील. तू या संगीताचा आनंद त्यांना दिल्याबद्दल ते तुला त्यानंतर कांहीतरी मोबदला देऊ पाहातील. अशा रीतीने ही बांसरी तुझ्या राख्या गरजा पुरवील."

हिरालालने त्या बाबासमोर साष्टांग नमस्कार घालला, त्याचे आशीर्वाद घेतले आणि तो आपल्या मागिने जाऊ लागला. अचानक त्याला एका पक्ष्याचे मंजुळ गणें ऐकू आले. त्याला बांसरी बाजवण्याची इच्छा झाली. आपली बांसरी कुणीतरी ऐकतंय, हे त्याला अगोदर माहीत नव्हतं. पण त्याला एक दांडगट मनुष्य बांसरीच्या संगीताच्या ताळावर नाचायला लागलेला दिसला.

हिरालालला आनंद झाला आणि तो बांसरीत फुंक मारीत राहिला. तो दांडोबाही नाचत राहिला. बराच वेळ नाचल्यानंतर तो थकून गेला, आणि हिरालालनेही बांसरी धांबवली. त्या मापसाने जवळ

येऊन हिरालालला मिठीच मारली. "मला कधीही इतका आनंद झाला नाही. तू मुला मर्शीस!" असे म्हणून त्याने एक पैली उघडली. त्यांत रत्नदार, बांगड्या, आंगठ्या व कर्णभूषणे, चमकत होती. तो इतम पुढे म्हणतला, "मी चोर आहे आणि ही सगळी माझी अनेक बरांतून केलेली चोरीची कमण्ड आहे. पण आता मी चोऱ्या करायचे सोडून देणार आहे. या घनाचा मला आता कांही उपयोग नाही. तेव्हा ही सारी तू घे. तुझ्या ती उपयोगी पडतील."

हिरालालकडून कांही उत्तर मिळाने याची वाट न बघता त्याने ती पैली हिरालालच्या हातांत ठेवली, आणि तो तिथून घाईघाईने निघून गेला. हिरालाल रतंधित होऊन बघूनच राहिला. थोड्या वेळानंतर तो धानावर आला आणि पुढे वाटचाल करीत

राहिला. अचानक हत्ती आलेले हे बवाड त्याने आपल्या गोंदोळ्यांत नीट सुरक्षितपणे ठेवले आणि तो पुढे निघाला.

दुर्दैवाने, हिरालाल निरास आणि कोंबळ्या बयाचा होता. चोर हा कधी फार वेळ गप्प राहत नाही. विचळ्याला जसे आपले त्रिके बदलायला आवडत नाही, तसंच त्या चोराचं झालं होतं. ती हिरालालला सोडून पळून गेला खरा, पण आता आपण दिलेलं जबाबीर या मुलाकडून परत करत मिळवायचं, याचा तो विचार करत जगतला. त्याने प्रथम ती बांसरीच चोरायचे ठरवले. पण त्याला कांही ती बांसरीच घेत नव्हती. तेव्हा आता हिरालालकडची रत्नांची पैली घेऊन करणे, एवढाच पर्याय शिडक होता. पण ती चोरी वाटता

चोर तोपर्यंत पुढच्या खेड्यांत जाऊन पोचला

होता. त्याने आपण एक व्यापारी आहोत असे सोंग केले आणि तो चोर घेत गांवातल्या सरपंचाच्याच घरी गेला. त्याने कांहीतरी गोंष्ट खून सांगितली आणि शेवटी थाप मारली. "त्या लबाड मुलाने मला फसवले आणि माझे जबाबीर चोरले आहे. पाझा पार सत्यानाश झाला हो!" आणि त्याच्या होळ्यांतून नकाशू पाझरायला लागले.

"अहो, घाबरून नका हो! त्या मुलाला या खेड्यांतूनच पुढे जावं लागेल. इथे तो आला की आपण त्याला चांगला धडा शिकवू." सरपंचाने चोरावर विश्वास ठेवून म्हटले. नंतर त्याने गांवातले कांही धडधाकट गांवकरी निघवून, त्यांच्यापर त्या मुलाला पकडून सरपंचाकडे आणण्याची कामगिरी सोंपवली.

त्या खेड्याच्या सीमेवर गर्दी पाहून हिरालालला जरा आश्चर्य वाटले. तेव्हा त्यानंतर त्यांच्या हातातले धाते नि दंडुके बघून त्याला धकाच बसला त्यांच्याशी दोन हात करणे किंवा वाद घालणे शक्य नव्हते, म्हणून हिरालाल निमूटपणे त्यांच्या स्वाधीन झाला. त्यांनी त्याचे हात बांधले, आणि जवळजवळ त्याला ओढतच त्यांनी सरपंचासमोर नेले.

"महाशय, मी काय केलेय?" हिरालालने नम्रपणे विचारले.

"जसे कांही तुला कांहीच ठाऊक नाही! या माझ्या मित्राची पैली तू चोरली आहेस. त्यांतली रत्ने कुठे आहेत? ती अगोदर बाहेर काढ." सरपंचाने त्याला दरडावीत म्हटले.

"मी काढतो ना, पण त्याआधी माझे बांधलेले हात तरी सोडायला सांगा." हिरालाला धिटाईने म्हणाला गांवकऱ्यांनी त्याचे हात मोकळे केले. हात

मुठल्याबरोबर हिरालालने सर्वांत आधी ती बांसरी बाहेर काढली आणि तोंडाशी धरून त्यांत फुंक मारली. झालं, अत्यंत मधुर संगीत सुरू झालं, आणि तिथे जमलेले सारेजण अगदी सरपंच व व्यापाऱ्यांच्या वेष्टांतला चोरसुडां, लगळेच त्या तालावर नाचायला लागले. पण त्यापूर्वी तो चोर ओरडला, "नको, त्याला बांसरी वाजवायला देऊ नका. तो कधी थांबायवाच नाही."

हा नवा मित्र असा कां म्हणतो आहे ते कांही सरपंचाला कळतं नाही. म्हणजे हे दोघे पूर्वी भेटलेले होते कां? त्या शिंद्या हा मुलगा बांसरी वाजवतो हे त्या व्यापाऱ्याला कसं काय कळतं? तोपर्यंत गांवातले इतर लोकही गोव्हा झाले आणि त्या संगीताने मोहून जाऊन तेही नाचायला लागले. हिरालाल बांसरीत फुंक मारीत राहिला.

"धांवा, धांवा, कृपा करून धांवा! माझा गुन्हा मी कबूल करतो," चोर अखेरीस ओरडला.

हिरालालने बांसरी ओठांपासून दूर केली. चोर धापा टाकीत नाचायचा थांबला. इतर लोकही थांबले. त्यांना चोराने आणण होऊन सांगितले. "हा मुलगा चोर नाही, मीच लोकांचे वागदारीने चोरत होतो. त्याच्या थैलीत अरलेले सारे दागिने मीच त्याला देऊन टाकले होते. त्याने बांसरी वाजवायची थांबवावी म्हणून मी ते दिले होते. त्याने मला शिक्षा केली आहेच, आणि आता तुम्हाला कुणाला त्रास होऊं गये इतकीच माझी इच्छा आहे!"

सरपंचाने मुठकेचा निश्वास टाकला. तोपर्यंत हिरालालने आपल्या गांठोड्यांत नीट ठेवलेली ती थैली बाहेर काढली. त्याने ती सरपंचाच्या पुढ्यांत आणून ठेवली. "ह्याने ही थैली मला देताना चोर करणे सोडून दिल्याचे सांगितले होते. आता तुमच्या

सर्वांच्या साद्रीने 'चोरी करणार नाही' अशी शपथ घ्यायला त्याला लावा. म्हणजे त्याचे नवे चांगले आयुष्य पुन्हा सुरू होईल."

चोर तिथून निवून जाईपर्यंत ते गांवकरी गप्प होते. त्यानंतर त्यांनी हिरालालचे टाळ्या वाजवून अभिनंदन केले. "तूच आमचा नेता हो! गांवात तू कायमचाच आमच्याबरोबर राहा!"

सरपंच म्हणाला, "होरे हो! हिरालाल, अगोदर तू आमच्याबरोबर जेवायला चव. त्यानंतर तुझ्यासाठी नवीन घरांत राहाण्याची व्यवस्था आम्ही करू."

हिरालालला आनंद आता बनारसला जायची लांबलचक वाट शोषायची जखरी राहिली नव्हती.

वाचकांसाठी कथास्पर्धा सर्वोत्कृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

खालील गोष्ट वाचा:

चंदनसिंग आणि मोहन सिंग हे दोघे शेजारी होते. चंदनसिंग गरीब शेतकरी होता आणि मोहनसिंग एक सधन जमीनदार होता. एके दिवशी चंदनसिंगला शेतांत एक खूप मोठा भोपळा दिसला. त्याने तो तोडला आणि राजवाड्यांत नेऊन राजाला तो भेटीवाखत दिला. दरबारांनी चंदनसिंगच्या शेतीची प्रशंसा केली आणि मोठ्या इनाम द्यावे अशी विनंती केली. राजाने त्याला शंभर सोन्याच्या मोहोरा बरीस दिल्या.

मोहनसिंगला जेव्हा ही बातमी कळली तेव्हा तो चकित झाला. एका मोठ्या भोपळ्याला राजाने शंभर मोहोरा दिल्या, तर राजा हजार मोहोरा देणार नाही कां? मोहनने एक हत्तीचे पिछू भरमसाट किंमतीला विकत घेतले, आणि ते घेऊन तो राजवाड्यांत गेला. राजाला भेट दिले. दरबारी गप्प बसले होते. "आता झाला मी काय बक्षीस देऊं?" राजाने विचारले.

- ◆ मज्याने मोहनसिंगला दिलेले असेल असे तुम्हाला वाटते?
- ◆ राजाने काय निर्णय घेतला?

तुमची प्रतिक्रिया १००-१५० शब्दांत लिहा. गोष्टीला समर्पक शीर्षक द्या. खालील कुपन भरून त्याबरोबर तुमची प्रवेशिका पाठवा. पाकिटवर "वाचा सुख" असे जर लिहा.

प्रेषकची तारीख : ३१ मार्च, २००५

नांव	वय
जन्मतारीख	शाळेचे नांव
घरचा पत्ता	
	पिनकोड
पालकांची सही	स्पर्धकाची सही

CHANDAMAMA INDIA LIMITED
82 Defence Officers Colony, Ekkaruthangal, Chennai - 600 097.

तेथे पाहिजे जातीचे

पूर्वी एकदा बिरुपसेन हा मगधाचा राजा असताना बोधिरत्नाने एका हत्तीच्या रूपांत जन्म घेतला होता. तो पांढराशुभ्र हत्ती ऐरावतासारखा दिसायचा. म्हणून मगधराजाने त्याला आपला प्रमुख हत्ती मानले.

एका पर्व दिनी मगधाचे राज्य स्वर्गालाही सजमील असे सजयिले होते. राजधानीमध्ये एक वैभवसंपन्न मिरवणूक काढायचे आयोजन झाले होते. म्हणून त्या श्वेतहत्तीला थांगले नटविले होते. सुसज्ज सैनिक मागेपुढे असलेल्या, हत्तीच्या नटलेल्या अंबारीमध्ये बसलेल्या राजाची मिरवणूक निघाली.

राजमार्गाच्या दुतर्फा उभे असलेले लोक मोठ्या उत्साहाने, "अहाहा! या गजराजाची चाल तर बघा! याच्या क्षमदार चातीचा डौल पाहता, एखाद्या सार्वभौम राजाचे वाहन होण्यास साजेसा आहे!" असे त्या हत्तीच्या गुप्तांचे कौतुक करू लागले.

लोक हत्तीची स्तुती करीत असलेले पाहून राजाच्या मनांत आले - "राजा म्हणून माझा गौरव करण्याऐवजी लोक हत्तीचीच स्तुती करित आहेत म्हणायचे! एकही माणूस अंबारीत विराजमान झालेल्या माझ्याकडे पहायला नाही. सर्वांची दृष्टी या हत्तीवरच आहे. याची शिक्षा कांहीतरी घ्यायची आहे." असे राजा म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी राजाने माहुताला बोलाविले. व "काय रे, तो पांढरा हत्ती चांगला प्रशिक्षित आहे काय?" असे विचारले.

"त्याला योग्य प्रशिक्षण देऊन अंबारीचा हत्ती मीच बनविले, प्रभू!" माहुत म्हणाला.

"काय की! तुझ्या सांगण्यावर माझा विश्वास नाही. नुसता अहंकारी व मानी हत्ती असावा अशी मला शंका वाटते आहे." राजा म्हणाला.

"तसं काही नाही, प्रभू!" माहुत म्हणाला.

"बरं, तू सांगितल्याप्रमाणे जर चांगल्या तालमीत वाढलेला तो हत्ती असेल तर तू त्याचा समोरच्या पर्वतशिखरावर चढवू शकशील का?" राजाने विचारले.

"चढवू शकतो, महाप्रभू!" असे म्हणून माहुताने क्षणभरांत त्या अंबारीच्या हत्तीला पर्वतशिखरावर चढविले.

राजा कांही दूरच्यांना बरोबर घेऊन भागाहून पर्वतावर चढला. शिखराचा थोडसा भाग सपाट होता व पुढे कुशाग्र मुळा होता. राजाने "हत्तीला तिथे थांबव," असे माहुतास सांगितले.

"तू याला कसे प्रशिक्षित केले आहेस, बघूया! हत्तीला तीन उभे करा!" राजा म्हणाला.

लगेच माहुताने हत्तीच्या मस्तकावर अंकुश ठेवले व त्याला कमीत कमी - "बाबा रे! महाराजांची आज्ञा आहे, तीन उभे रहा बरे!" हत्तीने तसेच केले.

राजा, "अहा! छान!" असे म्हणाला. व "आतां पुढच्या दोन पायांवर उभा राहू शकतो का बघ," अशी आज्ञा दिली.

माहुताचा इशारा मिळताच हत्ती पुढच्या दोन पायांवर उभा राहिला.

"हेही छान आहे! आतां मागच्या दोन पायांवर उभे रहायची आज्ञा दे!" राजा म्हणाला. त्यासरशी हत्ती मागच्या दोन पायांवर उभा राहिला.

"एका पायावर उभा राहू शकतो का?" म्हणून राजाने माहुताला विचारले.

चांदोबा

हत्ती एका पायावर सहज उभा राहिला. नगना तऱ्हेने त्रास दिला तरी हत्ती पर्वतशिखरावरून खाली नाही, हे पाहून राजाच्या मनाचा जळपळाट झाला. "एवढीशी तालीम दिली तर कोणताही हत्ती हे सारे करू शकेल आणि एक परीक्षा घ्यावी म्हणतो!" राजा म्हणाला.

"जशी आपली आज्ञा! ती परीक्षा कोणती, महप्रभू!" माहुताने विचारले.

"हत्ती जसा आपल्या पायांनी या पर्वत-शिखरावर चढला तसाच अधोतरी हवेत चालेल असे कर. ही माझा आज्ञा आहे!" राजा म्हणाला.

ते ऐकतांच राजाचा दुष्ट हेतू माहुताच्या लक्षांत आला. परंतु थोडेसुद्धा न डळमळता माहुताने हत्तीच्या कानांत हद्दूच असे सांगितले - "बाबा रे! तू या पर्वतशिखरावरून घसरून खाली

मार्च २००५

जातक कथा

पडावेस म्हणून राजाने हा कट रचला आहे. त्याला तुझे मूल्यांकन करता आले नाही. तुझ्यांत जर अद्वितीय शक्ती असेल, तर तू असाच या कड्यावरून पुढे हवेत चालत जा."

अद्भुतशक्तीचा महिमा असलेला तो हत्ती पर्वतशिखरावरून तसाच पुढे गेला व अर्धांतरी तसेल जाऊ लागला, तेव्हा माहूत असे म्हणाला - "हे राजा! हा हत्ती असामान्य अशा दैवीशक्तीचा अंश असून तुझ्यासारख्या गाजरपारख्याच्या अंभारीच्या प्रमुख हत्ती होण्याच्या योग्यतेचा नाहीच नाही! किंमत न जाणणारे तुझ्यासारखे मूर्ख, अशा हत्तीलाच नव्हे तर, अमूल्य अशा कोणत्याही गोष्टीला समावून बसतात, मूर्ख स्वतःच्या अधिवेकाची प्रौढी दहा लोकांमध्ये मिरवीत असतात."

हवेत चालत जात हत्ती काशी राजाच्या उद्यानात अर्धांतरी उभा राहिला. हे पाहून काशीचे पौरजन आनंदाने ते दृश्य पहाण्यासाठी उद्यानाभोवती गोळा झाले.

ही चार्ता राजाच्या कानी आली. काशीराज

त्येने राजोद्यानात आला व हत्तीकडे पहलत हात जोडून म्हणाला - "गजराजा! तुझ्या येण्यामुळे माझे राज्य पावन झाले. खाली उतरून ये, अशी मी प्रार्थना करतोय!"

राजाने असे म्हणतच हत्तीच्या रूपांत असलेला बोधिसत्त्व खाली आला. राजाने विचारले असता माहुताने धडलेली हकिगत सांगितली. ती ऐकून काशी राजाला व तिथे जमलेल्या नागरिकांना अत्यनंद झाला.

राजाने हत्तीला शृंगारले व त्याच्यासाठी सुंदर गजशाला बनविली. व त्याची उत्तम राखायची सोय केली. त्यानंतर राज्याचे तीन समान भाग केले. एक हत्तीच्या रूपांत असणाऱ्या बोधिसत्त्वाच्या पोषणाकरिता नेमून दिला. दुसरा भाग माहुताला दिला तिसरा स्वतःसाठी ठेवला.

बोधिसत्त्वाने काशीराज्यात पाऊस टाकताच काशी राजाचे ऐश्वर्य, धन-संपदा वैभवाची दिवसेंदिवस अभिवृद्धी होऊ लागली. त्याची कीर्ती दशदिशांमध्ये पसरली.

विष्णुपुराण

रामाचा राज्याभिषेक झाल्यावर तो लक्ष्मण, व शत्रुघ्न यांच्या मदतीने राज्यकारभार पाहू लागला. रामाची कारकीर्द सुरू होताच प्रजा सर्व प्रकारे सुखी झाली.

एकदा एका खेडेगावात राहणारा एक ब्राह्मण आपल्या पांच वर्षांच्या मुलाचे प्रेन घेऊन राजद्वारी आला आणि रडू लागला. त्याचा तो एकुलता एक गुलगा होता. त्याचे अकाली मरण झाल्याने तो रडत होता. त्याच्या म्हणण्याप्रमाणे राजा उत्तम प्रकारे राखण्यासाठी पहात असेल तर मुलाला असे अकालमरण येणेच शक्य नाही. इच्छाकु वंशात असे पूर्वी कधी घडलेच नाही. रामाच्या राज्यांतच देश या दशोला पोचला आहे.

रामाला ते कळल्यावर त्याने फार चिंतित होऊन आपल्या मंत्र्यांना आणि बसिष्ठादी

ऋषिवर्यांना बोलविले आणि त्यांना ब्राह्मणाच्या मुलाचे अकालमरण झाल्याचे सांगितले. त्यावर नारदाने शंबुक नांवाचा एक शूद्र तपश्चर्या करीत असून ते कार्य युगधर्माविरुद्ध असल्या कारणाने बालक मरण पावल्याचे सांगितले.

राम लक्ष्मणाला म्हणाला - "तू जाऊन त्या ब्राह्मणाचे सांत्यन कर आणि त्या मुलांचा वेद तेजांत सुरभित बुडवून ठेव." नंतर तो धनुष्यबाण घेऊन पुष्पक विमानात बसला आणि पश्चिम, उत्तर आणि पूर्व दिशांकडील देश फिरून पाहिला. नंतर तो दक्षिणेकडे गेला. तेथे त्याने एका सरोवरांत डोक्यावर उभा राहून तपश्चर्या करीत असलेल्या एका माणसाला पाहिले.

राम पुष्पक विमानातून उतरला आणि तलवार उपसून त्याने शंबूकाचे डोके उडविले. शंबूकाचे

डोळे डोळे उघडून रामाला पाहून म्हणाले - "राघवा! मरण हे अटळच आहे. तू त्याला कारण झालास, एवढेच! वर्णाश्रम धर्माच्या बंधनात सापडलेल्या निरतिराळ्या वर्णाचा जो समाज आहे, त्याचा तू राजा आहेस. राजा हा प्रजेचा सेवक असतो, त्या कर्तव्यकर्माचे तू पालन केलेस. म्हणून तुला वाईट वाटून घ्यायचे काही कारण नाही. तुला कोणतेही पाप यामुळे लागणार नाही. मी आपल्या जाती व वृत्ती पत्नीकडचा एक योगी आहे। विष्णूकडून सायुज्य मुक्तीचा लाभ मला होत आहे." असे सांगून त्याने डोळे मिटले.

शंबुकाची बायको कपिला रामाला म्हणाली - "हे सीतामती! राजाच्या कर्तव्याचे पालन करीत असताना तुझ्यासमोर पुढे नवेकवे प्रसंग येतील. त्यांची ही सुरवात, नांदी आहे। मी माझ्या पतीबरोबर आनंदाने जात आहे. तू दृढचित्त होऊन

आपल्या कर्तव्याचे पालन करा!" असे सांगून तिने पतीच्या चितेवर उडी टाकून सहगमन केले.

राम परत येत असताना वाटेत पुवडाचे एक झाड होते. त्याच्या दोतीत एक चार शिरली होती. तिला शिक्षाच म्हणून रामाने तिच्या दोक्यात एक चापटी मारली. त्या पाठोपाठ त्या शरीचे रूप बदलले, आणि ब्रह्मरत्न नांवाचा राजा शापमुक्त होऊन गेला.

विश्वामित्राने रामाच्याकडे येऊन, शकुंत नावाच्या राजाने अपमान केला होता, म्हणून त्याला बंध करावा म्हणून आज्ञा केली. राम लगेच गुरुची आज्ञा शिरसाबंध मानून शकुंतलाचा कष्टवास निघाला.

हनुमंतर्षी आई अंजनादेयी शकुंताला आश्रय दिला. हनुमानाने आईचा मान राखण्यासाठी जंगल जंगल करीत डोळे रामबाणाला मिटून निघड्या छातीने तोंड दिले. रामाने सोडलेला हनुमंताच्या छातीत लीन झाला.

ज्यांच्यामुळे रामहनुमान यांचे हे वैर झाले, त्या विश्वामित्रांनी शकुंताला क्षमा केली आणि तेथून मिथून गेले.

एकदा मध्यरात्रीच्या सुमारास एक कुत्रा रामाच्या शयनगृहाजवळ आला आणि न्याय मिळावा म्हणून त्याने आर्तनाद केला. रामाने लगेच येऊन कुत्र्याच्या जखमेतून गहरात झोले ते धावविले.

कुत्रा म्हणाला, "गेल्या जन्मी मी पुजारी होतो म्हणून कुत्रा म्हणून जन्मलो, निष्कारण मला

गारणाराला पुजारी म्हणून नेधाने, हीच त्याला योग्य शिक्षा होईल." त्याची जखम भरली गेली व तो कुत्रा आनंदाने गेला.

राज्यव्यवस्था उत्तम तऱ्हेने चालवी होती, इतकी की कोणत्याही प्राण्याला सुद्धा त्रास होऊ नये याची काळजी बाळगून असे. "अशा राज्यात परक्याच्या घरांत राहून आलेल्या पत्नीला घरांत घ्यायचे लाजिरवाणे काम करणे राजकर्त्या रामासारख्याला कसे शोभते?" असे दुर्बचन एका सामान्य माणसाच्या तोंडून बाहेर पडले.

म्हणून रामाने लक्ष्मणाला सांगितले, "सीतेला जंगलात पोचवून सोडून दे." राम पुढे म्हणाला, "लक्ष्मणा, विचार कर, एक सामान्य माणूस म्हणाला तर कित्येकजण मनांत असूनही बोलत नसतात, असे नाही वाटत तुला? राज्य म्हणजे जर्मन नव्हे, जमिनीवर राहणारी प्रजा आहे। न्यायाने व धर्माने रक्षण करणे म्हणजे तलवारीच्या धारेवर चालण्यासारखे आहे. म्यादीक येथे जागा नाही. हृदयाचा दगडासारखे कठोर करून कर्तव्य पाळून करावे लागते!" असे लक्ष्मणाला सांगून त्याने पाठविले.

"मुनिकर्नीचरोबर रहावेरे वाटते आहे," असे सीता एकदा म्हणाली होती न्यायी आठवण करून देऊन लक्ष्मणाने सीतेला रथात बसवून देऊन लक्ष्मणास सोडले. त्याला वाईट वाटले व तो म्हणाला - "हनुमंताने नेहमी सांगितले, आजून राजा जंगलात पोचविलेला असून ब्रह्मरत्न त्याने आपल्या पुत्रात वाढवून घेतली.

पाप्मीक मुनी सीतेला आपल्या आश्रमांत घेऊन गेले. आश्रमांत सीतेला लवकुश यांचे सुंदर जुळे घाले.

अयोध्येत अनावृष्टीमुळे दुष्काळ पडला. सीतेच्या विरहाने आधीच दुःखी झालेल्या रामाला "अश्वमेध यज्ञ करावा" असे धोरामोठ्यांनी सांगितले. सीतेची सुवर्णमूर्ती करून रामाने यज्ञदीक्षा घेतली.

वाल्मीकी ऋषींनी रचलेले रामायण गात लवकुश अयोध्येला आले. मुनिबालक म्हणून त्यांचे वर्णन करण्यात आले होते. रामाच्या मनांत त्यांच्याविषयी वानस्पत्य भाव उत्पन्न झाला. रामाने त्यांना अनेक भेटवस्तू दिल्या.

यज्ञाच जात असता लवकुशांनी त्याला धरून आश्रमांत बांधून ठेवले व त्याला सोडले नाही.

शत्रुघ्न घोड्याला सोडविण्यासाठी ससैन्य आला. त्याला व नंतर भरत आणि लक्ष्मणाला सुद्धा युद्धाला आलेले असताना लवकुशांनी धाधाळ केले. शेवटी स्वतः रामाला युद्ध करावे लागले.

आईचे स्मरण करून लवकुशांनी रामाकड बाण सौंढला. राम सुद्धा बेशुद्ध होऊन पडला. सीतेने स्वतः येऊन रामाला शुद्धीवर आणले. सर्वजण त्यानंतर एकामागून एक शुद्धीवर आले.

याळींसींनी लवकुशांना व सीतेला रामाकडे सोंपविले. राम सीतेसह सिंहासनावर बसला व लवकुशांना मांडीवर घेतले. त्याने त्यांना पुनराजपद दिले.

नंतर रामाने सीतेला तिचे पाचिज्य अयोध्यावाशिण्यांसाठी सिद्ध करायला सांगितले.

सीता अयोध्या नगरीच्या केंद्रस्थानी उभी राहून आकाशाकडे पाहून अयोध्येत पाऊस पडावा अशी प्रार्थना करू लागली. त्या पाठोपाठ अकसा मेघाच्छादित झाले व मोठा पाऊस पडला.

नंतर सीता भूमातेकडे पहात म्हणाली - "आई, रघुवंशाचे कुलदीपक आपल्या वडिलांकडे पोचले. आता मला करलीच इच्छा उसली नाही. आता मला पोटात धो!"

जमीन थोडीशी उदारी आणि दुफंगली. दिव्य कांती चटूकडे पसरली. भूदेवी रत्नजडित सिंहासनावर बसून प्रगट झाली. तिने सीतेला आपल्या उराशी घेतले आणि भूगर्भात अदृश्य झाली. पुष्पवृष्टी झाली. आणि दुर्गमलेली जमीन पुन्हा एक झाली.

रामाने जमिनीला मेढून टाकतो म्हणून घनुष्य हातात घेऊन. तेव्हाच आकाशवाणी झाली - "रामा, भूदेवीवर राग काढणे हिताचे नाही. सीता भूमीतून अवतरली होती आणि आता परत भूमीत अंतर्धान पावली."

मुलांची काळजी घेत रामाने अनेक वर्षे राज्य केले. एकदा यमधर्मराज ब्राह्मण रूपे आला. म्हणाला, "तुला एक दैवी रहस्य सांगायला आहे. लक्ष्मणाला माहाय्यावर ठेव. त्याने कोणाला अजत येऊ दिले तर त्याला मृत्युदंड मिळेल. असे सांग "तुला हे मान्य केले. लक्ष्मण द्वारपालकाचे करित होता. यम आपल्या स्वस्वरूपात प्रगट होऊन म्हणाला - "तुझे अवतारकार्य संपले आहे. तू वैकुंठाला विष्णु होऊन रहा."

त्याचवेळी दुर्वास ऋषी येऊन म्हणाले - "तत्प्राणी मला जाऊ दिले नाही तर मी रघुवंशाचाच शाप देईन." म्हणून लक्ष्मणाने त्यांना आत जाऊ दिले. आणि सरयू नदीत बुडून तो पावला.

रामाने लवकुशांच्या राज्यभिषेक करून दिला आणि राज्यकारभार त्यांच्या हातात दिला.

तो श्रावणाच्या महिना होता. सरयू नदीला पूर आला होता. त्या दिवशी गौर्णिमा होती ■ चंद्रग्रहणही होते.

मंगलरात्रे वाजत होती. भरत व शत्रुघ्न दोन्ही बाजूंनी चालत होते. राग सरयू नदीवर निघाला. प्रजा रामाच्या नागून चालत होती.

रामाने नदीत प्रवेश केला. पाठोपाठ दोघे भाऊ सुद्धा पाण्यात उतरले. त्याच वेळी ग्रहण सुटले

चांदोबा

आणि पूर्णचंद्रसिंधि दिसू लागले. आकाशातून त्याच वेळी पुष्पवृष्टी झाली. साम, देवगांधार, हिंदोळ वगैरे राग निरनिराळ्या वाशांवर व पीणेवर वाजू लागले. दिशा दुमदुमू लागल्या.

त्या समयी खांदणे सरकत पळले होते. पुष्पवृष्टी होत होती. सरयू नदीच्या लाटांवर फुले तरंगत होती. सरयू नदी जणु कांती फुलांबरोबर खेळत होती.

त्यापूर्वीच लक्ष्मण शेषनाग होऊन व सीता लक्ष्मी होऊन विष्णूच्या स्वभासास उभे होते. भरत व शत्रुघ्न शंखचक्र होऊन तनार होते. विष्णु रामाचतार संपूर्ण करून वैकुंठलोकी पोचला. लक्ष्मी पाय चेपू लागली आणि शेषनागाच्या शय्येवर विष्णु पडला.

रामाने उत्तम मानवावतार घेऊन पित्याच्या आज्ञेचे पालन केले. वनवासास गेला. कार्योत्तिही

57

मार्च २००५

मार्च २००५

56

चांदोबा

शत्रुघ्न घोड्याला सोडविण्यासाठी ससैन्य आला. त्याला व नंतर भरत आणि लक्ष्मणाला सुद्धा युद्धाला आलेले असताना लवकुशांनी धाधाळ केले. शेवटी स्वतः रामाला युद्ध करावे लागले.

आईचे स्मरण करून लवकुशांनी रामाकड बाण सौंदर्या, राम सुद्धा बेशुद्ध होऊन पडला. सीतेने स्वतः येऊन रामाला शुद्धीवर आणले. सर्वजण त्यानंतर एकामागून एक शुद्धीवर आले.

याळींसींनी लवकुशांना व सीतेला रामाकडे सोंपविले. राम सीतेसह सिंहासनावर बसला व लवकुशांना मांडीवर घेतले. त्याने त्यांना पुनराजपद दिले.

नंतर रामाने सीतेला तिचे पाचिज्य अयोध्यावाशिण्यांसाठी सिद्ध करायला सांगितले.

सीता अयोध्या नगरीच्या केंद्रस्थानी उभी राहून आकाशाकडे पाहून अयोध्येत पाऊस पडावा अशी प्रार्थना करू लागली. त्या पाठोपाठ अकसा मेघाच्छादित झाले व मोठा पाऊस पडला.

नंतर सीता भूमातेकडे पहात म्हणाली - "आई, रघुवंशाचे कुलदीपक आपल्या वडिलांकडे पोचले. आता मला करलीच इच्छा उसली नाही. आता मला पोटात धो!"

जमीन थोडीशी उदारी आणि दुफंगली. दिव्य कांती चटूकडे पसरली. भूदेवी रत्नजडित सिंहासनावर बसून प्रगट झाली. तिने सीतेला आपल्या उराशी घेतले आणि भूगर्भात अदृश्य झाली. पुष्पवृष्टी झाली. आणि दुर्गमलेली जमीन पुन्हा एक झाली.

रामाने जमिनीला मेढून टाकतो म्हणून घनुष्य हातात घेऊन. तेव्हाच आकाशवाणी झाली - "रामा, भूदेवीवर राग काढणे हिताचे नाही. सीता भूमीतून अवतरली होती आणि आता परत भूमीत अंतर्धान पावली."

मुलांची काळजी घेत रामाने अनेक वर्षे राज्य केले. एकदा यमधर्मराज ब्राह्मण रूपे आला. म्हणाला, "तुला एक दैवी रहस्य सांगावयाचे आहे. लक्ष्मणाला माहाय्यावर ठेव. त्याने कोणाला अजत येऊ दिले तर त्याला मृत्युदंड मिळेल. असे सांग " म्हणजे ते मान्य केले. लक्ष्मण द्वारपालकाचे करित होता. यम आपल्या स्वस्वरूपात प्रगट होऊन म्हणाला - "तुझे अवतारकार्य संपले आहे. तू वैकुंठाला विष्णु होऊन रहा."

त्याचवेळी दुर्वास ऋषी येऊन म्हणाले - "तत्पत्नी मला जाऊ दिले नाही तर मी रघुवंशाचाच शाप देईन." म्हणून लक्ष्मणाने त्यांना आत जाऊ दिले. आणि सरयू नदीत बुडून तो पावला.

रामाने लवकुशांच्या राज्यभिषेक करून दिला आणि राज्यकारभार त्यांच्या हातात दिला.

तो श्रावणाच्या महिना होता. सरयू नदीला पूर आला होता. त्या दिवशी जैर्षिमा होती ■ चंद्रग्रहणही होते.

मंगलग्रहे वाजत होती. भरत व शत्रुघ्न दोन्ही बाजूंनी चालत होते. राग सरयू नदीवर निघाला. प्रजा रामाच्या नागून चालत होती.

रामाने नदीत प्रवेश केला. पाठोपाठ दोघे भाऊ सुद्धा पाण्यात उतरले. त्याच वेळी ग्रहण सुटले

चांदोबा

आणि पूर्णचंद्रसिंधि दिसू लागले. आकाशातून त्याच वेळी पुष्पवृष्टी झाली. साम, देवगांधार, हिंदोल वगैरे राग निरनिराळ्या वाशांवर व पीणेवर वाजू लागले. दिशा दुमदुमू लागल्या.

त्या सभयी श्रावणे सरस्वती पळले होते. पुष्पवृष्टी होत होती. सरयू नदीच्या लाटांवर फुले तरंगत होती. सरयू नदी जणु कांती फुलांबरोबर खेळत होती.

त्यापूर्वीच लक्ष्मण शेषनाग होऊन व सीता लक्ष्मी होऊन विष्णूच्या स्वभासास उभे होते. भरत व शत्रुघ्न शंखचक्र होऊन तनार होते. विष्णु रामाचतार संपूर्ण करून वैकुंठलोकी पोचला. लक्ष्मी पाय चेपू लागली आणि शेषनागाच्या शय्येवर विष्णु पडला.

रामाने उत्तम मानवावतार घेऊन पित्याच्या आज्ञेचे पालन केले. वनवासास गेला. कार्योत्तिही

57

मार्च २००५

मार्च २००५

56

चांदोबा

भुकेचे औषध

एकादा एका देशांत दुष्काळ पडला. त्या देशाच्या राजाने मंत्री व सरकारी जाधिकाऱ्यांची बैठक बोलावली आणि सांगितले, "आपल्या देशांत दुष्काळाने धमाल घातले आहे. रोज भूकबळीची संख्या वाढते आहे. भुकेचा प्रश्न कायमचा सोडवायलासाठी मी पैसांना सांगून असे काही अद्भुत औषध तयार करवणार आहे की ते घेतले की भिकार्यांकडून कुणाचा भूकच लागणार नाही!"

राजाचे बोलणे सर्वांनी ऐकले, पण त्यावर कुणीही आदले मत दिले नाही. राजाला आपली सूचना आयव्हली नाही तर काय करायचे?

परंतु बुद्ध मंत्री सुबुद्धि यांनी उभे राहून आपले मत सांगितले, "महाराज, दरवर्षी देशांत कोणत्या ना कोणत्या प्रदेशांत दुष्काळ पडतोच. तो जर दूर करायचा असेल तर पाण्याचे सिंचन यंत्रमच्या सुविधा वाढवल्या पाहिजेत, आणि देशांत दिसवी कुरणे दिसली पाहिजेत, पण नुसत्या भुकेच्या औषधाने दुष्काळ थांबवणे अशक्य आहे."

"त्यांत काय अशक्य आहे. ते मी साहातोच!" राजा चिडून मंत्र्याला म्हणाला. राजाने मंत्र्याची सूचना घेताळता म्हणले की हे मंत्री प्रत्येक गोष्टीत अडकळा आणून अशक्य बोलणे करून सर्वांनी टाळते, आणि सूचनेची मुक्तकंठाने प्रशंसा करत नाहीत.

त्यानंतर राजाने देशांतल्या सर्व पैसांना निमंत्रणे घाडकी व त्यांना आज्ञा दिली, "तुम्हाला सर्वांना मी एका महिऱ्याची मदत देतो आहे. तेवढ्या अवधीत भूक मिटवणारे औषध तुम्ही तयार करायला हवे."

हे ऐकून सगळे वैद्य चकित झाले. त्यांच्यापैकी एकाचे म्हणले, "महाराज, समा करावी, भूक घांचवणारे औषध कोणत्याही वैद्यकीय ग्रंथात दिलेले नाही."

"तर मग या सगळ्या पैसांना तुम्हाला टाका!" राजाने आज्ञा केली.

त्यावेळी एक महातारा पुढे येऊन बोलला,

"महाराज, आपण या सर्व वैद्यराजांना तुम्हाला पाठवू नका. मी एका आठवड्याच्या आत भुकेचे औषध तयार करून देतो."

"चा, चा" वैद्यराज असावा तर असा! राजाने प्रसन्न होऊन सर्व वैद्यांना घरी पाठवले. त्यानंतर काही दिवसांतच तो महातारा राजाच्या बाहेर आला. ताडफळाएवढे औषध तो बरोबर घेऊन आला होता. त्याने राजाला सांगितले, "महाराज, प्रत्येक नागसाने हे पतः चिमूटभरच चूर्ण लोंडान टाकायचे आहे. त्यानंतर त्याला जगात कधीही भूक लागणार नाही."

राजाने त्या महाताराचा स्तुकार केला व ते औषध सगळ्या नगरांत वाटले. पण राजवाड्यांतल्या कुणीही ते औषध घेतले नाही. म्हणून त्या सर्वांना नेहमीसारखीच भूक लागत होती. पण लोकरच यातमी आली की नागरांसारखी कुणाचाच भूक लागत नाही. तेव्हा मंत्र्याने महाताराचा भयजातून

सांगितले, "महाराज, लोकांनी काम करणे सोडून दिले आहे. त्यांना आता भूक लागत नाही, म्हणून ते सारा वेळ कामशुक्र व झोप यांतच दिवस घालवतात."

"पण लोकांनी मोठी चिंता म्हणजे भूक - तिचे निवारण तर झाले ना?" राजा उत्साहाने म्हणाला. चार दोन दिवसानंतर मंत्र्याने पुन्हा येऊन राजाला माहिती दिली, "महाराज, नागरिकांनी आपापले काम व्यवसाय करणे सोडून दिले आहे. विणकर कापड विणत नाही, न्हावी इतरांची दाढी करीत नाही. सगळ्या वस्तूंची टंचाई जाणवू लागली आहे. आधी राज्यात धान्य मिळवणार झाले होते, आता कुठलीच यस्तू मिळत नाही, आणि मिळालीय तर सगळ्याच्या मोलाने किंमत पायी लागते," हे ऐकून राजा गममना.

दिवसानंतर मंत्री पुन्हा येऊन राजाला सांगू लागला, "महाराज, लोक कायदे मोडतात. सगळ्या देशांत अशांतता वाढली आहे."

मंत्र्याची ही बातमी ऐकून राजा संतापला य म्हणाला, "जनता अशी ब्रामखोर झाली आहे का? सेनेला तयार ठेवायला सेनापतींना सांगा."

"महाराज, आता आपल्याकडे सेनाच कुठे राहिली आहे? बहुतेक साऱ्या सैनिकांनी आपली नोकरी सोडून दिली, व ते निघून गेले आहेत." मंत्र्याने उत्तर दिले.

तितक्यांत घाबरलेला सेनापती तिथे आला आणि सांगू लागला. "महाराज, आपला शत्रू चंड-प्रथंड आपल्या सेनेसह हल्ला करायला आला आहे, आणि त्याने राजधानीलाही वेढा घातला आहे."

"आता काय करायचं? तुम्हीच सांगा!" राजा म्हणाला.

"शत्रूच्या स्वाधीन होण्याखेरीज आपल्या-जयल काहीच उपाय राहिलेला नाही." सेनापतीने अगदी थंड स्वरात उत्तर दिले. शत्रूचे सैनिक येऊन पोचले आहेत हे ही त्याने सांगितले. शत्रू सैनिकांचा नेता तिथे टपकता य म्हणाला, "महाराज, आपले राज्य आता आमच्या ताब्यांत आले आहे. आपण विनाकारण आमच्याशी लढून आपले प्राण संकटात धातू नयेत."

"आता कसली आली आहे लढाई? भुकेच्या

औषधाने ही परिस्थिती निर्माण केली आहे. जाला मी तुमचा कैदी आहे." असं म्हणून राजा पुढे जाता.

ते म्हणताच वैद्य पुढे येऊन म्हणाला, "महाराज, मी अगोदरच सांगितले होते की भूक मिटवण्याचे औषध, हेच या साऱ्या अनर्थाचे मूळ आहे. पण आपण माझे म्हणणे ऐकले नाहीत!"

"म्हणून तर त्याची फळं भोगतो आहे!" राजाने उत्तर दिले.

"आता आपल्याला खरी परिस्थिती समजली आहे, हे पाहून आम्हाला फारच आनंद वाटतो आहे."

हे बोलत असतानाच वैद्याने आपली केशभूषा बदलली. तो बुद्ध वैद्य म्हणजे मंत्री सुबुद्धिच होता.

"महाराज, आपण काय समा करा. आपल्यामार्फत चांगल्या योजना आणता पाच्यात, या हेतूने आम्हीच हे काय केले. शत्रूचे म्हणून आपलेच उमे होते. आपण कोणतेही बंदी नाहीत. देशाच्या संपत्तीचा योग्य उपयोग होईल अशा योजना आंखायला हव्यात, आणि देशात हरितकांती निर्माण करून दुष्काळाचे संकट निवारायला हवं!" बुद्ध मंत्री सुबुद्धि यांनी राजाला समाजातून राहिले.

राज्याची वळकत नसल्याने सेनापती वीरसिंहाचे राजा बरग्याने सारे प्रयत्न फोन ठरले. जनगणनेचे जमिनीत एक सुवर्णमूर्ती मिळाल्याची बातमी त्याला मिळाली. ते साने लिहून शाखे खेचो करत बाली असली. म्हणून त्यांनी मूर्ती हवी होती. जपानाच्या सरका सुद्धा देवासाठी ती मूर्ती होती. ती जपानाला देण्यास सुद्धा देवाने नकार दिला. त्याच्या मुलाच्या सैनिकांनी घेतले.

आर्य

अज्ञान राजकुमाराचे रहस्य

२०

चांदीवा

म. प्र. प्र.
म. प्र. प्र.
म. प्र. प्र.

सर्वोत्तम कथा

स्वार्थी वृत्ती

जागा बदलूनही उपयोग होण्यासारखा नव्हता, ते चोर म्हणजे भाग्ये सख्खे भाऊच! तिथेही भाऊ वरचेवर येऊन आमच्या वडिलांची संपत्ती मीच लुटली म्हणून मला बरेच दिवसांपासून सतावन होते. एकदा कपाटाची चावी माझ्या उशाखाली ठेवली. मला चोरी होणार हा अंदाज असल्याने मी दागदागिने अंधरणाखाली लपविले, त्या दिवशी पहिला भाऊ चोरी करायला आला, आणि हात हातघेत गेला.

दुसऱ्या दिवशी मी चावी कपाटावरच ठेवली. कपाटाचा कुलूप धातले नव्हते. अंधरणाखालीच दागिने ठेवल्याने यावेळीही ने सुरक्षित राहिले.

तिराऱ्या भावाने चोरीच्या वेळी अंधरणासकट सर्व भाऊन काढले, चावी छिळ्यालाच अडकविली होती. पण दागिने मी कपाटाखाली लपविले होते. त्या नुटूला दिरालेच नाहीत।

प्रत्येकवेळी चोरी झाली म्हणून मीच टाहो फोडला. त्यामुळे त्यांचा समज आपल्यापैकीच एकाने दागिने पळविले असा झाला. माझ्या भावांनाच मी पकडणार कसे? पुढे काय करूंक नव्हते.

कृष्णकुमार : आता तू घाबरू नकोस, त्या तिघांना आता एकमेकांबद्दल संशय येत राहिल. ते तिथेही एकमेकांबद्दल भुसभुसत रहातील आणि इकडे तुझे दागदागिने सुरक्षित राहतील!

कु. शामश्री दत्तात्रय मोडक,

२९५, मारुती गल्ली, अन्गोळ, वि.पि. पॉलीटेक्निक कॉलेज,

जि. चेळगांव - ५९० ००७, कर्नाटक.

साहसी तरुण

राजा विजयेंद्र, सिंधु नदीकाठच्या भहेंद्रपुरी राज्याचा राज्यकर्ता होता. त्यावेळी, उत्तरेकडल्या प्रांतातल्या पर्यतराज्यात हूण राजा जमात भहेंद्रपुरीवर वरचेवर आक्रमण करीत असे.

म्हणून विजयेंद्राच्या आपल्या सेनेमध्ये अनेक पराक्रमी साहसी तरुण, कीं राज्यच्या रक्षणासाठी आपले प्राण देण्यास तयार होते, त्यांची भरती करीत असत. पण त्यापूर्वी त्यांचे प्रधानमंत्री त्या तरुणांच्या पराक्रमाची व साहसाची परीक्षा घेत असत.

एक दिवस एक वीस वर्षांचा तरुण राजाच्या दर्शनसाठी आला. त्याचे विचित्र स्वभाव पाहून त्याची गंमत करण्याच्या हेतूने पहारेकऱ्यांनी त्याला विचारले, "महाराजांकडे तुझा काय काय आहे?" त्या तरुणाला समजले की पहारेकरी त्याची तर उद्‌घाटकी संघी शोधतो आहे. त्याने गारावीने उत्तर दिले, "माझी हाच बाजूची मिशी उजव्या बाजूच्या मिशीपेक्षा लहान आहे, म्हणून तुम्ही तोंक हसता आहात ना? त्याच्यामागे एक

फार गोठी लंबीचोडी कथा आहे." त्यावर पहारेकरी हसतच म्हणायला लागला, "संता सरी काय आहे ती कथा?"

त्या तरुणाने गथागंतूत तत्पार काढली, थ तिच्या मुठीवर हात ठेवीत तो म्हणाला, "प्रत्येक लुंग्यासुंग्याला ही कथा नाही संगता येणार. ती फक्त महाराज किंवा त्यांचे प्रधानमंत्री यांनाच मला सांगायची आहे. मला पुढे जाऊ देता की नाही?"

त्या पहारेकरी स्तब्ध राहिले. त्यांनी एका पहारेकऱ्याला ही बाताची प्रधानमंत्रीला सांगण्यासाठी धाडले. मंत्र्याने त्या तरुणाला बोलवून घेतले.

मंत्र्याकडे निर्भयपणे पहात तो तरुण उद्‌गारला, "आपणच प्रधानमंत्री आहात का?" "ही हो, मीच प्रधानमंत्री आहे. तुझा नांव काय? तू कशासाठी आला आहेस? मंत्र्याने विचारले.

त्या तरुणाने खाली वाकून मंत्र्याला प्रणाम केला आणि म्हटले, "महामंत्रीजी, माझ नांव नरसिंह वर्मा आहे. महाराज पराक्रमी व शूर तरुणांची आपल्या सेनेत भरती करीत आहेत असं कळलं, हूणांशी

लढायला व राज्याचे रक्षण करण्याचे काम करायला त्यांना धाडसी तरुण हवे आहेत; त्या कामासाठी मी इथे आलो आहे.

“म्हणजे लढण्याच्या होऊन हूणांशी युद्ध करावे या हेतूने तू इथे आलेला आहेस! पण तुझ्या मिशा पाहिल्या कीं शत्रूच्या कुणीही सैनिक तुझ्याशी लढायला आणि तुझ्यावर वार करायला संकोचून जाईल, बावचढेल!” मंदस्मित करीत प्रधानमंत्री म्हणाला.

“महामंत्रीजी, माझ्या मिशा अशा कां आहेत, त्याच्यामागे एक लांचव कझणी आहे.” नरसिंहवर्मा म्हणाला. मंत्र्याने त्यावर म्हटले, “ती कझणी थोडक्यांत रसांग!”

आपला घरगुत रसाफ करील नरसिंहवर्मा म्हणाला, “मी देशागत आहे. माझ्या नसानसातून देशभक्ती पुरेपूर भरलेली आहे. मी जिवावर उदार होऊन पुढे सरसावलो आणि हून सरदाराच्या शिबिरांत घुसलो.

तो व्याघ्राजिनावर असल्याचे कातडे पांघरून बसला होता. त्याच्या चारी बाजूंनी तलवारी व शस्त्रे घेतलेले सैनिक उभे होते. मी कोण आहे हे

त्यांनी विचारण्या अगोदरच मी हूणांच्या सरदाराला सांगितले, “जे कुणी तुम्हाला वधतील, त्यांना शंका वाटेल कीं तुम्ही कुचा आहात कीं कोल्हू? आमच्या राज्यावर हल्ला करण्याचे तुमचे हे घाबस? तुम्हाला...” आणि माझे वोलणे पूर्ण होण्याअगोदरच त्याने मला मोठ्या टाकण्याची आज्ञा त्याच्या सैनिकांना दिली. एका सैनिकाने तांबडतोच माझ्या गळ्याकडे नेम घरून आपली तलवार फेंकली! पण त्याच्या नेम चुकला आणि माझी उजव्या बाजूची मिशी तलवारीच्या घावाने अधीच कापली गेली. मी दुसऱ्याच क्षणी स्थिरून वेगाने पळत सुटलो. एकदण्डाच्या त्याचे प्रयत्न फोल ठरले.”

“या मण्ड, मण्ड साळं साळं केव्हां?” मंत्र्याने विचारले. “ही फार पूर्वीची गोष्ट नाही. घटकामरापूर्वीच तारं होती!” नरसिंहवर्माने लटपटवा सांगून.

प्रधानमंत्री खळखळून हसला आणि म्हणाला, “आला महाराजांना हवा आहे एक विदूषक, दरवारी विदूषक, चला माझ्याकरोबर नि महाराजांना भेट!” आणि मंत्र्याने त्याला बरोबर दरबारांत नेले.

धैर्ये साहसे लक्ष्मी!

रात्रीची जेवणे झाल्यानंतर रागळी पुले साक्षित्री आजीच्या आजूबाजूला बसली आणि गोष्ट सांगायचा आग्रह करू लागली. आजी नोटीता सुरवात करणार तितक्यांत नागबाबूने सूर्यच्या- बोट दाखवून म्हटले, “आजी, ना, हा सोडून घरी पळून आला. कां ते माहिती आहे तुला? सुंदरने मास्तरांकडे तक्रार केली की त्याचे नवीन पेन कुणीतरी चोरले. मास्तरांनी लगळ्यांच्या पिश्याच्या तपासल्या. ह्याने आपल्या पिशवीत हात घातला हाताला पेनसारखंच काहीतरी लागलं. झालं, हा गीतीने कांधतच बाहेर पळून गेला. खरी गोष्ट म्हणजे गोपीने पेन चोरलं होतं आणि सूर्यच्या दमरांत टाकलं होतं!”

आजीने सूर्यकडे बघत म्हटले, “बाळ सूर्या, तू ते पेन चोरलं नव्हतरा ना? मण तू पळून कां गेलास?” सूर्य म्हणाला, “आजी, मला तारेजण चोर म्हणतील, म्हणून मी धाडलो.”

“विद्वानांनी म्हटलं आहे, “धैर्ये साहसे

लक्ष्मी!” आज मी हीच गोष्ट सांगते, नीट ऐका हां!” असं म्हणून आजीने गोष्ट सांगायला सुरवात केली.

“फार पूर्वीच्या काळांतली गोष्ट आहे ही. श्रीधर आणि विमल नांवाचे दोघे मित्र गुरुगृही शिकत होते. दोघेही नुसतेच हुशार नव्हते, नफदेखील होते. म्हणून गुरुचे दोघांवरही फार प्रेम होते. शिक्षण संपल्यावर घरी जायची वेळ आली तेव्हां गुरुजींनी त्यांना सांगितलं.

“मुलांनो, फार पूर्वी एका मोठ्या महाराजावर कष्टांशी सामना करण्याची वेळ आली. त्यांच्याबरोबर दीर्घकाळ अष्टलक्ष्मी होत्या, त्यांना साथ देत होत्या, त्या साऱ्या एकेक करून सोडून जाऊ लागल्या.

“धनलक्ष्मी, धान्य लक्ष्मी, विजयलक्ष्मी... अशा साती देवता महाराजाला सोडून निघून गेल्या. त्याचे त्याला फारसे दुःख झाले नाही. तो धाडला नाही किंवा चिंत्तित झाला नाही. पण

शेवटी जेव्हा धैर्यलक्ष्मी त्याला सोडून जाऊ लागली, तेव्हा त्याने तिला म्हटले, "गाले, इतर लक्ष्मी मला सोडून गेल्या, त्याची मला धिक्का नाही, पण तुझ्याशिवाय माझे जीवन निरर्थक आहे. तू जर राहिलीस तर मला तेवढे पुरेसे आहे. तुझ्या साथीने मी नाझे गेलेले वैभव, संपत्ती, मान, सन्मान, सारे काही परत मिळवीन."

राजाचे बोलणे ऐकून धैर्यलक्ष्मीचे हृदय कळकळले. तिने राजाला आश्वासन दिले, "पुत्रा, मी नेहमी तुझ्याबरोबर राहीन."

धैर्यलक्ष्मीचा पाठिंबा असल्यामुळे राजाने लौकरच आपले गेलेले वैभव पुन्हा मिळवले. म्हणून वडील माणसे नेहमी सांगतात, "धैर्य साहरो लक्ष्मी. मनुष्याला संकटारून केवळ धैर्यच वांचवते. म्हणून कोणत्याही परिस्थितीत तुम्ही

धीर सोडता कामा नये. म्हणजे मोठेपणी तुम्हीही भ्रेष्ठ वनात." गुरूने आशिर्वाद देताना सांगितले.

गुरूजींचा आशिर्वाद घेऊन दोघेही शिष्य राजधानीला जायला निघाले. राजधानीच्या तदीजवळ पोचोपर्यंत अंधार होऊ लागला. थोड्या अंतरावर ते जातात, तोवर त्यांना तिथे एक खानसबळ दिसली. दोघेही आत गेले. तिथल्या मालकाने त्यांचे प्रेमाने स्वागत केले. एकेक तपा घेऊन त्यांना जेका दिसे व त्यांची गडदपार्चीही सोय केली.

मध्यरात्रीच्या सुमारास, अचानक तिथे गडबड सुरू झाली. हे दोघे दचकून उठले. श्रीधरने जवळच लढा असलेल्या एका इसमाला विचारले, "काय झालंय? कायली गडबड चाललीय?"

"असं सांगताहेत की राजाच्या अंतःपुरांत चोरी झाली आणि ते चोर बाजूला आले. त्यांना शोधत राजाचे शिपाई आहेत, ते लगळाच लोकांची तपासणी घेत आहेत." इशम म्हणाला.

"ते ठीक, आम्हाला त्याच्याशी कांही देणघेण नाही." असं म्हणून श्रीधर व विमल निर्धारितपणे बसले होते. थोड्या वेळानंतर सैनिक त्यांच्याजवळ आले, त्यांची पूर्ण चौकशी केली आणि त्यांना आपापल्या पिशव्या उघडून दाखवायला सांगितले. सैनिकांनी जेव्हा त्या दोघांच्या पिशव्या तपासल्या, तेव्हा श्रीधरच्या पिशवीत त्यांना नवतरांचे दोन डार दिसले. ते पाहून श्रीधर व विमलला धक्काच.

"सैनिकांनी या दोघांना 'हे राणीसाहेबांचे

हार आहेत. तुम्ही दोघेही चोर आहात. तुमच्या टोळीतले इतर चोर कुठे सपले आहेत?"

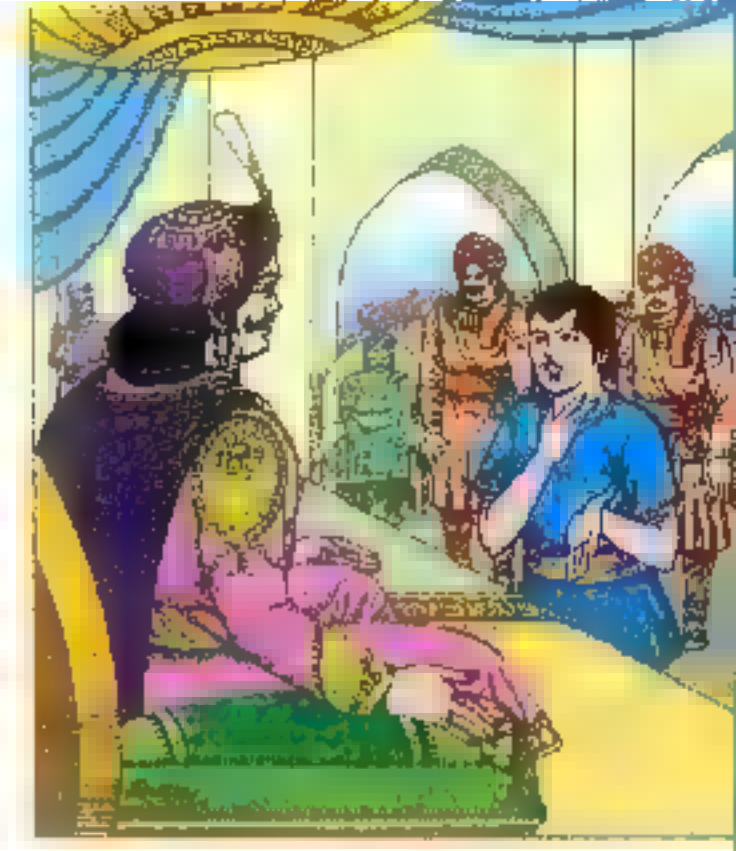
या दोघांना तर भीतीने घाम फुटला. स्वतःच्या सावरून श्रीधरने म्हटले, "आम्ही चोर नाही. आम्ही गाढ झोपलो होतो. त्यावेळेस कुणीतरी हे क्षात्रिण माझ्या पिशवीत टाकले असतील."

पण सैनिकांनी त्यांच्या सांगण्यावर विश्वास ठेवला नाही आणि दोघांना काठीने मारतल्या सुरवात केली. विगतने कशांतरी आपली सुटका करून घेतली आणि तो शिताफीने निघटना व पळून गेला. सैनिकांनी श्रीधरच्या झतांत बेड्या ठोकल्या आणि दुसऱ्या दिवशी त्याला राजासमोर हजर केले.

राजा यशवंतराव विचारी होता, त्याने श्रीधरची सधिल्लर हकीकत शांतपणे ऐकून घेतली आणि म्हटले, "जर तुम्ही खरोखरीच निर्दोष असलात तर तुझ्या मित्राला पळून जायची काय आवश्यकता होती?"

या प्रश्नाला उत्तर देताना श्रीधरने गुरूज्यांतून निघण्यापूर्वी गुरूने जो उपदेश दिला होता, त्याबद्दल सांगितले आणि म्हटले, "गहराज, माझा मित्र विमल ह्याच्या मनांत र्थाची निर्माण झाली की त्याला निश्चितच शिक्षा होईल. म्हणून तो पिजून पळाला. तो निर्दोष आहे, देवाची अपथ फेडून मी हे सांगतो. जर आपण मला सोडून दिलंत तर मी खऱ्या चोरांना पकडून आपल्यासमोर हजर करीन. आपल्याला वाटल्यास आपण माझ्याबरोबर कुठाला तरी पाठवा."

राजाला श्रीधरचा विश्वास वाटला. तो म्हणाला, चांदोवा

"ठीक आहे. संध्याकाळपर्यंत तू इथेच थांब. माझा माणूस तुझ्याबरोबर येईल."

संध्याकाळी शेखर नांवाचा गृहस्थ येऊन श्रीधरला भेटला. श्रीधरने त्याच्याजवळ आपली शंका व्यक्त करित म्हटले, "ज्या खानाबळींग आम्ही उतरलो होतो, तिथल्या मालकाचा मला संशय येतो. तो चोरांना रक्षील असावा व त्यांच्याकडून आपला भांडा बसून करीत असूयावा." आणि त्याने आपली योजना शेखरला सांगितली.

नंतर ते दोघेजण बाजारांत गेले आणि त्यांनी कांही सामान खरेदी केले. ते घेऊन दुसऱ्या दिवशी सकाळीच ते त्या खानाबळींगत गेले व त्यांनी एक खोली भाड्याने घेतली. श्रीधरने येथे बदलला होता म्हणून त्या मालकाने कांही त्याला ओळखले नव्हते. श्रीधर व शेखरने आपापल्या पिशव्यांतून

कांही नकली दागिने काढले, आणि ते व्यापाऱ्यांप्रमाणे आपसांत पैशाबद्दल बोलत राहिले.

रात्रीचे जेवण झाल्यानंतर श्रीधर व शेखरने झोपेचे सोंग केले व ते घोरायलही लागले. साधारण मध्यरात्रीच्या सुमारास कांही नवीन माणसे तिथे आल्याचा आवाज आला. खानाबळ-मालक त्यांच्याशी अगदी हळू आवाजात बोलत होता. या दोघांच्या लक्षांत आले की तो त्यांच्याबद्दलच त्या लोकांना सांगत होता. त्यानंतर मात्र हा दोघांना गाढ झोप लागली आणि सकाळी उठून ते बाहेर पडले.

ही खानाबळ राजधानीच्या सीमेजवळ होती, त्यामुळे तिथून बाहेर पडल्यावर थोड्याच अंतरावर भिर्जन घाट होती, श्रीधर व शेखर थोडे दूर चालत गेले दोघे, तेथेथे तीन चोरांनी त्यांच्यावर हल्ला केला. त्यांना असं कांहीतरी धडेल ही कल्पना होतीच, म्हणून ते त्यांच्याशी दोन हात करायला तयार होते. दोघांनी आपल्या मुठींत लाल तिखटाच्या पुड्या बंद करून ठेवल्या होत्या, त्या उघडल्या आणि चोरांच्या तोंडावर त्यांतली पूड फेंकली. दुसऱ्याच क्षणी, चोरांचे

ओरडले, किंचाळले, ऐकू येऊ लागले. श्रीधरने ताकडतोच आपल्या घेतीमधून दोरी काढली आणि शेखरच्या मदतीने चोरांचे हातपाय बांधले. त्यानंतर त्यांनी खानाबळ मालकाशी गोडगोड बोलून त्याला राजाकडे आपल्याबरोबर नेले. राजाने त्याला अगदी कडक शिक्षा केली.

आणि नंतर आज्ञेने हंसत हंसत मुलांना विचारले, "वाहिलंत फेरानो, धाडसी श्रीधरने केवढा मोठा विजय मिळवला? श्रीधरच्याबरोबर शेखर नांवाचा जो लहानसा होता, तो दुसरा तिसरा कुणी नव्हता, स्वतः युवराजच होता. त्यानंतर शेखरने आपल्या पित्यापाशी श्रीधरच्या धाडसीपणाची खूण लुकी केली, आणि त्याला आगला तलवार नेमाचा, अर्धा शिफारस केली. विमल जरी पळून गेला तरी त्यालाही पकडून राजाच्या दरबारात आणले गेले. राजाने त्याला पाहू, या कथाणीमधून तुम्ही नंदळी काय शिकलात आणि तुम्ही नेहमीच काय लक्षांत ठेवाल?"

सगळ्या मुलांनी टाळ्या बाजवून मुक्तकंठाने म्हटले, "धैर्य वाढवते लक्ष्मी!"

अस्वल्या मांत्रिक

17

(काहीवेळा आणि काहीवेळा मांत्रिकापासून गाभाफेड बांधला आणि पंचतंत्रासारहित नगरांत पोचला. तिथे राजवाड्यामार्गेच्या मदारीचे अस्वल्या त्याच्यावर चालून गेले. त्यावेळी तिथे आलेल्या मांत्रिकांच्याच्या समुदायाने गर्भदात्या अस्वल्याबरोबर बांधले आणि त्यांना राजाकडे घेऊन गेले. त्यानंतर...)

राजभवनच्या पायऱ्यांजवळ पहारेकऱ्यांच्या सरदाराने तलवार उचलली आणि धागेताने चालत येणाऱ्या लोकांना त्याने थांबायला आगितले. नंतर तो मदारीला म्हणाला, "बघा, महाराज आजून दरबाराच वरमांत असवेत अस घाटतं. तुझ्या विचित्र अस्वत्ताला तिथे घेऊन जाणे उचित होणार नाही. त्याच्या पाठीवर जो वाज्र वस्त्र बसला आहे, त्याला आपल्या खांद्यावर घे आणि माझ्यामागून तू राजाकडे चल, येईल ना?"

सरदाराचा कोरडा, रुक्ष स्वर ऐकून मदारी चरासा नाराज होत म्हणाला, "तुम्हाला मला कांही

रगावायचं, बोलायचं अशील तर अगदी पाहिजे तेवढं रागवा. पण माझ्या या पांजलेल्या अरबलाचा अपमान मात्र करू नका. अनेक राजे, सरदार, मांडलिक व पंडितांनी त्याच्या हुशारीचे नेहमी पौरुषेय केलेले आहे. हे विचित्र नका की रामायणांत सेतू बांधायच्यावेळी ढगचा एक पूर्वजही तिथे उपस्थित होता हे ताडपत्र हाच त्याचा पुरावा आहे." असं म्हणून आपल्या कपड्यांतून त्याने एक ताडपत्राचा ग्रंथ बाहेर काढला.

पहारेकऱ्यांचा सरदार जोरजोराने हंसत सुटला व म्हणाला, "ही वंशावळ राजाच्या दरबारांतल्या

पुणेहितांना नंतर दाखवा आणि इनाम मिळवा. प्रथम त्या बघमास भानराजा, शत्रूच्या गुप्तहेरांना खांद्यावरून खाली उतरवा."

मदारी नावाचीने अस्वलाजवळ गेला आणि त्याची पाठ थोकाटत म्हणाला, "माझ्या शूर मित्रा, या भानराजा आधी खाली उतरवा." नंतर त्याने मायामर्कटाच्या कमरेला बांधलेली दोरी खेचली.

अस्वल ओरडायला लागला आणि मायामर्कटाची कंबर पकडून ते त्याला खाली उतरवणार तेव्हात मर्कटाने किचकिचत खाली उडी मारली आणि म्हणावला लागला,

"ऐक, अस्वल्या! मांत्रिकाकडून तुमच्या राजाचे फार मोठे नुकसान होणार आहे. कुठे आहे तुमचा राजा? माझे मंत्रदेव कुठे आहे?"

त्याचे बोलणे ऐकून तिथे जमलेले लोक टाळ्या बाजवायला लागले.

एका माणसाने माकडाला एक तांब काठी दाखवीत म्हणले, "हा बघ कीं तुम्हा मंत्रदेव!

दाखव आता आपले अद्भुत कार्य!"

मायामर्कटाने लगेच ताठी काढून फेकली आणि ती जमिनीवर साळ उभी केली. नंतर एक उडी मारून तो त्या काठीवर चढून एका पायवर उभा राहिला. मायामर्कट म्हणाला, "अरे मूर्खानो, असा चमत्कार कुणाला करता येईल का? तुमचा राजा व राज्य, लोकसंघ संकटात सापडणार आहे, धोक्याची घंटा वाजवला लागलेली आहे, आणि तरीदेखील तुम्हीलोक जादूटोण्यामध्ये गंमती पाहाण्यांत रंग आहात. किती आहान तुम्ही?"

पहारेकऱ्यांचा सरदार मायामर्कटापाशी आला. एकदाच पायवर उभा असणाऱ्या मर्कटाला तो म्हणाला, "अरे, तू शत्रूचा गुप्तहेर नाहीस ना? मांत्रिकाची भीती तू थारवार बोलून दाखवतो आहेस. खरं आहे का?"

मायामर्कटाने मोठ्या चपळाईने खाली उडी मारली, आणि सरदाराच्या हातांतली काढून घेतली. त्याने कमरेला बांधलेली दोरी कापून काढली आणि चिड्डून विचारले, "मूर्खानो, मी किती प्रतिभाली आहे ते समजत का? माझ्यांत ताकद आहे. तुमच्या राजाला ताकदतोब इथे बोलवा."

पहारेकऱ्यांच्या सरदाराबरोबर तिथे हजार असलेले सगळेजण भीतीने गांगरले होते. मायामर्कट हातांतली तलवार नाचवत सरदाराजवळ येऊन म्हणाला, "अरे ओ नंदीदेवा, तू माझी आज्ञा ऐकली नाहीस का?"

सरदाराची घाबरणुंटी उडाली होती. तो

घडयत म्हणाला, "महाराज दरबारांत आहोत. अशा वेळी मी त्यांना इथे बोलावण्याची हिंमत कशी करणार? ते माझे शिरच्छेद करतील!"

"ठीक आहे तर! मीच स्वतः त्यांच्याकडे जाईन. वाटेतून दूर हो!" मायामर्कटाने आज्ञा केली. सरदार निमूटपणे पायऱ्या चढून पुढे आला. मर्कटही त्याच्याबरोबर गेला. पण तिथे लोकांची गर्दी जमलेली होती, ती मात्र तिथेच खिळलेली होती. या दोघांच्या मागून जाण्याचे धैर्य त्यांच्यात नव्हते.

त्यावेळी जितकेतू राजा सिंहासनावर बसून ज्येष्ठ मंडळींशी बोलण्यांत रम्य होता. अचानक हा पहारेकऱ्यांचा सरदार राजासमोर गेला आणि काँगऱ्या आवाजांत म्हणावला लागला, "महाराज, करावी. माझ्यामागून हातांत तलवार घेतलेला, धान्यसारखा दिसणारा जो येतो आहे, तो महाशक्तीमान आहे. आपल्या राज्यावर जे संकट येऊं पातते आहे, त्याबद्दल आपल्या करण्यासाठी तो येतो आहे."

जितकेतू व दरबारांतले लोक मायामर्कटाला बघून चकित झाले. आणि नंतर मात्र त्याचे विचित्र रूप पाहून मोठमोठ्याने हसतवत लागले.

सिंहासनाच्या बाजूलाच दोघे मंत्री उभे होते. त्यांच्याकडे बघत जितकेतू राजा म्हणाला, "आमचे मुख्यमंत्री जीवगुप्त यावेळी इथे नाहीत. ते उमरने तर बरं झालं असतं." आणि राजाने सरदाराला नभीरपणे प्रश्न केला, "अरे भिज्या, एका सामान्य माकडाला तू नगरवेशीचे दार तर उघडलेस. आणि तर त्याला इथे आमच्यासमोर तू स्वतःच काय घेऊन आलास? जर खरोखरीच चांदोबा

शत्रूचे सैनिक पेशीजवळ येऊन पोचले असले, तर तू काय केलं असतंस कृपास ठाऊकीं तुम्हा शिरच्छेद करा, अशी मी आज्ञा देतो. नगराचा मुख्य चौकीदार दोंदोरेन कर्नामने या आज्ञेची अंगलवजावणी करील."

राजाच्या आज्ञेचे रत्यागत करीत सर्वांनी टाळ्या बाजवल्या. तोपर्यंत मायामर्कट राजाकडे व दरबाराच्याकडे डोळ्यांची पापणीदेखील न हलवला एकदाच बघत होता. तो एकंदम ओरडून म्हणाला, "जय तांत्रिक गुरू!"

आणि जितकेतू उपस्थितांना उद्देशून मायामर्कट म्हणाला, "आपण शांत राह्या. माझे म्हणणे लक्ष देऊन ऐका. मी काही सामान्य माकड नाही, मी एका महान मांत्रिकाचा मुख्य शिष्य आहे. माझं नांव प्रतिमती आहे, असता कालीवर्मा नांवाचा एक धाडसी वीर आणि अस्वल्या नांवाचा एक मांत्रिक, हे दोघेही तुमच्या नगरावर हल्ला करायला

येत आहेत, ते तुम्हाला सांगून राखण करण्यासाठी मी इथे आलो आहे."

मायामर्कटाच्या या बोलण्यामुळे दरबारांत एकच खळबळ उडाली. राजा जितकेतू कांही वेळ स्तब्ध होता. नंतर त्याने सिंहासनावरून उतरताना मायामर्कटाला म्हटले, "तुझ्या बोलण्याच्या पद्धतीवरून हे स्पष्ट दिसतंय की तू कांही सामान्य यात्रा नाहीस. आता राहिलेला राखण राखण्याची गोष्ट!"

त्या कालीवर्मला आणि त्याच्या साथीदारांक पकडून इथे आणण्यासाठी तर मी आमचे मुख्यमंत्री जीवगुप्त आणि त्याच्या बरोबर कांही सैनिक पाठवले आहेत. ते कुठे आहेत? त्यांची काय बातमी आहे?"

मायामर्कटाने हसून उत्तर दिलं, "त्या सान्यांना कालीवर्मने आपल्या तलवारीने आणि अस्त्रवल्या मांत्रिकांने आपल्या मंत्रदेहाने"...

आणि तो एकदम थांबला. गेटलेल्या नजरेने इकडे तिकडे बघत तो म्हणू लागला, "जय मांत्रिक गुप्त! माझा मंत्रदेह कुठे आहे?" आणि तिथून उडी मारून थोड्या अंतरावर उभ्या असलेल्या सरदाराजकड गेला आणि त्याने त्याचा गळ धरला.

मर्कटाच्या फंजलून आणली सुरक्षा करण्याचा प्रयत्न सरदाराने करून राहिला आणि तो म्हणाला, "मर्कटमहाराज, मंत्रदेहाची मला कुठे आहे माहिती? महाराज, तुम्ही माझे प्राण वांचना."

तिथे दरबारांतल्या दोघा बळकट सरदारांनी मायामर्कटाची कंकर पकडून धरले आणि सरदाराची लुटका केती. त्यांनी मर्कटाला सांगितलं, "महाराज, या राज्यांत माणसांचा प्राण धोण्याचा अधिकार महाराजांनाच आहे असली बळजबरी करणे न्यायाला धरून नाही. शांत व्हा!"

मायामर्कटाने संतापाने दांतओठ आवळते व त्यांना म्हटले, "राजा जितकेतू, या सांगायचं ते मी थोडक्यांत सांगतो. ऐका तुम्ही इथे नगराच्या वेष्टीयरची दारे बंद करून सिंहासनावर आरामात बसला आहारा आणि आणले मनोरंजन करीत आहात. म्हणून नगराच्याबाहेर कायलंय त्याची तुम्हाला आज्ञात कल्पना नाही. तुमचा मुख्य चौकीदार आता अस्त्र धरून चालला आहे. तो कालीवर्म आणि अस्त्रवल्या मांत्रिकांबरोबर आहे. त्यांच्याबरोबर एक राक्षसही आहे. ते सगळेजण तुमच्या नगरावर हल्ला करणार आहेत."

राक्षस शब्द ऐकल्याबरोबर चक्रावून जाऊन जितकेतूने म्हटले, "आजवर मी नुसते

राक्षसांबद्दल ऐकले होते, पण कधी पाहिले मात्र नव्हते."

त्याचे हे बोलणे ऐकून मायामर्कट जोरजोराने हंस्ला आणि म्हणाला, "तर मग तुमची ही इच्छादेखील तोंडवर पूर्ण होईल. पण त्या भयंकर राक्षसाला पाहिल्यानंतर तुमचे प्राणपाखरं उडून जाईल."

जितकेतू राजाचे दोन्ही मंत्री भीतीने बरबर कांपत होते आणि एकमेकांकडे बघत राजात विचारं लागले, "महाराज, या संकटानून कसे काय वाचणार?"

"मी राजा आहे आणि म्हणून हा प्रश्न म्हणजे मीच तुम्हाला विचारायला हवा! तुम्ही मंत्रीपदावर बसलेला तावकीचे नाहीत. काणी तुम्हाला काढून टाकतो आहे. नव्हा मुख्यमंत्री जीवगुप्त असता तर त्याने खूप विचार केला असता. आणि संकटानून वाचण्याचा सुचवला असता."

त्यानंतर जितकेतू मायामर्कटाकडे आला. तिथूनच सर्व उपस्थितांना संबोधून राजा म्हणाला, "मांत्रिकांच्याबरोबर राक्षसदेखील आपल्या नगरावर हल्ला करायला येत आहेत. तुम्हीच स्वतःची आपण आपण काय करायचे? त्यांच्यापासून आपले संरक्षण कसे करायचे?"

कुणीही कांहीही सुचवले नाही. हल्लेखोर नगरांत प्रवेश करण्यापूर्वी आपण पकून कसे जायचं, आपली जीववस्तू, पैसाअडका कसा बरोबर न्यायचा, याच काळजीत प्रत्येकजण होता.

कुणीही कांहीच उत्तर दिले नाही, हे पाहून

आणि त्यांची विकट परिस्थिती जाणून राजा मायामर्कटाला म्हणाला, "तुझे रूप बानराचे असले, तरी तुझी बुद्धि मी व माझा मंत्री जीवगुप्त यांच्यासारखीच तीक्ष्ण आहे. त्या राक्षसाने बहुधा माझ्या मंत्र्याला गिळून टाकले असावे. क्षणपासून मी तुलाच माझा मुख्य मंत्री नेमतो आहे. शत्रूचा संहार करण्याची, किंवा राज्याच्या संरक्षणाची एखादी योजना सुचव आणि ती लगेच अंमलात आण." असे म्हणून राजाने मर्कटाच्या हात पकडला आणि त्याला सिंहासनावर बसवले.

दरबारांत टाळ्यांचा कडकडाट झाला. मायामर्कटाने आपली तलवार तोंडात धरली आणि दोन्ही हात बर उचलले; जसा कांही तो त्यांना अभयदान देत होता!

तो कांही बोलणार होता तितक्यांत त्याची तलवार तोंडातून खाली पडली. मायामर्कटाने

खाली न वाकता शेपटीने तलवार उचलून घेतली आणि तो सर्वांना उद्देशून कांहीतरी बोलण्यापूर्वीच सभाद्वारापाशी गडबड सुरू झाली. सर्वांनी त्या दिशेकडे पाहिले.

फाटके कपडे, डोक्यावर पागोटे नाही, अशा अवस्थेत जीवगुप्ताने दरबारांत प्रवेश केला. त्याच्यामागून सूर्यभूती सांबलिक आणि दोन सैनिक दरबारांत आले. जीवगुप्ताला बघून कांहीजण ओरडले, "प्रधानमंत्री जिघंत आहेत, त्यांना राक्षसाने गिळलेलं नाही."

मायामर्कटाने नाराज होऊन तलवार बर उचलीत म्हटले, "अरे, नगरांतल्या मूर्ख प्रमुखानो, थोड्याच वेळापूर्वी खुद्द महाराजांनी मला प्रधानमंत्री नेमले आहे! इतक्या लोकर ते विस्मयलत की काय?" नंतर जितकेतूकडे वळून म्हणाला, "महाराज, तुमचा काय विचार आहे? आता तुमचा प्रधानमंत्री मी आहे, की शत्रूकडे पाठ फिरवून पळून आलेला हा जीवगुप्त आहे?"

"आमच्या राज्याचा प्रधानमंत्री हा मर्कटच आहे, आणि हा माझा अदक निश्चय आहे. या क्षणापासून जीवगुप्त राज्यांतला एक सर्वसाधारण

नागरिक आहे." जितकेतू राजाने घोषणा केली. जीवगुप्ताने चटकन म्यानांतून तलवार काढली आणि मायामर्कटाकडे रागारामाने बघत तो म्हणाला, "हा नालायक मूर्ख वानर, चंद्रशिला नगराचा प्रधानमंत्री आहे काय? उघट्टेह यक्षसाच्या गदेच्या तडाख्यांतून मीच त्हाला एकवेळ वाचवला होता. आता मीच याचे होके धडपेगळे करतो." असं म्हणून तो मर्कटाकडे वळला.

जितकेतूने नागजीने म्हटले, "जीवगुप्त, थार हा कांही साधासुधा वानर नाही. हा प्रतिभेची नावाचा एक महान गांत्रिक आहे."

"याने अस्वल्ग नांत्रिकाचा मंत्रदंड चोरला आहे. कुठे आहे तो मंत्रदंड? त्याच्याखेरीज का अतिसामान्य वानरासारखाच आहे. तलवारीने मी आता त्याचे आणि शेपटी छाटून टाकतो बघा!" असं म्हणून जीवगुप्त मायामर्कटातून तुटून पळाला.

"जय गांत्रिक गुप्त!" असे ओरडत मायामर्कटाने आपली शेपूट जोराने मोल फिरवली. जीवगुप्तची तलवार खेचून घेतली आणि आपली तलवार बर उचलली. (क्रमशः)

वेताळ
कथा

रसराजा रसिक राजा

निरधन्याचा महामेरु विक्रमार्क म्हां शाळाजयला आला. त्याने शब पाती उतरवून छांबावर बेंतले आणि तो रमशानाच्या वाटेने जाऊ लागला. तिथं रमशानाच्या आंत तपलेल्या वेताळाने विचारले, "राजन, या भयंकर रमशानात आपले लक्ष्य साधण्यासाठी तुम्हाला किती कठोर श्रम करित आहिस. तुम्हे हे श्रम वाया जातील हा विचार तुम्हाला मनांत कधी आला नाही का? कारण राज्यकर्त्यांच्या आज्ञा कुणीही डावलू शकत नाही, असा त्यांच्या मनांत अहंकार भरलेला असतो. रसराजा नांवाच्या कवीच्याबाबतीत कीरांग राजाने जो व्यवहार केला, तो अगदी निरर्थक होता. त्याची कहाणी मी सांगतो ती ऐक म्हणजे तुला

चालताना वाटणार नाही," आणि येताळ त्यांची गोष्ट सांगू लागला.

"वीरांग ■ सिंधूर देशाचा राजा होता, ■■■ कवितेमध्ये विशेष अभिरुची होती. एकापेक्षा एक सरस कवि ■ ऐक्याला म्हणून दरनव्याच्या दिवशी देशांतल्या नामवंत कवींना तो निमंत्रण पाठवीत असे, नि त्यांचा सत्कार करीत असे. पण चांगले वा वाईट काव्यांतला फरक त्याला स्वतःला सांगता येत नव्हता, म्हणून दरबारांतल्या कवींच्या सल्ल्यानुसार निर्णय घेण्याचे काम राजाने महामंत्र्यावर सौंपवले होते. सन्मान केलेल्या कवींच्या कविता ऐकून त्यांत काही विशेष गुण राजाला आढळले नाहीत. दरबारांतल्या कवींनाही त्या नीरस, दिशाहीन आणि उथळ वाटत होत्या. त्यांची समजूत होती कीं या कवींना 'उत्तम' म्हटले तर आपले दरबारांतले पद त्यांना

मिळायचे। या भीतीने ते कवी, नवोदित कवींपैकी साधारण प्रतिभेच्या कवींचीच सन्मानासाठी निवड करीत होते.

दोन वर्षांनंतर वीरांगने महामंत्र्याला बोलावून विचारले, "दिवसेदिवस आपल्या देशांतल्या कवितेची पातळी खाली जाते आहे. याचं काय ■ असवं?" "महाराज, आपण कित्येक महाकाव्ये वाचलेली आहोत. आपल्या दरबारी कवींपेक्षा श्रेष्ठ कवी देशांत नाहीत. आपल्या सत्कारामुळे नवीन कवींनाच प्रोत्साहन मिळते, पण त्यामुळे श्रेष्ठ काव्यनिर्मिती होते असं नाही." महामंत्र्याने सांगितले.

राजा विचारांत ■■■ अंतःपुरांत गेल्यावर राजाने राणीला ■ विपवावाचत सांगून म्हटले, "अर्थहीन कवितांना प्रोत्साहन देणे, आणि ■ कवींचा ■ करणे निरर्थक आहे ना?"

राणीने नकारार्थी मान हालवीत म्हटले, "हजार वर्षांत सूर्याचे तेज क्षीण होते कां? आणि जरी क्षीण झाले तरी ■ आपल्यासारख्यांना कसे कळावे? मला वाटतं महान कवी प्रत्येक काळांत होत असतात, पण त्यांची प्रतिभा ओळखू शकणारे स्वामी फार थोड्या काळांत असतात."

चकित होऊन राजा राणीला म्हणाला, "तुझी ही तुलना म्हणजे एक महान कविताच आहे. माझी राणी इतकं सुंदर बोलू शकते, इतके चांगले विचार मांडू शकते हे मला अद्याप माहीत नव्हतं. आत्तापर्यंत मी देशांतल्या महान कवींना ओळखलेच नव्हतं. ही माझी चूक आहे. आता आधी मला तुझा सत्कार करावयाचा हवा!"

त्यावर राणी लगेच म्हणाली, "महाराज, माझे

बोतणे आपल्याला ■ श्रेष्ठ वाटले असले तर आपण माझा नव्हे, पण माझी दाररी नीला, हिचा सत्कार करावा, कारण हे वाक्य तिचे आहे!"

वीरांग जास्तच आश्चर्यचकित होऊन म्हणाला, "माझ्या देशांतली एक दासी इतका उत्तम विचार व्यक्त करते, ह्याचा मला ■ आनंद वाटतोय. तिने ■ कोणत्या संदर्भात म्हटलं, ते तरी सांग!"

"दोन दिवसांपूर्वी मी नीलाशी बोलत होते. ती म्हणत होती कीं जसेजसे माझे ■ वाढते आहे, तसे तसे माझे सौंदर्य जस कमी होऊ लागले आहे. सूर्याचे तेज हजार वर्षांनंतर थोडे कमी होते हे ■ तिने ■ दिला. आणि जरी तेज कमी झाले तरी ते कांही सामान्यांना कळत नाही." राणीने म्हटलं.

वीरांगने नीलाला बोलावून घेतलं आणि तिची खूप स्तुती केली. ती घाबरून म्हणाली, "महाराज, कमळाचा जन्म होतो त्याचं श्रेय चिखलाला जात नाही. कमळ हे अजून ब्रम्हाचं आरान आहे, पण ते सृष्टिकर्ता होऊ शकत नाही. ब्रम्हाने वेदांताची रचना केली, पण म्हणून त्यांची पूजा केली जात नाही. मी ज्या ओळी सांगितल्या, त्या माझ्या नाहीत. एका महिन्यापूर्वी रसराजा नांवाचे एक महाकवी आपल्या नगरांत आले आहेत. ते आमच्या घरी राहातात. मी जे कांही बोलसे, ते त्यांचेच विचार आहेत."

राजाला या खुलाशाचे नवल वाटले, नि त्याने विचारले, "ते रसराजा नुसते मोठे कवी नाहीत, महान पंडितदेखील असवेत असं वाटतं. त्यांना सांग कीं मला त्यांना लगेच भेटायचं आहे."

नीलाने रसराजाला राजाची आज्ञा सांगितली. त्यांनी हसून म्हटलं, "राजाला सांग कीं मला त्यांचा निरोप मिळाला. जेव्हा माझ्या कानांना चातता येईल, तेव्हा त्यांना मी अवश्य भेटेल."

नीला जेव्हा ही गोष्ट महाराजांना सांगत होती, तेव्हा राणी तिचे शेजारीच उभी होती. रसराजाला काय सांगायचं आहे ते राजाला कळतं नाही. त्यावर राजा वीरांग राणीला म्हणाला, "हा रसराज निरोप ऐकतो पण भेटायला येत नाही. हे सांगायचा त्याचा हेतू इतकाच कीं मी स्वतः त्याच्याकडे जायचं आणि त्याला निमंत्रण द्यायचं!" आणि नीलाकडे वळून राजाने विचारलं, "त्यांना विचारून सांग कीं मी त्यांना केव्हा भेटू शकतो ते!"

नीलाने हे रसराला जेव्हा सांगितलं तेव्हा तो म्हणाला, "दिवसभर मी लिहीत बसतो.

माझ्याकडे फक्त रात्रीच वेळ असतो. त्यावेळी मी कांही श्रीत्यांना माझ्या कविता ऐकवतो, राजाला सांग की त्यांना भेटायला कांही मला वेळ नाही."

नीलाची ही बातमी ऐकून राजा एकदम नाराज झाला. त्याने काढवटपणे नीलाला म्हटले, "त्यांना सांग की उद्याच रसराजाने मला भेटलं पाहिजे." नीलाने हेही रसराजाला सांगितलं. कोणतीही थलचिबल न होता त्याने उत्तर दिलं, "मला जे आवडतात, त्यांना मी भेटतो, त्याबाबतीत मी स्वतंत्र आहे. त्यासाठी मला अपराधी ठरवून शिक्षा दिली गेली, तर तो दुष्टपणा होईल. आणि जो राजा अन्यायाने वागत राहातो, त्या देशाचं ते दुर्भाग्य होऊन बसतं!"

या उत्तराची राजाला मुळीच अपेक्षा नव्हती. तो थक झाला. नीलाही बोलतबोलत थकली.

वीरांगने ते पाहून तिला विचारलं, "आमच्या दोघांच्यामध्ये तू दूतीचे काम करते आहेस. त्यामुळे तुला कांही मनस्ताप तर होत नाही ना?"

नीलाने लगेच म्हटलं, "महाराज, असं कांही नाही. आपण रसिक राजा आहात. रात्री रसराजा आपल्या कविता सर्वांना ऐकवतात. त्यावेळी आपण येथे पातडून तिथे यावे आणि त्यांची कविता ऐकावी. अर्थात हे पटलं तरच!"

वीरांग राजाला नीलाची ही कल्पना योग्य वाटली. त्या रात्री राणीला सान्ना तो एका सभामध्य नागरिकाच्या घेवांत नीलाच्या घरी गेला. रसराजाचे वाक्यवाचन व गायन ऐकून राजा वीरांग तर फारच प्रभावित झाला. एक महान कवी आहे त्याला पटलं. एकेक श्रुता आपल्या शंका कवीला विचारत होता आणि रसराजा मोठ्या प्रेमाने शंकांना उत्तरे देत होता. त्याचे विकरण ऐकून, एक उत्तम पंडित आहे हेही राजाला जाणवलं. कांही वेळानंतर राजा उभा राहिला, पण काय विचारावं तेच त्याला कळेना.

तेव्हा रसराजाने त्याच्याकडे बघत म्हटले, "संकोच करू नका. आपली मोकळेपणाने विचारा," "आमच्या वीरांगराजाने उत्तम कवीचा सन्मान करायची प्रथा सुरू केली आहे. आपली कविता व पांडित्य फार श्रेष्ठ प्रतीचे आहे. तरीदेखील आपल्याला सरकारी सन्मान अद्याप मिळाला नाही. आपण द्याचं कारण सांगू शकाल कां?" राजाने आपली शंका व्यक्त केली.

"राजाला वाटलं असेल की माझी कविता व

ज्ञान त्या योग्यतेचे नाही, इतकंच!" रसराजाने म्हटलं.

"आमच्या महाराजांनी आपली कविता अजून ऐकली नसेल. आपण एकदा राजाला भेटायला गेवात तर बरं होईल." वीरांगने म्हटलं.

रसराजाने हसून म्हटलं, "सन्मान मिळवाय अशी माझी इच्छा असती तर मी अवश्य राजाकडे जाऊन म्हटलं असतं, "महाराज, माझा सन्मान कदा, पण आता माझा सन्मान करायची धाई होतेय. तेव्हा, ते स्वतःच इथे आले आणि आपली इच्छा त्यांनी प्रकट केली तर ते जास्त डीक होईल!"

रसराजाचे बोलणे ऐकून तिथे उपस्थित असलेले सर्व लोक लागले. वीरांगचे चेहरा पडला. त्याने हळू म्हटलं, "राज्यकर्त्यांना कितीतरी कामे असतात. आपणच त्यांच्याकडे नजर ठेवायची व योग्य होईल!"

"अशा कामांत गुंतलेल्या राजाला कसं समजणार की उत्तम कवी कोण आहे?" रसराजाने विचारले.

"ती जबाबदारी सांभाळण्यासाठी महामंत्री आणि दरबारी कवी आहेत ना! आपण त्यांना भेटावे." वीरांगने सुचवले.

रसराजाने पुन्हा हसत सांगितले, "आपल्या सांगण्याचा अर्थ होतो की मी स्वतः जाऊन त्यांना भेटून सांगू की महाराज, मी उत्तम कवी आहे, माझा सन्मान करावा! म्हणजे अशा स्थितीत मी केवळ एक कवी आहे, उत्तम कवी नाही. कुणाकडे कांही मागून घेणं, त्याला दान

म्हणताना. आपले राजा सन्मानाचे दान करतात. असल्या सन्मानापासून उत्तम कवी दूर राहातात. त्यांना असले सन्मान परत नसतात, जर तुम्ही मला उत्तम कवी मानत असाल, तर माझा सन्मान झाला नाही, याचाच आनंद माना!"

वीरांग तिथून निमूटपणे निघून गेला. दुसऱ्या दिवशी त्याने महामंत्र्याला म्हटले, "राणी-साहेबांची दासी नीला, हिच्या घरी रसराजा नांवाचा एक महाकवी पाहुणा म्हणून आलेला आहे. तुम्ही व दरबारी कवी जाऊन त्यांना भेटा आणि त्यांच्या प्रतिभेबद्दल आवश्यक ती माहिती काढून या."

महामंत्री व दरबारी कवींनी राजाच्या आज्ञेचे पालन केले. परत येऊन महामंत्रींनी राजाला सांगितले, "महाराज, आपल्या दरबारी कवींना वाटलं की रसराजाच्या कवितांमध्ये फारशी शक्ती

नाही, त्या पोकळ आहेत. राजसन्मान भिन्नगुणा-
साठी रसराजा सर्वस्वी अयोम्य आहे."

महामंत्र्यांचे बोलणे ऐकून वीरांगला राग आला,
पण तो न दाखवता राजा म्हणाला, "मी स्वतः
रसराजाची कविता ऐकली आणि मी मंत्रमुग्ध
झालो होतो." आणि नंतर राजाने सर्वांना काय
घडलं ते सविस्तर सांगितलं सान्या दरबारी
कवींनी शरपेने माना खाकी धातल्या आणि
राजाची क्षमा मागितली.

राजाने मंत्र्यांकडे सूचक नजरेने पाहिलं. असें
कां होतं होतं त्याचं खरं कारण आता राजाला
समजलं होतं. मंत्र्याने नम्रपणे उचार दिलं, "महाराज,
मी नेहमी दरबारांतल्या कवींवर विश्वास ठेवत
आलो, म्हणून ही चूक झाली. ते इतके स्वार्थी
असतील, अशी माझी कल्पना नव्हती."

त्यानंतर राजा जेव्हां अंतःपुरांत गेला तेव्हां
दारी नीला राणीला सांगत होती, "राणीसाहेब,
रसराजा कवींना महाराजांचे दर्शन घ्यायची इच्छा
आहे. माझ्यामार्फत त्यांनी त्यासाठी परवानगी
मागितली आहे." हे बोलणे ऐकून राजाने नीलाला
सांगितलं, "मी स्वतः येऊन त्यांना भेटीन व

निमंत्रण देईन." हे ऐकून राणीला फारच आश्चर्य
वाटलं. वेताळाने ही गोष्ट सांगून म्हटले, "राजन्,
कवी रसराजा हा वाजवीपेक्षां जास्त अहंकारी आहे
हे स्पष्ट दिसतंय. तो सन्मानास पात्र आहे हे मान्य
असलं तरी त्याची नियड झाली नाही, ही नजरचूक
असू शकते. पण स्वतः जाऊन त्याला निमंत्रण
देण्यांत राजाचा काय हेतू आहे? माझ्या
शंकेचे उत्तर माहीत असूनही जर नृगण राहिलास
तर तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होतील."

विक्रमार्क म्हणाला, "रसराजा दुराभिमानी
नाही किंवा अहंकारीही नाही. दरबारी कवींचा
हाय होता तो उघडकीस आणायचा, हाच केकळ
त्याचा हेतू होता. रसराजाने ठीक सांगितलं की
गौरव आहे, नव्हे! हे सत्य
आखेरीस समजले, म्हणून राजाने स्वतः
आमंत्रण देण्याचा निर्णय घेतला. राजा वीरांग
केकळ राजाच नसून एक रसिक आहे."

राजाचे मौन भंग करण्यांत झालेला
वेताळ शवासहित गम्यन झाला आणि पुन्हां
झाडावर जाऊन बसला.

(आधार - "वसुंधरा" यांची रचना)

ज्यूडोचे मूळ आहे केरळांत!

कलरीपयट्टु ही केरळची प्रसिद्ध युद्ध कला आहे. त्याचा प्रभाव
व काही मूळतत्त्वे ही केरळच्या अनेक नृत्यशैली व नाट्यकलेत
आपल्याला दिसतात. अगदी कथकलीत देखील!

कलरीपयट्टुची नृत्यशैलीतून कोलकली, बेलकली आणि
यात्राकली या नृत्यप्रकारांत दिसून येतात. शतकांत
बोधीधर्म नांवाच्या बौद्धभिक्षूने ही कलरीपयट्टुची चीनमध्ये
प्रस्तुत केली. ही शिकवणवासाठी त्याने शाओलिन द्वे मंदिर निवडले.
कालांतराने या कलेतूनच ज्यूडो, कराटे आणि कुंग फूसारख्या युद्धकला
निर्माण झाल्या.

आणखी एक अलेक्झांडर

इसवी सनापूर्वी ३२७ मध्ये ग्रीक विजेता अलेक्झांडरने हिंदुस्तानवर आक्रमण केले ते आपल्याला माहीत
आहे. एक हजार वर्षांनंतर दुसऱ्या एका राज्यकर्त्याने स्वतःला दुसरा अलेक्झांडर मानले होते, तो होता
खिलजी वंशातला तिसरा शाहूक अझाजदीन खिलजी सुलतान! १२९० नंतर तो दिल्लीवर राज्य करीत

देशविदेशीच्या दंतकथा (बॅबिलॉन)

देव फार खात होता!

राजाच्या राजवाड्याच्या मागे एक टेकडी होती आणि त्या टेकडीवर राज्यांतले प्रमुख मंदिर होते. तिथला देव हा जागृत होता - इतका जागृत की रोज भक्तांनी अर्पण केलेले निवेद्य, मिठार्द्र, फळ, हे सगळं तो खात असे, देवळाच्या पुजान्याने राजाला सांगितले की इतरांसमोर नैवेद्य खातला देवाला संकोच वाटतो, म्हणून स्वादिष्ट पदार्थ बनवून संध्याकाळच्या पूजेनंतर देवाच्या मूर्तिसमोर ठेवले जात, नैवेद्य वाखवल्यानंतर मंदिराचे दरवाजे बंद होऊन कुलुपें लावली जात.

सकाळी लोक दर्शनाला येण्यापूर्वी, - त्यांत अनेक वेळा राजघराण्यांतली मंडळी व कधीमधी खुद्द राजा स्वतःही उपस्थित असत-पुजारी मंदिराची दारे उघडत, सकाळच्या सूर्याचे किरण गाभान्यांत पडत आणि उजेडांत नैवेद्याची नाई दिवशी आलेली दिसत. कधीकधी देवाला खूप भूक असे, सगळे पदार्थ रांगतेले असत, जे पदार्थ घेविए नसत, त्यांची भांडी तशीच असत, किंवा आणि तो पदार्थ गुप्तता चिबडतेला असे. देवाला घांगलेले पदार्थ फक्त आवडतात, अशी लोकांनी भायना झाली होती.

देवासाठी स्वयंपाक करण्यासाठी मुशकळान्यांत एक विशेष भाग होता. मंदिरा-राठी रोजचे भोजन तिथेच शिजवले जात होते. नाकीचे पदार्थ इतर दरबारी व सामान्य लोकांकडून अर्पण केले जात असत.

हा चमत्कार पाहण्यासाठी आसपासच्या राज्यांतले राजेराजवाडे, व सरदार यांना निमंत्रणे जात, व ते पाहून पाहुणेमंडळी फारच प्रभाक्षित होत होते. "ज्यांच्या राज्यांत असे जागृत दैवत आहे, तो राजा किती भाग्यवान!" पाहुणे म्हणत.

राजाला अधूनमधून प्रमुख पुजारी सांगत असे की देवाला कांही विशिष्ट पदार्थ हवे होते! ही भागणी पूर्ण करायची आज्ञा राजा सेवकांना देई, आणि ते पदार्थ मिथुनीने बनवले जात. एके दिवशी

डॅनियल नांवाचा एक विद्वान गृहस्थ राजावरून बोलत होता. तिथे मुख्य पुजारी आला आणि राजाशी कांहीतरी खाजगी बोलायचे आहे असं म्हणायला लागला. पण राजा डॅनियलबरोबरच्या बोलण्यांत रंगला होता. त्याला हा व्ययय आवडला नाही म्हणून आंतल्या दालनांत जाऊन बोलण्यापेक्षा तो पुजान्याला म्हणाला, "तुम्हाला जे कांही सांगायचे असेल ते इथेच सांगा. गृहस्थावर विश्वास ठेवा. तुम्ही जे मला सांगाल त्याबद्दल कांहीही इतरांपाशी बोलणार नाहीत." राजा म्हणाला.

पण पुजारी देवा सोडना. राजाशी एकत्रतातच बोलायचे आहे म्हणून तो हटून राजाने नाराजीने दुसऱ्या दालनांत गेले. थोड्या वेळानंतर राजा डॅनियलकडे परत आला. त्याचा चेहरा त्रास्तिक झालेला होता. "त्या पुजान्याला खारा कांहीच सांगायचा नव्हतं, आपली चर्चा त्याने उगीचच रोखली. बरं तर..."

"सरकार, जर ते विशेष कांही नव्हतं, तर पुजारी काय म्हणतं ते आशय मला सांगाल का?" डॅनियलने विचारलं.

"आज रात्री देवाला रोजच्यापेक्षा दुप्पट प्रसाद हवा आहे, आणि त्यांतही कांही खास पक्क्या तेवढंच!" राजाने उत्तर दिलं.

"तो असं सांगणार ही मी अपेक्षा केली होती!" पोटाबाने हसून डॅनियल म्हणाला.

"तुम्हाला हे कसं कळतं?" राजाने थक

होऊन विचारलं, डॅनियल मनकवला होता. राजाला माहीत होतं, पण पुजान्याच्या भगांत काय होतं ते या विद्वानाला कळलं असावं, यावर राजाचा विश्वासच बसना.

"सरकार, मला जे सत्य जाणवतंय ते गी सांगितल्याबद्दल आपण मला क्षमा करावी. कारण त्यामुळे आपण व इतर हजारो लोकांना मनस्ताप होईल." डॅनियलने नम्रपणे सांगितले. त्यामुळे राजाची उल्लेखना जास्तच चालवली गेली. राजाने त्याला सांगायचा आग्रह केला. तेव्हा डॅनियलने सांगितले की त्या रात्री मंदिरात कुलुपें लावण्यापूर्वी डॅनियलला गाभान्यांतल्या गूतीला तीन प्रदक्षिणा घातण्याची परवानगी देण्यांत यावी. म्हणजे दुसऱ्या दिवशी सकाळी तो राजाला सविस्तर उत्तर देईल. डॅनियलला तशी परवानगी राजाने आनंदाने दिली.

पण अंधारत डॅनियलने गाभान्यांत एकट्यानेच प्रदक्षिणा घातण्याच्या ही कल्पना पुजान्याला कांही आवडलेली दिसली नाही. पण राजानेच या

प्रस्तावाला मान्यता दिली होती, म्हणून त्याचा नाईलाज झाला.

त्या दिवशी संन्याकाळी राजा व डॅनियलच्या उपस्थितीत मंदिराचे दरवाजे बंद करण्यांत आले. "आज देवाला जो हवा तो भोग तयार केलेला आहे. आवडला म्हणजे मिळवत! माझ्या खास आचार्याने तो बनवला आहे. आणि हा आचारी म्हणजे जगांतला सर्वोत्कृष्ट बहुवाचार्य आहे. त्यामुळे आज मला कांही त्याच्या हातचे जेवण

मिळाले नाही!" म्हणाला. "सरकार, आज आपण पुजारी व त्यांचे पाहुणे यांच्यासाठी आपल्या आवडीचे भोजन खाऊ शकला नाहीत, ही तर दुर्दैवी नाव आहे."

"मी काय बोलतो ते कांही वेळा झानी मंडळीनादेखीत समजत नसेल. मी कांही माझ्या स्वयंपाक्याला पुजारी व त्यांच्या पाहुण्यासाठी स्वयंपाक करायला सांगितला नव्हता. देवासाठी भोग बनवण्यांत तो गुंतला होता." राजा म्हणाला.

डॅनियल कांही न बोलता नुसताच हंसला. राजाने नाराज होऊन आणखीनच गिबया उंचावल्या.

सकाळच्या वेळी राजा, डॅनियल व कांही चौकर सरदार, यांच्या उपस्थितीत मंदिराची कुलुपे काढली गेली. देवासाठी खास बनवलेले पदार्थ अदृश्य झाले. कुण्या मत्ताने प्रसाद म्हणून दिलेले कांही पदार्थ अर्धवट खाऊन तो मत्त होताच तो हळहळला, "आम्ही दिलेले पदार्थ कांही देवाला आचडले नाहीत!" डॅनियल पुन्हा हंसला.

"हे बघा, तुम्ही जे बोललात ते सिद्ध तरी करून दाखवा, केलेल ते सांगा, नाहीतर शिक्षा भोगायला तयार व्हा!" राजाने कठोर स्वराने आज्ञा केली.

"सरकार, ही दगडी मूर्ती प्रसाद खाने या व्याकर तुमचा खरंच विश्वास आहे का? जर या मूर्तीत खरोखरीच देव असेल तर आपल्यासारखी न्याला हांव असेल का? आणि रोजच्यापेक्षा जास्त प्रसाद, जो भक्तीभावाने अर्पण केलेला असतो, तो आणखी मागेत का?" डॅनियलने विचारले.

"डॅनियल, तुम्ही आंधळे आहात का? देवता जे चांगलं दिसतं ते त्याने सगळं संयत्तं, तुम्ही पाहता आहात ना?" राजाने विचारलं.

"सरकार, मी देवाचा अपमान करीत नाही, देवाच्या नांवाखाली जे तबाडी करीत आहेत, त्यांच्याकडे फक्त बोट दाखवतो आहे. ही भेषवस्ती हातांत धरा आणि माझ्या मागोमाग आपण यावं; कारण मूर्तीच्यामागे अंधाप अंधात आहे."

डॅनियलने राजाला मूर्तीच्या पाठीमागच्या बाजूला नेले आणि जमिनीवरचे पायलांसे ठरे लक्षपूर्वक पाहण्यास सांगितले. जमिनीवर राखेचा होता.

ठरे गागऱ्यांतल्या सर्वांत अंधार असलेल्या कोपऱ्यापर्यंत नेलेले राखे दिसत होते. त्या कोपऱ्यांतल्या गितीचे दलबून पाहिल्यानंतर तिथेच एक खोरदरवाजा असल्याचं आढळून आलं. तिथून मागेच पुजाऱ्याच्या घरापर्यंत वाट होती.

"हाचा अर्थ काय?" राजाने विचारले.

"सरकार, दररोज रात्री पुजारी आणि त्याच्या घरांतली मंडळी गागऱ्यांत येतात आणि प्रसादावर ताव मारतात! काल त्यांच्या घरी कांही खास पाहुणे आलेले मला माहीत होतं, त्याच्या सुनेचे आर्द्रवहीत आले होते. माहिजिकच, त्यांना जेवण जास्त हवं होतं आणि खास पदार्थ हवे होते. म्हणून मी संन्याकाळी तीनदा प्रदक्षिणा घालताना थोडीशी राख सगळीकडे शिंपवली. तुम्ही पाहिलेले ठरे पुजारी व त्याच्या कुटुंबियांच्या पायलांचे आहेत." डॅनियलने खुलारा केला.

"अरे देवा! देवाच्या नांवाखाली अशी तबाडी इतके दिवस चालली तरी कशी?" राजाला आश्चर्य वाटले.

"सरकार, आपल्याला लागते त्यापेक्षा मिळी-तरी जास्तपटीने व अगंतकाळ देवाला गुर्खाशी व भागदवांशी जमवून धरावे लागले. मग त्याची कारणे कांही कां असेतात! हरकत नाही, निदान उगता तरी सत्य परिस्थिती उघडकीस आली आहे!" डॅनियल म्हणाला.

(एम्.जी.)

Restore

127

तमिळनाडूची लोककथा

चतुर सूनबाई

रामनाथपुरभमधल्या एका श्रीमंत व्यापाऱ्याने आपल्या मुलाचे नांव भाम्यनथन असे ठेवले होते. मोठेवर्णा छ मुलगा आपल्या संपत्तीचा वारस होईल म्हणून त्यान सांभाळील, असे त्या पित्याला वाटले. पण मुलगा फारच मूर्ख निघाला. सारा वेळ मित्रांशी खेळण्यांत तो मगल असे. हे मित्र त्याची तोंडावर स्तुती करीत आणि पाठीमागे त्याला मूर्ख, बाबळट वगैरे त्याची टिंगल करीत.

व्यापारी साहजिकच वैराग्य झाला होता. "आपण म्हातारे झालो तरी भाम्या कांही कमावीत नाही. त्याला वाटत नाही." एके दिवशी तो पत्नीला म्हणाला. "पण तुम्ही तरी त्याला कांही आज्ञेपर्यंत घेता-बघवसायाबद्दल कांही शिकवलेत का?" तिने उत्तर विचारले. "श्री जेवायता बसल्यावर व्यापाऱ्याने मुलाला जरा कठोर स्वरांत सांगितले, "बघ, भाम्यनथ, उद्यांपासून नू माझ्याबरोबर दुकानांत थायचंस. आजता नू घेवला लाग, म्हणजे वेळ पडली की तुला आपला सास काश्मार सांभाळता येईल."

दुसऱ्या दिवशी भाम्या बहिर्लोच्याबरोबर गेला. पण दिवसभर दुकानांतले इतर लोक, किंवा मित्रांही, यांच्याशी सटरफटर गप्प मारण्यांत त्याने वेळ घालवला. तिसऱ्या दिवशी दुकानांत

गदी होती. त्यामुळे व्यापाऱ्याला भाम्याला कुणीतरी बोलावले व तो केव्हां निघून गेला, हे समजले नाही. भाम्या नंतर परत आला. चौथ्या दिवशी, भाम्या दुकानांतून बाहेर पडला तो परत आलाच नाही.

कांही दिवसानंतर भाम्याची आई म्हणाली, "आपण त्याचे लग्न करून टाकू, म्हणजे तो घरी राहील आणि अनावर जबाबदारी पडली की सुचरेल."

Join the dots
and complete
the pictureWhen Jane
and I completed
the picture

Fun Center

cream biscuits

at the
boys
and girls
club

Pranav

व्यापाऱ्याला नवल वाटले पण त्याने ही कल्पना मान्य केली. तो म्हणाला, "तू योग्य मुलगी बघत राहा, तोपर्यंत आपण त्याला आपली एक संधी देऊं या. तू उद्या त्याला तीन रुपये दे. एक रुपया जेवणासाठी, एक रुपया नदीत टाकण्यासाठी, आणि उरलेल्या तिसऱ्या रुपयामधून त्याने कांहीतरी खायला, कांहीतरी प्यायला, कांहीतरी पेरायला, कांहीतरी उगवयला, आणि कांहीतरी गोठशांतल्या माईला घालायला, असं आणायला सांग."

आईने भायनाथला दुसऱ्या दिवशी तीन रुपये दिले व करे खर्च करायचे तेही सांगितले. तो थेट बाजारपेठेत गेला नि त्याने रुपयाभराची भजी घेतली. खाताखाता तो नदीच्या कांठावर गेला. खिशांतला टप्या बाहेर काढून त्याने नदीत टाकायला म्हणून हातांत धरला. 'या वाझाच्या पाण्यांत हे नगण टाकाणे हा शुद्ध मूर्खपणाच नाही का?' असा विचार त्याच्या मनांत आला. पण आईने लक्षच करायला सांगितलेलं होतं. तो जवळच एका दगडावर विचार करीत बसला, त्या जागेवरून नदीचं पात्र सुरेख दिसत होतं.

कुणीतरी शेजारी उभं आहे अशी जाणीव त्याला झाली. मंदिरांतल्या पुजाऱ्याची मुलगी, भागीरथी तिथे उभी होती. हा तरुण कसल्यातरी काळजीत आहे हे तिला समजलं. "तुम्ही जीवविव घायला इथे आला नाहीत ना?" तिने अर्धवट गंमतीत, थंडेत, विचारलं.

तिचा भाऊ हरी, हा घाम्याचा मित्र होता.

"नाही म भागीरथी! हा रुपया नदीत नाही, त्याचा मी विचार करतोय."

"तू खरंच विचार करतो आहेस रे?" तिने हंसून विचारले.

भायनाथने तिला सारी कथा सांगितली. लक्षपूर्वक ऐकली आणि हंमली. "तो रुपया नदीत टाकू नकोस. तुझ्या आईची खरी इच्छा होती की तो रुपया तू स्वतःसाठी खर्च नयेस. तो तिला परत नेऊन दे."

"आणि उरलेल्या रुपयांत वस्तू कशा काय मी आणू?" भायनाथने भोळेपणाने विचारले.

आता मात्र गी खरखटून हंमली, "अरे, तू तरी कमाल करतोस हो तुझ्या आईला कलिंगड हवं होतं. त्यांत खायला प्यायला, पेरायला, वाढवायला, आणि माईसाठी खाण्देखील मिळतंच की!"

"हे मला कधी कळलंच नव्हतं हो, भागीरथी!"

दगडावरून उठत म्हणाला.

"चल तर. मी तुझ्यासाठी चांगले रस्ताळ कलिंगड निवडून देते." ती म्हणाली.

जेव्हा त्याने आईला कलिंगड दिले, ती घाबतच पतीकडे गेली ति म्हणाली, "पाहिलंत, भाय्या आता किती शहाळा झालाय तो! आता तो राहिलेला नाही हो!"

"त्याला इकडे बोलाव." व्यापाऱ्याने तिला सांगितले; व भाय्याला विचारले, "तुला नक्कीच कलिंगड घ्यायचे सुचले नसणार. दुसऱ्या कोणीतरी तुला तरा दिला असेल कोणी सांगितलं?"

भाय्याने खरं काय सांगितलं. ती हरीची बहीण भागीरथी होती.

"अरे, आपल्या गुरूजींची मुलगी होय? ती खरंच हुशार आहे. आणखी काय सांगितलं तिने?" व्यापाऱ्याने मुलाला विचारले.

"नदीत रुपया टाकू नकोस म्हणून सांगितलं. हा ध्या!" मुलाने व्यापाऱ्याचे नाजे पित्याला दिले.

भाय्या बाहेर गेल्यावर व्यापारी बायकोला म्हणाला, "भाय्यासाठी नवरी मिळतली."

"ही गुरूजींची मुलगी कां?" पत्नीने खात्री करून घेतली.

"नाहीतर कोण? ही मुलगी हुशार आहे

चांदोबा

नि चतुःही आहे. आपल्या भोळ्या भाय्याला ती छान संभाळेल." व्यापाऱ्याला आनंद झाला होता.

भाय्याचे आईवडील तिच्या आईवडिलांना भेटले आणि त्यांनी भागीरथीला मागणी घातली. झालं, लग्न झाले नि झाले.

लग्नाच्या दुसऱ्या दिवशी भाय्याला कांही दुकानांत जायची इच्छा नव्हती. पण भागीरथीने आग्रहाने त्याला वडिलांच्या बरीबर पाठवले. दुकानांत भाय्या अस्वस्थ होता, नि व्यापारी खुशीत होता. त्याने भाय्याला घरी पाठवले.

आठवड्यानंतर भाय्याला पतीनुसार पत्नीला घेऊन सासुरवाडी गेला. तिला तिथे रोडू तो परत दुकानांत गेला. आणि त्याने कामांत लक्ष घातले. पित्याला वाटले आपली कुवत ओळखण्यासाठी आपण भाय्याला संधी दिली पाहिजे.

दुसऱ्या दिवशी भाय्याला वडिलांनी सांगितले

सोंगट्यांचा खेळ सुरू झाला. दिव्याचा मंद उजेड होता. पहिले दोन्ही डार भाग्या जिकला. साहजिकच त्याला स्फुरण चढते. तिसऱ्या डारांत ती स्त्री जिकली. चौथ्या डारांत भाग्याची सरशी होत आली होती. नितकथांत तिच्या मांजरणे दिवा पाडला आणि दिवा

कीं शेजारच्या गांवात जाऊन दुकानांत येवण्यासाठी कांही माल निवडून आणायचे काम भाग्याने करावे. वडील त्याला खोदीसाठी पैसे व सोयरीला एक नोकर देणार होते. रात्री त्या गांवातच मुआम करून दुसऱ्या दिवशी परत यावे अशीही त्यांनी भाग्याला सांगितले.

सकाळीच उठून भाग्या एका नोकरासह छकळ्यांत बसून निघाला. त्या गांवात पोहोचल्यानं कुमार झाली. त्यांनी छकळ्या परत पाठवून दिला. दोघांनीही बाजारांत फेरफटका मारला व मानाची चौकशी केली. नंतर त्यांनी मुक्कामासाठी एक खानाबळ शोधली. एक तरुण स्त्री ती खानाबळ चालवत होती.

तिने भाग्या व त्याच्या नोकराला जेवायला वाढले. तिने सहजपणे त्यांना रात्री 'बुगाराचे खेळ खेळायचे असले तर खेळू या' असे सुचवले. आता भाग्या एक सधन व्यक्ती होता, थोडे पैसे जिकतर आले तर त्याला हवेच होते! रात्री

नावायला वेळ लागला. दिवा ताचल्यानंतर रक्षाचे पारडे फिरले आणि ती या पुन्हा जिकली. खेळ चालू झाला. पुन्हा मांजराने आणि दर वेळेला स्त्री स्त्री जिकत. तिने खूण केली की मांजर दिवा पाडायचे. कांही शमजले नाही. भाग्याचे पैसे लगेपयंत खेळ चालू राहिला.

दुसऱ्या दिवशी त्या सीने सांगितले की तिचे देणे चुकले कारण त्याला त्या नोकराने घरी जाऊन पैसे घेऊन यावे. आणि नोकर पैसे परत आणायंत भाग्याने तिचा स्वयंगाकघरांत व बागकानांत मदत करावी!

दोन दिवस झाले तरी या दोघांचा पता नाही. म्हणून भाग्याचे आईवडील कळवून घेऊन तिसऱ्या दिवशी तो नोकर गांची पोचला. तो डफाशी होता आणि पार थकून गेला होता.

इकडे भागीरथी भाग्या येईल म्हणून थांबली होती, ती वाट न बघता घरी परत आली. तिनेही

नोकराची हकीकत ऐकली. नोकराबरोबर तिने त्या गांची भाग्याला परत आणायला जायचे ठरवले. तिने पुरुषाचा वेश घेतला.

त्या गांची पोहोचल्यानंतर नोकराने तिचा त्या खानाबळांत नेले. भागीरथीने त्याला त्या घोडागाडीतच बसून राहायला व जहा दू अंतरावर जाऊन गाडी थांबवायला सांगितले. नोकराने भागीरथीला त्या खानाबळ मालकिणीने व तिच्या मांजराने भाग्याला करो फरायले होते ते सांगितले होतच. भागीरथीने एक उंदीर रम्यासांत गुंताळून घेतला. तिने दुसरी खोली निधे माडवाने घेतली. ओघांत आणण्याला सोंगट्यांचा जगार खेळायला फार असवडतो असे सांगितले. मालकिणीला तोंभ सुटत, रात्री जेवणानंतर खेळ सुरू झाला. पुरुषाचेपासून भागीरथी त्या खानाबळ-मालकिणीपेक्षा हुशारीने खेळत होती. जेव्हा त्या सीने पाळलेल्या मांजराला खूण घेली, त्यावेळी तिने आपल्या शास्तीत लपवलेला उंदीर हळूच बाहेर सोडला. ते मग उंद्याच्या मागे धावले. ती स्त्री प्रत्येक डाव हरत गेली. भागीरथीजवळ नाण्यांचा ढीग जमला. भाग्याला तरला होता त्यापेक्षा जास्त रकम झाली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी भागीरथी बाहेर पडली आणि तिने ते पैसे नोकराजवळ दिले. त्या चाईचे चांदोबा

देणे छेते ते चुकले करायला आणि भाग्याला मोकळे करायला सांगितले. त्या मालकिणीने लागलीच पैसे घेतले आणि हा नवा बाहुणा परत येण्याची ती वाट पाहू लागली. तिचा खेळांत जिंकण्याचे छेते ना! भाग्या नोकराबरोबर गाडी जवळ गेला. भागीरथीला गाडीत बसलेली पाहून भाग्या चकित झाला. त्याच्या नोकराने त्यांची योजना काय होती ते सांगितले. तिथेही बाजारांत गेले. कांही दिवांपूर्वी भाग्यानाथने परंत केलेला माल त्यांना विकत घेतला आणि ते घरी जायला निघाले.

त्यांना पाहून व्यापारी व त्याची बायको यांना फारच आनंद झाला. भागीरथीने समिस्तर हकीकत सांगितली. ती ऐकून सासरा गजबज म्हाणाला, "हा भाग्यानाथ कधी बदलणार नाही, पण आपली स्मनवाई मात्र आपला पैसाअडकला मोठे सांभाळील."

स्पर्धकाची सही

अपात्रदान

मगधचे राज्य सुसंपन्नस्थितीत असतां एकदा बोधिसत्त्व त्या राजाच्या दरबारी कोषाध्यक्ष म्हणून काम करीत असत. त्यावेळी ऐशी कोटी यराह किंमतीच्या मालमत्तेचे ते स्वामी होते.

काशीराज्यांत त्याच सुमारास श्रीचत्स नांवाचा एक धनिक रहात असे. त्यांच्याकडेही ऐशी कोटी यराहंपेक्षा अधिक संपत्ती होती. ते दोघे कोट्याधीश जीवश्च मित्र होते.

एकदा श्रीचत्सचे दुर्भाग्य बळाचले व व्यापार-मध्ये लोट झाल्यामुळे, त्याला आपल्या सान्ना संपत्तीला गुकावे लागले. तो दारिद्री झाला. त्या दुस्स्थितीत त्याला आपला मित्र बोधिसत्त्व आढवला.

श्रीचत्स आपल्या पत्नीसमवेत पामी मगधदेशी पोचला व त्याने बोधिसत्त्वाची भेट घेतली. बोधिसत्त्वाने सामोरे जाऊन त्याचे क्षेम विचारले.

त्यावर श्रीचत्स रडत म्हणाला - "बोधिसत्त्वा, माझे वाईट दिवस आले आहेत.

मी भिकारी झालो आहे. अशा स्थितीत माझी

मदत करणार! तुझ्याशिवाय दुसरा कुणी नाही. या विश्वासानेच मी इथवर आलो आहे."

"प्रिय श्रीचत्स! तू कशाचीही चिंता नकोस. आपत्काळीं तू तिकाणीच आलेला आहेस!" बोधिसत्त्वाने असे सांगून श्रीचत्सचे सांत्यन केले.

नंतर त्याने संपत्तीचा अर्धा वाटा म्हणजे चाळीस कोटी मालमत्ता मित्राला दिले. त्याच्या जोडीला, आपल्या सेवकांपैकी अर्धे सेवकही त्याच्या नात्यात दिले.

कांही काळानंतर मगधांत असजकता माजली. त्याचा परिणाम म्हणून बोधिसत्त्वाला आपल्या पदाबरोबर धत्ताही मुकावे लागले. त्यांच्या वाटचाला गरिबी आली. तेव्हा या परिस्थितीतून तारून नेईल असा श्रीचत्स शिवाय दुसरा कुणी त्यांना आठवेना. 'संकटकाळी मित्रच मदतीला घावून येतो' या विश्वासाने पत्नीसमवेत त्यांनी काशीची वाट घरली.

काशी नगराच्या सीमेवर पोचल्यानंतर

आपल्या पत्नीला झाडाच्या सांबलीत बसवून बोधिसत्त्व म्हणाले - "तू इथे निवांतपणे विश्रांती घे, व कांही काळजी करू नकोस. मी माझ्या परममित्राची भेट घेऊन, तुला नेण्याकरितां गाडी व सेवक पाठवून देतो." असे सांगून बोधिसत्त्व निघाले.

श्रीचत्साच्या घरी पोचल्यावर द्वारपालकाचा, 'आपण कोण' सांगून मालकाला बंदी देऊन येण्तास सांगितले. द्वारपाल आंत जाऊन परत आला व "मालकाने बोलाविले आहे", असे बोधिसत्त्वाला सांगितले.

श्रीचत्सने बोधिसत्त्वाला आपादमस्तक पाहिले व म्हणाला - "हं, कसं काय येणं झालं?"

ते ऐकून "मी दर्शन घेण्यासाठी आलोय," सांगून बोधिसत्त्वाने दृष्टी खाली बळविली. श्रीचत्सने परत विचारले - "कुठे उतरला आहेस?"

"अजून तरी कुठे उतरलो नाही. तूर्त माझ्या पत्नीला नगराच्या सीमेवर झाडाखाली सोडून आलो आहे." बोधिसत्त्व म्हणाले.

"माझ्या घरी तुला रहाता येणार नाही! मूठभर धान्य देतो, ते नेऊन पेज शिजवून पी!" श्रीचत्सने कठोरतेने सांगितले.

एका सेवकाने तात्काळ एक ओंजळभर तांदूळ आणून बोधिसत्त्वाच्या जोडीत टाकले. बोधिसत्त्व ते घेऊन पत्नीकडे आले. त्यांना पावून पत्नी म्हणाली - "तुमच्या प्राणप्रिय मित्राने काय काय दिलंय, बघू घे?"

"मित्रवर्य श्रीचत्सने ओंजळभर तांदुळ देऊन आपली ध्याद टाकली आहे!" बोधिसत्त्वाने शांतपणे उत्तर.

"तुम्ही ते कसे घेतलेस? आपण दिलेल्या चाळीस कोटी यराहांचा हा मोबदला काय?"

पत्नी तावातावाने म्हणाली. सहकुडीला आलेल्या आपल्या पत्नीची समजूत घालीत बोधिसत्त्व निर्विकार मनाने म्हणाले - "कांही झालं तरी, मित्रांमध्ये शत्रुत्वाची भावना येऊ नये म्हणून मी ते धान्य शांतपणाने स्वीकारले।"

पती-पत्नींचा बार्तालाप सुरू असता एक सेबक त्या बाटेने जात होता. श्रीवत्सला, पूर्वी बोधिसत्त्वाने दिलेल्या सेलकापैकी तो एक होता. त्याने आपल्या मालकाला ओळखलं व येऊन पायावर लोटांगण घातलं. नंतर आश्चर्य वाटून म्हणाला - "आपण इथे कसे आलांत?"

बोधिसत्त्वाने सगळा वृत्तांत ऐकविला. तो ऐकून त्या सेबकाला अतोनात दुःख झाले. नंतर त्याने आग्रहाने बोधिसत्त्व व त्यांच्या पत्नीला धरि नेले. चांगले आदरातिथ्य केले. राहणाला एक खोली दिली. त्यानंतर त्याने आपल्या साथीदारांना ही घटना ऐकविली.

हळूहळू कोट्याधीश असलेल्या श्रीवत्सच्या मित्रद्वोहाची बातमी काशीराजाच्या कानांवर गेली. राजाने बोधिसत्त्वाला बोलावून विचारले - "तुम्ही श्रीवत्सला चाळीस कोटी कराह दिलेत, हे खरे

आहे कां?" बोधिसत्त्वाने घडलेला सारा वृत्तांत राजाला ऐकविला. तो ऐकून राजाने श्रीवत्सला बोलावून घेतले व विचारले - "कायरे! या सज्जनाकडून थू आर्थिक सहकार्य घेतलेस, हे खरे ना?"

"होय महाराज!" श्रीवत्सने कांपण्या आवाजांत उत्तर दिले.

"त्या सहाय्याची परतफेड करण्याची तुझी तन्हा फारच तान आहे!" राजा म्हणाला.

ते ऐकून श्रीवत्सने ताजेने मान खाली घातली. राजाने आपल्या मंत्रीकाशी सल्ला मसलत 'श्रीवत्सची सारी संपत्ती बोधिसत्त्वाला देण्यात येईल' असा निर्णय दिला.

बोधिसत्त्वाने राजाला विनंती केली - "महाराज! मला दुसऱ्यांच्या संपत्तीचा खयलेशा ही नको आहे. माझे मला मिळाले तर त्यांतच मला वाटेल।"

राजाने श्रीवत्सकडून चाळीस कोटी कराह परत देवविले व बोधिसत्त्वांना "अपात्र दान करू नये." असा सल्ला दिला. अशा रीतीने बोधिसत्त्व परत धनवान झाले व पुढे काळ पर्यंत दान-धर्म करीत सुखांत राहिले.

विष्णुपुराण

सत्ययुग आणि त्रेतायुगानंतर युग सुरू झाल्यावर राक्षस मानव रूप धारण करून पृथ्वीवर जन्मले आणि सर्वत्र लागले. ते भूमीला भार होऊ लागले तेव्हा भूदेवीने विष्णूकडे जाऊन राक्षण प्रार्थना केली.

विष्णू अभयदान देत म्हणाला - "देवी, मी कृष्णावतार घेऊन तुझे दुःख कष्ट दूर करीन."

आदिकालापासून विष्णूचा हाडवेरी अशा करतनेमी नांवाच्या राक्षसाने कंस होऊन जन्म घेतला. तो मयुरेचा राजा असून याचा मुलगा झाला.

सुरसुतांच्या युद्धांत राक्षसांचा नायक होऊन युद्ध करणारा विप्रचित्त देशाचा जरासंध राजा झाला. त्याने अनेक राजांना कैद करून आपून मारवाला त्यांचा बळी दिला. कंस हा जरासंधाचा जांवई.

उग्रसेनाच्या धाकट्या भावाची मुलगी देवकी

आणि यदुवंशाचा राजा वसुदेव यांचा विवाह झाला. कंस त्यांना त्यात बसवून निरोप देत असता आकाशवाणी झाली - "देवकीच्या पोटी जो आठवा मुलगा होईल त्याच्या हाती कंसाचा वध होईल."

कंस देवकीचा वध करू लागला तेव्हा वसुदेवाने मध्ये पडून कंसाला वधन दिले की तिचे आठवेच अपत्य नाही तर सर्वच अपत्ये तुला सौंपवीन. त्याने त्याप्रमाणे सहा अपत्ये कंसाला सौंपविली.

देवकी सातव्या वेळी गरोदर आली तेव्हा विष्णूचा अंश असा आदिशेष पिंडरूपे असतांना तो वसुदेवाची दुसरी बायको रोहिणीच्या पोटांत गेला. नंतर विष्णूने नंदगोपाची बायको यशोदा हिच्या पोटी मुलगी होऊन जन्म घेण्यास योगमायेस सांगितले.

त्यानंतर ती आठव्या वेळी गरोदर झाली तेव्हा कंसाने तिला वसुदेवासह तुरुंगात ठेवले.

श्रावण महिन्यातील कृष्णपक्षात अष्टमीच्या दिवशी चंद्र रोहिणी नक्षत्रात मध्य-रात्रीच्या वेळी सूर्य पहारेकरी गाढ निद्रेत असताना देवकी प्रसूत होऊन विष्णू कृष्णरूपे जन्मला. तुरुंगाची दारं आपोआप उघडली.

विष्णूच्या आज्ञेने वसुदेव तान्हा मुलाला घेऊन यमुना नदी पार करून घेऊन गेला. त्याच वेळी सर्व मिद्रावस्थेत असतां यशोदा प्रसूत झाली व तिला एक मुलगी झाली. यशोदेच्या जवळ निजलेल्या त्या मुलीला उचलून घेऊन तिच्या जागी वसुदेवाने कृष्णाला ठेवून दिले.

तुरुंगात पोंचतांच सूर्य दारे बंद झाली आणि मुलगी नुकतीच जन्मत्यासारखी मोठ्याने रडली. कंसाने तिला दगडावर आपटण्यासाठी

उचलतांच ती निसटून आकाशांत छदछदां हंसून म्हणाली - "अरे कंसा, तुला ठार करणारा सुखरूप आहे रे!" नंतर दुर्गादेवी होऊन ती अंतर्धान पावली.

कंसाला राग आला व त्याने वसुदेव देवकीच्या सहा मुलांना त्यांच्यासमोरच ठार केले.

नाराद कंसाकडे येऊन म्हणाला - "कंसा, तू उग्रसेनाचा मुलगा नाहीस, तू कालनेमी आदिसा तुझा वध करणारा विष्णू सुरक्षित आहे, हे ऐकलेच आहेस."

उग्रसेनाशी विवाह झाल्यानंतर, विरह दुःखाने त्याची राणी एकटी असतां एका राक्षसाने उग्रसेन रूपे तिला फसविले. तेव्हा कालनेमीने तिच्या गर्भात प्रवेश केला व कंस होऊन तो होता.

कंसाने उग्रसेनाला तुरुंगात टाकून स्वतः सिंहासन बळकाविले. त्याने सर्व राक्षसांना एकत्र केले. त्याने पूतना राक्षसिणीला सर्व तान्हा मुलांना ठार कर म्हणून सांगितले. ती गांवोगांव फिरत तान्हा मुलांना करीत एक सुंदर स्त्रीचे रूप घेऊन कृष्णाला दूध पाजू लागली. कृष्णाने तिचे दूध पीत असताना तिचे सर्व रक्तच शोषण करून कृष्णाने तिचा जीव घेतला.

भोंवऱ्याच्या रूपांत आलेल्या तृणावर्त राक्षसाने कृष्णाला आकाशांत उडवून नेले. त्याला आणि गाडीच्या रूपांत कृष्णाला ठार करण्यास आलेल्या शकटासुराला नातकृष्णाने ठार केले.

नातकृष्ण नातक्रीडा करी, ते पाहून यशोदा माता त्याच्या खट्याळमणाचे सुडां कौतुक करी

असे. कृष्णाच्या नातलीला पाहून सर्व गोकुळच आनंदित झाले.

एकदां कृष्णाचा खट्याळमणा पाहून यशोदेने उखळाला बांधून ठेवले. कृष्ण उखळ-सकट दोन वृक्षांमध्ये जाऊन अहकत्ता आणि दोन्ही वृक्ष उखळ ओढल्याने उघटले गेले. त्या वृक्षांचे दोन गंधर्व प्रगट झाले, ते दोघे शापाने वृक्ष झाले होते.

त्याने एकदां माती छाडली, म्हणून राभावून आईने तोंड सांगितले. त्याने तोंड उघडून विश्वरूपच दाखविले.

कालिया नागाच्या पक्षांवर तांडव नृत्य करून त्याचे मर्दन केले.

गोकुळांतील सर्व लोक वृंदावनला राहू लागल्यावर गोवर्धन पर्वताची पूजा करू लागले. त्याच्या देवेंद्राला त्याने वज्रायुध टाकून धीजं पाठोपाठ वृष्टी सुरू केली. तेव्हा कृष्णाने गोवर्धन पर्वत उगडल्या करंगळीवर उचलून धरला, आणि सर्व गोपी गोपालांचे रक्षण केले. त्यामुळे इंद्राचा गर्व-भंग झाला.

कृष्ण वेणुगोपास होऊन गोकुंढाला चमकला नेऊं लागला. त्याचे वेणुगान ऐकून सारे वृंदावन होतू लागे.

कृष्ण-वलरामांना ठार करण्यासाठी कंसाने धनुर्यागाचे निमित्त काढून त्यांना मथुरेला बोलावून आणविले. त्यांना ठार करण्यासाठी कंसाने केलेले सर्व कट पुष्कट गेले. कृष्णाने कंसाला त्याच्या सिंहासनावरून केस धरून खाली ओढले आणि मुष्टि प्रहार करून ठार केले.

चांदोबा

वसुदेव, देवकी, आणि उग्रसेन यांना घाललेल्या हातकड्या काढून सोडविले. त्यानंतर कृष्णाने उग्रसेनाला मथुरेच्या गादीवर पुन्हा बसविले.

कृष्ण व बलराम दोघे यदुवंशाचे रक्षण पुढारी झाले.

आपल्या मुलीचे सर्व ऐश्वर्य व वैभव हस्तगत करणाऱ्या मुंडांना-भूतगजे कृष्णवलरामांना चांगला धडा देण्याच्या हेतूने जरासंधाने लेवीस अक्षौहिणी सैन्यासह मथुरेवर स्वारी केली. कृष्णाने जरासंधाचा पराभव करून त्याला पळवून लावले.

यवन व प्लेच्छ जातींचा राजा कालयवन नांवाच्या राक्षसाला कृष्णाच्या विरुद्ध जरासंधाने मथुरेवर पाठविले.

कृष्ण कालयवनच्या हाती न फंसता मुचिकुंद झोपत असलेल्या गुहेत शिरून लपून बसला.

मुचिकुंद हा इक्ष्वाकु वंशीय गांधाता याचा

55

अप्रिल २००५

अप्रिल २००५

54

चांदोबा

मुलगा. तो मोठा राजा होता. त्याने देवांना युद्धांत पुष्कळ सहाय्य केले होते. देवांनी त्याला यश माग्याला सांगितले, तेव्हां द्वार-युगांत कृष्णाचे दर्शन होईल, तेव्हां तुला सिद्धी मिळेल असे सांगितल्यावरून तोपर्यंत निद्रा घावी, व निद्रामग्न करणाऱ्याचा मी पाहताच शेवट व्हाचा व तो भस्म व्हावा, हा वर मागितला.

कालयवनने मुचकुंदला कृष्ण समजून त्याला लाथ मारली. मुचकुंदची झोप मोडली. त्याने डोळे उघडून पाहताच कालयवन भस्म झाला.

कृष्णाने मुचकुंदला दर्शन दिले. त्याने स्वस्ता वस्त्रिकाश्रमात जाऊन तपश्चर्या केल्यास गोकप्राप्ती होईल असे सांगितले.

जय विजय हे तिरांग्या वेळी शस्त्र घेऊन कृष्णाचे शत्रू झाले. त्यांची या जन्मीची नांवे अनुक्रमे शिशुपाल व दंतवक्र अशी होती.

चेदि देशाचा राजा दमघोष याच्या पोटी शिशुपाल जन्मला. वरून दोन डोळे वा म्यल्यांत जन्मला. कोणी त्याला उचलून घेतले आणि तिसरा डोळा आणि दोन हात अदृश्य झाले तर त्याच्याच हाती त्याला मृत्यू येईल, अशी आकाशवाणी झाली. कृष्ण व बलराम यांची सात्वती ही नात्याने आत्मा लागत होती. त्यांना ध्यावता तिने सांगितले. कृष्णाने उचलून घेताच मुलगा साधारण मुलासारखा झाला. त्याचे दोन हात व एक डोळा नाहीसे आले.

"शिशुपालने शंभर वेळा जरी कांही गुन्हा केला तरी त्याला मारू नये," असे सात्वती कृष्णाला म्हणाली. कृष्णाने तसे तिला बघत दिले. शिशुपालने राजा दमघोषानंतर जरासंधाशी मैत्री करून राज्य सुरू केले. त्याला धाकटा भाऊ दंतवक्र, तोही बरोबर अत्याचार करत होता.

जरासंध पुन्हा पुन्हा मथुरेवर स्वारी करत होता. तेव्हा त्याचा पुष्कळवेळा पराभव करून कृष्णाने त्याला पळवून लावले, आणि दुष्ट राजांची खोड मोडली.

कृष्णाने समुद्राजवळ घोडंशी जगा मागून घेऊन समुद्राच्या विश्वकर्माकडून सुरक्षित अशी द्वारका नगरी बांधविली. त्यानंतर त्याने त्या ऐश्वर्य संपन्न नगरीत आकल्या सर्व नातेवाईकांना पाठविले.

जरासंध अगदी शेवटी शिशुपाल, दंतवक्र, पौंड्रक, वीरे मदीति वीलाचून मथुरेवर जाऊन आला. त्याने मथुरेला वेढा दिला.

त्यापूर्वीच कृष्णाने देवांना व मथुरेच्या प्रजेला द्वारकेला पाठविले, आणि स्वतः प्रवर्षा गिरीवर गेले आणि पर्वताच्या विखरावर पोचले.

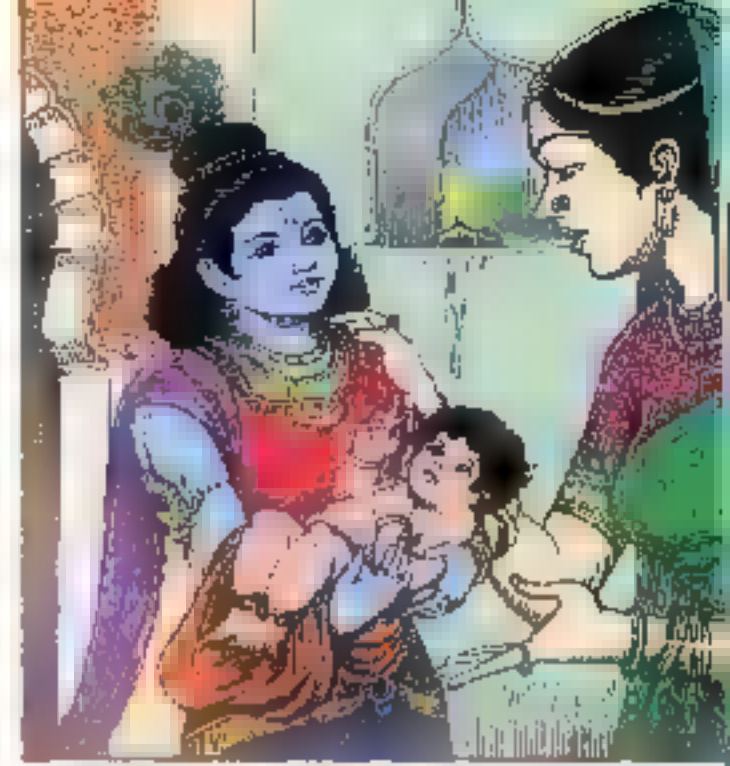
जरासंध वीरेची प्रवर्षा गिरीला बारी बाजूनी अग्न लावून जाळून टाकले. कृष्ण व बलराम आकाशमार्गे सुरक्षितपणे द्वारकेला येऊन पोचले.

जरासंध व शिशुपाल, कृष्ण व बलराम जळून गेले असतील असे समजून परत जल अभयाना. कृष्णाने द्वारकेहून शंख वाजविला. तो ऐकून दोघे चाकित होऊन परस्परांच्या तोंडाकडे पाहू लागले.

शिशुपालने लूड अविण्यासाठी मथुरेला आग लावली आणि नगरीला जाळून टाकले.

जरासंधाने द्वारकेवर स्वारी करतानासाठी जहाजांत व पडावात बसवून सैन्य पाठविले. परंतु एक मोठे तूफान आले आणि सर्व जहाजे व पडाव नुडून गेले.

जरासंधाला किनाऱ्यावर उभे राहून सर्व

पक्षाण्यांशिवाय नव्हेत असे नाही. तो त्या तूफानात लाडा पडून राहिला.

तेव्हाच्या त्याला कृष्णाच्या तोंडचे पुर्यजांचे कथन व गद्गलडाटी हाव येऊ आले, व समुद्राच्या मध्यावर पफा डोंगरावर उभे राहून हसताना कृष्ण बिरला.

"जरासंधा, तुला माझे कांहीही धाईट करता येणार नाही, हा समुद्र द्वारकेपर्यंत तुला नेऊच शकणार नाही. तुझ्या नाशेची माझ्या हातून मरण लिहिनेले नाही. आता धोड्या दिवसानंतर तुझी माझी भेट फिरून होईल."

विदर्भ राजाची मुलगी रुक्मिणी, लक्ष्मीच्या रूपे जन्माला आली होती. तिने लहानपणीच कृष्णाला मनापासून वरलेले होते.

तिचा मोठा भाऊ लक्ष्मी हा कृष्णाच्या शत्रु-पक्षाला जाऊन मिळाला होता, व त्याने रुक्मिणीचा

विवाह राजा शिशुपाल ह्याच्याबरोबर करण्याची तयारी चालविली होती.

तेव्हां रुक्मिणीने ही गोष्ट समजताच कृष्णाकडे निरोप पाठविला की ह्या लग्नांत अडथळा आणून कृष्णाने स्वतः आपल्याशी लग्न करावे.

लग्नापूर्वी रुक्मिणी दुर्गामानेची पूजा करून परत येत असताना कृष्णाने रुक्मिणीला रथांत आपल्या हाताचा आधार घेऊन बसविले. व समोहन येत असलेले रुक्मिण, शिशुपाल व जरासंध यांना तोंड दिले.

तेव्हां बलराम आपल्या यादव वीरांचे सैन्य घेऊन कृष्णाला येऊन मिळाला. कृष्णाने शिशुपालाला गाऊन टाकले. जरासंधाला बलरामाने पराभूत करून परत पाठविले. आणि सर्व शत्रूसैन्याला ह्मरण करून सोडले.

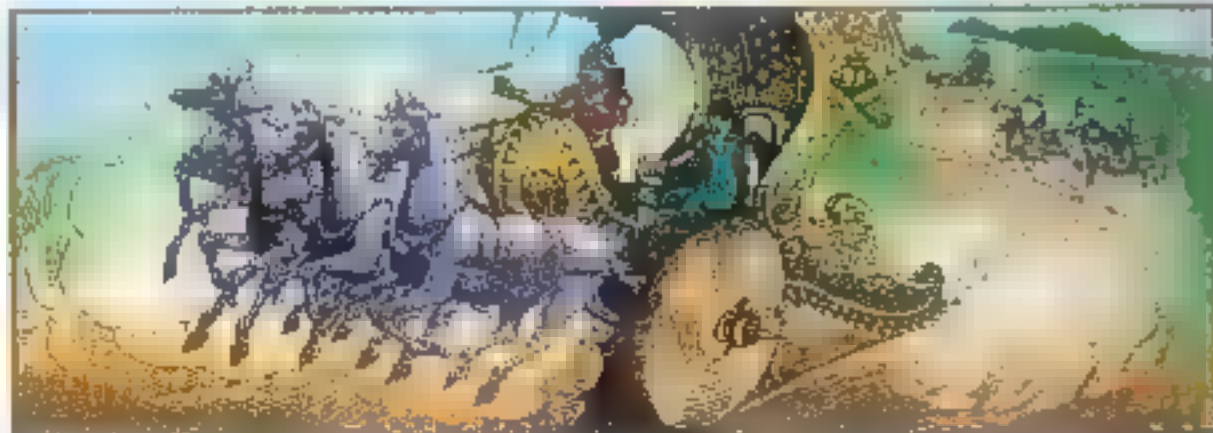
जेव्हां विजय मिळवून कृष्णाने शंख वाजविला, व रुक्मिणीला रथांत बसवून तो घेऊन जाऊ लागला, तेव्हां वाटेत रुक्मिणेने कृष्णाला थांबविले. परंतु कृष्णाने रुक्मिणीला बंदिवान केले, व त्याचे मुंडन करून त्याला त्याच्या नशिवावर सोडून

दिले. परंतु त्यानंतर मात्र रुक्मिणेने फिरून कधी कृष्णाकडे डोके वर करून पाहिले नाही.

क्षत्रियांना साजेल असा रुक्मिणीचा कृष्णाच्या बरोबर विवाह अत्यंत दिमाखाने झाला.

कृष्णावर स्यामांतक मणि चोरल्याचा व सत्रा-जितचा भाऊ बाल मारल्याचा आरोप लावला गेला. हा आरोप खोटा आहे हे दाखवून देण्याकरीता कृष्ण त्या मण्याच्या शोधार्थ निघाला, जंगलात एका गुहेत त्याला तो मणी दिसला.

तेव्हां जांबुवत्याशी युद्ध करून त्याने तो मणी हस्तगत केला व त्याची मुलगी जांबुवती हिच्या-बरोबर विवाह केला. आणि तो मणि सत्रजितच्या हातांत देऊन त्याने भूदेवीच्या रूपांत असलेली सत्राजितची मुलगी हिच्याबरोबर सुद्धा विवाह केला. कृष्णाने एका पाठोपाठ मिश्रविन्द, कार्तिन्दी, लक्ष्मणा, भद्र व नाशजिती, अशा बायकांबरोबर विवाह केले. ह्या आठ बायकांच्या बरोबर अष्ट सिद्धी प्राप्त करून कृष्णाने द्वावेला राजधानी करून यादवांचा राजा बनून राज्य केले.

विनयचे शास्त्रज्ञान

वेणुशर्मा एक प्रसिद्ध वैद्य होते. त्यांच्याच गांवात नव्हे, तर आसपासच्या गांवातून देखील त्यांना मान होता. रोगाचे निदान करण्यांत त्यांचा हातखंडा होता. एके दिवशी रोगी तपासून त्यांना औषधे, सद्दा देऊन ते घरांत जात होते. तितक्यांत एक विशीचा उमदा लग्न तिथे आला. त्याने शर्माना नम्रपणे प्रणाम केला.

वेणुशर्माना वाटले की कांदीतरी आजार आता असेल, म्हणून हा आता आहे. त्यांनी कांदी विचारण्याअगोदर त्या तरुणाने सांगितले, "माझं नांव विनय आहे. गेली दहा वर्षे मी नामवंत वैद्यांच्या सेवेत राहिलो आहे. वैद्यकशास्त्रासंबंधीचे बरेच ग्रंथही मी वाचलेले आहेत. आता आपली सेवा करून रुग्णांची तपासणी करायला शिकायची इच्छा आहे. आपण कृपा करून आपली संगती व आशिर्वाद द्यावेत."

त्याच्या बोलण्याची पाहून त्याच्यामधे विश्वास कमी व शंभिकावणा जास्ती असावा, असे वेणुशर्माना वाटले त्यांनी त्या तरुणाला म्हटले, "तू केव्हाही मला मदत करायला सुरुवात करू शकतोस. निरोप मिळालाय की शरभने त्याच्या घराच्या मागील दारी असलेल्या केळीची पाने त्याच्या स्वतःचा हात कापून घेतला. त्याला लगेच उपचार करायला हवेत. तूच सांग पाहू की आता यावर काय उपाय करावा?"

विनय म्हणाला, "मी सगळे अतिथीगृहांत ठेवून आलो आहे. अशा अपघातांत चरक किंवा सुश्रुत काय म्हणतात, ते पाहून येतो." मि जायला वळला. वेणुशर्मा त्याला म्हणाले, "तू चरक नि सुश्रुताचे ग्रंथ वाचून नंतर उपचार केलेस, तर तोपर्यंत शरभच्या जखमेतून बरेच रक्त वाहून जाईल, आणि तो परलोक्याची वाट घरेल. त्यापेक्षा तू आज्ञावरी कांदी काढ ते वैद्यकी ग्रंथ मनःपूर्वक वाचत राहातील तर जास्त बरे होईल!"

- रमेश पाठक

देवापेक्षां मानव श्रेष्ठ

रत्नाकर देशावर राजा मणिकंद राज्य करीत होता. कर्तव्यगतीमुळे राज्य चतुर्वर्जनी खूप विस्तारले, व त्यामुळे राज्याच्या होकासा दुर्यार राहाणाऱ्या लोकांच्या सुखदुःखाची माहिती राजाला समजणे कठीण होऊन बसले. या समस्यावर कांही उपाय सुचवावा असे राजाने मंत्र्यांना विचारले. देशाचे चार प्रमुख भाग करावेत आणि एकेका भागावर एक योग्य, समर्थ, अधिकारी नेमावा असे मंत्र्यांनी सुचवले. राजाने ही सूचना अंगलाने आणली.

चारी विभागांतले राजाचे अधिकारी दर महिन्याला आपापल्या प्रदेशांतल्या प्रजावनांच्या अडचणींचा उल्लेख करीत, म्हणजे त्यांचे निवारण होईल अशी त्यांची भावना असे.

अधिकार्यांची राजावर श्रद्धा होती आणि राजा योग्य तेच करील असा भक्तीभाव होता. पण त्यामुळे जरा गोंधळ होऊ लागला. प्रत्येक

अधिकार्याला वाटत होते की त्याचा विभाग इतर तीन प्रांतांपेक्षा जास्त समृद्ध हवा, आणि लोकांची मते मिळवण्यासाठी त्यांनी प्रांतीय भावना निष्कारणच जागृत केली.

दक्षिणाय, एका विभागांत जन्लेल्या लोकांना दुसऱ्या विभागांत जाण्याची अधिकार्यांनी गनाई केली. राज्याच्या उत्तरभागांत चांगला कापूस पिकत होता, पण दक्षिणभागांतले विणकर जास्त कुशल व दक्ष होते. जेव्हा राज्याची विभागणी झाली नव्हती, तेव्हा उत्तरेचा कापूस दक्षिणेच्या विणकरांना सहज मिळत होता. आता उत्तरेच्या अधिकार्याने आपल्या भागांतल्या लोकांनीच कापड विणण्याची कला शिकावी असा आग्रह धरला. म्हणजे तिथला कापूस तिथेच वापरला आला असता! म्हणून दक्षिण विभागाच्या अधिकार्याने शेतकऱ्यांना इतर पिकाऐवजी कापसाची लागवड करावी असा तोडगा काढला.

जिथे चांगला कापूस पिकत होता, तिथे विणकर चांगले नव्हते. आणि जिथे चांगले विणकर होते, तिथे चांगला कापूस मिळेलाररा झाला. साहजिकच कापडाचा दर्जा घसरायला लागला.

हीच गोष्ट उद्योग व्यापारबंदीची होऊ लागली. देशांत पूर्वेला लोखंडाच्या चांगल्या खाणी होत्या. पण उत्तम लोहार पश्चिमेच्या प्रांतात होते. पूर्वेच्या अधिकार्यांनी आपल्या-कडचे लोखंड पश्चिमप्रांतात पाठवण्यावर बंदी घातली, आणि आपल्या लोकांनाच लोहारकामाचे शिक्षण द्यायला सुरुवात केली. साहजिकच, पश्चिमेच्या प्रतिनिधीला काही किंमतीला इतर देशांतून लोखंड भागवावची पाली आली.

राजधानीत राहाणाऱ्या लोकांची माहिती त्याचे अधिकारी देत होते, त्यावरून आपापल्या विभागाची उन्नती करण्यासाठी ते खूप प्रयत्न करीत होते. पण देशाचा विकास कांही होत नाही हे राजाला कळत होतं. कुठे चुकतंय ते कांही राजाच्या लक्षांत येत नव्हतं. राजाने हे प्रतिनिधी नेमले त्याला पांच वर्षे उलटून गेली होती. पण देशाची प्रगती कांही पूर्वसारखी होत नव्हती.

याचे कारण जाणून घेण्यासाठी राजाने राजधानीमध्ये अनेक सभांची व्यवस्था केली. एका चर्चासत्रांत सगळ्या व्यापार्यांनी सांगितलं की, गेल्या पांच वर्षांमध्ये व्यापार खूप वाढला आहे. त्याचप्रमाणे उद्योगपतींनी सांगितलं की उद्योगधंदे पहिल्या मानाने खूपच विस्तारले आहेत. त्यांची सगळ्यांची भावने ऐकून राजाला

समजोना कीं ही उन्नती यच्चून त्याने खूप कायं कीं देशाचा विकास होत नसल्यामुळे, देशाची चिंता करावी.

शेवटी एके दिवशी पंडितांची एक सभा झाली. त्या सभेत शशीभूषण नांवाच्या एका पंडिताने आपली असाधारण प्रतिभा दाखवली, आणि राजाकडून पुरस्कारदेखील मिळवला.

पुरस्कार देतेवेळी राजाने शशिभूषणला विचारले, "पंडितजी, मी आपल्या विद्वानेविषयी प्रश्न विचारणार नाही. पण बरेच दिवस एक समस्या माझ्या मनाला भेडसावते आहे. आपण त्याचं समाधानकार उत्तर देऊ शकाल कां?

"विचारवं महाराज! मी जरूर आपल्या समस्याला उत्तर देण्याचा यथाशक्ती प्रयत्न करीन." शशिभूषणने उत्तर दिलं.

"या विश्वाची निर्मिती परमेश्वराने केलेली आहे, म्हणून आपण परमेश्वराचा सर्वापेक्षा मोठा मानतो. पण त्याच्यापेक्षा इतर कुणी श्रेष्ठ आहे का?"

"कां नसावा महाराज? परमेश्वरापेक्षादेखील श्रेष्ठ मानव आहे।" शशिभूषणने चटकन उत्तर दिले. राजाने थकित होऊन म्हटले, "नुसतं उत्तर देऊन आपली जबाबदारी संपणार नाही. ते आपल्याला सिद्ध करून दाखवावं लागेल."

शशिभूषणने नम्रपणे सांगितलं, "मी अनुभवानेच हे उत्तर दिलेले आहे, महाराज। परमेश्वराने माझ्या कपाळावर विद्या मिळवावी असे लिहीलेले होते. त्यामुळे उत्तर प्रदेशांत मी शिक्षक म्हणून मुलांना विद्यादान करीत होतो. पण मी पूर्व प्रदेशाचा नागरिक होतो, त्यामुळे माझी नोकरी गेली. मी शिकलेली विद्या दान करण्याचे माझे व्रत होते, त्यावर पाणी सोडावे लागले. सध्या मी शेतकरी आहे. परमेश्वराने जे माझ्या कपाळावर रेखले होते, ते बदललं की मानवाने!

आता आपणच सांगावं, या दोघांत श्रेष्ठ कोण आहे?"

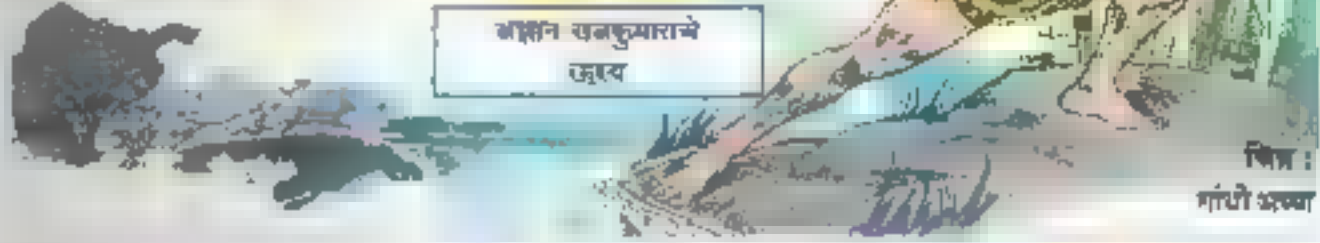
शशिभूषणचे बोलणे ऐकून राज्याचे डोळे उघडले. ज्या राज्यांत एकजुटीने सहाय्यची पद्धत होती, ती बदलून त्याचे चार भाग करण्यांत आले होते.

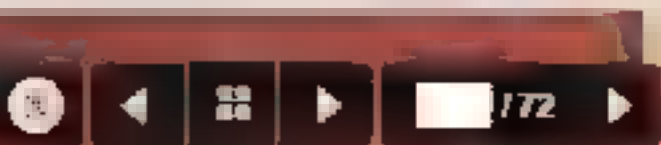
याबद्दल मंत्र्यांशी राजाने चर्चाही केली. त्यांनी सांगितलं, "महाराज, मोठ्या राज्याचे लहान प्रांतात विभाजन करण्यांत काही शक नाही. प्रांतीय भावना प्रखर झाली हे अयोग्य ठरेल. प्रांताचा अधिकारी तिथला. त्यानिक रहिवासी नेमला जाईल. जर एका प्रांतातला रहिवासी दुसऱ्या प्रांताचा अधिकारी नेमला गेला असता, तर अशी वाईट स्थिती उद्भवली नसती. त्यांच्या बदल्या कराव्यात, म्हणजे आंतर-विभागीय स्पर्धा होईल आणि एकमेकांशी सहकार व सहयोगाची भावना वाढेल." राजाने हा सल्ला अंमलाने आणला आणि देशाच्या उन्नतीचा मार्ग खुला केला गेला.

आपणच सांगावं, या दोघांत श्रेष्ठ कोण आहे?"

आर्य

मे 2005

Rs. 12 /-

चांदीचा

ए. जयराव
चंद्रिका प्रकाशक
मुंबई

सर्वोत्तम कथा

हजरजबाबी स्वयंपाकी :

त्यावर मान हलवत शंकर म्हणाला, "होय महाराज! मी आपल्या मेव्हण्यांसाठी स्वयंपाक बनवीन."

त्याचं हे ऐकून चकित होत राजा अर्जुनसिंगाने विचारले, "अरे, तू तर राणीसहचोना की, मी फक्त राजासाठीच स्वयंपाक करतो?"

मोहोरंसाठी दुसऱ्या कुणाचा स्वयंपाक करण्यास कसा तयार

शालास? काय भागड आहे ही?"

थावर शंकर उत्तरला, "यांत माझी काय चूक महाराज? 'राजाचा स्वयंपाकी' या नात्याने मी राणीसहचोच्या कामाला नकार दिला.

पण आता आपल्या आज्ञेचे पालन करायचे म्हणून मी त्या कामाला तयार झालो. 'मालकाची आज्ञा एका स्वयंपाक्याने मोडली' ही गोष्ट आपला अपमान झाल्यासारखी होईल ना? म्हणूनच मी मान्यता दर्शविली."

या उत्तराने आणखीनच खूष होऊन राजाने शंभरच्या ऐकजी दोनशे मोहरा शंकरला देवधिल्या.

कु. पूर्वा संजय सबनीस

अनंत इंग्लिश स्कूल, 'विठार्ई',

३३७/१४, गडकर आळी, सातारा - ४१५ ००२.

माणसाचा शाप

प्रताप शहरांत गेला होता. पात आल्यावर त्याच्या आईने, ज्याने मुलाला विचारले, "केळ्याचा घड आज विकला का?"

प्रताप कष्टाळू होता. घराच्या माजला त्याने केळीची शेपे लावली होती. केळ्याचे पिकले की ते घेऊन तो शहरांत ने विकायला होता. त्यांतून त्याला किमान शंभर रुपये तरी मिळत.

प्रतापच्या पत्नीने, विमलाने त्याच्यासाठी प्यायला आणि हळूच म्हणाली, "उद्यां मुतल्या शालेत पैसे भरायचे आहेत." "हो, हो, माहीत आहे. कित्येक महिने रावरावून आज कांही पैसे मिळालेत. छे, कसतं आयुष्य! हे सारं माझ नशीब फुटकं, म्हणून होतंय" असं म्हणत प्रतापने खिशांतले पैसे विमलाच्या हातांत दिले.

त्याची आई त्याला म्हणाली, "अरे, हे काय बोलणारे तुझं? इतका चिडतोस कशासाठी?" "मग काय बाबांनी जे केले, त्याचं कौतुक करं?" प्रतापने नाराजीने म्हटलं.

ज्याने चकित त्याला विचारलं, "अरे, तुझे बडीत जाऊन वर्षे झाली आणि आज तू कां राग काढतो आहेस?"

"आई, कांही झालं होतं ते तुला चांगलं माहीत आहे. बाबांच्या मित्राने, नरसिंहाने पंधरा वर्षांपूर्वी इथलं त्याचं शेत विकलं आणि तो शहरांत निघून गेला. त्याने बाबांना योनर धेण्याचा खडा दिला होता. पण त्यांना त्यांचं जन्मगांव सोडून कुठेही जायची इच्छा नव्हती. नरसिंहाने शहरांत व्यापार केला भरपूर पैसे कमावले. आता आपल्याकडे पत्त चार ओकर जमीन तेबडी आहे. त्यांतून पांचजणांचा खर्च चालवावा लागतो. बाबांनी व्यापार केला असता तर ही कुतारओढ झाली नसती."

आईने एक मोठा सुस्कारा सोडला नि म्हणजे, "ते आपल्या हातांत नसतं रे बाबा! परमेश्वर जेबंद देतो, त्यांत आपण समाधान मानायला हवं!"

"उगीच उपदेश करुं नकोस आई! नरसिंहाचा मुलगा गोविंद माझ्याच बऱ्याचा आहे ना? तो किती

सुखीत आहे, माझीत आहे? शहराच्या रस्त्यावर असलेल्या जंगलात ऋषीश्वर मुनींचे दर्शन करायला तो बघील जात होता. मला पाहून त्याने मला मोठ्या प्रेमाने बघील बसवले. त्याचे ने वैभव पाहून माझे मन अगदी जल्लोळतेच बघा. "प्रताप आपल्या असहाय्य परिस्थितीवर विद्वत् बोलत होता.

मुलाचा राग पाहून जया गप्प बसली. त्या रात्री विमलाने पलंगावर पडलेल्या प्रतापला विचारले. "तुम्ही देखील त्या ऋषीश्वर मुनींचे दर्शन घ्यायला जा की? कदाचित त्यांच्या आशीर्वादाने तरी आपले जीवन सुधरतलं." प्रतापला पत्नीचा विचार पटला. दुसऱ्याच दिवशी सकाळी उठून तो ऋषीश्वरच्या दर्शनाला गेला.

प्रतापला बघून ऋषीश्वरने विचारले, "पुत्रा, खूप दिवस दुखी विसतो आहेस. काय कारण आहे?"

प्रतापने आपली अडचण सांगितली आणि पुढे म्हणता, "आपला भक्त गोविंद हा धूनी आमच्याच गांवात राहत होता. त्याच्या बडितांनी त्याला लाखो रुपये आणि बरीच संपत्ती दिली होती. माझ्या बडितांनी जे काही दिलं, ते नसल्यातच जया होतं. मी असल्या जिण्याला आता अगदी मिळत नाही."

ऋषीश्वरने हसून त्याला सांगितलं, "अरे, आयुष्यात उता-चढाव हे नेहमी असतातच. तुझ्या बडितांनी जी संपत्ती तुला दिली आहे, ती तू अद्याप ओळखलेली नाहीस. ती संपत्ती आहे चांगली प्रकृती! भरपूर गहनत करतोस, पोटभर जेवतोस, घरांतल्या सगळ्यांचे तुझ्यावर प्रेम आहे. चापेक्षां आणखी चांगले भाव्य कोणते असते? तरीसुद्धा तुझ्या जो असंतोष निर्माण आहे, तो तुझ्या मित्राला तू पाहिल्यानंतरच जाणवेल आहे. तोपर्यंत तुझी काहीही तक्रार नव्हती, तू प्रसन्न होतास, गुस्की होतास. गोविंदच्या बाबतीत जर तुला खरी परिस्थिती कळली, तुझ्या मनातली खदखद नाहीशी होईल.

"गोविंद तर मुखच सुख उपभोगतो आहे. त्याला कसली आली चिंता?" प्रतापने विचारलं.

"तर मग ऐक, रांपत्ती, वैभव व ऐश्वर्य यांच्याबरोबर येणाऱ्या सर्व रोगांची तो या वर्षातच शिकार झाला आहे. जेव्हा त्यांची संपत्ती आहे, पण काय उपाय? त्याला मोठे गदारोळ होता येत नाहीत, कारण त्याला मधुमेह आहे, जेवणात त्याला मीठ चढविले आहे. कारण त्याला रक्तदाब आहे. सारखा एकदा येतो, पाय दुखतात म्हणून तो चापावलेदेखील चालू शकत नाही. त्याबरोबरच व्यायामात कामाचा बोजा असल्यामुळे रात्री त्याला

घोप येत नाही. औषधे आणि मनाला शांती मिळावी म्हणून तो बरचेवर इथे येत असतो." ऋषीश्वरनी सांगितलं. ते ऐकून प्रताप थक झाला.

ऋषीश्वरनी पुढे त्याला सांगितलं, "तुला हवं असेल तर मीही तुला श्रीमंत बनवू शकेन. तुझं सध्या चालू असलेलं जीवन तुला चांगेल, की मनन्वस्थ धानचून जगत, श्रीमंत माणसाचं जिणं तुला हवय? तूच काय तो निर्णय घे." असं म्हणून त्यांनी प्रतापच्या डोक्यावर हात ठेवला. प्रतापने चटकन डोळे मिटले.

त्याच्या डोळ्यासमोर एका दालनात मोठ्या पलंगावर झोपलेला होता. घरभर नोकरचाकर फिरत होते. समोर फर्क मिठाईची तरे, भाजेली होती. पण प्रथम करूनदेखील त्याला पलंगावरून येईना. नोकरांना हाक मारण्याइतकं त्रास त्याच्या शरीरात नव्हते.

मोठ्या कष्टाने उठला आणि त्याने एक पाऊल टाकले तर तो खाली पडला. त्याने त्याच्या पत्नीला आणि आईला हाक मारली, तर त्या दोघी नोकरांना हाका लागल्या.

"नको, नको, मला नको असतं आयुष्य!" असं

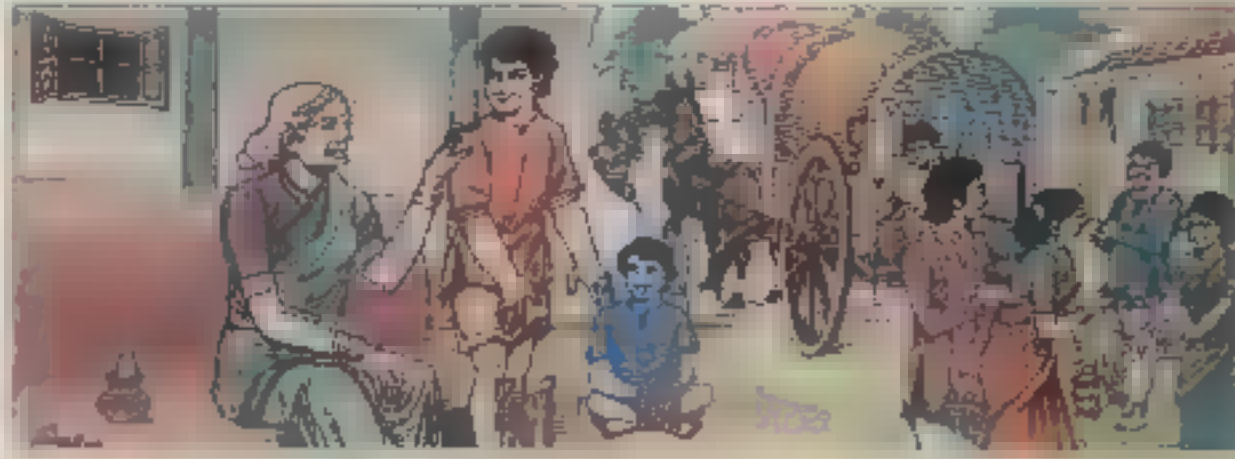
मोठ्याने ओरडत त्याने डोळे उघडले. त्याने पाहिलं तर समोर ऋषीश्वर हंसतमुखाने बसले होते.

प्रताप त्यांना म्हणू लागला, "आपण माझे डोळे उघडलेत. मला करोडपतीच्या थातगा नको आहेत. मला माझी पत्नी, हवी, ती माझ्या सुखदुःखाची वाटेकरीण आहे. मला माझी आई हवी आहे. तिला मी तिच्या प्राणांपेक्षाही प्रिय आहे; माझी दोन गोजिरवाणी मुने बघितली की माझ्या मनाना शांती मिळते."

"पुत्रा, मी तुझा निर्णय ऐकून खूप शांत आहे. संतुष्टपणा, आरोग्य, आनंद - या गोष्टी माणसासाठी अत्यंत आवश्यक आहेत. त्यापुढे पैशाची रास व्यर्थ आहे. आपणही एक गोंष्ट' माणसारखा सतत ईर्ष्या म्हणजे एक शाप आहे. तुझ्या मित्राकडे, गोविंदकडे बघितल्यावरच तुला ही भाषना जाणवली, आता ती विरली आहे. आता यापुढे तुझ्या घरात आनंदीआनंद पसरेल." असं म्हणून त्यांनी आशीर्वाद दिला.

प्रतापने विनाप्रपणे ऋषीश्वरच्या पायावर डोके ठेवून प्रणाम केला आणि तो समाधानाने घरी परत गेला.

वाईटाचं फल वाईटच मिळतं!

मुलांनी रोजच्याप्राधान्ये लवकर जेवणें उरकली आणि सावित्रीच्या आसपास बसून त्यांनी आग्रह धरला, "आजी, गोष्ट सांग ना!" तेव्हां रघू हा लहान मुलगा म्हणाला, "आजी, असं म्हणतात की वाईट करूं नये, आपलं वाईट होतं! माझे आजोबा आमच्या बाबांना सांगत होते की चलपतीच्या बायलीन तसेंच घडलं. पण त्याच्या अर्थ काय ने कांही मला कळलं नाही. आजी, तूच सांग ना!"

आजीने रघूकडे प्रेमाने बघितलं आणि ती म्हणाली, "इतक्या लहान वयांत तुला हे सगळं लक्षांत राहातं की रे! ही खरंच मोठी चांगली गोष्ट आहे. वाईट करूं नये, आपलं वाईट होतं - द्याचीच गोष्ट मी सांगते. नीट लक्ष देऊन ऐका हं सगळेजण!" आणि आजी गोष्ट सांगू लागली.

फार पूर्वीच्या काळांतली गोष्ट आहे ही! मुंगेर गांवात केशव हा एक शेतकरी होता. बायको, चार मुले, आईवडील - हा त्याचा परिवार होता.

केशवच्या कुटुंबातल्या प्रत्येकजण धरामाठी कांही ना कांही काम करीत होता. म्हणून त्यांचे आयुष्य सुटकीतपणे चालले होते.

केशवच्या घरासमोरच श्यामचे घर होते. केशवचे सुखी कुटुंब पाहून मत्सरागे जळत होता. श्यामची मुलगी सीता आणि केशवची मोठी मुलगी लक्ष्मी, या दोघी एकाच वयाच्या होत्या. दोघीजणींचे आता लग्नाचे वय झाले होते.

एके दिवशी उजाडताच केशवच्या घरासमोर एक घोडागाडी येऊन थांबली. ती गाडी पाहूनच तिचा मातक सधन असेल असे कळून होते. केशवची एक दूरचा नातलग माधव, त्याची पत्नी व मुलांच्यासह, त्या गाडीतून खाली उतरला. सहारात कर्पापूर्वी माधव कांही कामासाठी केशवच्या घरीं सहकुटुंब आला होता आणि दोन दिवस राहिला होता. त्यावेळी केशवच्या घरांतले वानावरण आणि त्यांची राहाणी माधवला फार आवडली होती. केशवच्या मुलीचा, लक्ष्मीचा

चुणचुणीतपणा आणि समजूतदार स्वभाव बघून माधव व त्याच्या पत्नीने लक्ष्मीला आपली सून करून घ्यायचीच असा निश्चय केला होता. या कामासाठीच ते इकडे आलेले होते.

जेव्हा श्यामला समजलं की एक पैसादेखील हुंडा न देता लक्ष्मी आता लवपतीची सून होणार आहे, तेव्हां तो अस्वस्थ झाला, व त्याला चैन पडेना. कांही करून हे तय्र होऊं द्यायचं नाही, असा त्याने निश्चय केला. श्याम केशवच्या घरी गेला, माधवची त्याने विचारपूस केली आणि माधवला नो आपल्या घरी घेऊन आला.

त्याच्याशी गोडगोड बोलला आणि म्हणाला, "माधवराय, केशव अतिशय मला, सज्जन माणूस आहे, आणि लक्ष्मी तर फारच छान, देखणी मुलगी आहे. पण बोलू नये, ती एखाद्या खगाळलेल्या फळासारखी आहे. तिला आंकडी येते. ही गोष्ट लपवून तिचं लग्न करायचा धाट त्यांनी घातलेला दिसतोय. आना वेद्याने सांगितलंय लक्ष्मीला. तिचा हा रोग कमी होऊन जाईल."

त्याच दिवशी संध्याकाळी माधव कुटुंबियांसहिलत परत जाण्याची तयारी करायला लागला. श्यामचा शेजारी भूषण याला माधव कां परत जातो आहे, ते डाऊक होता. हा भूषण पैशाचा अत्यंत लोभी होता. श्यामच्या मत्सरी स्वभावाचा अंदाज घेऊन त्याच्याकडून पैसे उकळण्याची भूषणने एक योजना आंखली.

त्याप्रमाणे त्याने श्यामला एकांतात सांगितले, "बघता बघता हाती आलेली लक्ष्मी निघून गेली बघ. जाऊं दे, तुझ्या मुलीसाठी - सीतासाठी मी

एक मुलगा शोधलाय. त्याचं नांव गोविंद. या जगांत त्याची एक आजी तेवढी आहे, बाकी कुणी नाही. तिच्याजवळ नाखो रुपयांची पुंजी आहे. तिचं म्हणणं असं की गोविंदने स्वतःच्या पेशाच्या बळावर कांहीतरी व्यापारउद्योग सुरू करवा. तरच ती तिची संपत्ती त्याला देईल. आता गोविंदच्यात तशी हिंमत आहे, पण जवळ पैसे नाही. त्याचं म्हणणं आहे की हुंडा म्हणून दहा हजार रुपये मागायचे आणि त्या रकमेतून व्यापार सुरू करायचा."

भूषणच्या या कल्पनेमुळे श्यामच्या मनांत आशा पालवली. त्याला धाटून की दहा हजार हुंडा दिला तर श्रीमंत जांवाई मिळेल, आणि त्याच्या अजीची सारी संपत्ती त्याला मिळेलच, त्याने लागलीच या प्रस्तापाला होकार दिला. एका आठवड्याच्या आंतच भूषणच्या घरी सीता व

गोविंद यांनी एकमेकांना परसत करण्याचा कार्यक्रम गुपचुपपणे पार पडला. रीताला पाहून गोविंद इतका खूष झाला की त्याने आपली आंगठी तिला भेट म्हणून दिली. श्यामनेही आनंदाने गोविंदच्या इच्छेनुसार त्याला ते दहा हजार रुपयेही दिले.

गोविंद गेल्यानंतर तिसऱ्याच दिवशी सकाळी शहरांतून आलेल्या माधवबरोबर केशव श्यामच्या घरी आला. इकडच्यातिकडच्या गाथा झाल्यावर माधवने श्यामला विचारले, "सीताचें लग्न गोविंदशी कधी होणार आहे?"

माधव असं काही विचारील त्याची श्यामला कल्पनाच नव्हती. कारण श्यामला वाटत होती की ही गोष्ट कुणालाच माहीत नाही. माधव पुढे तसून म्हणाला, "तू जे दहा हजार रुपये दिलेस ते वाटायला गोविंद आणि भूषण यांच्यात जोराचा झगडाला होता. सुदैवाने त्यांचे वाटेने लागून चाललो होतो, म्हणून मला ही बातमी समजली. मी जस गोवात चौकशी केवी तर पता काढले की गोविंद शहरांतला. एका पट्टीचा लबाड मनुष्य आहे. भूषणने त्याची मदत घेऊन तुम्हाला परसकले आहे आणि तुमचे पैसेही लुकावले.

आता ते दोघेही तुम्हात आहेत." श्यामने लगेने मान खाली घातली. तेव्हा माधवने त्याला विचारले, "आता रांग श्याम, लक्ष्मीला ओकडी देते हे तू मला समितलं होतंस. पण ते खरं आहे का?"

श्यामने रावकाण उत्तर दिलं, "नाही, ते खरं नाही. मी तुम्हाला खोटच समितलं होतं."

"म्हणूनच तुला ही शिक्षा मिळाली म्हणतात ना, दुसऱ्याचं वाईट करूं नये, आपलंच वाईट हेच ते उदाहरण पाच्यापुढे मी प्रेजेस वारो! चढाओढ केल्या होवा करूं नकोस. त्या दोघांपासून दूर राहा!" असं म्हणून माधवने खांबावर धोपटले

गोष्ट संपवून आजिणे म्हटलं, "पाहिलंन मुलांनो, लबाड श्यामवर परेस्थिती आली? तो स्वतःच एका माणसाच्या जाळ्यांत अडकला, पैसेही गेले आणि छडी धु झाली ती वेगळीच! म्हणून वाईट विचारांपासून आपण दूर राहिलं पाहिजे."

"हो आजी!" असं म्हणून सर्व मुलांनी आनंदाने टाळ्या वाजवल्या.

भल्लूक मांत्रिक

18

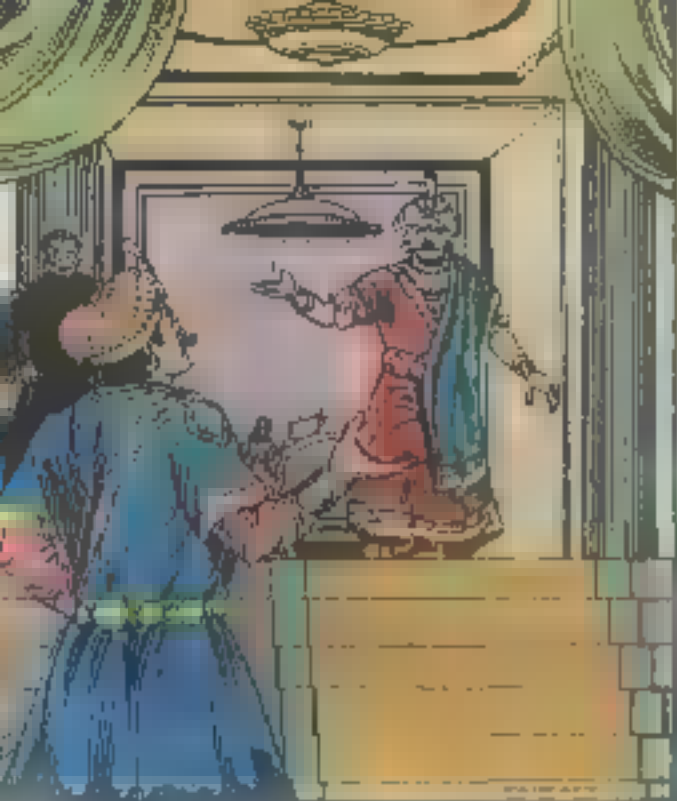
(मायामर्कटने जितकेतु राजाच्या नगरीक होणाऱ्या मायाची सूचना दिली. राजाने जेव्हा ऐकलं कीं हातला एक राक्षसदेखील आहे, तेव्हा राजाने माया मर्कटला आपला प्रधानमंत्री नेमले. जीवगुप्त मंत्र्याने मायामर्कटावर तलवार्गने बार करायचा विचार केला, पण मर्कटाने त्याची तलवार छेंचली, आणि जीवगुप्तावर आपली तलवार उपसली. त्यानंतर...)

मायामर्कटाने जीवगुप्तावर तलवार उपसली, हापुळे रक्तसर्गात गोघळत गजता. राजा जीववेतु झटकन पुढे गेला, आणि मर्कटाचा हात पकडून त्याला थांबवीत राजा म्हणाला, "अरे मर्कट मंत्री! घाई करूं नकोस, समेत स्तम्भान झाला तर त्यामुळे राज्याचे नुकसानच होईल. मी जीवगुप्ताला मृत्यु-दंडाची शिक्षा सुनावली आहे. ती अंमलात आणण्याचा अधिकार नगराचा मुख्य अधिकारी हाताच असतो, हा असल्या राज्याचा नियम आहे."

राजाचे हे शब्द ऐकल्याबरोबर माया मर्कटाने आपली तलवार म्यानांत ठेवली, आणि जीवगुप्ताकडे वळून तो म्हणाला, "अरे जुन्या मंत्र्या! तू आता मृत्यूच्या दारवेलून वांचला आहेस, तेव्हा ह्या क्षणीच तू हे राज्य सोडून निघून जा."

जीवगुप्ताने जमिनीवर पडलेली तलवार हातांत घेऊन ती प्यान वेली. राजा आणि मायामर्कटाकडे एकवार रागाने वघून तो म्हणाला, "महाराजांचं म्हणणं आहे कीं त्यांनी मला शिरच्छेदाची शिक्षा

होऊन त्याने आपले हात जोडले व त्याचे राज्य सोडून जायला सांगतो आहे." आणि दरवाजाकडे वळून त्याने विचारले, "हे प्रमुख नागरिकांनो, आता मी काय करावे? तुम्हीच सांगात का?"

दरवारी मंडळी बुधकळांमधून पडली, आता राजाच्या आज्ञेचे समर्थन करायचे की नव्याने मंत्री झालेल्या मार्कटाचे करावचे? तिनव्यांत सूर्यभूपती सभागृहात पोचता, आणि जितकेतुला प्रणाम करून म्हणाला, "महाराज! माझं नांव सूर्यभूपती आहे. या जीवगुप्ताला आपण क्षमा करून सोडून द्यावं. आपल्या राज्यावर हंडा करणाऱ्यांमध्ये उदयगिरीचा राजा दुर्मुखही आहे. म्हणून आपण प्रथम राजधानीचे रक्षण करायची व्यवस्था करावी."

दुर्मुखचे नांव ऐकून जितकेतु राजा चकित झाला. थोड्या दूर अंतरावर उभा असलेल्या

नगरवेशीच्या पहारेकरी सरदाराला म्हणाला, "हा क्षणीच नगराची वेस बंद आणि शत्रूपासून नगराचे रक्षण करा. आपल्या सेनापतीला माझी आज्ञा सांगा की ताबडतोब सैनिकांना एकत्र करून किल्ल्याच्या दुरुजांवर आणि खंदकावर संरक्षणाची व्यवस्था करा!"

"जी आज्ञा, महाराज!" असं म्हणून तो सरदार तिथून निघून गेला.

त्यानंतर जितकेतुने सूर्यभूपतीला विचारलं, "तू त्या दुर्मुखराजाला ओळखतोस का? तो मोठी सेना घेऊन येतो आहे की काय?"

सूर्यभूपतीने चिंताग्रस्त चेहरा करून म्हटले, "महाराज! मी याच काळ दुर्मुखराजाचा मांडलिक होतो पण शेवटी त्याने मला नकाराचा काणाढावून दिले. आणि आमचे राज्य ताब्यांत घेतले. या काळात अनेक सैनिकांनी मला सोडून दिले होते. सध्या मात्र कासीवर्मा नावाचा एक क्षत्रिय नरान, असल्या मांत्रिक, अस्वत्थामासखा दिसणारा आणवी एक माणूस, अरण्यांतले चोर, दरोडेखोर, सर्वांनी मिळून माझ्या किल्ल्यावर हल्ला केला, आणि मला माझ्या राज्यातून फळवून लावले. त्या दुर्मुखचे हे फटीराखे म्हणजे हीच सगळी दुष्ट माणसे आहेत. नाहीतरी दुर्मुखजवळ कांही मोठी सेना नाहीच!"

सूर्यभूपतीचे बोलणं ऐकून जितकेतु राजा घाबरात, आणि मायामर्कटाला म्हणाला, "मर्कट-मंत्री! सूर्यभूपतीच्या सांगण्याप्रमाणे भले शत्रूची संख्या कमी असेल, पण ते खूप खूब आणि

शक्तीमान असले पाहिजेत. किल्ल्याच्या बाहेरच्या नगराचे रक्षण करतं करायचे ते आपण नंतर पाहू. आधी आपल्या या किल्ल्याचे संरक्षण करायचा उपाय शोधायला हवा."

हे सारे ऐकून मायामर्कट राजाला सांगू लागला, "हे राजा! किल्ल्याच्या संरक्षणाची आपण मुळीच काळजी करू नये. तो असल्या मांत्रिक आणि त्याचे साथीदार सूर्यभूपतीच्या किल्ल्यांत कसे शिरले हे माहीत आहे का तुम्हाला? किल्ल्याचे दरवाजे त्यांनी जाळले आणि मंतर घुसले म्हणून आपण सर्वांत आधी किल्ल्याचं रक्षण करण्यावरच दिलं पाहिजे."

राजाने स्वीकृती दिल्यासारखी मान हालवून सूर्यभूपतीला म्हटले, "सूर्यभूपती, तुम्ही किल्ल्याच्या दरवाजांचे रक्षण करण्याबाबत लक्ष दिलं नव्हतं, किंवा तुमच्या करावची जबाबदारी मी तुमच्यावर सोपवतो. जर तुम्ही समर्थपणे ही जबाबदारी धार पाडलीत तर मी तुम्हाला माझा पहिला सरदार नियुक्त करीन आणि तुमचा योग्य तो सत्कारही करीन."

प्रत्युत्तर म्हणून सूर्यभूपती म्हणाला, "जी आज्ञा महाराज!" आणि तिथून निघून गेल्यानंतर जीवगुप्त मंत्री उंच स्वरांत विचारयला लागला, "महाराज, सांगावं! आता माझी काय स्थिती मानायची? मी माझ्या मंत्रीपदावर आहे की नाही?"

हा प्रश्न ऐकल्याबरोबर मायामर्कट जोराने

किंचकिंचत म्हणाला, "अहो, माजी मंत्रीजी, तुमचं तर केव्हांच गेलंय! तुमचं मास्तक आणखी कांही दिवस घडावर शाबूत नाही राहील. पण आता यावेळी तुम्ही या दरवाजांतून निघून जा."

यानंतर सूर्यभूपती, जीवगुप्त, आणि नगरांतल्या प्रमुख व्यक्ती सभागृहाच्या बाहेर गेल्या. जेव्हा सगळेजण सभागृहाबाहेरचा प्रांगणाला पोचले, तेव्हा पाठीमागून मायामर्कट वेगाने जिन्याजबळ धावला, आणि हातांत तलवार घेऊन आपली शेपूट जोराने हालवीत बोलला, "माझा मंत्रदंड कुणीतरी खोरेलाय. जो कुणी तो मला परत आणून देईल, त्याला महाराज आपले अर्धे राज्य देतील आणि राजकन्येशी त्या माणसाचा विवाह होईल."

हे ऐकून सारेच स्तब्ध झाले. पण जीवगुप्त

मात्र विकट हास्य करीत बोलला, "ह्या मर्कटाला हेही ठाऊक नाही कीं महाराजांना मुसगीच काय, एकही मूल नाही!"

मंत्र्याचे हे शब्द ऐकून सगळेजण हंसायला लागले. तेवढ्यांत जितकेतू राजा तिथे येऊन पोचला, मायामर्कटाने राजाच्याकडे सगावून बघत विचारले, "हे राजन्! आपणदेखील कोसे राजा आहात? आपल्याला अजून एकही संतान नाही?"

"मर्कटामात्य! याबद्दल मी नंतर सांगीन, प्रथम तू हे सांग कीं तो मंत्रदंड तुला इतका आवश्यक आहे? त्यांत कांही खास बात आहे का? त्याच्याशिवाय आपण शत्रुराजांना पराजित करू शकणार नाही का?"

"राजन्! आपण हा कसला प्रश्न विचारलात? ज्याच्या हाती हा मंत्रदंड असेल त्याला या जगांत

अशक्य असं कांहीही असणार नाही. तो केवळ आपल्या सिंहासनाचंच नव्हे, तर आपल्या प्राणांचेदेखील रक्षण करील." मर्कटाने उत्तर दिलं. त्याचबरोबर जितकेतूने हात बर करून म्हटले, "मला मुलगी नाही म्हणून याबद्दल कुणी शंका विचारण्याचं कारण नाही. मी एक मुलगी दत्तक घेईन आणि मंत्रदंड आणून देणान्याशी तिचे लग्न तावून त्याला अर्धे राज्यही देईन."

हे ऐकल्यावर सर्व उपस्थित मंडळींना आनंद झाला. त्यापूर्वी धर्मचारी तरुणाने पाळलेल्या अस्यनाचा खेळ पाहण्यासाठी तिथे बरेच लोक गोळा झाले होते. त्यापैकी दोन तरुण बैरागी दिसत होते. राजाचे शब्द ऐकून ते वायचळल्या-सारखे झाले. त्यांच्यापैकी एकाने आपल्या छोळीकडे हात नेला, दुसऱ्याने त्याचा हात धरून म्हटले, "अरे शिष्या, घाई करायची नसते. अगोदर आपल्या गुरुजींचा विचार घेतला पाहिजे." आणि लगेच दोघेही तिथून निघून गेले.

कांही प्रमुख नागरिकांनी राजाला सल्ला दिला कीं मंत्रदंड आणून देणान्याला मिळणाऱ्या इनामाबद्दल सान्या नगरात दबंदी घिटवावी. नंतर जेव्हां सारेजण तिथून जाऊ लागले, तेव्हां अचानक एक बाण किल्ल्याच्या भिंतीवरून वेगाने आला आणि त्याच्यामधोमध पडला.

जमायलेला एकजण तो बाण उचकावला पुढे आला, नाँच मायामर्कट ओरडला, "धांवा!" आणि त्याने पळतपळत जाऊन तो बाण हातांत घेतला. त्याची परीक्षा घेण्यासाठी त्याने आपल्या

धारदार दांतांनी तो तोडून दूर फेकला व पुढे म्हणाला, "या बाणाची मी जी दशा केली, तीच दशा माझ्या शत्रूंचीदेखील मी करणार आहे." आणि तिथेच मागेपुढे फिरत त्याने विचारलं, "माझा मंत्रदंड कुठे आहे?"

तेवढ्यांत एक मोठा दगड किल्ल्याच्या भिंतीवरून येऊन राजवाड्याच्या भिंतीवर आदळला. त्याच्या प्रहाराने भिंतीला मोठी भेग पडली.

हे सव्हेच संकट उभे राहिलेले पाहून जितकेतू आपादमस्तक कोपायला लागला. आणि त्याने आश्चर्याने विचारले, "इतका मोठा किल्ल्याच्या बाहेरून आत फेंकणारा कांही सामान्य मनुष्य नसावा, राक्षस असावा! मर्कटामात्य! असल्या राक्षसांशी लढून आपण जिवंत तरी राहू का?"

ज्या नागरिकांनी दगड येऊन पडताना पाहिले होते, ते पळून जाऊ लागले. राजाला धीर देत मायामर्कट म्हणाला, "हे राजा! आपण चिंता करू नये. ब्रह्मपुत्रेच्या डोंगरघाटीत असल्या महान शक्तीमान राक्षसांना माझे गुरु मिथ्यामिश्र यांनी आपले नोकर म्हणून ठेवलेले आहेत."

तेव्हां राजाने घाबरून विचारले, "मंत्रिजी, तर मग त्यांना इथे बोलावून तुम्ही, माझे राज्य मी, आम्हाला या संकटातून वाचवू शकाल?"

मायामर्कट हंसाून म्हणाला, "राजन्! आपण किती मोठे आहात! तुम्हाला काय वाटतं कीं तुमच्यासारख्या लहान राज्याच्या राजाला

वांचण्यासाठी सर्वश्रेष्ठ मांत्रिक असलेले माझे गुरु तो नदीकाठ सोडून इकडे येतील कीं काय? त्यांच्या मंत्रशक्तीच्या बळावर ते प्रथम लोक आणि नंतर वरचा लोकदेखील जिंकायला जाणार आहेत. पण भल्लूकपाद नांवाची एक तुच्छ व्यक्ती त्यांना धांववते आहे. त्यांचाच शिष्य या वेळी आता किल्ल्याच्याबाहेर आलेला असल्या मांत्रिक आहे."

मर्कटाचे हे शब्द ऐकून जितकेतूच्या मनांत शंका उत्पन्न झाली कीं कुणी दोघे मांत्रिक कांहीतरी अपूर्व शक्ती मिळवण्यासाठी, त्याच्यासारख्या लोकांचा उपयोग करीत आहेत. आपल्या सिंहासनाच जर रक्षण करायचं असेल तर असल्या मांत्रिकाचा बंध करायलाच हवा! म्हणून किल्ल्याच्या सुरक्षेची जबाबदारी मर्कटावर सोपवण्यापेक्षा आपण स्वतःच ध्यावी, असा

विचार करून राजा मर्कटाला म्हणाला, "मर्कट-मंत्री, किल्ल्याच्या भिंतीवरून प्रथम शत्रू किती अंतरावर आहे ते आपण पाहिले पाहिजे. सैनिकांनाही सज्ज राहण्याची सूचना द्यायला हवी." असे सांगून राजा जवळच्या बुरूजाकडे जायला लागला.

मायामर्कटही "माझा मंत्रदंड कुठे आहे?" असे ओरडत राजाच्या पाठीपास जाऊ लागला.

त्यानंतर राजा व मायामर्कटाने किल्ल्याच्या भिंतीवरून बाहेरच्या मैदानाकडे पाहिले. किल्ल्यानजीक घोरुंघावर कालीवर्मा, म्हशीवर मांत्रिक, हत्तीवर अस्यल्या वधिक, उग्रदंड राक्षस आणि थोडेरे सैनिक त्यांना दिसले.

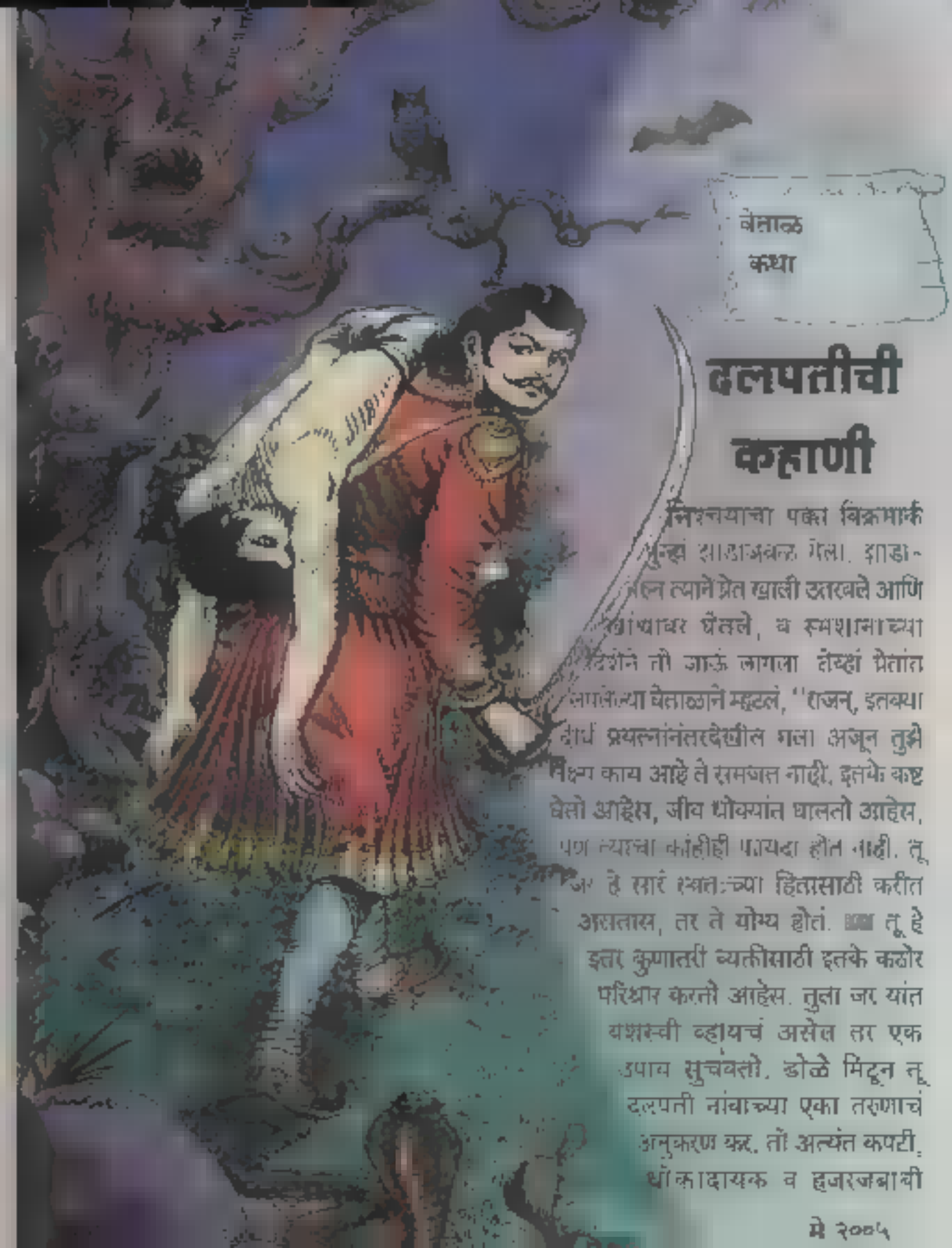
ते पाहून राजा आपादमस्तक धरथर कांपत म्हणाला, "अहो मंत्री! इतर लोकांचं कांही मी सांगू शकत नाही, पण त्या राक्षसाकडे वधून खरोखरीच मी मात्र खूप धावरलोय. याला आपण जिंकणं शक्य तरी आहे का?"

"आपली वडील मंडळी म्हणतात की जे

मानवाला शक्य होत नाही, ते मंत्राने साध्य करता येतं, पण जो मंत्र सहजसाध्य नाही, तिथे तंत्र वापरणं शक्य असतं. अरे काय रे! माझा मंत्रदंड कुठे आहे?" असे म्हणून मायामर्कट इकडेतिकडे उरुच्या मारीत मंत्रदंड शोधू लागला. मर्कटाचा आवाज ऐकून तो वन्यवासी तरुण हत्तीवरच उभा राहिला, आणि मर्कटाच्या दिशेने त्याने बाण रोखून लावला व म्हटले, "अरे भ्यास माकडा! बघ, हा घे तुझा मंत्रदंड - बाणाच्या रुपाने येतो आहे." आणि त्याने बाण रोखला. बाण सरकून येऊन मर्कटाच्या गुडघ्याला लागला.

बाणामुळे घायलाड झालेला मर्कट तोंडावरच छाली पडला, परंतु "मांत्रिक पुत्र" असे ओरडून तो हुन्हा इतकून उभा राहिला. त्याने तो बाण दोन्ही बागांनी ओढून काढून म्हटले, "अरे, या भानिमनीला तुझा बाण कांहीही करू शकत नाही." आणि तो बाण त्याने कालीवर्मा व अस्यल्या मांत्रिकाकडे फेकला. पुन्हा एकदा किचकिचत तो किचाळला, "कुठे आहे माझा मंत्रदंड?"

(कथारंज)

वेताळ
कथा

दलपतीची कहाणी

निरन्याचा पक्का विक्रमार्क भुज्ज झाडाजवळ गेला. झाडा-तून त्याने प्रेत खाली उतरवले आणि त्याच्यावर घेतले, व स्वशांनाच्या दिशेने तो जाऊ लागला. तेव्हा प्रेतांत आपल्या वेताळाने म्हटले, "राजन्, इतक्या दीर्घ प्रयत्नानंतरदेखील मला अजून तुझे निश्चय काय आहे ते समजत नाही, इतके कष्ट घेतो आहेस, जीव धोक्यांत घालतो आहेस, पण त्याचा कांहीही पायदा होत नाही. तू जर हे सारं स्वतःच्या हितासाठी करीत असतास, तर ते योग्य होतं. पण तू हे इतर कुणासाठी व्यक्तीसाठी इतके कष्टोपरिधर करतो आहेस. तुला जर यांत वशास्वी व्हायचं असेल तर एक उपाय सुचवतो. डोळे मिटून तू दलपती नांवाच्या एका तरुणाचे अनुकरण कर. तो अत्यंत कपटी, धोकादायक व हुजरजबाबी

आणि फिरत राहिला. थकवा आल्यावर एका झाडाच्या सांयलीत बसला.

तिथे त्याचा डोळा लागला. कांही वेळानंतर जोरात आरडाओरडा सुई झाला. तो त्या दिशेने पुढे गेला तर त्याला तिथे एक घर दिसले. दर उघडेच होते म्हणून तो सरळ आत गेला. तिथे त्याला जमिनीवर एक तरुण निजलेला दिसला. त्याच्या शेजारी हिरवी साडी नेसलेली एक तरुणी बसलेली होती.

या अरण्यांत भुते आहेत हे गजपतीला ठाऊक नव्हते. तिथे ही इतकी सुंदर तरुणी बसलेली पाहून त्याला वाटले. त्याने विचारले, "काय झालं?"

"घराच्याबाहेर उभे राहून याने पाणी मागितलं. मी त्याला आंत बोलावले. आंत येताच मला पाहून तो बेशुद्ध पडला." त्या तरुणीने खुलासा केला.

तिच्या बोलण्यावरून गजपती एकदम भेदरला आणि म्हणाला, "तुम्हा हा आवाज ऐकून कुणीही घाबरेल!"

"हो, तू म्हणतोस ते बरोबर आहे. इतक्या दिवसानंतर माझ्याशी धिटार्डने बोलणारा तू पहिलाच तरुण मला भेटला आहेस. झाला शुद्धीवर आण आणि त्याच्याशी बोलत राहा. तोपर्यंत मी तुमच्या दोघांसाठी जेवण आणते." असं म्हणून ती बाजूच्या खोलीत गेली.

गजपती त्या तरुणाजवळ बसला आणि त्याने त्याच्या तोंडावर थोडे पाणी शिंपवले. त्याला धीर देत गजपती म्हणाला, "आता होठे उघड पाहू! घाबरू नकोस, मी आहे तुझ्याबरोबर!"

त्या तरुणाने होठे उघडले आणि क्षीण

आवाजात त्याने प्यायला पाणी मागितले.

गजपतीने त्याला प्यायला पाणी दिले आणि विचारले, "एक मुत्तीला पाहून तू बेशुद्ध झालास? इतका भित्रा आहेस तर अरण्यांत यायचं तरी कशाता?"

त्या तरुणाने त्यांना नांव चलपती आहे असं सांगितलं. तो पुढे म्हणाला, "ही कांही साधीसुधी मुत्ती दिसत नाही. डाकीण आहे, म्हणून मी घाबरलो मी तक्ष्मीपुरांत राहातो. या अरण्यांत भुतेखेते आहेत हे मला माहीत आहे."

गजपती चकित त्याने विचारले, "अरे, माहीत होतं तर आलास कशाला अरण्यांत?"

चलपतीने खुलासा केला, "माझी आई अचानक खूप आजारी झाली. म्हाटलं कीं नवीन प्रकारचा रोग आहे. या रोग्याला काळा आंघा खायला दिला तर रोग बरा होऊ शकतो, काळा हा गुणकारी आहे आणि सिरिपुरमध्ये तो मिळतो, मला माहीत होतं. तिथे जायचं म्हणजे या अरण्यांतूनच जावं लागतं आणि इथे भुते असतात ही मला ठाऊक आहे. पण भुतांची भिती वाटते."

असू दे. तुझ्या आईसाठी औषध आणायला इकडे आला आहेस ना? किती चांगली गोष्ट आहे ही! तुझं कीतुक केलं पाहिजे." गजपती म्हणाला.

चलपती खूप होऊन पुढे रांगू लागला, "भीती होती, तरीदेखील या आला. आलो नि पाणी प्यायला मागितलं. तेव्हा आंतून आवाज आला, "इथे कांही कमी नाही. आंत ये नि हवं तितकं पाणी पी!" हा आवाज बयरकर बाईचा वाटला. आंत असलो तो हिरवी साडी नेसलेली, केमांच्या दोन जटा बांधलेली एक तरुणी

चांदोचा

दिसली. ती डाकीण आहे मी ओळखलं, नि मी बेशुद्ध पडलो. कसंही करून यांचंय आणि इथून घेऊन जा!" चलपती काकुळतीने म्हणाला.

ती तरुण खी म्हणजे भूत आहे, हे जेव्हा गजपतीला समजलं, तेव्हा तीही थरथर कांपायला लागला. त्याच वेळी हिरवी साडी नेसलेली तरुणी तिथे आली. तिच्या हातांत मिठाईची थाळी होती. तिने हंसून म्हटलं, "तर तुम्हाला दोघांना वाटतंय कीं मी भूत आहे म्हणून! मग या थाळीत मी काय तुमच्यासाठी नरमांस आणतंय कीं काय?" आणि ती जवळ आली. दोघेही जोराने किंचाळले, आणि पुन्हा बेशुद्ध झाले.

नेमका त्याच वेळी चलपती नांवाचा एक तरुण त्या भागनि जात होता. त्याने हे किंचाळणे ऐकले. तो सिरिपुर गांवात राहास होता. उभा

नांवाच्या एका मुलीवर त्याचे प्रेम होते, पण उषाचे आईवडील अडून बसले होते. जो कुणी एक हजार सोन्याच्या मोहरा देईल, त्याच्याशीच उषाचे होईल असे त्यांनी ठरवले होते. दलपतीपाशी कांही इतके धन नव्हते. त्याच्या ज्योतिषावर विश्वास होता. म्हणून आपला विवाह उषाबरोबर होईल की नाही, हे ज्योतिष्याला विचारण्यासाठी तो गेला होता.

गजपतीची कुंडली पाहून ज्योतिषी म्हणाला, "ज्या मुलीवर तुझं प्रेम आहे, तिच्याशी तुझं लग्न होण्याची बरीच शक्यता आहे. आजच अरण्यांतल्या वाटेने तू लक्ष्मीपुरला जा. तिथल्या राममंदिरात पूजा कर. जातायेताना वाटेत कांही प्रकृतिता त्रासवीस झाला तर सान्या रोगांवर रामबाण म्हणून एक आंबा खा. तुझ्याबरोबरही कांही काळे आंबे घेऊन जा. लोक

म्हणतात की त्या अरण्यांत भुतेडाकिणी आहेत. तू धाडसाने त्या वाटेने जाऊ शकशीत का?"

"मी कुंडलीवर विश्वास ठेवतो, मुताखेतांवर विश्वास ठेवत नाही, "दलपतीने उत्साहाने म्हटलं.

त्यानंतर, दलपतीने आपल्या घराच्या मागच्या अंगणात असलेल्या आंब्याच्या झाडावरून कांही काळे आंबे तोडले आणि ते पिशवीत भरले. लक्ष्मीपुरला जायला त्याने अरण्यांतली धरली. थोड्या अंतरावर गेल्यानंतर त्याला गजपती व चलपतीचे ओरडणे ऐकू आले. त्या दिशेने दलपती घराकडे गेला. आत गेल्यानंतर दोन तरुण येशुद्ध पडलेले दिसले आणि त्यांच्या बाजूला हिरवी साडी नेसलेली एक तरुणी खाली मान घालून बसली होती. तिचे सौंदर्य पाहून तो थक्क झाला आणि त्याने विचारले, "काय झालं? कोण आहोत तू?"

"मला नाही माहीत कोण आहे ते. मी इथे कशी आले मला माहीत नाही. या दोघांना मी भूत वाटले. कदाचित, खरंही असेल ते! तरुणीने म्हटलं.

दलपतीने तिच्याकडे शंकेखोरपणे बघून विचारले, "मुतखेते नरमतातच, तू माणूसच आहेस, पण कांहीतरी रोगाने तू आजारी आहेस. म्हणून तुझा भूतकाळ तुला आळवत नाही. तुझा आवाजही कर्कश झालाय. माझ्याजवळ काळा आंबा आहे. तो खाऊ की कोणताही आजार बरा होता. हा अगदी रामबाण उपाय आहे. तो खाऊस तर तुला पूर्वीचे दिवस आठवतील."

ती घाबरून बोलली, "मी आजारी नाही.

काळा आंबा मला खाता येणार नाही. या दोघांना घेऊन तू इथून कावडतोच निघून जा."

दलपतीने नकारार्थी मान हातवीत म्हटले, "तू भूत आहेस त्यावर विश्वास नाही बसत. मी तुला हा काळा आंबा खायला लावणारच. त्यानंतरच मी इथून निघून जाईन." असं म्हणून पिशवीतून त्याने एक आंबा काढला.

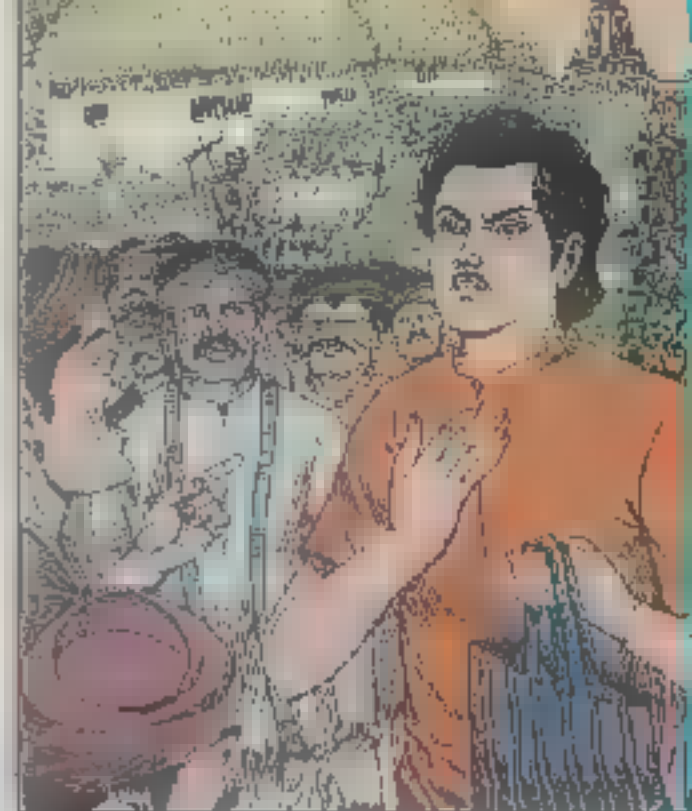
तो आंबा पाहिल्यावर ती आणखीनच घाबरली व म्हणाली, "आंतल्या खोलीत सोन्याच्या मोहरांच्या भेल्या भरलेल्या आहेत. तुला हवी तितकी संपत्ती घेऊन."

तिच्या बोलण्याकडे लक्ष देता दलपतीने आणखी एक काढला आणि ती ओरडत बाजूच्या खोलीतून गेली. दलपती तिच्या मागोमाग त्या खोलीत गेला ती तरुणी तिथे नव्हती, सोन्याच्या मोहरांनी भरलेल्या खूप धंद्या होत्या.

दलपती खोलीच्या बाहेर आला आणि गजपती व चलपतीच्या चेहऱ्यांवर त्याने थोडे पाणी दोघेही थोड्या वेळात शुद्धीवर आले व उठून बसले त्याने आपली ओळख करून दिली आणि त्यांचीही माहिती करून घेतली.

जसं चलपतीला समजलं की दलपतीजवळ काळे आंबे आहेत, तसा तो फारच खूप झाला. त्याने दलपतीकडून एक फळ घेतलं नि म्हटलं, "तू फार धीट आहेस. भुतालादेखीस घाबरवून पळवून लावलेस तू!"

दलपतीने जेव्हा खात्रीपूर्वक सांगितले की ती भूत नाही, तेव्हा गजपतीने प्रश्न केला, "तर मग ती हिरव्या साडीतली तरुणी इथे कशी राहते? आणि ती अदृश्य कशी झाली?"

"मी ऐकलंय की अवंतीचा राजा जेव्हा युद्धांत हरला होता, तेव्हापासून त्याचे कुटुंब, वारसदार यांचे अरण्यांत राहातात. हे गुपित कुणाला माहीत असावं अशी त्यांची इच्छा नाही. ती अवंतीची राजकन्या असली पाहिजे. लोकांना दूर ठेवण्यासाठीच ती आपण भूत असल्याचे नाटक करते, असं मला वाटतं." दलपतीने म्हटलं.

"आमचं मन तुझ्या मतापेक्षा निराळं आहे. पण आता आम्ही काय करावे ते तूच सांग ना." त्या दोघांनी दलपतीला विचारलं.

आणि दलपतीच्या सांगण्यानुसार तिघांनी सोन्याच्या मोहरांची एकेक धैली उचलून घेतली. हे रहस्य आणखी कुणालाही कळतं कामा नये, हाही निर्णय त्या तिघांनी मिळून घेतला. तिघून निघल्यानंतर गजपती सरळ कामापुरला निघून गेला.

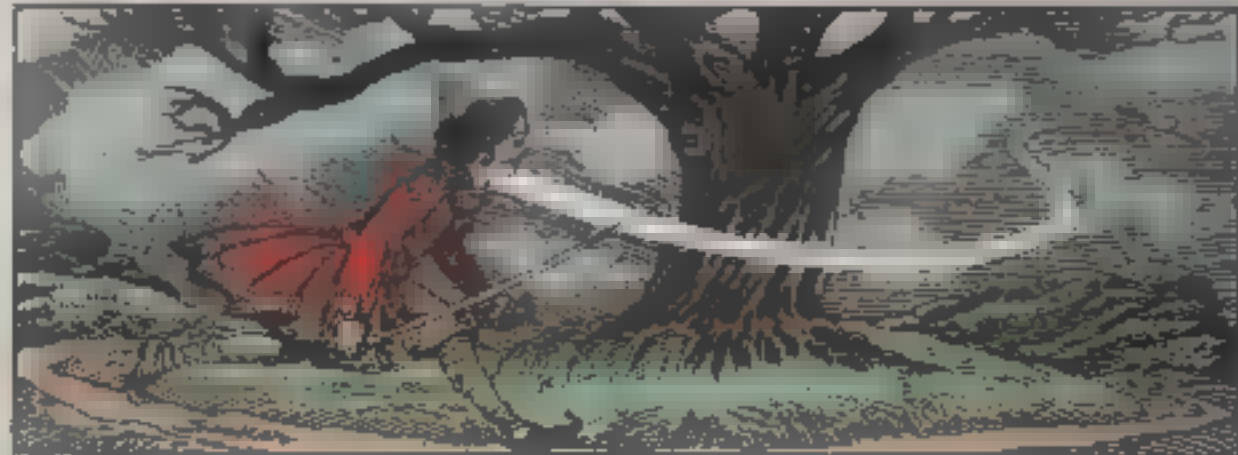
जेव्हां चलपती आणि दलपती लक्ष्मीपुरला पोचले, तेव्हां गांवातल्या लोकांनी त्यांना घेले आणि अरण्यांतल्या भुताखेतांसंबंधी अनेक प्रश्न विचारून भंडावून सोडले. दलपतीने त्यांना सांगितले, "तिथली भुते फारच भयानक आहेत. यापुढे मी कधीही त्या अरण्यांत जाणार नाही. नांवाच्या सस्त्याने सिरिपुरला निघून जाईन."

वेताळाने ही कहाणी ऐकवल्यानंतर विक्रमाकर्ला विचारले, "राजन्, जेव्हांपासून दलपतीला अरण्यांत गजपती आणि चलपती भेटले, तेव्हांपासून प्रत्येक बाबतीत दलपती लबाडी करतो आहे. त्या दोघांना त्याने सांगितले की भुतेखेते नसतातच. पण त्याने गांवकऱ्यांना सांगितले की तिथे महाभयंकर भुते आहेत. तिथे यापुढे जाण्याचा प्रयत्न येणार नाही, असेही म्हणाला. खोटाखेपणा, सत्यापारक नाही का? म्हणजे भुताखेतांवर त्याचा खरोखरी विश्वास आहे की नाही, ते समजतच नाही. माझ्या या शंकांची उत्तरे माहीत असूनही तू गप्प धरलास, तर तुझ्या मस्तकाची शकले छेदीत."

विक्रमाकर्मि उत्तर दिले, "कोणत्याही व्यक्तीमध्ये जन्मतःच दैवी शक्ती नसतात. या कल्पना

त्यांचे आईवडील, शेजारी व नातेवाईकांच्या बोलाण्यावरून निर्माण होतात. पण दलपतीवर याचा कांही एक परिणाम झाला नाही. अरण्यांत भुते आहेत यावर चलपतीचा विश्वास होता म्हणून ती हिच्या साडीतली तरणी पहिल्यांवर लगेच तो वेशुद्ध झाला. जेव्हां गजपतीला तरणीने सांगितले की मी भूल आहे, तेव्हां गजपती वेशुद्ध पडला. पण दलपतीचा असल्या गोष्टीवर विश्वास नव्हता. म्हणून त्याने तिला एक तरुण स्त्री समजूनच तिच्याशी बोलणे सुरु केले. नांवाच्या गावात त्याने सांगितले की अरण्यांत भयंकर भुतेखेते आहेत त्याच्यामागे एक हेतू होता. दलपतीला माहिती होत की अंत्योचा राजपौरयार त्या अज्ञातवासात राहू शकतो होता. त्याचे लक्ष्य लोकांना समजले तर त्या पांजेवारावर येऊ शकते असते. त्याने टाळले, म्हणून दलपती लबाड, खोटा आहे ही चुकीची आहे तो मुसलमान हजरजबाबी हे समजणे योग्य नाही.

राजाचे मौनभंग करण्यात आलेला वेताळ शवासहित अदृश्य झाला, आणि पुन्हा झाडावर जाऊन बसला. (तुलसी यांची रचना)

एका मणिपुरी दंतकथेनुसार, देव आपले कामधाम सोडून पंधरा दिवस मीजमजा करण्यासाठी वेळ काढतात. मणिपुरी लोक दिवसांत लाई-हरोबा हा उत्सव सावरा करतात. (लाई-देव आणि हरोबा-गौज) हा एप्रिल-मे मध्ये असतो, शिवाने एक मोठे सरोवर पाहिले. आपले विशूल त्यावर रोखले. झालं, सरोवर आटले. देवाने सात देव आणि सान देवतांना स्वर्गातून जमिनीवर मानी आणायला सांगितली, आणि त्या जागेवर पसरली. हे काम पूर्ण झाल्यानंतर, या जागेवर त्या देवदेवतांनी सात दिवस आणि सात रात्री, सतत नृत्य केले. सप्तर्षीचा देव, नागदेव आपला मणी हारला. तिथे तयार होता. त्या मण्याच्या प्रकाशात तो परिसर उजळून निघाला, म्हणून त्या जागेला मणीपुर नांव मिळाले.

पहिले मुस्लिम बांधकाम

दिल्लीमध्ये एक मशीद आहे. फारसी भाषेत तिचे नांव आहे "दमात-उल-इरसाम" ही कुतुबमिनार

जवळ असून भारतातील ते पहिले मुस्लिम बांधकाम आहे. दिल्लीचा सुभेदार कुतुबुद्दीन याने पृथ्वीराजचा पाडाव केल्यानंतर ही इमारत बांधली. रायपिठोराचा किल्ला जमीनदोस्त केल्यानंतर त्यातले कोरीव स्तंभ इतर सामानांचा उपयोग या मशिदीसाठी केला गेला. तेव्हां पासून इंडोमुस्लिम स्थापत्यकला या नांवाची नवी शैली निर्माण झाली.

आभाळांतून भाग्य

शेंकडो वर्षांपूर्वी जाया चेडंत (हे आज इंडोनेशियाचा भाग आहे) अनेक राज्ये होती. त्यापैकी एका राज्याचे राजचिन्ह कोंबडा होते. त्याच्यामागे एक कहाणी आहे.

त्या राज्याच्या युवराजाला कोंबड्यांची हुंज लावायची फार आवड होती. त्याचे सवंगडी जिथे कुठे मिळतील तिथून चांगले कोंबडे घेऊन येत, आणि त्यांना हुंजायचे शिक्षण देत होते. अधून-मधून, राजावाड्याच्या मागल्या अंगणाला खेळ उघडायचेय होत होता.

या मुलांच्या खेळापायी आपले चांगले कोंबडे गमवायचे, कांही नागरिकांना आवडत नव्हते, पण त्यांचा राजाकडे तक्रार कशी करणार? या खेळामागे कारणीभूत होता युवराज, त्यांचा

भावी राजा! पण एकदा काय झालं, राजा बेश पालून गांवांतून हिंडत असताना, आपल्या मुलाचे मित्र बळजबरीने एका शेतकऱ्याचा कोंबडा घेऊन जालाना राजाने पाहिले. काम युवराजांसाठी करतो आहोत, असे ते मित्र मोठ्या अभिमानाने सांगत होते. राजाला वाईट वाटले. लोकांशी बोलल्यानंतर हा प्रकार बरेचवर होत होता, हे समजले.

राजा आता आणि त्याने ताबडतोब एकुलत्या एक मुलांना, राजपुत्राला हद्दपारीची शिक्षा दिली. राजा अतिशय संतापी कडक होता, त्यामुळे या शिक्षेचा फेरविचार करावा, सांगण्याचे कुणाला आले नाही. राजपुत्राला राजफळा सोडून जावेच लागले. राज्याची हद्द ओलांडून तो अरण्यांत

वर्हापर्यंत राजाचे गुप्तहेर युवराजाच्या मागावर होते त्यांनी तो हद्दपार झाल्याची खात्री करून घेतली.

अरण्यांत आता अंधार पडायला लागला. कुठे जावे ते युवराजाला समजेना तो शूर, धीट होता, तरी रानटी जनावरांचे आवाज ऐकून तो अस्वस्थ होता.

एका झोपडीतून येणारा अंधुकसा उजेड दिसता. त्याने जाऊन दार वाजवले. एका तरुण मुलीने दार उघडले व लक्षितान्त न्याहाळले. युवराजाने आपली दुर्दैवी कथा तिला सांगितली, पण आपण या राज्याचे युवराज आहोत, सांगितले नाही. तिला त्याची दया आली व तिने आईवडील दावा. आईवडील याच अरण्यांत राहून बनीपधी वनस्पती गोळा करीत व त्या पैसलोकांना पुरवीत असत. एकदा नारेतून नदीपार असताना नाच उतटली व त्या अवघातांत ती मरण पावली. त्या मुलीला कुठे जावे कळेना, म्हणून ती एकटी राहून तिच्या आईवडिलांप्रमाणे बनीपधी जमवीत राहिली.

राजपुत्र तिथेच राहून लागला आणि नंतर त्याने तिच्याशी लग्न केले, तो सशक्त व बुद्धिमान होता. तो हरणे, पक्षी, पकडायचा, आणि लाकूडतोड्यांना विचारयचा, त्याचबरोबर पत्नीलाही औषधी वनस्पती गोळा करण्यांत मदत करायचा.

असेच दियस जात होते. एका दिवशी अरण्यांत आलेल्या लाकूडतोड्यांकडून मरण पावल्याची बातमी राजपुत्राला कळली. "हे बघ, मी कांही दिवसांसाठी नगरांत जाऊन येतो. आणि याहून या, कदाचित आपले भाग्य त्यानंतर लीकरच पालटेस," तो घत्तीता म्हणाला. "पण लीकर या हं... नंतर काय

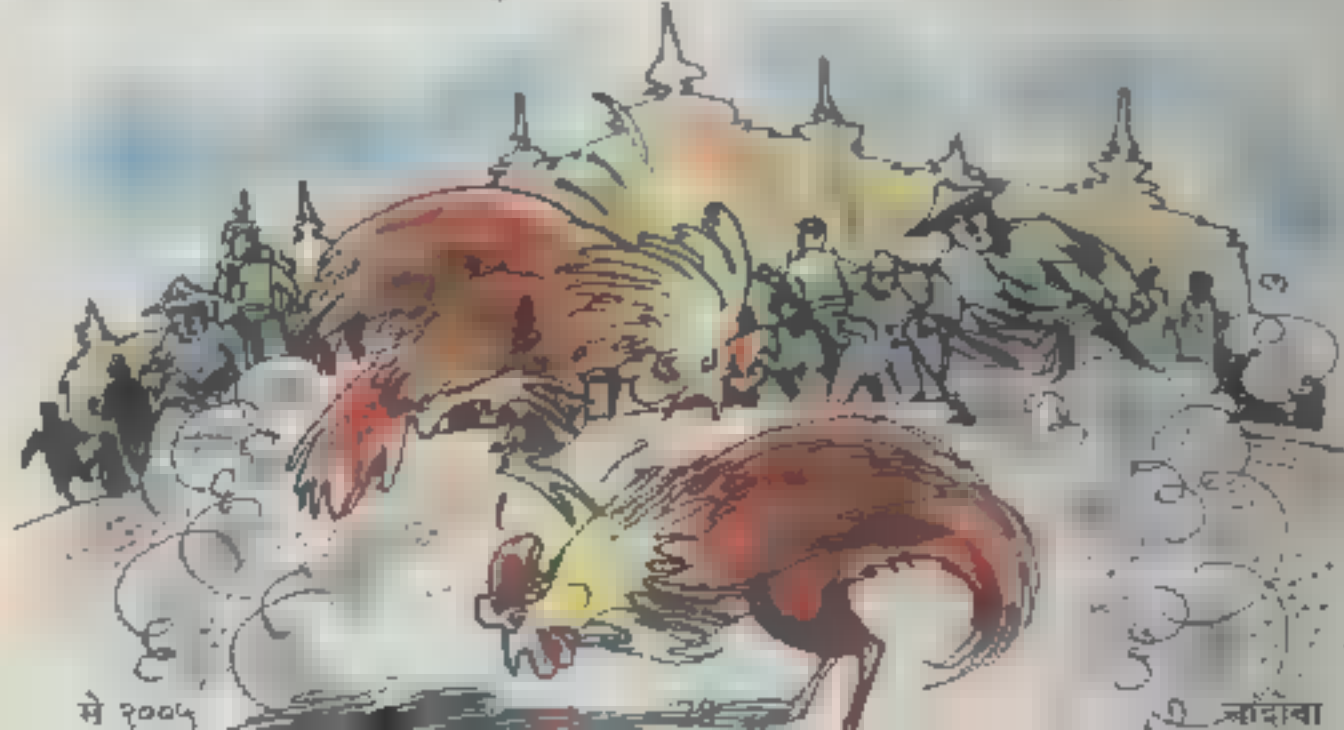

होणार ते तुम्हाला माहीत आहेच," ती लाजून त्याला म्हणाली. कारण लीकरच आई होणार होती.

राजपुत्राने हंरून होकार दिला आणि तो निघाला. जेव्हा नागरिकांना राजपुत्र परत येताना दिसला, तेव्हा त्यांनी समाधान व्यक्त केले. तो गादीचा एकमेव वारस होता. त्याला हद्दपार केल्यानंतर राजाने दुसऱ्या कुणालाही वारस नेमलेने नव्हते.

साहजिकच, राज्याभिषेक समारंभ लगेच झाला व इतरही औपचारिकविधी व संस्कार सुरू झाले. त्या सगळ्या गडबडीत नव्या राजाला या आदरसत्काराच्या कार्यक्रमांमून अरण्यांत परत जाण्याइतकी उर्ध्व मिळाली नाही.

त्याचवेळी नदीला अचानक प्रचंड पूर आला आणि ते अरण्य पाणीमय झाले. राजपुत्राच्या

पत्नीला दूरच्या भागांत जाऊन एका गुहेत आश्रय घ्यावा. त्या भागांत राहाणाऱ्या कांही दयाळू, गोळीबिब्या मजुरांनी व त्यांच्या वायकांनी तिचे आळंतपण केले, व तिने एका गोजिरवाण्या मुलाला जन्म दिला.

इकडे राजा आश्रयांत रावकोला भेटायला गेला. त्याला तिला आश्चर्यचकित करायचे होते, पण त्याला ती दिसली नाही. त्यांची छोटी झोपडीही नष्ट झालेली होती.

इकडे त्याची पत्नी छोट्या बाळाला घेऊन गुहेबाहेर येऊन बसली होती, आणि त्याच्या होक्यावरून एक मोठा पक्षी उडत गेला. त्याच्या ओंकीतले एक चिमुकले कोंबडीचे पिल्लू जवळच खाती पडले. तिने ते पिल्लू उचलले, त्याला पाणी, पाजले व त्याला जवळ घेतले. तिच्या मुलाबरोबरच ते पिल्लूही वाढू लागले. तो दौलदार आणि गुटगुटीत

कोंबडा पाहिला की बघणारे स्तिमित होऊन जात. असा देखणा कोंबडा अद्याप कुठेही आढळला नव्हता. अगदी परीकथेमध्येसुद्धा! तो कोंबडा गुहेबाहेर अंगणात फिरत राही, आणि जवळ येणाऱ्या घड्यांना व जनावरांना हकलून लावीत असे.

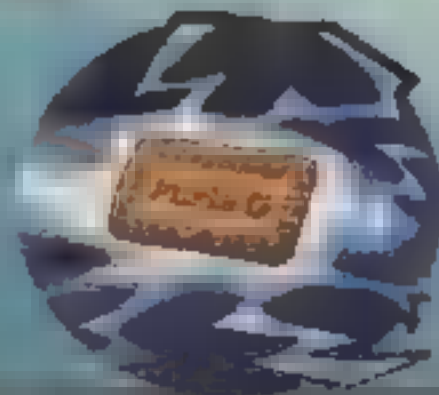
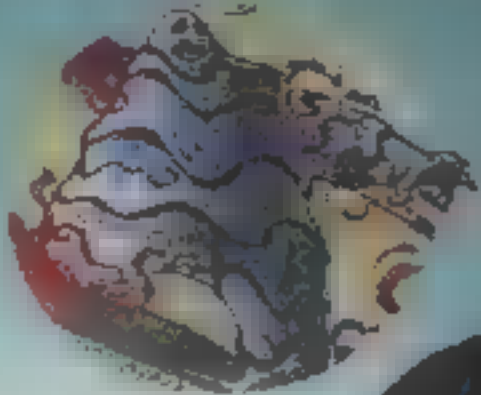
त्या काळांत नव्या राजाने जुना खेळ, कोंबड्याच्या मुंजी लावण्याचा छंद, सुरू केला. अर्थात, आता मात्र तो जाहीररित्या खेळ लागला. नागरिकांचे कोंबडे हिसपून या चोरून आणायची आता जरूरी नव्हती. उत्तर जिकणाऱ्या कोंबड्यांच्या मातकांना भरघोस रक्षिते मिळायला लागली.

गजपुत्राच्या मुलाचे केलस ठेवले. तो आता बारा वर्षांचा होता. कागावर या खेळाची मारिती आली. आपल्या आईची परवानगी घेऊन तो खेळ शाही मैदानाच्या गेला. त्यादिवशी राजाने खास नागरिकांच्या उत्तमोत्तम तडन देणार होते. राजाच्या कोंबड्यांनी इतर कोंबड्यांना हरवले.

"सरकार, कोंबड्याने कोंबड्याचा पाडाव केला, पता काय धाल?" केलसने विचारले. त्याने आपला कोंबडा टोपलीत झांकून ठेवलेला होता. त्या हंसुठभुख, देखण्या मुलाला पाहून राजाच्या मनः चलबिचल झाली. कारण असावे ते त्याला कळले नाही.

"पण जर माझ्या कोंबड्याने तुझ्या कोंबड्याला हरवले तर?" राजाने त्याला विचारले. आपल्या कोंबड्यांची राजाला पक्की खात्री होती.

"मी एक गरीब मुलगा आहे. माझ्या कोंबड्याकडून तरी मला बर्डीस मिळेल, या आशेने मी इथे आलो आहे. मी आपल्या काय देणार? मी आपल्या पदरी राहून कांही दिवस चाकरी करीन." केसरसने उत्तर दिले. नंतर त्याने आपला कोंबडा टोपलीतून काढला.

"ओ बापो! **राक्षसकोंबडाच** दिसतो आहे!" दारदारी एकमेकांत कुजबुजले. झुज सुई **केसरसच्या** कोंबड्याने **राक्षस** कोंबड्यावर विश्र्व मिळवला. राजाने केसरसला शंभर नाणी बक्षीस दिली. नंतर **राक्षस** कोंबड्याने राजाच्या सगळ्याच कोंबड्यांना हरवले. दर झुंजीसाठी केसरसला भरपूर इनाम मिळाले.

"ओ पोरा, तुझा **कोंबडा** **विकत** देशात का?" राजाने विचारले.

"नाही, **मी** **विकणार** त्याला? तो तर पित्र आहे. माझा जन्म आल्यानंतर **दिवशी** हा आभाळांगून येऊन खाली पडला आणि माझ्याबरोबरच गोंठा झाला, या कोंबड्यामुळेच **इतकी** बक्षीस मिळाली. आता गाढी आई व मी, चिंमत्त सापेमुखे जीवन तरी सुखाने जगू शकू." केसरस समाधानाने म्हणाला.

"तुझा जन्म कुठे झाला?" राजाने विचारले.

"या वर्षापूर्वी एकदा मोठा महापूर आला होता. माझीआई निवान्यासाठी एका गुहेत यांबली, कारण माझे वडील कांही कामासाठी दूर कुठेतरी गेलेले होते." केसरसने सांगितले. राजाची उत्सुकता आता जास्तच वाढायला लागली.

चांदोबा

"वरं तर, तुझा हा कोंबडा कांही तू मला विकायला तयार नाहीस. पण मग तू या कोंबड्याबरोबर इथे या राजवाड्यांत राहाशील का?" राजाने विचारले.

"रक्षक, ते माझ्या आईच्या इच्छेवर अवलंबून राहील." मुलाने उत्तर दिले.

राजः ताडकन उठून उक्त राहिला. "तू मला तुझ्या आईकडे नेतोस का?" राजाचा कंठ दाटून आला होता. तो मुलगा त्याच्या ओळखीचा वाटायला लागला होता.

आपल्या लबाबम्यासहित राजा केसरसच्या पाठोपाठ जाऊ लागला. त्या अरण्यांतल्या बन्दवार्सीना राजा येताना पाहून आश्चर्य वाटले. आणि केसरसला राजाच्या पुढ्यांत घोंबड्यावर **पाहून** केसरसची आई भांबावून गेली. **चकित** झाली.

पण तिने राजाला ओळखले का? अर्थातच! तिथेच केसरस पुयराज म्हणून व त्याची आई राणी म्हणून घोषित करण्यांत आले. पुन्हा सारा लबाबमा राजवाड्याकडे परत गेला.

जेव्हा केसरस बहिलाच्या गारीवर पसला, तेव्हा त्याने आपल्या राज्याचे 'कोंबडा' हेच राजचिन्ह ठरवले.

- एम्. डी.

छान रूड

मोतिहारी खेड्यांत रघुलाल हा एक गरीब शेतकरी होता, आणि प्यारेलाल हा श्रीमंत साबकार होता. गांवातल्या लोकांना फसवून त्याने संपत्ती जमा केलेली होती, त्याची ही सवाडी लोकांना माहीत नव्हती असे नाही, पण अडीअडचणीला मदत देऊ शकणारा गांवात दुसरा कुणीही नव्हता, म्हणून फसवणूक झाली तरी ते गप्प बसत, म्हणून कर्ज घेणारा जारत गरीब होई, आणि देणारा मात्र अधिक संपन्न होत होता.

प्यारेलालची पद्धत अगदी साधी होती. तो कर्जाचे लेखीपत्र ठेवतच नसे, "आपण करावर कशासाठी करायच्या?" तुम्हाला पैसे हवे असताना, तेव्हा मी ते देतो, जेव्हा तुमच्याकडे पैसे असताना, तेव्हा तुम्ही माझी रकम परत देता. मात्र तुम्ही त्या कर्जाचे व्याज द्या. इतके, एवढीच माझी अट आहे." तो सांगे.

वर्षाच्या अखेरीस पैसे उसने घेणाऱ्याने गरीब मोठी चुकती केलेली असे, तरी मूळ मुद्दल बाकी असे. प्यारेलालची गणिताची च तमाडी काही त्या अट्टाणी माणसाला समजत नसे.

रघुलाल आता मात्र अगदी निराश झाला होता. जेव्हा त्याच्याकडे परतफेडीसाठी पैसे शिल्लक नसत, तेव्हा प्यारेलाल त्याच्या घरांतल्या कळणीतले धान्य मरळ उचलून नेई. नाहीतरी रघुलालच्या शेताचे बारीक बारीक कानाकोपऱ्यांतले तुकडे प्यारेलाल आपल्या नांवावर घेई. काही वेळेला तर रघुलालची भांडीकुंडीदेखील त्याने नेली होती. एकदा प्यारेलालला रघुलाल बरेच दिवस दिसला नाही, म्हणून तो रघुलालच्या घरी गेला. तो विचारा अनतिक होऊन म्हणाला, "माझ्याजवळ हे अंगावरचे फाटके कपडे फक्त आता राहिले

आहेत, बदलण्यासाठी दुसरे धड कपडेही नाहीत. तेव्हा काय करणार?"

प्यारेलालने लागलीच उत्तर दिले, "तु रामकडे जाऊन मदत का मागत नाहीस? तो माझ्याशी फारच दयाळूपणे वागला होता. मी पुन्हा केव्हा-तरी येईन." असं म्हणून प्यारेलाल निघून गेला.

"मी रामचा शोध घेईन, जर त्याने प्यारेलालला मदत केली असेल, तर तो मला नक्कीच मदत देईल." रघुलालने मनाशी ठरवले, आणि तो रामच्या शोधार्थ निघाला. तो खूप वेळ चालत होता, पण रामच्या घराचा कुणालाच माहीत नव्हता. एक पुजत्यासारखा दिसणारा गृहस्थ भेटला, "तो दयाळू राम मला कुठे भेटेल? तुम्ही सांगू शकाल का? माझ्याजवळ तीन दशम्या आहेत, त्यांतली एक मी तुम्हाला देईन।"

रघुलालने हातांत दशमी घेऊन त्याला विचारले. तो इतका नुचळतेने कांहीतरी फुटफुटत पुढे निघून गेला. त्याने दशमीकडे बघितलेदेखील नाही. नंतर कपाळाकड भ्रम फांसलेला एक इरम रघुलालला समोर दिसला त्यालाही त्याने एक दशमी देऊ करीत विचारले, "मला राम कुठे भेटेल? मला वाटलं तुम्ही सांगू शकाल!"

त्या माणसाने ती दशमी लगेच घेतली व म्हणाला, "मला नाही रे माहीत! मला फक्त शिव माहिती आहे." साधे आभाऱेदेखील न मानता तो तसाच पुढे निघून गेला.

रघुलाल चालतच होता. आता तो थकला होता नि भुकेला होता. दशम्या खाऊन त्याने

विश्रांति घ्यायला हवी होती, पण तो थांबला. कुणीतरी भेटला तर त्याच्याघरोबर दशमी खाता येईल असे त्याला वाटले. थोड्या वेळानंतर त्याला एक फाटक्या कपड्यांतला भिकारी दिसला, तो ही थकलाभागलेला दिसत होता. रघुलालने त्याला सांगितले, "मी रामला शोधतो आहे कारण तो मला मदत करील असे एकाने सांगितले आहे." आणि त्याने आपले दशम्यांचे गांठोडे उघडले.

"अरे, तुला रामला भेटायचे आहे होय? मीच राम आहे. सांग, तुला कसली मदत हवीय?" त्या भिकार्याने आशाळमूतपणे त्या दशम्यांकडे बघत म्हटले.

"ही च्या एक दशमी!" रघुलाल म्हणाला आणि दोघेही शिंदोरी खाऊ लागले. रघुलालने

तन्हेने पकडून त्याने तो शंख फुंकला आणि त्यांतून खळखळत नाणी बाहेर पडू लागली. रघुनाथ कांही तोभी नव्हता. त्याने शंख फुंकणे थांबवले. त्याचे जेवणखाण भांगेल इतकी नाणी खाली पडलेली होती. त्याने दिवसभर विभ्रान्ति घेतली आणि शेताच्या उरलेल्या तुकड्यावर काम करायला दुसऱ्या दिवशीच सुरवात केली.

एके दिवशी, प्यारेलाल त्या शेताच्या बाजूने जात होता. रघुनाथचे हिरवेगार शेत आणि चांगली तयार झालेली कणसे पाहून तो थक झाला. थोडीशी मिठाई घेऊन तो रघुनाथच्या घरी गेला. हसनच म्हणाला, "अरे, तुझे भलं झालेलं पाहून मला आनंद झाला. रं नाही, मी तू घेतलेल्या कर्जाची तुला आठवण देत नाही पण तुझी परिस्थिती एकदम बदलली कशी?"

रघुनाथ भोळा होता. त्याने तो शंख प्यारेलालला दाखवून म्हटले, "ही सगळी शंखाची कृपा आहे."

प्यारेलालला वाटलं की हाता हा शंख कुठेतरी सहजगत्या सांपडला असेल. त्या लोभी माणसाने रघुनाथला फसवायचे ठरवले. तो जायता निघाला आणि त्याने तो शंख मोठ्या शिताफीने आपल्या उपरण्यांत लपवला. रघुनाथजवळ आता पैसे सांठवलेले होते, म्हणून तो शंख नाहीसा झाल्याचे कांही दिवस त्याच्या लक्षात आले नाही.

सावकाराने शंख घरी नेता पण त्याला तो फुंकणे जमेना. त्याने बरेच वेळा प्रयत्न केला य तो निराश झाला. शेवटी तो रघुनाथकडे गेला व

त्याला पुन्हा मिठाईचे ताट देत म्हणाला, "मित्रा, यला एक कबुली घायचीय. त्या दिवशी तो सुंदर शंख पाहून मला त्याचा मोह आबरला नाही. तो नीट पाहवा म्हणून मी तो घरी घेऊन गेलो. पण मला कांही तो फुंकता आला नाही. पण तू तर म्हणालास की तुझी चांगली परिस्थिती ही त्या शंखाची कृपा होती. होय ना?"

रघुनाथ इतका भोळसट होता की त्याने तो शंख फुंकला, आणि त्यांतून नाणी खळखळत पडायला लागली. प्यारेलालचा विश्वासच बसेना. "ठीक आहे रघुनाथ! तू घेतलेलं कर्जविजं सारं कांही विसरून जा. एवढंच बघ की तुला जे मिळेल त्याच्या दुप्पट मला मिळावं!"

रघुनाथने याला मात्र विरोध केला. "प्यारेलाल, तू मला खूप वर्षे फसवत आला आहेस ना? मी तुझ्यासाठी कांही करायच्याअगोदर तू माझ्याकडून घेतलेले जास्तीचे पैसे मला परत कर. शेताचे सगळे तुकडे मला परत दे आणि माझी भांडीसुद्धा! खूप दिवस घरी जेवण बनवतेने नाही."

प्यारेलाल आता कात्रीन सांपडला होता. त्याने शंख हातात घेऊन म्हटले, "तर मग माझ्याच ताब्यांत राहू दे. दोघांनाही याचा फायदा होणार नाही." आणि प्यारेलाल निघाला.

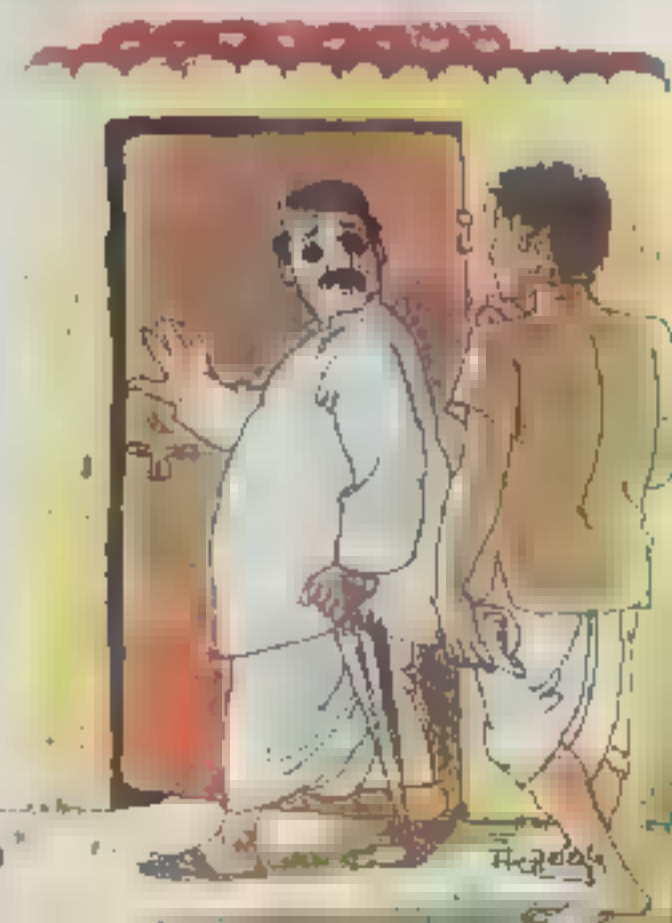
रघुनाथने पवित्रा बदलला. "बरं तर, तू माझे कर्ज माफ केले आहेस मी विश्वास ठेवतो. तो शंख मला दे, मी शंख फुंकला की जे मला हवे असेल त्याच्या दुप्पट तुला मिळेल पण माझी

चांदोबा

भांडी परत पाठव आणि माझ्या शेतांत काम करणारे मजूर तिथून काढून टाक."

सावकार खाली मान घालून परत गेला. रघुनाथने भांडी परत घेतली. दुसऱ्या दिवशी पैशाची इच्छा करण्याऐवजी शंख फुंकताना आपण एका डोक्याने आंधळे व्हावे अशी इच्छा त्याने मनांत धरली. रघुनाथ प्यारेलालच्या घरी गेला. तो दावांतून धडपडत आत जायचा प्रयत्न करीत होता. रघुनाथने त्याला हांक मारली. तर प्यारेलाल दोन्ही डोळे गमावून बसलेला दिसला.

"रघुनाथ, माफ कर रे! माझी दृष्टी परत यावी म्हणून तुझ्या शंखाकडे मागून बघ रे!" प्यारेलाल विनंतीत होता. आणि दयाळू, भोळ्या रघुनाथच्या विनंतीवरून शंखाने मागणी पूर्ण केली.

सावकार कशी लबाडी करीत असे ते सविस्तर सांगितले. "आता माझ्याकडे शेत नाही, पैसे नाहीत आणि कमवायला कांही मार्ग नाही."

त्या दीनबाण्या माणसाने आपल्या लहानशा पैलीतून एक शंख काढला. "हा एका विशिष्ट तन्हेने फुंकला, तर तुला जे मनांत हवे असेल ते मिळेल. हा फुंकण्याइतकी ताकद कांही माझ्या अंगात नाही, त्यामुळे मला याचा कांही उपयोग नाही. तू हा घे, पण मी तुला सांगून ठेवतो, त्या सावकाराकडून पुन्हा कधीही फसवता जाऊ नकोस." आणि तो भिकारी पुढे निघून गेला.

रघुनाथ घरी परत आला. त्याने घराची दारेखिडक्या बंद केली आणि शंख फुंकण्याचा अनेक तन्हेने प्रयत्न केला, शेवटी जरा वेगळ्या

जिवलग मित्र

पूर्वी, ब्रह्मदत्त काशीराज्याचा राजा असतांना, बोधिसत्त्वाने एका ब्राह्मण कुळांत जन्म घेतला. त्याच्या आई-वडिलांनी त्याचे 'सत्यानंद' असे नांव ठेवले. कांही लोटल्यानंतर ब्राह्मणाच्या घरी आणखी एका मुलाने जन्म घेतला, त्या मुलाचे नांव 'नित्यानंद' असे ठेवण्यात आले.

हे दोघे भाऊ, कोडकीतुकांत वाढत असताना एकाएकी त्यांच्या आई-वडिलांना देवाज्ञा झाली. परिणामस्वरूप संसारावरील त्यांची आसक्ती संपली. गंगानदीच्या एका कांठावर राहून ते संन्याश्याचे जीवन व्यतीत करू लागले.

एके दिवशी पाताळांत राहणारा मणिकांत नांवाचा एक सर्पराज, मानवरूप धारण करून भूलोकावर आला. तो गंगानदीच्या कांठा-कांठाने चालत जात असताना नित्यानंदाची पर्णकुटी त्याला आढळली. त्याने नित्यानंदाला स्वतःला परेचय करून दिला व बराच वेळ गप्पा मारल्या.

नित्यानंद व मणिकांत यांच्यात इदं मैत्री झाली.

त्यामुळे मणिकांत नियमितपणे नित्यानंदाच्या पर्णकुटीत येऊ लागला. संसारातील माया-तुलास ते तासन्तास चर्चा करीत असत. कधीकधी मणिकांत आपल्या निजल्पांत होत असे व नित्यानंद बोलत असताना आपली पणा पसरून, रुजाप्रमाणे त्याच्यावर रावली धरीत असे. चर्चा तो आपल्या लोकांत निघून जात असे.

असे बराच घडत राहिले. एकदा नित्यानंदाला एका अकल्पित भयाने पछाडले. सर्पराज 'मणिकांत' हा आपला जिवलग मित्र होय, यात धेण्यासारखे कांही नाही. परंतु दुष्ट स्वभाव हा त्याच्या जातीच्या जन्मजात गुण होय! तेव्हा यदाकदाचित कांही कारणावरून, जर मणिकांताच्या आपल्यावर राग ओढवला, तर तो आपणारा रुसायलाही मागे पुढे बघणार नाही!

अशा विचारांमुळे, नित्यानंदाच्या जिवाला भीतीचा घोर लागला. अशा स्थितीत असतां, एके दिवशी तो आपला मोठा भाऊ सत्यानंद याच्याकडे

गेला. "भाऊ, इतका कसा खालावलास? याचे कारण काय?" सत्यानंदाने नित्यानंदाला विचारले.

तेव्हा कांहीही ओडपड्या न ठेवता नित्यानंदाने भावासमोर आपले मोकळे केले.

"भाऊ, तुझ्या सांगण्यावर विचार केला असतां, तो सर्पराज मणिकांत याला तू आपला तमजतोस, असे दिसते आहे. तर एकीकडे, त्याच्यापासून तुझ्या जिवाला धास्ती असल्याची तुला भीती वाटते आहे. तेव्हा त्याचे तुझ्याकडे बराचवेर येणे थांबविले, तर त्याच्या भेटी वाचून तुला एकाकी नाही ना वाटणार? तू सुखाने राहू शकशीस का?" सत्यानंदाने विचारले.

विचार नित्यानंद म्हणाला - "त्याचे माझ्याकडे येणे टाळता आले, तरच मला मनःशांती शोभेल!"

ते उत्तर ऐकून सत्यानंद "ठीक आहे, तो सर्पराज तुझ्याकडे येतो, तेव्हा त्याच्या अंगावर कशा प्रकारची आभूषणे असतात?" त्याने भावाला विचारले.

"तो तर नखशिखांत नटतेला असतो! परंतु प्रकाशाने घगधगणारा एक 'मणी' त्याच्या कण्ठत दिसतो!" नित्यानंद म्हणाला.

"भाऊ, तसं जर असेल तर एक काम कर! यावेळी तो सर्पराज तुझ्याकडे येईल, तेव्हा 'तो मणी दे' असे त्याला विचार." सत्यानंदाने नित्यानंदाला अशी युक्ती सुचविली.

दोन-तीन दिवसानंतर सर्पराज मणिकांत नित्यानंदाच्या पर्णकुटीत आला. तेव्हा "मणी दे", असे नित्यानंदाने त्याला विचारले. ते ऐकून

तिथे क्षणभरसुद्धा न थांबता मणिकांत आल्यापावली पाताळ लोकांत निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी मणिकांत दिसतांच "काल मी तुझ्या गळ्यांतला मणी मागितला, तो तू छान दिलास!" असे नित्यानंद म्हणाला.

कुटीत प्रवेश न करतां, मणिकांत द्वारा-जवळूनच मागे वळून निघून गेला.

तिसऱ्या दिवशी मणिकांत, नित्यानंदाच्या झोपडीकडे येत असलेला दिसताच तो समोर गेला व "मणी दे, म्हणून मी आला पर्यंत दोनदा मागितला, तरीही तू दिला नाहीस!" नित्यानंदाने दटावणीच्या सुरात विचारले.

सर्पराज मणिकांताने गंभीर चेहरा केला व म्हणाला - "नित्यानंदा, हा मणी कांही सामान्य नव्हे! मी याला जे मागित, ते देणारा हा 'कल्पतरु' आहे. तेव्हा अशी 'कामघेनू' तू मागितलीस तर ती मी तुला कशी देऊ? म्हणून आजपासून मी

तुझ्या पर्णकुटीच्या छायेच्या थाऱ्यालाही उभा राहणार नाही!" असे म्हणून सर्पराज मणिकांत तडक निघून गेला.

नित्यानंदाने सर्पराज परत येईल, अशा आशेने एक आठवडाभर वाट पाहिली. परंतु तो आला नाही. तेव्हा 'आपण आपल्या जिवलग मित्राला कायमचे मुकलो', या विचाराने तो बेचैन होऊन झुंहे लागला.

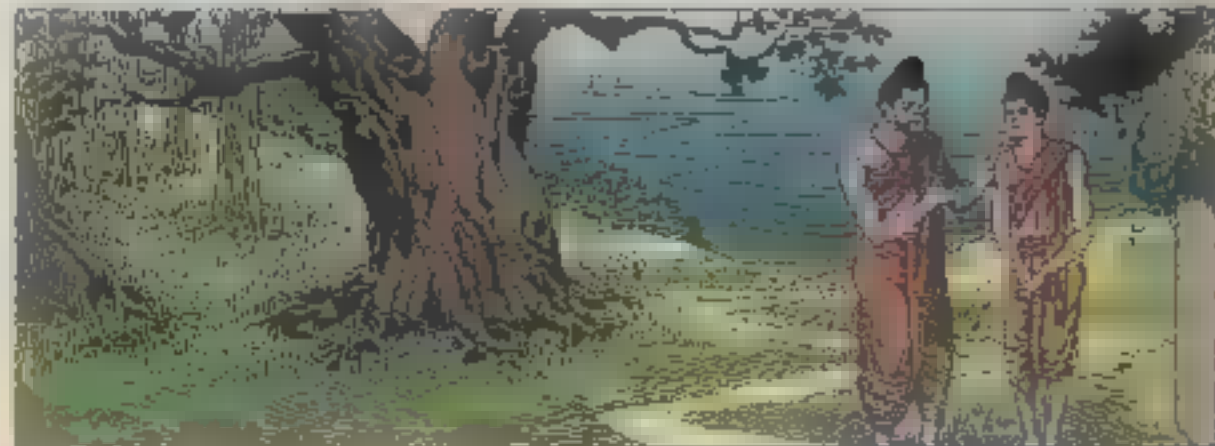
धाकटा भाऊ अन्ना करण आहे, हे एकदा बघून याचे या विचाराने सन्यानंद एकदा त्याच्याकडे आला. नित्यानंदाची खासाचतेली परिस्थिती पाहून, सन्यानंदाला खूपच काळजी वाटू लागली. "तुझी प्रकृती तर पूर्वीपेक्षाही अधिक खालाशी दिसतेय! सर्पराजची गीळा अजून टळली नाही काय?" त्याने काकुळतीने भाषाला विचारले.

"दादा, तू सांगितल्याप्रमाणेच मी सर्पराजाला तो कांतीमान मणि मागिलसा. परंतु तेव्हांपासून तो माझ्याकडे फिरकलाच नाही. तो जेव्हा माझ्याशी बोलत असे, तेव्हा आपली फणा पसरून, माझ्या डोक्यावर गर सावतीचे आच्छादन घालीत असे,

त्यावेळी मला फार आनंदादायक वाटायचे. आता मणिकांताने माझ्याकडे पाठ फिरविल्यामुळे मी असा कृत्र होतो आहे." नित्यानंदाने सन्यानंदाला कारण सांगितले.

तेव्हा मोठ्या भावाच्या रुपांत असलेला बोधिसत्व शांतपणे म्हणाला - "भाऊ, सर्पराज मणिकांत आपला जिवलग मित्र आहे, असे मानून तुला खूप समाधान वाटत असे. परंतु एकदा जिवलग मित्र म्हणविणारा तो, तू त्याच्याजवळ 'एक मणी' मागितला असताना, तुझे तोंडगुळां न बघता, तुझ्या घराची वाटच विसरून गेला आहे. जिवलग मित्राची हीच का पारख? अशीच का बागायची पद्धत? तो निव्वळ स्वार्थी होता. तुला मित्र नव्हताच मुळी! म्हणून तूगुळां त्याच्या इकडे न येण्याचे, एवढे कांही मनाला लावून घेऊ नकोय!" बोधिसत्वाने भाषाला हिनोपदेश केला.

मोठ्या भावाने सांगितलेल्या गोष्टीचे गर्म जाणून नित्यानंदाने त्यानंतर कधीही सर्पराज मणिकांत बद्दल विचार केला नाही. काळजीचे कांही कारण न उरल्यामुळे नवकरच त्याची प्रकृती सुधारली.

विष्णु पुराण

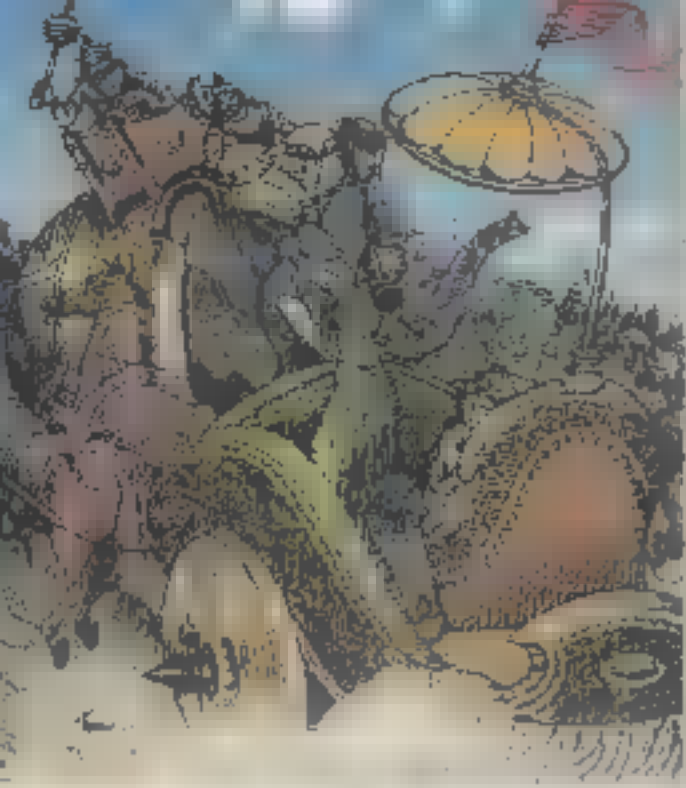
श्रीकृष्णाच्या धोरवीबरोबर शत्रूंची संख्यापण वाढू लागली. शिशुपाल व यांना बरेच दुष्ट राजे येऊन मिळाले. पौंड्रक नांवाचा कुर्या राज्याचा राजा लांकडाचे लावून, त्यांत शंख चक्र धारण करून एका हातात गदा घेऊन मीच विष्णु आहे, कृष्ण अवतार नाही, म्हणून सगळीकडे लागत हिंदू लागला. शिशुपालाचा छोटा भाऊ शालव हा कृष्णाला आपल्याबरोबर युद्ध करण्याकरिता बोलावू लागला. पूर्व दिशेला नरकासुराने अतिशय अत्याचार व गोंधळ माजवून दिला. दक्षिणेकडे बली चक्रवर्तीचा मुतगा बाणासुर याने शंकराच्या रक्षणाकरीता शोणपुर ही आपली राजधानी करून राक्षसलोकांच्या संख्येने राज्याचा विस्तार वाढविला.

कालयवन याचा लहान भाऊ कालान्तक

द्याची पत्रिका ज्योतिषाने पाहून त्याचे भविष्य वर्तवले होते की कोणत्याही प्राणीमात्रांपासून झाला मरण नाही. त्याचा फायदा घेऊन यवन आणि स्वेच्छ सैन्यांच्या मदतीने त्याने जिकडे तिकडे हत्याकांड करण्याचे सुरू केले. तो देवांची देवळे व मूर्ती उध्वस्त करू लागला.

अनेक देशांवर लढाया करून तो गांधार देशांत पोहोचला. तेथे असलेल्या संगमरवरी दगडांतील मोहिनीची जिघंत भासणारी मूर्ती पाहून तो मंत्रमुग्ध झाला. कृष्णाने विश्वकर्माकडून तशी मूर्ती बनवून त्यांत मायावीररूप धारण करून प्रवेश केला होता. ही गोष्ट कालान्तकाला माहीत नव्हती.

त्या दगडी मूर्तीला कालान्तकाने आपल्या अंतःपुरात नेले व विचार केला की ह्या मूर्तीत जीव आणला तर काय छान होईल.

एकदा रात्री सुंदर संगीताचे ध्वनी व बरोबर पायांतील पैजणाच्या आवाजाने कालान्तकाली जाग आली. तो पहातो तर ॥ शिल्प एका सुंदर स्त्रीचे रूप घेऊन गाते, नाचते आहे. तो प्रेमाने ॥ गेल्या, तिने त्याला बाहुपाशांत घेतले. दुसऱ्या क्षणी ती मूर्ती पुन्हा दगडाची आली. तिच्या मिठीत तो जळू लागला व धांपदिशी खाली पडला.

त्या मूर्तीचे हात पाण तुटून गेले. त्याच बरोबर कालान्तक मरण पावला. परंतु यवन राज्यांत हाततुटकी मोहिनीची मूर्ती मात्र अजून राहिली आहे.

त्यानंतर श्रीकृष्णाने कालान्तकाच्या सैन्याला पळवून लावले. परंतु ज्वालामुखी होऊन सर्व यवन राज्य भस्मीभूत झाले. ह्याच प्रकारे पश्चिम दिशेचे पर्सेक्य व यवनांचे प्राबल्य नष्ट झाले. पूर्वीकडे प्रागज्योतिषपुर राज्याचा राजा नरकासुराच्या अत्याचारांने लोक ह्यालदिल झाले होते.

बराह ॥ धारण करून विष्णुने जेव्हा पृथ्वीच्या उद्धार केला, तेव्हा भूदेवीच्या पोटी जन्म घेतलेल्या नरकासुराने प्रागज्योतिषपुर ही आपली राजधानी करून तो तेथे राज्य करू लागला. त्याने असुरांना एकत्रित करून देवांच्यावर चढाई केली व देवांवर जय मिळविला. तेथून देवमाता अदिती हिची कर्णकुंडले तोडून आणली. ऋषिमुनी, साधु-संत व सज्जन लोकांना ते रास वेऊ लागले. त्याने पृथ्वीवरच नरक ॥ व सोळा हजार कुमारेकांना आपल्या बंदीवासात ठेवले होते.

नरकासुराच्या अत्याचारांना कंटाळून देवांनी व ऋषींनी कृष्णाकडे प्रार्थना केली. की, त्याने येऊन नरकासुराचा वध करावा. कृष्णाने अभयदान दिले. तो सत्यभामेसह नरकासुराशी लढण्यास निघाला.

नरकासुराला एक वर मिळाला होता भूदेवी- ॥ त्याला जे मार लागला तर त्याचा अंत होईल. म्हणूनच सत्यभामा भूदेवीच्या अंशापासून जन्मली होती. *

श्रीकृष्णाने गरुडवाहनावर सत्यभामेसह बसून प्रागज्योतिषपुरावर चाल केली आणि वऱ्याच असुरांची हत्या केली.

शेवटी एका मदमस्त हनीवर बसून नरकासुर कृष्णावर चालून आला. तेव्हा कृष्ण विश्रांती घेत होते. म्हणून सत्यभामेने नरकासुरांबरोबर युद्ध केले.

सत्यभामेने आपल्या धनुष्याची प्रत्यंचा कानापर्यंत ओढली ॥ नरकासुराचे लक्ष्य करून बाण सोडला. तो आऊन नरकासुराच्या वक्ष-

स्थळाला लागला. तो जमिनीवर धाडदिशी कोसळला. परंतु पुन्हा सर्व बळ एकवटून हातात सदा घेऊन कृष्णावर चालून आला. श्रीकृष्णाने आपल्या चक्रायुधाने नरकासुराचे डोकें उडवले.

डोकें उडताक्षणीच नरकासुराने विष्णुच्या रूपांत असलेल्या कृष्णाची स्तुती केली व असा वर मागितला की, त्याची स्मृती रहाण्याच्या दृष्टीने एक दिवस आनंदाने उत्सव केला जावा.

नरकासुराच्या वधाच्या दिवशी नरकचतुर्दशी व दुसऱ्या दिवशी आनंदोत्सव म्हणून दिवाळी करण्यांत येऊ लागली. त्यानंतर कृष्णाने नरकाचा मुलगा ॥ राज्याभिषेक करविला. अदितीची कुंडले घेऊन ॥ सत्यभामेह द्वारकेला आला.

एक दिवस कृष्ण रुक्मिणीच्या ॥ बसले होते. त्या वेळेस नाट्याने येऊन एक पारिजातकाचे फूल कृष्णाला दिले. कृष्णाने ॥ फूल रुक्मिणीच्या हातांत दिले. ते ॥ सत्याभामा लयली. तेव्हा कृष्णाने तिची समजूत काढत म्हटले, "तू रागावू नकोस, पारिजातकाचे फूलच नाही, वृक्षच तुझ्या महालांत आणून लावतो."

कृष्ण सत्यभामेसह गरुडवाहनावर बसून देवलोकांत पोहचला. तेथे अदितीची कुण्डले देऊन वनात विहार करीत असतांना कृष्णाला पारिजातकाचा वृक्ष दिसला. त्याने तो मुळापासून उपटून काढला.

सत्यभामा व कृष्ण तो पारिजात पळवून घेऊन जात असतांना इंद्राने त्यांना पाहिले, व तो त्यांच्याशी लढायला आला. इंद्राने कृष्णाच्या अंगावर चक्रायुध फेकले. ते गरुडाच्या पंखाला

जाऊन लागले. त्याने आपला पंख झटकून टाकून दिला.

॥ इंद्राचा गर्वभंग झाला. त्याने सांगितले - "कृष्ण जोपर्यंत पृथ्वीवर राहील, तोपर्यंत तो पारिजातकाचा वृक्ष सुद्धा पृथ्वीवरच राहील."

सत्यभामेच्या अंतःपुरातले उद्यान फुलाने नेहमी डंवरून येऊ लागले.

कृष्णाने पुत्रप्राप्तीच्या इच्छेने कैलासावर जाऊन शंकराची तपस्या केली ॥ शंकराकडून अनुग्रह प्राप्त केला. त्याच वेळेस शालध व पौंड्रक गक्षसांनी द्वारकेच्या लोकांना खूप रास दिला. कृष्णाने परत येऊन दोघांना ठार मारले.

दन्तवक्र मेलेल्या माणसांचे अंतिम संस्कार करत होना. त्याच वेळेस कृष्ण त्याला सामोरा गेला. कृष्णाने त्याच्यावर प्रतिहस्त केला व विजय नांवाचा जो अंश त्याच्याजवळ होता, तो आपल्यांत

सामायून टाकला. कृष्णाचा मुलगा प्रबुम्न. प्रबुम्नचा मुलगा अनिरुद्ध. ह्याला बाणासुराची मुलगी उषा हिने स्वप्नांत पाहिले व त्याच्यावर मोहित झाली.

तिची सखी घित्रलेखा हिने त्याला मायावी रूपाने उषेच्या महात्म्यांत आणले. तेव्हां उषाने अनिरुद्धला आणला पती मानले.

बाणासुराने अनिरुद्धला नागपाशाने बंदी करून कैदेत ठेवले. आपल्या नातवाला सोडण्याकरिता कृष्ण बाणासुराबरोबर लढायला आला. बाणासुराला वांचवण्या करिता आलेले शंकर भगवान कृष्णाच्या हाती पराजित झाले.

कृष्णाने बाणासुराच्या हजार हातांपैकी दोन हात शिल्पक ठेवून बाकी हात कापून काढले. त्यामुळे हर मानून बाणासुर कृष्णाला शरण आला व कृष्णाचा नातू अनिरुद्ध ह्याच्याबरोबर आपली मुलगी उषा हिचा त्याने विवाह थाटाने करून

दिला. त्यामुळे दक्षिणेकडील राक्षस व उत्तरेकडील राजा लोकांचे संबंध जोडले जाऊन त्यांच्यांत मैत्रीचे संबंध वाढले.

त्यानंतर कृष्ण पांडवाचा साथी म्हणून राहिला. यत्नरामाच्या इच्छेला दाखवून त्याने सुभद्रेचा विवाह अर्जुनाबरोबर लावून दिला.

खाण्डववन जळवल्यानंतर कृष्ण आणि अर्जुनांनी तेथे राहणाऱ्या महाशिल्पी व मय राक्षसांचे काळोख केले होते. त्यामुळे त्यांनी पांडवाना वचन दिले होते, की त्यांना एक अद्भुत महाल बनवून देऊ. अग्निदेवाने कृष्णाला व अर्जुनाला होऊन कृष्णाला सुदर्शन चक्र व पांचजन्य शंख, आणि अर्जुनाला गोंडोय धनुष्य व देवदत्त शंख, म्हणजे तुणीर आयुधे दिली.

युधिष्ठिराने जेव्हा राजसूय आरंभला तेव्हा जरासंधाचा वध जवळ आला होता श्रीकृष्ण, भीम आणि अर्जुन, भगव्या वेधांत भिक्षा मागण्याकरिता एका जरासंधाच्या महालात गेले.

जरासंध, वकासुर, दुर्योधन, कीचक, हे भीमसेन ह्यांच्या तोंडीचे शक्तिशाली होते. त्यामुळे कृष्णाने जाणले की एकाकडून याकी चरीजणांचा करणे चांगले. ह्या पूर्वी भीमाने वकासुराचा वध केला होता. म्हणून त्यालाच जरासंधाचा वध करावयास सांगणे चांगले. जरासंधाचे मरण हे शस्त्राने होणार नव्हते. तर त्याला मधोमध चिरून त्याला मारणे भाग होते.

श्रीकृष्णाने जरासंधाला सांगितले की जेवाण्याच्यानंतर आमच्यापैकी तू एकाशी तरी कुस्ती करावयास पाहिजे. ह्या अपेक्षेने आम्ही आलो आहोत.

जरासंध म्हणाला - "हे कृष्णा, तू मला घाबरून प्रवर्षणगीरला पळून गेलास, अर्जुन हा तर दुर्यल आहे. राहिला तो भीमसेन. त्याच्याशी मी कुस्ती खेळायला तयार आहे."

जरासंध व भीमसेन ह्यांच्यामध्ये भयंकर कुस्ती सुरू झाली. भीमसेनने त्याला खूप तोंडवले. वेळ येताच कृष्णाच्या सांगण्याप्रमाणे जरासंधाला मधोमध पकडून दोन भाग केले व पुन्हा जोडले जाऊ नये म्हणून दोन्ही बाजूला उसटे करून टाकून दिले. अशा तऱ्हेने कृष्णाने भीमाच्या करवी जरासंधाचा वध घडवून आणला.

भीमाच्या विनंतीवरून युधिष्ठिराने राजसूय यज्ञाचे कृष्णाला अर्पण केले.

भरसमेत मध्यभागी उभे राहून शिशुपालने श्रीकृष्णाला अवस्थान दिल्याबद्दल नापसंती

दर्शवली. त्याने आपली तलवार उगारून कृष्णाला व पांडवाना द्वार मारण्याचा निश्चय केला. त्याने कृष्णावर खोटाखडा व चोर म्हणून आरोप केला, व यज्ञाचे फळ मिळण्याच्या योग्यतेवर तो नाही म्हणून सांगितले.

तोंपर्यंत शिशुपालाचे शंभर अपराध पूर्ण होत आले होते.

कृष्णाने भयंकर रागाने आपले सुदर्शन चक्र शिशुपालावर सोडले व त्याचे डोकें उडविले. त्यामुळे शिशुपालांमध्ये असलेला जय हा ज्योतीच्या रूपाने कृष्णांत जाऊन विर्तन झाला. अशा तऱ्हेने जयविजय हा तिसरा जन्म पूर्ण झाला. ते आपल्या शापापारून मुक्त झाले व वैकुंठात विष्णुच्या द्वारपालांच्या रूपे जाऊन राहिले. मय कारागीराने पांडवांकरीता कुशलतेने

बांधलेला अप्रतिम असा महाल दुर्योधन पहण्यारस निघाला व तो पाहून आश्चर्यचकित झाला. आंतील अनेक अद्भुत रचना पाहून अनेक वेळां अपमानित झाला. एका वेळेस तर रत्नखचित गालीचा समजून त्याने त्यावर पाय ठेवला व पाण्याच्या हौदात धपदिशी पडला. ते पाहून द्रौपदीला खूप हसू आले. द्रौपदीच्या हंसाण्यामुळे दुर्योधनाचा अपमान झाला. तेव्हां शकुनीने दुर्योधनाचे सान्त्वन केले व "कोणत्याही तऱ्हेने पांडवाना व द्रौपदीला माझे दास करीन व अपमानाचा बदला घेईन; तू पांडवाना चूत खेळण्यास सिद्ध कर" असे सांगितले.

सुदामा कृष्णाचा बालपणातील मित्र श्रीकृष्ण आणि बलराम यांनी त्यादिपती ऋषींच्या आश्रमात अभ्यास केला होता. तेव्हां सुदामासुद्धा त्यांच्या-बरोबर शिकायला होता.

खूप संतती व दारिद्र्य यांनी मांजून गेलेला सुदामा आपल्या पत्नीचा उपदेश ऐकून श्रीकृष्णाकडे त्याला भेटावयास गेला. जतांना बायकोने दिलेले पुरचुंडीभर पोहे त्याने कृष्णाकरिता नेले.

श्रीकृष्ण त्यावेळेस द्वारकेमध्ये आपल्या आठ भवतरण्यांसमवेत झोपाळ्यावर बसून द्रोके घेत

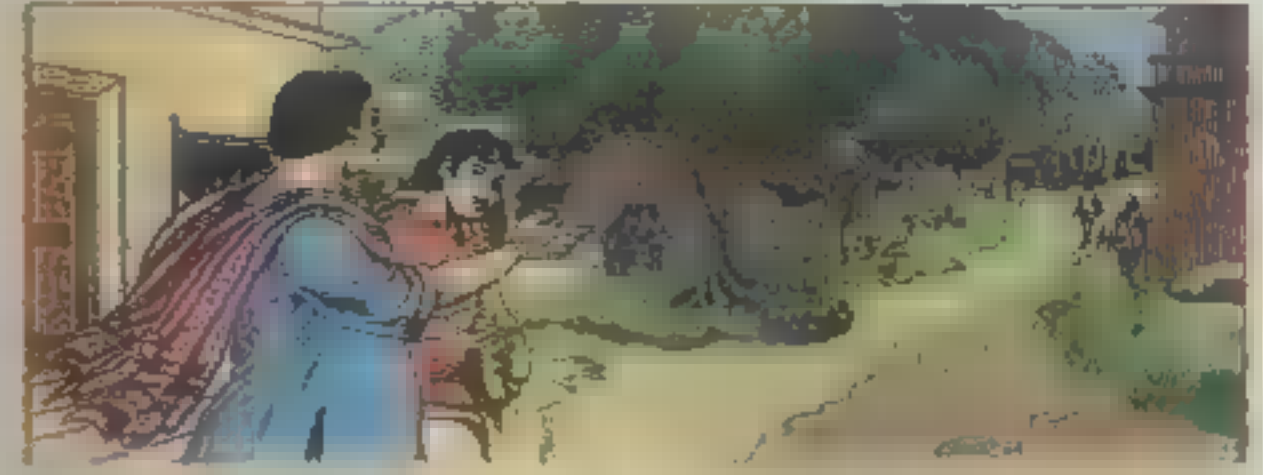
होता. लांबून येत असलेला सुदामा पाहून त्याने घाबरा जेऊन त्याला आपल्या बाहुधाशानि घेतले व अगत्याने आपल्या महालांत नेले.

त्याने आपल्या राण्यांची सुदामाबरोबर ओळख करून दिली. त्याचे हे अगत्य व आदर पाहून सुदामाला अत्यंत आनंद झाला. कृष्णाने त्याच्या हातांतील पुरचुंडी ओढून घेतली व उघडून पाहिली. त्यांत असलेले पोहे पाहून त्याने थोडे आपल्या तोंडात टाकले व बाकीचे आपल्या राण्यांना दिले.

कृष्णाने केलेले अत्यंत प्रेम व आदर पाहून सुदामा कशाकरिता होता हेच विसरला. कृष्णाचे स्मरण करीत करीत त्याच्या घरी परत आला. तेव्हां त्याला आपले ओळखू आले नाही.

बाराच्या जागी सुंदर असा महाल उभा होता. त्या महालाची दारे चांदी सोन्याची होती. ती प्रकाशाने होती. त्याचे खांबे रत्ना-माणकांचे त्याची बायको दागदागिन्यांनी नटलेली होती. सर्व मुले रेशमी कपडे घालून फुलारांखाली खटवीत बिरात होती.

त्यानंतर सुदामाने वरीच धर्ष आपले आयुष्य सुखासमाधानाने घालवले.

नालायक नव्हे, लायक आहे!

शंकर श्रीधरचा मुलगा होता. आपला मुलगा अत्यंत नालायक आहे अशी बापाची पूर्ण खात्री होती. म्हणून बारीकसारीक गोष्टीयस्त तो मुलाला रागवत असे, तारखी सांगून त्याला पिढळत असे. त्यामुळे न्यूनत्र विचार करण्याची संवय शंकरला झाली नाही. त्याच्या बावळटभणाला त्याचे बडीलच करणीभूत होते.

बापाच्या ताळावर नाचणारा शंकर अगदी नाटाळ व मूर्ख बनला. बाहेर गेलं तरी त्याची अफाटही विषडत गेली. त्याला एकच गोंष्ट चांगल्या प्रकारे अवगत होती नांवातल्या न्हावांत पोहनाना तो डुबकी मारून वनाच वेळ घट्ट पाण्याखाली राहू शकत असे कारण बाबतीत त्याच्या बडिलांना तुडतुड करता आली नव्हती, म्हणून ही विद्या तो नीट शिकू शकला होता. बडिलांनी सांगितलेली बाबतीही काम शंकर कधीही नीट करत नसे.

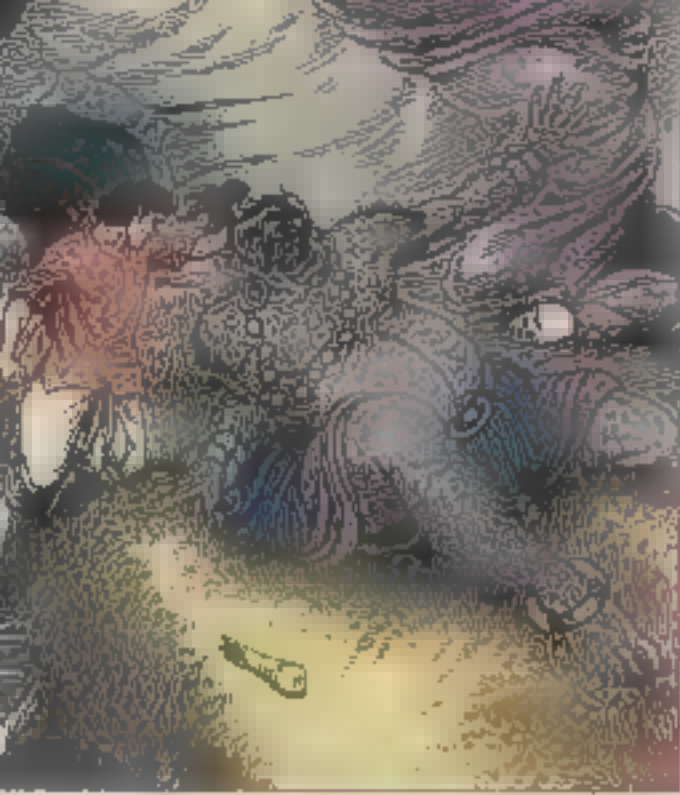
श्रीधरला बाहेर होतं की लग्नानंतर हा जरा

गहाण झोईल, आणि कामधंदा पाहील. शंकर लहान असतानाच त्याची आई बाराही होती. त्यामुळे सारे घरकाम श्रीधरच करीत होता. त्याला वाटलं की सून आली की घरांतले कामकाज बघेल आणि श्रीधरला थोडा आराम मिळेल. पण कुणीही मांजकरी शंकरला जांचई म्हणून धत्कतायला नव्हेत!

थोडे दिवशी श्रीधरला कळलं की जवळच्याचा एका गांवात एक त्यळ आहे तिथे जाण्यापूर्वी त्याने शंकरला सबांदा बजावून सांगितलं, "हे बंधू, त्यांच्या घरी पोचतास की बाराच्या पाहीमाणे चणला काढून ठेव. आत शिलास की खुर्चीवर बस प्रश्न विचारला तरच त्याच उत्तर दे."

शंकरने बडिलांची सूचना ऐकली. सारं कांही समजलय अशा अशी छोके हलवले. आणि विसरं नसे म्हणून बडिलांच्या सूचना तो पुन्हा पुन्हा रस्त्यांत स्वतःशीच घोळत राहिला. त्यांत थोडी शब्दांची उलटापलट झाली.

जेव्हा ते दोघे त्या मुलीच्या घरी पोचले, तेव्हा शंकरने जपला खुर्चीवर येवल्या, आणि त्याने दाराच्यामार्गे जाऊन बसला. शंकरकडे बघूनच त्या मुलीच्या बापाला त्याच्या अकलेची कल्पना आली. त्याने मुलगी दाखवायला सपरील नकार दिला आणि म्हटले, "असल्या वेड्याला कांही आम्ही मुलगी देणार नाही. या क्षणी तुम्ही इथून निघून जा."

परी परतल्यानंतर श्रीधरने शंकरला सांगायून म्हटले, "मी जे कांही सांगितलं, त्याच्या उलट तू वागलास. या जन्मी तुझे लग्न होणे कांही शक्य दिसत नाही. एखादा माथेफिरू माणूसच तुला मुलगी देईल!"

असला माथेफिरू सागरा शोधायला शंकर त्या सर्त्रीच घरांतून निघाला. तीन दिवस

चाचल्यानंतर चौथ्या दिवशी तो एका डोंगराळ भागात पोचला. तिथल्या एका गुहेतून विचित्र जावज येत होता. एक राक्षस त्या गुहेत झोपला होता. त्याच्या घोरण्याच्या तो आवाज होता.

शंकर गुहेत गेला. त्याला वाटलं की आपले वडील माथेफिरू म्हणाले, तो हाच असावा. तो स्वतःशी बडबडू लागला, "चरं झालं, मी योग्य ठिकाणीच येऊन पोचलो आहे. मी येणार आहे हे झाला बहुधा समजलं असेल, म्हणून घाबरून तो या गुहेत लपला आहे." त्याने राक्षसाचे केंस घट्ट पकडले आणि हें ओढून तो राक्षसाला लागला

राक्षसाने जांभई देऊन ओढायला सुरुवात केली, "ह्या उडवायचं धादरा कुणी केलं?"

"अरे माथेफिरू, तुझ्या मुलीचं माझ्याशी लग्न केल्याशिवाय तू कुठे पळतो आहेस? अगोदर हुंडा दे आणि तुझ्या मुलीचं माझ्याशी लग्न दे!" आणि अगं म्हणून त्याने राक्षसाला कान पिरगाळला.

राक्षस संतापाने काळानिळा झाला. तो शंकरचे तुकडे करून त्याला स्वाऊन टाकणार होता. नेवळ्यांत आंनून राक्षसीणवाई बाहेर आली. तिने शंकरचे बोलणे ऐकले. तिला एक जाडजूड मुलगी होती. खूप प्रयत्न करूनदेखील तिचे लग्न कांही केल्या जमत नव्हते.

म्हणून राक्षसी बाहेर येऊन नवऱ्याला म्हणाली, "तुम्हाला जरा विचार करता येत नाही का? जांभई घरी आलाय, त्याचा आदर सत्कार नको कां आपण करायला?"

"ठीक, ठीक! पण मुलगी कुठे आहे?" शंकरने इकडेतिकडे बघत विचारले.

"ती फिरायला गेली आहे. याचला दोनचार घटका तरी लागतील. तुम्ही दमून आला आहात थोडापरर फुल्ल करा आणि जरा वेळ विभ्राम करा," राक्षसीने म्हटलं. तिने फळें आणली, दूध आणले आणि फराळ करून शंकर आनल्या दुसऱ्या गुहेत जमिनीवर पसरलेल्या कातड्यावर झोपी गेला.

शंकरची प्रकृति उत्तम होती. राक्षसाला शंकरला खाऊन टाकायचं होतं. राक्षस अडवण्यासाठी दोन्ही गुहांच्यामध्ये राक्षसी पदारा करीत बसलेली होती.

मध्यरात्री तिची मुलगी आली आणि ओरडाओरड लावली. शंकर जाग झाला आणि मायलेकीचे बोलणे तो ऐकू लागला

"इतक्या वर्षांनंतर हा नवरा मुलगा तुला शोधत इथे आलाय" आई आनंदून गेली होती. "कुठे आहे? कुठे आहे?" म्हणत ती राक्षस कन्येला शंकर झोपला होता तिथे आली.

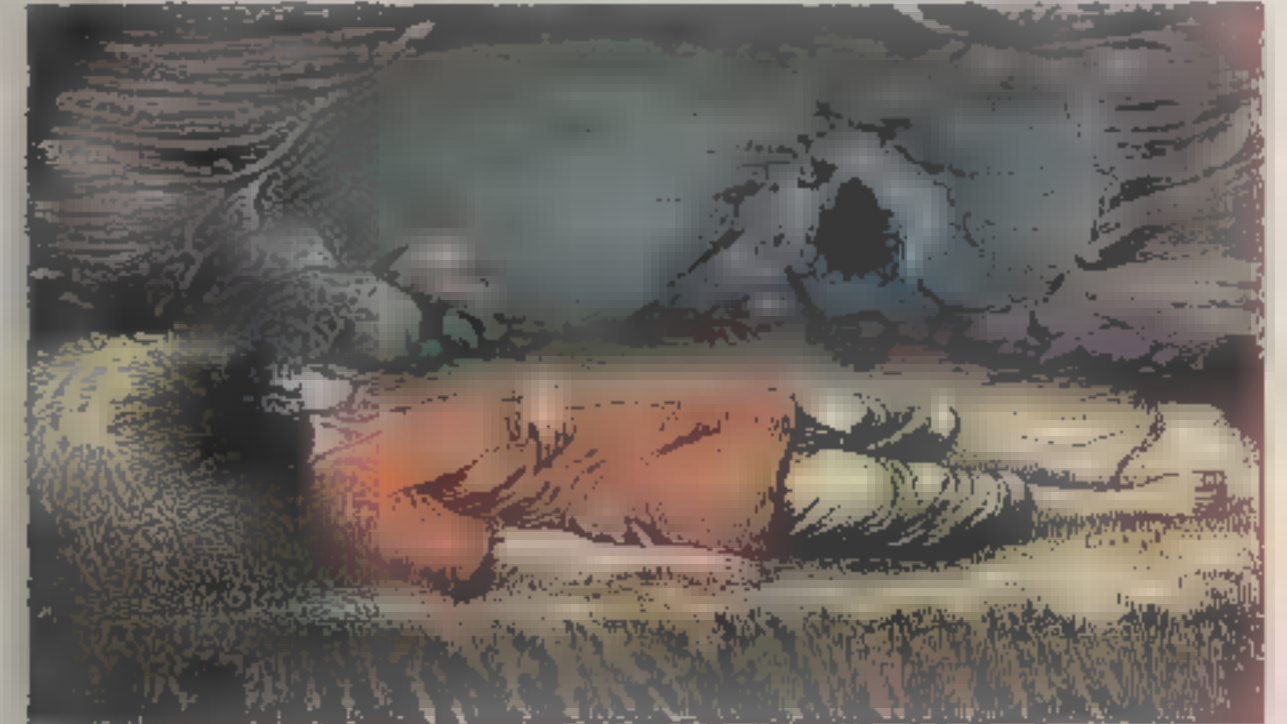
शंकरने हळूच डोळे किलकिले करून पाहिले नि तो एकदम घाबरला. आईबापापैक्षां मुलगी जाम्बतच कुरूप नि भेसूर होती.

शंकरला बघून ती राक्षसकन्येला उद्गारली, "अगदी लोण्यासारखा छान आहे हा!"

"त्याचे हातपाय तांदून त्याला खाऊन टाकायचा बंत नाही ना तुझा? त्याच्याशिवाय दुसरा नवरा नाही कुणी मिळणार!" राक्षसीने लेकीला इशारा दिला.

"ठीक आहे, मी त्याला कांही नाही करणार, त्याला खाऊन तर?"

"म्हणूनच तर मी इथे राखून करीत बसले

જુન 2005

Rs. 12 /-

ચાંદોલા

ચાંદોલા
જો મને રાજા
હોય તો

सत्य अग्निसमान असते

रात्रीचे जेवण सगळी मुले गोष्ट ऐकायला आली, तेव्हा सावित्रीआजी एक पुस्तक वाचीत होती. तेव्हा दहा वर्षांच्या रामने तिला विचारलं, "का? आगचे काका एका मित्राला सांगत होते, "कृष्णा स्वतःला फार दुःखार समजतो आणि सर्वांचा भावा करायचे नेत आंखून असतो. पण सत्य नेहमी अग्निसमान असते त्याला शिक्षा झाली ते वरंच झालं!" हे बोलणं मी ऐकलं, आजी सत्य अग्निसमान असते याचा अर्थ काय?"

आजीने मोठ्या प्रेमाने त्याला जवळ बेलले आणि म्हटले, "काही लोक तपूनतपून वाईट कामे करतात. पण खरी गोष्ट पुढे केव्हातरी उघडकीस येते, तुझ्या काकांनी हेच सांगितलं. शरद आणि कमल असंच करीत होते. त्यांची गोष्ट मी सांगते." आणि आजीने पुढील गोष्ट सांगितली.

एकदा गिरीपुरच्या जमीनदार माधव द्याच्या कचेरीत एक तरुण आला, त्याने माधवलाला

सांगितलं, "मालक, मी नांव विश्वनाथ आहे. मी सुशिक्षित आहे. शिक्षणाचा उपयोग होऊ शकेल अशी मला कुठेतरी नोकरी आपण मिळवून दिला तर फार मोठे उपकार होतील."

जमीनदाराने म्हटले, "माझ्या कचेरीत शरद आणि कमल हे दोघेजण आहेत. ते वरीच यशे इथे काम करीत आहेत. एक महिनाभर तू त्यांच्या-बरोबर काम कर. त्यानंतर जर त्यांनी तुझे काम गांवाजले, तर मग पुढे चरू."

विश्वनाथ दुःखार व हजरक्याबी होता. त्याची कामसू वृत्ती त्या दोघांनाही आवडली. शरद व कमलला एकेक उपवर मुलगी होती. त्या दोघांनाही विश्वनाथ जावंई म्हणून आवडला होता.

संधी मिळताच शरद विश्वनाथला सांगू लागला, "तू विश्वास ठेवू नकोस हो! तो खोटे हिशेब दाखवतो आणि मालकांना फसवतो. त्याची पायाची कमाई आहे."

कमलनेही विश्वनाथला सांगितलं, "शरद

प्रत्येक वारिकसारीक गोष्टीचे रड्याने जमीनदाराकडे गत वसतो, आणि त्यांच्याकडून पैसे उकळतो. चायकी आजारी आहे असं नेहमी खोटेच सांगतो. असल्या खोट्या माणसाचे बोलणे ऐकून सोडून द्यायचं असतं. तुझही नांव त्यांत खराच होईल."

दोघांच्या एकमेकांबद्दलच्या चहाड्या ऐकून विश्वनाथला वाईट आला. खरी गोष्ट काय आहे ती जाणून घेण्यासाठी त्याने आपल्या एका दूरच्या नातलगाना व पाटलाला भेटून, त्या दोघांवद्दल सांगितले.

सारी हकीकत ऐकल्यानंतर पाटील म्हणाला, "दोघेही तबाड आहेत. श्रीरामनवमीच्या उत्सवासाठी जमीनदाराने जी रक्कम दिनी होती, त्यांनील वरीच मोठी शरदने पळयली आहे. आता कमलने धर्मशाळा चालवण्यासाठी जी रक्कम दिली होती, त्यांतली अर्धीअधिक रक्कम कमलने छिशांत घातली. पण जमीनदारासाहेबांचा दोघांवर फार विश्वास आहे. म्हणून आम्हाला त्यांच्यापाशी खरी गोष्ट सांगायचे धाडस होत नाही."

विश्वनाथ जमीनदाराला एकांतात भेटला. गेले चौल दिवस त्या दोन्ही बरोबर अधिकाऱ्यांनी काय

काय केलं, त्याचा अहवाल दिला. त्याचप्रमाणे गांवच्या पाटील आणि प्रमुख यांनाही ते दोघे आवडत नाहीत. त्यांच्या दृष्टीने ते दोघेही बदमाश व तबाड आहेत. विश्वनाथ पुढे म्हणाला की जमीनदाराची संमती असेल तर ते दोघे कचेरीत येऊन त्या दोन्ही लुच्च्या अधिकाऱ्यांचे पितळ उघडे करायला तयार आहेत.

विश्वनाथची माहिती ऐकून जमीनदार क्षणभर अवाक झाला. नंतर स्वतःला सावरत म्हणाला, "पाटील आणि गांवप्रमुखांनी साक्ष द्यायची कांही आवश्यकता नाही. त्यांचा प्राणाणिक स्वभाव मला ठाऊक आहे. अग्निसमान असतो ना? किती दिवस तपून राहील? या क्षणापासून मी तुला शरद व कमलसकट सर्व कर्मचाऱ्यांचेरचा अधिकारी म्हणून नेमतो आहे."

आजीने गोष्ट सांगून, "आपली वाईट कामे लघ्नायच्या कितीही प्रयत्न केला, तरी खरी गोष्ट कधीतरी उघडकीस येते, म्हणून चांगली कामे करण्याचीच संधय लावायची. आता ना, सत्य अग्निसमान असते याचा अर्थ?" मुलांनी उत्साहाने माना डोलावीत म्हटले, "आजी, अर्थ कळला!"

बाचकांसाठी कथास्पर्धा (नव्हेंबर)

सर्वोत्तम कथा

न्यायी राजा राजवर्मा :

राजा म्हणाला मी कोणामधेही फरक केलेला नाही. रखवालदार हा रखवाली करण्यासाठीच नेमला होता. त्याने दरोडेखोरास पकडले, त्यांत विशेष असे कांहीच नव्हते, कारण रखवालदाराला चोर दरोडेखोर पकडण्याचा, रक्षण करण्याचा, पगार दिला जात होता. तसे शिक्षकाचे नव्हते, शिक्षकाने ओरडून लोकांना जागे करून गुंडाला पकडवून दिले. शिष्याय तो निवृत्त शिक्षक शारीरिक दृष्ट्या कमजोर होता तो त्या गुंडाशी लढू शकत नाही. तरीही मुक्तीने त्याला पकडून दिले, शिष्याय तो त्याच्या नोकरीचा भागही नव्हता, किंवा वेगळा पगार मिळत नव्हता, या बक्षिराची अपेक्षा नव्हती.

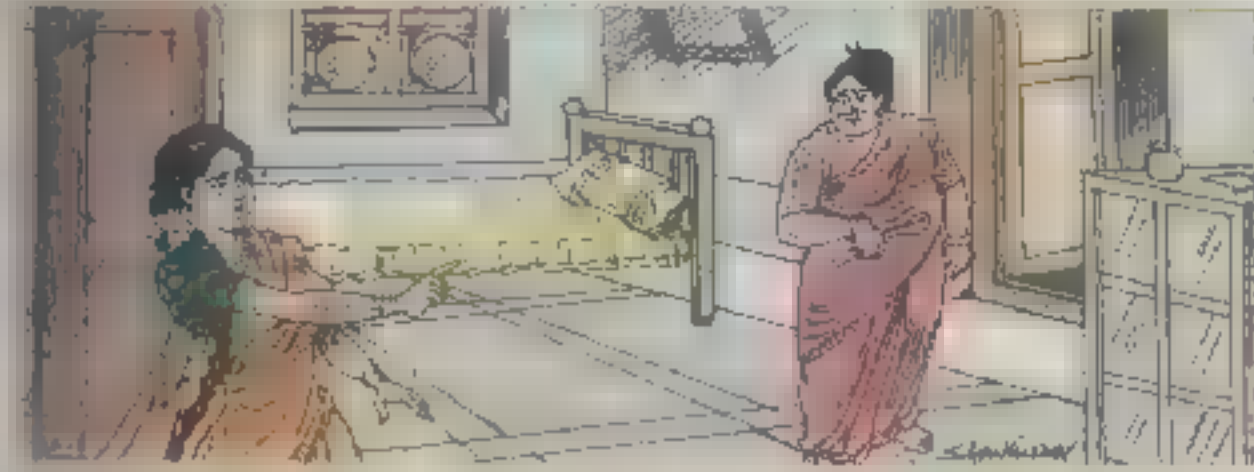
राजाने रखवालदाराला सोन्याची अंगठी बक्षिस दिली, ही त्याने बजावलेल्या कामगिरीची शाबासकी व राजाच्या मनाच्या मोठेपणा होता.

शिशु असो वा समाजातील इतर कोणीही व्यक्ति, त्यांची आपल्या समाजाशी संबंधित असते. समाजात वावरताना त्यांची प्रत्येकात जाणीव राहावी म्हणून राजाने शिक्षकाला हिऱ्यांचा हार देऊन, समाजातील प्रत्येक माणसाने वय, पगार, पद, याचा विचार न करता दक्ष रहावे, व देशसेवा करावी, यासाठी बक्षिस दिले.

चोर व दरोडेखोर समाजाचे शत्रूच आहेत. त्यामुळे राजाने त्यांच्यात फरक करण्याचा प्रश्नच येत नव्हता.

प्रसाद दत्तात्रय जाधव

८७/२, शंकरराव सुतार चाळ, आह्लादवाडी, दीपक केवल शेजारी,
कोथरुड, पुणे - ४११ ०३८. (महाराष्ट्र)

सासूसुनेचे भांडण

अरुंधतीने कोणत्या मुहूर्तावर सासरी पाऊल ठेवले होते कोण जाणे. सासूसुनेचे क्षणभर कधी पडले नाही. सासूने कांही सांगितले सून ते बोलणे छोडून काढायची. सुनेने कांही सुचवले तर सासू त्याला जोरदार विरोध करायची, सुनेने जर नवीन साडी नेसून, केंसात गजरा माळून मैत्रिणीकडे जायचा बेत ठरवला, की सासूचाईची बडबड सुरू व्हायची. सासू म्हणायची, "इतका वेळ नटूनघटून कुठे जायचंय तुला? आरशासमोर सासूची वेड्यासारखी उभी असतेच, ते कांही चांगल नाही घरादाराची वाट लागेल अशाने!"

"मी चांगले कपडे वापरते तर तुम्हाला कां राग येतो? मला वाटेस ते मी करीन, तुम्ही मला कांही एक सांगू नका." अरुंधती आपल्या सासूला, पार्दतीला तळ्यांत उतर घायची व तडक बाहेर निघून जायची.

पार्दतीने वर गोड पदार्थ करायला सांगितला तर "झांता गोड नको असतं," असं म्हणून

अरुंधती ती विचार उडवून लावीत होती, तिच्या स्वरंत मात्र कडूपणा पुरेपूर भरलेला होता.

विचारा अमर दिवसभर शेतांत रायरानून संध्याकाळी दमूनभागून घरी आला की या दोघींचा वादविवाद सुरूच होत असे. जरा लळव्या स्वभावाचा होता, त्यामुळे आईला किंवा बायकोला कांही सांगणे त्यांना कांही जमत नव्हते. त्याची स्थिती अगदी केविलवाणी झाली होती.

एके दिवशी संध्याकाळी ती घरी जायच्या- ऐवजी शेताच्या बांधावर बसूनच राहिला. संध्यास घेऊन टाकावा की पळून जावे? असे विचार त्याच्या मनांत घोळत होते. त्याच वेळेला त्याचे मित्र भीम आणि राम त्याला पाहून जयलळ आले व त्यांनी विचारले, "अमर, काय झालं रे? चेहरा कां असा उदास? आता तर तुझा लग्न झालंय; घरी पळायचं सोडून इथेच कां रे असा बसला आहेस?"

अमरने त्यांना त्याचे दुःख सांगून म्हटले, "हे

माझं दुर्दैव आहे. त्यांतून वाचण्याचा मार्गच नाही. मी तर मी तर अगदी कंटाळून गेलो आहे. करणार तरी काय? माझं जाऊ दे, तुम्ही दोघे आत्ता कुठे निघालात?"

रामने उत्तर दिलं, "शंजारच्या गांवात नाटकाचा खेळ आहे. त्यांत आम्हीही आहोत. रामनवमीच्या निमित्ताने हा कार्यक्रम होणार आहे."

भीमने अमरला धीर देत म्हटले, "पत्नी आणि आई यांच्या भांडणावरून तू इतका उदास होऊ नकोस हो. तुझी ही समस्या लौकरच सुटेल. धीर धर."

"हो, हो, भीमचे शब्द खरे ठरतात नेहमी. तू अगदी निश्चित मनाने घरी जा." राम म्हणाला.

आठवडा उलटला. पौर्णिमेची रात्र होती. अमरला गाढ झोप लागली होती. मार्गल दारच्या

विहिरीजवळ अचानक जोराचा आवाज झाला.

सातू व सून दोघीही जाग्या झाल्या आणि दार उघडून त्या अंगणात गेल्या.

विहिरीच्या कडड्यावर दोन जटाधारी भुते बसली होती. हातांतले दागिन्यांचे गांठोडे जोरजोरांत हालवत ते आपसांत बोलत होते. ते बघून सासूसुनेची बोंबडीच कळली.

या दोघींना पाहून ती भुते छाती उतरून त्यांच्याशी बोलायला लागली, "धावरं नका. ज्याप्रमाणे मनुष्याच्यात चांगली माणसे असतात, त्याचप्रमाणे मुतांच्यामध्येही चांगली भुते असतात. खरं सांगायचं आहे आम्ही जिये सासूसासुना नाहींत नाहींत. शोधात आहोत. दागिन्यांचं गांठोडं आम्हाला सायचं आहे. गांवात आम्ही खूप शोध घेतला,

पण सासूसुनेचं भांडण नसणारं एकही घर आम्हाला सापडलं नाही. या घरांतही दोघींचं पटत नसावं वहुतेक!"

पार्श्वतीने कसाबसा जीव मुठीत धरून त्यांना विचारलं, "जण हे दागिने तुम्हाला कुठे मिळाले?" आणि ती हळूहळू पुढे आली.

दुसऱ्या भुताने आपले डोकें खाजवीत तिला उत्तर दिले, "ती एक लांब कट्टणी आहे. पण धावरक्यांत नागायचं नसतं. त्या रात्री आम्ही भटक्यांत फिरत होतो, तेव्हा दोन चोऱ्या आम्ही दिसले. एकाच्या हातात दागिन्यांचे हे गांठोडे होते. आम्हाला भिऊन ओरडत पळाले आणि गांठोडे तिथेच ठेवून गेले."

त्याच पार्श्वती कांही बोलणार तितक्यांत अरुंधतीने तिला यांवायची खुण कैदी आणि तिने मुतांना विचारले, "तुमचे बोलणे विश्वास ठेवण्याजोगे आहे खरं हे दागिने गांगरीचांना तुम्ही वाटायला हवे होतेत ना. भांडणाच्या सासूसुनांनाच सायची तुमची इच्छा करापायी आहे?"

लांब कैद्यांच्या मोठ्या भुताने गंभीरपणे सांगितलं, "सूनवाई, तुम्ही पारच कठीण प्रश्न विचारलात. आम्हीही तुमच्यासारख्या भांडकुदळ सासूसुना होतो. आमच्या घरागंगोर एक मंदिर होते. तिथे एक साधू ध्यानधारणा करित होते. आमच्या घरांतही नाचगुनाचा वादयिवाद नि भांडणे होत होती. त्या आवाजाने साधूमहाराजांना फार शस्त्र झाला. त्यांनी चिडून आम्हाला भुते बनवून असा शाप दिला. आम्ही त्यांच्या पडले आणि क्षमा मागितली, तेव्हा

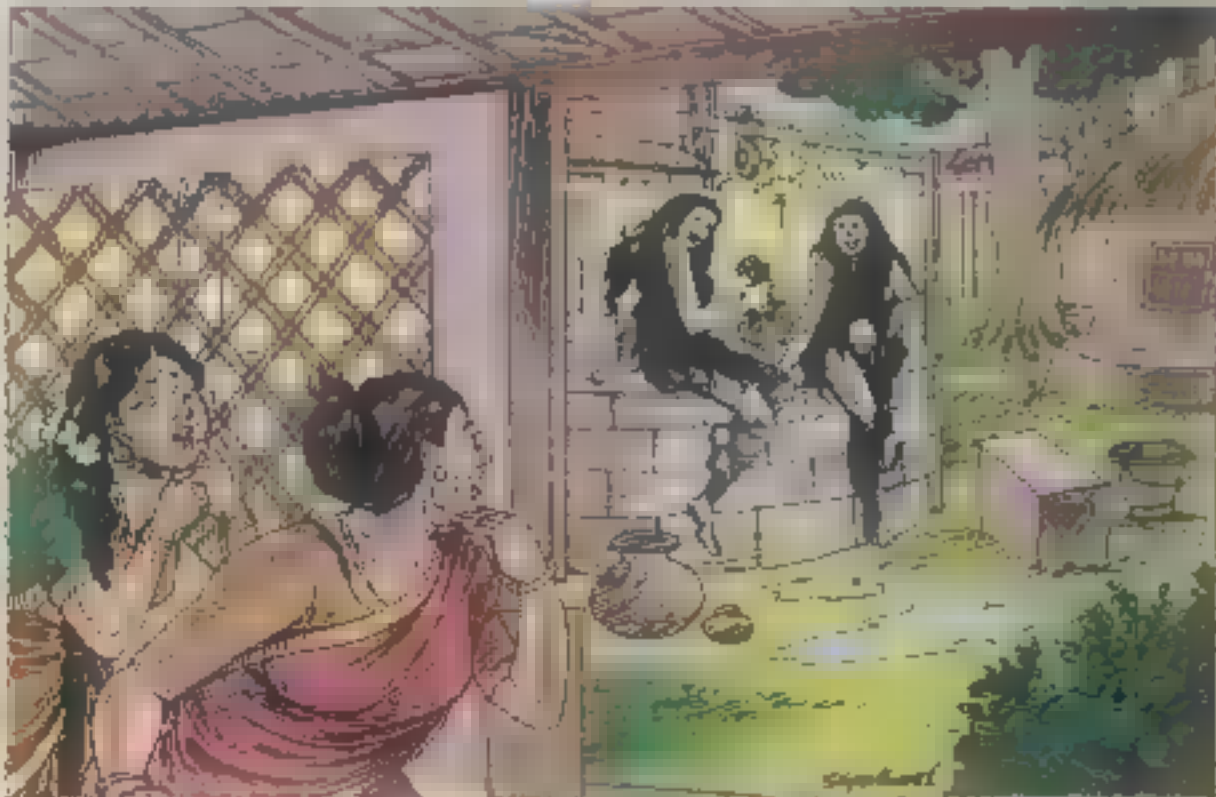
त्यांनी सांगायचं की ज्या घरांत सासू नि सून खरोखरीच प्रेमाने रावत असतील, त्यांचे तुम्ही बऱ्याच केलेत तरच तुम्ही दोघी शापमुक्त व्हात, आणि तुम्हाला फिल्ल मनुष्यरूप प्राप्त होईल."

"तुम्ही हे गांठोडे आम्हाला द्या ना?" अरुंधतीने विचारले.

"अवश्य देऊ. पण त्यासाठी तुम्हीदेखील आम्हाला कांहीतरी दिलं पाहिजे." महान भूत म्हणाले.

दोघींनी एकासुरांत म्हटले, "नक्की देऊ. सांगा, काय हवंय?"

"पुढच्या पौर्णिमेच्या दिवशी हे गांठोडे घेऊन आम्ही पुन्हा येऊ. कारण या दागिन्यांच्या लोधाने नव्हे तर तुम्ही दोघी खरंच एकमेकींशी चांगल्या वागता आहात हे आम्हाला पटायला हवं ना!

आम्ही तुमच्यावर लक्ष ठेवून राहू, चला, आता पहाट होत आलीय. तुम्ही आता जा नि तुमच्या कामाला लागू." दोन्ही भुतांनी सांगितले.

दोघींनी आनंदाने माना डोलावल्या आणि एकमेकींचा हात पकडून त्या घरात गेल्या. त्या गेल्यानंतर ती दोन्ही भुतेही भिंतीपलीकडे उडी मारून गेली आणि दिसेनाशी झाली.

दुसऱ्या दिवसापासून सारसू व सून मायलेकीं-प्रमाणे वागणूक लागल्या. त्यांच्या मनात गैरस-गाज निर्माण होण्याचे थांबले. एकमेकींशी त्या समजूतदारपणे वागू लागल्या. त्यांच्यामध्ये झालेला हा बदल बघून अमरता फारच आश्चर्य वाटले, आणि आनंदही झाला.

महिनाभराने पौर्णिमा आली; दिवस चांदणे पडले होते. सारसू व सून अधीर होऊन या भुतांची बाट पाहत होत्या. दोघींना काही जाण येईना. मित्र्यांचे गांठोळे केव्हा मिळणार त्यासाठी त्या अगदी कासावीस आल्या होत्या. पण सूर्यादयाची वेळ झाली तरी भुते कांही आली नाहीत.

पार्वतीने अरुंधतीला निराशेने म्हटले, "अग,

त्या भुतांनी सांगितल्याप्रमाणे आपण प्रेमाने महिनाभर वागलो खऱ्या, पण कधीकधी नला तुम्हा या येत होता, आणि मी तुझ्याशी प्रेमळ-पणाचे नाटक करीत होते. हे बहुतेक भुतांनी पाहिले असेल, म्हणून ते आले नाहीत."

त्यावर अरुंधतीने गर्भीरवपणे म्हटले, "सारसू-काई, माझाही तरसच झालेला होतं, पण दागिने गेले तर जाऊ था. बापुदे आपण दोघींनी काद न घालना प्रेमाने वागणूक काय हाकल आहे? एकमेकींचा मान राखून मायलेकीसारखे, मैत्रिणीसारखे राहिलो तर गेला महिनाभर आपल्यामध्ये कधीही गैरसमज, भांडण नाही, असंच पुढेही राहिलो तर ~~आपण~~ पुलगाही खुष होईल."

"हो हो, तुम्हा अगदी बरोबर आहो. लहान असलीस तरी विचार अगदी थोरांसाख्खा आहे हो!" असे म्हणून पार्वतीने सुनेचे भस्म कोवळ केले.

शेजारच्या खोलीत झोपलेल्या अमरने बोलजे ऐकले. दोघींची दिलजभाई झालेली पाहून त्यांना कां आनंद झाला पण त्याचे मित्रच भुतांचा वेऊन होते आणि त्यामुळे दोघींचा स्वभाव बदलला, हे त्याला ठाऊक नव्हते.

भल्लूक मांत्रिक

19

(जितकेतू राजाने घोषणा केली कीं मायामर्कटाचा मंत्रदंड जो आपण देईल त्याच्याशी मी दत्तक घेतां तेव्हा माझ्या मुलीचा विवाह करिते आणि त्याला अर्धे राज्य बक्षीस देईन. त्यानंतर मायामर्कटाला किल्ल्याच्या भिंतीपर्यंत बसलेला पाहून, वन्यवारी तरुणाने त्याच्यावर बाण सोडला. मर्कटाने तो बाण काळीचर्मा आणि अस्वत्था मांत्रिकाच्या दिशेने फेकला. त्यानंतर,)

बाणाची जखम होण्यापूर्वीच मायामर्कट ओरडत सुटला "माझा मंत्रदंड कुठे आहे?" तो आवाज सर्वांनी ऐकला. त्यावर अस्वत्था मांत्रिक चकित होऊन म्हणाला, "अरे शिष्या काळीचर्मा, तू हा प्रश्न ऐकलास ना? मर्कटाने माझा मंत्रदंड हरवला तरी आहे, किंवा कुणीतरी तो चोरलेला आहे. याचं ह्म असाच अर्थ होतो ना?"

काळीचर्मा म्हणाला, "होय गुरुजी, कुणीतरी धानराकडून तो मंत्रदंड चोरला आहे. पण तो

कांण आहे, हे आपल्याला कसं कळणार? आपल्याला शहरात घुसतादेखील येणार नाही. किल्ल्याचे दरवाजे लोखंडी आहेत. दुर्मुखराजाच्या किल्ल्याचे दरवाजे लोखंडी होत. म्हणून आपण तिथे आण तावून आत घुसू शकलो."

त्यावर अस्वत्था मांत्रिक म्हणाला, "आज रात्री आपण किल्ल्याच्याबाहेरच डेरा टाकून तिथे रात्र काढू या. आणि किल्ल्याची गजब दारे कशी तोडायची, त्यावर उद्यां शांतपणे विचार करू."

जे ऐकून उग्रदंड राक्षस दांत पिचकत बोलला, "माझ्या दगडी गदेच्या प्रहाराने किल्ल्याची दारे मोडली नाहीत, पण भिंती तोडता येतात का ते पाहानो." असं म्हणून त्याने गदेने किल्ल्याच्या भिंतीवर प्रहार केला. त्यामुळे भिंतीतले एकदोन दगड सुटून खाली गडगडले. दुरग्याच क्षणी भिंतीवर उभे असलेल्या सैनिकांनी उग्रदंडावर बाणांचा वर्षाव केला.

असलेल्या मांत्रिकाने उग्रदंडाचा तिथून हलण्याची आज्ञा केली आणि कालीकर्माला म्हटले, "कालीवर्मा, माझ्या मनात शंका आहे की आणखी कुणा मांत्रिकाने मर्कटाच्या हातातून माझा मंत्रदंड चोरला असेल."

राजवाड्यासमोर अन्वलाच्या थपडेने भिडून गेल्यामुळे त्याच्या हातातून मंत्रदंड जो उडून दूर फेकला गेला होता, तो आपल्या झोळीत घालणारे

दोन तरुण बैरागी, नगरबाहेरच्या तलवाच्या काठावर वडाच्या झाडाखाली मंत्रजप करणाऱ्या आगल्या गुरूकडे जात होते.

त्यांच्यापैकी जो मोठा होता त्याने धाकट्याच्या हातातून मंत्रदंड आपल्या हातांत घेत म्हटले, "अरे भाऊ, गुरुजींच्या हातांत हा मंत्रदंड सोंपवण्यापूर्वी त्याची काय शक्ती आहे, ती आपण पडताळून पाहू या."

छोट्या बैराग्याने होकारार्थी मान हालवली. तेव्हा मोठ्या बैराग्याने मंत्रदंड वर उचलून "अह, इहीं, उहू, खजिन्याचे दार उघड" असा मंत्रजप करीत तो आगळ्या जोडाने जमिनीवर मासला.

त्यावेळेला जो मोठा आवाज झाला, तो ऐकून बैरागी गुरुजी झोळे न उघडताच म्हणाला, "अरे भयंकर बैरागी! काय करत? तुम्ही व नव जवान पापी काण आहेरे? आताच मी त्याचे भस्म करून टाकतो."

असं म्हणून गुरुजी बैराग्याने आपला गितळेची व चांदीची कुले जडवलेला नवान दंड वर उचलला ही नुत्याणी ऐकून दोघेही शिष्या फारच घेदरले. निमक्यात मंत्रदंडाच्या प्रहारामुळे जमिनीत एक भेग पडली आणि त्यातून कारंज्या-सारखी पाण्याची एक धारा वर उसळली. बघून ते थक्क झाले. पण गुरुजी बैरागी चिडला होता. त्याने झोळे उघडले आणि दांतओठ आवळले. ब्याबरोबर पाण्याची ती धार त्यांच्यावरच पडू लागली.

"गुरु प्रभु" अशी आतळी होऊन भैरव बैरागी एकदम उरून उभा राहिला व म्हणाला, "अरे

शिष्यांच्या तखतखटाशिवाय हा पाऊन करता?" आणि दुखर उभे असलेल्या आपल्या शिष्यांना पाहून त्याने विचारले, "अरे, जमिनीतून आभाळा-कडे पाण्याची धार झेपावते आहे! किती आश्चर्याची गोष्ट आहे ही!"

हे बोलणे ऐकून दोघा शिष्यांनी धार एकवटून विचारले, "भैरव गुरुजी! आम्ही आमच्या मंत्रयात्रीने ही जलधारा जमिनीतून आणली आहे. असा आमचे शिक्षण संपले ना?" गुरुजी चकित होऊन शिष्यांजवळ आगल्या मोठ्या शिष्याच्या हातातला मंत्रदंड पाहून थक्क होऊन म्हणाला, "अरे, काय? हा तर मंत्रदंडासारखा दिसतोच."

"गुरुजी, मंत्रदंडासारखा आहे, मंत्रदंडच आहे. आम्ही तीन शब्द आणि खजिन्याचे दारवाजे उघडायला सांगितले, पण तर पाताळगांवाच वर आणली." मोठ्या शिष्याने सांगितले.

त्यानंतर भैरव बैराग्याने तो मंत्रदंड आपल्या शिष्याच्या हातातून घेतला, तो दकडेतिकडे फिरवला आणि म्हटले, "हा मंत्रदंड कुणा मंत्रिकाच्या हातांत गुळगुळीत झालेला आहे पण हा तुमच्या हातांत कसा काय आला? तुम्ही हा चोरलान की काय? तो मांत्रिक कुठे आहे?"

मोठ्या शिष्याने धाकट्याला गप्प बसण्याची खूण केली, गुरुजींच्या हातून चटकन तो मंत्रदंड घेतला, व नंतर तो म्हणाला, "गुरुजी! सर्वांत अगोदर आपण ही पाण्याची धार थांबवायला हवी. नाहीतर काही प्रहारांचे नगर पाण्या-

चांदोबा

खाली बुडेल." असं सांगताच त्याने मंत्रदंड वर उचलीत म्हटले, "आधी खजिन्याचा दारवाजा बंद कर." आणि पाणी येत असलेल्या जागेवर मंत्रदंडाने त्याने पुन्हा एकदा प्रहार केला.

थावेळी मात्र मंत्रदंडाच्या आघाताने जमिनीवर एक मोठा खड्डा पडला व त्याचा प्रचंड मोठा आवाज झाला. ने बघून भैरव बैरागी उडी मारून म्हणाला, "अरे, तुम्ही कशाही प्रकारे मिळवला असेल, पण तुम्ही हा मंत्रदंड मला शेट म्हणून आणला आहे ना!"

ना, वा, तुमच्या गुरुभक्तीवर मी प्रसन्न आहे. मला वाटतं आता पाण्याचा प्रवाह झाला आहे, आणि खजिन्याची दारेही उघडली आहेत. तुम्ही दोघे या खड्ड्यांत उतरा आणि खजिन्याचा शोध घ्या."

मंत्रदंडाकडे साशंक नजरेने बघत छोटा शिष्य

म्हणाला, "भैरव गुरुजी! हा मंत्रदंडाच्या शक्तीवर विश्वास ठेवला तर आपण कुठल्यातरी संकटात सांपडणार अशी मला भीती वाटतेय. आपण खशिन्याचे ब्रवाजे उघडायला सांगितले, तर याने पाण्याची धारच उसळत ठेवली! आपल्याला खजिना मिळेलच अशी काही खात्री देता येत नाही "

त्याचा विचार करीत भैरव बैरागीने शिष्याच्या हातांतला मंत्रदंड घेतला व तो निरखत असताना गोठा शिष्य हसून त्याला म्हणाला, "गुरुजी, याचा किती महिमा आहे ते आम्हाला माहीत नाही. एका मर्कटाला त्याची शक्ती ठाऊक आहे; त्याच्याकडचा दंड आमच्या हातांत आला. तो मर्कट याबेळी जितकेतु राजाच्या महामंत्री आहे. त्या राजाने घोषणा केली की हरवलेला हा दंड आणून देणाऱ्याला आपले अर्धे राज्य राजा देईल, व

त्याबरोबर आपल्या मुलीचा विवाहदेखील त्या मनुष्याशी होईल "

अर्धे राज्य आणि राजकुमारीची गोष्ट ऐकल्या-बरोबर भैरव बैरागी उत्साहाने जोगत ओरडला, "गुरु प्रभू! आणि पुढे म्हणाला, "अरे माझ्या शिष्यांनो, तुम्ही ही इतकी महत्वाची गोष्ट इतका वेळ माझ्यापासून कां वर लपवून ठेवलीत? तर मग अर्धे राज्य मी घेईन आणि तुम्हा दोघांपैकी एकाचा विवाह राजकुमारीशी होईल. हा शिष्य तर फारच छान आहे! हा राजेमहाराजे बोलतात तसे करतायच असं वाही. आपल्या हातून राजाने मंत्रदंड घेतला आणि आपली उडवली तर आपण काय करणार?" असं म्हणून खाली मान घालून तो वडाच्या खोडाजवळून वाजूला आल्या गुरुच्या तोंडून ते ऐकल्यावर बैरागीच्या शिष्यांमधे मगांतही शक्त आली की मंत्रदंडाच्या पूर्ण विश्वास ठेवता येणार नाही धाकटा शिष्य जमिनीवर पडलेल्या मंडोल छडच्याकडे गेला आणि मोठ्या शिष्याच्या हाताच्या अधाराने त्या भुयारांत उतरला. खाली बघत तो एकदम चिन्कारला, "भैरवगुरुजी! अम वाटतय की इथे पायऱ्या आणि भुयारी वाटही आहे. मंत्रदंडामुळे आपल्यासाठी खजिन्याचा दरवज्जा उघडून देवलेला आहे."

भैरव बैरागी उत्साहाने आपल्या शिष्यांपाशी आला आणि म्हणाला, "अरे माझ्या शिष्यांनो, आपल्या नशिबाने जर इथे साडलेला खजिना हातांत आला, तरी आपण संतुष्ट होऊ. त्यानंतर हा मंत्रदंड राजाच्या हातांत राखचा की नाही,

याचा आपण शांतपणे विचार करेल. 'असं म्हणून तोही शिष्यांच्या पाठोपाठ भुयारी वाटेने खाली उतरून जाऊ लागला.

गुरु व शिष्य आगखी खोल अंतरावर पुढे पोचले तिथे सान्या वाटेवर पाणी असलेले त्यांना दिसले, घोट्याइतक्या पाण्यांतून ते आगखी पुढे जात राहिले, तेव्हा त्यांना भुयाराच्या आत दूरवर एक अधुकसा प्रकाश दिसू लागला.

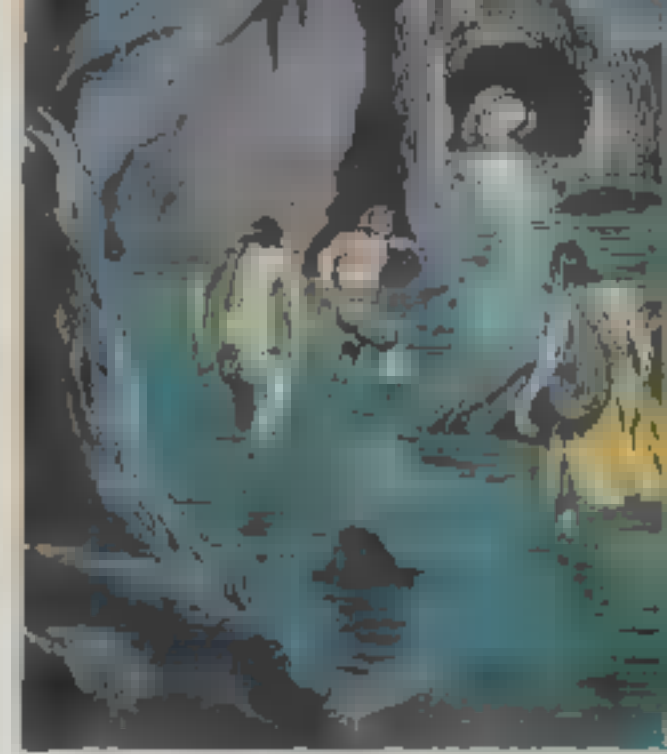
तो पाहून खुशीत झाला, भैरव बैरागी आपल्या शिष्यांना म्हणाला, "शिष्यांनो, तो प्रकाश म्हणजे खजिन्यांतल्या रत्नांची आहे. त्यांची चापक आहे ती! समजा, खजिन्याची राखण घरणारा एखादा यक्ष तिथे असला तर काय करायला हव?"

"ते गुरुजी आम्हाला सांगू शकाल " मोठ्या शिष्याने म्हटले.

छोटा शिष्य, "भाऊ, गुरुजी सांगितलेले मंत्र तुला तोंडपाठ आहो. व्यवहारज्ञान मात्र हवं तिथं नाही. आपल्याला खजिन्यांदाखवणार मंत्रदंड किती शक्तिमान आहे, याचा विचार तू केला नाहीस ना? खजिन्याचे रक्षण करणाऱ्या यक्षाच्या अंगाला या मंत्रदंडाचा स्पर्श झाला की तो फट्याक्यासारखा भ्रंशांत जळून जाईल की!"

"अरे वा, छानच बोललास की! माझा मंत्रोपदेश तुझ्या लक्षांत आला आहे तर आता तू निमूठपणे पुढे चालत राहा," भैरव बैरागीने मंत्रदंडाने उजेडाच्या दिशेने खूण करीत म्हटले.

त्याच वेळी भुयाराच्या वरची जमीन

हाताच्यासारखी वाटली आणि हत्तीचा धित्कारही ऐकायला आला. चारदाक्ष क्षण ते भीतीने गांवातून गेले होते. भैरव बैरागी साधरत म्हणाला, "अरे शिष्यांनो, आपल्या वडाच्या झाडाखाली एखादा रानटी हत्ती किंवा हत्तीवरून सैनिक आलेले असावेत. ते या गुप्त भुयारांत उतरले तर आपण काय करायचे?"

"आपण आमचे गुरु आहोत. तेव्हा विचार करून आपणच आम्हाला काय करायचे ते सांगावे " मोठा शिष्य उद्गारला.

पण छोटा शिष्य मात्र हंसत म्हणाला, "रानटी हत्ती किंवा गजदलाला काय नलावांतले बेडूक बघण्याशिवाय दुसरे काही काम नाही का? समोर दिसणाऱ्या रत्नांच्या दिगाखेरीज इतर गोष्टींचा विचारदेखील आला करू नका."

त्याचे बोलणे संपण्यापूर्वीच वरून मातीचे

एक मोठे देकूळ तुटून त्यांच्या पुढ्यांतच धप्पकन पडले. ते पाहून तिघेही धावरले ■ भुयाराच्या तोंडाकडे पळायला लागले.

त्यावेळी त्या भुयारी मार्गाच्या वरती असलेल्या नलावाच्या कांठावर मुक्काम करावे. म्हणून अस्वत्था वधिक ३ हत्तीवर तो वन्यवासी लक्ष्मण असे सोईस्कर जागा शोधून तिथे आले होते. त्याच वेळी त्यांच्या एका हत्तीचा पाय जमिनीत रुतला. तो हत्ती आरोळी ठोकून पुढच्या वाज्याला पडला. तेव्हा त्या दोघांनी हत्तीवरून खाली उडी मारली. तो हत्तीही धसपडत उठला आणि त्याने जमिनीवर जोराने सांड आपटली.

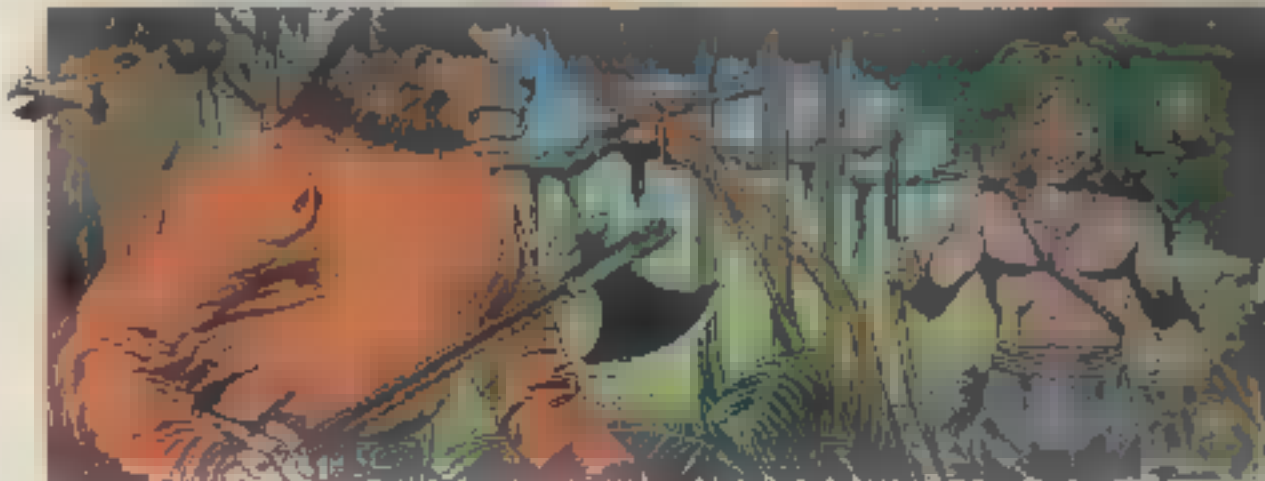
अस्वस्थ्या वधिकाने एकवार चौफेर नीट
न्याहाळून बघितले, आणि त्या वन्य तरुणाला
म्हटले, 'हे शत्रू, काळीवर्मणी आणि अस्वस्थ्या
पान्त्रिकांनी सुद्धा एकदा इथें येऊन ही नागा पाहिली
पाहिजे. इथें भरपूर पाणी आहे. ज्या किल्ल्यावर
आपल्याला हत्ता कशयचा आहे, गो जितकेतू
राजाच्या किल्लाही इथून जवळ आहे. मायामर्कटाकडे
किल्लीही मंत्रतंत्र असले तरी तो आपल्या

स्वभावानुसारं या वडाच्या बाजूला आलाच, तर
आमिण त्याला सहज पकडून अस्वत्त्वा मांत्रिकाचा
मंत्रदंड त्याच्याकडून धेऊं शकूं."

तुम्हाला तो वस्तू तत्पण हत्तीच्याभोवती फिरून त्याचा पाम मोडला वा दुखायला राही ना, याचीच पाहणी करीत होता. हत्ती नीट चालायला लागलेला पाहून तो तत्पण असल्या यधिकाला म्हणाला, "पाहो, आपले वाहन ह्या अगदी ठीक आहे, ~~तुम्हाला~~ ~~तुम्हाला~~ भान्यचान आहोत "

दुसऱ्याच क्षणी वडाच्या कायामधून पाण्याने खाली उडी घेतली व म्हणाला, "हे तुमचं खरंच भाग्य कारण मी भुयाराने कपटी वेगवाना आपल्या पोटांत ठेवून त्या भुयाराने राजन्स तुमचा हत्ती वकलाच नाही! म्हणजे तुमच्या त्या भुयाराने आपल्या पोटांत घेतले असतं."

हे ऐकून अधिक आपला परशू उचावत ओरखता, "गिरा भैरव, मां, ~~आ~~ तू कोण आहोस? मायामकंटाचा शिष्य तर नाहीस ना?" आणि तों पाहण्याच्या दिशेला धडल। (क्रमशः)

जून २००५

18

चांदोबा

वंताळ
कथा

लेखक
ब्रम्हा

निश्चयाचा पक्का विद्यार्थी पुन्हा
 आडाजवळ गेला, आडाधराने त्याने
 शिव खाली उतरवले, आणि ते
 जेवून तो स्वशानाकडे
 गेला. प्रेतांत लपलेल्या वेताळाने म्हदले,
 राजन, तुम्हा हा छद्मपातून अनिश्चय आश्चर्य
 वाटले आहे, ज्यासाठी तू हे काम स्वताःवर
 घेतले आहेस, ते कधीही पूर्ण होणार नाही व
 तुला यश मिळणार नाही, तू राज्याकर्ता आहेस
 आणि प्रजेला तुझी जास्त आवश्यकता
 आहे, शिवशास्त्री श्रेणीचे संगीत
 विद्वान होते, शिष्यांना शिकवताना व
 त्यांची निवड करताना कोणत्याही
 परिस्थितीत ते नियमांचे उल्लंघन
 करीत नसत, पण शेवटी त्यांनीही
 हार पत्करली, आणि एका अयोग्य
 माणसाने आपला शिष्य केले.

जून २००५

त्यांचीच कहाणी ऐक." आणि बेताळाने पुढील कहाणी सांगितली.

शिष्यशास्त्री अत्यंत उच्च दर्जाचे संगीत विद्वान होते. त्यांना स्वयंभू अशी पदवी मिळालेली होती. त्यांचे शिष्यत्व पत्करल्याशिवाय संगीताचे शिक्षण पुरे होत नाही, अशी लोकांची भावना होती. पण शिवशास्त्री प्रत्येकाला संगीत शिकवीत नसत. जे होतकरू गायक त्यांच्यापुढे येत, त्यांची परीक्षा ते गणेशचतुर्थीच्या दिवशी घेत असत. त्यांच्या-पैकी एकाचीच निवड करून त्याला आपला शिष्य बनवीत. एका गणेशचतुर्थीला मुकुंद व गोविंद नांवाचे दोन शिष्य त्यांनी निवडले. दोघांचे ज्ञान व तयारी सारखीच होती. म्हणून शिवशास्त्री त्यांना म्हणाले, "दोन दिवसानंतर आणखी एकदा तुमची परीक्षा घेऊन मी नंतर निर्णय घेईन."

तेव्हापासून मुकुंदी प्रशंसा मिळवण्यासाठी गोविंद रात्रंदिवस संगीतसाधना करायला लागला. पण मुकुंद गुरुपत्नीला भेटला नि म्हणाला, "आई, संगीत शिकण्याचं कच पार्वती-परमेश्वरा-सारख्या आपणा उभयतांची सेवा करावी अशी मला तीव्र इच्छा आहे. परीक्षेत गुरुजींनी माझीच निवड करावी, म्हणून आपणच कांहीतरी मार्ग सुचवावा."

गुरुपत्नीला त्याची दया आली. ती म्हणाली, "तुमचे गुरुजी सामर्थ्य व योग्यता यांना फार महत्त्व देतात. तुला माहीत आहेच की संगीतासाठी मुख्य हवा असतो मधुर स्वर. या गांवात सहदेव नांवाचा एक वैद्य आहे. त्याच्याकडे यासाठी एक फार चांगला औषध आहे. ते घेतलं की आवाजाची माधुरी फारच वाढते." गुरुपत्नीने त्याला उपाय सुचवला.

मुकुंद सहदेवला भेटला आणि त्याने आपली इच्छा सांगितली. थोडा वेळ विचार केल्यानंतर सहदेवाने म्हटलं, "माझ्याकडलं जे औषध आहे, ते द्रावणरूपांत आहे. ज्याप्रकारे राजकण्यासाठी वाद्य नयार करावं लागतं, त्याच प्रकारे हे औषध पिऊन आपला आवाज तयार ठेवायचा प्रयत्न करावा लागतो. औषधाची मात्रा जर जास्त झाली तर स्वर कांही वेळा बेसूर किंवा कणसूर होऊ लागतो." असं म्हणून सहदेवाने मुकुंदला सावध केलं होतं.

"स्वर सुरेल ठेवणे ही तर उगदी सोपी गोष्ट आहे. सांगा, या औषधाची किंमत किती आहे?" मुकुंदने विचारलं.

त्यावर सहदेव हसला नि म्हणाला, "माझं

औषध आजपर्यंत अनेकांनी घेतलंय, पण त्यांना त्यांचा बेसूर स्वर कांही नीट करता आला नाही. उबट ते संगीतापासून दूरच होत गेले. मी तर तुला सांगेन, की तू औषध घेण्यापेक्षा संगीताची साधना करून प्रयत्न केलास, तर ते जास्त चांगले होईल!"

मुकुंदने सहदेवचा हा सारा नाकारला व त्याने मागितलेली किंमत देऊन ते औषध घेऊन तो निघून गेला. त्याने थोड्या प्रमाणांत औषध प्यायले, त्यामुळे त्याचा आवाज फारच चांगला वाटायला लागला. आनंदाच्या भरात त्याने आणखी थोडे औषध प्यायले. तर आवाज अप्रतिम चांगला लागला.

परीक्षेचा दिवस उजाडला. प्रथम गोविंद गायला. त्याचे गुरुजींनी यशस्वी केले. न्यानंतर मुकुंदने गायला सुरवात केली. त्याच्या आवाजांतला गोडवा पाहून शिवशास्त्री फारच खुश झाले व म्हणाले, "शाश्वत तुझे गाणे ऐकून मी धन्य झालो आहे!"

मुकुंद उत्साहाने पुढे गाऊ लागला. आत्मपरी संपून जेव्हा तो जमद लयीत गाऊ लागला, तेव्हा मात्र त्याचा सूर मधूनच बेसूर व्हायला लागला. शिवशास्त्रींनी ताडकून त्याला गाणे थांबवायला सांगितले व ते म्हणाले, "तुझा आवाज जास्त मधुर व्हाचा म्हणून तू सहदेवाकडून औषध आणलंस ना? तुझा आवाज छानच झालाय, पण औषध वाजवीपेक्षा जास्त प्रमाणांत घेतलंलं दिसतं आहे. संथ आलार्प चातू आहे, तेव्हा ठीक आहे, पण ताना घेताना तुझा स्वर निसटतो आहे,

चांदोबा

बेसूर होतो, तो ऐक्यत नाही. ही परीक्षा, संगीत, हे सगळं विसरून तू बरी जायंर उत्तम!"

"गुरुवर्य, या चुकीबद्दल मला क्षमा करावी. संगीतविद्वान होण्याचा मार्ग आपणच मला सांगावा." असं म्हणून मुकुंदने शिवशास्त्रींच्या पायावर डोके ठेवले

त्याला उठवून शिवशास्त्रींनी म्हटलं, "असं म्हणताना की गाता गळा, शिंपता मळत। तू सदैव उंच स्वरांन गात राहा, संगीताची सेवा करीत राहा, कदाचित त्याचं कांहीतरी फळ तुला मिळेल."

निराश मनाने मुकुंद गांधी परत गेला. तिथे तो उंच पड्ढीत गायला लागला, पण लोकांनी त्याला निरुत्साही केले. ते गांव सोडून तो दुसऱ्या गांवी गेला. तिथेही लोकांनी त्याच्या बेसूर होण्याबाबत तक्रार केली. त्यांचे कुत्सित, कडबट

21

जून २००५

बोलणे ऐकून तो बैतागला. एका जंगलात गेला. तिथे एका झाडाच्या सांवलीत बसून त्याने गायला सुरवात केली. थोड्याच वेळानंतर त्याचा स्वताःचाच स्वर त्याला ऐकवना. त्याने गाणे बंद केले व एक दीर्घ उशासा सोडला.

दुसऱ्याच क्षणी त्याला ऐकू आले, "गाणं थांबवतस? अजून गा!" मुकुंद तो आवाज ऐकून चक्रावला. त्याने विचारलं.

"हे कोण बोललं? जस समोर या ना!"

रघताबघता एक भूत उडी मारून खाली त्याच्यासमोर आलं. मुकुंद भलताच धावरला. पण त्या भुताने प्रेमळ स्वरांत म्हटलं, "धाबरं नकोस. या झाडावर माझ्याबरोबर आणखी तीन भुते राहतात. मी त्यांच्यापेक्षा मोठा आहे. आमच्याजवळ अद्भुत सिद्धी आहेत. तू

गाताना थांबू नकोस. म्हणजे आम्हाला तुझं गाणं नीट ऐकायला मिळेल."

मुकुंदला जरा धीर आला. तो म्हणाला, "मला आश्चर्य वाटतं की जोपर्यंत मी गायलो नव्हतो तोपर्यंत तुम्हाला गाण्यांतले कांहीही कळत नसले पाहिजे."

"आम्हाला संगीतातलं बरंच कळतं! एके काळी आम्हीही माणसे होतो आणि नगातून हिंडत फिरत होतो. संगीताच्या मैफलीमधून कधीमधी बेसूर सूर तर आम्ही अनेक वेळा ऐकलेले आहेत. पण तुम्हा माणसांच्यामधे शिवशास्त्री नांवाचा एक मनुष्य आहे. तो संगीताचे गुकसान करतो आहे. तुझे गाणे ऐकणे हा आमच्यासाठी एक भाग्ययोग आहे." त्या भुताने म्हटले.

तेव्हापासून मुकुंदने संगीताची चौघा भुतांच्यासमोर सुरवात केली. त्याचा स्वर निरगुल किंवा बेसूर झाला. तर आता मुकुंदालाही त्याची हाती, व ते चुकीचे वाटेनासे झाले. त्याने मनाशी निश्चय केली की शिवशास्त्रीच्या विरोधात आपण आता याच संगीताचा प्रसार करायचा!

त्या भुतांनीही त्याच्या विचारांना दुजोरा दिला. ती भुते मनुष्यरूप घेऊन त्याच्याबरोबर जायलादेखील तयार झाली. निघण्यापूर्वी मुकुंदने भुतांना सांगितलं, "जनतेची अभिरुची जर बदलायची असेल तर आपण कांही काळ तरी त्यांच्यावर आपले संगीत जबरदस्तीने लादत पाहिजे. कांहीतरी विचित्र ऐकवायला हवे. पण

त्यासाठी मोठी फार मोठी खम खर्चाची लागेल." मोठ्या भुताने उत्साहाने म्हटले, "पेशाची काळजी कांही तू करू नकोस. तुला कांहीही हवे असले तरी माग. आम्ही ते देऊ!"

भुतांनी मनुष्यरूप घेतले आणि मुकुंद-बरोबर ते नगरांत गेले. ते नगरपाल प्रमोदला भेटले. त्यांचा भपका वाटमार पाहून प्रमोदने त्यांचे स्वागत केले.

मुकुंद प्रमोदला म्हणाला, "या जगात कांहीही निरुपयोगी नाही. लोकांना वाटतं की संगीत सुरेतच असतं पाहिजे.

मी बेसूर ब्रम्हा आहे. बेसूर सुरांचे अद्भुत मिश्रण असलेले संगीत मी ऐकवतो. मी आपल्याला धनदीतत देईन. आपण माझ्या संगीताचा मोठ्या प्रमाणावर प्रचार करावा."

प्रमोदने पैसे स्वीकारले आणि बेसूरब्रम्हाचा भरपूर प्रचार केला. सुरवातीलाच खूप लोक आले. मुकुंदचे बेसूर संगीतदेखील त्यांना झगझगाटभुलंका होईना, ऐकवले. लोकांची गर्दी वाढायी म्हणून भुतांनी रंगीबेरंगी, चित्रविचित्र सृष्टि निर्माण केली होती.

हे मनोरंजन बऱ्याच लोकांना आवडले. ज्यांना आवडले नाही, त्यांनी वांतला बदल नावीन्यपूर्ण आहे असे मत व्यक्त केले. मुकुंदने एकामागोमाग एक असे कार्यक्रम करण्याचे हत्र चालूच ठेवले. हळूहळू लोकांना ह्याची संवय होऊ लागली. त्यांना हा बेसूरब्रम्हा जसा आवडायला लागला आणि स्वप्नांमधील जुनी संगीत परंपरा त्यांना नीरस वाटायला लागली. त्या देशाच्या राजाने मुकुंदचा

मोठ्या धाटांत सन्मान केला आणि त्याला बेसूरब्रम्हा ही पदवी दिली.

कांही कांही वेळा लोकांनी मुकुंदला विचारले, "ही बेसूर सुरांची सृष्टि लोकांना रिसवू शकते ही आपल्याला सुचली तरी कशी?"

जर खरी गोष्ट सांगितली लोक आपली नकी डर उडवतील, म्हणून मुकुंदने वेगळाच सूर लावला. "आज मी इतका मोठा संगीतकार झालो आहे, त्याचे संपूर्ण श्रेय स्वर्गब्रम्हा शिवशास्त्री गुरुजी व सहदेव वैद्य यांनाच आहे. यापेक्षा जास्त कांही मला सांगता येणार नाही."

अशा वातावरणांत, एक दिवस शिवशास्त्रीचा शिष्य गोरिंद मुकुंदचा शोध घेत आला. तो म्हणाला, "मुकुंद, इतक्या दीर्घकाळानंतर तुझे भाग्य उजळले आहे. गुरुजी तुला संगीत शिक-

बायला तयार आहेत, तुला घेऊन येण्यासाठीच त्यांनी मला धाडले आहे."

मुकुंद थक होऊन बसत राहिला व म्हणाला, "खरोखरीच हे माझं सौभाग्य आहे. शेवटी देवाला माझी दया आली. चल, आपण निघू या!" आणि दोघेही लागलीच निघाले.

मनुष्यरूपांत असलेल्या भुतांनी त्याला सावध करण्याचा प्रयत्न केला. "मुकुंद, सावध राह! तुझा मोठ्ठा आवाज ते बदलतील. तुझे यश धुळीला मिळेल. तुझे नांव खराब होईल."

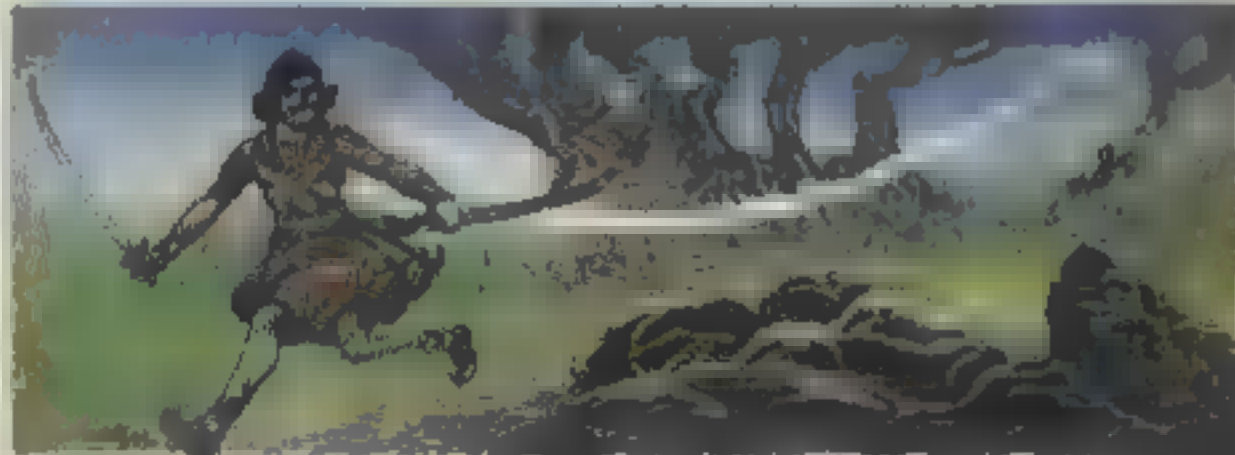
त्यांची सूचना ऐकून गोविंद गोंधळून गेला. मुकुंदाने त्याचा हात पकडून म्हटले, "जाऊ दे गोविंद, ती एक अगदी विचित्र कहाणी आहे." दोघेही तिथून निघून गेले.

कहाणी सांगून वेताळाने विचारले, "राजन्, मुकुंदने आपल्या बेंसूर गाण्यावर नांव मिळवले नि प्रसिद्ध झाला. भुतांनी सावध केलं तरीही तिकाडे न देता तो पुन्हा शिवशास्त्रींकडे कां गेला? शिवशास्त्रींनी मुकुंदला अगोदर शिष्य म्हणून स्वीकारलं नव्हतं. त्याचं यश पाहून त्यांना त्याचा मत्सर वाटायला लागला का? माझ्या

शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील जर तू मीन पत्करलेस, तर तुझ्या डोक्याचे शंभर तुकडे होतील."

विक्रमाकनि उत्तर दिले, "मुकुंदला संगीतप्रेमी व्हायचं होतं. आधी तो अयशस्वी झाला. आणि योगायोगाने भुतांच्या तावडीत सांपडला व बेंसूर ब्रम्हा बनला, लोक त्याचे संगीत ऐकण्यापेक्षा इतर चित्रविचित्र सृष्टि पाहण्याला जाऊ लागले. अशा माणसाला जेव्हा पुन्हा चांगले संगीत शिकण्याची संधी मिळते, तेव्हा तो ती हातची संधी घालवत नाही. म्हणून तो आनंदाने शिवशास्त्रींकडे परत गेला. शिवशास्त्रींनी बोलायले त्याच्यामागेही एक महत्वाचे होते. मुकुंद बेंसुरी संगीताने चांगले संगीत भट्ट करीत होता. संगीताचे मूळ होना, लोकांना चकवत होता. हेही त्यांना वांचवायचं होतं. म्हणून शिवशास्त्रींना मुकुंदचा मत्सर वाटला हे मानणेदेखील गैर आहे."

राजाचे मीनभंग करण्यांत सफल झालेला वेताळ शचासहित अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडावर जाऊन बसला.

टपालाची सांखळी

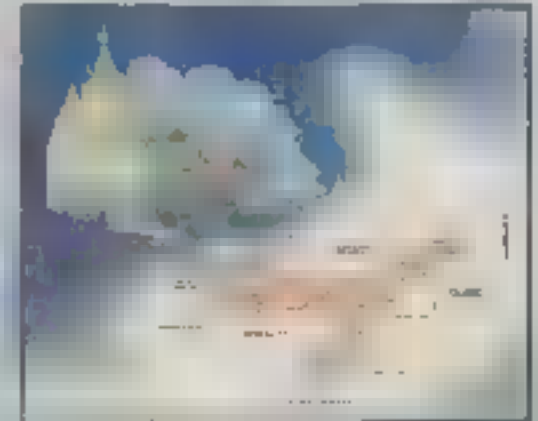

म्हणत) धुंगरे लावलेली काठी घेऊन जात असत. धुंगरांच्या आवाजामुळे चोर किंवा जनावरे इशारा असे.

तेराव्या शतकांत, भारतीय टपालसेवेच्या अगदी सुरवातीच्या काळात टपाल घोड्यावरून व पायी जाऊन पोचवले जात होते. घोडेस्वार प्रथम राज्यकर्त्यांचे नंतर ब्रिटिश राजवटीचे नोकर होते. चार मैलाची दौड करून ते टपाल पुढच्या टप्प्यासाठी नुसत्या घोडेस्वाराकडे देत असत. पायी चालत टपाल नेणारा तीन मैलाचा पल्ला पार करीत असे. हे चालणारे (त्यांना 'रन'

आहोम ते आसाम

हिंदुस्तान व ब्रह्मदेशाच्यामध्ये पोंग प्रदेशांत अहोम, शान जमातीतल्या एका शाखेचे जातभाई राहत होते. तेराव्या शतकांत पतवर्दी खोंगरराज्यातून हे लोक हिंदुस्तानांत शिरले, त्यांनी स्थानिक सुभेदारांचा पाडाव केला व ब्रह्मपुत्रेच्या खोऱ्यावर त्यांनी कब्जा केला. या प्रदेशाला नंतर शांग असे नांव पडले. ब्रम्ही भाषेत त्याचा उच्चार किंवा आहोम असा होऊ लागला. त्यापूर्वी या प्रदेशाचे नांव कामरूप असे होते. आहोम यांनी हिंदु रीती स्वीकारल्या आणि अनेक देवळे बांधली. शिवसागर ही त्यांची उजथानी होती.

भयानक भाकित

ऑन्सियस हा एक घाबरी सरदार होता. तो एका जहाजाचा कप्तान होता आणि त्याने अनेक अवघड, साहसी कामे उत्तम प्रकारे पार पाडली होती. आता मात्र तो थकला होता. एका सुंदरशा डोंगर-माथ्यावर त्याने आपल्यासाठी एक गढी बांधायचे ठरवले. पेशाची कमतरता नव्हतीच! त्या किल्ल्याच्या गढीची व त्याभोवतीच्या उद्यानाची, फळवागांची, निगा राखायला त्याने भरपूर नोकरध्याकर नेमले होते.

“अरे बाबा, देशाने तुझ्यावर बरदहस्त ठेवलेला आहे. अनुभव आणि संपत्तीचे भांडार तुझ्याकडे आहे. तेव्हा आता काहीतरी चांगल्या कामांत वेळ घालव आणि फुरसतीच्या वेळी जीवनाच्या

निरनिराळ्या पैलूंचा विचार कर.” ऑन्सियसच्या एका जुन्या आदरणीय शिक्षकाने त्याला उपदेश केला. त्यावर ऑन्सियसने होकारार्थी मान डोलावली खरी, पण ते तेवढेच! त्याला अनेक मित्र होते पण ते नुसते खाण्यापिण्यांत वेळ घालवतारे, चेनी होते! ते त्याची खुशामत करीत असत आणि तो त्यांच्या संगतीत मौजमजा करीत, त्यांना खूब ठेवण्यांत दंग होता.

त्याकाळात लहानलहान राज्ये एकमेकांशी सतत झगडत होती, जो राजा विजयी होई, तो हजारों रूब्या व पुरुषांना हांकलत आपल्या राज्यांत घेऊन जाई आणि त्यांना गुलाम बनवीत असे. गुलामांची विक्री भर बाजारांत होई. अशा गुलामांमधे कित्येकदा सुशिक्षित व कलायंत मंडळीदेखील असत. पण त्यांच्या या गुणांच्याबद्दल त्यांना विकत घेणारा नवा मालक क्वचितच लक्ष देत असे. त्यांनाही इतर मजुरांप्रमाणे कायडकष्टांची कामे करावी लागत होती. एखादा गुलाम म्हातारा असला, आजारी असला, अगदी मृत्युपंथातला लागलेला असला, तरी त्याला कोणतीही दयामाया दाखवली जात नव्हती.

ऑन्सियसकडेही असे कित्येक गुलाम काम करीत होते. त्यांच्यावर देखरेख करणारा प्रमुख कामगार अतिशय कठोर व दुष्ट होता. ऑन्सियसने एका उत्तम प्रतीच्या द्राक्षांची लागवड एका बागेत करायचे ठरवले होते. ते गुलाम त्यासाठी दिवसरात्र कामाला जुंपले जात होते. किल्ल्याच्याभोवतीची

छडकाल चामीन खणून तिथे त्या नाजूक द्राक्षवेती रुजवायच्या होत्या. “चला, चला, कामाला लाग, सगळे आळशी ~~आहेत~~ आहात तुम्ही!” आपला चाबूक त्यांच्या पाठीवर ओढत तो प्रमुख त्यांना ओरडत होता. “आपल्या मालकांना या द्राक्षांचा भरपूर पीक मिळालंच पाहिजे. त्यापासून नंतर त्यांना उत्कृष्ट जातीची मदिरा बनवायचीय!”

त्या प्रमुख कामगाराचे शब्द ऐकून ऑन्सियस उद्गारला, “खरोखरीच मी लावलेली ही द्राक्षांची रोपे जगांतल्या सर्वोत्कृष्ट जातीची आहेत, असं शेतीतज्ञ म्हणतात. इयत्ती हवा व जागा, या द्राक्षांसाठी सर्वतोपरी योग्य आहे. ~~आता~~ बागेतल्या द्राक्षांपासून तयार केलेल्या मद्याचा पहिल्या थाला मी स्वतः प्रथम पिणार आहे. त्या दिवसाची मी वाट पाहतोय!”

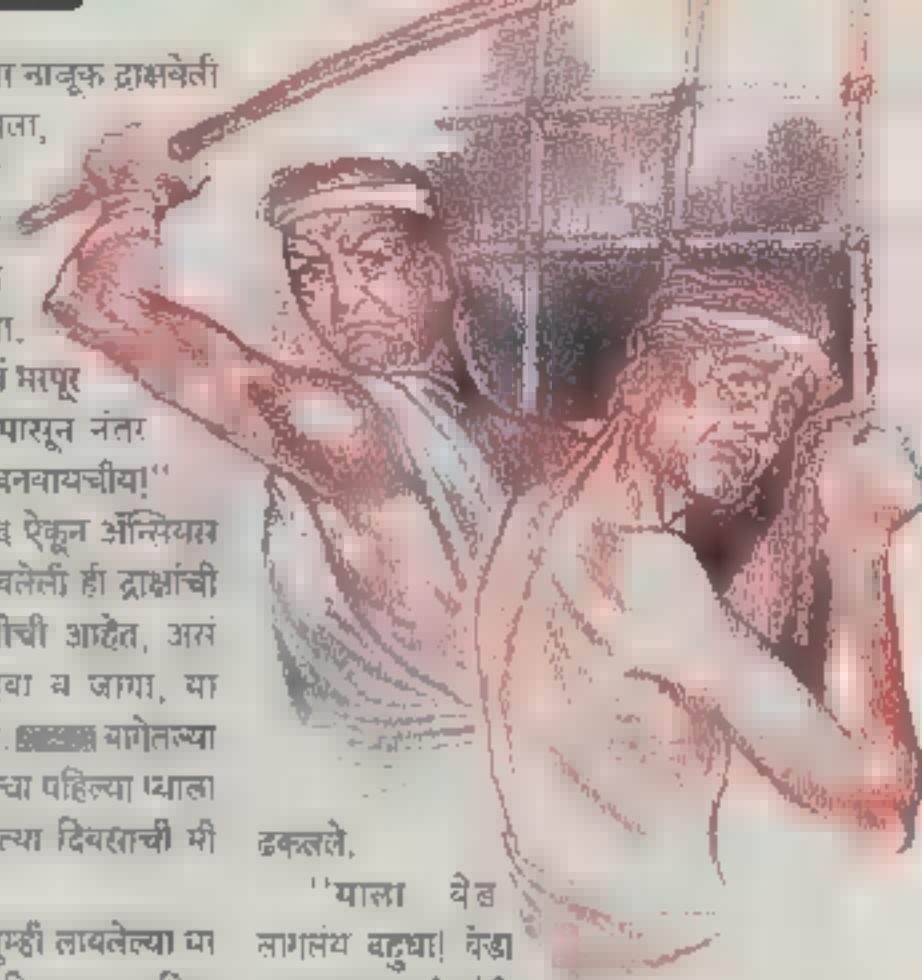
“ऐकताय ना रे मूर्खाने! तुम्ही लावलेल्या या द्राक्षांची मदिरा ~~आता~~ झाली, की त्याचा पहिला पेशा मालक स्वतःच चाखणार आहेत, तेव्हा लचक हात ~~आता~~ जरा!” असे ओरडून त्या प्रमुखाने हातांतल्या चाबूक ~~आता~~ दुर्दैवी कामगारांच्या पाठीवर पुन्हा एकदा चालवला.

“छे! या वेतीच्या द्राक्षांची मदिरा मालकांना कधीच पिता यायची नाही!” त्यांतला एक गुलाम भात न राहून बोलला.

जरा त्याचा आवाज मोठा नव्हता, तरी त्या प्रमुखाला ते शब्द ऐकू आले. तो कडाडला, “काय म्हणतो आहेस रे बेल्डा?”

“काय, काय म्हणाला तो गुलाम?” ऑन्सियसने मागे वळून बघत विचारले. त्या प्रमुखाने त्या गुलामाचे बखोट घसून त्याला मालकाच्या पुढ्यांत

चांदोदा

ढकलले.

“याला वेढ लागतंय बहुधा! वेढा मारूनसच असलं काही-तरी चरलेलं!” तो प्रमुख कामगाराने सांगितले.

“तू ~~आता~~ पुढपुढलास ते पुन्हा संग पाहू!” ऑन्सियसने दाढावले.

“मी म्हटलं की आपल्या मालकांना या वेतींपासून होणाऱ्या द्राक्षांची दाह चाखायला मिळायची नाही.” त्या गुलामाने सांगितले.

सगळेजण एकदम गंभीर व स्तब्ध झाले. साऱ्यांना घाटलं की या उद्धटपणाबद्दल मालक आता या गुलामाला शिक्षा-बहुधा देहांताचीच शिक्षा-देतील. पण ऑन्सियस मात्र तिथून निमूटपणे निघून गेला, पण त्या गुलामावर सक्त कडवी नजर ठेवण्यास त्याने नोकरांना बजावून सांगितले.

■ गुलाम मात्र नेहमीप्रमाणे खंदीर दिसत होता. त्याच्या चेहऱ्यावर खंत किंवा भितीचा लवलेशही नव्हता. आंत येऊन तो मालकासमोर उभा राहिला.

ॲन्सियस मोठ्याने हंस्वत. "तुझे मूर्ख भाकित तुला आठवते आहे का? आता हे बघ, मी आता त्याच मद्याची चव पाहणार आहे." मालकाने आसपास जमलेल्या आपल्या मित्रांच्या व खुप-मस्तक्यांच्यादेखत मोठ्या गवनि त्या गुलामाला सांगितले. "आता यावर काय म्हणायचे आहे रे तुला?" जोराने हंस्वत ॲन्सियसने विचारले. "मालक, ओठात आणि घोंटात बोटच येऊन अंतर असू शकते." गुलामाने शांतपणे दिले.

ॲन्सियस आणखीनच खदखदून हंस्वत आणि त्याने हातांत धरता. कधी एक नोकर त्या महालांत शिरला आणि ओरडत सांगायला लागला, "मालक, आपल्या या नक्षत्रासारख्या ब्राह्मणांत एक मद्यानक रानडुकर शिरलाय आणि तो गानेची धूलधाण करतोय!"

"काय? एक साधा रानडुकर?" मालकाने हातांतला प्याला खाली ठेवत म्हणते. त्याने इश्वरन आपली तलवार उचलली आणि त्या दुकराला मारण्याला तो धावतच बागेकडे गेला. पण घडतं ते भलतंच! त्या दुकरानेच मानकाना ठार मारले.

मेजावरचा मद्याचा प्याला न उघडवता तसाच राहिला होता. आपण अजूनही कधीकधी म्हणतो, "ओठात नि घोंटात अंतर असू शकतं." त्याचा अर्थ असा की शिवट्याच्या क्षणालादेखील आपली योजना अनपेक्षितपणे फसण्याची किंवा बदलण्याची शक्यता असते!

(एम्. जी.)

ज्ञान आणि धोरण

रामापुरमधे रंगनाथ नावाचा एक वैद्य राहत होता. तो आयुर्वेदांत पारंगत होता. त्याच्याकडे जे रोगी येत, त्यांच्या चालण्याच्या पद्धतीवरून त्यांनी कांही बोलण्याअगोदरच तो त्यांना त्यावेळी त्यांना कोणते रोग असण्याची आढळता आहे ते सांगून टाकत असे. त्यांचा रोग व तो कशामुळे झाला हेही सांगितल्यानंतर ते रोगी आश्चर्यचकित होत असत. त्यामुळे, अत्यंत निष्णात वैद्य अशी त्याची ख्याती होती. तरीदेखील त्याच्याकडे येणाऱ्या रोग्यांची संख्या मात्र फारशी वाढली नाही.

एकदा सुद्धा प्रांतात राहणारे चरकाचार्य नांवाचे एक गुरु रंगनाथला भेटायला आले. त्याच वेळी एक महिला रंगनाथकडे येऊन म्हणाली, "वैद्यराज, मी वीस वर्षांची आहे. या लहान बऱ्यांत एक अनोखा आजार झाला आहे. आजार कोणता आहे आणि मी त्यावर कोणते उपचार करायला हवेत ते कृपा करून सांगत का?" ती आणखी कांही पुढे बोलण्यापूर्वीच रंगनाथ तिला म्हणाला, "काय म्हणते आहेस? तुझे वय वीस आहे? रे, रे! तुझा कर्मीतकमी एकोणतीस तरी असलाच पाहिजे." हे ऐकून ती महिला झाली व लियून तावडतोव निघून गेली.

गुरु चरकाचार्याने रंगनाथ म्हणाला, "गुरुवर्य, नेहमी असं कां होतं, ते मला कळत नाही. माझ्याकडे येणारे रोगी माझे बोलणे ऐकल्यावर मध्येच उठून निघून जातात."

चरकाचार्य हंस्वत म्हणाले, "असं कां होतं ते मी आताच बघितलं ना! तू विद्येत पारंगत आहेसच, पण तुझ्यांत व्यवहारज्ञान कमी आहे. जे येतात, त्यांना तू जर खरं काय ते सांग जा. पण त्यांचे मन तू दुखवणार नाहीस याची मात्र काळजी घेत जा. त्यासाठी धोरण बाळगलं पाहिजे."

- त्रिविक्रम

जी-मॅन प्रश्नावली

आलेख: राजेश्वरी

मोठ्यात

आलेख

मोठ्यात

प्रश्न

मोठ्यात?

अभिहित कर

जी-मॅन

आलेख: राजेश्वरी

आलेख: राजेश्वरी

आलेख: राजेश्वरी

अरुणाचल प्रदेशांतली एक लोककथा

धनुर्विद्येची स्पर्धा

नरी ही सगळी वानरमंडळी सुखे धनुष्ये व बाण हातांत घेत होती हेही दिसले असते, पण ही तर गोष्ट आहे फार फार पूर्वीची... त्या काळांत इंदु मिशमी आदिवासी पाडबाजवळच्या अरण्यांतले सारेच वानर धनुर्धर होते. धनुष्यबाणांचा बापर त्यांच्याइतके तज्ञ इतर

कुणी नव्हते. मिशमी पुरुषदेखील त्यांच्याशी भांडण करीत झाला. कोणत्याही गोष्टीतून किंवा हुलत्या फांदीवरून अर्थवट दिसणारे लक्ष्य ते अधूक बाण सोडून टाकून काडीत.

वानरांचे प्रमुख नेते कच्छ्यावच्छ्यांना हे शिक्षण देण्यांत फारच उत्सुक व शिरस्तबद्ध होते. लहान वयांत शिक्षण घेतले की ते पक्के होते असा त्यांचा ठाम विश्वास होता. त्यांचे बाडबडीलही एके काळी श्रेष्ठ धनुर्धर होते. ते अरण्यांतून मैलचे मैल हिंडत, झाडांवरून उड्या मारीत उत्तम प्रतीचे बांधू आणि वेताचे बारी उपटून अशीत असता. त्यांची शानदार धनुष्ये व टोंकदार बाण बंदवण्यांत ते पटाईत होते. त्यांना बापर कारणे खूप होऊन जात असत.

दररोज सकाळी हा शिक्षणक्रम चालू असे.

"सरळ बाण" नीट जवळ धर ...

"उजवीकडे बघ ...", "ठरांठरांठरांठरां"

"सोड" ... "धांब, धांब!"

"छान, सुख"

आसमंतात चित्कार, हर्षोद्गार यांचा आवाज घुमतो आहे. सर्वत्र आशा व कठोर स्वर ऐकू येत आहेत. सारांचा झंकार याका तसा दोरीचा टणत्कार येऊन हवेत तीर उडत जाताना दिसतात.

प्रधान झाली की अरुणाचल प्रदेशांतल्या दिवांग खोऱ्यांतले हे दृश्य तेजचे असे. तुम्ही जर निखून पाहिलेतर इथे धनुर्विद्या शिक्षण दिले जात होते हे सहज समजले असते. करड्या नजरेची ज्येष्ठ मंडळी कनिष्ठांना धनुष्यबाण कसे चालवावेत याचे धडे देत होती. तुम्ही आणखी नीट पाहिलेतर

चांदोबा

43

जानेवारी

लहानांचे हात, नजर आणि मन नीट स्थिर होत आहे ना, याच्यावर प्रौढांची सीक्षा नजर असे. काही वेळा तर नुटपुट्टीच्या लढाईत प्रौढ वानरदेखील सामील होत आणि भग काय, आजूबाजूच्या वन्याऱ्यांत बाणांचा पाऊस पडे! वर्षापातून पिजेच्या वेगाने धावणारे हरीणराव किंवा अस्वलराव काळे, हेदेखील त्या क्षेत्रांत पाय ठेवायला नसत. एखादा निष्काळजी वाटसरू वाट चुकलाच तर अरण्यांतल्या रुग्णालयांत त्याला दाखल व्हावे लागे." तुमच्या शरीराचे तुकडेतुकडे व्हायला हवे आहेत की काय?" सर्पकुळांतल्या आया आणि इतर सरपटणारे प्राणी आपापल्या पिढ्यांना दम भगयच्या.

असे कित्येक महिने, वर्षे, चाललेले होते, पण वानरेच ती! त्यांच्या युवराजाला, नटूला, एकदम सुरसुरी आली!

"केव्हांतरी आपण जरा गंमत, टवाळकी करायला हवी की नाही? नाहीतर एवढं शिक्षण घ्यायचं, पण ते बाण चालवायची वेळच आली नाही तर काय करायचं?" त्याने विचारलं.

"हो तर!" त्याचे मित्र लालू नि कालू यांनी कुजोरा देत म्हटले, "केव्हांतरी आपण त्या हत्तीना आणि मिजासखोर बाघाला घडा शिकवायलाच हवा, म्हणजे ते आपल्याकडे आता करतात तसं दुर्लक्ष नाहीत."

"त्यांना जरा यमचमील मेजवानीच ठेले, नाही कां?" मिठू या भिच्चा वानराने हळूच म्हटले. काळ्या छोट्या जघीने कुरकुरत सांगितले, "तो लबाड लांडगा पाहा, बिचाऱ्या कोंबडीताईवर झडप घातलोय" त्याच्या पंज्यावर एक बाण सरळ सोडला तर फुठे बिबडलं? छान गंमत येईल!" सारेजण मोठ्याने हंसले, त्यांच्या कल्पनांचे आगर खुले होत होते. लीकरच, पुष्कळ तरुण नायक काहीतरी गंमतीदार करायलाच हवे, या निर्णयावर येऊन ठेपले.

ही हवा दिवांगच्या अरण्यांतून लगळीकडे पसरली. माकडांच्या विरुद्ध तक्रारी यायला सुरवात झाली. रोज कुणाला तरी या वात्रट माकडांच्यापायी जखमा होत होत्या किंवा काहीतरी त्रास होत होता. इडु मिशमीचे खेडूत देखील यांतून सुटले नाहीत.

लान्हा वाळांच्या डोक्यावरून एखादा बाण सुरंजन जाई किंवा एखादा आजोबाची टोपीच बाणाने उडवली जात होती. केव्हांतरी मांसाचा तुकडा बाहेर चुलीवर भाजायला ठेवलेला असे. बाणामुळे तो तुकडा दूरवर उडून पडत होता आणि बिचारी आई हताश होऊन पाहात होती!

ही बातमी लीकरच साऱ्या जीवसृष्टीचा दयाळू व शक्तीमान देव 'अनो' याच्या कानावर गेली. एका दिवशी काही अरण्यावासी त्याच्याकडे गेले, "उरे, तुम्ही सगळेजण जमून आतात माझ्याकडे? काळजीत दिसता तुम्ही!" त्यांचे करीत अनोदेवा म्हणाला.

"देवा, आम्ही सांगणार? शांतपणे जगायचे दिवस नाहीत." मोठ्या चोंचीचा एक पक्षी म्हणाला, हत्तीनेही नगपणे खुतासा केला, "देवा! वानरांनी तर मांडलाय अगदी! कात माझ्या छोट्या वाळाने एक केळं खायला म्हणून उघडलं आणि ते जोरात किंचाळायला लागलं! एक धारदार बाण त्याच्या घशातला लागला. माझं वाळ खूप वेळ रडत होतं! मी बरती पाहिलं तरी दोन्ही भाकडं झाडावर चसून आमची गंमत पाहात होती आणि आपच्याकडे बघून वात्रटपणे हंसत, वाकडी तोंडं करीत बसली होती."

"देवा, हे पहा जरा! आम्ही अरण्यांतल्या धावण्याच्या शर्यतीत भग घ्यायचा म्हणून सख्य करीत होतो, आणि सुरवातीलाच चांदोबा

पहा, माझ्या पायांवर चार बाण लागलेत. मी आडवाच झालो पार, नाहीतर मी नक्की जिकलो असतो," हुंदले देत आपले जखमी पाय दाखवीत ससेभाऊ देवाला सांगत होता.

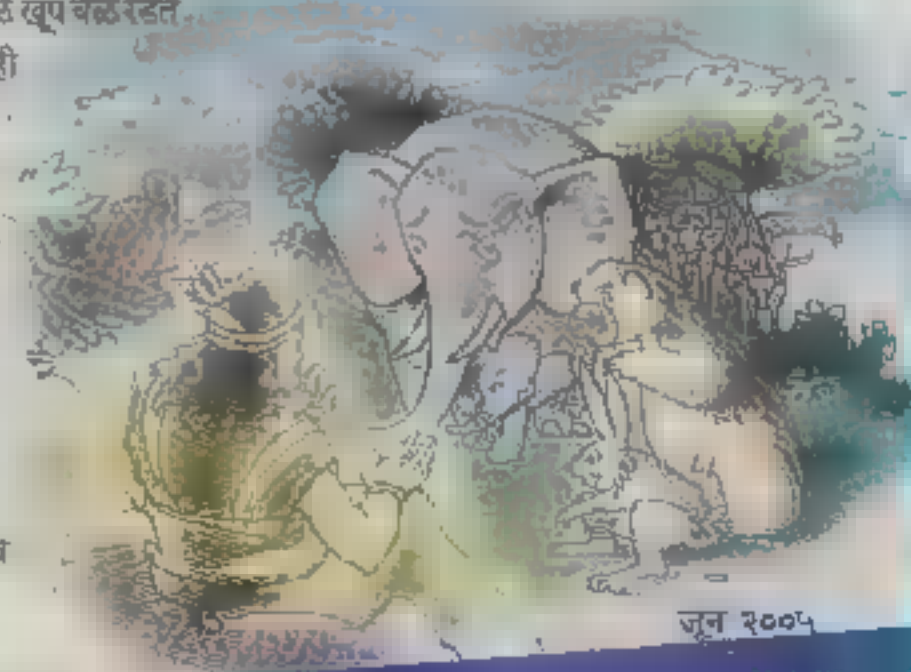
देवाने त्याला थोपटून शांत केले म्हटले, "होय रे बाबा! मला सगळं कळतंय. मी बघतो त्या वानरांचं काय करायचं ते! तुम्ही चिंता करू नका, शांतपणे घरी जा हो!"

दुसऱ्याच दिवशी अनोदेवाने वानरांच्या प्रमुखाला बोलावणे घाडले. "तुम्हा वानरांमंडळींचे ऐकतोय मी!" देवाने सहजगत्या विचारले.

"परमेश्वरा, आमचे तरुण चांगली कामगिरी करीत आहेत." नायकाने उत्तर दिले.

"यंदा स्पष्टतः तुम्ही सुवर्णपदक जिंकणार कां?" देवाने पुन्हां चौकशी केली.

"होय देवा! आमचे बरेच तरुण अगदी जोषांत आहेत. आता धाकटी मुलेदेखील उडत्या चिमणीला किंवा फुलपाखरालादेखील बाण मारायला शिकली आहेत!"

“अस्स! मला बधितलंच पाहिजे मग, तुझा सर्वात उत्तम धनुर्धर उद्यां नदीकिनाऱ्यावर शर्यतीसाठी पाठवतोस कां?” अनोदेवाने विचारले.

दुसऱ्या दिवशी एक देखणा वानर धनुष्यबाण घेऊन अनोदेवापुढे आला व त्याने नम्रपणे अभिवादन केले. अनोकडेही धनुष्य व कांही बाण होते.

“तर तू माझ्याबरोबर सामना करायला तयार आहेस ना?” अनोने त्या तरुण वानराला विचारले.

“हो हो,” वानर उत्साहाने म्हणाला.

सामना सुरु झाला. दोघांनी तलपूरक नेम घेतला.

“नोऽऽऽगा!” अनोचा हवेतून जात असताना त्यांतून धातू सालखो टण्टकार ऐकू आला. बाण पाण्यांत गेला आणि खडकावर आदळला. “ठाऽऽऽका!” बुडचे चांदी पाण्यांतून गेले आणि लक्ष्मणायेंत अचूक पोचले.

आता वानराची पाळी होती. “खोऽऽऽगा!”

त्या वानरसोदध्याचा बाण सरकन पैलतीराकडे गेला. दोघेही एकटक बघत होते. वानराचा बाण पाण्यावर जाऊन पुढे वाळून रुतला.

“अरेरे, माझा पाण्यांत तरंगत राहिला. मी हरलो!” वानराने पुन्हा प्रयत्न केला. पुन्हा बाण पाणी कापीत गेला पण पाण्याखाली गेला नाही. वर येऊन अरांच होत राहिले.

वानर सामना हरला आणि खाली मान घालून निवून गेला.

अनोदेव हसला. त्याला विजयाची खात्री होती.

कारण त्याचे बाण लोखंडाचे वेतलेले होते आणि वानराचे बाण वेताचे होते त्यामुळे ते बाण पाण्यावरच तरंगत राहिले व दुसरीकडे गेले. पाण्यांत बुडले नाहीत किंवा खडकापर्यंत पोचले नाहीत.

त्या दिवसानंतर वानरमंडळींची धनुर्विद्या संपुष्टांत आली.

- एस्. मुंदयूर

वाचकांसाठी कथास्पर्धा सर्वोत्कृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

खालील गांध साचा :

एका अत्यंत चिकुमाफलाला, कृष्णरावाला, महत्वाच्या कामासाठी शहरांत जायचे होते. त्याच्या किशोरपती मुलाला बरोबर घेण्यास सांगितले.

“आपण भाड्याची गाडी जाताना काळं घ्या, पण त्यासाठी आपण घास्पाहीस वेत्ती पाहिजे.” पिता म्हणाला.

लौकाच त्या सत्याने एक टॅक्सी आली. त्यांनी गाडी थांबवली आणि कृष्णरावाने विचारले, “शहरांत जायला वेमे घेतील?”

त्या झुमडला दहा रुपये हजे होते. कृष्णरावाने त्याला जाऊ दिले.

पोड्या वेळाने आणखी कृष्णरावाने त्या घास्पासा भाडे विचारले, “पंधरा रुपये, साहेब!” त्याला जाऊ दिले. त्यानंतर तिसरी टॅक्सी आली, ती थांबली, तेव्हा त्या झुमडला वीस रुपये भाडे असे सांगितले. कृष्णरावाने त्या गाडीलाही जाऊ दिले.

मुलाला आश्चर्य वाटले “तुम्ही त्याला जायला कां सांगितलेत?” त्याने पित्याला विचारले, आता खालील मुद्दे विचारांत घ्या

- ◆ कृष्णरावाने तिन्ही गाड्यांना जायला कां सांगितले?
- ◆ अखेरीस पितापुत्र शहरात पोचले?

तुमची प्रतिक्रिया १००-१५० शब्दांत लिहा व गोष्टीला समर्पक शीर्षक द्या. खालील कुपन भरून त्याबरोबर तुमची प्रवेशिका पाठवा. पाकिटावर “वाचा नि सुचवा” असे नमूद लिहा.

शेवटची तारीख : ३० जून, २००५

नांव	वय
जन्मतारीख	शाळेचे नांव
घराचा पत्ता	
	पिनकोड
पालकांची सही	स्पर्धकाची सही

CHANDAMAMA INDIA LIMITED
82 Defence Officers Colony, Ekkaturbangal, Chennai - 600 097.

सुधीर शहरांत गेला

सुधीर आणि शंभू एकाच गांवात राहात होते. सुधीर सुतार होता आणि शंभू लोहार. दोघेही आपापल्या कामांत तरबेज होते. एकदा तांब्या-पितळेच्या भांड्यांचा व्यापार करणारा एक व्यापारी त्या गांवात आला. शंभूने बनवलेली कांशाची व तांब्याची भांडी त्या व्यापाऱ्याला पार आवडली. त्याने चांगली भक्कम मजुरी देण्याचे आश्वासन देऊन शंभूला शहरांत बोलावले.

शंभू जाण्यासाठी उस्ताबीळ झाला, पण त्याच्या बायकोने जरा विरोध केला. त्यावेळी शंभूचा मेकणा तिथे उपस्थित होता. त्याने शंभूला पाठिंबा देत म्हटले, "जर जा. चांगली मिळकत होईल, जर चारपांच महिन्यांत तुमची कमाई वाढली नाही तर परत या!"

त्याचा हा सह्या शंभू व त्याच्या बायकोला पटला. दुसऱ्याच दिवशी शंभू त्या व्यापाऱ्याबरोबर शहरांत गेला. ही सगळी बातमी शेजारच्या आळीत राहाणाऱ्या सुधीर सुताराची बायको भानुमती हिला

समजली. आजूबाजूच्या गांवात तिच्या नवऱ्याइतका दुसरा चांगला सुतार नाही, हे तिला चांगलं ठाऊक होतं. त्या दिवसापासून ती आपल्या नवऱ्याला सारखी सांगू लागली, "आपण सुद्धा शहरांत जाऊ. खूप पैसे कमावू आणि तिथेच एक छानसं घर बांधून आरामांत राहू!"

सुधीरच्या पत्नीचा आग्रह वाढतच गेला ती त्याला म्हणू लागली, "शेवट आपले कुटुंब इथेच ठेवले आणि तो शहरांत जास्त कमाई करायला गेला. आपल्याला कांही मूल बाळ नाही. नातेवाईकदेखील नाहीत. लग्न झाल्यापासून मी पाहतो आहे, की तुमचा स्वभाव मित्रा आहे. तुमच्यांत धड्याडी कशी ती नाहीच!"

नाईलाजाने सुधीरला शहराची वाट घरावी लागली. तिथे तो शंभूला भेटला आणि आपल्यासाठी कांहीतरी काम शोधवे म्हणून त्याने शंभूला विनंती केली. शंभूने खूप प्रयत्न केला पण तो कांही सुधीरसाठी काम मिळवू शकला नाही. प्रत्येकजण

संगायचा की शहरांत भरपूर सुतार आहेत. त्यांनाच कामे मिळायची मारामार होती, तिथे नवीन येणाऱ्याला कोण कामे देईल?

सुधीर चार महिने शोधत राहिला. त्याने केताना गांवाहून जे पैसे आणले होते, ते आता संपत आले होते. शेवटी कंटाळून त्याने परत गांवी जायचा निर्णय घेतला पण त्याला एका गोष्टीची भीती वाटत होती. एक पैसादेखील न मिळवता तो घरी परत गेला, तर त्याची बायको त्याला सारखे टोमणे मारीत राहिली असती. त्याने खूप विचार केला आणि नाकालोंब्याचा भाग कपड्याने झांकून तो रात्री उज्जिर घरी पोचला. त्याने दार खडखडवले.

भानुमतीने दार उघडले. पाहून घाबरून विचारले, "हे काय? ना तुमचे नाक दिसते आटे, ना कान! तुमचं तोंड असं कशासाठी झांकून घेतलयं तुम्ही?"

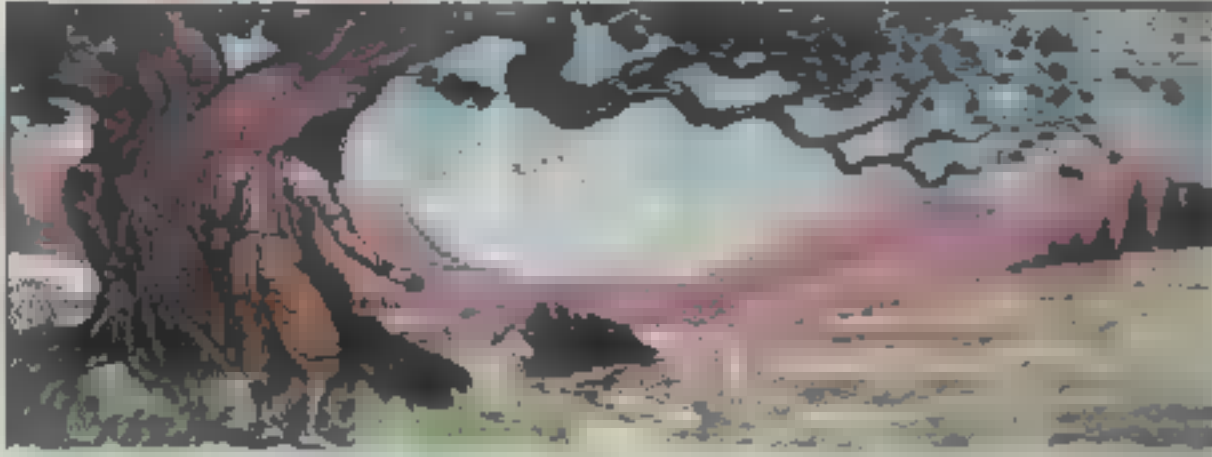
सुधीरने आत्मविश्वासाने उत्तर दिले, "मी जे पैसे शहरांत कमावले होते, एका पिशवीत घालून मी शेजून येत होतो. आपल्या गांवाच्या वेशीवाहेरच चोरांनी माझ्यावर हल्ला केला. घाम गाळून मिळवलेले पैसे. मी इतक्या सहजपणे त्यांना देईन

की काय? मीही त्यांच्याशी मारामारी करू लागलो. तेवढ्यांत त्यांच्यापैकी एकाने तलवार उपसली नि म्हटले, 'तुला पैसा हवा की प्राण? याचा निकाल आत्ताच मनाशी ठरव. निमूटपणे ती पिशवी आम्हाला दितीस तर तुला सोडून देऊ. जर आमचे म्हणणे मान्य केले नाहीस तर तुझे नाक कान कापून टाकू.'"

"किती मोठा अन्याय हा! मग ते पैसे देऊन टाकायचेत की? याच्यापेक्षा जास्त मोठा अपमान कसला आलाय?" असं म्हणून भानुमती नवऱ्याच्या चेहऱ्यावरचा कपडा बाजूला ओढावा, म्हणून पुढे आली, तेवढ्यांत सुधीरने स्वतःच तो कपडा बाजूला करीत म्हटले, "तू जे म्हणालीस, तसंच मी केले. मी जे कांही शहरांत मिळवले, ते त्या चोरांनी लुबाडले. पण आपले नाककान सुरक्षित घेऊन मी घरी लपतछपत आलो!" कापल्या रचणेत सुधीरने सांगितलं.

"त्यांनी फक्त पैसेच चोरले, तुमचे सुतार-कामाचे कौशल्य कांही चोरले नाही ना? काळजी काई नका." असं म्हणून तिने प्रेमळपणे पतीला धीर दिला.

कपटी साधू

प्राचीन काळी कुरु राज्याची राजधानी पांचाल-नगरी इथे रेणुक नांवाचा राजा राज्य करीत असे. त्याच वेळेस हिमालयांत पांचशे साधूंचे गुरू महारक्षित तपस्वी रहात होते.

एकदा यात्रा करीत असला महारक्षित आपल्या शिष्यांभरोबर पांचाल नगरीत आले. साधूंच्या आगमनाची वार्ता ऐकून राजा प्रसन्न झाला. महारक्षितांचा योग्य तो त्यांची उद्यानवनांत राहण्याची सोय करून दिली. महारक्षित कांही दिवस तिथे राहिले.

पावसाळा संपल्यानंतर राजाचा निरोप घेऊन हिमालयाकडे निघाले परलीच्या यात्रेत सर्वचजण राजाच्या अतिथिसत्काराची प्रशंसा करीत होते. गोष्टी करीत असतांना विषय निघाला, की राजाला पुत्र आहे अथवा नाही! मग कांही ज्योतिष्य जाणणारांनी आपल्या ज्ञानाचा उपयोग केला. तेव्हां महारक्षित म्हणाले, की राजा रेणुककडे कांही

दिवसांनी देवाचा अंश असलेल्या पुत्राचा जन्म होईल. सर्व शिष्यांना माहीत होते की महारक्षितांच्या तोंडून जे निघेल सत्य होणार. ऐकून महारक्षितांच्या एका शिष्यांच्या मनांत दुर्बुद्धि आली. तो बाकीच्यांना म्हणाला की धी नंतर येतो, थोडा वेळ चालल्यानंतर जेव्हां सर्वजण पुढे गेले. हा मात्र परत पांचाल देशात आला.

राजधानीत राजाचे दर्शन करून म्हणाला - "राजा, आम्ही हिमालयात जात होतो तेव्हां आम्हाला तुझी आठवण आली. आमच्यासमोर प्रश्न पडला की तुझी वंशतता काढेल की नाही? आम्ही आपल्या दिव्य दृष्टिचा प्रयोग करून पाहिले. तुझ्या भरी देवाचा अंश असलेला पुत्र जन्म घेणार आहे. हीच गोष्ट तुला सांगण्यास मी आलो होतो." असे म्हणून तो दुष्ट साधू परत जाण्यास निघाला.

सोम्याने सांगितलेला शुभ समाचार ऐकून राजा

प्रसन्न झाला आणि त्याला थांबवून म्हणाला - "महाराज आपण दिव्यचक्षूवाले आहात! आपण कृपा करून बघेच रहा." दुष्ट साधू त्याचीच वाट पहात होता.

म्हणून त्या दुष्टाने राजाचे म्हणणे ऐकले. राजाने उद्यानवनांत योग्यांच्या राहण्याची चांगली व्यवस्था करून दिली. राजा त्याची सेवा करू लागला, तो धूर्त योगी उद्यानाच्या एका कोपऱ्यांत भाजीपाला तयार करून माळ्याकडून विकवून त्यावर पैसा कमवू लागला. खूप पैसा कमवून घेऊन जायचा त्याचा विचार होता.

वेळेस बौद्धिसत्त्वांनी राजाच्या घरी जन्म घेतला त्यांचे सुमनस ठेवण्यात आले.

सुमनस जेव्हा यर्पाचे होते, त्यावेळेस रेणुक राजाला युद्ध करावे लागले. राजाच्या अनुपस्थितीत एक दिवस सुमनस धारण करणारा योगी गोंयऱ्या घाघत माळ्यापेक्षाही जास्त मेहनत करीत असतांना दिसता.

सुमनसनी कपटी योग्याला ओळखले आणि त्याला चांगला घडा शिकविण्याच्या उद्देशाने म्हणाले - "अरे माळीबाबा, तू काय करतोस?"

दिव्यचक्षु अखणारा म्हणून प्रसिद्ध असलेला योगी सुमनसच्या आवाजाने चमकला. त्याला कळून चुकले की सुमनसता त्याचे रहस्य समजते आहे.

त्याच वेळेस सुमनसांचा अंत करण्याचा निश्चय करून योग्याने एक उपाय केला.

राजाचे युद्धभूमिघरून परतण्याचे घर्तमान कळतांच कपटी योग्याने आपले कमण्डलू आणि आसनाचे तुकडे-तुकडे केले. आश्रमाच्या घाटी बाजूला गवत पसरले आणि अंगाला तेल लावून कण्हत-कुंथत एका कोपऱ्यांत पडून राहिला. युद्धक्षेत्रावरून परतल्यावर राजा आपल्या गुरूंना राखण्यास आश्रमांत गेला. त्यांना आश्रमाचा परिसर घाणेरडा दिसता. आश्रमांत योगी काढत पडला होता. राजाने हात जोडून म्हटले - "महाराज, कृपा करून मला सांगा की असं झालं काय?"

"राजा ही सगळी आपल्या युवराजांची कृपा आहे." असे म्हणत कपटी योग्याने सुमनवर अनेक खोटे आरोप केले.

राजा क्रोधाने वेडा झाला आणि त्याच वेळेस आपल्या सेवकांना बोलावून आज्ञा दिली -

"तुम्ही आताच जाऊन सुमनसचे शिर कापून माझ्याराप्तेर आणा,"

त्याच वेळेस सुमनस आपल्या आईजवळ बसले होते. सैनिकांनी जाऊन सुमनसला राजाची आज्ञा सांगितली. सुमनस आपल्या बडिलांकडे आला आणि म्हणाला - "बाबा, तुम्ही ह्या कपटी योग्याला एक महान्मा मानून त्याची पूजा करता. पण तो काय-काय करतो हे तुम्ही प्रथम द्वारपालाकडून जाणून घ्या."

त्यानंतर राजाने द्वारपालाला बोलावले. त्यांनी खरी हकीकत राजाला सांगितली. राजाने आश्रमाची तपासणी केली. तेव्हा कपटी योग्याने जे धन जमिनीत गाळून ठेवले होते ते सर्व मिळाले.

राजाला आपल्या चुकीमुळे खूपच पश्चाताप झाला. दुखी मनाने तो पुन्हास म्हणाला - "बेटा, तू माझ्या घाईने दिलेल्या आदेशाबद्दल मला क्षमा कर आणि आजपासून तूच राजा बनून राज्य कर." पण सुमनसने ऐकले नाही. तो म्हणाला - "महाराज जशी शक्तिशाली जाडीमुट्टी औषधाचे काम करते, तेच काम तोंडातून निघालेले शब्द पण

करू शकतात. आपल्या तोंडून कुट बाणी निघाली आहे. आपल्या आक्षेपमाणे आईजवळ बसलेल्या मला तुमचे मौनिक बंधशब्देत घेऊन चालले होते. मी आजच आपले राज्य सोडून जात आहे."

राजाने दुःखावेगाने सुमनसला आपला निश्चय बदलण्याची परत-परत प्रार्थना केली. पण धर्माला अधिक महत्त्व देणाऱ्या राणीने राजाचे म्हणणे ऐकले नाही. उलट आपल्या पुत्राला आशीर्वाद देत तो म्हणाली - "बेटा ॥ धर्मात्मा आहेस! पवित्र जीवन व्यतीत करीत तू इहलोकांतून मुक्ति प्राप्त कर."

त्यानंतर सुमनस हिमाचलांत पोहोचला आणि तिथे विष्णुकमनि निर्माण केलेल्या झोंपडीत राहून तपश्चर्या करू लागला.

राजाने कपटी योग्याला नृत्यदण्ड दिला आणि बरोबरच सर्वांना आदेश दिला की - "आजपासून ॥ राज्यात कुणाही योग्यांना आश्रय देऊ नये."

अशा तऱ्हेने दुष्टबुद्धि, कपटी योग्यामुळे संपूर्ण राज्यात योग्यांचा अपमान झाला आणि कुरु राज्यांत लोकांकडून योग्यांना मिळणारा आदर ॥ झाला.

विष्णु पुराण

शकुनी ॥ दुर्योधनाची माता गांधारी हिचा लहान भाऊ व गांधार देशचा ॥ सुबल यांचा पुतळा होता. राजा सुबलला ॥ ज्योतिषाने सांगितले होते की, गांधारीचा विवाह होताच, तिच्या परीला मरण येईल.

त्यामुळे राजा सुबलने तिचा विवाह एका भेदचाबरोबर लावून दिला. त्यानंतर पुढां तिचे लग्न धृतराष्ट्राबरोबर झाले. लग्न होताच तो मॅदा मेलाले.

जेव्हा भीमाने विधवेचा पुत्रगा म्हणून दुर्योधनाची स्मरण केली, तेव्हा दुर्योधनाला ही गोष्ट कळली. दुर्योधन रगाने जळफळू लागला. त्याने सुबल व शकुनीला कैद करून आणले आणि तुल्लात डांबून ठेवले. त्यांचा भयंकर छळ केला.

सुबलला खूप अंधविश्वास होता. त्यामुळे त्याने शकुनीला मरणान्त्या आधी समजावून सांगितले की, त्याच्या हाडाचे फांसे बनवून तू

दुर्योधनाबरोबर प्रसिकार कर. त्या फांशाचे एक महत्त्व राईल की, जो आंकडा मनात धरून गांधाराकशील ॥ होईल.

शकुनीच्या फांसाचे गुपीत दुर्योधनाला तुल्लाच्या पहारेकऱ्याने सांगितले. तेव्हा दुर्योधनाने शकुनीला मागला तुल्लातून सोडले आणि आपला फंदी बनवले.

त्यानंतर हस्तिनापुरमध्ये शकुनी आणि युधिष्ठिर यांच्यामध्ये वांगड्यांची पैज लागली. त्यांल युधिष्ठिर आपल्याबरोबर आपल्या लहान भावांना व द्रौपदीला जुगारात लावून घालवून बसला.

त्याचवेळी द्वारकेमध्ये श्रीकृष्ण सत्यभामाबरोबर जुगार खेळत होता. तो स्वतःबरोबर आपल्या सात ब्राम्हणांनासुद्धा घालवून बसला.

त्यावर सत्यभामा रुक्मिणीला म्हणाली - "आम्हा, आता तू, आणि माझा पती, ही माझी

वस्त्रांचा दंग जमू लागला, अतिश्रमांनी दुःशासन घेरी येऊन खाली पडला.

द्रौपदी जेव्हा मयसमामधे दुर्योधनाला पडताना पाहून हसली होती, तेव्हा दुर्योधनाने पण केला होता, की "भस्मभेत हिचे वस्त्र फेडून व हिला दासी करून तेव्हांच माझे मन शांत होईल." परंतु आता तो आपली मान खाली घालून कर्ण, शकुनी व दुःशासनाबरोबर राज्यसभेतून बाहेर गेला.

दुर्योधन, शकुनि, कर्ण आणि दुःशासन हे चांदळ-चौकडी म्हणून प्रसिद्ध होते.

राग, लोभ, मद मात्सर इत्यादि गुण, व अधर्म, यांचे मूळ कती पुरुष, यांच्या रुपाने दुर्योधनाने घेतला होता.

नर नारायणाला दाखवून पळून जाणारा, सहस्र कवच धारण केलेला, एकच कवच पांघरून पळून सूर्याच्या आत लपून बसला, तो अविवाहित असलेल्या कुन्तीच्या गर्भात सूर्याच्या वरदानाने कर्णाच्या रुपाने जन्माला आला.

कुन्ती पांडु राजाची बायको झाली, तेव्हा नर-नारायणाच्या अंग कुन्तीच्या पोटी अर्जुनाच्या रुपे जन्माला आला.

नारायण म्हणजे प्रत्यक्ष कृष्ण भगवान होते, कृष्ण अर्जुनाच्या नात्याने मेहुणा आणि बायकोचा भाऊ होता.

दुर्योधनाला खूप विश्वास वाटे की कर्णासारखा धनुर्धारी जेव्हा आपल्या नाजूने आहे, तेव्हा पांडवाना सहज पराजित करता येईल.

कुन्तीने कर्णाला टोपलीत घालून नदीत सोडून दिले होते. ते मूल सारख्याची बायको राधा हिला मिळाले, तिने कर्णाला लहानाचा मोठा केले.

त्या काळ्याने कर्णाला, "सार्धपुत्र" आणि "सधैय" नांवाने संबोधू लागले. दुर्योधनाने कर्णाला अंगदेशाचा राजा केले त्यामुळे त्याचा आत्मविश्वास खूप वाढला.

कर्णाला अनेक शाप मिळाले होते, त्याच कारणांने ब्राह्मणांच्या रुपाने आलेल्या इंद्राला कर्णाने जन्मापासूनच मिळालेली कवचकुंडले दान केली.

कर्णाच्या मनात आपला प्रतिस्पर्धी अर्जुन याचा युद्धांत पराभव करण्याचा विचार होता. म्हणून तो दुर्योधनाच्या गटात आऊन लागील.

पंचपांडव वनवासात गेले, सत्यभामेने कृष्णाला बुद्धिवळांत जिंकले, त्यामुळे तिने नारदाच्या हाती कृष्णाला सोपवले त्यानंतर नारदाने सांगितले की कृष्णाच्याच वजनाचे तोने तोलून सत्यभामेला त्याने घावे, शेवटी सत्यभामेनेच आपले सर्व अलंकार काढून एका पारड्यात ठेवले, कृष्ण दुसऱ्या तरी पण ते सोने वजनाचे झाले नाही तेव्हा ती परिस्थिती पाहून रुक्मिणीने दुसऱ्या पारड्यात भक्तिपूर्वक एक तुळशीचे पान ठेवले व कृष्णाला नारदाच्या हातून सोडवले.

त्यावर सत्यभामेने रुक्मिणीला म्हटले - "ताई, हा क्षणी मी तुझी दासी आहे. तुझी श्रीकृष्णावरची भक्ति म्हणजे काय ह्याचा उलगडा आज मला झाला."

पांडव द्रौपदीसह परम्य देशाचा राजा बिराट याच्याकडे अज्ञातवासगत होते.

मीम त्यांच्या घरी बह्मदराचार्य नांवाने स्वयंपाक म्हणून होता. सैन्धवीच्या नांवाने द्रौपदी

दासीचे काम करीत होती. एकदा द्रौपदीचा कीचकाने अपमान केल्यावरून भीमाने त्याचा संहार केला होता. त्यामुळे समान शक्तीवान असे पांचांपैकी तिघेजण भीमाच्या हाती मरण पावले. आता फक्त दुर्योधनच उरला होता.

बृहन्नलाचे घेऊन अर्जुनाने राजकुमारी उत्तरा हिला नृत्य शिकविले होते. परंतु लढाईच्या वेळेस अर्जुनाने आपले पूर्ववत रूप प्रकट करून असांड्य लोकांना पराजित केले.

श्रीकृष्णाच्या हातून जेव्हा कंस मारला गेला, तेव्हा कालनेयीने कंसाच्या शरीरातून निघून जाऊन कृष्णाचा भाचा अभिमन्यू याच्या रुपाने जन्म घेतला.

कालनेयी हा कृष्णाचा कडुर शत्रू होता, तरी पण त्याने त्याच्या भाच्याच्या रुपाने जन्म घेतला. सुभद्रा गर्भवती होती, तेव्हा एकदा अर्जुन

वाक्यपूर्ण भेदाचे रहस्य तिच्या सांगत होते. तेवढ्यात श्रीकृष्ण तेथे येऊन पोचाले - "अर्जुन, माझी अर्लीण सुभद्रा कोमल मनाची आहे. तिला सर्व गुहाच्या गोष्टी कशात सांगतोस?" असे म्हणत निव्या गप्पांतून त्याने सुभद्रेला उठवून आपल्या थरावर नेले.

सुभद्रेच्या पोटातील वाळाने, अभिमन्यूने, चकल्याह पोवून आणि गिरगावाचे गहव्य नेचडेच जाणले. परंतु ~~अभिमन्यू~~ पोवून बाहेर येण्याचे त्याला समजले नाही.

अभिमन्यूला गर्व होता कीं मी एकटाच कौरवांचा संहार करू शकेन. तेवढ्यात श्रीकृष्ण तेथे पोहोचले व अभिमन्यूच्या पाठीवर थाप देत म्हणाले - "अभिमन्यू, तू त्याच योम्यतेचा आहेस मला अभिमान आहे. तुझी वीरमाता सुभद्रा माझीच बहीण आहे."

अभिमन्यूचा विवाह उत्तम विरवाचरीक झाला. पांडवांच्या अज्ञातवासाच्या वेळेस सुभद्रा व अभिमन्यू द्राक्षेमध्ये राहिले होते, ~~आपली~~ सुभद्रा उत्तम किंवा शशिरेखा तिचे लग्न दुर्योधनाचा मुलगा महमणकुमार याच्याद्वारे करणार होता. अभिमन्यूने उत्तरावरोवर लग्न करणं त्याला अजिबात पसंने नव्हते.

अभिमन्यू आपल्या आईकरीवर दारवेतून निघून अरण्यगावने ~~आले~~ जात होता त्याच वेळेस भीम व बिडिया यांचा मुलगा घटोत्कच यांची भेट झाली.

घटोत्कचाने आपल्या राक्षसी मायेने जादू करून विवाहाला आलेल्या लोकांना खूप ~~आले~~ विला व शशिरेखाला उचलून पळवून नेऊन तिचा विवाह अभिमन्यूला ~~आले~~ लावून दिला.

एकदा कृष्णाकडे मंदत मागण्याकरिता एका-तर्फे अर्जुन व दुसऱ्यातर्फे दुर्योधन द्वारे मध्ये आले. ~~पोपतून~~ जागे झालेल्या कृष्णांनी पायाशी बसलेल्या अर्जुनाला प्रथम पाहिले. नंतर आपल्या उराशी बसलेल्या ~~दुर्योधनाकडे~~ दृष्टी पळवून पाहिले.

श्रीकृष्णाने त्या दोघांसमोर असे कोडे घातले की - "मी युद्धक्षेत्रांत शस्त्र ~~आले~~ नाही. मी दुसऱ्या दोघांपैकी एकाच्या बाजूने राहीन व दुसऱ्या बाजूला माझी सारी ~~आले~~ सेवा राहील. पण मी प्रथम अर्जुनाला पाहिले, तेव्हा प्रथम निवड त्याने करावो."

तेव्हा अर्जुनने श्रीकृष्णाला आपल्या बाजूने निवडले व द'दचमेन' दुर्योधनाच्या बाजूने राहिले.

धृतराष्ट्राने लिखित घेऊन संजय दूत बनून नडलेकडे. ज्ञान व न्याय शक्तींचे संदेश देत युद्ध न करण्याबद्दल त्यांना विनविते.

पांडवांनी श्रीकृष्णाला कौरवांकडे आल्या बाजूने दूत म्हणून पाठविले. त्याने कौरवांना समजावून सांगत म्हटले की, "पांडवाना त्याने अर्धे राज्य नाहीतर पांच गावे किंवा इंग्रप्रस्थ द्यावे. मी आपल्या दोघांच्यामधे नमो पडवून शांती स्थापित करावी, ह्या दृष्टीने आला आहे."

परंतु कृष्णाच्या बोलण्याकडे दुर्योधनाने लक्ष दिले नाही.

तेव्हा श्रीकृष्णाने कौरवांच्या सभेत गंभीरपणे सांगितले - "मी अर्जुनाच्या ~~आले~~ सारथ्य करित, ~~आले~~ समान असलेला ध्वज फडकत राहील. त्याच वेळेस अर्जुन त्या

आपले गांडीव धनुष्य हातांत घेऊन तुमचे गाजर मुख्यगगारने तुकडे तुकडे करील."

श्रीकृष्णाच्या तोंडून बाहेर पडलेले शब्द ऐकून दुर्योधन रागाने नाल झाला व आवेशाने म्हणाला, - "ओ कृष्णा, तू पांडवांचा दूत म्हणून आला आहेस कीं त्याच्या शौर्याचे गूण गाखला व आम्हाला धमकी घासला? आताच तुला दारखडाने बांधून ठेवतो आणि पहातो तुला कोणा सोडवायला येतो वे?"

असे म्हणत दुर्योधनाने दुःशासनाकडून एक लोखंडी सांखळी मागविली. ते पाहताच कृष्णाच्याबरोबर आलेल्या सात्यकीने आपल्या भयानातून चककर बाहेर काढली.

श्रीकृष्णाने सात्यकीला आल्यात म्हटले - "मी हातात कांहीठी न घेता एकजूटीने राहाण्याचा

निरोप घेऊन दूत म्हणून आलो आहे. मला त्यांनी कैद करणे हे उचित होईल काय? तुझे सैन्य खूप प्रभावशाली आहे. मी एकटा काय करू शकेन? माझीच चूक झाली, तरी पण तुला मला कैद करावयाचे असेल तर कर."

त्यानंतर त्या चांडाळचौकडीने श्रीकृष्णाला चारी बाजूने पकडले. परंतु कृष्णाने आपले विश्वरूप प्रकट केले. त्यासरणी सर्वजण भयभीत होऊन तेथून पळून गेले. गोड बोलून किंवा घाक दाखवून श्रीकृष्णाने कौरव व पांडवांच्यात समेट घडवून आणण्याचा प्रयत्न केला. तो असफल झाला. आता युद्ध हेच एक बाकी राहिले.

कुरुक्षेत्रांत युद्धाकरिता निरनिराळ्या देशांचे राजे आपापल्या अस्त्रसज्ज अक्षांशिणी सैन्यासह जमले. अशा तऱ्हेने कौरव पांडव यांच्यात महाभारत सुरू झाले. त्यांच्या वेढ्यांच्या नावाने, घोड्यांच्या खिंकाळ्याने, सर्व दशदिशा युगयुग सुरू झाल्या. जिकडे तिकडे युद्धाच्या आरंभीच्या रागमेदी बाजू लागल्या. ज्या ठिकाणी एका वेळेस परशुरामाने क्षत्रियांचे रक्त शामंत पंचक गावाच्या कुंडात भरले होते, तीच कुरुक्षेत्र आता पुन्हा

क्षत्रियांचे रक्त शामंत होता. सजयला दिव्य रक्षा प्राप्त होती. त्यामुळे त्याने सर्व युद्धांचा सारांश नकार करून धृतराष्ट्राला सांगितला. जगांध व पुत्रप्रमाने व्याकुळ झालेला कौरवांचा राजा धृतराष्ट्र दुर्वाधनालासुद्धा अखविण्यास अरामर्थ होता.

तो शांतपणे संजयचे वक्तृत्व ऐकत होता. आपला पती आंधळा आहे म्हणून आयुष्यभर होळ्यावर पट्टी बांधणारी महान पतिव्रता गांधारी व शंभर कौरवांची आईसुद्धा धृतराष्ट्रासोबत बसून सारा वृत्तान्त ऐकत होती.

संजय युद्धाचे सारे वर्णन करून होता. व ते दोघे ऐकत होते. संजयने पांडव व कौरवांच्या सैन्यांचे वर्णन करून सांगितले. धृतराष्ट्राने विचारले "आता मला सांग, दोघांच्या सैन्यात कोण तफावत आहे?"

संजय म्हणाला, "पांडव व कौरव दोघांच्या सैन्याचे रूप समान शक्तिशाली आहे. परंतु कृष्णाला मिळवून अधिक शक्ति मिळाली आहे." असे म्हणत त्याने सारा कुरुक्षेत्राचा पुन्हा वृत्तान्त सांगितला.

भारतातील अपरिचित स्थळे :

भवानी - नदीतले बेट

भूगोलाच्या तासाला आपण शिकतो की ज्या जमिनीला चारी बाजूंनी पाण्याने वेढलेले असते, त्या भागाला बेट, असे म्हणतात. भारतांतली अंडमान, निकोबार, लक्षद्वीप, आणि मिनिक्कोबरसारखी बेटे, कंालच्या उपसागरांत किंवा अरबी समुद्रांत आहेत. त्याशिवाय भारतांत कांही बेटे समुद्रांत नसून आहेत. असेच एक बेट आंध्र प्रदेशांतल्या कृष्णा नदीमध्ये आहे. हे बेट विजयवाड्यापासून फक्त चार किमी अंतरावर आहे, आणि प्रकाशम घराणाजवळ आहे. त्यामुळे नदीत नेहमी भरपूर पाणी असते.

भवानी या समशीय बेटापर्यंत ब्रम्ह वारूपासून रोज नावा जात असतात. कृष्णेच्या शांत, रांथ पाण्यावर पुढे जाऊ लागली आणि थोडा वेग आणत, की या बेटाची जाणीव आपल्याला होते. वृ अंतरावरूनदेखील इथल्या नैसर्गिक आणि निष्कलक सौंदर्याने मन लपेतले. मुलांसाठी तर नावंतून नदीचा प्रवाह अनुभव आहे. येथे त्या बेटावर वाजून मुले उभी राहतात, तेथे आपण निर्मल निसर्गाच्या राजिद्वारांत आहोत. व भूगोलातल्या निरनिराळ्या गोष्टींचा अभ्यास इथे करता येणे आहे. याची त्यांना जाणीव होते.

कृष्णा व गोदावरी नद्यांच्या पात्रात अशी नहाननहान बेटे आहेत. त्यांतले भवानी हे सर्वांत मोठे. त्यांत तुळू वनराजी व सममोठक तलायडी आहेत. त्यामुळे एक दिवसभराची सल करण्यासाठी हे एक नम्य पर्यटन स्थळ आहे. पर्यावरणाचा तोल रांशळणारे भवानी हे एक अद्वितीय बेट आहे.

व्याघ्रउद्योगांनी गजबजलल्या विजयवाडा या शहरापासून हैदराबाद या राजधानीला जाताना २७५ कि.मी. अंतर पार करावे लागते. या दोन्ही शहरांतून भवानीला जाणा येते.

वेळेचे भान

एका गांवात भद्रसेन नांवाचा एक हुशार ज्योतिषी राहत होता. आसगासच्या गर्व गांवकऱ्यांनी भविष्य जाणून घ्यायला त्यांना आपला हात दाखवला होता. कुणाचाही हात पाहून भद्रसेनला ~~मनांतला~~ मोठे रामजहा असे त्याशिवाय तो भावी काळाचे भविष्यही सांगत असे.

भद्रसेनचे नांव सगळीकडे पसरलं होतं. म्हणून कुणी व्यावसायिक ज्योतिषी त्या गावात जायला घाबरत होले. चुकून जरी एखादा ज्योतिषी त्या गावात आलाच, तर भद्रसेन त्याची जाहीर परीक्षा घेऊन गांवकऱ्यांसमोर त्याचा अपमान करून त्याला परत पाठवीत असे.

एकदा रामशास्त्री नांवाचा एक ज्योतिषी त्या गांवात आला. त्याला भद्रसेनबद्दल कांहीच माहिती नव्हती. भद्रसेनला जेव्हा हे समजलं, तेव्हा रामशास्त्रीला त्याने अनेक प्रश्न विचारले. "हस्तसामुद्रिक शास्त्राच्या कोणत्या भागाचा तू

अभ्यास केला आहेस? तू खरा कोणत्या गावचा रहिवासी आहेस?"

"महाशय, मला हस्तसामुद्रिक शास्त्रांतलं थोडं कांही समजलं. ~~आज~~ माझे पोटपाणी अवलंबून आहे. म्हणून जिथे पोट्याची सोय होईल, ते माझे गांव. रामशास्त्रीने नावपणे सांगितले.

त्याचा विनय पाहून भद्रसेनाला सेव चढला. तो म्हणाला, "तुझा अर्थकडं ज्ञान पाहून पैसे घ्यायला कांही इथले लोक पूर्ण, पंडे, नाहीत. माझ्याबद्दल तू ऐकलं नसशील. हस्तसामुद्रिक शास्त्राचा माझा खूप अभ्यास आहे. मी इथे आहे, म्हणून तुला इथे पाणीदेखील मिळणार नाही म्हणून तू दुसऱ्या एखाद्या गांवी गेलaras, तर त्यांत तुझेच भले होईल."

हे बोलणे ऐकून रामशास्त्रीला फार रग आला. भद्रसेनची घमंड उतरवून संतरच हे गांव सोडायचे, असा त्याने निश्चय केला. तो शांतपणे म्हणाला,

"महाशय, प्रत्येकाचे ज्ञान हे आपापले वैशिष्ट्य दाखवणारे असते. मी आपल्यापेक्षा मोठा आहे अशी कांही मी शेखी मिचत नाही. पण कांही पुरातन हातांत नसतानाच आपण मला तुच्छ ठरवलंत. आता कोण तहान वा मोडा, हा निर्णय परीक्षा घेऊनच ठरवायला हवा!"

तिथे जमलेल्या लोकांनीही म्हटले, "रामशास्त्रीचे म्हणणे योग्य आहे. कुणातरी नवीन माणसाचा हात दोघांनी पाहावा, आणि त्याची माहिती सांगावी. म्हणजे कोण बरोबर आहे ते ~~समजेल~~ येईल."

लोकांच्यात कुजबुज चालती होतीच. तेबद्दलांत झेजाट्या गांवचा एक श्रीमंत भाणूस तिथून जाताना दिसला. चौथऱ्याजवळ जमलेल्या

लोकांनी त्याला दोस्तवून समजावले, "महाशय, इथे एक छोटीशी परीक्षा होणार आहे. कृपा करून या दोन्ही ज्योतिषांना आपण आपला हात दाखवावा."

त्या धनवंताने चौथऱ्याजवळ जाऊन आपला हात पुढे केला. "भद्रसेनने त्याच्या हातावरच्या रेखा पाहून म्हटले, 'महाशय, इथे तर एक परीक्षा चाललेली आहे. म्हणून मला खरं काय ते सांगणं भाग आहे. आपल्याकडे शरपूर वनसंपत्ती आहे. पण आपणही कांही कमी कंजूप नाही. आपल्या बायकोच्या लहरीनुसार आपण बागत असता!'"

~~आज~~ धनवंताने रागाने म्हटले, "कांहीतरी खांदनाटं सांगून माझा अपमान करायला तुम्ही मला इथे पोतावलेत कां?" त्यावर त्या परक्या

गृहस्थाला रामशास्त्रीने नम्रपणे म्हटले, "महाशय, आपण रागवूं नये. कांही लोकांना वाटतं की ते ज्योतिषशास्त्र पूर्ण जाणणारे पंडित आहेत. मलाही आपला हात पाहायला द्यावा जरा... हा तर एका लक्ष्मीपुत्राचा हात आहे. या हातावरच्या रेषा दाहृत्य दाखवणाऱ्या आहेत. आपल्यापुढे मोठमोठी मंडळी भिजलेल्या भोजनसाराखी खालून काढतात. आपल्या पूर्वजन्मीची थोर पुण्याई असेल म्हणून आपल्याला अगदी अनुरूप पत्नी मिळालेली आहे."

हे शब्द ऐकल्यानंतर तो रक्तगुह्यस्थ खुर्चीत धेऊन म्हणाला, "शाबास! तुम्ही तारे कांही सांगितलेत, हे अगदी खरेच आहे! जणू कांही तुम्ही मला अगदी जयलून पाहान आहात!"

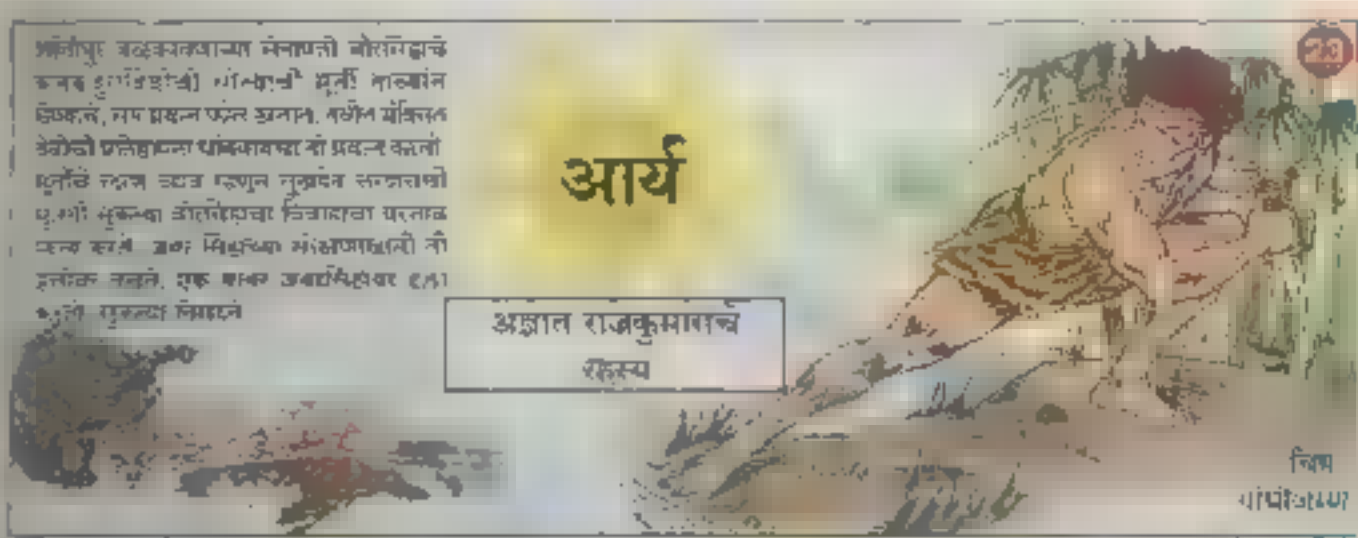
स्थानंतर रामशास्त्रीने त्या घनवस्त्राच्या खान पुन्हा नीट निराखण म्हटले "मंडळी माझ्या भविष्यकथनावर इतके होतून आणगे जाणकार हातांतली आंगठी मला बक्षीर देण्याचा विचार करीत आहेत!"

हे ऐकून घनवस्त्राचा घेहरा एकदम पडला ते ओळखून रामशास्त्रीने विचारले, "मी कांही चुकीचं

संगितलं की काय? आपण असं कां पाहता आहात?" घनवंत सविस्तर म्हणाला, "तसे कांही नाही पण मला आश्चर्य वाटलं की माझ्या मनांतला हा विचार तुम्हाला कसा काय समजला?"

आजं बीजून त्याने आपल्या बोटांतली आंगठी काढून रामशास्त्रीच्या हातांत ठेवली आणि तो आपल्या भागिनी जाऊ लागला. तिथे जमलेल्या लोकांनी रामशास्त्रीची नाना प्रकारांनी स्तुती केली आणि द्या परीक्षेत तो यशस्वी झाल्याचे मान्य केले, ती चर्चा ऐकून भद्रसेनची मान वाजेने छाती गेली

तेव्हा रामशास्त्री तिथल्या लोकांना म्हणाला, "वास्तविक भद्रसेन इस्तसामुद्रिक शास्त्रांत प्रवीण आहे, पण इंच पोटापाण्याचं साधन असलेल्या मंडेभ्यासारख्या व्यक्तीला नुसतीच शायीय मात्तिला पुरत नाही त्याला वेळेचं हा हा राखावं तामला त्याचबरोबर व्यावहारिक धोरण वेखील असावं लागतं. त्याची सांगड जर झालाशी बायली गेली नाही, तर अहंभाव वाडतो. आणि त्यापुढे जायलायण शक्यच होऊ शकतं"

अर्जोपा बळकटवाना येनापती नोरगिद्दाचे कनक हुण्डिहोची गोम्याची धुनी लाव्यांन छेकले, माप घडून पडत आनात. वथीन येंकितन वेवोचो प्रतेहपला थांबतावयाचो प्रयत्न करता धुनीचे तळन उठत म्हणून मुकुन्दा सगळ्याचो धुनी मुकुन्दा ओतलेल्या विवाहाचा घत्ताव घेत करत. उठत मिळयला मंडेभ्यासारकी ती इतकेच नवते, एक बाक उबारयिल्लार हा

अज्ञात राजकुमाराचे रहस्य

मुकुंदवर इतमंडपाशी जातां तर किंय मुकुन्दा आणि गोविंद त्यांना दिसनात

सांगी यार इत पुरत आणतं.

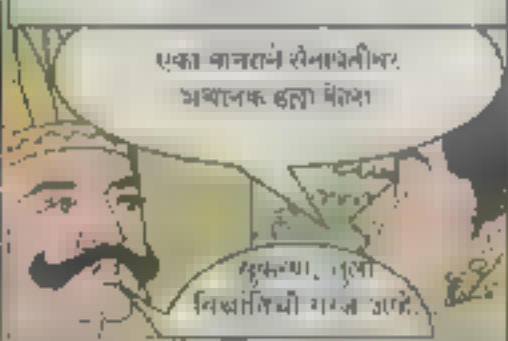
तुम्हां मुकुंदन आहान बाचें समज्जण आहे. मुकुन्दा!

तु फार मोठा धोका पत्करलास!

मला आभयान घाल आण्याची शक्यता द्यावी

गोविंद जाणवयत मुकुन्दा थांबते.

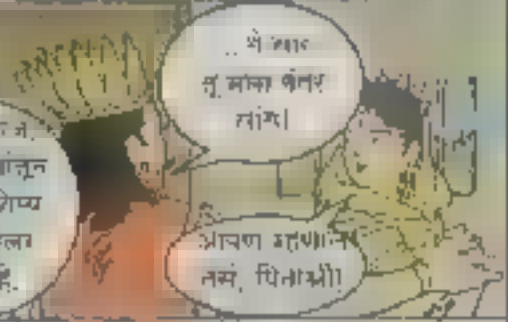

एका मानसने सेनापतीवर अबाधक हत्ता घेतला

मुकुन्दा, तुला निश्चितीची गरज आहे.

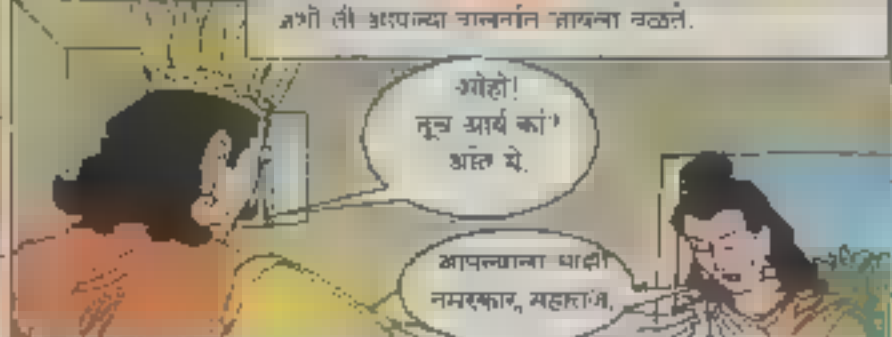

अहो! न. आभयानून एक शिष्य आलेला आहे.

... ये त्याच तु मला वेगळें सांग!

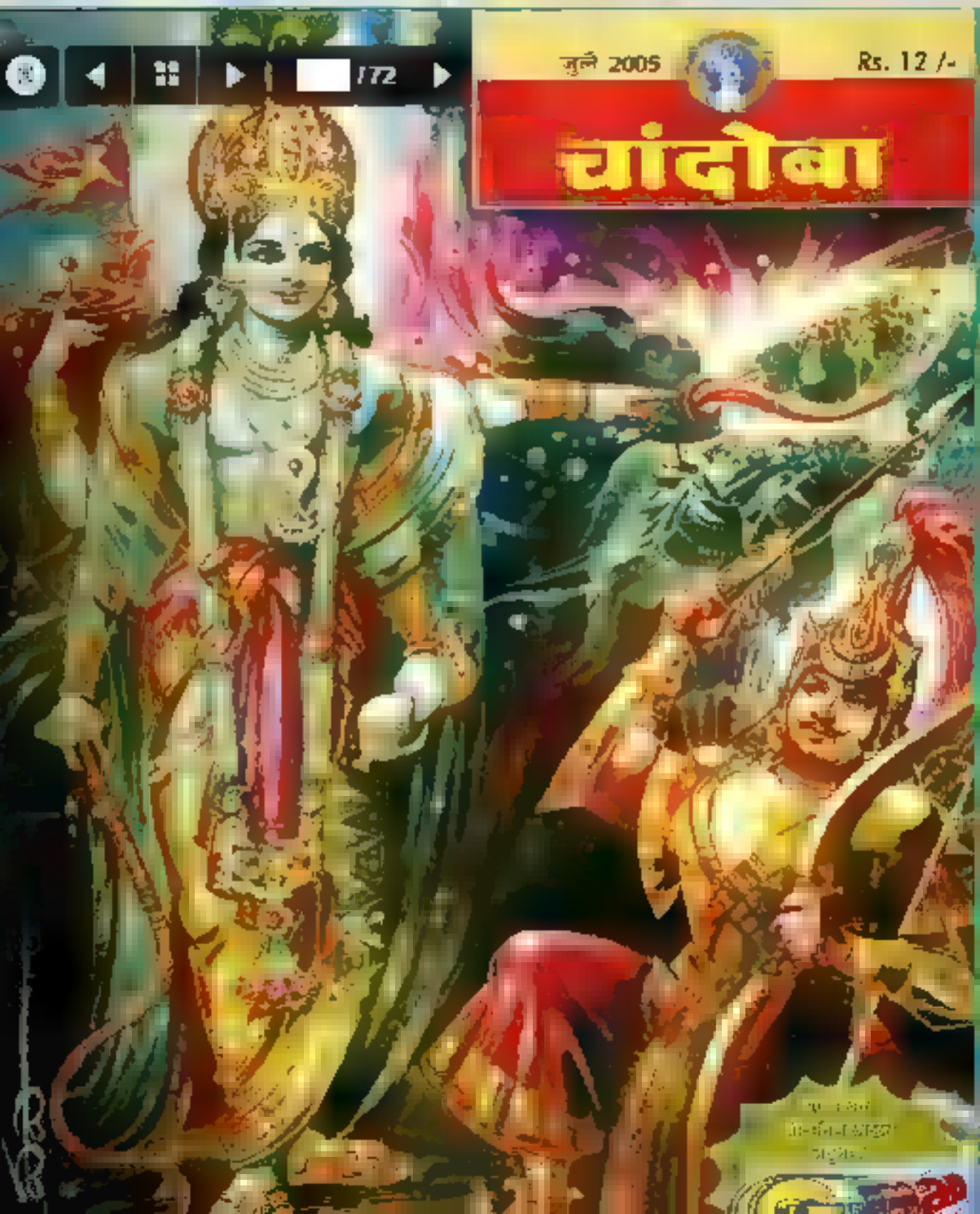
आपण इतमान तसें, पिताम्ही!

अशो ती अशपल्या मानसांत जायला वळतं.

अशो! तुच आर्य कां आंत ये.

आपल्याला पाही नमस्कार, महाराज!

जुलै 2005

Rs. 12 /-

चांदोबा

पु. १०००
वि. १०००
प्र. १०००

सर्वोत्तम कथा

जगमोहन आजोबांनी राम व श्याम या दोघांना बोलावले, व दोघांना खाऊ दिला. नंतर त्यांनी एका गरीब मुलाची गोष्ट सांगितली. गोष्टीत देव त्या गरीब मुलावर प्रसन्न होतात व देव त्यांना सुखी करतो.

एकदा जगमोहन आजोबांनी राम व श्याम

विचारले, "राम, श्याम, जर देव तुम्हाला घर देण्यासाठी आला तर तुम्ही काय मागाल?"

बराच वेळ श्याम गप्प राहिले. नंतर राम

म्हणाला, "मला माझे आजोबा, आमचे हिरवे हिरवे शेत,

माझे घर, आंगण खूप आवडते. पण आमच्या शेतांत झाडे फारशी नाहीत. त्यामुळे पक्षी सुडां धमी येतात. देवाला मी सांगेन की माझ्या शेताच्या बांधावर भरपूर झाडे उगवू देत व पक्षी येऊ देत. म्हणजे मी रोज संध्याकाळी तिथे आजोबांना घेऊन जाईन."

श्याम म्हणाला, "आजोबा, मला फार दूरच्या देशांत जायचे आहे. मी व्यापार करणार, पैसे मिळवणार. पण समुद्रावरून जाताना जहाज लागते. ते माझ्याजवळ नाही. म्हणून मी देवाजवळ मोठे जहाज मागणार व दूरच्या देशांत जाणार आहे." अशा प्रकारे राम व श्यामने उत्तर दिले.

सागर पाटील,

संदीप गोपाल पाटील, मु. बाघकूद बुद्रुक, पो. पिंपरी, ता. धरणगांव, जि. जळगांव, महाराष्ट्र - ४२५ १०४.

या बागेतले लाल गुलाब

विशाल देशांत सोमेश्वर नांवाचे एक गांव होते. तिथे पीक चांगले येत असे म्हणून तिथल्या शेतकऱ्यांना कांही कमी नव्हते. जरीच्या यस्तू ते विकत घेऊ शकत. व्यापारीदेखील योग्य वेळून माल विकत, स्वार्थापोटी इतरांचे नुकसान करण्याची प्रवृत्ती लोकांच्यात नव्हती. गांवकरी राजन व समंजस होते. ते नेहमी संतुष्ट दिसत. निरोगी वातावरणांत ते आनंदात राहात होते.

सोमेश्वरचे जनार्दन मंदिर फार प्रसिद्ध होते. त्याच्या दर्शनासाठी दूरदूरच्या गांवांतून लोक येत. गांवाचे हे महात्म्य हळूहळू राजाच्या कानावर गेले. त्यांनी एके दिवशी गंगाभट्ट मंत्र्याला सांगितले, "मंत्रीजी, तिथले जनार्दनस्वामीचे मंदिर शेकडो वर्षांचे जुने आहे. पण माझ्या माहितीप्रमाणे वर्षांपूर्वी गांव कांही इतके भरभराटीस आलेले नव्हते. मला वाटतं की गांवच्या वैभवाचे कारण फक्त हा देव

आहे असे नाही; याचे दुरारे कांहीतरी कारण अवश्य असले पाहिजे. यावर तुमचे काय मत आहे?"

राजा व मंत्री ज्योतिषांचा वेष करून सोमेश्वरला पोचले. तिथली समृद्धी पाहून ते चकित झाले. भविष्य सांगण्याच्या भिमिमाने ते एका घरी गेले. तिथल्या घरमालकाने त्यांना म्हटले, "महाशय, तुमच्या चेहऱ्यावरचे तेज पाहून असं वाटतंय की तुम्ही दोघेही विद्यावंत, प्रतिभावंत आहात, पण अशा प्रकारे ज्योतिष सांगून आपली विद्या बांधा जाते असं मला वाटतं. मनुष्यांना जे इथं ते कष्टाने मिळवता येतं. माणसाने केवळ दैवावर हवाला ठेवून बसणं ठीक नाही. आपल्या योग्यता व कुवतीनुसार आपण परिश्रम केले पाहिजेत, आणि ज्याला स्वतःच्या योग्यतेवर विश्वास आहे. त्याला ज्योतिषाशी कसलं आलंय काम?"

त्या गृहस्थाच्या संयमाचे राजाला आश्चर्य

वाटले व तो पुढे म्हणाला, "जनार्दनरावामीच्या कृपेमुळे गांवातले सारे लोक सुखी आहेत, संतुष्ट आहेत, आमच्यासारख्या लोकांचा मानसन्मान, आदर तुमच्यासारखे सज्जनच करू शकतात. नाही म्हणू नका." त्यावर त्या गृहस्थाने हसून म्हटले, "महोदय, परमेश्वराने आपल्याला जन्म दिला, चांगल्या सुखसोयी दिल्या. यापेक्षा जास्त अपेक्षा देवाकडून आपण ठेवणे चुकीचे आहे, असं आमच्या गांवातले कमलनाथ म्हणतात. ते सांगतात त्यानुसार आम्ही चालतो. त्यामुळेच आमच्या गांवाची इतकी प्रगती झालेली आहे. आम्हाला तर वाटतं की त्यांना देवाने दहा वर्षांपूर्वी आमच्याकडे पाठवलं आणि आमच्यावर कृपा केली. एकवार तुम्ही त्यांना भेटलात तर ते तुमच्या कुयतीप्रमाणे तुम्हालाही काम देतील."

त्या गांवाच्या प्रगती व वैभवाच्या माने कमलनाथ आहे, हे राजाला व मंत्र्याला स्पष्ट कळून चुकले. ते दोघे कमलनाथला भेटले. दोघांचे बोलणे ऐकून घेतल्यावर कमलनाथ म्हणाला, "महोदय, ज्योतिषशास्त्र महान आहे हे मी मानतो. पण मणासांना भविष्य सांगण्यामुळे त्याचा फायदा होण्यापेक्षा नुकसानच जास्त होतं. या शास्त्राचा जर योग्य उपयोग करायचा असेल तर पाऊस, पूर, वादळ, भूकंप, दुष्काळ अशा आपत्तींविडल जर आधी समजले तर ते उपयोगी पडेल आणि त्यामुळे अगोदरच काळजी घेता येईल. दृष्टीकोनातून आपण ज्योतिषाचा पहावा. तुम्हाला इवे असेल तर दिशेने मीही तुम्हाला धोडीफार मदत करीन."

त्यावर मात्र दोघांनी ताचढतोड आपली ओळख व येण्याचे रांगितले. "हे बघा, कितीही आज्ञा आदेश दिले तरी आपल्यासारख्यांचे प्रबोधन असल्यामुळेच जनतेचा फायदा होत असतो. आम्ही तुमच्याकडे कांही हुशार, तडफदार तरुण मुले पाठवू, तुम्ही त्यांना प्रशिक्षण द्या. त्यांचे शिक्षण संपले की त्यांना इतर गांवी नोकरीवर धाडता येईल आणि आपल्या विचार व मार्गदर्शनाचा प्रसार ते नीट करतील. त्यामुळे देश समृद्ध होईल."

कमलनाथने त्यांचे म्हणणे मान्य केले. सहा महिन्यांत त्याने वीस तरुणांना प्रशिक्षण दिले. ते निरनिराळ्या गांवात गेले आणि हे नवे विचार त्यांनी गांवात रुजवले. परंतु वर्ष उलटले तरी त्या गांवातून कांही परिवर्तन दिसले नाही. त्यांच्या

नवीन विचारांत कुणीही फारसे स्वास्स दाखवले नाही.

त्याचे राजाला आश्चर्य वाटले. उलट सोमेश्वर गांवची भरभराट जनार्दनाच्या कृपेमुळेच झाली आहे हा त्याचा विश्वास प्रक्ता झाला. पण गंगाभद्र मंत्र्याने मात्र राजाची शंका दूर करण्याच्या हेतूने राजाला म्हटले, "महाराज, जर ही परमेश्वराचीच कृपा असली तर आपण जनतेसाठी कांहीच करू शकणार नाही. पण जर हा कमलनाथचा प्रभाव असेल, तर आपण त्यांना दुसऱ्या गांवात पाठवून बघू या. सत्य काय नंतर समजेल."

राजाला मंत्र्याचा विचार त्यांनी कमलनाथने रामपूरता जावे अशी इच्छा व्यक्त तिथे दुष्काळ पडला होता. गांवात लोक भुकेने होते. जे कांही धोडेफार मिळत होते, त्यांतून ते भूक भागवत होते. कमलनाथ, आपली पत्नी मीनाक्षी, व राम व गीता मुलांना घेऊन पांचला. गांवातली वाईट परिस्थिती पाहून त्यांच्या डोळ्यांत अश्रू आले.

गांवकऱ्यांनी त्यांना एक ओसाड घर दिले. तिथे त्यांनी आपले बिऱ्हाड धाटले. ती सारीजण सूर्योदयापूर्वी उठत. मीनाक्षी घरकामांत मग्न होईत. कमलनाथ थोड्या वेळ मुलांना शिकवीत असे आणि नंतर लोकांना भेटायला म्हणून जाई. प्रत्येकाशी बोलून तिथल्या अडचणी, चिंता, गांवातल्या खांचाखोचा, याची माहिती करून घेई त्यांच्या अडचणींवर मार्ग

चांदोबा

सुचवीत असे. त्याच्या सांगण्यामधे कोणती जादू होती ते सांगता येत नसे. पण सहजा मागायला मात्र सारेजण त्याच्याकडे जात.

कुठे विहिरी खोदल्या म्हणजे पाणी लागेल, हे कमलनाथने त्यांना सांगितले. कमी पाण्यावर कोणती नगदी पिके येऊ शकतात, त्याने शिकवले. दुष्काळामुळे नगरांत जाऊन तात्पुरती कामे कशी मिळवता येतील, व कुटुंबाची त्यांत गुजराण होऊ शकते, हेही त्याने समजावून सांगितले. प्रकृति निरोगी राहावी म्हणून तो निरनिराळी औषधे उपाय सुचवत होता. त्याचबरोबर त्याने गांवकऱ्यांना सांगितले, "आपल्या भूमीवर वाळवंट आहे, अरण्ये आहेत, बर्फाच्छादित पर्वत आहेत. या सगळ्या ठिकाणी लोक सुखरूप राहातात. कारण, नैसर्गिक

आपत्तींना भाणूस कधीही धाबरत नाही आणि आपली प्रकृति त्या त्या हवेत चांगली राहायी, म्हणून प्रयत्न करतो व आयुष्य जगतो."

सहा महिन्यांच्या आंत कमलनाथचे ओसाड घर तिरव्या झाडाझुडपांनी भरले, गांवाचाही हळूहळू कायापालट होऊ लागला. त्यासाठी कमलनाथला एखादी चांगली भेटयस्तू द्यावी, असा गांवकऱ्यांनी निर्णय घेतला.

ते ऐकून कमलनाथ म्हणाला, "आपण माझा मान राखता, माझा सहा अंमलात आणता आहात. छापेक्षां जास्त चांगली भेट कुठली असू शकेल?"

गांवकरी त्याच्या पत्नीला, मीनाक्षीला म्हणाले, "ताईसाहेब, आपण ह्या ओसाड घरांत आलात आणि इथे नंदनवन फुलवलेत. आपल्या

पतिसाजांनी आम्हाला मार्गदर्शन करून गांवाचे भले केले. पण खरं पाहिलं तर, हे गांव सुधारण्याच्या मार्गे तुम्ही आहात. आम्ही आपल्याला कांहीतरी द्यावे, अशी आमची फार तीव्र इच्छा आहे. आपल्याला कांही भेट दिली तरच आम्हाला समाधान वाटेल."

मीनाक्षीने लगेच म्हटलं, "एक काळ होता, की या घराची पिछाडी अगदीच मोकळ्या भाळ होती. आता हिरवी झाडे, रंगीचेरंगी फुले इथे कुतताहेत. पण [] घराच्या बागेत [] गुलाब नाही, ते मला नेहमी जाणवतं. तुम्ही [] त्याचे एखादे रोप [] आणून दिलेत, तर [] खूप आनंद वाटेल. मला दुसरीतिसरी भेट कोणतीही नको, तेवढं [] की पुरे!" गांवकरी लगेच [] गुलाबाचे रोप शोधायला निघाले.

तोपर्यंत रामपुरात बरीच तुधारणा झालीय हे राजालाही कळलं. त्याने रामपुरांतल्या कांही प्रमुख गांवकऱ्यांना बोलावून घेतले. गांवकऱ्यांनी सांगितलं की गांवात जी कांही प्रगती झाली होती, त्याचे सारे श्रेय कमलनाथांनाच जाते.

गंगाभद्राने त्यांना सांगितलं, "आता कमलनाथ तुमच्या गांवात राहिले नाहीत, तरी गांवाची प्रगती होतच राहाणार. आता महाराज त्यांना दुसऱ्या गांवाला, योगवराता पाठवायचा विचार करीत आहेत."

हे ऐकून गांवकरी अवाक झाले. त्यांनी आपसांत चर्चा केली व म्हटलं, "महाराज, कमलनाथांची पत्नी मीनाक्षीवाई यांनी आम्हाला लाल गुलाबाचे रोप आणायला सांगितले आहे

आणि आम्ही ते आणून देण्याचे त्यांना वचन दिले आहे. अजून ते रोप मिळाले नसले तरी लौकरच मिळेल. तोपर्यंत आपण आम्हाला सबड द्यावी.

राजाला त्यांचे म्हणणे घटले. पण सहा महिने झाले तरी ते रोप कांही मिळाले नाही. मंत्र्याला हे समजल्यानंतर त्याने राजाला म्हटलं, "महाराज, रामपुरवासीयांना अजून कांही गुलाबाचं रोप मिळालेलं नाही. [] त्यासाठी प्रयत्न करायचा कां?" राजाने संमती दिली. बऱ्याच शोधानंतर शेजारच्या राज्यांतल्या एका खेड्यांत ते रोप मिळाले.

राजा व मंत्री रामपुरा गेले. [] एक किमती भेटयस्तू देऊन त्यांनी [] सत्कार केला. [] गांवकऱ्यांतर्फे ते रोप मीनाक्षीला देऊन राजाने त्यांना सांगितलं, "आपली इच्छा पूर्ण झाली. [] तुम्ही योगवर गांवी जावे, आणि त्या गांवाच्या [] करावा."

तोच मीनाक्षी चटकन म्हणाली, "महाराज, अजून हे रोप आम्हाला इथे लावायचं आहे. त्याला

पाणी घालून पहिले फूल आमच्या हातांत आले की त्यानंतरच आम्ही आपल्या इच्छेनुसार जरूर जाऊं."

राजा आश्चर्याने म्हणाला, "आपण इथून जाताना हे रोप योगवराता घेऊन जा ना!"

मीनाक्षीने उत्तर दिलं, "मी हे रोप इथल्या घराच्या बागेसाठी मागितलं होतं. ते इथेच लावायचं आहे मला!"

राजाने त्या दोघांना प्रणाम करीत म्हटले, "आपल्या परिवाराचे वैशिष्ट्य काय आहे ते आता मला समजलं, जिथे तुम्ही राहता, ते गांव, लोक, घर, हे सारं तुम्ही आपलं मानून राहाता, आणि समर्पणाच्या भावनेने तिथे भरपूर कष्ट, मेहनत करता! म्हणून आपला सहा योग्य मानतात. नुसताच सहा महान असता तर सारे शिक्षक महात्मा बनले असते. माझी आपल्याला नम्र विनंती आहे की भविष्यांत आपण इच्छा असेल तिकडे जावे व राहावे, आणि आपल्या देशाच्या नागरिकांवर चांगले संस्कार करावेत, व त्यांना मार्गदर्शन करावे!"

स्वर्ग-नरक

एक मुनी एका देवालयसमोरच्या मंडपात ध्यानमग्न होऊन बसले होते. तिथे एक सैनिक घोड्यावहून खाली उतरला आणि मुनींच्यासमोर जाऊन उभा राहिला. घोड्या वेळानंतर मुनींनी जेव्हा डोळे उघडले, तेव्हा त्या योद्ध्याने त्यांना नम्रपणे प्रणाम केला आणि म्हटले, 'आता दिवसांपासून मनांत एक शंका आहे.'

"सांग" मुनींनी प्रसन्नपणे म्हटले.

"लोक स्वर्ग-नरक याबद्दल खोळत असतात, ते खरेच आहेत का?" सैनिकाने विचारले.

"तू कोण आहेस? काय करतोस?" मुनींनी सौम्य स्वरांत विचारले.

"मी या देशाच्या सेनाधिपती आहे." त्या योद्ध्याने मोठ्या गमनि सांगितले.

"तुझ्यासारख्या मूर्खाला कुणी सेनाधिपती केलं?" मुनींनी विचारले.

मुनींच्या या शब्दांवर सेनाधिपती नाराज झाला व त्याने त्यांना म्यानांतून काढली.

"आता आता तुझ्यामधल्या नरकाचे स्वरूप काढून घेईल आहे." मुनींनी हसत मुनींचे शेतणे ऐकून सेनाधिपती मागे सरला, आणि तलवार म्यानांत ठेवून तो म्हणाला, "नरकाची, मुनीवर."

"आता मात्र तुझ्यामधल्या स्वर्गाचे स्वरूप उघडलेले आहे. क्रोध, लोभ, ईर्ष्या इत्यादि दुर्गुण म्हणजे नरकाचे रूप आहे. पण शांति, करुणा, सद्गुण, सद्गुण, सद्गुण आपल्यामधे सुख व संतोष भरतात. हृदयांत सद्गुण असतात, ते म्हणजे स्वर्ग आणि नरक. आपणखी दुसऱ्या ठिकाणी नाहीत, आपल्या हृदयांतच आहेत," मुनींनी सांगितले.

"मी समजलो, मुनीवर, धन्यवाद!" असं म्हणून योद्ध्याने पुन्हा एकदा प्रणाम केला तो तिथून निघून गेला. त्याच्या मनांत आता कांही शंका नव्हती हे त्याच्या चेहऱ्यावर स्पष्टपणे दिसत होते.

(जेन कथेंता आधार)

अस्वल्या मांत्रिक

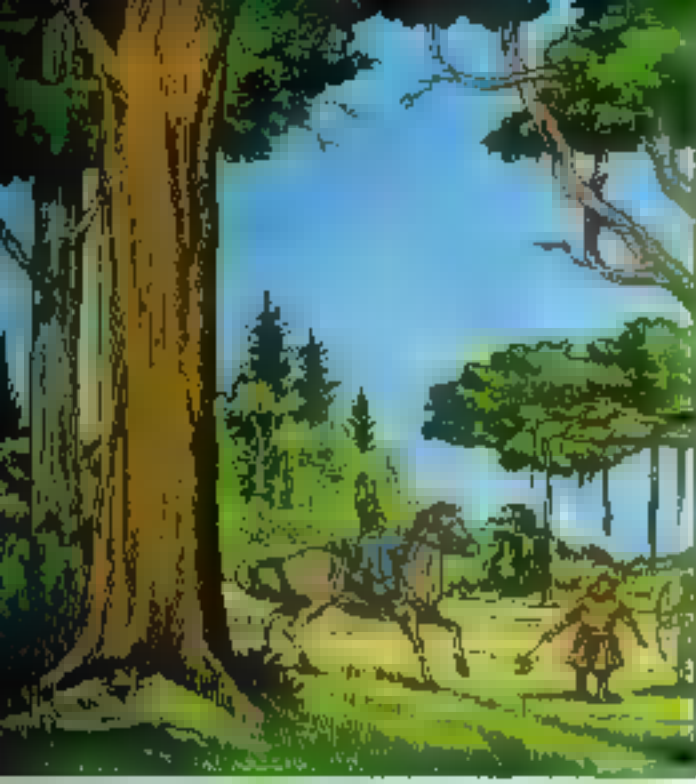
20

(मंत्रदंड भिन्नस्वल्यानंतर बैरायाच्या शिष्यांनी त्याचा प्रभाव किती आहे, ते पाहण्यासाठी तो दंड जमिनीवर आपटला. त्यांतून तिथे खाली एक भुयार अस्वल्याचे दिसले. आंत खजिना असेल या कल्पनेने बैरायी व ते शिष्य भुयारांत उतरले. पण खेळी तळावाजवळ पोचलेला अस्वल्या अधिक तलवार, उपरून पारध्यावर करणार होता. त्यानंतर...)

वधिकाची भयानक आकृती आणि त्याच्या हातांत पारशु घाटून पारध्याला समजलं की पळून जाण्याचा प्रयत्न करणे तितकेच घोकादायक आहे. तो थरथर कांपायला लागला. दोन्ही हात जोडून बिनबुन म्हणाला, "महाशय, गेल्या रात दिवसांत मी या अरण्यांत विचित्र प्रकारची मागसे आणि एक भयंकर राक्षसही पाहिला. पण मी त्या कुजाराशीही बोललो नाही. मी त्या मायामर्कटालादेखील पाहिलेच नाही. लाल

वस्त्र पांघरलेला एक जटाधारी एक शंख बाजवून ओरडत होता. "हे शिष्या, मायामर्कटा," - हे त्याचे शब्द मी निश्चित ऐकलेले आहेत."

पारध्याचे हे शब्द ऐकून अधिक आश्चर्यचकित झाला. आपला पारशु त्याने खाली ठेवत गंभीरपणे म्हटले, "अरे पारध्या, मला वाटतं की तू आम्हाला कांहीतरी खास गोष्टी नक्कीच सांगणार आहेस, त्यांचे रहस्य माझे मालक कालवर्माजी यांना दाखव असेल असं वाटतं. तू

पळून जाऊं नकोस, तुझ्या जिवाला मुळीच धोका नाही."

तो वन्यवासी तरुणही चपित्त होऊन म्हणाला, "वधिक भाऊ, या पारध्याच्या बोलण्यावर विश्वास ठेयता येईल का? एक मांत्रिक म्हणजे राक्षस आपल्याबरोबर आहेत. अशा स्थितीत आणखी एक मांत्रिक आणि राक्षसांचा या अरण्यांत संचार असणे कसे शक्य आहे?"

"माझ्याही मनांत हीच शंका आहे. बहुधा आपले मांत्रिक यांच्या तोडीचा आणखी एक मांत्रिक इथे आला की काय? चांगली गोष्ट आहे. अरे पारध्या, तू ज्या लबाड बैरागी आणि भुयाराबद्दल सांगतो आहेस ना, त्यांची सविस्तर माहिती सांग." अस्वलया वधिकाने म्हटले.

त्यानंतर पारधी त्यांना त्या भुयाराकडे घेऊन गेला. बैरागी व त्याचे शिष्य त्यांत उतरले होते.

भंजदंडाच्या सहाय्याने त्या लोकांनी जो चमत्कार केला, त्याचीही माहिती सांगितली.

ही बातमी कालीवर्मा आणि अस्वलया मांत्रिकाला सांगली म्हणून अस्वलया वधिक निघणारच होता.

तेचठरांत कालीवर्मा थोड्याच स्वाः होऊन तिथे पोचला आणि म्हणाला, "अरे, हा प्रदेश आपल्यासाठी इथे मुक्ताप करण्यासाठी फारच सोईच्या होईल म्हणून वाटतो!"

अस्वलया वधिक कालीवर्माच्याजवळ जाऊन म्हणाला, "कालीवर्माजी, मुक्तापबाबत नंतर विचार करू. आता तुम्ही या पारध्याचा विचारून पाहा, त्याने दोन चमत्कारिक गोष्टी ऐकलेल्या आहेत."

कालीवर्मने विचारल्यावर पारध्याने सांगितले की त्याने शंख, मांत्रिक, राक्षस, बैरागी आणि त्याच्या दोघा शिष्यांना अरण्यांत बसितले. भंजदंडाच्या मदतीने जमिनीतल्या भुयारांत उतरून आत गेले होते.

कालीवर्मा भुयाराच्या तोंडापर्यंत गेला आणि आंत वांकून सावधपणे खाली उतरला. पायऱ्या उतरताना त्याला दूरवर थोडासा उबेड आणि त्याच्याकडे येणाऱ्या तीन आकृती दिसल्या.

कालीवर्मा लगेच भुयारातून वर येऊन पोचला, व अस्वलया वधिकाला म्हणाला, "वधिका, तुझे अरण्यवासी सेवक इथे पाहारा बसव. तू मांत्रिकगुरूजीकडे जाऊन ही सविस्तर माहिती सांग. इकडे मी भुयारांत शिरून बैराग्याच्या हातांतला भंजदंड मिळवण्याचा प्रयत्न करतो."

चार पाचले पुढे जाऊन वधिक यांबला आणि म्हणाला, "कालीवर्माजी, कृपा करून हे विसरू नका की भंजदंडाच्या हातांत अस्वलया मांत्रिकाचा वधिका भंजदंड आहे."

तलवार धरून कालीवर्मा भुयाराच्या दिशेला वळून म्हणाला, "हे वधिका, माझ्या या सोनेरी मुठीच्या तलवारीत किती शक्ती आहे ते मला सांगता येणार नाही, पण ही देखील एखाद्या भंजदंडापेक्षा कांही कमी नाही. माझ्या पित्याच्या या तलवारीने जितकेतू राजाच्या पित्याच्या अनेक शत्रूंना मारलेले आहे. कदाचित लौकरघ या राजाच्या जितकेतूचाही शिरच्छेद होण्याची शक्यता आहे."

यानंतर अस्वलया वधिकाचा वन्यवासी सेवक पारध्यासमोर जाऊन म्हणाला, "अरे, तू तर पारधी आणि मी रानांत फिरायला येतो. तू देखील माझ्यासारखा कुणा भंजदंडाच्या हातांत जाऊन आपले पोटपाणी कां भरत नाहीस? चंद्रशिला नगराच्या गादीवर आता जितकेतू जास्त दिवस राहाणार नाही. त्यावेळेला जर विजेत्यांच्या पक्षांत राहित कीं राजदरबारांत आपल्याला कांही कांही चांगली नोकरी मिळेल."

पारध्याने वधिकाकडे आशेने पाहता विचारले, "तुम्ही जे कांही सांगितले ते चांगले वाटतंय. पण दुष्ट आणि नाकत्या जितकेतू राजाचा पदच्युत करणारा नतवंत कोण आहे?"

त्यावेळी भुयारांत खाली उतरणाऱ्या कालीवर्माला दाखवत तो वन्यवासी तरुण म्हणाला, "तुम्ही नांव कालीवर्मा आहे. यापूर्वी जितकेतुने त्यांचा अपमान केला आहेच, पण त्यांचा शिरच्छेद करायचाही खूप प्रयत्न केला. आता त्याच्या बचपा काढायची वेळ आलेली आहे."

"भाऊ, मला मागे सोडून जाऊं नका. मीही तुमच्यासोबत राहीन!" असं म्हणत पारध्याने त्या तरुणाला गळामिठी मारली.

भुयारांत शिरल्यानंतर कालीवर्मा गुडघ्या इतक्या पाण्यातून चालत थोडे अंतर पुढे गेला. पुढे जाणाऱ्या बैराग्यांना सावध करीत तो बोलला, "तुम्ही तिथेच थांबा!"

हा आवाज ऐकून बैरागी चमकले व त्यांनी बळून पाहिले. त्यांतला छोटा शिष्य धरधरत

म्हणाला, "बैरागी गुरुजी! खजिन्याचे रक्षक आपला प्राण घ्यायला आले आहेत."

गुरु बैरागी क्षणभर धमकला य कालीवर्माच्या दिशेने नीट निरखून बघत म्हणाला, "अरे शिष्यांनो, आपल्याला धावरायचं कांही कारणच नाही. आपल्याकडे येणारा माणूस यक्ष नरगाचा, मी आमच्या गुरुच्या तोंडून ऐकत आहे की यक्ष टेंगणे असतात आणि त्यांचा आवाज किनरा असातो. हा तर अजानुबाहु दिसतो आहे. आवाजही खणखणीत घंटेसारखा आहे. हा साधा माणूस आहे. आपल्या मंत्रदंडाने याला आपण परलोकीं पाठवू या!"

गुरुबैराग्याचे बोलणे संपण्यापूर्वीच कालीवर्मा झटकन त्यांच्याजवळ गेला आणि म्हणाला, "अरे, तुमची सर्वांची मला चांगली माहिती आहे. तुम्ही चोरलेल्या त्या मंत्रदंडापेक्षा ही ततवार

जास्त शक्तीशक्ती आहे. तुम्हाला तिची परीक्षा घ्यायची आहे का?" आणि त्याने त्यांच्यासमोर ततवार धरली.

त्या धारदार ततवारीच्या पात्याचे तेज पाहून दोन्ही शिष्य गुरुजींना म्हणाले, "गुरुजी, आपण मंत्र जपा आणि ततवारीचे भस्म करा!"

गुरुने दबकतच मंत्रदंड वर उचलला आणि कांहीतरी मंत्र पुढेपुढेला. कांहीच परिणाम नाही, तेव्हा कालीवर्मने गुढे सरसामून बैराग्याच्या छातीवर ततवार टेकवली आणि दडदावले, "अरे बैराग्य, मातक आहे. फक्त आझा पाळतो. आता हा मंत्रदंड देतोस की तुझ्या छातीत ततवार?"

गुरु बैरागी विचारांत पडला पण त्याचे दोन्ही शिष्य घाईने एकामेकांना म्हणाले, "गुरुजी! हातांत देऊन टाका ना!"

"शिष्यांनो! तुम्ही ठीक बोलतात!" खोट्या गांभीर्याचा आव आणीत बैरागी आणि त्याने तो मंत्रदंड कालीवर्माच्या दिशा नि म्हटले, "वीर तरुणा! तुझ्या साहस व पक्क्यापणाची तुम्हाला मी तुम्हाला आहे. हा मंत्रदंड घेऊन जा आणि जितकेतु राजाच्या दत्तक मुलीशी विवाह कर. शंभर वर्षे सुखाने जगा व चंद्रशिला नगरीवर उत्तम प्रकारे राज्य करा!"

हे शब्द ऐकून हंसतच कालीवर्मने तो मंत्रदंड आपल्या हातांत घेतला. पुढे काय करावे हा विचार त्याचा मनांत तरळत होता, तोच गुरु बैरागी कांहीतरी गुप्त माहिती सांगायी असा अभिनय

करीत म्हणाला, "हे वध तरुणा, त्या खजिन्यांतला थोडासा हिस्सा आम्हाला देखील मिळवला हवा की नाही?"

हे ऐकून कालीवर्माला एक कल्पना सुचली. त्याने बैराग्याकडे एकदा नीट निरखून बघितले आणि म्हटले, "अरे, या भुयारांत कांहीतरी खजिना तपवलेला असेल, म्हणून तुम्ही इकडे आतात. पण जर इथे कांही सोनेचांदी मिळाली तर ते घेऊन जाण्यासाठी मी तुम्हा वोकाना अनुमती देतो आहे. तुम्ही माझ्याबरोबर भुयारांत येऊ शकत ना?"

हे ऐकून गुरुशिष्य वारच खूष होऊन म्हणाले, "हे वीर तरुणा, तुम्हाला आम्ही असा कण्व्याचे मनांत सुद्धा आणणार नाही. तुम्ही पुढे व्हा आणि मार्ग दाखवावा."

न्यानंतर सर्वजण दूर दिसत असलेल्या प्रकाशाकडे निघाले. एका ठिकाणी भुयारी वाट पण वरती म्हणून ठेवलेला होता, त्याच्या फटीतून अंधुकसा प्रकाश खाली पडत होता.

कालीवर्मांनी बैराग्यांना म्हटलं, "आता पहा, जर वरचा हा दगड आवाज न करता वाजूला दकलना, तर आपण सर्वेजण राजाच्या किल्ल्याच्या कोणत्या भागांत आलो आहोत हे निश्चितच आपल्याला समजेल. हं, मला जरा हात या!"

नंतर सर्वांनी मिळून तो दगड एका वाजूला दकलला. दुसऱ्याच क्षणी भुयाराच्या आतून नूराचे किरण चमकायला लागले. दगडावर

असलेल्या जमिनीतली कांही पुतळावांची लक्षन रोपे किंचित आवाज करीत खाली पडली.

कालीवर्मा सर्वांच्याअगोदर वर चढला, त्याने चौपेर फिरवली. आपण राजाच्या उद्यानांत आलो आहोत हे त्याच्या लक्षांत आले.

त्याच्या इशाऱ्यानुसार सर्वजण भुयारांतून वर आले व म्हणू लागले, "आवाहा! किती सुंदर बगिचा आहे हा! हे तर जितकेतु राजाचे उद्यान असावेसे वाटते."

कालीवर्मने त्यांना अगदी वळू आवाजांत बोलायची सूचना देत त्यांना समजावले, "आपण अत्यंत धोव्याच्या प्रदेशांत पोचलो आहोत, मला माझ्या जिवाची पर्वा नाही, जरा राजाच्या सैनिकांनी मला पकडले तर जिवंतपणी कांही मी त्यांचा बंदी होणार नाही. पण तुमचे काय होईल?" बैरागी गुरु थरथरत म्हणाला, "पण

आत्ताच आम्हाला आमचा जीव प्यारा आहे. या भुयारांत खजिना नाही हे आम्हाला समजले आहे. जर तुमची संमती असेल तर आम्ही आपले आल्या वाटेने निघून जाऊं!"

कालीवर्मा बैराभ्यांनी परत जावे असं त्यांना सांगत होता, पण त्याच वेळी भुयाराच्या बाटे-जयळच्या झाडाच्या सायलीत जितकेतु राजा आणि मायामर्कट बोलत येत असताना त्यांना दिसले. ते त्यांच्या विशेषाच येत होते. कालीवर्मा हटकून फुलझाडांच्याआड लपला आणि त्या बैराभ्यांना हळूच म्हणाला, "तुमच्या जिवाला कांही धोका नाही, जर धुकून तुम्ही त्यांना दिसना तर राजाला सरळ खोटे सांग की हत्यलेला नगरांतल्या एका व्यापाऱ्याच्या हातांत तुम्ही पाहिलात। आणि ही माहिती देण्यासाठी तुम्ही मुद्दाम तिथे आला होतात! मग पाहू या पुढे काय होई ते!"

कालीवर्माने असं समजावून सांगितलं आणि वरून शंखध्वनी ऐकू आला. झणांतच मायामर्कट फांदीवरून उडी घेऊन त्यांच्याजवळच्याच एका

झाडाजवळ आला व बोलला, "तांत्रिक गुरुचा किंजय असो! हा शंखध्वनि आपण कितल्याच्या-बाहेरून करीत आहात की आंतून करता आहात?"

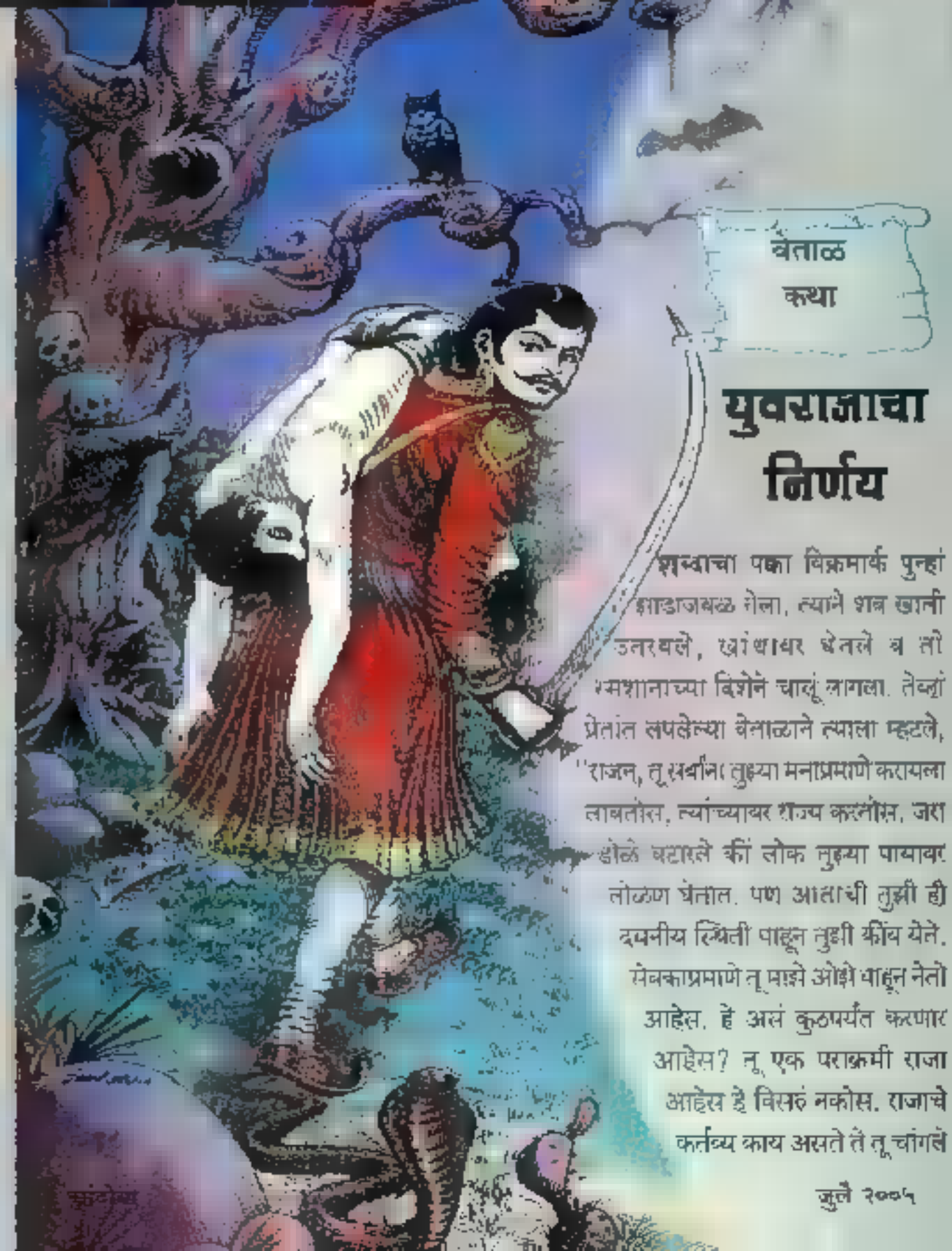
घोड्या वेळानंतर शंखनाद थांबला. मायामर्कट त्या झाडाच्या फांदीवरून खाली उडी घेणार, तेवढ्यांत ते तिथे बैरागी चारी दिशांना टकामका पाहत होते, ते त्याच्या रष्टीस पहले.

तो जीराजोरांत किंचालत बोलायला, "महाराज, हे आम्हाला उवाच आहे. बैराभ्यांचा मठ? असा लागलीच का पुढेझाडांपाशी असलेल्या बर्फाचा!" त्याने उडी मारली.

जितकेतुने जोंरांत हाळी वाजवली, सैनिकांना बोलावले, आणि बैराभ्यांच्यासमोर जाऊन राजाने विचारले, "कोण आहात तुम्ही? माझ्या बागेत कुणाच्या अनुमतीने शिरलात?"

त्यावर बैरागीगुरुने दोन्ही हात उचलून म्हटले, "मंत्रदंड!... स्वामगुप्त!... स्वामगुप्त!..."

(क्रमशः)

वेताळ
कथा

युवराजाचा निर्णय

शम्बाचा पका विक्रमार्क पुन्हा झाडाजवळ गेला, त्याने शत्रू खानी उतरवले, खांधावर घेतले व ती शमशानाच्या विशेषेने चावू लागला. तेव्हा प्रेतांत लपलेल्या वेताळाने त्याला म्हटले, "राजन, तू सर्वाना तुझ्या मनाप्रमाणे करायला लावतोस, त्यांच्यावर राज्य करतोस, जरा होळे बटारले की लोक तुझ्या पायावर लोळण घेतात. पण आताची तुझी ही दयनीय स्थिती पाहून तुम्ही कीव येते. सेवकाप्रमाणे तू माझे ओझे वाहून नेतो आहेस. हे असं कुठपर्यंत करणार आहेस? नू, एक पराक्रमी राजा आहेस हे विसरं नकोस. राजाचे कर्तव्य काय असते ते तू चांगले

त्याला राज्याभिषेक करून त्याच्यावर राज्यकारभार सोंपवावा व आणखी विश्वांति घ्यावी असा विचार राजाच्या मनांत घोळत होता.

एके दिवशी उषापुरी राज्यांतला रंजितशर्मा नांवाचा दूत राजाच्या पेंटीला आला. सिंहासनाच्या बाजूलाच मोठ्या ऐंटीत बसलेल्या देखण्या युवराजाला पाहून तो फारच खूष झाला. त्याने राजाला म्हटलं, "महाराज, उषापुरीचे आमचे महाराज आपल्या मुलीचा, मधुलिकाचा विवाह आपले चिरंजीवांशी करावा अशी इच्छा बाळगून आहेत. ही माहिती मी आपल्याला सांगायी म्हणून आलो आहे. पहा आमच्या राजकुमारीचे चित्र!" असे म्हणून त्याने राजाकडे दिली.

मधुलिकाचे चित्रांतले अनुपम सौंदर्य पाहून राजा थक्क झाला. तिचे मोठे डोळे, चापेकळीसारखे नाक, चेहऱ्यावरचे प्रसन्न हास्य फारच मोहक होते. चित्रही फार सुरेख काढलेले होते. राजाने ते चित्र कांही वेळ नीट बघितले आणि युवराजाच्या हातांत दिले. नंतर ती जन्मकुंडली राजज्योतिषाकडे घाडली. युवराज त्या चित्राकडे एकटक बघत राहिला होता. ते पाहून राजा समाधानाने हसला.

राजज्योतिषाने पत्रिका नीट अभ्यासली आणि नंतर एक दीर्घ स्वप्न घेऊन राजाला म्हटले, "क्षमा जसावी, महाराज! ही पत्रिका उत्तम आहे, पण

जर आमच्या युवराजांनी मधुलिकादेवीशी विवाह केला तर महिन्याच्या आंतच त्यांना सर्पदंश होईल व त्यांचा मृत्यू ओढवेत."

हे ऐकून कांही क्षण युवराज नप्प राहिला. पण स्वतःला सावरत त्याने सांगितले, "मृत्यू अटळ असेल तर तो कोणत्याही रूपांत येऊ शकेल. जन्मकुंडलीच्यामुळे ही अशी अदभुत सुंदरी नाकारणे हा विचार ठीक नाही."

राजाच्या लक्षांत आले की मधुलिकाने युवराजाचं मन जिंकलं आहे. रंजितशर्माही गोंघळून गेला.

"आपण आपला निर्णय महाराजांना सादरकाशीने असे सांगून तो निघून गेला.

कांही दिवरा उलटले. एके दिवशी दिनकरवर्मा शिकारीला अरण्यांत गेला. वुषारपर्यंत हिंडत राहिल्यामुळे तो दमून गेला. आणि एका सरोवराच्या कांठावर सर्पाच्यानरोबर भोजनासाठी बसला. नंतर विश्वांति घेण्यासाठी जवळच्याच वडाच्या झाडाखाली तो पहुडला. त्याचा डोळा लागणार तेवढ्यांत भयंश शोधण्यासाठी वडाच्या फांदीवरून एक अजगर खाली येत होता, तो अचानक युवराजावर पडला व त्याने युवराजाच्या शरीराला विळखा घातला. ते भयंकर वचून राजाचे सैनिक काळजीत पडले.

नेम घेऊन भाता पेकला किंवा तववारीने बर केला, आणि चुकून युवराजावर धाव घालता गेला चांदोबा

तर अनर्थ झाला असता, कांही करण्याचा त्यांना धीरच होईन.

तितक्यांत कुठूनतरी अजगरावर बाणांचा वर्षाव झाला आणि त्याचे तुकडे झाले. अजगराचा भिळखा सुटला आणि अजगर तडफडत गेला. युवराज मरणाच्या दोढेतून बांचला म्हणून सैनिकांना हर्षवायू झाला.

थोडक्याचा वेळानंतर एक सुंदर रथ तिथे आला. हातांत धनुष्यबाण घेतलेली एक वीरबाला सुंदरी रथातून खाली उतरली. तिच्यासोबत आणखी कांही तरुण मुलीही होत्या.

त्या तरुणीमुळेच आपले प्राण बांचले हे दिनकरवर्माच्या लक्षांत आले. त्याने कृतज्ञतेने तिच्याकडे पाहिले. चित्रांत जी मधुलिका त्याने

जाणतोस हे मला माहीत आहे. तुझ्यांत राजाचा अहंकार मुळीच नाही. पण असे कित्येक राजे आहेत की ते मोक्षांत अडकून वेड्यासारखा व्यवहार करतात. तू तसें तर करीत नाहीस ना? तुला सावध करण्यासाठी मी तुला दिनकरवर्मा नांवाच्या एका युवराजाची कहाणी सांगतो, ती ऐक." आणि वेताळ पुढील गोष्ट सांगायला लागला.

कमलभद्र हा रंजीवनी राज्याचा राजा होता. दिनकरवर्मा हा त्याला एकुलता एक मुलगा होता. युद्धविद्येबरोबर इतर शास्त्रांचाही त्याने भरपूर अभ्यास केलेला होता. आजपर्यंत इतका योग्य तरुण आम्ही कधी बघितला नव्हता असं लोक नेहमी म्हणत.

पाहिती होती, ती साक्षात त्याच्यासमोर उभी होती.

"मी उवापुरीची राजकुमारी मधुलिका - मैथिलीच्याचरोबर वनविहारासाठी इकडे आले होते, अचानक आपल्याला सर्पाच्या विळख्यांतून सोडवण्याची संधी मिळाली, आपण कोण ते मला कळेल का?"

"मी संजीवनीपुरीचा युवराज, दिनकरवर्मा आहे, मला अजगराच्या विळख्यांतून तुम्ही सोडवलेत त्याचद्वारे मनःपूर्वक धन्यवाद" युवराजाने हसून म्हटले.

मधुलिकाने ताजून मान खाती घातली, त्यानंतर दोघेही एकमेकांकडे बघतबघत आपापल्या राज्यांच्या दिशेने गेले.

सर्पाच्या तावडीतून युवराज सुदैवाने बांचला खरा, पण राजाच्या कानांत मात्र राजज्योतिषाचे शब्द गुंजत राहिले होते. "मधुलिकाशी जर युवराजांचे लग्न झाले तर युवराजांना सर्पदंश होईल व त्यांत त्यांचा मृत्यू होईल."

हे शब्द आठवले की राजाच्या जिवाचा थरकोर होई. आठवडाभरानंतर एक दिवस युवराज व विदूषक वागेन हिंडत होते. सूर्यास्ताचे सौंदर्य पाहण्यासाठी युवराज पुढे गेला. त्यावेळी अशोकव्य बाळलेल्या पानांमध्ये एक सर्प होता. युवराजाचा पाय अनवधानाने त्यापाच्या शेपटीवरच पडला.

त्यावेळी पण उभासून युवराजाला दंश केला आणि तो तिथून सरसर जाऊन गेला. पण युवराजाने त्याच्या उपासून त्याचे डोक्याचे अटले. विदूषकाचा भार उभासून त्याचे डोक्याचे अटले. तिथे आले. राजाच्याला निरोप गेला. त्यांनी ताबडतोब रामचरण आग्रह दिले व विवाहा गरिजाय झाला नाही. युवराजांचे बांचला. त्यानंतर राजावर पुन्हा ज्योतिषाचे शब्द आठवले त्याची भीती वाढली.

पंधरा दिवसानंतर रात्री युवराजाने भोजन केले. व नंतर झोपाचची वेळ झाली, तेव्हा एक दासी दुधाचा प्याला घेऊन आली व तिने तो प्याला पलंगशेजारी असलेल्या एका शडबंजीवर ठेवला. युवराजाने प्याला उचलण्यासाठी हात पुढे केला. पण धक्का लागून दूध जमिनीवर साडले.

शेजारीच पाळलेले मांजर झोपले होते त्याने ते दूध पटकन चाटून संपवले आणि कांही क्षणांतच ते मांजर तडफडून मेले. राजाच्यांनी दुधाची परीक्षा केली तेव्हा त्यांत सापाचे विष मिसळले होते असे लक्षांत आले.

जास्त चौकशी केल्यानंतर ती दासी शत्रूची गुमहेर होती व युवराजाला मारण्याच्या हेतूनेच राजवाड्यांत दासीचे काम पत्करले होते हे समजले. तिला पकडून तुरुंगात डांबले गेले.

प्रसंगानंतर कांही दिवस उलटले व उवापुरीतून रंजित शर्मा हा दूत परत आला. त्याने राजाची भेट घेतली. युवराजाचा मधुलिकाशी विवाहाचा प्रस्ताव पुन्हा मांडला.

राजा एकदम संतापून म्हणाला, "हा विचारच करता येणार नाही. ज्या दिवशी तुम्ही हा आमच्यापुढे ठेवलात, त्या दिवसापासून तीन वेळा युवराज सर्पदंशापासून बांचले आहेत, यानंतर हा विवाह झाला आणि या बाईचे पाऊल आमच्या राजवाड्यांत पडले तर काय होईल, त्याची कल्पनाच नाही. कुमा करून यापुढे हा विषय वाढवू नका."

शेजारीच बसलेल्या राजज्योतिषाने लगेच मत दिले, "होय महाराज, आपले म्हणणे योग्य आहे, विवाहापूर्वीच जर जन्मकुंडली इतकी भारी असेल तर विवाहानंतर युवराजांचे आयुष्य लीकच संपेल!" त्यांचा स्वर गंभीर होता.

रंजितशमनि एक दीर्घ श्वास घेतला आणि

युवराजाचे मत आहे ते जाणून घेण्यासाठी त्याच्याकडे बघितले.

युवराज विचारांत पडला. पोंड्या वेळानंतर त्याने मान उंचावून म्हटले, "मी मधुलिकाशी विवाह करणार आहे." त्याच्याही स्वर गंभीर होता.

ही कहाणी सांगून बेताळाने विचारले, "राजन्, युवराज दिनकरवर्मा तीन वेळा सापाच्या अपघातातून बांचला, पण त्याचा ज्योतिषावर विश्वास नव्हता. त्याचे काय कारण असेल? अनुभवी राजा व सुविद्य राजज्योतिषी यांचा विरोध असूनदेखील त्याने मधुलिकाशी विवाह करण्याचा हट्ट धरला. हा मोह नाही का? आणि उद्धटपणादेखील आहे ना? माझ्या या शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील तू मीन पत्करलेस तर

तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होतील.” विक्रमाकानि वेताळाच्या शंकेला लगेच शांतपणे उत्तर दिलं, “मधुलिकाचे चित्र पाहून युवराज तिच्या सौंदर्यावर मोहित झाला होता. तिला जेव्हां त्याने प्रत्यक्ष पाहिले तेव्हां त्याचे मन तिच्यावर जडले. शत्रू आपल्या जिवावर उठलेला आहे हे त्याला ठाऊक होतं. म्हणून ज्योतिषाने सर्पवंशाचे भाकित केले तेव्हां तो घाबरला नाही किंवा त्याने आपला विचार बदलला नाही. त्याचा अर्थ त्याने राजज्योतिषाच्या अपमान केला असा नाही.

उलट यस्तुस्थिती जाणून घेऊन त्यानुसार निर्णय घेणे योग्यच होते. भविष्यांत तो गावीवर येणार होता. म्हणून त्यावेळी मंडळींना उबड विरोध करणे किंवा त्यांचा करणे हे त्याला बरोबर वाटले नाही. म्हणून त्याने ज्योतिषाच्या सांगण्याला विरोध केला नाही, काही उतावळेपणा केला नाही.

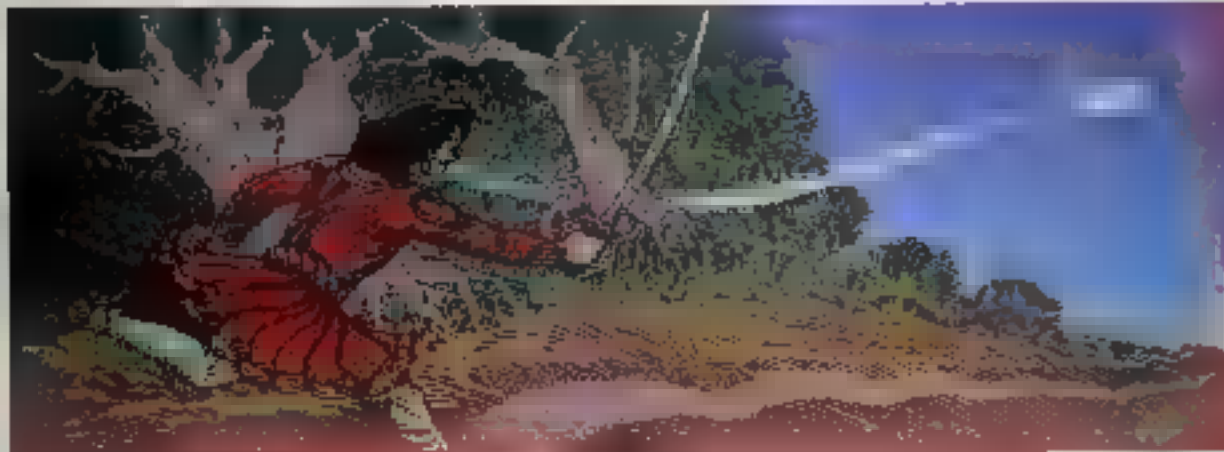
ज्योतिष्याने प्रथम म्हटलं होतं की मधुलिकाशी

विवाह झाल्यानंतर महिनाभराने युवराजाला सर्पवंश होईल. पण नंतर मात्र तिन्ही वेळा ज्या घटना घडल्या, त्यांचा संबंध ज्योतिष्याने मधुलिकाच्या जन्मकुंडलीशी जोडला. आपले बोलणे खरे ठरावे यासाठी तो एक निरर्थक, केविलवाणा प्रयत्न होता.

युवराज प्रत्येक बाबतीत तर्कनिष्ठ होऊन निर्णय घेत होता. म्हणून ज्योतिषाची शंका त्याला निरर्थक व खोटी वाटली. ज्या तरुणीने त्याचा प्राण वाचवला होता, तिच्या जन्मकुंडलीनुसार कां जाईल, असा प्रश्न त्याला पडला. त्याला हे समजून निराधार राहिलं.

दिनकरबर्माच्या निर्णयांत विचारपूर्वक आयोजकता होती, धैर्य होतं आणि परिपक्व विचारधार होती. त्यांत मोह किंवा उन्माद याला काहीही जागा नव्हती.”

राजाचे मीन भंग झाल्यामुळे वेताळ शबा-सहित अदृश्य झाला आणि पुन्हां झाडवर जाऊन बसला. (राघवकी सनाच्या अधारे)

अजिंठा व वेरुळ ही नावे घेतली की त्यांतल्या गुहांमध्ये असणाऱ्या मंदिरांच्या धितीवरची चित्रे लगेच मनांत येतात. कठीण कत्तरांतून मंदिर कशी खोदली असतील, याचा कधी तुमच्या मनांत विचार आला आहे का?

तुमच्यापैकी अनेकजण समुद्रकिनार्यावर गेला असत, आणि पाण्यांत थोडा वेळ खेळल्यानंतर, तुम्ही वाळूत किल्ले, संगले बनवले असतील. तुम्ही वाळूचा एक मोठा दीग करला आणि नंतर दार, बालने, व बारीक तपशील कोरून काढता. अगदी तराच पद्धतीने, दगड फोडून त्यांत गुहा व मंदिरेदेखील उत्तमरित्या कोरलेली असतात, तिथे 'बीटेयर बीट' असे वांधकाम नसते. भारतदेशांत ही पाषाणांत कोरण्याची सुमारे दोन हजार वर्षांपूर्वी सुरू झाली.

प्रथम, पर्वताच्या बाजूने मोठाले दगड बाजूला करून आंत मोकळी जागा केली जाते. हे काम छतापासून सुरू होऊन खाली मेले जाते. मुंबई-जवळची कार्ले येथील गुंफा १९०० वर्षांपूर्वी खोदलेली आहे. दोन्ही बाजूंना अगदी सरळ रेषेत उभे असलेले इथले दगडी खांब प्रसिद्ध आहेत.

हे काम करणारे पाथरवट फारच उच्च दर्जाचे कलाकार असले पाहिजेत. वेरुळचे कैलास लेणे निर्माण करणाऱ्या कलावंताला इतके उत्तम काम आपल्या हातून घडले यावर विश्वासच बसेना, असं म्हणतात.

एकदा गाढव झालं की, नेहमीच....

जीवनसिंग हा एक सुखवस्तू व्यापारी होता. आपल्या दुकानांत माल विकण्यासाठी तो आसपासच्या गांवात मालाच्या खरेदीसाठी जात असे, तो आपले गाढव बरोबर घेऊन जाई. एकदा तो असाच घरी परत येत होता, गाढव पाठोपाठ येत होते, त्या दिवशी तो गांवभर व्हिडला होता, म्हणून तो धकून गेला होता, विश्र्वांतिसाठी एका मोठ्या झाडाच्या सांबलीत तो आढवा झाला नि त्याचा चटकन डोळा लागला,

कांही लहान मुलांचे पाठांतर चालले होते

त्याच्या आवाज त्याला ऐकू आता आणि तो चटकन उठून बसला. तिथला मुल्ला आपल्या घरांत मुलांना कांहीतरी शिकवत होता हे त्याला समजले, त्या मुलांच्यावर ओरडून मुल्ला म्हणाला, "मी तुम्हाला ओरडून काय उपयोग? तुम्ही सारेच गाढव आहात! तुम्ही माणूस व्हावं म्हणून मी खूप प्रयत्न करतोय, पण तुम्ही मला खोटं पाडण्याचा जणू निश्चयच केलेला दिसतोय!"

मुलें निमूटपणे जीवनसिंगने बघितली, आपले चालपण आठवले, कधी शाळेत गेलेला नव्हता, त्याची शाळा म्हणजे त्याच्या बडिलांचे दुकान. बोलायचे कसे, यागायचे कसे, हिजोब ठेवणे, लिहिणे, हे सारं कांही त्याने तिथे शिकून घेतले होते. आयुष्यांत कुणीतरी गाढवाचा माणूस ननवायचा प्रयत्न करतोय हे त्याला कळतं, त्याचे गाढव तर ओझी वाहाण्याखेरीज इतर कामांना पार निरूपयोगी होते, कामासाठी कांही बुद्धीची आवश्यकता नव्हती.

जीवनसिंगाने त्याच्या गाढवाचा एक माणूस बनवावा म्हणून मुल्लाला विनंती केली, ती ऐकून मुल्लाला गंमत वाटली, व्यापाऱ्याने झाडाखाली पडल्यापडल्या जे ऐकले होते, ते सविस्तर

सांगितले, मुल्लाला हंसू आवरेना, तो म्हणाला, "ठीक आहे, तुझे गाढव इथे ठेव आणि त्याला तीन महिने लागेल चारापाण्यासाठी तेवढे पैसे देऊन जा, त्यानंतर तू येऊन त्याला घेऊन जा."

जीवनसिंगाने माल खरेदीसाठी आपलेल्या पैशांपैकी थोडे पैसे मुल्लाला दिले, गाढवाच्या पाठीवर लादलेले ओझे उतरवले, ते स्वतःच्या पाठीवर घेतले आणि आपली विनंती मुल्लाने मान्य केली, म्हणून त्याचे आभार मानून तो गांवी परतला. मुल्ल्याचा डाव होता की तीन महिने गाढव त्याच्या उपयोगी पडले असते, नंतर तो व्यापारी परत आला असता, तोपर्यंत मुल्लाला कांहीच खर्च नव्हता.

तीन महिन्यांनंतर जीवनसिंग आपल्या-समोर एक उभा असेल ही त्याची अपेक्षा होती, मुल्लाने तोंडभर हंसून त्याचे केले. "तुझे गाढव कल्पनेच्या-पत्तीकडचे दुशार निघाले बघ! त्याने जसजसे कुराणांतले पाठांतर सुहं केले, तसा त्याचा एक देखणा पुरुष झाला. शेजारच्या गांवातला प्रमुख नुकताच मरण पावला होता, त्याच्या जागेवर कुणाची नेमणूक करावी म्हणून ते गांवकरी शोध घेत होते, ते सद्गुण ध्यायला आले आणि मी त्यांना ह्या गाढवाचा झालेला तरुण दाखवला, ते वृद्ध गांवकरी खूप झाले माझ्यावर, आणि घेऊन गेले."

जीवनसिंग भलताच खूप झाला, पण एकाएकी त्याला आपल्या गाढवाची आठवण चांदोबा

होऊ लागली, इतका दुशार तरुण आपल्या घंघात मदतीला यायलाच दवा होता, म्हणजे जीवनसिंगाला जास्त आनंद वाटला असता. त्याने शेजारच्या गांवी जाऊन त्या तरुणाला भेटायचे ठरवले, तो सरळ तिथे गेला आणि त्या प्रमुखाचे घर शोधून आत गेला.

त्यावेळी तो प्रमुख कांही ज्येष्ठ गांवकऱ्यांच्या बरोबर बसून कांहीतरी गंभीर चर्चा करीत होता. जीवनसिंगाला वाटलं की मुल्लाने वर्णन केल्यासारखा हा माणूस तर देखणाही नव्हता किंवा तरुणही नव्हता, पण ज्या पद्धतीने तो सारे प्रश्न हाताळत होता, ती पाहून तो खूप दुशार मात्र नव्हती होता ती चर्चा संपल्यानंतर

जीवनसिंगाचा हात हातांत घेत तो म्हणाला, "अरे मित्रा, मुलाने तुला तुझे गाढव ह्या गांवी पाठवले असे सांगितले, ते चुकीचे होते.

खरं म्हणजे, आता तो फकीर बनलेला आहे. निरनिराळ्या धार्मिक पंथांचा तो प्रमुख आहे. तू जाऊन त्याला घेतायला हवंस."

व्यापारी आता फकीराच्या शोधांत निघाला. नदीच्या कांठावर प्रार्थना करीत बसलेला फकीर जीवनसिंगाला दिसला. त्याची प्रार्थना संपल्यानंतर जीवनसिंगाने

त्याला विचारले, "शेजारच्या खेड्यांतल्या मुलाने तुला पवित्र पुस्तकांतल्या प्रार्थना पाठ करायला शिकवल्या होत्या ना? त्यानेच तुला फकीर बनवला. त्याच्यापूर्वी तू एक गाढव होतास - माझे - आणि मी तुझा होतो."

"मी गाढव होतो? ऐकतो आहे मी?"

फकिराला आश्चर्य वाटले. "मला कुणी मुल्ला माहिती नाही. मी ह्या सगळ्या प्रार्थना मदरसामध्ये शिकलो होतो. तू शुद्धीवर आहेस ना?" फकिराने आता जरा चढवूनच विचारले, "मला वाटतं तुम्हा कांहीतरी भ्रम आहे हा! माझ्याकडे कांही जादू मंत्रतंत्र आहे. मी तुला बराही करू शकेन. पण त्याच्याउगोदर तू मला तुझ्या गाढवाबद्दल सांगितले पाहिजेस."

जीवनसिंगाला वाटले होते की तो गाढवाला मारायचा तसा मार त्याला बसणार; पण फकिराचा राग शांत होईपर्यंत तो स्तब्ध उभा राहिला होता. त्याने सारी कथा सविस्तर

सांगितली. कांहीसुद्धा तो विसरला नाही, हो नाहीतर फकिराच्या मंत्राचा प्रभाव कमी झाला असता. मंत्रामुळे फकिराचे पुन्हा गाढवांत रूपांतर झाले तर त्याने आपल्या जुन्या मालकाला ओळखले असते.

फकीर डांळे मिटून जमिनीवर बसला. जीवनसिंग त्याच्यासमोर झारस शोधून बसला. थोड्या वेळाने फकिराने डोळे उघडले आणि म्हटले, "हे बघ मत्स्या माणसा, जेव्हा एखादा माणूस कांहीतरी शौर्याचे काम करतो, तेव्हा त्याला सिंह म्हणतो. जेव्हा कुणीतरी चमत्कारी करतो किंवा ज्यादा हुशारी दाखवतो, तेव्हा आपण त्याला लबाड म्हणतो. कधी कधी त्याला सिंह म्हणतो. पण खरं तर आपल्याला माहीत नाही. माणूस कांही सिंह बनलेला नाही किंवा लबाड माणूस कोल्हा झालेला नाही. आपण जेव्हा भावना अशा शब्दांत व्यक्त करतो, तेव्हा लोकांना त्या जास्त चांगल्या समजतात. त्याचप्रमाणे, जेव्हा मुल्ला शिकवत होता, ते मुलांना समजायला वेळ लागत होता, म्हणून तो त्यांना 'गाढव आहात' असं म्हणाला. अर्थात त्याच्या मनांत या गाढवासारख्या ठीक्या मुलांना शिकवून चांगली हुशार माणसे बनवायची इच्छा प्रबळ होती. त्यांत मुल्लाचा दोष नाही. मी तुलाही दोष देणार नाही. तू मुल्लाच्याघरी परत. त्याच्या मागील दारी अंगणात तुला तुझे बहुतेक मिळेल. माझे तुला आशिर्वाद आहेत."

"घन्यवाद, फकीरबाबा. आयुष्यांत आज मी पहिला घडा नीट शिकलो. मी आता सरळ मुल्लाच्या घरी जातो आणि माझे गाढव परत मागतो. माझे गाढव निर्बुद्ध असले तरी मला ते हवे आहे."

फकिराने भाकित केल्याप्रमाणे, मुल्लाच्या घरांत अंगणात मागील दारी ते गाढव बांधलेले होते. मुल्ला कुठे आसपास दिसत नव्हता. जीवनसिंगाने गाढवाची दारी सोडली आणि तो त्याला घरी घेऊन गेला.

त्या दिवशी गाढवाच्या पाठीवर ओझे नव्हते. तरीसुद्धा नेहमीसारखा जीवनसिंग गाढवावर बसला नाही.

दोन लंब्या गोष्टी

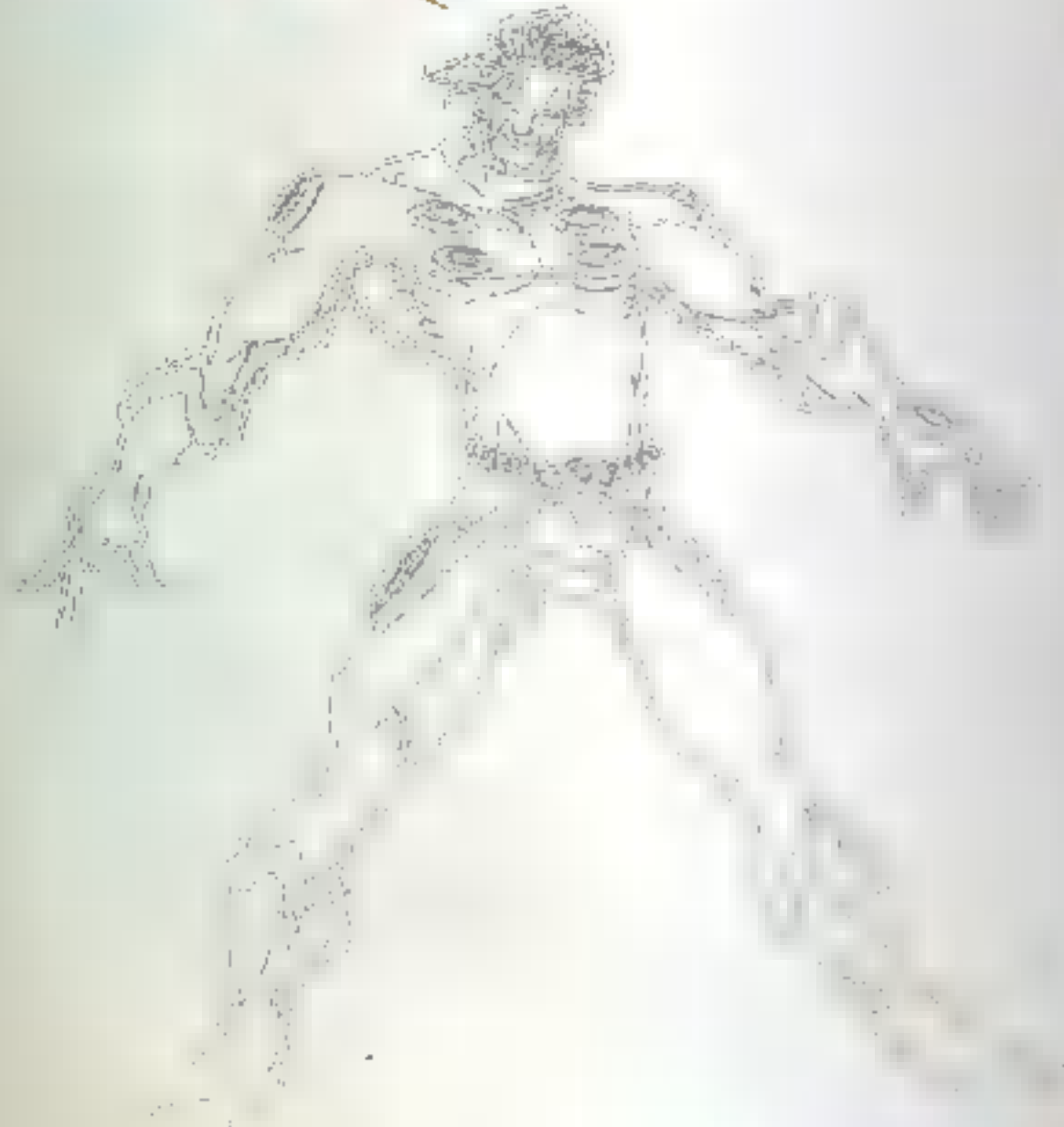
आपली उंची वाढवण्यासाठी ठेगणी माणसे बरेच प्रयत्न करतात. पण आंध्र प्रदेशांतल्या, करीमनगर जिल्ह्यांतल्या, रामगुंडम गांवातला २९ वर्षांचा गड्ड्या, हा आपल्या उंचीबाबत विषण्ण आहे. तो सात फूट सहा इंच उंच आहे. राजा नरसू व नरसाम्मा यांच्या सहा मुलांपैकी हा मुलगा. वर्षांपर्यंत सर्वसामान्य मुलांसारखाच होता. त्याला जोराचा ताप आला. आटोक्यांत आला, पण पुढच्या आठ वर्षांत त्याची उंची सतत वाढत गेली. डॉक्टरांना पिती वाटली की त्यावर जर

उपाय केले नाहीत, तर त्याच्या उंचीचा परिणाम त्याच्या मेंदूवर होऊ शकेल. म्हणून १९९६ साली त्याच्यावर एक शस्त्रक्रिया आली. त्याची उंची वाढायची. काही शाळांमधून त्याला मुद्दाम प्रवेश देण्यांत आला, कारण तो व्हॉलीबॉल, बॅस्केटबॉलच्या शाळेच्या चांगली कामगिरी करू शकतो. वर्गात त्याला त्रास होतो. त्याने नोकरीसाठी बरेच प्रयत्न केले, पण अयशस्वी झाले. स्त्यावरचे दिवे दुरुस्त करणे, उंच इमारतींना रंग देणे, यासारखी कामे त्याला मिळत गेली.

जर्मनीमधल्या ३८ वर्षांच्या हेरल्ड अँगलिंगची गोष्ट जरा वेगळी आहे. त्याची सात फूट एक इंच उंची कधी तापदायक ठरली नाही. केरळमधल्या कालिकतला राहाणाऱ्या

शेरीनशी त्याचे लग्न झाले, आणि त्यांना तीन मुले आहेत. एका बसोबोगाच्या कारखान्यांत शेरीन फॅशन डिझायनर म्हणून नोकरीला असताना हेरल्ड तिला भेटला. तोही कापडाच्या व्यापारांत गुंतलेला होता. या लग्नाला दोन्ही घराच्या मंडळींचा कट्टर विरोध होता, तरीही १९९३ मध्ये या दोघांचा चेन्नईमध्ये विवाह झाला. सध्या हेरल्ड इलेक्ट्रॉनिक कंपनीत प्रमुख आहे. नुकतेच हे कुटुंब केरळला गेले होते, तेव्हा सगळीकडे लोक त्याच्याकडे उत्सुकतेने बघत. आपल्या उंचीकडे लक्ष न देता तो 'हॅगो' हे नृत्य कुणाबरोबरही नाचायला तयार असतो!

विदुरच्या सुना

चतुर्भुजपुरांत विदुर ■ धर्मराज असे दोन मित्र होते. दोघेही मध्यमवर्गातले शेतकरी होते. विदुरला गोपी ■ सोम असे दोघे मुलगे होते, पण धर्मराजला मूलबाळ नव्हते.

एक दिवस धर्मराजने विदुरला सांगितलं, "विदुर, अरे, आपण ■ घे अन्ना पन्नाशीला आलो. तुम्हे दोन्ही मुलगे आता चांगले कर्तसवतले झाले आहेत. त्यांची लग्ने केलीस की लौकर तू आजोबासुद्धां होशील ■ म्हातारपण सुखांत जाईल वध तुझं, मला कुणीच नाही. कुणाला दत्तक घ्यावं ■ विचार केला तर तुमची मालमत्ता किती, असंच विचारतात." धर्मराजचा आवाज सदागदित होता.

विदुरने धर्मराजच्या खांद्यावर हात ठेवीत म्हटले, "फक्त माणसांनाच म्हातारपणी आधार मिळतो. त्यांची मुलेबाळे त्यांची देखभाल करतात. इतर प्राण्यांना हे सुख नाही मिळत! अद्याप माझी बायको व मी आनंदात राहतो

आहोत. ■ सुना घरांत आल्या की काय होईल ■ सांगता येत नाही. पण पुढे कांहीही होवो, आपण दोघे यापुढं देखील असेच भाऊभाऊ म्हणून राहायचे हा."

"अरे तुला भविष्याची विंता करायची जरूर नाही, ■ तुझे दोघे मुलगे सज्जन आहेत, सुरव्यभावी आहेत. त्यांना तशाच सालस व प्रेमळ बायका मिळतील; माझी खात्री आहे!" धर्मराज म्हणाला.

गोपी व सोम हा संवाद शेजारच्या खोलीतून ऐकत होते. त्यांना एकमेकांशी चर्चा केली आणि ते या दोघा मित्रांच्याजवळ आले. गोपीने धर्मराजला म्हटलं "काका, सोम आणि मी तुम्हाला परके नाही आमचे तुम्ही काका अहात ना? आम्ही तुमचेही मुलगे आहोत असं तुम्ही समजा!"

धर्मराज गर्हिवरून म्हणाला, "अरे, तुम्हाला दोघांना मी चांगलाच ओळखतो. तुझ्या बडिलांना जर चांगल्या सुना मिळाल्या, तर माझी बायको

आणि मी, आम्ही दोघेही तुमच्या आधारेने आरामांत आयुष्य घालयूँ."

धर्मराजच्या या बोलण्याला दुजोरा देत सोम त्याला म्हणाला, "काका, खं झालं, सुना चांगल्याच मिळतील असं तुम्हीच म्हणालात ते! वडील माणसे म्हणतात कीं बरती वारसु देवता राहतात. आणि त्या नेहमी त्या वास्तूतल्या बोलण्याला "तयारसु" असा आशिर्वाद देत असतात. जर आम्ही दोघा भावांनी दोन सरळ्या बहिणींशी लग्न केले तर दुघांत साखरच पडेल, नाही कां? दोघींच्यात प्रेमभावना राहील आणि त्यांच्यामुळे आम्हालाही कांही वादविवादांला सामीर जाये लागणार नाही."

सोमचे हे मगमोकळे बोलणे ऐकून विदुराने हंसून म्हटले, "आपण चांगला विचार बाळगला तर त्याचे फळही चांगलेच मिळेल. नुकताच नारदकुंड गांवातून एकजण एक स्थळ सांगायला

आला होता. त्या गांवच्या पाठलाच्या, विश्वेश्वरच्या दोघी मुली आहेत. त्यांना आपल्याशी संबंध जुळवायचा आहे. तुम्ही दोघे जण त्या गांवी जाऊन त्या मुलींना बघून या. तुम्हाला जर त्या मुली आवडल्या तर माझा आक्षेप राहणार नाही. या कामाची जबाबदारी तुमच्यावर ■ सोंपवली आहे."

त्यावर सोम व गोपी, दोघेही म्हणाले, "तर मग उशीर कशासाठी करायचा? आपण सगळेजण जाऊं या, आणि त्या मुलींना पाहून परत येऊं."

दुसऱ्याच दिवशी विदुरने विश्वेश्वरला निरोप धाडला ■ ते सर्वजण मुलींना ■ दुसऱ्याच दिवशी येतील.

आणि त्याप्रमाणे त्यांनी भाड्याची गाडी केली आणि ते नारदकुंडला ■ निघाले. विश्वेश्वरच्या घरासमोर गाडी भोचली नाही तोच विदुरच्या खातीत ■ जोराची आली ■ दुखायला लागले. त्यांची ■ थानलेला विश्वेश्वर लगेच विदुरला घरांत घेऊन गेला आणि त्याने त्याला पलंगावर झोपवले, आणि वैद्याला बोलावून आणण्यासाठी तांतडीने नोकराला पिटविले.

वैद्याने येऊन विदुरला नीट तपासले आणि सांगितले, "हा कांही हृदयविकाराचा झटका नाही असं मला वाटतं. पण म्हणतात ना, कीं सांप लहान असला तरी ताठी मोठीच असायला हवी. म्हणून आणण जास्तीत जास्त काळजी घ्यायला हवी. मी जी औषधे देतोय, ती नीट नियमित वेळेला दिली पाहिजेत. ■ मात्र एक

आठवडाभर त्यांनी संपूर्ण विश्रंति घेतली पाहिजे ■ झोपून राहिले पाहिजे.

त्यावर धर्मराजने विश्वेश्वरला म्हटलं, "असं कांही घडेल असं वाटतंच नव्हतं. पण तुम्ही गांवातच आम्हाला एक घर भाड्याने बघून द्या. जर पडली तर एक आठवडाभर नव्हे तर चांगलं एक महिनाभर इथे राहून विदुरचा औषधोपचार करता येईल."

विश्वेश्वर कांहीतरी उत्तरादाखल बोलण्या-पूर्वीच त्याच्या दोघी मुलींनी खूब करून त्याला दुराऱ्या खोलीत घायाला सांगितले. थोरली मुलगी राणिणी विश्वेश्वरला म्हणाली, "बाबा, ते आपल्याकडे पाहुणे म्हणू आलेले आहेत. आपण त्यांना घरीच ठेवून त्यांची सेवाशुश्रूषा ■ हे ■ कर्तव्य आहे."

धाकटी मुलगी मोहिनीने म्हणाली, "असंच केलं तर खरे होईल. नाहीतर सासऱ्याची देखभाल केली नाही आणि त्यांना दुसरीकडे बाहेर घर देऊन आपली जबाबदारी इटकून टाकली, असा आरोप तुमच्यावर यायचा. ही सोयरीक जमली नाही तरीसुद्धां त्यांना इथून समाधानाने परत पाठवणे ही आपली जबाबदारी आहे. त्यांना जर इथे ठेवून त्यांच्यावर उपचार केले गेले तर ते सर्वप्रकारे सोईस्कर व सुखकर होईल."

मुलींचे मत ऐकून विश्वेश्वरने बघून आपल्या पत्नीकडे पाहिले. मुलींचा विचार ऐकून विश्वेश्वरला व त्याच्या पत्नीला मनोमन आनंद वाटला. ती म्हणाली, "मुली म्हणताहेत ते ठीकच आहे, तसंच करायं. घरी आलेल्या आनेष्टांना दुसऱ्या घरांत ठेवणं बरोबर नाही. त्याउपपर तुमची गर्जी."

शेजारच्या खोलीत पलंगावर पडून राहिलेल्या विदुरने हे संभाषण ऐकले, मनांतून मात्र त्याला समाधान वाटले की या अन्धानक उपटलेल्या आजारामळे विश्वेश्वरच्या पारिवारांतल्या सगळ्या सदस्यांचा स्वभाव नीट समजला!

विश्वेश्वरने आपली पत्नी आणि मुलींच्या बोलण्यावर खूप विचार केला आणि शेवटी त्याने निर्णय ठरवला की विदुरला गांवातल्या एखाद्या चांगल्या घरांत ठेवणेच रास्त ठरेल, त्याने साऱ्या सुखसोई असलेले एक चांगले घर शोधले आणि ह्या सध्याची तिथे राहाण्याची व्यवस्था केली.

विदुर, धर्मराज आणि त्याचे दोन्ही मुलगे दहा दिवस त्या घरांत कोणतीही गैरसोय न होता राहिले, विदुरची प्रकृति आता चांगली सुधारली होती, त्याची ही प्रगती पाहून वैद्यबुवांनादेखील आश्चर्य वाटले, आपल्या गांवी परत जाण्यापूर्वी धर्मराजने विदुरला सांगितलं, "विश्वेश्वरचे आभार मानून आता आपण निघायचंय, पण मला एक गोष्ट मात्र नीट उमजली नाही, विश्वेश्वरची पत्नी आणि दोघी मुली यांनी आग्रहाने सांगितलं होतं तरीदेखील विश्वेश्वरने तुला वेगळ्या घरांत

कां ठेवले?" त्यावर विदुर हसून म्हणाला, "धर्मराज, विश्वेश्वरची पत्नी आणि मुली कनवाळू मनाच्या आहेत, दुसऱ्यांचा आदर करणाऱ्या आहेत, विश्वेश्वरही खरंच चांगला आहे, त्याचबरोबर तो व्यवहारी व घोरणी आहे, जर त्यांच्या घरी आपली राहण्यची सोय केली असती तर लोक म्हणाले असले की मुलींचे लग्न करण्यासाठी त्याने हे नाटक रचलं, म्हणून त्याने आपली दुसऱ्या घरांत व्यवस्था केली व औषधपाण्याची तज्ज्ञीज केली. हे लोक आहेत, जर विश्वेश्वरला व मुलींची संमती असेल तर त्या मुलींना पण सुना घेण्यास तयार आहे, व सोमलाही मुली आहेत."

दुसऱ्या दिवशी विश्वेश्वरच्या घरा तज्ञाचा विचार नकी झाला आणि महिनाभरांतच दोन्ही विवाह साजरे झाले.

धर्मराज आणि विदुरच्या अपेक्षेप्रमाणे नव्या सुनाही त्या दोघांच्या घरांतल्या वागवणात समरस झाल्या, व सर्वजण आता सुखाने राहू लागले.

देशविदेशीच्या दंतकथा (ग्रीस)

स्वतःच्याच कुऱ्यांची शिकार

ऑक्टियन हा एक गर्विष्ठ तरुण होता - त्याला आपल्या जलदगतीने धावण्याचा व शिकार करणेचा गर्व होता. अरण्यांतून तो इतक्या चपळाईने जाई की एक जादूगार असावा असे वाटे, एका जागी दिसता तेव्हाच दुसऱ्या दिसून लागायचा। शिकारीच्याबाबतीत तर त्याचा हात कुणी नसता, त्याचे श्रेय थोड्याफार त्याने उत्तमप्रकारे शिकवून केलेल्या शिकारी कुऱ्यांनाही हवे, ही कुत्री न थकता, सतत सावजाचा पाठलाग करीत असत, व जनावरांना ठार तरी मारीत किंवा मालकासाठी पकडून देत असत.

त्याकाळीं डायना ही अरण्याचारिणी वनदेवी मानली होती, एकदा ती अशी मुक्तपणे वनविहार करीत होती तिला ऑक्टियन हा साऱ्याच्या वेगाने पळत जाताना दिसला, तिला गंमत वाटली आणि तो वेग पाहून ती चकितही झाली. आपण ही असे जोरांत पळत सुटावे असा तिला मोह झाला. पण तिच्या जोडीने पळत जायला कुणी पैत्रीण नव्हती की अरण्यांत तपंडाव खेळायला इतर सख्याही नव्हत्या.

तिने ऑक्टियनला आपल्याबरोबर पळायला आमंत्रण दिले, त्याचा आनंद गगनांत मायेना, एका देवतेेशी स्नेह जुळणें हा मोठाच सन्मान होता. त्यानंतर दररोज दोघांची धावायची शर्यत होई, आणि या दोघांच्या मागून ऑक्टियनची कुत्री पण वेगांत धावत असत.

सुरुवातीला ऑक्टियन डायनाशी वागतांना आदराने, सावधानतेने वागत होता, पण जसे दिवस गेले, तसा तो थोडा धिटाईने व बरोबरीच्या

नात्याने वागायला लागला. पण म्हणतात ना, की 'अति परिचयात अवज्ञा!'

कधीकधी तो तिला सांगत असे, "मनांत आतं तर मी केव्हाही सहज जवळ पळून पुढे जाऊ शकेन, पण तुम्हाला मागे एकटे सोडून जावेसे यादत नाही." डायना त्याच्या बोलण्यावर नुसतीच हंसून पाहात असे. ती प्रत्युत्तर करीत नसे, कारण खरी परिस्थिती निराळी होती. ती देवता होती, त्यामुळे सीद्दी विजेच्या वेगाने पळू शकत होती, पण आपल्या दैवी शक्तीचा तिने चिनाकारण उपयोग केला नाही. त्या माणसाला कशाचा अचममित करायचे? अरण्यांत तो तिला थांगली सोबत करीत होता. तिने सूचना दिलेली होती की त्याने तिच्या अंगाला किंवा तिच्या आभूषणांना स्पर्श करू नये.

ऑक्टियनने यत्ना मान दोलाबली होती खरी, पण त्याने फारसे त्याला महत्व दिले नव्हते.

एकदा उन्हाळ्यांत, दुपारच्या वेळी, अरण्यांतल्या एका रमणीय रस्त्यावर डायना स्नान करीत होती. आसपासचे वातावरण मोहक होते, हजारो विविधरंगी फुले फुलली होती. त्या वनदेवतेकडे पाहून जणू ती हसत होती. ती फुले पाहून डायना खूप झाली व आनंदात गाणे गायला लागली.

खरं तर ती ऑक्टियनची अरण्यांत जायची वेळ नव्हती. शिवाय तिच्या स्नानाच्या वेळेला त्याने तिथे जाणे योग्य नव्हतेच. नेमके जे नको ते त्याने केले. शिकारी कुत्र्यांसह तो त्या अवेळी सरोवराजवळ गेला. कांठायरच्या एका दगडावर डायनाने आपले दामिने होते. त्याने त्या झगिन्यांना हात करताना दिसली, आणि तिला पाहून हंमला.

ती चकित झाली आणि अतिशय चिडली. तिने जादूचा मंत्र घालून त्या तरुणाचे एका हरणांत रूपांतर केले. आणि पुढे काय झालं असेल? अचानक, त्याच्या कुत्र्यांना हरणाचा वास आला. त्यांनी त्या हरणावर झडप घातली. ते हरीण म्हणजे ऑक्टियन होता. तो जोरांत पळत सुटला. पण त्यानेच शिकवलेली ती हिंस्र कुत्री जास्त चपळ ठरली.

त्यांनी त्याचे तचके तोडून त्याला ठार केले. अशा रितीने एका देवतेची व एका मानवाची मैत्री संपुष्टात आली.

(पृ. ८६)

चांदोबा

वाचकांसाठी कथास्पर्धा

सर्वोत्कृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

खालील गोष्ट वाचा :

परमशिवाच्या मुलांना एक पक्षी फाळ्याची फार इच्छा होती. तो बाजारांत गेला आणि एखाद्या चांगल्या पक्ष्याचा शोध घेऊ लागला. वेळ तपास केल्यानंतर त्याला एक गोंडस पोपट पिंजऱ्यात ठेवलेला दिसला. दुकानदाराने त्या पोपटाची किंमत शंभर रुपये सांगितली.

"पण शंभर रुपये म्हणजे फार जास्त होतात!" परमशिव कुरकुरला.

"साहेब, तुम्हाला काही शंका यादत असेल तर या पोपटानाच विचार ना!" दुकानदार म्हणाला.

परमशिव पिंजऱ्याजवळ गेला. "तुम्ही किंमत शंभर रुपये आढे का?"

"शंका" पोपटाचे होते. परमशिवाने शंभर रुपये दिले तो पोपट त्याने घरी नेता.

मुलांना झाला. पण परमशिवला मात्र आपली कसबणूक झाली असेच होते.

परमशिवाला असे वाटण्याचे काय कारण होते?

त्याने पोपट पल कां?

मुलांना कुररा पक्षी मिळाला कां?

तुमची प्रतिक्रिया १००-१५० शब्दांत लिहा. गोष्टीला समर्पक शीर्षक वा. खालील फुपन भरून त्याबरोबर तुमची प्रवेशिका पाठवा. धाकटावर "वाचा नि सुचवा" असे जर लिहा.

शेवटची तारीख : ३१ जुलै २००५

वांच :
जन्मतारीख :
घरचा पत्ता :
पिनकोड :

पातकांची सही

स्पर्धकाची सही

CHANDAMAMA INDIA LIMITED

82 Defence Officers Colony, Ekkatuthangal, Chennai - 600 097.

मंत्राचा महिमा

ज्यावेळी ब्रह्मदेव काशीवर राज्य करत होते, त्यावेळेस बौधिसत्त्वांनी एका गांवात चांधाराच्या रुपांत जन्म घेतला. आपला व्यवसाय करत असतानाच ते एका ऋषीच्या आश्रयाला जाऊन राहिले व त्यांच्याकडून त्यांनी एक अपूर्व असा मंत्र शिकून घेतला.

त्या मंत्राच्या प्रभावानी बौधिसत्त्व कोणत्याही वेळी कोणत्याही आंब्याच्या झाडावर आंबे लागल्याचे दाखवू शकत होते, ते रोज सकाळी एक बांकडी काठी खांधावर घेऊन जंगलातील एखाद्या आंब्याच्या झाडापाशी जात व झाडापासून सात फुटांवर उभे राहून एक मंत्र म्हणत. त्यानंतर त्या फांधांवर मंत्रून ठेवलेले पाणी शिंपडत. दुसऱ्या क्षणीच त्या फांधांतून नवीन कोंब फुटून त्यावर हळूहळू फुले येऊन आंबे लागत.

एक दिवस बौधिसत्त्व असेच जंगलात जाऊन आंब्याच्या झाडावर फळे उगवण्याचे काम करीत असताना, काम मिळविण्याचा शोध करीत असलेला सुनंद नांवाचा एक तरुण ब्राह्मण त्यांना

दिसला. तो तरुण असलेल्या अग्रहार गांवचा रहिवासी होता. त्याला तिहायला बाचायला जांगले नव्हते, पंतु नेहमीच असे स्वप्न असे की, कोणत्यातरी कृपा होऊन पंडित व्हावे व सोने, चांदी, संपत्ती मिळून आपण आयुष्यभर वैभवात रहावे. बौधिसत्त्व जंगलातून घरी परत आले, तेव्हा त्या तरुणांनी हातांतील काठी व आंब्यांनी भरलेली टोपली आत घरामध्ये नेऊन पोहोचवली व नंतर आपली ओळख करून देत त्यांच्या घरातील सर्व कामे मोठ्या आशेने करण्याचे धाडस दाखवले.

थोडे दिवस लोटले. एके दिवशी बौधिसत्त्व आपल्या बायकोला म्हणाले - "तुला माहित आहे कां? हा मुलगा कां येऊन राहिला आहे?" त्याच्या मनांत बाराही महिने आंब्याची निर्मिती मंत्र शिकण्याची इच्छा आहे. हा खूप लोभी आहे. मी त्याला हा मंत्र शिकविला तर तो मंत्र झाच्या थोडेच दिवस येईल."

सुनंदच्या कामावर बौधिसत्त्वांची बायको खूप खूष होती. तिला सुनंदची दया आली. तिने एक दिवस आपल्या पतीला सांगितले - "हा मुलगा आपल्या घरचे सर्व कामकाज करतो, तेव्हा मंत्र त्याला कां उपयोगी पडणार नाही? आणि जर मंत्र उपयोगी पडणार नसला, तर तो त्याचा दोष होईल. तेव्हा तुम्ही त्याला जरूर मंत्रविद्या शिकवा."

बौधिसत्त्वांनी थोडा वेळ विचार केला व त्यांनी आपल्या पत्नीच्या विचारांशी सहमत दाखवून त्याला मंत्रविद्या शिकविण्याचे ठरवले.

दुसऱ्या दिवशी बौधिसत्त्वांनी त्या मुलाला बोलावून म्हणाले - "मुला, हा एक अपूर्व मंत्र आहे. हा तुला उपयोगी कारणासाठी केलास, तुला पुष्कळ धन मिळून सुखी होशील. परंतु एक गोष्ट लक्षात ठेव. तुला या मंत्राचे विचारले, ते तू कोणालाही सांगता उपयोगी नाही. आणि कां तू ते रहस्य सांगितलेस, तर तू महिमा नाहीस."

मंत्रविद्या शिकून सुनंद आपल्या घरी परत व आंब्याची सृष्टी करून धन कमावून तो दिवस घालवू लागला.

तऱ्हेने आंब्याचे दिवस नसतानाही जे आंबे विकले जात होते, त्यांतील एक आंबा काशीच्या राजाच्या हाती गेला. त्याला अत्यंत आश्चर्य वाटले. त्यांनी आंबे निर्माण करणारा कोण आहे? त्याचा अर्थटिकाणा शोधून त्याला बोलावणे धाडले. सजोनी सुनंदला विचारले - "तू चांदोबा

आंब्याचे दिवस नसतांनाही आंबे कसे निर्माण शकतो? ही दैवी शक्तिही नाही आणि मानवी शक्तिपण नाही. खरे फाय ते कारण सांग."

सुनंद अत्यंत आनंदून म्हणाला - "राजा, आंबे ऋतु नसतानाही मी उत्पन्न करू शकतो. त्याचा एक महामंत्र आहे. त्या मंत्राच्या मुळे मी आंब्याचा ऋतू नसतानाही आंबे निर्माण करू शकतो."

हे उत्तर ऐकून राजाला अत्यंत आश्चर्य वाटले व राजा म्हणाला, "असं होय! तर अशी गोष्ट आहे! माझ्या मनांत त्या मंत्राची शक्ति खंतः पहाण्याची इच्छा आहे, तर तू माझ्या बागेतल्या आंब्याच्या झाडावर आंबे निर्माण करून दाखवू शकतोस कां?"

सुनंदने खुशीने होकार दिला. दुसऱ्या दिवशी राजा आपल्या सर्व परिवारासह बागेत येऊन पोहोचला, तेव्हा सुनंद एका आंब्याच्या

झाडापासून जरा लांब उभा होता. त्याने मंत्रपाठ करून कमंडलूतले पाणी आंब्याच्या झाडाच्या फांद्यांवर शिंपडले. तत्क्षणीच शेकडो आंबे झाडावरून खाली पडू लागले.

ही अद्भुत गोष्ट राजा व त्याचा परिवार आश्चर्यचकित होऊन पाहू लागले. राजाने सुनंदची प्रशंसा करून सत्कार केला.

त्यानंतर राजाने सुनंदला विचारले - "ही महिती जाणणारा महाज्ञानी कोण आहे?"

सुनंदला काय उत्तर द्यावे कळेना, त्याच क्षणी त्याला बोधिसत्त्वानी सांगितलेली गोष्ट आठवली, की त्याचे रहस्य सांगितले तर त्या मंत्राचा महिमा नाहीसा होईल. त्याने विचार केला की जी गोष्ट पाठ करून ठेवली आहे ती कशी फाय नाहीशी होईल? तेव्हा राजाला मंत्रविद्या कोणाजयळून व कशी आत्मसात केली, सारा वृत्तांत सुनंदने सांगितला.

त्यावर राजाने सुनंदचा उपहास केला व म्हणाला - "अरेरे, अशी चांगली विद्या तू एका चांभाराकडून शिकला आहेस, चांगला ब्राह्मण वंशात जन्माला येऊन तू इहलोकांच्या सुखाच्या

लालसेने स्वधर्म पण विसरून गेलास? ही फार मोठी चूक केली आहेस."

असे राजाच्या तोंडी ऐकताच सुनंद तळित होऊन, मान खाली घालून, निमृगणे धरी निघून गेला. थोडे दिवस उलटून गेले. एके दिवशी कशरीच्या राजाच्या मनांत अने खाण्याची इच्छा झाली. तेव्हा त्यांनी सुनंदला बोलावून घेऊन आपली इच्छा सांगितली, त्यावर सर्व लोक राजाच्या समेत येऊन पोहोचले.

सुनंदने पूर्वीप्रमाणेच आंब्याच्या झाडापासून जरा लांब उभे राहून मंत्र प्रयत्न केला. परंतु पाठ केलेला मंत्र त्याला कितीही आठवायचा प्रयत्न केला तरी आठवेना. तेव्हा सुनंदला समजून आले की गुरुचे म्हणणे अयमानिते, हा परिणाम मंत्रविद्या निघून जाण्याशी आहे. म्हणून मंत्राचा महिमा निघून गेला.

राजाने आश्चर्याने झाडाकडे पाहिले. तेव्हा सुनंदनी सांगितले - "राजा, मी गुरुची आज्ञा मोडली व त्यामुळे मी मंत्रविद्या विसरलों." असे म्हणून चिंतापूर्ण चेहऱ्यांनी सुनंद आपल्या घरी परत गेला.

विष्णुपुराण

युद्धमूवीवर दोन्ही सैन्यांच्या मधोमध श्रीकृष्णाने अर्जुनाचा रथ नेऊन उभा केला.

अर्जुनाने कौरवांच्या सैन्यावरून फिरीपिली. कडील बांधव, गुरुवर्य, आचार्य आणि भावांप्रमाणे असलेले प्रिय मित्र, सर्वजण त्यांच्याबरोबर लढण्याकरिता तयार झाले होते. त्यांना पहाताच त्याचे मन विदीर्ण झाले - "काय हे! राज्य मिळविण्याकरिता आपल्या प्रिय बांधवांचाच वध करावयाचा? नाही, नाही! द्राष्टी हत्या करून मिळविलेले राज्य मला नको. मी असे करण्याकरिता अजिबात लढणार नाही."

निरुत्साही होऊन तो रथाच्या पाठीमागे टेकला. त्याच्या हातांतून धनुष्यबाण शिंग खाली पडले. त्याचे मन दुःखी होऊन शोकसागरत बुडून गेले.

श्रीकृष्णाने अर्जुनाची मनःस्थिती पाहून त्याला समजावीत म्हटले - "हे अर्जुन! युद्धमूवीवर बिवेक

घालवून अस्त्र-शस्त्रांचा त्याग करणे, म्हणजे क्षत्रिय धर्माचा अपमान केल्यासारखे आहे. राज्याकरिता केलेचा मान ठेवून, कर्तव्याचे पालन करणे, म्हणजेच सर्वांत मोठा धर्म आहे.

खरे पहाता परमेश्वर हा कर्ता आहे. फक्त मनुष्य त्याचे निमित्तमात्र आहे, अधर्म व अन्याय ह्यांचा नायनाट करून सत्य व न्याय ह्यांची स्थापना करणे, हे नर-नारायण ह्यांच्या हातातील खेळणे आहे."

जेव्हा जेव्हा जगातील दुष्ट लोकांची संख्या वाढते, तेव्हा सत्य व धर्माचा नाश होतो. तेव्हा दुष्टांचा संहार करून सत्य व धर्माची स्थापना करण्याकरिता प्रत्येक युगांत विष्णू अवतार धारण करतो. तेव्हा त्याच अवतारांत मी आहे, असे समजून माझे स्मरण कर, व मला शरण येऊन मी सांगने त्या अनुसाराने वाग. तू तुझे कर्तव्य

कर, त्याचे फळ माझे समज," ■ उपदेशाने अर्जुनाचे मन पालटले. तो श्रीकृष्णच नारायण आहे असे समजू लागला. म्हणून श्रीकृष्णाने त्याची शंका निवारण करण्याकरिता आपले विराटदर्शन अर्जुनाला घडविले.

कृष्णाच्या विराट रूपांत त्याला जगांतील सुष्टीची स्थिती व प्रलय एकापाठोपाठ नजरेस पडले. कर्ता, कर्म व क्रिया, त्या तिन्ही स्थित्यंतरात त्याला परमेश्वराच्या अगाधलीला दिसल्या. सर्व सुष्टी नाहीशी करणारा महाकाल पण त्याला दिसला.

ते सर्व पाहून अर्जुनाचे मन शांत झाले. त्याचे शंकासमाधान झाले. "श्रीकृष्णच माझ्याकडून करून घेत आहेत. मी केवळ एक यंत्र आहे." त्या विचाराने अर्जुनाच्या शरीरांत एक प्रकारचे चैतन्य पसरले. तो उत्साहाने उठला. त्याने

आपले गांडीव धनुष्य व तुणीर घेऊन शंख वाजविला.

दोन्ही बाजूंनी सैन्य एकमेकांवर सिंहासारखे तुटून पडले. अठरा दिवस धनघोर युद्ध झाले. युद्धांत पाण्डवांचा जय झाला.

शान्तीदूताच्या रूपाने श्रीकृष्णाने जी भविष्यवाणी केली ती खरी झाली. भीमाने आपली प्रतिज्ञा पूर्ण केली. त्याने द्रौपदीचा भोकळ्या केसांचा आंबाढा धातला.

अभिमन्यूच्या रूपाने कालनेमीने वीरगति प्राप्त केली. कर्णाच्या अंगातून राहस्य कवचाचा अंश निघून शिवांत विलीन झाला. अर्जुन व कृष्ण हे दोघे नर-नारायणाच्या अवताराने पूर्ण झाले. विष्णूनी भूदेवीला दिलेल्या वचनाप्रमाणे पृथ्वीवरचा वाणाचा भार केली ■■■.

धृतराष्ट्राचे ■■■ हृदय दुयोधनाच्या मृत्यूच्या शोकाने विचकल झाले. त्यामुळे त्याने आपल्या मुलाच्या वधाच्या ■■■ घेण्याकरीता भीमाला भेटण्याची इच्छा व्यक्त केली. श्रीकृष्णाने ते अंतर्मनाने जाणले व एक तोखंडाचा भीमाचा पुतळ्या बनवून त्याच्यासमोर ठेऊन उभा केला. धृतराष्ट्राने त्याला मिठीत घेऊन मारण्याकरीता दाबले. तेव्हां त्या तोखंडाचे तुकडे तुकडे झाले.

गांधारीने पुत्रशोकाने त्याला ■■■ दिला - "हे कृष्णा, कौरवांच्या पाठोपाठ तुझ्या यादव-वंशाचा पण समूळ नायनाट होईल."

श्रीकृष्णाने हसत म्हटले - "गांधारी! तू महासती आहेस. तुझे वचन छोटे ■■■ नाही. नियती काय घडवेल तेच तुझ्या तोंडून बाहेर पडले."

द्रौपदीच्या झोपलेल्या पांजी मुलांचा वध द्रोणाचार्याचा मुलगा अश्वत्थामा याने केला होता. त्यामुळे द्रौपदीच्या सांगण्यावरून अर्जुन व श्रीकृष्णाने अश्वत्थामाला द्रौपदीसमोर आणून उभे केले.

द्रौपदीने अश्वत्थामाला सोडून देत म्हटले - "तुला झिजून झिजून मरण येणेच उत्तम." श्रीकृष्णाच्या सांगण्यावरून अर्जुनाने अश्वत्थामाच्या डोव्यातील काही भाग काढून ■■■ त्यामुळे तो वेडवासारख्या मामांसिक रोगाने ग्रसित झाला.

अश्वत्थामाने ■■■ समूळ नायनाट ■■■ इच्छेने उत्तरेच्या पोटांतील गर्भावर अस्त्राचा प्रयोग केला होता. त्यामुळे तिच्या पोटातून मेलेला मुलगाच बाहेर आला. श्रीकृष्णाने आपल्या पायाने दाबून त्या बाळकाची प्राणाची पोरखा केली, आणि ■■■ नवे जीवदान दिले. त्यामुळे त्याचे नाव परिक्षित ठेवले गेले. त्यानेच पुढे पांडवांचा वंश सांभाळला.

बाणांच्या गादीवर पडलेले पितामह भीष्म इच्छा मृत्यूमुळे उत्तरायणाकरिता वाट पहात होते. मृत्यूच्या तोंडात असतानासुद्धा युधिष्ठिराला त्यांनी राजधर्माचा उपदेश केला. उत्तरायण येताच त्यांनी देहत्याग केला व ते नक्षत्रांमध्ये जाऊन विलीन झाले.

युधिष्ठिराचा राज्याभिषेक झाला. त्याच बरोबर अश्वमेध यज्ञाची तयारी सुरू झाली.

जेव्हा श्रीकृष्ण ■ यादववीर कुलदेवराज आले होते, तेव्हा द्वारकेमध्ये त्यांचे प्राबल्य नसल्यामुळे अंदाधुंदी माजली होती. द्वारकावासी घमेडी व

अविचारी बनले होते. भुव्वाच्या सुरवातीलच यत्तराम तीर्थाटनाकरिता द्वारकेमधून बाहेर गेला होता.

एकदा द्वारकेमध्ये विश्वामित्र ऋषी आले. तेव्हा द्वारकावासी घमेडी व मूर्ख लोकांनी सांबाळा एका गर्भार बाईचा बेष घालून त्यांच्यासमोर गेले व गंमलीने विचारले, "रचामी, सांगा ह्या गर्भारशी बाईला मुलगा होईल कां मुलगी?"

विश्वामित्रांनी थड्या स्वरात क्रोधाने शाप देत म्हटले - "मूर्ख व दुष्ट यादववंशीयांनो, हिच्या गर्भातून एक मुसळ निर्माण होईल. ते सर्व यादव वंशाचा नाश करेल."

ते सर्व उलट बघेष्ट करत होते. परंतु सांबाने खीचेष्ट काढून टाकला. तेव्हा खरोखरी एक मुसळ बाहेर पडले. ते पाहून सर्व यादववंशी लोक घाबरून गेले.

कांही दिवसांनी युद्ध संपल्यावर श्रीकृष्ण हस्तिनापुरातून द्वारकेला परत आले. तेव्हा यादव लोकांनी ती श्रीकृष्णाला सांगितली. श्रीकृष्णाने त्या मुसळाचे अत्यंत बारीक बारीक तुकडे करून समुद्रांत फेकून द्यावयास सांगितले.

त्यातील एक बारीक तुकडा समुद्रातील एका माशाने गिळला, ती मासोळी एका व्याधाच्या हाती लागली, व व्याधाने त्या मासोळीच्या पोटातील तो लोखंडाचा तुकडा आपल्या बाणाला बसविला. अखेर त्या बाणानेच श्रीकृष्णाचा अंत झाला.

इतर सर्व तुकडे पाण्याच्या प्रवाहाबरोबर वाहात जाऊन कांठाला एकत्र येऊन पडले. तेथे गवताच्या रूपाने उगवले.

कांही वर्षांनी द्वारकेतील सर्व यादव पुरुष लोक गमतीजमती करीता समुद्र किनाऱ्यावर गेले असतांना सर्पांनी मनसोक्त दारू प्याली. व

प्रत्येकाला गुंगी चढली. प्रत्येकजण आपापल्या बदाया मारू लागला. शेवटी प्रत्येकाने जवळचे गवत उपटून एकमेकांस मारण्यास सुरवात केली व त्याने सर्वजण मरण पावले.

ऋषींचा शाप सारा झाला. त्या मुसळानेच यदुवंशाचा सर्वनाश झाला.

जेव्हा रतनमाला ही घटना समजली. तेव्हा तो विवर्ण होऊन जंगलामध्ये जाऊन समाधिस्त झाला. त्याने योगाच्या बलाने आपले शरीर त्याग केले व शेषनागाच्या रूपाने तो बैकुंथत जाऊन पोहोचला.

श्रीकृष्णाने यदववंशाकरीता समुद्राकडे जमीन मागितली होती. समुद्राला दिवसाच्या करावयाची त्यामुळे कृष्णाने अर्जुनाकडे निरोप - "तू ताबडतोब द्वारकेला येऊन येथील मुले, महातारे व बायका यांना घेऊन घेऊन जा.

श्रीकृष्णाने आपला प्रिय उद्भव याला परमतत्वाचा उपदेश दिला आपले खरे रूप दाखविले.

शेवटी श्रीकृष्ण समुद्रकिनारी जाऊन आपल्या बांसरीवर दिव्य असे वेणुगान बाजवू लागला. त्याच्या बांसरीवर हिन्दोल, यमुना-कल्याणी व देवगान्धार राग निघाले. सर्व आसमंत तरतरून उठला. समुद्राचे पाणी शांत झाले. त्यानंतर विश्रांतीकरिता श्रीकृष्णाने जवळच्याच एका झाडाच्या सावलीत उभे राहून आपले पाय पसरले. एका व्याधाने दूरूनच पायाला हरणाचा पाय समजून बाण सोडला. तो बरोबर पायाच्या तळव्याला लागला. तो बाण तोंच होता.

पोटातून मुसळाचा तुकडा काढून व्याधाने बाणाला लावला होता. श्रीकृष्णाचा शेवटही त्याच मुसळाच्या तुकड्याने झाला व पूर्ण यादव वंशाचा संहार झाला.

एकदा हिंदुत हिंदुत दुर्वास ऋषि द्वारकेला आले होते. तेव्हा त्यांनी श्रीकृष्णाकडे स्थाप्यासाठी खीर मागितली. नंतर रागाने त्याला स्वतःच्या अंगभर खीर लावायला सांगितली. तेव्हा श्रीकृष्णाने चुकून आपला पायांचा तळव्या सोडून सर्व ठिकाणी खीर लावून घेतली. तेव्हा दुर्वासानी श्रीकृष्णाला सांगितले, तुला फक्त तळव्यापासूनच प्राणांची भीती व होऊ शकतो. शरिराचा बाकी भाग माझ्या ऋदानाने तोखंडाचा झाला आहे.

तळव्याला बाण त्यातून रक्ताच्या धारा वाहू लागल्या. थोड्या वेळाने शिकारी

आपली शिकार घेण्याकरिता जवळ आला. तेव्हा श्रीकृष्ण वेदनेने कण्हत असतना पाहून त्याला रडू येऊ लागले.

श्रीकृष्णाने व्याधाला समजावत म्हटले - "तू माझ्याकरिता दुःख करू नकोस. रामावताराला मी झाडाचा बुंधा घेऊन वालीला मारले होते. तेव्हा तू त्यावेळेस वालीचा मुलगा जंगद होतास. त्यामुळे ह्या जन्मांत माझ्यावर तू सूडाचा बंदला घेतला आहेस. कर्माची फळे भोगावीच लागतात. त्यामुळे तू काळजी करण्याचे कारण नाही." असे म्हणत त्याने रामावतारातील स्वतःचे स्वरूप त्याला प्रत्यक्ष दाखविले. रामाचे दर्शन होताच त्याला आपले पूर्वयुध्य आठवले. तो रामतल्लीन होऊन गेला.

तेवढ्यांत श्रीकृष्णाचा सारथी त्याच्या

शोधार्थ तेथे येऊन पोहोचला व श्रीकृष्णाला त्या स्थितीत पाहून हुंदके देऊन रडू लागला. श्रीकृष्णाने त्याला दिलासा देत म्हटले - "तू ताबडतोब द्वारकेमध्ये जाऊन यादव लोकांना द्वारकेमधून निघून जावयास सांग. अर्जुनाला जाऊन माझा निरोप सांग, की त्याने यादव वंशातील सर्व स्त्रियांना हस्तिनापुरात घेऊन जावे व उद्धव व अक्रूराला माझा आशीर्वाद कळवावा."

श्रीकृष्णाने परत एकदा आपल्या मुरलीमधून स्वर काढले. तो एक अद्भुत व अपूर्व असा राग होता. नंतर शरीराच्या अगाध लीला समाप्त करून विष्णूच्या दिव्य रूपांत तो वैकुण्ठाला गेला.

श्रीकृष्णाने देहाचा त्याग केल्याबरोबर समुद्राचे पाणी उसळू लागले. समळी द्वारका पाण्यात बुडाली. छानंतर नवीन युगाचा प्रारंभ झाला - "कलियुग." श्रीकृष्ण स्वर्गात गेल्यानंतर उद्धवाने त्याच्या आदेशाने प्रत्येक लोकांच्यात श्रीकृष्णाच्या भक्तिचा प्रसार केला.

श्रीकृष्ण मनुष्य रूपांत विष्णूचा अवतार होता. व आपल्या अनेक अगाध लीलांच्या द्वारे लोकांच्यात ईश्वरभक्तीचा संचार करण्यास आला

होता. तो विष्णूच्या अंशाचा भाग होता. त्यामुळे तो त्रिकालदर्शी सर्वज्ञ होता. त्याच्या अवताराचा मुख्य हेतू म्हणजे, दुष्टांचा संहार करणे, सदाचरण करणाऱ्यांचे रक्षण करणे, व न्याय बरोबर एक नवीन आदर्श लोकांपुढे ठेवणे. त्यांनी स्वतःच्या विचारांनी एक चांगला आदर्श सर्वासमोर ठेवला.

कलियुगाचा आरंभ झाला, तेव्हा त्यांना कळून आले की कलियुगांत माणसांच्या हातून इतकी बुरा पापे घडतील की माणसाची क्षीण होत जाईल. त्यामुळे त्यांनी माणसाच्या गुणिकरीता सरळ मार्गाचा अवलंब केला. तो म्हणजे भक्तिमार्ग.

कृष्णावतारातील एक महान भेट म्हणजे गीता. महासागरात बुडणाऱ्या कलियुगातील माणसांना एकमेव राहारा अभ्युपगम आहे. तो म्हणजे ग्रंथात स्वतः देवांच्या लोंढून मिघालेले अमृतवचन सर्व वेदांतील सास्त्या आहे.

गीतेच्या महाननेच्याबद्दल कोण्या पंडित विद्वानांनी सांगितलेले बरोबरच आहे. वेद वेदान्त ह्या गर्द आहेत. श्रीकृष्ण म्हणजे दूधवाला गयली आहे, व अर्जुन मूल आहे. तो गीतारूपी अमृत पान करतो आहे.

हरवलेली आंगठी

एक राजाच्याकडे व मल्ल, हे दोन विश्वासू होते. राजाला इतु जास्ती आवडत होता आणि मल्लचा तो करीत होता.

एके दिवशी राजाने दोघांना बोलावून सांगितले, "तुम्ही सुटी घेऊन आपापल्या घरी. तीन दिवसानंतर एक मेळा भरणा आहे. त्या दिवशी मात्र तुम्ही दोघेही अवश्य या. घ्या, तुमच्यासाठी बक्षीस आहे." आणि राजाने इतुला एक मोठा दगड दिला आणि मल्लला एक मोठा सुरणाचा दिला. दोघांनी राजाला प्रणाम केला व ते घराच्या बाटेला लागले.

राजाने इतुला एक मोठा दगड दिला म्हणून इतु मनोमन राजावर नाराज होता. तो मल्लला म्हणाला, "हा मिकार दगड मी घरी कशाराठी घेऊन जाऊं? इथेच झाडीत कुठे तरी हा फेकून देतो."

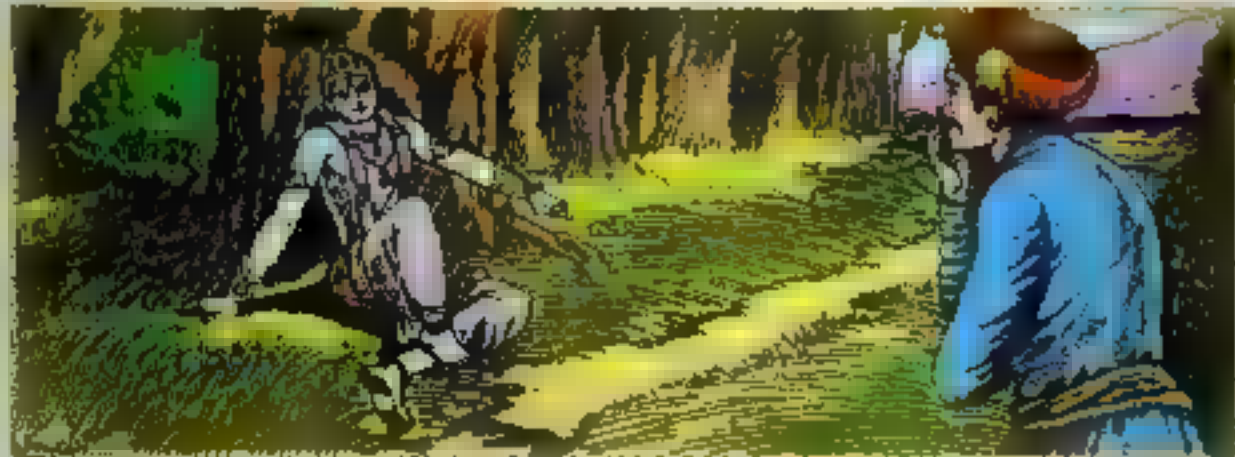
"नाही, नाही, असं करू नकोस. हा सुरण उचतायला मलाही जडच होतोय. आपण या यस्तू बदलू या." मल्ल म्हणाला. दोघांनी आपापली बक्षिसे एकमेकांना दिली.

इतुने तो कंद शिजवून खाह्या. मल्लने तो दगड रात्री चांदण्यात निरखून पाहिला. तर त्याला त्या दगडांतल्या चिरेत कांहीतरी चमकत असावे असे वाटले. त्याने तो दगड फोडला. त्यांत मोठ्या कौशल्याने सोन्याचे दागिने बसवलेले होते ते बाहेर आले.

राजाने केलेला पक्षपात मल्लला लगेच समजला. ते दागिने इतुलाही होते, तरीसुद्धा मल्लने ते स्वतःकडे ठेवले.

तीन दिवसानंतर मेळा सुरू झाला. त्यादिवशी राजबाड्यांत मनोरंजनाचे कार्यक्रम होते. त्यानंतर मेजवानी होती. भोजनाला बरेच लोक आले होते. राजाने सर्वांची नीट विचारपूस केली. त्यावेळी मल्लच्या आंगावर चार सोन्याचे ठळक दागिने पाहून राजाने विचारले, "हे अलंकार तुला कुठे मिळाले?"

मल्लने राजाला खरी गोष्ट सांगितली. त्या दगडाचे मोल समजले नाही म्हणून इतुने तो दगड मल्लला उगीच दिला, त्याबद्दल इतुने राजाची

क्षमा मागितली, राजाने झुल्ला क्षमा केली, पण त्याने महाराजा बंधू करायचा निश्चय केला.

मेजवानी संपल्यानंतर जेव्हा सर्वजण निरोप घेऊ लागले, तेव्हा महाराजे राजाला सांगितले, "मी हे अलंकार घातले आहेत, त्यानडल आपण मला क्षमा करावी. आम्हाला जी बक्षिसे मिळाली, ती आम्ही बदलून घेतली. झुल्ला व त्याच्या बायकोने सुरणाचा कंदा खाऊन संपवला."

"मी तुला क्षमा केली आहे, त्याचं प्रतीक म्हणून मी तुला ही आंगठी बक्षिसादाखल देतो आहे. ती तू अगदी सुरक्षित ठेव आणि पुढल्या आठवड्यांत मला दाखव, पण सक्षांत ठेव की जर तू ही हरवलीस, तर मात्र तुला मृत्युदंडाची शिक्षा दिली जाईल." राजाने सांगितलं.

महाराजा सक्षांत आले की राजा त्याच्याशी कपट करतोय, व त्याचा कांटा काढण्याच्या

प्रयत्नांत आहे. म्हणून आंगठी त्याने मोठ्या शिताफीने नीट लपवायचे ठरवले. पण त्याच्या झोंपडीत आंगठी लपवण्यासाठी एवढी चांगली जागा नव्हती.

शेवटी, जेव्हा रात्री त्याची पत्नी व मुलगा झोंपी मेले, तेव्हा त्याने घराच्या मातीच्या भिंतीत लहानसे भोक पाडले, त्यांत आंगठी नीट ठेवली आणि ओल्या मातीने भोक बुजवून टाकले. त्याच्यावर त्याने इतके छान गुळगुळीत लिपण केले की कुणालाच ती जागा सहजगत्या आली नसली.

सकाळपर्यंत तो ओलावा सुकला आणि ती जागा भिंतीसारख्या रंगरचीय दिसू लागली. महाराजे तेव्हा की आता त्याच्या जिवाला काही धोका नाही.

या घटनेनंतर दोन दिवसांनी राजाने महाराजा पत्नीला बोलावून सांगितले, "तुझ्या नवऱ्याने ती आंगठी कुठेतरी लपवून ठेवलेली आहे. ती मला आणून दे. मी तुला बरेच सोनेनाणे देईन. पण ही गोष्ट तू तुझ्या नवऱ्याला मुळीच सांगायची नाहीस. जेव्हा तो बरेच सोने, दागिने पाहील, तेव्हा तो आश्चर्यचकित होईल."

महाराजा बायकोला हे माहीत नव्हते की राजा तिच्या नवऱ्याचा घेण्याच्या विचाराने ती आंगठी मागतो आहे. तिने घराचा कानाकोपरा शोधला, पण तिला आंगठी मिळाली नाही.

संध्याकाळी नवरा घरी परत आल्यानंतर तिने विचारले, "तुमच्याजवळ ती आंगठी होती ना, ती कुठे आहे?"

महाराजा वारलं की तिने ती आंगठी बघितलीय.

म्हणून तो म्हणाला, "ती मी भिंतीत लपवून ठेवलीय."

दुसऱ्या दिवशी महाराजा निघून गेल्यावर तिने सगळ्या भिंती नीट निरखून पाहिल्या. शंका आली तिथे खणले आणि शेवटी तिला ती आंगठी सांपडली. तिने पटकन ते भोक लिपून बुजवले, आणि आंगठी घेऊन घाईघाईने राजपाड्यांत गेली.

राजाने आंगठी घेतली आणि त्याच्या बदली तिला पिशाचीभर सोने दिले. ती फारच खुश झाली. घरी गेल्यावर ती घेली तिने घराच्या मागील बाजूला जमिनीत धुली.

आठवडा संपला. राजाचा एक सेवक महाराजा घेऊन म्हणाला, "राजाने तुला आंगठी घेऊन तोंक आहे."

महाराजे झोंपडीत आंगठी शोधली. जेव्हा ती आंगठी हरवली आहे हे त्याच्या लक्षांत आले,

तेव्हा तो ओरडायला लागला, "आता माझे आयुष्य संपत आले!"

त्याने बायकोला बोलावून विचारले, "आंगठी कुठे तरी तू बघितली होतीस का?" पण नवरा मारील या भीतीने तिने सरळ सांगितलं की तिने आंगठी बघितलीच नव्हती.

महाराजे निराश झाला. जड पावलांनी तो राजाकडे जाऊन म्हणाला, "महाराज, मी आंगठी दाखवू शकत नाही."

"तर मग तुझा मृत्यू अटळ आहे." राजाने सुनावले.

"महाराज, ही शिक्षा उद्यापर्यंत पुढे ढकलावी. तोपर्यंत मी माझी सारी कामे आटोपून ठेवतो." महाराजे राजाला विनंती केली.

"चरं तर, त्या मांगांना सकाळी तुझ्या घरी पाठवीन," राजाने सांगितलं.

महने हलाश होऊन घराची वाट घरली. तो फारच कष्टी झाला होता. त्याने विचार केला, "नाहीतरी उद्यां मी मरणारच आहे, तेव्हा आजच एक मोठा मासा पकडतो, छानपैकी शिजवून आनंदाने जेवण करता येईल!" आणि त्याने आपल्या कमरेच्या पट्ट्यांतून बांधलेला एक गळ काढला नि तो पाण्यांत फेकला.

थोड्याच वेळांत त्या गळाला एक मोठा पांढरा मासा अडकला. महू तो मासा घेऊन घरी गेला, तर काय, त्याची बायको घरांत नव्हती.

म्हणून त्याने मोठा सुरा घेऊन ती मासा धिरला. त्याचे डोळे चमकले आणि तो किंचाळला, "आंगठी आहे, ही राजाची आंगठी आहे."

ती आंगठी घेऊन महू भेटायला धाबतच सुटला. रस्त्यांत जो भेटेल, त्याला तो सांगत होता, "मला वाटलं, माझा शेवट आला, पण मी बांचलो!" जेव्हा तो राजाकडे पोचला, तेव्हा त्याच्यापाठोपाठ अनेक माणसेही जमली होती.

महू आपल्या मित्रांसह राजासमोर गेला व

म्हणाला, "महाराज, ही घ्या आंगठी! आता माझ्या मृत्युदंडाची शिक्षा रद्द करा."

सर्वांच्या समक्ष राजाला महूची शिक्षा रद्द करावी लागली. ती आंगठी महूच्या हातांत कशी आली हे कांही राजाला समजलं नाही. कोणती दैवी शक्ती त्याला मदत करत असावी? त्यानंतर मात्र राजाने कधी महूवर अपकार करण्याचा प्रयत्न केला नाही.

वास्तविक त्याचं असं की महूच्या पत्नीने जेव्हा ती आंगठी राजाला दिली, तेव्हा राजाने आपल्या तिघईक ठेवली होती. रात्री एका उंदराने तिघईवर उडी मारली आणि ती आंगठी उडून जमिनीवर ठेवलेल्या पाण्याच्या घड्यांत पडली.

दुसऱ्या दिवशी रोजच्याप्रमाणे राजाच्या सेवकाने त्या मातीच्या घड्यांतले उरलेले पाणी नदीच्या काठावर जाऊन नदीत ओतले, आणि ताजे पाणी घड्यांत भरून आणले. राजाला कांही हे माहीत नव्हतं. त्यामुळे ती आंगठी महूच्या हातांत पुन्हा कशी आली याची खरी गोष्ट त्याला कधीही समजली नाही.

भारतांतली आग्रसिद्ध स्थळे :

चेट्टिनाड परंपरा

दक्षिण भारतांतला चेट्टियार समूह सामान्यतः "नाडुकोट्टे" (गांवराज दुर्ग) या विशेषणाने ओळखले जातात. त्यांची आतिशयाने घरे इतकी प्रशस्त आहेत की स्थानिक लोक आश्चर्यचकित होतात. कारण ही घरे कितल्यासारखीच असतात. कल्पना करा की एखाद्या घराला हजार खिडक्या असल्या तर? हे असे घर तुम्हाला कार्लकुडीमध्ये पाहाता येते. ही पूर्वी चेट्टिनाडची राजधानी होती. आता हे गांव तमिळनाडूमध्ये आहे. हे विशाल भवन १९१२ मध्ये बांधले गेले. इथे इटलीच्या लाथा विटा आणि ब्रम्हदेशांतून आणलेले रागवानी ताकूड, यांचा भरपूर वापर केलेला आहे. या बांधकामासाठी स्थानिक कलेलाच उत्तेजन दिले गेले आणि स्थानिक वस्तूंच्या उत्पादनाला प्रोत्साहन मिळाले. उदाहरणार्थ, कांही कांही इमारतीत वापरलेल्या फरशा तर जवळच्याच अतनगुडी गांवात रेती, सिमेंट, पाणी व रंग मिसळून हाताने तयार करण्यांत आलेल्या आहेत. फरशीवर आपण जेव्हा अनबाणी चालतो, तेव्हा आजवेरवील आपल्या जाणवतो. तिथल्या भिंतीही तितक्याच थंडावा देणाऱ्या आहेत. भिंतीवरचे प्लास्टर, टफलांचा चुरा, अंड्यातले पांढरे, चुना, गूळ व इतर कांही मसाल्यांचे मिश्रण करून सुरेख गुळगुळीत, या विशाल भवनांमधल्या आंतल्या चौकांत हवा खेळती राहिल्यामुळे सगळ्या दालनांत मोकळी हवा जाणवते. लांकडी दरवाज्यांवर कोरीवकाम केलेले आहे.

उत्तरी साधणारी चेट्टियार जमात सावकारी व व्यापारांत संपन्न बनली, आणि आपल्या अत्यंत सचोटीच्या व्यावहारिक कौशल्यामुळे त्यांनी आपल्या समुदायाचे बांगले नांव मिळवले व ते राखले. त्यांनी निर्माण केलेल्या या 'नाडुकोट्टे' घरांमुळे त्यांचे तेच नांव प्रसिद्ध झाले.

जर्मनीत नुकत्याच भरलेल्या आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनांत चेट्टियार समूह व चेट्टिनाड परंपरेच्या इतर अनेक वैशिष्ट्यांक खास भर देण्यांत आला व तमिळनाडू पर्यटनांत त्यांस पुरस्कृत करण्यांत आले आहे.

ऑगस्ट 2005

Rs. 12/-

गांधीवा

श्री
महादेव
मंदिर

सर्वोत्तम कथा

नावाडी : "मला सांगा साहेब, कोणत्या पद्धत्या शंभर पंख असून तो रात्री उडतो आणि दिवसा झोपतो?"

पंडित : ना! फारच सोपे, शतवट-वाघूळ!

नावाडी : ओ? मी कसं ऐकलं नाही अजूनपर्यंत या पक्ष्याचं नांव?

पंडित : आता ऐकलंस की! निशाचर आहे तो पक्षी, रात्री उडतो आणि दिवसा झोपतो, आता मी तुला प्रश्न विचारतो.

सांग, शतवटवाघूळ आणि चटवाघूळ यांच्यात फरक काय?

नावाडी : हरलो साहेब, मी घ्या एक रुपया.

पंडित : शतवटवाघूळाला कान किती असतात?

नावाडी : साहेब, ढा पक्षी तुम्ही पहिलात, मी नाही, मग काय सांगणार?

पंडित : काढ प्रथम एक रुपया आणि वर पहा. आकाशात शत वटवाघूळे घिरट्या घालीत आहेत. मोज त्यांचे कान!

नावाडी : साहेब! ती वटवाघूळे आहेत. शतवटवाघूळे नव्हेत. आपण चुकीचे उत्तर देऊन, या अशिक्षित नावाड्याला थाप मारून, दोन रुपये चळकावलेत. काढा ते दोन रुपये प्रथम! आता तीर जबळ आलेला आहे. परत जायचे असल्यास दुप्पट भाडे आहे लागेल.

पंडित : शत वटवाघूळानो! ह्रस्वतंत हो मला!

कु. भाग्यश्री दत्तात्रय मोडक,

घर नं. २९५, मारुती गल्ली,

अनगोळ, बेळगांव - ५२० ००७, कर्नाटक राज्य.

उत्तम वैद्य

चलभपुरांत राहाणारा रमेश पांडे हा प्रसिद्ध वैद्य होता. ~~त्याच्या~~ चांगला ~~वैद्य~~ मिळणार नाही असं सांगणं म्हणत. त्याला मूल नव्हते. त्याचा ~~वैद्य~~ विषयार होता की वैद्यकशास्त्र ~~ही~~ नुसतं शिकवून कुणी शिकणार नाही, त्याच्यासाठी प्रबळ इच्छाशक्ती ~~ही~~ ओढ ~~आवत~~ ~~होती~~.

एक दिवस ~~त्याच्या~~ पांडे ~~ह्या~~ रमेशचा एक नातेवाईक आपल्या दोन्ही मुलांना घेऊन प्रकृति तपासायला रमेशकडे आला. शहरांत त्याचं दगिन्यांचे दुकान होते. कांही दिवसांपासून त्याला वारस होत होता. त्याचे दोन्ही भुतगे, धनंजय व राघव, यांना वैद्यकी व्यवसायाचे आकर्षण वाटू लागले.

रमेश पांडेच्या उपचारांमुळे पंधरवड्यातच कमल पांडेचा आजार आटोक्यांत आला. शहरांत परत जाताना त्याने रमेशला सांगितलं, "भाऊ साहेब, ~~आज~~ ~~आज~~ घन्वतरी आहोत. पण आपलं हे कोशक्य आपल्याचरोबर संपून जाऊं नये असं मला वाटतं." त्यावर रमेश पांडे म्हणाला, "मी

ती काय करूं शकणार? ज्या कुणाच्या मनांत वैद्यकी शिकायची फार इच्छा असलीच तर मी त्यांना शिकवू शकेन."

"माझ्या दोन्ही मुलांना या शास्त्रातून आवड आहे. आपण ~~ही~~ दोघांना आपलं शिष्य म्हणून स्वीकार करा," ~~आज~~ पांडेने विनंती केली.

त्यावर रमेशने सांगितलं की तो अगोदर त्या दोघांची परीक्षा घेऊन मगच त्यांचा निर्णय करेन. ~~ही~~ उत्तर ऐकून कमल समाधानाने शहरांत परत गेला.

त्या दोघांमधे धनंजय जारत हुशार होता. त्याला कोणताही विषय इटकन समजे. राघव शान्त स्वभावाचा होता. एकदोनदा विषय ऐकल्यानंतरच तो कांहीतरी निर्णयाप्रत येऊन पोचत होता. रमेश पांडेने दहा दिवस त्यांना निरनिराळ्या झाडांच्या पानांची व जडीबुडीच्या औषधांची माहिती ~~ही~~ महत्त्व सांगितले. त्याचरोबर तो रोग्यांची परीक्षा करी करतंय ते नीट लक्षपूर्वक पाहामलाही दोघांना सांगितले.

एके दिवशी, जबळच्या गांवातला भूस्वामी

खूप आजारी आले. असा निवाऱा रमेश पांडेला मिळाला. भूस्वामीला सांगेवे काही पक्का बळकट कुठल्यातरी रोगामुळे तो फारच माशक झाला होना. ज्याने निरोप आणला, त्याला रमेशने भूस्वामीबद्दल आभारही मागितले. विचारले रमेशने ताडून भूस्वामीला अस्वीर्ण झालेले असाय. त्या भूस्वामीवर उपचार करायचे काय धनंजयवर सांगवले. त्या गांधी जाण्यापूर्वी रमेशने धनंजयला कोणती औषधे काही गायला होतीत, हेही समजावून सांगितले.

धनंजयने दोन दिवस गुळने सांगितलेली औषधे देऊन भूस्वामीवर इलाज केला. त्याने त्या औषधी बसवली वारून त्याच्या गोळ्या बनवल्या. त्या तो भूस्वामीला देत राहिला. सुरवातीला थोडी सुधारणा होते आहे असं वाटलं खरं, पण नंतर मात्र भूस्वामीचा आजार बळावला. काय करावं ते धनंजयला काही समजेना. तो निराश होऊन रमेशच्या घरी परत आला.

राघवने भूस्वामीवर उपचार करायची परवानगी गुळकडे मागितली. रमेशने त्याला संमती दिली.

राघव भूस्वामीच्या घरी गेला. त्याने भूस्वामी रोज काय काय खातो ते पदार्थ मागवले, व त्यांची तपासणी केली. त्या भोजनांत नेल व तुषाचा अडिमार होता. अनेक पौष्टिक पदार्थांची रेलचेल होती. भूस्वामी जखीपेक्षा खूप जास्त खान होता. चुकतंय कुठे, ते राघवच्या लक्षांत आले.

तो भूस्वामीला म्हणाला, "भाऊ साहेब, तुम्हाला पथ्य हे करायलाच हवं. जर तुम्ही दहा दिवस ताकडात आणि चिंचेचं तेल व भात एवढंच खाऊन तर गुळजीच्या औषधाचा प्रभाव तुमच्या प्रकृतिवर चांगला पडेल."

भूस्वामीने होकार दिला. आठवड्याच्या आंता त्याचा काय कमी होऊ लागला. भूस्वामीने राघवला योग्य देवा त्याला निरोप दिला.

जेव्हा राघव धनंजयच्या घरी गेला तेव्हा रमेश घरी नव्हता. धनंजयने राघवला देऊन त्याने केलेल्या औषधोपचाराची माहिती घेतली. सध्याकाळां जेव्हा रमेश घरी आला तेव्हा धनंजय त्याला म्हणाला, "गुळजी, राघवने कोणती औषधे दिली आणि ती कशा लागू पडली? आता काय समजलं. त्याने जिन्यापिन्यांचा काढाच, थोडा गुळ घालून दिल्या आहे. मी देखील तुम्ही सांगितलेले औषधे केलेले होते, पण त्याचा काहीही परिणाम झाला नाही असा कां झाला असाय?"

रमेश पांडेने हसून म्हटलं "धनंजय, केशने फक्त रोग्याचीच नव्हे, तर रोगाचीदेखील परीक्षा करायची असते. रोग्याने मूळ कारण काय असले ते शोधून काढायचं असतं. भूस्वामी जखीपेक्षा जास्त खात होता. त्याच्या उपचारासाठी औषधपेक्षा

पथ्य हे महत्वाचं होतं. या कारणानेच राघवचा इलाज यशस्वी झाला."

दुसऱ्या दिवशी दोघे एकांतल्या बनीपघी गोळा करण्यासाठी इकडेलिकडे हिंडत होते, वाटेत त्यांना एक म्हातारा झाडाखाली बेशुद्ध पडलेला आढळला. तो जमदीच दुर्बळ दिसत होता, आणि त्याच्या अंगावरचे कपडे फाटके होते. धनंजय म्हणाला, "कुणीतरी भिकारी दिसतोय. भुकेने बेशुद्ध झाला असेल बहुतेक. चल, आपण काय काम करावा."

"हो हो गर, ज्या कामासाठी आला अशांत, ते करायला हवेच. पण अशा परिस्थितीत काय इथे सोडून जाणं योग्य नाही." असं म्हणत राघवने त्या म्हातार्याला पाणी दिलं.

थोड्या वेळांत त्या इतर उठून बसला, तेव्हा राघव धनंजयला म्हणाला, "धनंजय, याला घरी नेऊन आधी पोटभर द्यायला घालू या. भुकेने बेशुद्ध झाला. दुसऱ्या कारणाने, ही आपल्याला पाहायला हवे. गुळजीनाच याची परीक्षा करा दे" आणि त्यांनी त्या माणसाला रमेशच्या

घरी आणले. रमेशने ही हकीकत ऐकली आणि धनंजयला म्हटले, "वैद्याच्या मनांत असहाय्य व्यक्तीबद्दल आणि रोग्यांच्याबाबतीत सहानुभूति असायला हवी. त्याची आर्थिक परिस्थिती लक्षांत घेऊन त्याच्याकडून पैसे घ्यायला हवेत. आपण रोग्याचा मित्र बनून त्याच्याशी व्यवहार केला तर आपला व्यवसाय आपण जास्त चांगल्या प्रकारे करू शकू."

गुळजीचे बोलणे ऐकून धनंजयचा चेहरा पळला. तो बरमून म्हणाला, "मी चुकलो, मला क्षमा करा गुळजी! वैद्यकी शिकली तर भरपूर पैसे मिळतील. एवढ्याच हेतूने मी इथे आलो होतो, पण आता तर वाटतं की व्यापारांत मिळणाऱ्या फायद्याच्या प्रमाणात यातून काही पारशी कमाई होणार नाही. त्याच्या रवाग्याला काही मानवणारा नाही. मला तुम्ही घरी जायची परवानगी द्या." असं म्हणून रमेश नंतर घरी परत गेला.

राघवने गुळ रमेश पांडेच्या घरी राहून वैद्यकशास्त्र मन लावून शिकलं आणि लीकरच तो एक निष्णात वैद्य मानला जाऊ लागला. गुरुपेक्षाही त्याला जास्त प्रसिद्धी मिळावली लागली.

लोभ

कुमुद्वती राज्याच्या सीमेवर बाहाणाच्या कुमुदिनी नदीच्या काठावर सुप्रसिद्ध मुनी सोमशेखर यांचा आश्रम होता. गुरुकुलांत अभ्यासाबरोबर विद्याध्याना चित्रकलेचे धडेही मुनी देत असत. ते स्वतः एक श्रेष्ठ चित्रकार होते. कलाप्रेमी रसिकजन वृद्धांच्या नगरांतून येत मुनींकडून ते सांगतील ती किंमत मोजून आपले चित्र काढून घेत असत. सोमशेखर मुनींकडून आपले चित्र काढून घेणे ही धनिक पंडळांमध्ये प्रतिष्ठेची बाब मानली जात होती.

जी चित्रे मुनी काढत, त्यांची किंमत वसूल करण्याबाबतीत ते फारच काटेकोर होते. लोकांना त्याचे आश्चर्य वाटे. कांही लोक तर खळं म्हणत कीं इतके पैसे मागणे हे एका मुनीला शोभत नाही.

पण या टीकेची मुनीवर्यांनी कधी दखल घेतली नाही. आणि आपली चित्रे काढण्याची जबर किंमतही कधी कमी केली नाही.

एकदा एक सुंदर सजवलेल्या घोडागाडीतून राजनर्तकी शुभांगी मुनींना भेटायला आली. तिने आपली प्रतिमा मुनींकडून काढून घ्याची अशी इच्छा व्यक्त केली.

“चांगली गोष्ट आहे. मी तुमचे चांगले चित्र जरूर काढीन. पण न्यासाठी तुम्हाला मोठी रक्कम चुकती करायला लागेल.” मुनींनी म्हटलं.

“हरकत नाही. मागल ती किंमत मी देईन. सांगा, किती हवेत आपल्याला?” राजनर्तकीने प्रश्न केला.

“आपल्या पदार्था योग्य असे किती देऊ शकशील, हे तूच सांग.” मुनींनी तिला विचारलं.

“शंभर मोहोरा पुरतील?” तिने उत्तर विचारलं, निमा याटलं, हे ऐकून मुनी फारच प्रसन्न होतील!

“दोनशे मोहोरा” मुनींनी झटकन निर्भयपणे सांगितलं.

ती चकितच झाली. पण स्वतःला सांवरत म्हणाली, “ही रक्कम मोठी आहे. ही मागण हे मुनींना शोभादायक नाही.”

“यांत सौदा करण्याचा प्रश्नच येत नाही. जे मी मूल्य मागतो आहे, ते प्रथम दिलं पाहिजे. त्यानंतरच मी कामाला सुरुवात करीन. हे मान्य नसेल नर राहू दे!” मुनीने स्पष्टच सांगितलं.

आता तिचाही अभिमान जागा झाला ज्या कामासाठी ती आली होती. ते पूर्ण केल्याशिवाय ती परत जाणार नव्हती. तिने दोनशे मोहोरा त्यांच्यासमोर ठेवल्या आणि म्हटले, “ध्या, मी झाडाजवळ जाऊन उभी राहाते, आपण माझे चित्र काढा!” असं म्हणून ती समोरच्या खाली नृत्याच्या मुद्रेत उभी राखिली.

मुनींनी तिला नखशिखान्त नीट निरखून पाहिले आणि ते चित्र काढण्यांत दंग झाले. कांही वेळानंतर त्यांनी काढलेले तिचे चित्र तिला दिले.

ते पाहून राजनर्तकी आनंदून गेली व त्यांना उतावीळपणे म्हणाली, “खरंच, फारच सुंदर चित्र आहे. पण ते काढण्याची जी किंमत तुम्ही घेतलीत ती मात्र जास्त वाढते. असे पैसे जमा करून मरतेवेळी काय तुम्ही ते बरोबर नेणार आहात कां?”

आणि असं म्हणून ती झटकन घोडागाडीत बसून निघून गेली.

मुनींचे चित्रे काढण्याने काम चालूच होतं. आणि त्यातून ते भरपूर पैसे मिळवत होते. पण एक दिवस त्यांनी अचानक चित्रांचे काम बंद

केले व मुलाच्या वित्तार्जनावर लक्ष केंद्रित केले. जेव्हा राजनर्तकीला ही बातरी कळली, तेव्हा या परिवर्तनाचे कारण कथ्य ते जाणून घेण्यासाठी ती आश्रमांत आली.

गेल्या वेळेला जेव्हा ती आश्रमांत आली होती, तेव्हा तिथला रस्ता अंबडधोवड होता, दगडगट्टे होणे, रस्ता बेडावांकडा होता, पण आता मात्र रस्ता अगदी नीटस, ओखीचरेखीव व स्वच्छ होता. त्या दिवशी वेशाखी पौर्णिमा होती.

आश्रमाच्या प्रांगणात मोठा मंडप बांधून तिला आश्चर्य वाटले. मंडपाच्या मधोमध सोपशेखरचा प्रमुख शिष्य बसलेला होता आणि शिष्य व भाग्याण यांना उद्देशून तो भाषण करीत होता.

"भानुप्रकाशानंद स्वामींची प्रचल इच्छा होती की एक ध्यानमंदिराची निर्मिती करावी पण त्यांची इच्छा पूर्ण होण्यापूर्वी व त्यांचे निधन झाले. पण गुरुवर्य सोपशेखरस्वामींनी गुरुजींची इच्छा पूर्ण करण्यासाठी ध्यान-मंदिर

निर्माण करणे हेच आपले नक्ष्य बनवले आणि त्यासाठी त्यांनी अपार परिश्रम केले. लोकांनी त्यांना लोभी, स्वार्थी म्हटले, पण त्यांनी त्याची फिकीर केली नाही. चित्रे काढून त्यांनी वन गोळा केले आणि आपल्या गुरुजींची इच्छा पूर्ण केली. गुरुवर्य जिंदगीवर उपकार करण्यासाठी नगन्या कणाय्यासाठी ते अरण्यांत निवून गेले. त्यांची कितीही प्रशंसा केली तरी ती कमीच आहे. त्यासाठी त्यांनी हा सत्ता बनवला, हे ध्यानमंदिर बनवले. आपण त्यांचे कृणी आहोत."

हे ऐकून राजनर्तकीचे डोळे पाणावले. तिला पश्चात्ताप झाला. तिला मुनी लोभी वाटले होते. खरं तर ते आत्मा परोपकारी होते. तिला आपली वृत्त लमजली. तिने मनोमन मुनींची मागिलेली मंतर आपल्या अंगावरचे दागिने तिने काढले व मंदिराला भेट दिले. तिचे शांत असे होते, आणि तिच्या भवित पवित्र विचार होते. जड अंतःकरणाने ती तिथून परत गेली.

भल्लूक मांत्रिक

21

(कालीवर्माने भुयारी मागाने वारायांकडून मंत्रदंड घेतला आणि नंतर ते सारंगजंगलितकेतू राजाच्या राजधानी येऊन त्याचेकडे गेले. त्याचेकडे गेले आणि मायामर्कट केवळ पांचवे. राजाने त्यांना तिथे नेण्याचे कारण विचारले. पण गुरु वैरागी "कामूड" आणि "अयामगुप्त" एवढेच म्हणत राहिला. त्यानंतर...)

गुरु वैराग्याचे सोलणे राजाला समजले नाही. त्याने त्याने विचारले, "हे संन्यासी ५.॥ म्हणजे आहेस तू? मंत्रदंड कुठे आहे? हा श्यामगुप्त कोण आहे?"

गुरु वैरागी थोडा शांत होऊन म्हणाला, "महाराज! मी एक वैरागी आहे. संन्यासी म्हणून माझा अपमान करू नये. वैरागी निशुद्धा असतो आणि संन्यासी निराद्धा! हा फरक आपल्याला माहीत नाही का?"

हे उत्तर ऐकून राजा संतापाने पेटून उठला. तेव्हा मायामर्कटाने दांत विचकून रागाने विचारले, "अरे कपटी वैराग्या, खरं काय ने सांग, कामूड चडबड नको, ज्याने माझा मंत्रदंड चोरलाय, न्याय नृ पाहिलंस का?"

वैरागी गुरुने मायामर्कटाकडे अश्चर्याने पाहिले आणि नंतर आपल्या शिष्यांकडे वळून तो म्हणाला, "माझ्या शिष्यांनो, चंद्रशिला नगरीचा नवा मंत्री हाच कां आहे?"

"होय गुरूजी. तो मर्कटापात्या!" एका शिष्याने उत्तर दिले. त्यावर मायामर्कट गवजला, "कांही पाहिलंस ते लीकर सांग. नाहीतर तलवारीने तुझा शिरच्छेद करीन."

मोठ्या शिष्याने चिंताग्रस्त चेहऱ्याने म्हटले, "गुरूजी, खरं काय ले सांगा. म्हणजे आम्हाला इनाम मिळेल. नगराच्या उजारेला वेशीवर जी धर्मशाळा आहे. तिच्यारामोरच्या बाड्याच्या मालक श्यामगुप्त ह्यांच्याकडे आपण तो मंत्रदंड पाहिला आहे ना?"

गुरू बैरागी उत्तर देण्यापूर्वीच मायामर्कट दांत काढून हंरावला लागला आणि म्हणाला, "अरे मूर्खा! आता तुझा गुरू काय सांगणार? तूच सांगितलंस की सारं कांही! राजा, लगेच श्यामगुप्ताच्या घरी शिपाई पाठवून तो मंत्रदंड मागवून घ्यावा."

राजाने जैरामे टाळी वाजवली. एक शिपाई धावतच तिथे आला त्याला ते बैरागी दाखवून राजाने सांगितलं, "हे पद्म, तुम्ही आणखी कांही शिपाई घेऊन ह्यांच्याबरोबर जा. आपल्या नगरांतल्या श्यामगुप्ताला मंत्रदंडासहित इथे तायडतोव घेऊन या."

शिपाई वेगळ्यांसह जायला निघताहेत तोच एकदम किल्ल्याच्या भिंतीपलीकडून शंखनाद ऐकू आला. मायामर्कट उडी मारून म्हणाला, "हे राजा! हा शंखनाद करणारे तर माझे गुरू महानुभाव मिथ्यामिश्र आहेत. आता आपल्या साऱ्या अडचणी दूर होतील. ते शंखनाद श्रव्यता नामोहरम टाकतील. थोड्याच वेळांत आपण चक्रवर्ती होणार आहोत." आणि तो किल्ल्याच्या भिंतीकडे जाऊ लागला.

राजाने मायामर्कटाच्या हात ठेवून त्याला थांबवील तरावर व्यक्त केला, "ऐकू महामंत्री! माझे सैनिक, सूर्यभूपती, उग्रदंड आणि मांत्रिकापासून किती वेळ किड्डा बांचवू शकतील? तुम्ही इथून गेलास तर धना ऐन वेळेवर मात्र कोण देईल? आपण जीवगुप्ताला इथून अपमान करून पाठवून दिलं ही आपली मोठीच चूक झालीय."

"राजन्, आपले घण घोक्यांत नाहीत." असं म्हणून मायामर्कट तिवून फळाला.

झुडुपांच्याआडून हे दृश्य कार्नीवर्मा पहात होता. त्याला ही एक नामी मंघी वाटली. तेचदरम्यान धाव लागलेला सूर्यभूपती तिथे येऊन म्हणाला, "महाराजा! मी आता इथून माझ्या

स्वतःच्या किल्ल्याकडे जातो. एक शंखनाद करणाऱ्या आपल्या शिष्यांना घेऊन किल्ल्याची भिंत फोडून आंत शिरण्याचा प्रयत्न करतोय असं मला कळतं. माझ्या किल्ल्यांत माझी पत्नी, मुलगी आणि थोडेसेच सैनिक आहेत."

जितकेतू आश्चर्याने म्हणाला, "ही सगळी कांहीतरी गडबड दिसतेय मला! राक्षस आणि अरबल्या मांत्रिक माझ्या किल्ल्यावर हल्ला आलेले आहेतच. त्यांत आणखी एक राक्षस आणि मांत्रिका ही पीडा आहे?"

जितकेतू राजा गोंधळला आणि चारी दिशांना टक्कामका होता.

त्यावेळी कालीवर्मा झाडांआडून बाहेर येऊन त्याला म्हणाला, "महाराजा! यावेळी मी आपला रात्र नाही. उपसू नका. याक्षणीं किती असहाय्य ते आपल्यापेक्षा मला जास्त माहिती आहे. आपला मंत्री मायामर्कट किल्ल्याची भिंत ओलांडून बाहेर गेला आहे ते पाहिल आहेच!"

जितकेतू क्षणभर चकित झाला आणि म्हणाला, "तू कालीवर्मा आहेस ना? यापूर्वी तुला शिरच्छेद करण्याची शिक्षा दिली होती ना?"

हा प्रश्न ऐकून कालीवर्मा किंचित हंरत म्हणाला, "महाराज, ती जुनी गोष्ट झाली. त्यावेळेला आपल्या मनांत मी एक राजा आहे असा अहंभाव भरलेला होता, पण आता आपण अनेक संकटामुळे चिंताळांत आहात."

त्यावर जितकेतुने सूर्यभूपतीकडे बघून विचारले, "कालीवर्मा, सूर्यभूपती आणखी एका चांदोबा

राक्षस व मांत्रिकाबद्दल बोलतोय. दोघे मांत्रिक आणि दोघे राक्षस कसे?"

"महाराजा! या सगळ्या गडबडीच खरं कारण आहे - या दोघा मांत्रिकांच्यामध्ये असलेले वैर आणि सूड घ्यायची भावना! हे दोघेजण ब्रम्हपुत्रा नदीच्या उगमाजवळ असलेल्या एका जुन्या मंदिरांतल्या भक्तुक्षेत्रीचे भक्त आहेत. त्यांच्यापैकी एकाचे नांव भक्तूकपाद आहे. त्याचाच शिष्य भक्तूक मांत्रिक उर्फ अस्वल्य मांत्रिक, इथे आलेला आहे. दुसरा मिथ्यामिश्र नांवाचा एक तांत्रिक आहे. त्याचा शिष्य मायामर्कट आहे. आता राहिले ते राक्षस! ते दोघे सख्खे भाऊ आहेत, त्यांतला उग्रदंड राक्षस आपल्या बाजूचा आहे. तांत्रिक मिथ्यामिश्राने उग्रदंडाच्या भावाला, कालदंडाला, कैदेत ठेवलेलं आहे." कालीवर्मने खुलासा केला.

कालीवर्माचे बोलणे पूर्ण होण्यापूर्वी सूर्यभूपती म्हणाला, "महाराज, तोच तांत्रिक आपल्या कैदेत असलेल्या राक्षसाला बरोबर घेऊन माझ्या किल्ल्यावर हल्ला करायला गेला असावा. गला अज्ञात धावी. मी आपल्या दरिवाला नंतर येईन." आणि तो वेगाने तिथून चालला आला.

जितकेतु राजा काळजीयुक्त स्वरात कालीवर्माला म्हणाला, "वर्मा, आता काय करणार आहेस? अरे, तुझ्या हातांत एक मंत्रदंड आहे, आणि दुसऱ्या हाताने तू तलवारही म्यालांनून उपसू शकतोस? मी कदाचित राज्य कारभार चांगला केला नसेल, पण मी मेकड नाही हो! तू कोणते शस्त्र माझ्यावर वापरणार आहेस?"

कालीवर्माने मंत्रदंड तलवार जमिनीवर ऐकून देत म्हटले, "महाराज, मी राक्षसी एकही शस्त्र आपल्यावर चालवणार नाही. आपल्या

शासनाने अत्याचार घडले, त्याची जबाबदारी आपल्या मंत्र्यांनी वाटून घ्यायला हवी तरीही आता आपल्या राज्याला मांत्रिकांपासून व राक्षसांपासून वाचवण्याची जबाबदारी माझ्यावर आहे."

हे बोलणे ऐकून जितकेतु खूप आला, आणि खाली टाकलेली तलवार उचलून ती तो कालीवर्माला देणार, तेवढ्यांत दुर्मुखराजा व अस्वत्था मांत्रिक जवळच्या भुयारी मार्गातून वर आले.

दुर्मुख तलवार उपसून गर्जतच म्हणाला, "कालीवर्मा, मला होतं की आपले नुकसान झाले होते, पण तुम्ही या राजाला अद्यापि जिवंत कशासाठी ठेवलेत? मी यांना माझ्या तलवारीची दाखवतो." तो जितकेतु-जवळ लागला.

कालीवर्माने विजेच्या गतीने पुढे होऊन आपल्या तलवारीने दुर्मुखची तलवार रोखली आणि त्याला समजावून सांगितले, "राजा दुर्मुख, उतावळेपणा नको. याच राजा जितकेतुच्या वंशाची सेवा करताना माझे पिताश्री युद्धांत स्वर्गवासी झाले होते. ते विस्मय यांचा यावेळी वध करणे हे माझ्या लेखी पाप आहे."

दुर्मुख रणावून काहीतरी बोलणार, तितक्यांत अस्वत्था मांत्रिकाने झटकन खाली पडलेला मंत्रदंड उचलून म्हटले, "कालीवर्मा, छान! माझे गुरु महल्लूपद, त्यांचा हाडवैरी मांत्रिक मिथ्यामिश्र, कालदंड राक्षस आणि त्याचा शिष्य जंबूकेश्वर, यांना ओढत या प्रदेशांत आले आहेत.

माझ्या गुरूजींचा कांही घातपात होईल अशी मला शंका आहे. आपण तात्काळ महल्लूपद पर्वत-गजीकडे जायला द्या!"

"जर आपण तिकडे नेतो तर इथे त्या मांत्रिकाचा जुलूम कसा रोखून येईल? तो सूर्यभूपतीच्या किल्ल्यावर हल्ला करायला गेला आहे ते मला समजलय. त्या किल्ल्यांत सैनिकही फारसे नाहीत." कालीवर्मा म्हणाला.

अस्वत्था मांत्रिकाने टिपणी केली, "या सगळ्या गोष्टी सूर्यभूपतीच्या तांडून, तो किल्ल्याकडे जाण्यापूर्वीच मी ऐकल्या होत्या. माझा भाऊ आहे, की या राजा नि मांदलिकाच्या मानगडीत आपण कशासाठी पडायच?"

कालीवर्मा मांत्रिकाकडे रागाने बोलला, "मी राज्यांत जन्मलोच आणि या मार्तण्डाचा वाढतो आहे म्हणून अंगोदर या राज्याचे आणि राजाचे हवे. पर्यांत राहणाऱ्या एकट्या मांत्रिकाच्या मदतीसाठी धावणे कांही योग्य नाही!"

हे उक्त ऐकून अस्वत्था मांत्रिक थक झाला, आणि म्हणाला, "अरे शिष्या कालीवर्मा, कांही क्षणांतच तू करा बदललास? जितकेतु राजाचे बोलणे ऐकून कदाचित तू फरसशील हा मंत्रदंड आणून देणाऱ्याला तो आपले अर्धे राज्य आणि आपली दत्तककन्या देण्याची त्याने फक्त घोषणा केलेली आहे."

"माझ्या बोलण्यांत अर्धे राज्य व राजकुमारीशी विवाह यांचा उल्लेख कुठेही नव्हता. मंत्रदंड तर

मी आपल्याला दिला, महाराजांना कुठे दिला होता?" असं म्हणून कालीवर्माने राजाकडे बघितले. तेव्हा तिथे उग्रदंड राक्षस आणि अस्वत्था मांत्रिकदेखील येऊन पोचले.

उग्रदंडाला पाहून क्षणभर जितकेतु राजा भ्यायला, पण धीर एकवटून त्याने विचारले, "मला कांही मूलवाळ नाही. या राज्याचा वारस कोण होईल हाच विचार मी करतो. यावेळी अनन्यासे मला चांगली संधी मिळाली आहे. सूर्यभूपतीची मुलगी माझी दत्तक कन्या आहे. मी तिचा विवाह कालीवर्माशी करीन. म्हणजे माझ्या पश्चात तो चंद्रशिलाचा राजा होईल."

त्यावर अस्वत्था मांत्रिक चिडून ओरडला, "महल्लूपद गुरु की जया!" आणि नंतर जरा शांत होऊन म्हणाला, "खरी परिस्थिती जाणून घेण्या-ऐवजी तुम्ही हवेत इमले बांधता आहात, तो दुष्ट

तांत्रिक मिथ्यामिथ पद्धत्या सूर्यभूषतीच्या कन्येला बंदी बनवून पर्वतरांगांतल्या आपल्या वरतीत जायला निघालादेखील असेल. वदेच दिवसांपासून भद्रकेशवरीदेवीसाठी एका पुजारिणीच्या शोधात तो होता."

“मी जिवंत आहे गोप्यत हे काम तो तांत्रिक पूर्ण करू शकणार नाही,” असं म्हणून कालीवमनि हरिकन आपली तलवार प्यानान्तूस उपसली.

"कोलीवमां, पीदेखील हीच प्रतिज्ञा करतो आहे." आदंड राक्षसाने आपली गदा उचलून म्हाटले.

अस्यत्या तांत्रिक हंतून् मृणाला, "उग्रदंडा!
तुमची प्रतिष्ठा सफल अशी माझीही इच्छा
आहे. या कामांत तुम्ही त्या तांत्रिकाच्या ताबडीतून
माझ्या मोठ्या भावाला, कालदंडाला काढून
काहीतरी वनौषधी पाजून मिथ्यामिश्राने त्याचा
बुद्धिभ्रंश केला आहे आणि विश्वासू, दुरकाम्या-
प्रमाणे त्याच्या उपयोग तो करतो आहे. टीक
मी आता निघालो!"

અસં મહણૂ તો ધુયારાકહે જાયલા વઠલા,

तेव्हां एका झाडाच्या पाठीमागून अस्वत्था बघिक
‘सिद्ध भैरवा!’

असे किंचाढत, हातांतला पशु नाचवीत,
मांत्रिकासमोर उडी मारून म्हणाला, "अस्वत्था
मांत्रिकजी! आपल्या मंत्राच्या प्रभावाने मी अर्धो
अस्वत झालो आहे.

आत्मा पाझं काय होणार? तुम्ही, तुमचे गुरू आणि मी, तिघेही अस्यलासारखे आहोत त्यामुळेच ते ~~आत्मा~~ गडबड होते आहे. ~~आत्मा~~ पूर्वीसारखा माणूस ~~आत्मा~~ मीं ~~आत्मा~~ परशुने तुमचे मरताक द्यातून टाकू?"

अस्यत्या मांत्रिक छकला नि ~~अस्यत्या~~ म्हणाला,
 "तू अस्यत्या अधिक नाहीस, या नगरीचा प्रमुख
 अधिक आहेस, आता तू सिरसचनांत ~~आता~~ ~~आता~~
 गुन्ह्यागना शिभा ~~आता~~ आहे त्यांचे शिरच्छेद
 कर, जा।"

अनं म्हणून त्याने अस्वस्थ्या वयिकास्थ्या
होंक्याला तीन वेळा आपला ~~होंक्या~~ टेकवला,
आणि विजेच्या चपळाईने तो भुयारात ~~होंक्या~~

(पुढच्या अंकात समाम)

बेतारुद्ध
कथा

देवनाथच्या
दिव्य
शक्ती

निध्याच्या पक्षा विक्रमाक पुन्हा
 त्याच्या वेल्या, त्याने द्याऊन त्या
 त्याच्या उलट्याने आणि आगत्या खाद्याने
 त्याने नष्टाकरावे त्याने स्वयंभवाची वाट
 रली. तेव्हा प्रेतांत लपलेल्या मनाच्याने
 त्याच्या चिंतांने, "राजन्, ~~॥~~ घनघोर
 त्याच्याने तू निर्गमणे पुढे चालतच
 राहिला आहेस, तुझे हे अपार कष्ट ये मेहनत
 पाहिले की कुणाच्याही मनांत
 तुझ्याविषयी दयेचा पात्तर फुटेल. तू
 एवढे परिश्रम घेतो आहेस तेव्हा
 त्याच्या पाठीमागे तुझा कांहीतरी
 नुत तेन् असेलच. तुझे ध्येय
 त्याच्यासाठी तू जी ही साधना

ऑगस्ट २००५

करतो आहेस, ■ निश्चितच कौतुकास्पद आहे. पण हे श्रेय साधण्यासाठी तू जो मार्ग निवडला आहेस तो ■ श्रेष्ठ असणे अत्यंत आवश्यक आहे. तरच तुझी श्रेयसिद्धी योग्य पागनि जाते आहे असं म्हटलं जाईल. हे धर्मपूत्र आणि त्याची राक्षमता ओळखून योगी देवनाथने उतावळेपणाने जो निर्णय घेतला, तो पूर्णपणे विसंगत होना. त्यामुळेच त्याचा परिणामही अशुभ व वाईट झाला. तुला सावध करण्यासाठी मी तुला त्या योग्याची गोष्टच सांगतो, ती ऐकताना तुझा थकवादेखील दूर होईल." आणि वेताळाने देवनाथ यांच्याची पुढील गोष्ट सांगितली.

सिंगर नावाचे एक गांव समुद्रकिनार्यावर चरलेले होते, त्या गांवाच्या लगत एक अरण्य होते. त्यांत योगी देवनाथने आश्रम स्थापन केला आणि

जरूर पडेल तेव्हा तो लोकांना मदत करीत असे. च" योग्याजवळ अनेक दिव्य शक्ती जाहेत अशी बहुतेक लोकांची श्रद्धा होती.

सिंगर गांवात आणि त्याच्या जवळपासच्या प्रदेशांत वेळेवर पाऊस पडत होता व उत्तम पीक येत होते. आपल्या कष्टांचे भरपूर फळ मिळते आहे हे पाहून गांवकरी समाधानी व तृप्त होत असत.

काही दिवसांनंतर बलराज नांवाच्या एका स्वार्थी माणसांची तिथे ग्रामाधिकारी म्हणून नेमणूक झाली. जारत पैसा मिळवण्यासाठी त्याने गांवात दारूची दुकाने व जुगाराचे अड्डे सुरू केली. त्यामुळे गावांतली ■ मुले ■ वाईट संदर्भांची शिफारस वेली.

■ संकटाला निमंत्रण दिल्याबद्दल गांवकऱ्यांनी बलराजला दोष दिला. पण त्याने त्यांना उत्तर दिले, "काळ बदलत आहे. काळाबरोबर आपणाही बदलून पाहिजे. अनेक गांवकऱ्यांनी मागणी केली म्हणून मी ही व्यवस्था केली."

बलराजच्या या कृतीबद्दल जे लोक खूब झाले त्यांच्यामध्ये गिरीराज नांवाचा एक शेतकरी होता. त्याच्या घरी त्याची बायको मालती व सहदेव व रमानाथ हे दोघे तरुण मुलगे राहात होते. थोरला सहदेव खुशील व सरळ स्वभावाचा होता. गांवातले सगळे मजून तरुण त्याच्याशी मैत्री ठेवून होते. पण रमानाथ मात्र पोरकट व वेजबांधदार होता, त्याकडोरे व उनाड मुलांचा तो नेता होता.

रमानाथच्या आईवडिलांना नेहमी त्याची काळजी वाटत असे, ■ सहदेव त्यांना शांत

करीत नेहमी सांगत असे. "तो अजून लहान, अड्डा आहे. त्याच्यावर मी लक्ष ठेवीन. तुम्ही काळजी करू नका."

आपल्या मित्रांच्या मदतीने सहदेव कथाकीर्तन, ■ लहानसहान प्रहरनांचे कार्यक्रम करीत होता, या कामगुकीतून दारूचे प्रकृतिवर किती वाईट परिणाम होतात, जुगाराचे दुष्परिणाम व नुकसान कसे होते, ते लोकांच्या मनावर बिंबवण्याचा ■ करीत होता.

सहदेवाचे हे कार्य रमानाथला मुळीच पसंत नव्हते. त्याबाबत रोजताना त्याच्या मित्रांनी त्याला सांगितले, "तुझा भाऊ लोकांचा आवडता आहे. ■ त्याचे ■ पसंत नाही पण ■ आम्ही लोकांना सांगितले ■ ते चिडतील. सहदेवाच्या विरुद्ध आपल्याला ग्रामाधिकारी बलराजध मदत करू शकतील."

बलराजलाही सहदेवाची लोकप्रियता खूप होती, ■ मित्रांना घेऊन जेव्हा ■ घरी आला, तेव्हा तो म्हणाला, "हिरा हिऱ्यानेच कापला जातो. कांद्यानेच कांदा काढायला हवा. आपण रमानाथच्या चांगुलपणाचा उपयोग करून त्याच्याबद्दी असे काम करून घेऊ, की सगळे ग्रामस्थ त्याचा निरस्कार करतील." असं ■ बलराजने एक सविस्तर योजना आखली.

त्याच्या सांगण्यानुसार रमानाथचा एक मित्र साधूच्या वेष्टेत सहदेवाकडे जाऊन भेटला आणि त्याला म्हणाला, "मी ऐकलेच की रमानाथ घरांत सगळ्यांचा सादरकार आहे, तो छोडकर व उद्याणटणू आहे हेही ऐकलेच. त्याला सुधारायचं

असेल ■ एक साहसी योजना आहे. तू ते धाडस करशील का?"

सहदेवाने चटकन होकार दिला.

"बरा तर, आजच मध्यरात्र झाली की तू पृकटाघ रामाच्या मंदिरात जा. गाभाऱ्यांत श्रीरामचंद्राची मुकुटधारी मूर्ती आहे. तो मुकुट घरी घेऊन जा आणि तुझा भाऊ झोपलेला असेल तर त्याच्या डोक्यावर थोडा वेळ ठेव. मंतर लगेच तो मुकुट घेऊन मंदिरात परत जा, आणि प्रभूच्या मूर्तीच्या मस्तकावर होता तसा ठेवून ■. पण हे काम अत्यंत गुप्तपणे व सावधानतेने करायला हवं, असं केलेस तर तुझा धाकटा भाऊ श्रीरामचंद्रावर खा थोर व गुणवंत होईल."

त्या कपटी साधूच्या बोलण्यावर सहदेवाने विश्वास ठेवला. त्याच रात्री तो राममंदिरात गेला.

मुनींभली. सहदेवच्या आईला जेव्हा ही बातमी समजली, तेव्हा ती धरधर कांपतच मुलाजवळ येऊन म्हणाली, "बाळ, तू सज्जन आहेस, तू कधीही वाईट काम करत नाहीस, तू देवाचा मुकुट घेतनास खरा, पण पण त्याच्यामागे कांहीतरी सबळ कारण असलेच पाहिजे. मला ॥ पहायला नाही, तू असं कां केलंस तें सर्वांना सांग. " आपले दुःख आवत तिने सहदेवाला विचारलं.

आईच्या विनवणीचा सहदेवावर कांही परिणाम ॥ नाही, शांत स्वरांत त्याने ॥ दिले, "आई, माझ्याक विचारल ठेव. जर मी मुकुट कां घेतला ॥ खरे कारण सांगितले, ॥ त्यामुळे साऱ्या गावाचं अकल्याण होईल."

त्या ॥ उता ऐकून बलराज मोठ्याने ठंसला व म्हणाला, " ॥ गोड बोलण्याने आमचा विचारच संमोदून ॥ प्रयत्न ॥ करतो आहे. चांगलेपणाचा सुरक्षा याने पांघरूण आहे याची शिक्षा ॥ रावडसोब अंमलान आपली पाहिजे. " ॥ म्हणून त्याने एका शहिलवानाच्या हातांत चाबूक दिला.

मातली सहदेवाच्यासमोर उभी राहिली आणि म्हणाली, "ज्या गावाचं अभंगल होऊं गये असं माझ्या पुढावा वाटलं, त्याच गावाकडून त्याच्या शिक्षा घेणे जाणो ॥ गावाच अकल्याण रकी होईल; ह्या माझा शाय आहे. " रगाने जमिनीवर पाय आपटून ती म्हणाली.

योगायोगाने दुसऱ्याच क्षणी तिथे वरणीकंप झाला. गांवाकडी दारी फां कौसळली. अवळच असलेल्या समुद्राचे पाणी गांवात गिरले आणि

गांवाची जमीन पाण्याखाली गेली. "आपली सगळी जमीन खारी झाली. कित्येक वर्षे तिथे कांहीच पीक येऊं शकले नसते. सहदेवाच्या यावतीत आपली फार मोठी चूक झाली आपण समेक्षण समुद्रांत बुडून मरून जाऊंया, हाच एकमात्र मार्ग आहे. " एका गांवकऱ्याने पश्चात्तापाच्या स्वरांत ॥

तेव्हां मातलीने त्याला म्हटलं, "या आपत्तीत कितीतरी लोक मेले आहेत. गण आमच्या घरांतले ॥ सगळे वांचले! आता दिव्यारामच्या योगी देवनाथ यांच्या दर्शनाला जाऊं. तेच ॥ मार्गदर्शन करू शकतील."

सर्वांनी ॥ संगती दर्शवली. योगी देवनाथाकडे गांवकरी गेले ॥ त्यांनी आपली ॥ सांगितली तेव्हां देवनाथांनी सांगितलं, "तुमचे

गांव पुन्हा पूर्वीसारखे चांगले होण्यासाठी माझ्याकडे कांही दिव्य शक्ती आहेत. पण त्या शक्ती वापरण्यासाठी कांही नियम आवश्यक असतात. ज्या व्यक्तीने आजपर्यंत कोणतेही वाईट कृत्य केलेले नाही, अशा व्यक्तीलाच या दिव्य शक्ती वापरता येतील, असा एकमेव उत्तम माणूस तुमच्या गांवात आहे - तो म्हणजे सहदेव! तोच तुमच्या गांवाला पूर्वीसारखा समृद्ध बनवू शकेल."

हे ऐकून सहदेवाचा भाऊ रामानाथ पुढे येऊन म्हणाला, "योगीराज, माझ्या ॥ भावाने आमच्या गांवातल्या राममंदिरातल्या मूर्तीचा मुकुट चोरला होता, त्या कृत्यामागे त्याचा स्वार्थी हेतू होता. हे माहीत असूनही आमणत्या योग्य व्यक्ती ठरवता आहात? ॥ हा निर्णय सुरंगत व न्यायी आहे कां?"

बलराजच्या योजनेप्रमाणे मंदिराची दारे बंद नव्हती. त्यामुळे सहदेवाला वाटलं कीं प्रभू रामचंद्रदेखील या कामांत त्याला मदत करीत आहेत. त्याने मूर्तीला प्रणाम केला आणि तिच्या गरतकावरचा मुकुट काढला. पण तेवढ्यांत रामानाथचे मित्र आणि ग्रामाधिकारी बलराज तिथे श्रीलत श्रीलत पोचले. हातांत देवाचा मुकुट घेतलेल्या सहदेवाला त्यांना पकडले. बलराजने सहदेवावर प्रश्नांचा भडिमार केला.

तेव्हां रामानाथने उत्तरादाखत फक्त म्हटले, "हे माझं केवळ दुर्भाग्य आहे।"

दुसऱ्याच दिवशी रामाच्या मंदिरान सर्व ग्रामस्थांना बोलावण्यांत आले. बलराजने सर्वांच्यासमक्ष सहदेवावर चोरीचा आरोप केला आणि त्याला पचास फटके मारावेत अशी शिक्षा

देवनाथने रमानाथकडे रोखून बघत म्हटले, "मला सारं कांही माहीत आहे. सहदेव हा दिव्य शक्ती वापरण्यासाठी योग्य व्यक्ती आहे." असा म्हणून देवनाथने सहदेवला जवळ बोलावले व आपल्या दिव्य शक्ती त्याला प्रदान केल्या.

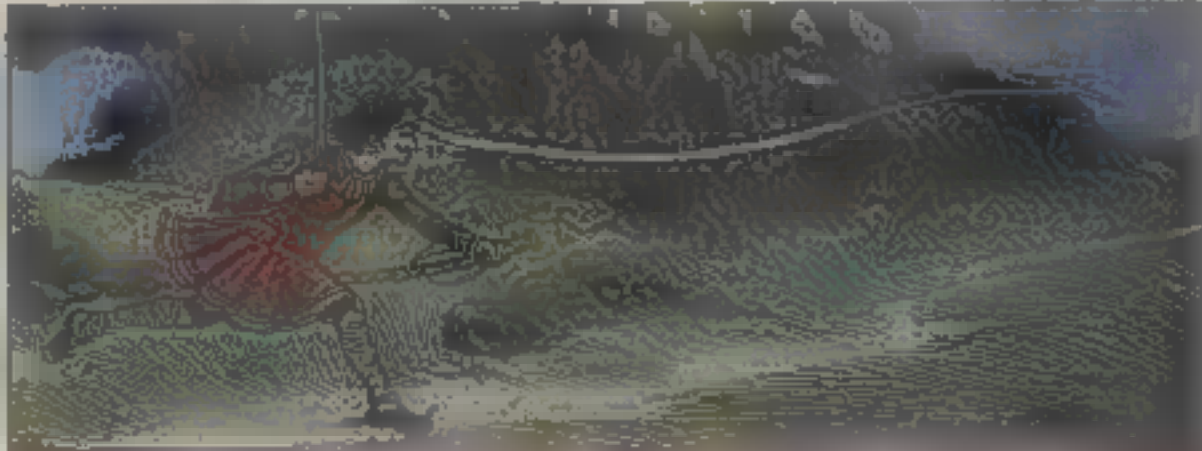
वेताळाने ही गोष्ट सांगून पुढे विचारले, "राजन्, दिव्य शक्ती देण्याच्या बाबतीत देवनाथ-कडून चूक झाली का? आपल्या सख्ख्या भावाला सन्मार्गावर परत आणावा म्हणून त्याने देवाचा मुकुट घरी नेण्याचा प्रयत्न केला, हा स्वार्थ, वाईट साहस किंवा अपहरण नाही का? ही काय उत्तम मनुष्याची लक्षणे आहेत का? एक चांगले कार्य साधण्यासाठी वाईट मार्ग स्वीकारणे योग्य आहे का? त्याला दिव्य शक्ती देण्यांत देवनाथने पक्षपात केला की नाही? ~~काही~~ या संपत्तीची उत्तरे माहीत असूनदेखील जर तू गप्प राहिलास तर शुद्ध्या परमकाची अनेक शकले होतील."

यिक्रमाकर्ताने म्हटलं, "सहदेवाचा भाऊ रमानाथ याचा बलराजने आपल्या स्वार्थासाठी उपयोग केला. रमानाथला परत चांगल्या मार्गावर आणायचे असेल तर तो व त्याचे मित्र यांचा

दुष्टपणा नष्ट करायला हवा! आपल्या भावाला सुधारण्यासाठी, एका चांगल्या कामासाठी त्याने मुकुटाची चोरी केली नव्हती त्याने आपल्या भावाच्या डोक्यावर मुकुट ठेवण्यासाठी त्या साधूच्या आज्ञेनुसार मंदिरातून तो मुकुट घेतला होता. तो बलराजाच्या जखऱ्यांत सांघडला. ही गोष्ट इतरांना समजली तर यांचे अकल्याण होईल ही त्याची ~~कल्पना~~ स्वतः दोषी नसताना-देखील तो शिक्षा भोगायला ~~जाला~~ झाला, यांत त्याचा निस्वार्थीपणा व त्याची भावना दिसून येते. चांगले-वाईट याचा निर्णय त्या काम करणाऱ्याचा हेतू काय आहे, त्यावर ठरतो सहदेवाच्या दुर्मार्गाचा ~~प्रश्नच~~ प्रश्नच नाही. योगी देवनाथ यांना सारी खरी वस्तुस्थिती माहीत होती, म्हणून त्यांनी आपल्या शक्ती त्याला दिल्या, त्यांत कोणताही पक्षपात नाही. किंवा कोणतीही त्रुटी नाही."

राजाचे मीन ~~कथा~~ कथांत ~~झालेला~~ झालेला वेताळ शवासहित अदृश्य ~~जाला~~ आणि ~~जाऊन बसला~~.

(आधार: "वसुंधरा" यांची रचना)

मुघल लघुचित्रे

लघुचित्रे काढण्याची कला मोगल राज्यकत्त्यांनी भारतांत आणली.

शेरशाह सूरीच्या हातून पराभव पत्नसत्त्व-मंतर दुभायूर बादशाहा पर्शियांत (इराक) अज्ञातवासांत गेला. वर्षभरांतच तो हिंदुस्तानांत परत आला, तेव्हा त्याच्याबरोबर अबदुल समद आणि मुझा शेरत महमद हे दोघे पर्शियन चित्रकार आले होते. ह्यांनी शाहजादा अकबराला शिष्टकला शिकवलीच, पण त्याशिवाय अनेक हिंदू व मुसलमान कलावंतांना या लघुचित्रांचे तंत्र दोघा चित्रकारांनी उत्तमप्रकारे शिकवले. त्यांच्या कलागुणांचा बराच अकबराने हमजा-नामा याचे पर्शियन

भाषांतर करताना केला. त्यांतली चित्रे या दोघांनी काढलेली आहेत. त्या हस्तलिखितांत सुमारे हजार पृष्ठांवर चित्रे आहेत.

ते पूर्ण करायला वर्षे लागली व त्याचे बारा खंड तयार झाले. त्यानंतर बाबरनामा व अकबरनामा हे ग्रंथदेखील लघुचित्रांनी सुशोभित केले गेले.

मोगल साम्राज्याच्या इतिहासाबरोबर कलेची लोकप्रियता कमी होत गेली. तरीदेखील, या शैलीचे नंतर राजस्थानी पहाडी चित्रशैलींमधून विकसित होत गेले.

शिक्षेतून सुटका नव्हती

जेव्हा हेमचंद्र हेलगुरीचा राज्यकर्ता होता, तेव्हा त्याच्या मूर्तीपुढे गतभक्तांक ~~आणत~~ ~~आणत~~ किंचा पूजेत. मग असलेल्या अर्चकांना केव्हा वरायचं पडेल असा दंडक रा ~~आणत~~ ~~आणत~~ प्रचीन शिलालेखावरून ~~आणत~~ ~~आणत~~ होता. पूजा, प्रार्थना संपवून भाविक भंदिरावाकडे आता की सैनिका त्याला मंतर पकडून नेत असत.

~~आणत~~ ~~आणत~~ कायद्याची पळवाट शोधून गुन्हेगार शिक्षेतून वाचण्यासाठी निरनिराळे उपाय शोधून काढीत असत. सैनिक येत आहेत असं समजलं की अपराधी भंदिरात शिरत, आणि मूर्तीसमोर ~~आणत~~ ~~आणत~~ जोडून, खोले मिटून बसून राहात. त्यांची प्रार्थना संपतच नसे. मग कधीकधी सैनिक कंटाळून निघून जात.

सैनिक निघून गेले की अपराधी बाहेर येत व चटकन निसटून जात. मग त्यांचा शोध घेणे हे जास्ताच अवघड काम होऊन बसे. हेमचंद्र

राजाकडे चंद्रदास हा सज्जगार नुकताच नोकरीवर रुजू आला ~~आणत~~ ~~आणत~~.

त्याने या कायद्यांतली जुटी राजाच्या निदर्शनास आणली व म्हटले, "महाराज, देवाचे भंदिरे ते परम पवित्र स्थळ असते. मानवाचे जीवन चक्रांतारांनी भरलेले असते, त्यामुळे त्याच्या भक्तांत पापाविषयी मिती व परमेश्वराविषयी श्रद्धा आवश्यक व उपयुक्त आहे. ~~आणत~~ ~~आणत~~ मूर्तीसमोर ~~आणत~~ ~~आणत~~ अपराध्यांना पकडू नये असा जो शिलालेख आहे, त्याचा फार दुर्लभपणे केला जातो आहे. त्याच्याआड गुन्हेगार लपतो व सैनिकांना चुकवून पळून जाऊ शकतो. दिवसेंदिवस अपराध्यांची संख्या वाढत चाललीय. आपण या रुढीबद्दल खोल विचार करावा. न्यायाधिकांशी विचार विनिमय करावा, आणि योग्य तो निर्णय घ्यावा."

चंद्रदासचे चेतने राजाने लक्षपूर्वक ऐकले.

व त्याच राजा म्हणाला, "हो शिलालेख आमच्या पूर्वजांनी अमलात आणलेला असून ही रुढी अशी एकदम बदलणे योग्य झेणार नाही."

चंद्रदास लगेच गप्प बसला खरा, पण त्याविषयी तो जास्त खोल विचार करू लागला.

एके दिवशी सैनिक एका चोराचा पाठलाग करीत आले. सुरंगवीपुतांतल्या एका स्त्रीच्या शगिन्यांची चोरी करून तो चोर ~~आणत~~ ~~आणत~~ पळून आला होता.

पळतापळता मागीलमाग सैनिकांना येताना पाहून तो नका द्रोंगडीकडे पळला. तिथे त्याला ~~आणत~~ ~~आणत~~ एका ~~आणत~~ ~~आणत~~ दिसला झाले. त्या दगडापुढे उभा राहून चोराने हात जोडले व त्याची प्रार्थना सुरू ~~आणत~~ ~~आणत~~.

त्याचा पाठलाग करणारे सैनिक थांबले व आपापसांत बोलू लागले, "आता हा देवीच्या मूर्तीसमोर ~~आणत~~ ~~आणत~~ आले. आता ~~आणत~~ ~~आणत~~ त्याला पकडता येणार ~~आणत~~ ~~आणत~~ आपण ~~आणत~~ ~~आणत~~ थांबून त्याची वाट ~~आणत~~ ~~आणत~~ हवी."

चोराने ~~आणत~~ ~~आणत~~ मिटले होते आणि मूर्तीसमोर

त्याने आसनमांडी घातली. तो प्रार्थनित मग्न आहे असे वाटत होते. पण त्याचे हे ढोंग आहे ~~आणत~~ ~~आणत~~ सैनिकांना माहिती होते. थोड्या वेळानंतर सैनिकांनी त्याला वेढा घातला. आता आपण कांही सुटत नाही, हे चोराला कळून चुकले. त्याने आवाज चढवून विचारले, "दिसत नाही कां तुम्हाला? माझी पूजा चाललीय. देवासमोर गला अटक करताय?"

तो पुढे कांही बोलणार तेवढ्यांत तो गप्प झाला. कारण सैनिकांनी तो हळदीकुंकवाने पाखलेला तो ~~आणत~~ ~~आणत~~ तिथून उचलून बाहेर नेला. चोराला एकदम्यांत आले.

दुसऱ्या दिवशी न्यायाधिकाकडून राजाला ~~आणत~~ ~~आणत~~ ठकीकत रागजली. चंद्रदासच्या सल्ल्यानुसार त्यांतली उर्णाव राजाच्या लक्षांत आली. त्याने ताबडतोब त्या शिलालेखांतली "पूजेत गर्क असणाऱ्यांना केवळ कळं नये" ही आज्ञा रद्द केली.

तेव्हापासून अपराध्यांची संख्याही कमी झाली, व गुन्हेगारांना शिक्षेतून राजा सुटका बोलू येत होते.

दूधपिकवर कोरीवकाम

दगड व धानुवर कोरीवकाम अनेकदा केलंने आढळते. बंगलोरच्या सी. मॅन्डिकार्जुन रेड्डी यांनी प्रथम गर्मन दापरलेल्या खड्डुवर कोरण्याचा प्रयत्न केला. त्यांनी एका खड्डुवर कोरीवकाम करून तो नमुना. गिनेस बुकांत नोंद झाली म्हणून पाठवला. पण तो नाकारण्यांत आला. तेव्हा मित्रांच्या सल्ल्यावरून त्यांनी दूधपिकवर कोरीवकाम करावला. सुरवात केली.

अलीकडेच, चौवीस वर्षांच्या रेड्डीने गिनेस बुकाच्या प्रतिनिधीसमोर

बोटभर लांबीच्या विंगुळल्या दूधपिकवर अष्टांशत गोडांची सांखळी कोरली. अमेरिकेतल्या बॉब शापी याने यापूर्वी १९९६ मध्ये १७ जोडांची सांखळी कोरल्याचा विक्रम नोंदवला होता. मॅन्डिकार्जुन हा बंगलोरचा सी. एस.सी. असून कोलार जिल्ह्यांतल्या टोपगडवळी गांवाचा निवासी आहे.

कटु सत्य

हिंवाळ्यात शुन्धाखाली ५५ व ६० अशा सपमान असलेल्या सियाचिन या भारताच्या सीमेवर सुमारे दोन हजार सैनिक पहारा करीत आहेत. या भयंकर थंडीपासून स्वतःचे रक्षण करण्यासाठी प्रत्येकास दोन लाख रुपयांपेक्षा जास्त किंमतीचा गरावेज दिला जातो. त्यांतल्या कांही वस्तूंच्या किंमती अशा आहेत - ऑस्ट्रेलियाहून कोर्फक बूट (रु. ७२००/-), स्विट्झर्लंडहून पायमोजे (रु. ११००), इटलीहून हातमोजे (रु. २,१००), स्विट्झर्लंडहून लोकर्री कोट (१८,०००), पाटलोणी (रु. ८,८००), फिनलंडहून सदरे (रु. ३,५००/-) आणि कॅनडाहून टोच्या (रु. १०००)

देशविदेशींच्या
दंतकथा (इराण)

घोडा खिंकाळला आणि राज्य जिंकले

पर्सिया (हल्लीचा इराण) देश तीन हजार वर्षांपूर्वीखिळील चांगला सुसंस्कृत होता. या समृद्ध देशाच्या गादीवर एका स्मोर्डिस हा पाताळवंत्री राजा राज्य करीत होता. त्याने ते हडप केले होते. लोक त्याच्या कारकीर्दीत सुखी नव्हते. श्रीमंतापासून गोरगरीबांपर्यंत सारेजण राजाच्या विरोधात होते.

स्मोर्डिसने जरी प्रजेच्या कल्याणासाठी कांही विरोध केलं नाही, तरी स्वतःची सुरक्षा मात्र त्याने नीट ठेवलेली होती. त्याचे चिन्मालू संरक्षक शिपाई सभोवती राहत असत. प्रत्येक खात्यांत त्याने गुप्तद्वे पेटलेले होते. कुणी कांही राजाविरुद्ध बोललं कीं ते गजाला लगेच कळवलं जात होतं. त्या माणसाविरुद्ध लगेच कारवाई होऊन त्याचे तोंड कायमचेच बंद केले जात होते.

राजाविरुद्ध बोलताना मंत्री वा सरदार फार धावरत असत. पण तहा तरुण सरदार मात्र गुप्तपणे एकत्र झाले आणि त्यांनी राजाविरुद्ध कट केला. त्यांचा डाव यशस्वी होईल अशी जेव्हा त्यांना खात्री लागली, तेव्हा त्यांनी भावी कामकाजाची तयारी आल्याला सुरवात केली. नवा राजा कोण होईल? त्या साहीजणांना

आपण राजा व्हाये ही मनोमन इच्छा होती आणि प्रत्येकजण त्या गादीवर बसायला लायक होता. पण त्यांची मैत्री इतकी धट होती कीं या बहुमानासाठी ते आपापसांत भांडल बरगणारे नव्हते.

त्यांच्यापैकी एकजण म्हणाला, "हे पद्दा, सिंहासनाची कांही सहाजणांत वांटणी करून घेत नाही. एकच राजा होऊ शकतो. पण इतर पांजीजणांनी राजाचे सत्तागार व सन्मित्र असण्यांत कांही फरक पडणार नाही. पण सिंहासनावर कोण बसेल त्याची निवड एकदाच व्हावी. आपण ती कांहीतरी बेमळ्या पद्धतीने करावची."

"कोणती बेगळी पद्धत?" इतर मित्रांनी विचारले.

"तुम्हीच सुचवताना कांहीतरी नवी कल्पना?" पहिला म्हणाला.

साहीजणांनी बराच वेळ निमृत्पणे विचार केला, मग एकाने आपली कल्पना सांगितली. "आता जे निवड एकदाच करावची इतकं, तर आपण असं करू या. जे सकाळच्या शांत वेळेला, आपण सहाजण तलावाजवळच्या प्रशस्त खराईच्या कुरणांत जाऊं या. ज्याचा घोडा प्रथम खिकाळेल, तो विजयी होईल, तुम्हाला काय वाटतं?"

"वा, या, फार छान, असंच करू या." सर्वांनी अनुमोदन दिले.

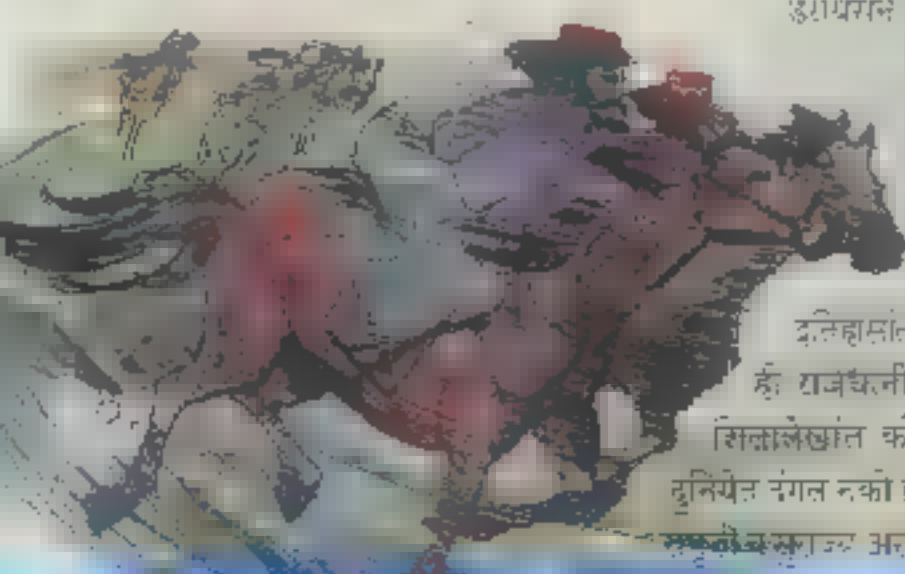
पहाटे सहाजण ठरलेल्या जागी जमले. त्यांनी आपापल्या घोड्यावर हांग मारली. साहीजण आरंभात त्या कुरणांतून जाऊ लागले. ते तलावाजवळ पोचले नाहीत तोंच एका सरदाराचा, डरायसचा घोडा प्रथम खिकाळला. सगल्या मित्रांनी त्याचे अभिनंदन केले, भावी राजा

कोण होणार ते फक्त त्या जहा मित्रांचाच ठाऊक होते. त्यानंतर लोकांचे स्मॅडिन पदच्युत झाला. डरायस विनाविरोध गादीवर बसला.

त्याचा घोडा प्रथम खिकाळला होता, त्याचे रहस्य मात्र कुणाला कळले नाही. डरायसलादेखील हे बरेच दिवस ठाऊक नव्हते. पण डरायसच्या ओघांत सत्य बाहेर आले. त्याचे काय, हे सहा मित्र चर्चा करीत होते, ते सहाजण डरायसच्या रोवकाने येऊन, त्यादिवशी संध्याकाळी, डरायसच्या घोड्याला खिकाळला घेऊन गेला. त्याने घोड्याला घोटभर खाऊ घातले. दुसऱ्या दिवशी जेव्हा घोडा त्याच जागी पोचला, तेव्हा आदल्या दिवसाच्या त्याच्याच घोड्याला खिकाळला झाली, आणि तो लुपाने खिकाळला.

त्याकडून म्हण पडली, "घोडा राज्य जिंकतो." पण त्यापेक्षा "रोवकाने घालकाला राज्य जिंकते." ही म्हाण जास्त चांग्य ठरली असली.

डरायसने रोवकाला भरपूर इनाम दिलं की नाही ते माहीत नाही. पण इ.स. पू. ५२७ च्या गादीवर असलेल्या डरायसने चांगली कामगिरी केव्याची इतिहासांत नोंद आहे. त्याने पॅर्सियाचे हे राजघरानीची सगरी बसवली. त्याने सिलालेखांत कोरले आहे, "ईश्वरातः कः दुनियेत नंगल नको होनी, लोकांसाठी इथे शांति, सगळी बसवज्ज असावे ही त्याची इच्छा होती."

11 9006 31

महाराष्ट्राची एक लोककथा

राजकन्या व दगडी खांब

फार फार पूर्वी, रत्नागिरीचा राजा चांगल्याप्रकारे राज्य करित होता. राज्यांत शांतता, सुखता होती. त्याला तीन मुजगे होते आणि निघेही राजपुत्र आता पेटबाज तरुण दिसू लागले होते. त्यांच्या-पैकी एकजण भावी राजा होऊन आपल्यानगर गादीवर येईल. राजाच्या लक्षांत आले, त्याने

तिघांमा जवळ बोलावून म्हटले, "याच्यापुढे, तुम्ही आपल्या राज्यांत हिंदू लोक कसे राहतात ते नीट पाहिले पाहिजे, उद्यां तुम्ही तिघे तीन दिशांना जा आणि संध्याकाळपर्यंत परत या. दिवसभरांत जे प्रहेल ते येऊन मला सांगा."

दुसऱ्या दिवशी तिघा राजपुत्रांनी शिंदोरी घेतली आणि ते राजवाड्यातून चालत बाहेर पडले. सर्वात थोरला राजकीर्ती डावीकडे गेला, राजमूर्तीने उजव्या दिशेला जायच ठरवले. सर्वात भाकट्या राजस्नेहीने समोरची वाट धरली. अंधार पडण्यापूर्वी तिघांनी राजवाड्यांत परत यायचे कबूल केले.

राजकीर्ती बराच वेळ चालत राहिला. त्याला एक अरण्य लागले, तिथे तळ्याच्या कांडावर तीन उम्पडे थोडे चमकत होते. जवळच एका उंच वृक्षाच्या सावलीत एक योगी त्या थोड्यांकडे पाहत बसलेला होता.

राजकीर्तीने त्या योग्याकडे बघत जाऊन त्याला प्रणाम केला. योग्याने त्याला विचारले, "मुला, तू कोण आहेस? अरण्यांत कां आला आहेस?"

राजकीर्तीने आपण कोण व इकडे कशासाठी आलो ते योग्याला सांगितले, "साधूमहाराज, तुमच्या परवानगीने मी यातल्या एका थोड्यावर बसून हिंदायता जाऊ का? म्हणजे अनेक भागांत हिंदू तिथल्या लोकांना भेटता येईल."

"कोणताही थोडा घे, पण सूर्यास्तापूर्वी इथे परत येऊन तुला काय अनुभव आला ते मला सांगितले पाहिजेत" योगी म्हणाला.

राजकीर्तीने एक थोड्यावर स्थान ठेऊन थोडा भिटाळला, भरधाव दौडत एका भाव्याच्या मळ्यापाशी येऊन पोचला. तिथे कुणीही माळी नव्हता आणि वारेला चारी वाजूनी बंदिस्त कुंपण तो बघतच राहिला आणि बघता-कुंपणाच्या वाशांचे कांयले बनले आणि ते भाज्यांची रोपे भराभरा कापू लागले. राजकीर्तीला वाटले त्या रहस्यमय वागेत आपण प्रवेश करावा, त्याने ते वाडस केले नाही.

तो अरण्यांकडे परत गेला, व पायउतार होऊन योग्याजवळ गेला, "शेव मुला, तू गडबडलेला दिसतो आहेस. काय झालंय?"

राजकीर्तीने त्या रहस्यमय मळ्याबद्दल सांगितले, "त्यांतून तू काय अर्थ काढलाय?" योग्याने विचारले, त्याच्या डोळ्यांत वेगळीच चमक दिसत होती.

"साधूमहाराज, मला माहील नाही, ते सगळेच विचित्र होतं आणि त्याचा मला काही अर्थच लागत नाही," राजपुत्राने प्रांजलपणे सांगितले.

चांदोबा

"जर तुला या साध्या गोष्टी समजल्या नाहीत तर तू राज्य कम वगळायलाय? तुझ्या या मूर्खपणाबद्दल, मी आता मुझा एक दगड घेऊन येतो."

राजा व दुसरे दोघे परत आलेले राजकुमार काळजीत पडले, रात्र झाली तरी राजकीर्ती परत आलेला नव्हता. दोन्ही मुलांचे अनुभव काय होते ते विचारण्याचे राजाच्या लक्षांतच राहिले नाही. दिवसभर हिंडल्यामुळे तेही दमले होते. दुसऱ्या दिवशी सकाळी यावर उपाय शोधायचा असे त्यांनी ठरवले.

राजमूर्तीने सकाळी डाव्या रस्त्याने जाऊन भावत्या शोध घ्यायचा असे ठरले. राजस्नेहीने उजवीकडचा रस्ता धरला. कारण आदल्या

45

ऑगस्ट २००५

दिवशी त्याने जीवात पकडली, त्या नाजूला डोंगर होते व फारशी वस्ती नव्हती.

राजमूर्ती भावासारखाच त्या उरण्यांतल्या योग्याबरोबर आला. ते तीन देवगणे घोडे निशे चरत होते.

राजमूर्तीने योग्याला बंदन केले आणि एका घोड्यावर बसून जायची परवानगी मागितली. "गुनीवर, आजपर्यंत मी इतके देखणे घोडे कुठेही बघितलेले नाहीत."

"अवश्य घेऊन आ राजकुमार, पण सूर्यास्ता-पूर्वी इथे परत ये आणि तुझ्या अनुभवांबद्दल मला सांग," हेसतच योगी म्हणाला.

राजमूर्ती उत्साहाने एका घोड्यावर स्वार झाला, पण त्या आनंदात त्याला तिथला दगडी

खांब दिसला नाही. त्या खांबाचा वरचा भाग अगदी राजकीर्तीच्या चेहऱ्यासारखा दिसत होता.

राजमूर्ती डावीजवळीकडे बघत चालला होता. कुठेतरी राजकीर्ती दिसेल असं त्याला वाटत होतं, पण त्याला कांही भाऊ पेटला नाही.

काटेन त्याला एक म्हातारा दिसला. त्याच्या पाठीवर लांकडाची खूपच मोठी मोळी होती. राजमूर्तीने घोड्याचा लगाम खेचला व म्हटले, "आजोबा, तुम्हाला मदत करू का?"

त्या म्हातार्याने वर बघितले नाही की कांही उत्तर दिने नाही. तो आणखी लांकडे गोळा करीत राहिला.

राजमूर्तीला ते जरा विचित्र वाटले. तो परत फिरला, आणि योग्याकडे त्याने पुन्हा प्रणाम केला. योग्याने विचारले, "सांग मला, काय पाहिलेस तू?"

राजमूर्तीने म्हातार्यावरून मागितले, "त्याने तुझी मदत का नाही?" योग्याने विचारले.

"मला नाही हो माहीत. तो एक शब्दही बोलायला नयार नव्हता," राजमूर्ती म्हणाला.

"अरे राजकुमार, तुला नाच्या गोष्टी जर कळल्या नाहीत, तर मधी मिळाली तर मू शक्यकांभार काय करणार? तू पूर्व आहेस आणि गर्दीवर यायला अयोग्य आहेस. मी तुला एका दगडाचेच देतो!"

जेव्हा राजमूर्ती परतला नाही, तेव्हा राजस्नेही फारच अस्वस्थ झाला आणि राजाही काळजीत

पडला. राजस्नेहीने त्याला दिलासा दिला आणि दुसऱ्या दिवशी दोन्ही भावांच्य शोधार्थ उरण्याचे ठरवले.

सकाळ झाल्यावर राजस्नेहीने हावी वाट धरली अरण्यापर्यंत चालत पोचला. ते घोडे आणि निरखणार योगी पाहून नेही मोहित झाला. अकस्मात, त्याचे लक्ष त्या दोन दगडी खांबांकडे गेले. त्याला त्याच्या भावांचे चेहरे त्या खांबांवर असावेत असे वाटले. तो चक्रावला.

राजस्नेहीने योग्याला नम्रपणे विचारले, "तुनीवर, माझे भाऊ वाटेने आले होते का?"

"हो, आले राजकुमार! घोड्या-रेट करायची झाली ते आले, तेथे प्रश्नांची उत्तरे नीट देता आली नाहीत म्हणून मी त्यांचे दगडी खांबे केले!"

"त्यांना पुन्हा जिवंत करता येईल का?" राजस्नेहीने काकुळतीने विचारले.

"एक घोडा घे आणि तुला जर कांही विचित्र दिसले तर परत येऊन सांग. जर तू माझ्या प्रश्नाचे समाधानकारक उत्तर दिलेस तर तुम्ही निघे माऊ या तिन्ही घोड्यांवर स्वार होऊन परत घरी जाल."

राजपुत्राने विचार केला आणि आपले नशीब आजमाव्याचे ठरवले. दोघा भावांचा जीव त्याला वांचवायचा होता. तो एका घोड्यावर आणि योग्याने सांगितल्याप्रमाणे पुढे गेला चांदोबा

त्याला कांहीही विचित्र किंदा विसंगत आढळले नाही.

त्याला खूप तहान लागली होती आणि घोडाही जरा थकला होता. त्याला जवळच एक तळे दिसले. तिथे गेल्यावर तो खाली उतरला. घोडाही कुरणांत चरत लागला. राजस्नेही तळ्याच्या कांठावर गेला.

तो ओंजळीने पाणी प्यायला घेणार, तोच ते पाणी मागे जाऊ लागले. तो पुढे गेला आणि पाण्यांत शिरला. पण तो बाकण्यापूढीच पाणी मगभर मागे गेले आणि राजपुत्र एका कोरड्या जमिनीवर उभा असल्याचे त्याच्या ध्यानांत आले.

हे तर फारच विचित्र होते! योग्याला जाऊन

संगायलाच हवे होते. अनुभव ऐकून योग्याने विचारले, "तुम्हा काय त्यावर निष्कर्ष निघाला?"

राजपुत्राला कांही उत्तर देता येईना, "तुम्ही तुम्हा भावांसारखाच अडाणी दिसतोस. तुम्हीही तीच गती होणार आहे, दुसरे काय?" दुसऱ्याच क्षणी, राजपुत्राचा दगडी खांब झाला.

राजानेही परत आला नाही त्यामुळे राजवाड्यांत एकच हलकजोळ माजला. आपल्यामुळे निघेही राजकुमार बेपत्ता झाले आहेत हे पाहून राजा फारच दुःखीकष्टी झाला.

त्यांचे काय झाले ते कुणालाच कळत नव्हते.

त्यांचा शोध घ्यायला सैनिक पाठवावेत असा मंत्र्याने सूझा दिला. राजाने मुलांचा शोध घ्यायला स्वतःच जायचे ठरवले, राजानेही तीच वाट धरली व तो योग्यापाशी जाऊन पोचला. त्याला ते तीन घोडे व त्यांना पाहान बसलेला योगी दिसला.

राजाला वाटलं की योग्याकडून कांहीतरी माहिती मिळेल. त्याने विचारले, "पूज्य गुरुवर्य, तुम्हा फेरफटका करण्यासाठी माझे तिचे राजकुमार या बाजूला हिंडत आलेसे होते...."

योग्याने त्याचे दोतणे संशयापूर्वीच विचारले, "हो, ते आले होते, मी त्यांना साधे प्रश्न विचारले त्याची उत्तरे देता आली नाहीत, मला ते अडाणी आणि राज्य धाकबाधला वाटले म्हणून मी त्यांचे सीन दगडी खांबाने रुपांतर केले! ते तुम्हाला समोर दिसताहेत यंत्रा!"

त्या खांबांचा बरचा भाग तिन्ही मुलांच्या चेहेपडीसारखा होता, ते पाहून राजा चकितच झाला, "स्वामी, आपण कोणते प्रश्न त्यांना विचारले होऊन? त्यांच्याऐकजी मी प्रश्नांची उत्तरे देऊ का?"

योग्याने राजकीर्तिचा अनुभव सांगितला, "राजपुत्राला एक भावांचा मोठा मळा दिला. राखणदार कुणीही नव्हता. एकाएकी कुंपणाच्या बाशांचे कोवते वनले आणि ते सपासप भाज्या तोंड लागले. याचा काय अर्थ होतो?"

"भाज्यांचे व झाडांचे रक्षण करण्यासाठी

कुंपण असते. जे कुंपण भाज्या तोडायला लागले, ते मालकाच्या संपत्तीचे नुकसान करणाऱ्या एखाद्या वाईट नोकरासारखे असते." राजाने आपले मत सांगितले.

योगी हंसला आणि त्याने राजमूर्तीचा अनुभव कथन केला "तो म्हणतारा, पाठीवरचे ओझे किती मोठे आहे त्याची फिकीर न करता लांकडे गोळा करीत होता आणि भार वाढवीत होता. त्याचा तुम्ही अर्थ लावाल, राजन्?"

राजाने दिले, "त्या माणसाकडे जे होते त्यांत त्याला समाधान नव्हते हाच होती पण त्याचे परिणाम होतील त्याची चिंता नव्हती."

योगी प्रसन्नपणे हंसला, "तुमच्या धाकट्या मुलाला घोटभर पाणी द्यायचे पण ते तळे त्याला चक्या देत होते. त्याला काय होतं राजन्?"

"खर्चिक, माणूस अनावश्यक गोष्टींवर आपले पैसे खर्च करतो आणि शेवटी त्याच्या हातांत कांहीच उरत नाही." म्हणाला, त्याला हंसण्याचा आवाज ऐकू आला. त्याने बव्हान पाहिले तर तिचे राजपुत्र त्याच्या जवळ ठेगे होणे आणि ते दगडी खांब नाहीसे झाले होते.

"पूज्य स्वामीमहाराज!" असं म्हणून राजाने योग्याला स्नाष्टांग नमस्कार घातला.

"माझ्या तिन्ही मुलांना आपण जीवदान दिलेत म्हणून मी जन्मभर ऋणी राहीन.

आज मी त्यांना वाड्यावर परत घेऊन जालो, जर आपण त्यांना चांगला राजा करायला आसावा याचे शिक्षण दिलेत तर मोठेच उपकार होतील. आपण आमच्याबरोबर यावे ही विनंती आहे." राजाने सांगितले.

योगीमहाराजांनी ही विनंती मान्य केली आणि तिचा राजपुत्रांना ते तीन घोडे नेण्याची आज्ञा दिली.

कांही दिवसानंतर राजाने योग्याला सन्मान-पूर्वक राजवाड्यांत नेले व राजगुरु म्हणून त्यांची प्रतिष्ठापना केली.

दासीपुत्र

ब्रह्मवत्त काशीच्या राज्यावर राज्य करीत असताना बोधिसत्त्वांनी एका श्रीमंत घरी अवतार घेतला. लग्नाचे पय ~~आले~~ त्यांचे लग्न झाले. काही काळ लोटल्यावर त्यांना एक मुलगा झाला. त्याच दिवशी त्या घरांतल्या दासीलासुद्धा एक मुलगा ~~झाला~~. त्याचे नाव कटाहक असे ठेवण्यात आले.

श्रीमंताचा मुलगा व दासीपुत्र कटाहक दोघांची वाढ लव्हाळव्हाळ झोट गेली. श्रीमंताचा मुलगा विद्याभ्यासासाठी जाई, तेव्हा कटाहक त्याची पाटी व पुस्तके घेऊन येऊन जाई, ओघाओघाने श्रीमंताचा मुलगा जे शिकत गेला, तेसाच कटाहक सुद्धा अनायासे शिकत गेला.

हळूहळू कटाहकला सुशिक्षित व हुशार म्हणून प्रसिद्धी मिळू लागली. त्याला एखाद्या नोकरासारखे राहणे बरे वाटतसे झाले. आपण आपल्या विद्येनेला अनुरूप असे समाजांत स्थान प्राप्त केले पाहिजे. म्हणून त्याने एक उपास करण्याचे आपल्या मनशी ठरविले.

काशीपासून काही कोस अंतरावर प्रत्यंत

नांदाच्या देशात गोधिरात्यांचा एक लक्षाधीश मित्र ~~होता~~ होता. त्याच्या नावे कटाहकने एक पत्र लिहून खाली बोधिसत्त्वांची सही केली. पत्रातील मजकूर असा होता.

“मी आपल्या मुलाला आपल्याकडे पाठवीत आहे. आपण परस्परांशी नाते ~~आपण~~ घ्यावे असे मला वाटते. म्हणून आपण ~~आपण~~ मुलाशी मुलीचे लग्न ~~आपण~~ देऊन ~~आपण~~ मुलाला स्वतःकडे घेऊन घ्यावे. मी पुस्तका काढून आपणाला भेटायला येईन.”

असे पत्र लिहून कटाहकने मातकाची सही केली व खाली त्याची गोहोरसुद्धा लावली. नंतर मातकाच्या तिजोरीतून ~~आपण~~ हवे होते तेवढे पैसे काढून घेतले, आणि प्रत्यंत देशी तो निघून गेला. तेथे त्या लक्षाधीश मित्राला भेटून ते त्याने पत्र दिले. लक्षाधीश मित्राने पत्र वाचले व त्याला आनंद झाला. त्याने एका चांगल्या मुहुर्तावर आगवदाने कटाहकबरोबर आपल्या मुलीचे लग्न करून दिले.

तेव्हापासून कटाहक ज्या सेवेला अनेक नोकर-चाकर हजर राहू लागले. त्याला जेवायला दरोज

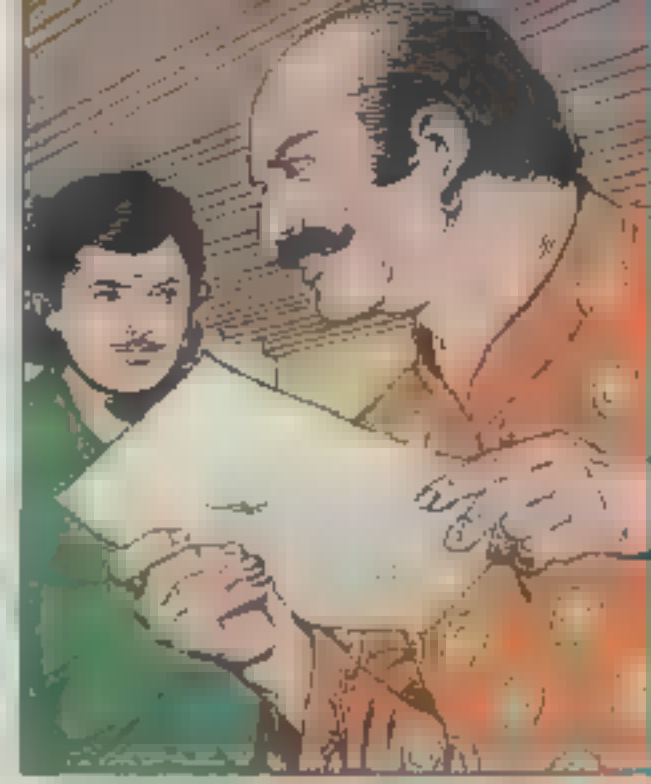
स्वंपकासे येऊ लागली. तो ऐवजारांमात चुडून गेला. तरी तो दरोज चिडून म्हणू लागला, “काय ~~आपण~~ हा प्रत्यंत देश आहे, येथील लोकांना सभ्यता म्हणजे काय असते, हे लुळां कळतच नाहीसे दिसत आहे. ~~आपण~~ काय जेवण झाल? आणि ही काय वस्त्रे झाडी? असला तेंगडेपणा व रानटीपणा कधी पूर्वी पाहिला नव्हता.”

कटाहक दोन दिवस न दिसल्यावर बोधिसत्त्वांना त्याची काळजी वाटू लागली तो कुठे गेला ते कुणालाच माहीत नव्हते. म्हणून त्याच्या शोधार्थ बोधिसत्त्वांनी चारी दिशांना नोकर पाठविले. त्यापैकी एकाने ~~आपण~~ देशात जाऊन हा गोष्टीचा शोध लावला. की कटाहकने आपले नांव बदलून एका लक्षाधीशाच्या मुलीशी ~~आपण~~ करून घेतले आहे, आणि तो स्वतःला काशीच्या कोठल्या तरी श्रीमंताचा मुलगा असल्याचे सांगत होता.

ते ऐकून बोधिरात्यांना चार वाईट वाटले. ते स्वतः कटाहकला घेऊन येण्यासाठी प्रत्यंत देशाकडे निघाले, बोधिसत्त्व स्वतः येणार हे कळल्यावर कटाहकची घायलुंडीच उडाली. प्रथम त्याने पळून जाण्याचे ~~आपण~~ असे केल्याने आपलेच नुकसान होईल व कोणत्याही प्रकारचा फायदा होणार नाही ~~आपण~~ विचार करून त्याने आपल्या मातकाला खरी गोष्ट सांगून टाकण्याचे ठरविले.

आपल्या मातकाकडून लक्षाधीशास सर्व कळण्यापूर्वीच त्यांना स्वतःच सर्व सांगून मोकळे व्हावे व त्यांची माफी मानायी असेही त्याने ठरविले.

परंतु आपल्या मातकाबरोबर नोकरासारखे वागताना पाहून सर्व आपल्याविषयी नाही त्या शंका करू लागली, असा विचार करून तो स्वतःच आपल्या नोकरांना म्हणाला, “मी इतर लोकांच्या

मुलांसारखा नाही. मी आपल्या वंशजांना सेवा-भारचे मानलो. माझे वडील जेवायला बसले तेव्हाही मी त्याला पंगड्याने बारा घातलो. त्यांना पाणी घेईर काडी लागल्यान स्वतः आपण देतो.” ~~आपण~~ शब्दांत त्या ~~आपण~~ स्वतः व नोकरांमार्फत काम करे केले जाते, हे सांगितले.

त्यानंतर कटाहक आपल्या सासऱ्याला जाऊन म्हणाला, “माझे वडील येत आहेत. मी त्यांना आणायला थोडा पुढे जातो आणि घेऊन येतो.”

लक्षाधीश मारसऱ्याने होकार दिला.

कटाहक बोधिसत्त्वांना नगरबाहेरच भेटला, त्यांचे पाय बघून आपल्या कृतकर्माबद्दल त्याने परचात्ताप व्यक्त केला आणि क्षमा मागून या सकट्यातून बांचविण्याची विनंती केली. बोधि-सत्त्वांनी त्याला उभयदोन दिले. त्यानंतर कटाहक बोधिसत्त्वांबरोबर आपल्या सासऱ्याच्या घरी निघून गेला.

लक्ष्मीश मित्र बोधिसत्त्वांना घेऊन त्याला भिन्न घरी आल्याबद्दल परमानंद झाला. म्हणाला, "तुमच्या इच्छेप्रमाणे माझ्या मुलीचे लग्न आपल्या चिरंजीवांशी करून दिते."

बोधिसत्त्वांनी मनाचे समाधान झाल्यासारखा अभिनय केला आणि कटाहक जवळ स्वतःच्या मुलाशी बोलतात तसेच बोलते. त्यानंतर त्यांनी लक्ष्मीशाच्या मुलीला बोलावून विचारले, "मुली, गाथा मुलगा तुझ्याशी योग्य प्रकारे वागतो की नाही?"

ती म्हणाली, "त्यांच्यात तशी कोणत्याही तऱ्हेची उणीव नाही, परंतु त्यांना उत्तमोत्तम पदार्थांची रुचकर वाटत नाहीत, पंचपक्वाने वाढली तरी त्यांत काहीही तरी दोष काढतातच. मग फोणफोणत्या प्रकारचे आणि कशा प्रकारचे पदार्थ आवडतील हे काळजीत नाही."

"तोय, तो असाच आपल्या घरीसुद्धा खाण्यापिण्याच्या पदार्थांत एक न एक दोष काढून धरतील लोकांना त्रास देत असे. म्हणून खायला बसताना तो काहीही दोष काढू लागला की तू मी सांगतो तो श्लोक म्हणत जा. मी तो श्लोक तुला लिहून देतो. तू तो पाठ करून ठेव तू तो म्हण,

म्हणजे तो दोष काढण्याचे सोडून देईल, तू जे वाटशील ते आनंदाने खाईल." असे सांगून बोधिसत्त्वांनी ती श्लोक लिहून दिला.

त्यानंतर बोधिसत्त्व काशीला परतले. ते निवून गेल्यावर कटाहक जन्तच शेफारला, तो जास्तच तक्रारी करू लागला, तो प्रत्येक खाद्यपदार्थात काहीना काही दोष काढू लागला.

एके दिवशी त्याच्या तोंडून तक्रार ऐकताच त्याच्या बायकोने हा श्लोक म्हटला-

"दहंपि सो विकत्थेय्य अंडम जनपदं गतो,
अन्वगत्यान दूसेय्य भुंज भोगे कटाहका!
(कटाहक अनेक प्रकारे शिष्याश्रम खडून,
परत्यानी दुसन्याची निंदा करीत, सर्व प्रकारे सुखोपभोग करीत आहे.)

कटाहकाच्या बायकोला या श्लोकाचा अर्थ माहीत नव्हता परंतु कटाहकला भाव वाटले की मालकाने आपले नाव आपल्या बायकोला सांगून सर्व रहस्यस्फोट केला आहे

त्यानंतर पुन्हा कधी जेवतांना कोणत्याही प्रकाराला त्याने नावे ठेवली नाहीत, उत्तम आनंदाने सर्व खाऊ लागला आणि सुखसमाधानाने राहू लागला.

विष्णुपुराण

मुनीं सत महर्षीना विचारले, "मुनीवर्या! आम्ही असे श्रद्धे आढे की, विष्णूने आपले आणखी एक रूप कृष्णरूपाने स्वर्गातून पाठविले. कृष्णाचा पूर्ण वृत्तान्त इच्छितो."

त्यावर सत महर्षींनी कथा सांगण्यास प्रारंभ केला, सत्यलोकाच्या वर स्वर्ग आहे, अनेक नक्षत्रे व तारे यांच्यासह नेहमी दैदिप्यमान असतो. एकदा कृष्ण दिव्य नदी वीरजा हिच्या किनाऱ्यावर तुलसीचिनात मुलसीवर दिव्य असे वेणुगान वाजवीत होतं. त्या मुलसीतून निघणाऱ्या ध्वनीने राधास्त्री आकार धारण केला. राधा व कृष्ण या कधीही वेगळे होणाऱ्या जोडीने ते विहार तिथे करीत होते. सुदामा सदासर्वदा त्यांची सेवा करीत होते.

राधा देवीच्या शरिरातून असंख्य अशा गोपिका निर्माण झाल्या. वीरजा नदी सुद्धा

पुन्हादेवीचे रूप धारण करून कृष्णावर भक्तिप्रेम करू लागली.

एवढा राधा व कृष्ण एकांतात असताना वीरजा कृष्णाला शाप देत म्हटले, "पृथ्वीवर तू जन्म घेशील." तेव्हा सुदामाने राधाला असे वरणे व त्या शापाने काय वाईट घडेल व होईल ते सांगितले.

त्यावर सुदामावर राग काढीत राधाने त्याला शाप देत म्हटले, "तू राक्षस अवतार धारण करून पृथ्वीवर जन्म घेशील." राधाच्या शापाने वीरजा एक राजकुमारी तुलसी अथवा वृन्दा या नावाने जन्मली व सुदामा शंखचूडाच्या अवताराने. एकदा इंद्र कैलासावर गेले असताना तेथे दारावर रुद्रभटाने अडवले. दारावालाच्या रूपांत असलेल्या शंकराना न ओळखून इंद्राने आपल्या वज्रमुघाचा

प्रयोग त्याच्यावर करण्याचे ठरले आणि ते देवां शंकराने आपले रूप साकार करून तिसरा डोळा उघडला.

इंद्राने त्याच्या पायावर लोटांगण घातून त्याला आपले रक्षण करण्याकरिता विनविले. शंकराने आपल्या क्रोधाला आवर घातून आपला राग समुद्रांत टाकून दिला. तेव्हाच देवांचा राग मिळालेला सुदामा अग्निश्रोत्रातून समुद्रांत पडून एक पांढरा शंख डोक्यावर धारण करून लहान बालकाच्या रूपे जन्मला. कृष्ण व सुदाम दोघे एकच रूप होती. त्याच्यावर आपला अनुग्रह करीत कृष्णाने सुदामाला अजेय कृष्णकवच दान केले.

त्याच वेळेस दंभ नांवाचा राक्षस समुद्र-किनारी पुत्रप्राप्तीकरीता घोर नाश्या करीत होता. त्याच राक्षस राजाने समुद्राच्या पाण्यात तरंगत असलेल्या त्या मुलाला उचलले. तोच पुढे जलंधर

आणि शंखचूडाच्या नांवाने प्रसिद्ध पावला.

ब्रह्मदेवाकडून वर मिळाल्यानंतर शंखचूड त्याच्या आज्ञेप्रमाणे यदसिकाश्रमात आला. तेथे त्याने तपश्चर्या करीत असलेल्या तुलसीला पाहिले. तिला पाहून तिच्या सौंदर्यावर तो भाळला व तिच्याजवळ जाऊन त्याने तिला विचारले: "हे सुंदरी! तू कोण? कोणाची मुलगी? आणि तू या रमावनांत एकटी कशी?"

तुलसी देखील शंखचूडाच्या रूप लावण्यावर मोहित होऊन त्याच्याकडे कीतुकाने पाहू लागली. थोड्या वेळाने ती म्हणाली, "मी धर्मध्वज नांवाच्या राजाची कन्या. माझे मांय तुलसी. एका यो शूर पुरुषाशी विवाह व्हावा म्हणून मी तपश्चर्या करीत आहे. आपण कोण?"

"मी दंभ नामक दानव म्हणून मुलगा आहे. माझे शंखचूड. ब्रह्मदेवाचे कडून तपश्चर्या केली आणि त्रिलोक जिंकण्याचा व मिळविला. ब्रह्मदेवाने मला तुझ्याशी विवाह करून घेण्यास आज्ञा केली आहे. आपण दोघे तय्यार व्हाऊन पुढील आयुष्य सुखाने घालवू."

त्यानंतर दोघांनी मांथर्व विवाह करून घेतला. आणि दन्याशौन्यांत रमावनांत ते विहार करू लागले. शंखचूड तुलसीला घेऊन आयल्या घरी गेला. नंतर दंभ राक्षसाने शुक्राचार्याच्या सल्ल्याने स्वतःला राज्याभिषेक केला.

एकदा सर्व दानववीर वीर मंडळी शुक्राचार्यांना भुंते घालून शंखचूडाकडे आली व म्हणाली, "हे दानवराज! तुला ब्रह्मदेवाने अनेक वर दिले आहेत. तुझ्या पूर्वजांवर इंद्राने व देवांनी अनेक अत्याचार केले आहेत. त्याचे ऋण

फेडण्याची जबाबदारी तुझी आहे. तू स्वर्गावर स्वारी कर व इंद्राचे आसन हस्तगत करून घे."

नंतर शंखचूडाने स्वर्गावर स्वारी केली. इंद्राला हेरांकरवी शंखचूड स्वारी करण्यास येत असल्याचे वृत्त पळवले. म्हणून इंद्राने कुमारस्वामी व इतर देवांच्या सल्ल्याने बुद्धाची तयारी केली. देवदानव यांच्यात खूप मोठी लढाई झाली.

परामव होणार हे ओळखून इंद्र शंखचूडाकडे जाऊन म्हणाला, "तू कश्यपमुनींच्या रूपाने जन्मला आहेत. तुझ्या शीर्ष भग्नक्रमावर संतुष्ट झालो आहे. तूच त्रिलोकावर राज्य कर आम्ही तुला कळू."

तेव्हा शंखचूड म्हणाला, "इंद्रा! आजपासून माझ्या आज्ञेप्रमाणे स्वर्गाचा राज्यकारभार तूच पहात जा." नंतर तो शीणितपुर परत आला व त्रिलोकावर आपली गाजवू लागला.

दमव लोक शंखचूडाच्या यज्ञकार्यति विघ्ने आणून हाहाकार करू लागले. तेव्हा ऋषीगुनी विष्णूकडे व विनंती केली - "भगवन्! शंखचूड राक्षसांच्या अत्याचारांमुळे पृथ्वीवर हाहाकार उडाला आहे. त्याचे पारिपत्य करण्यास तूच एक समर्थ आहेस."

विष्णू म्हणाला, "शंखचूडाचा जन्म माझ्या अंशरूपाने झालेला आहे. तुलसीचा जन्म लक्ष्मीच्या अंश रूपाने झालेला आहे. म्हणून शंखचूडाचा वध करणे शक्य नाही. तुम्ही शंकराला जरण जावे."

विष्णूच्या सल्ल्याने ऋषी शंकराच्या दर्शनासाठी कैलास लोकी गेले आणि हात जोडून त्यांनी शंकराला विनंती केली - "देवाधिदेवा,

ब्रह्मदेवा! शंखचूडाच्या अत्याचारांपासून तूच आमचे रक्षण कर." शंकराने त्यांना पारिपत्य करण्याचे वचन देऊन त्यांना निरोप दिला.

ते वेळीच कळीचा नारद शंखचूडाकडे गेला व म्हणाला, "शंखचूडा! शंकराने तुझा वध करण्याचे वचन ऋषीमुनींना दिले आहे. रुद्रगण तुझ्यावर स्वारीला येतील. त्यापुढी तू कैलासावर स्वारी करून शंकराचा परामव का करीत नाहीस?"

शंखचूडाने नारदाच्या सल्ल्याने कैलासावर स्वारी केली. कित्येक दिवस युद्ध चालू होते. परंतु शंखचूडाचे तैन्य कमीच होत नव्हते. असे कां?

तेव्हा विष्णू म्हणाला, "शंखचूड राक्षसांची पतिव्रता पत्नी पातिव्रत्याच्या बळावर त्याचे रक्षण करीत आहे. मी तिचे पातिव्रत्य भंग करून तुझा मार्ग थोकळा करतो. तू त्याचा वध कर."

त्यानंतर विष्णू शंखचूडाचे रूप धारण करून

त्याच्या बरी गेला, आणि तुलसीला म्हणाला, "मी शंकराशी मुक्त करीत आहे. आजपर्यंत कोणालाच अथलाभ आला नाही तुला सोडून कित्येक दिवस लोटले म्हणून तुझ्याकडे आला आहे " तुलसीने विष्णूला ओळखले नाही, आणि पती समजून कित्येक दिवस त्याच्या गळवारात राहिली. अशा तऱ्हेने तिचे पातिव्रत्य भंग झाले.

तिकडे शंखचूड्या सैन्याचा संहार व शेवटी शंकराने शंखचूड्याचा वध केला.

त्याच दिवशी रात्री विष्णूला आपल्या बरोबर एकाच शय्येवर ओपलेला असताना तुलसीने ओळखले, शंखचूड्याचा वध झाला होता व विष्णूचे मायावी रूप उघडे पडले होते. त्याने उघड उघड तिची फसवणूक केली होती, म्हणून तिने विष्णूला "दगड हो" असा राग दिला.

"तू गंडकी नदी होऊन व मी शालीग्राम होऊन

शाश्वत राहू, तुझ्या नावाने एक पवित्रता नाही म्हणून तुळशीच्या झाडाची पूजा होत राहिल." असा आशिर्वाद देऊन विष्णूने तुलसीला घेऊन वैकुंठलोकी प्रस्थान केले.

एकदा सर्व ऋषींच्या मध्ये वादविवाद होऊ लागला की विष्णूनिमित्तं कोण? त्याचा न्याय निवाडा करण्याकरिता सर्व ऋषींमधील भृगु-महर्षींना पाठवले. भृगुंनी सर्वाना प्रथम सन्यतोकात पदार्पण केले. तिथे ब्रम्हा नारस्यदीदीवरील वीणावादना ऐकण्यात बसले झाले होते. नंतर ते कैलासावर गेले. तिथे शिव पार्वती बरोबर नृत्य करताना बसले. त्यामुळे भृगुंना राग आला.

त्यांचा दोन्ही ठिकाणी आला, त्यामुळे त्यांना राग आला. पायाच्या गळवारात एक डोळा असल्यामुळे ते नेहमी अहंकाराने राहत ते त्याच रागात वैकुंठात गेले. त्यावेळी श्रीविष्णू लक्ष्मीदेवी बरोबर शेषशय्यावर बसलेले. पाहून भृगुंना अत्यंत राग आला व त्याच रागाच्या आघेने त्यांनी त्यांच्या छातीवर लाथ मारली.

तेव्हा विष्णूंनी पटकन उभे राहत म्हटले, "मुनिवर्य, आपल्या कोमल पायांना माझ्या फटीत अशा लोकांचा आघात वसूल आपला पाय तर दुखावला नाही ना?" आणि त्यांनी त्यांचा पाय हातात घेऊन दाढण्याचे होंग केले, दाढता दाढता, पायांत असलेला डोळा हाताने दाबून टाकला व तत्क्षणी त्यांचा अहंकार निघून गेला. तशा प्रकारे भृगुंनी विष्णूची स्तुती करीत पृथ्वीलोकांत येऊन विष्णूचे गुणगान व महत्त्व मुनींना सांगितले.

लक्ष्मीदेवी विष्णूच्या हृदयांत वसली असताना भृगुंनी विष्णूच्या छातीवर लाथ मारल्याने तिचा लज्जा झाला. तिला वाटले की पुढील पायाच्या स्पर्शाने विष्णू अपवित्र झाला, अशा विचाराने तिने वैकुंठ लोटले व पृथ्वीलोकांत येऊन ती तिथे तपश्चर्या करू लागली.

तेव्हा विष्णू मानव रूप घातून लक्ष्मीच्या शोचार्थ पृथ्वीवर येऊन राहू लागला. श्रीनिवास हे नाव धारण करून तो चकुला देवीच्या आश्रमात आला. चकुला देवी कृष्णअवतारात यशोदा होती.

कृष्णवसाराच्या वेळी यशोदा मातेने वृष्ण्याला म्हटले, "कृष्णा, तुला माहीत नाही की, आई आपल्या मुलाचा विसर कसा करू शकते, त्याची इच्छा करते. माझी इच्छा पुढी जाती

नाही. " कृष्ण म्हणाला, "आई, तुला ह्या इच्छेचे पाळू पुढच्या जन्मी नकी मिळेल."

म्हणून ह्या जन्मांत चकुला देवीनी श्रीनिवासला आपला मुलगा मानले. एकदा बागेत फिरत असताना आकाश राजाची मुलगी पद्मावती आपल्या सखींच्याबरोबर हिंडत असताना त्यांनी पाहिली.

तेव्हाच एक मदमस्त हत्ती जोरजोरात पळत त्या बाजूला आला. पद्मावती व तिच्या सख्या बाबूला इकडे तिकडे पळू लागल्या. पद्मावतीसुद्धा पाहून श्रीनिवास तसे होते तेथे येऊन वेगुड पडली.

श्रीनिवासांनी हत्तीला अडवले. दोघांच्या बंडात उभे राहिले. ती मदमस्त हत्ती भगाघात शांत व त्याचा प्रणाम करू

सांगता, त्यानंतर त्यांनी पद्मावतीला हात देऊन उठविले.

पद्मावतीला श्रीनिवासावर लोभ उत्पन्न झाला. पूर्वजन्मी विष्णू आपला पती व्हावा म्हणून पद्मावती तपश्चर्या करीत होती. आकाशराजाला तिने सांगितले.

पद्मावती • श्रीनिवास ह्यांचा विवाह थाटामागाने झाला. विवाह खर्चाला कुचेराने घन, सोने, रत्नेमाणके दिली. लग्नानंतर श्रीनिवास पद्मावतीला घेऊन गेले.

तपश्चर्या करीत असलेल्या लक्ष्मीदेवीला नारदाने श्रीनिवासाने पद्मावतीशी विवाह केल्याचा समचार सांगितला. ह्या रागाने लक्ष्मी तिथून निघून आली.

तिला येत असलेले पहाताच श्रीनिवास पद्मावतीला नेधेच रोखून शेषाद्विवर जोगराच्या पलीकडे निघून गेले.

लक्ष्मीला जखळ आलेली पहाताच श्रीनिवासांनी तीक्ष्ण दृष्टीने मंदहास्य करीत काळ्या रंगाच्या दुमड्यांत स्वतःला चिलीन केले.

तेथे त्या भूर्तीच्या गळ्यांत कुन्सीच्या घानांची माळ अतिशय सुंदर दिसत होनी, त्या भूर्तीच्या मध्ये विष्णू शिव व शक्ति, यांचे अंश पहावला मिळाले.

लग्नानंतर भक्तजनांना आपल्या वांछित रूपाचे दर्शन देण्याकरिता श्रीनिवासाला वैकटेश्वर किंवा वैकटेश्वर नांवाने संवोधू लागले. मात डोंगरांचा अधिपती देवताच्या रूपाने विष्णू नेथे स्थापित झाले.

शेषाद्विजवळ असलेल्या मंगमाच्या रूपाने पद्मावती विराजमान झाली. लक्ष्मीने तप केले होते, तिथे ती मल्लालक्ष्मीच्या रूपाने स्थापित झाली. ती जाणा म्हणजेच कोल्हापूर.

आपल्यावर विश्वास टोवणाऱ्या भक्तजनांना त्यांच्या लक्षात आली. त्यांनी हांक धरून जाणारा वैकटेश्वर स्वामीच्या रूपात असलेला विष्णू, शेषाद्विच्या शिखरावर कलीयुग देवताच्या रूपाने कैभवाने सहू लागला. विष्णूची ही सीला ऐकून सारे कश्मिमुनी आनंदाने मान खोलावू लागले.

भुताचा ससेमिरा खुटला

वार्णा आणि वर्मा सज्जन जांढप्याला मूलवाळ नव्हते. त्यांच्या चांगूलपणाचइत सारा गांव त्यांची वाखाणणी करीत असे.

एका रात्री मुसळधार पाऊस पडत होता. वर्मा व वार्णा जेवायला तेवढ्यांत बाहेरून कुणोतरी जोरजोरांत मारली. दार उघडून वरमने पाहिले. पावसांत भिजलेले एक तरुण दापट्या दारांत होते.

"आम्ही झहरांस आत झोतो पण पावसांत अडकलो. आज रात्रीपुर्वी आमच्या नुमच्या घरी राहण्यापुर्वी आगा मिळेल का?" त्यांनी विचारले.

"आंत या ना" वार्णाने त्रेमळपणे त्यांना आंत बोलावले. त्यांना जेवायला देऊन त्यांची झोपण्याची व्यवस्था केली.

या पाहुण्यांचे जेवण झाल्यावर थोडेच अन्न शिल्लक राहिले होते. वार्णाने पतिराजांना जेवून घ्यायला सांगितले. कारण पुन्हा स्वयंपाक करावची तर लांकडे भिजून गेली होती.

काही हट्ट धरत, "हे बघ, उगलेलं आपण

दोघेही मिळून थोडेथोडे खाऊं या!" दोघांनी गप्पा मारत जेवण केले आणि काम संपल्यानंतर ती दोघेही ओरी गेली.

सकाळी उठल्यावर कुणाच्यातरी उडण्याचा आवाज आला, तो ऐकून वार्मा व वार्मा विचारात आले. घराचे दार उघडले होते. ओटीवर रात्री आलेली स्त्री खुजळून लपुंदर रडत होती. वार्णा व वर्मा दोघेही तिच्याजवळ गेले आणि तिच्या उडण्याचे कारण त्यांनी तिला विचारले.

"मी काय सांगू? माझा संसार उघडला. काल रात्री मी या घरांत आले मला तर बरं झालं असतं. तुमचं दोघांचं एकमेकांवरचं प्रेम पाहून माझे पती मला म्हणाले, 'या गृहिणीसारखं तू कधी माझ्याशी प्रेमाने वागलीस तरी का?' जी पत्नी पतीशी प्रेमाने वागत नाही, ती कसली पत्नी?" आणि मी समजूत घालण्यासाठी कांहीतरी बोलले पण तरी ते निघून गेले. फार खूबी आहेत ते. पुन्हा येणार नाही असं म्हणाले!" ती हुंदके देत सांगत होती, तिचं नांव चंद्रमती होतं.

विचाराने आला. दोनचार महिन्यांतून त्याची बर्माकडे प्रवासाचे फेरे असल्या असल्याची. गेल्या वेळेला ती आता होला तेव्हा चंद्रमती नव्हती. कर्मकिंदून त्याला चंद्रमतीची कथा समजली. त्यादिवशी रात्री चंद्रमतीनेच सर्वाना जेवण काढले. ओटीवर एक पलंग टाकून मुरारी रात्री तिथे शोपला.

पण मुरारीला नीट झोप लागली नाही. मध्यरात्रीच्या नुमारास कुणाचीतरी पावले वाजताहेत असे त्याला वाटलं. त्याने होठे उघडले तर चंद्रमती हातात दिवा घेऊन स्वयंपाकघराचे रान हलक्या उघडून होती. चुलीच्या मागे एक खिडकी होती तिथे कुर्णातरी दकटक केल्यासारखा आवाज आला.

चंद्रमतीचे हळूच दाग उघडणे व तो ऐकून ऐकून मुरारीला संशय आला. त्याने हलक्या पाचसाने जाऊन स्वयंपाकघरात डोकावून बघितले. एका थाळीत आगरी, भात, भाजी, भाकरी व दही ठेवून खिडकीतून आत आलेल्या हातामध्ये ती थाळी चंद्रमती देत होती.

खिडकीच्या पलीकडे असलेली व्यक्ती म्हणत होती. "अजून किती दिवस हे अर्च्या रात्री मी जेवण जेवामच? काहीतरी युक्ती कर नि तिजोरी-तले धन हडप करून लोकर निसट द्या." अंधारात त्या माणसाचा चेहरा काही मुरारीला दिसला नाही.

"आताच तर त्याचा माझ्यावर विचारस बसायला लागला आहे. लोकरच किल्ल्यांचा जुडगा माझ्या हातांत येईल. जरा धीर धरा." चंद्रमती म्हणाली. "अग चोऱे! भोळेपणाचे

नाटक कळत माझ्या मित्राच्या दिलदारपणाचा फायदा घेत आहेस आणि तुझ्या नवऱ्याच्या बरोबरीने हे असं नाटक करते आहेस काय? हो, आता बघच, मी तुझं हे नाटक बंद करून टाकीन." मुरारी मनांत म्हणत होता. ती जाऊन शोपला खरा. त्याने मनाशी निश्चय केला की वाणी व बर्माचे दुखवता त्यांच्या घरातून या भुताचा पिच्छा मोडायचा.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी मुरारी तारसमकात घाशी बोलत होता, "बाप रे, रात्रभर डोळ्याला होळा नाही माझा! भला वाटतं या भरांत एक भूत घुसतच मी पूर्वेच्या बाजूला फलंग ओढून ठेवला होती, तो पश्चिमेला ओढला गेला. खिडकीत तांब्या हाता. तो पलंगाच्या खाती पोचला. मी तरा धीट आहे, आणखी फुगी मेला."

वाणी आणि बर्मा हे ऐकून वाचकून गेली आणि म्हणाली, "मग आपण मांत्रिकाला बोलवायचं का?" "आयण धावतायचं नाही. मी सगळ्या प्रकारच्या भुतांना पळवून लावं शकतो." भुतांने त्याला धीर दिला दुसऱ्या दिवशी त्याने बाजारातून पैजण आणले आणि रात्री त्याचा लुमलुम आवाज होऊ लागला. रात्री त्याने उशा पलंगावर रचल्या, त्याच्यावर एक ताडी घांबळून तो हळूच मागल्या दराने बाहेर गेला. त्याने स्वयंपाकघराच्या खिडकीवर दकटक केले.

चंद्रमती बऱ्याच वेळानंतर धीर एकवटून तिथे आली. थाळीत रोजच्याप्रमाणे सगळे पदार्थ तिने वाढले आणि ती थाळी मुरारीच्या हातांत दिली. मुरारी चटकन घरांत आला. ती थाळी त्याने

चंद्रमतीच्या खाटेवर ठेवली आणि खाट जरा सरकवून ठेवली. निमूटपणे तो ओटीवर गेला आणि आपल्या अंधरुणावर पांघरून घेऊन शोपला.

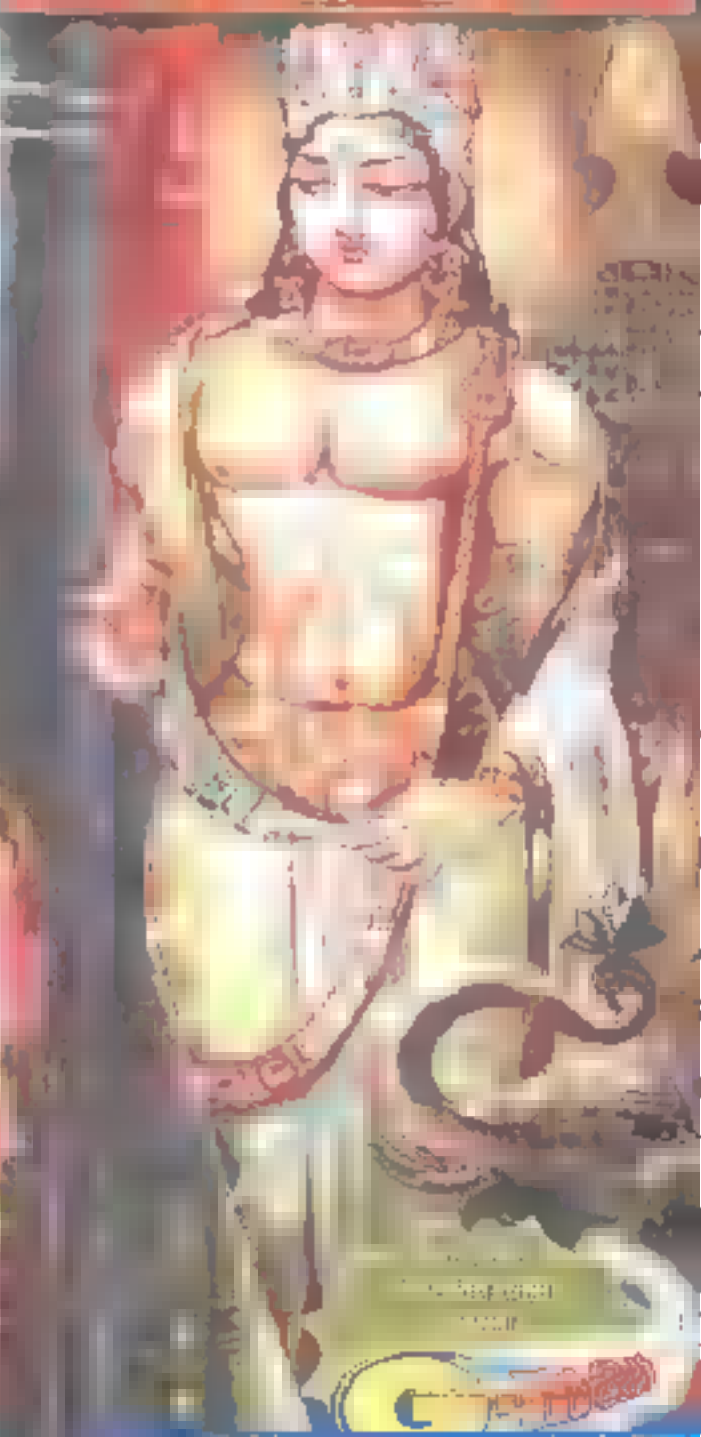
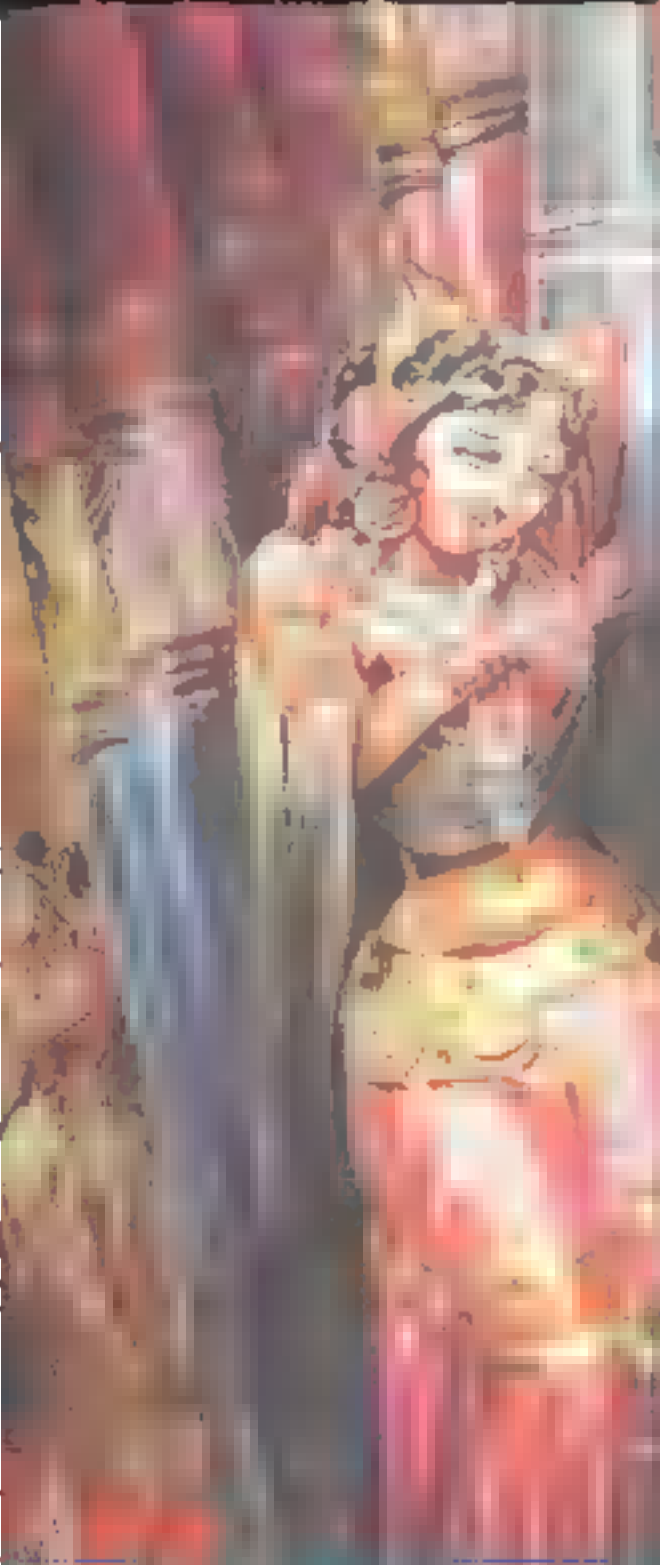
चंद्रमती थाळी परत येईल म्हणून थोडावेळ वाट बघत थांबली होती. खिडकीच्या बाहेर जवळच तिचा नवरा असेल असं तिला वाटलं. पण त्याचा काही आवाज येईना, म्हणून तिने खिडकीद्वारे बंद केली आणि ती तिच्या खोर्तीत गेली. पण आत शिरताच ती एकदम किंचाळली.

त्या आवाजाने बर्मा आणि वाणी दचकून जागे झाले आणि ताबडतोच चंद्रमतीच्या खोलीत आले. मुरारीदेखील त्याचवेळेला जागा झाल्या-सारखा तिथे आला.

चंद्रमती भेदलेल्या स्वराने म्हणाली, "भुताची गोष्ट खरी आहे. मीही पैजणांचा आवाज ऐकला. या बाजूला असलेली माझी खाट इकडच्या बाजूला

मादीचा

[illegible]

उत्तर: तीन गन्धधराणि अन्यानि च कर्माणि ।

धनैरामचा या सन्धानाचा प्रयत्न ही संज्ञा या नावाचे एकूणच धनदौलतीला प
वानस मिळाय त्याच्या धनपत्नीला दुर्दैवीक मिळाले. त्या नाच काढील ती त्याची सुम
दावला होती.

[illegible]

कामस्य अर्जुन पान्थ

अं. २०७ सामाजिक कार्य विभाग

सनातन संतों की विचारधारा : सनातन संतों की विचारधारा

लल्लूची हुशारी

[illegible]

बैल एकदम ब्रिंथरले आणि समोरून लहू चालत येत होता, त्याच्या अंगावर गाडी ओढत गेले. लहूला कांही फारसे लागलेविगले नव्हते, पण तो जमिनीवर पडला होता, तो तसाच हातपाय झाडत राहिला.

गांवकऱ्यांनी त्याची ही अवस्था पाहिली आणि अर्जुनला रागावत त्यांनी लहूला त्याच्या घरी पोचवले. घरी गेल्यानंतर लहू कणहायला लागला. त्याच्या गजोंत आंळख दिसत नव्हती, जगू कांही सगळे चेहेरे त्याला अतोच्छी दिसत होते. त्याची ही अवस्था पाहून गांवकऱ्यांनी ठरवले कीं आणखी कांही दिवस तरी लहूला काम आले नसते. त्यांनी भूस्वामीला सांगितले, "लहू तुम्हाला अवलंबून आहे, दुर्दैवाने त्याची स्थिती अगदी दयनीय आहे. त्याला मरत करायची तुमचीच जबाबदारी आहे."

भूस्वामीला धाडले कीं आता जर लहूची देखभाल केली नाही तर गांवात आपली बदनामी होईल. म्हणून तो लगेचच लहूच्या घरी गेला. त्याची नीट विचारपूस केली आणि त्याच्या

बायकोला दोन हजार रुपये देऊन भूस्वामीने सांगितले, "माझ्या मुलाच्या हलगर्जीपणामुळे हे झाले आहे. लहू जेव्हा चांगला वरा होईल तेव्हा त्वरता जास्ती कष्टाची कामे मी करू देणार नाही. त्याने शेतांतल्या मजुरांवर नुसते सक्ष ठेवले तरी पुरे!"

भूस्वामीच्या दयाळूपणामुळे लहूची पत्नी माराचून गेली. तिचे डोळे पणावले. भूस्वामी गेल्यानंतर ती लहूला म्हणाली, "पाहिलंत, धोरले मालक किती दयाळू आहेत! तेव्हा आता तुमचे हे लागत्याचं नाटक पुरे झालं! तुम्ही आता जायला सगळं."

त्यावर लहूने हंसतच तिला म्हटले, "मी जर योगेच हिंदायला-किरायला लागलो तर गांववाले पला छोंटा ठरवतील. निदान कमीतकमी महिनाभर तरी मला घरी बसून विश्रान्ति घेऊ दे ना! आजपर्यंत मालक माझ्याकडून भरपूर आणत घेत होते आणि बेताचा फगार देत होते. अशा कंजूस मालकाकडून व्याजासकट वसुली केली हेच मोठं काम मी केलंय. चल, लहू तुझ्या कामाला लाग!"

बाभूळ तलावांतली हडळ

कमला सासरी आल्यानंतर पूर्ण घायच्या अगोदरच तिच्या लक्षांत आले की तिचा नवरा रमेश एक गंवरचा आहे. सगळे वर्षांचा सासरा माघव, पाहात होता.

रमेश उशीरापर्यंत सोळदा पडायचा, जेवण झाले कीं गांवांत इफदेतिकडे टपाळफी जायचा. अंधार पडला कीं घरी येऊन जेवायचे नि झोपी जायचे!

रमेशचा हा दिनक्रम कमलाला सहन होईना, म्हणून ती त्याला म्हणाली, "मामंजीचं आता वय शांतंय. तुम्ही आता जरा शेतीचाडीचे काम पाहायला आणजे त्यांना विश्रान्ति."

तिचा हा सहा ऐकून रमेश हंसतच सुटला च तिला म्हणाला, "तू आल्यानंतर त्यांना आता कांही स्वयंपाक करावा लागत नाही. त्यांचा आरामच चाललाय कीं!"

रमेशला सांगून त्याचा कांही फायदा होत नाही

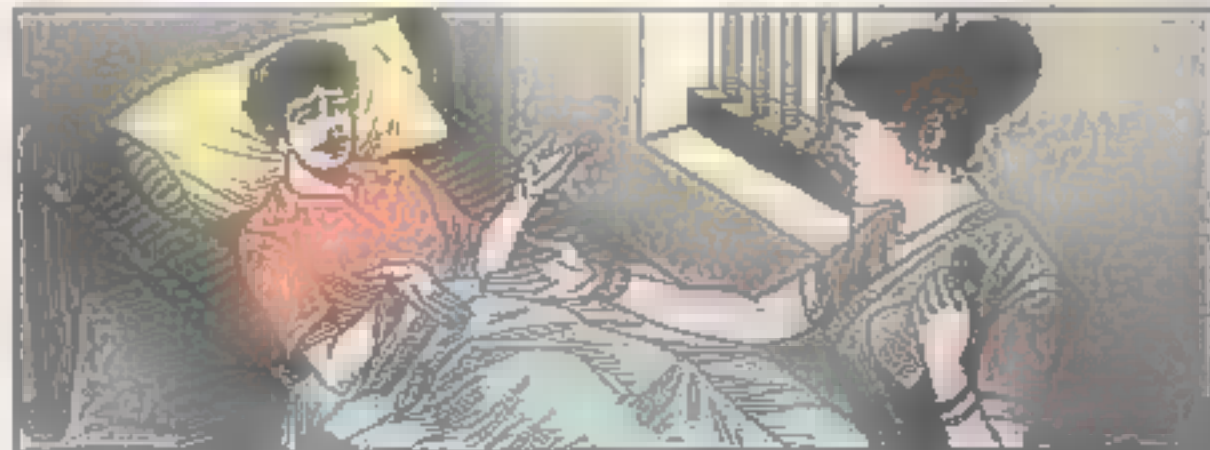
बघितल्यावर ती सासऱ्यांना म्हणाली, "तुम्ही शेतावर निघाला आहात तर तुमच्या मुलालाही बोजन जा. तुम्ही एकटेच किती दिवस काष्ट करीत राहाणार?"

माघवने हंसतच म्हटले, "त्याची आई त्याच्या लहानपणीच वारली. तेव्हापासून मी त्याला अगदी माडांत वाढवलय. त्याने शेतांत रावणे हे पत्ताच पडत नाही. झोपू दे त्याला!" आणि तो शेतावर निघून गेला.

त्याच दिवशी संध्याकाली माधवला सांग पावता आणि त्याचा मृत्यू झाला. त्यानंतर एक आठवडा उलटला तरी रमेशच्या दिनक्रमांत काडीचा बदल झाला नाही.

एक दिवस जेवण वाढतामा कमला रमेशला म्हणाली, "आता जर तुम्ही शेतीच्या कामांत लक्ष घातलं नाहीत तर कामे कशी होतील? बियाणे पेरायची कामे सुरू झालीत."

"हे बघ, यापुढे शेतीच्या कामासंबंधी तू मला

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

लायना ह्या समता महणाली

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

महाराष्ट्र साहित्य अकादमी
प्रकाशित

हड्डीचे बोलणे ऐकून रमेशला वाटत की ही कुणी धर्मपरायण हड्ड जसावी त्याने मुद्दामच दुःखभाल्या आवाजाने म्हटले. मना वाचवून तुम्ही मोठे पुण्य केले आहेत, माझ्याजवळ एक पैसादेखील नाही. मी माझ्या पत्नीच सांभाळू कसा काय करणार?" आणि जणू त्याच्यासाठीच तो तनावात आत्महत्येचा ठराव निघाल्याचे त्याने नाटक केले. "ओ, थोडे, अस नका करास!" जेव्हा म्हणून हड्ड उडत साडः... गेली आणि तिने एक गाळेवे आणि रमेशला दिले.

"हे धन घेऊन मी आता मुखाने जंगल आम्ही सारे तूण लुट्यासाठी अवश्य प्रार्थना कर. अग म्हणून रमेश गोड्या खोबनि घराय. पालता.

श्री पोचल्यावर तो त्याने / नांठीडे कमलासमोर पेंकले आणि सांगितले. "आज तर क्षणात मी असे धन कमावू शकतो आणि कांही चोरीचा नाही, समजत?"

कमला अतिशय आनंदून गेली. पण दुसऱ्या दिवशी रमेशने त्यांतली पेंक पेटली आणि धुणारात ते पैसे घालवने.

जेव्हा श्री परक्या तेव्हा कमलाने मंडळा कडवटपणाने म्हटले. "उरकें कसलं करीत कमला तर धर कसं चालेल? शेती करण्यात तुमच मन लागत नसेल तर एखाद्या तहानसहान व्यापार तरी सुरू करा. कमलाने सुचवले.

"कुणी मला सुचना करायला नव्हत की मला खूप रान येतो, यापुढे मला शिकवत जाऊ शकतो," रमेशने कमलाला तादरपणे सांगितले.

सहिनाभरातच हड्डीने दिलेले सारे धन संपून गेले. रमेश पुन्हा एका रात्री अभुळतावाकडे गेला.

चांदोवा

तलावात मुडण्याचे पुन्हा त्याने मन लावले. हड्डीकडून पुन्हा धनाचे गांठीडे घेतले त्याच्या हातातले गांठीडे पाहून कमला स्तब्ध झाली.

रमेशच्या शेतीच्या संवरी दिवसेंदिवस वाढतच गेल्या. या खाला त्याने थोडे दिवसांसच सगळे पैसे इवले. नवऱ्याला समजावून कांहीच उपयोग होणार नाही हे कमलाला माहीत होते. ती शांतपणे म्हणाली, "परात पुढकी कवडीदेखील माही नव्हत काच करायची?"

त्या रात्री तो वाभूळतलावाकडे जायला निघाला. कमला पाळतीवर होतीच. यावेळी त्याच्या पाठोपाठ जाऊन तो हे धन कुठून आणतो त्याचा रुडा लाजायचाच असा तिने निश्चय केला. एका झाडाच्या मागे ती लपून बसली आणि रमेशने त्या हड्डीकडे कसं धन मागितले ते तिने वाचिले.

रमेश जसा बांधावरून खाली उतरला, तसे

11

सप्टेंबर २००५

कमलानेही तलावांत उडी मारायचे नाटक केले हडळीने तिला लगेच थांबवून विचारले. "थांब, तुझ्यावर असा कोणता संकट आलय की त्याच्यामुळे तुला मलाबसं वाटतय?"

"माझ्यावर जोलेलं संकट तुझ्यामुळे आलंय!" कमलाने सांगितलं

"माझ्यामुळे तुझ्यावर संकट आलय? म्हणजे मी काय केलंय?" हडळीने आश्चर्याने विचारले.

"तुझ्यामुळे मला नवरा एकदम अकळी झाला आहे. काय असलेली व्यसने कमी होती म्हणून नव्या व्यसनांच्या ताबडीत तो सांपडला आहे, अयोग्य कामे करणे याच्यापेक्षा मोठे पाप कोणतेही नाही. तुला इतकंदेखील माहिती नाही?" कमलाने कठोरपणे विचारले.

"मी तर समजत घेले की मी विचारल्याला बदल करून मी पुढेच मिळवते आहे. पण माझ्याकडून पाप घडत होतं. काय समजतं. आता याचं प्रायश्चित्त मी कासं करं?" हडळीने दीनयाण्या स्वरांत विचारलं.

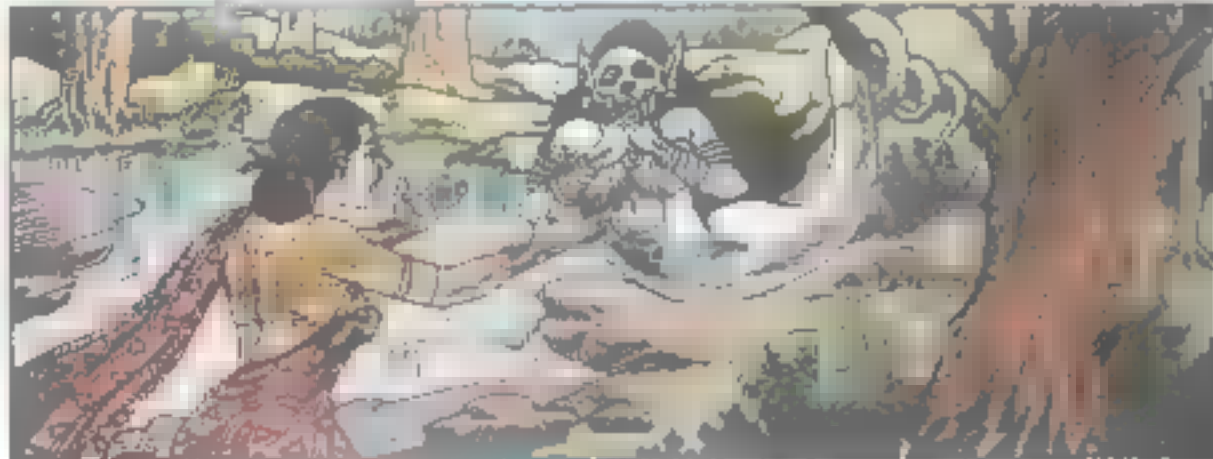
कमलाने हडळीला समजावून सांगितलं की

तिच्या पती नलायत उडी मारून मरायचं नाटक करत होता. आता पुन्हा तो पेईत तेव्हां काय करायला हवं तेही कमलाने हडळीला सांगितलं.

या वेळेला तर स्मेशने मिळालेलं धन पंचरा दिवसातच संपवून टाकलं, आणि राजाची पुन्हा तो बाभूळतलावाकडे गेला व तलावांत उडी टाकून मारण्याचा प्रयत्न करायचं नाटक त्याने पूर्वीसारखंच केलं.

हडळी किचकिटच सुटली आणि त्याला म्हणाली, "तू अत्यंत आकर्षी आहेस पत्नीच्या जगणारा महापापी आहेस पाण्यात बुडून मरायचं तू करायचं केलंस, याच्यामुळे तुमं रक्षण भी नाही, पैकी करीत तूही मृत वगून झालावर लीकतच राहायला येशील." असं म्हणून ती विलीन झाली.

हडळीचे बोलणे ऐकून स्मेश भिंतीने धरसर कांपायला लागला, दुसऱ्या दिवशी सकाळी उठून आपला नवरा शेतावर कामाला जायला निघाला होता. ते पाहून अगदी झाली आणि तिने मनोमन त्या हडळीबद्दल घन्यवाद दिले.

भल्लूक मांत्रिक

22

(सूर्यभूपती राजाच्या किल्ल्याचे कायदा मेलत. राधागर्कटही किल्ल्याची भिंत ओढून बाहेर निघून गेला. राजाच्या भोवती गेलं संकटात आले कां ते घडायला भुयारता शिरणार होता, पण त्याच्या दोघात त्याला थांबवले. मांत्रिकाने त्याच्या दोघावर मंत्रांचा स्पर्श केला व ती लगेच बाहेर गेली. असे सगळेय ते व नंतर तो भुयारात गेला. त्यानंतर...)

अग्यत्या मांत्रिक मंत्रानंतर जितकेत राजा कालीबर्माकडे वघून बोलला. "सांग, आता त्यावेळी आमचे कर्तव्य कोणते आहे? सर्वांच्या समक्ष मी सूर्यभूपतीची मुलगी दत्तक देणार आहे, अशी घोषणा केलेली आहे. आता मायागर्कटाचे गुरू मिथ्यामिश्र यांच्यापासून तिचे रक्षण करायला हवं ना? आपण सैन्यांतून बरोबर घेऊन अरण्याच्या दिशेने जाऊ का?"

"महाराज जर आपण सारेजण सैनिकांना बरोबर घेऊन अरण्यात गेलो तर आपल्या

आघाजामुळे त्या मांत्रिकाला आपले आगमन अगोदरच समजेल." कालीबर्मने आपली शंका व्यक्त केली.

त्याला सावध करीत कालीबर्मा लिथून निघाला त्यावेळी कालीबर्मा, बधिक आणि राक्षस उग्रदंडही पायी चालत अरण्यांत शिरले आणि त्या जागी त्यांना एक खूप मोठा नलदंड अरबल दृष्टीस पडला. कांही कंदमुळे आणि फळे रानवेनीच्या झाडाच्याने बांधून, ती खांद्यावर टाकून तो चालला होता.

नामिकान् पठ्यून नर्तः आह, अस्मात् तू काय
कथं आहस?

राज्यपालको कार्यालयमा आगो लागेको खबरले
राज्यपालको कार्यालयमा आगो लागेको खबरले
राज्यपालको कार्यालयमा आगो लागेको खबरले

मंत्रपठण करणा या मित्रांपेक्षाच वेगळ्या
डोळ उघडले, आणि कालीवर्माकडे निसवून
पाहिले. व विचारले, "तुला माझं नांव काय
कळलं? नकीच तू हुशार आहेस. माझा शिष्य
भ्रांतिमती याने मला सांगितलं. माझ्या शत्रू
कुंकणाच्या सेवकाला अरण्यांत कुणीतरी
तूच तो पोरनेरी माहीस ना?"

"ते गी नंतर सांगिन. तुम्ही आधी सांगा,
तुम्ही कांचनलताला कुठे सगधून ठेवलेलं आहे?"
असं म्हणत कालीवर्मने तलवारीला हात घातला,
तेवढ्यांत झाडाच्या फांदीवर कालीवर्मा मायामर्कट
किचकिचत ओरडला, "तांत्रिक गुरूजी! हाच
कालीवर्मा आहे. हा जन्मजात पराक्रमी आहे.
आता यावेळी याचा प्राण घेणेच आपल्या हिताने
आहे." हे बोलून तो फांदीवरून उडी मारून
कालीवर्मच्याजवळ येणार नितक्यांत कालीवर्मने
आपली तलवार उपसायला घेऊ मिळाला नाही,

म्हणून समोरच असलेला त्रिशूल ओढला व
मायामर्कटावर रोखला. त्याच वेळेला मायामर्कट
फांदीवरून वेगाने खाली येत होता, तो
त्रिशूलावरच नेमका आदळला.

त्याच्या शरीरांत त्रिशूल धुसल्यामुळे,
आत्त्वंतिक वेदनेने हातपाय आपटीत तो ओरडत
उठला व पुन्हा पडला.

"तांत्रिक गुरूजी जय! आपली सेवा करण्याचे
भान्य पुन्हा परलोकांतच मिळेल." असं
म्हणून तो कोराळला.

त्यानंतर कालीवर्मने आपली तलवार सर्कन
ध्यानातून बाहेर काढली आणि स्तब्ध उभा
असलेल्या तांत्रिकाला म्हणाला, "अरे तांत्रिका,
ज्या भद्रकेशवरीची पूजा करतोस, तिच्याच
नांवाने तलवारीने मी तुझा मळी चढवीन.
त्यापूर्वी कांचनलतेला कुठे लपवून ठेवलेलं
आहेस मला सांगा."

त्यावर तांत्रिकाने मंद हास्य केले, आणि आपले
हात पुढे करून तो मुलीची उबडदाप मारगला
सांगला. हे करणे पाहून कालीवर्माला नवत
वाटले.

तो सरोवरांत पाय टाकणार तेवढ्यांत पाठी-
मागून कुणा सींचा आवाज आला, "हे तरुणा,
सावध राहा! हा तांत्रिक एका मुक्याला खुणा
करतो आहे."

तो आवाज ऐकल्याबरोबर कालीवर्मने झर्कन
माने वळून पाहिले. तेव्हा उघडंड राक्षसासारखा
आणखी एक राक्षस, एका तरुणीला आपल्या
खांद्यावर घेऊन येताना दिसला.

त्या राक्षसाने त्या तरुणीला खाली ठेवले,

आणि रानटी हत्तीसारखी आतळी ठोकली; आणि
आपली दगडी गदा उचलून तो कालीवर्मच्या
दिशेने पुढे सरसायला.

कालीवर्मा पटकन त्याच्या बाटेतून बाजूला
सरला, आणि तो राक्षस सरोवरसच्या काठावरच्या
चिखलांत पाय स्तल्यामुळे, तोंडावरच खाली
पडला. त्याच्या हातांतली धाडदिवशी बाजूला
पडली.

यावेळी राक्षस आणखी जोराने गरजला.
जमिनीवर गुडघे ठेवून तो उठायचा प्रयत्न करीत
होता, तिजक्यात कालीवर्मने उडी मारून ती गदा
हातांत घेतली. आणि तिच्या प्रहार केला.
राक्षस किंचाळतच सरोवरसच्या काठावर पडला.

वेळांत तांत्रिक मिथ्यामिश्र पळून
जाण्याच्या विचाराने चार बाजूला होता,
तो कालीवर्मच्या तीक्ष्ण नजरेस पडला. आपलेल्या
त्या तरुणीला विचारले,
"तुम्हीच सूर्यभूपतीची कन्या कांचनलता
ना?"

तिने होकारार्थी मान डोलावीत म्हटले, "मला
वाटतं, तांत्रिकाचे दोघेही सेवक मेले आहेत तरी
त्याला जिवंत सोडू नये. माझ्या हातात काही
हत्यार नाही. मला तुमची तलवार वा नि तुम्ही
गदा घ्या. आपण दोघेही या तांत्रिकाची
शिकार करू या."

कालीवर्माला तिचे शब्द ऐकून आनंद झाला.
त्याने तलवार तिला दिली, हातांत गदा घेतली,
आणि पाण्यांत तो त्या तांत्रिकाच्या
दिशेने जायला निघाला. नोच जिनकेतू राजा दोन
सेवकांसह तिथे येऊन पोचला व मोठ्याने

कालीवर्मा, हा पपरीसुरसरी. तलाव
आहे. त्याच्याजवळच त्या राक्षस आहे. त्या तांत्रिकाला
मलाच तो राक्षस सांगला, नाशचा अधिकार, आणि
काही राक्षस मागून येत आहेतच."

आणि चारो बाजूला त्यालाचत असलेल्या
कांचनलतेच्या जवळ जाऊन ती म्हणाला, "मुली,
माझी वक्तव्यकन्या आहेस. म्हणून तुला परम
असलेल्या तक्राशी तुझा विवाह करून देण्याचा
मला अधिकार आहे. आहे ना?"

कांचनलता साजली व तिने मान खाली घालती,
त्यावेळी सूर्यभूपतीच्याबरोबर हत्तीवरून आलेल्या
भद्रकेशवा, भद्रकेशविका, नगराचा अधिकार
आणि उग्रदंड राक्षस हेही तिथे आले.

सूर्यभूपती तिच्याजवळ जाऊन म्हणाला,
"पोरी, तुला पुन्हा मी जिवंत पाहू शकेन असं कधी
वाटत नव्हतं. कालीवर्मा, तू महान वीर आहेस
वात काडीमात्र मका नाही."

त्यानंतर जिनकेन राजा हंसतमुख वरुणा-
चर्माचा हात पकडून त्याला कांचनलताजवळ
घेऊन गेला. म्हणाला, "तुम्हा नावाच्या नावाकडे,
मी माझी दत्तक मुलगी कांचनलता, तिचा विवाह
हा अविवाह नसून भार्यावर्मा हाच आहे. म्हणजे
आहे. माझ्यानंतर हा तरुण चंद्राशला नगरीचा
राजा वनेल."

त्यावर सर्वानी आनंदाने राज्याचा राजा वना-
पण तेवढ्यात सरोवरातून एक भयंकर कित्ताळी
पेठ आली. सर्वजणांनी तिकडे नजरा बळकाव्या
तार त्यांना काय दिसले? एका प्रचंड पेठ्या
मगरी, मिथ्यामिश्राला पकडले होते आणि तिच्या
जवळपासून सुटका करून घेण्यासाठी तांत्रिक
धडपड करीत होते. पाहून प्रत्यक्षा माथकाने
आपला मजकूर उतराव्हाने. उचकला नि त्यान
गजंते पडले, "माझ्यापासून माझा आता आपणच
धडपडवणारी प्रमुख पंजरी उगडा. कारण
आपला शास्त्र मगरीचे भक्ष्य बनला आहे."

त्यानंतर मगरीने मिथ्यामिश्राचा पेंडरा
पकडून खाल पाण्यात बुडो मारला. शास्त्राभ्यास

मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या

मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या
मगरीकडून काढून घेतल्या मिथ्या मिथ्या

हे पणून मगरीचा मंत्रिकासकट मगरीचा
अविशय मगरीचा आता आणि त्यांनी फक्तुखाने
अविशय केला (समाप्त)

वेताळ
कथा

गांवातली जागा

निश्चयाचा पक्का चित्रजाकी पूर्ण
जागातले जागा, त्यानं तेजा त्यानी
जागातले जागा, त्यानं तेजा त्यानी
जागातले जागा, त्यानं तेजा त्यानी
जागातले जागा, त्यानं तेजा त्यानी
जागातले जागा, त्यानं तेजा त्यानी
जागातले जागा, त्यानं तेजा त्यानी
जागातले जागा, त्यानं तेजा त्यानी

बाण्यासाठी तू ही नाष्ट फक्त... आणि घेतास पुढील पाष्ट लागू लागला.

सुरसेन हा पुष्पक देशाचा राजा होता. स्वतःच्या राज्यपद्धतीचा अभिमान त्याला अवश्य होता. पण प्रजेचे हित व कल्याण कोणत्याही चांगल्या भागाने कसे साधता येईल याबद्दल तो सतर्क असो. त्याच्या कोणत्याही मार्गाकडे त्याने कधीही दुर्लक्ष केले नाही, पण तो लहान असो वा मोठी तो प्रजेच्या समस्या अगदी वेगळ्या पद्धतीने सोडवत असो.

आपल्या समस्या सर्वसामान्य लोकांना तो सागत असे, जे लोक योग्य उपाय सुचवत असत त्यांना तो मूल्यवान भेटी देई व त्या सूचना अंमलात आणो.

एकदा राजमाता रक्मिणी आजारी पडली.

आता सुरसेने सासूची सेवा करायला हवी ही परंपरा, पण नंदिनी राणीला काही सासूची सेवा करण्याची इच्छा असल्यात नव्हती. तिने आजारी पडल्याचे नाटक केले आणि तिने अंथळण घातले. राजवैद्य पुंडरीकाने दोषांची परीक्षा केली. नंदिनीने आजाराचे नाटक केले आहे हे त्याला कळले. तिला फक्त शक्तीवर्धक औषधे त्याने दिली, पण राजमातेला औषधे दिल्यानंतर त्याचा परिणाम किती होतो आहे ते पाहण्यासाठी राजवैद्य कराच येत असत होता. त्याच्या औषधाने हक्मिणी मात्र लोकरच बरी आली. राजवैद्याच्या सल्ल्यानुसार राजमानेला हवेच्या ठिकाणी ह्मनास राजाने ह्वापान्त करण्यासाठी पाठवले.

सासूची सेवा करण्यासाठी नंदिनीला हिमनगरीला जावे लागेल अशी तिला भीती वाटली, म्हणून तिने आजाराचे नाटक तसेच घालू ठेवले. प्रकृति बरी नसल्यामुळे नंदिनी सासूबरोबर कांही हिमनगरीला गेली नाही. बरेच दिवस उलटले तरी राणीची प्रकृति कांही सुधारना म्हणून राजाने वैद्याला त्याच कारण विचारले.

“सरकार मला शंका येते की राणीमाहेराना मानसिक रोगाची लागण असावी. आपण त्यांचे मन प्रसन्न होईल असे कांहीतरी काम करावे, म्हणजे त्यांची प्रकृति लोकर सुवारेल.” राजाने राणीला हे लागून तिला प्रेमाने विचारले.

“सांग, मी काय केले म्हणजे तू संतुष्ट होशील?”

हे ऐकून नंदिनी राजवैद्य पुंडरीकावर संतापली व कळवटपणे म्हणाली,

“या असल्या वैद्यापेवढी दुसरा वैद्य नेमा म्हणजेच मला बरे वाटेल.”

राजवैद्य पुंडरीक निष्ठा निष्ठा आदि असत राजाला पूर्ण विश्वास होता. राजाला पडता की राणीला आता कसे समजावून सांगायचे की पुंडरीक उत्तम वैद्य आहेत अशी त्यांच्यासाठी दुसरा वैद्य नेमणे योग्य स्वरूप नाही. त्याचवेळी हिमनगरीहून राजमानेने संदेश राजाला की “राजवैद्य पुंडरीक घन्यंतरी आहेत त्यांना मूल्यवान उपहार देऊन त्यांचा सन्मान करावा.”

आता पुंडरीकाला राजवैद्याच्या जागेवरून काढले तर राजमाना काढले, ३ दिने ऐकले तर पत्नी नाराज होईल, असा पैच राजासमोर आला. काय निर्णय घ्यावा ते ठरवा, म्हणून एका रात्री राजा पेवांतर करून शहरांत हिंडायला गेला. तेथे दिनपाल या लहानशा च्यापान्याशी त्याची ओळख झाली. सुरसेने त्याला आपली समस्या सांगितली.

आता राजा विचार करून दिनपालला म्हणजे, “अशा वेळी जो खोटे बोलतोय, त्याच्याचा त्याकार केले पाहिजेत व तसा त्याच्या मनात विश्वास निर्माण झाला पाहिजे!”

दुसऱ्याच दिवशी राजा राणीला म्हणाला, “आमच्या राजवैद्याच्या मार्गावर तुम हेर घाडलेत आहेत, त्यांनी सांगितले की राजवैद्यांना तुझ्याबद्दल खूप माया व आदर आहे, त्यांच्या मते तुझा

रोग बाहेर दिसणारा नाही. तुला सासूची सेवा करायला लागू नये म्हणून त्यांनी राजमानेला ह्वापान्त करण्यास पाठवून दिले, ते तुझ्या भल्यासाठीच.”

आता लोच पुंडरीक नंदिनीला एकदम भला माणूस वाटायला लागला. आपल्या गैरसमजाबद्दल तिला याई वाटले. तिने राजाला भांगितले की वैद्याला किमती भेट अवश्य द्यावी व त्याचा सन्मान करावा.

राजाला समाधान वाटले. पुन्हा एकदा तो शक्तिकन्याच्या वैद्यात दिनपालला भेटून म्हणाला, “तुमचा सल्ला अगदी परिणामकारक ठरला. राजाला तुमच्यासारखे सहाकार हवेत. माझी समस्या ओळख आहे, मी हा विषय महाराजांकडे काढू का?”

दिनपालने नकारार्थी मान दाखवीत तेव्हा, "मला राजधानीत राहायला आवकत नाही. माझी प्रकृति तिथे बिघडेल. माझ्या घेष्टांनी मला लक्ष्मीपुरला जायचा मला मला आग्रही तिथे राहून किंवा घरच खेडी करीन. खुद्द मी तिथे एक चांगले घर रिकामे आहे. पण ते जर ग्रामाधिकार्याच्या ताब्यांत आहे तो ते भाड्यानेही देत नाही किंवा विकायलाही तयार नाही. जर तुमच्या शाब्दाला राजाकडे कांही किंमत असेल तर मला ते घर मिळवून घ्यायची व्यवस्था करात का?" राजाने संतोषाने म्हटले.

"हो करीन ना, उद्यांच तुम्ही लक्ष्मीपुरला जा. तिथे तुम्हाला ते घर मिळेल."

लक्ष्मीपुरचा ग्रामाधिकारी उत्पन्न स्वाधी व भ्रष्टाचारी होता. त्या दोन्ही घांगमधे मोकळी जागा

वर्तत होती. त्याच्या घरांतला नमळा केरकचरा तिथे टाकला जात होता.

दुसऱ्याच दिवशी वेष्टांतर केलेला राजा दिनपालला घेऊन लक्ष्मीपुरला गेला. ते ग्रामाधिकार्या भेटले आणि राजाच्या महीचे पत्र त्याला दिले.

त्यानुसार ग्रामाधिकारी ते घर दिनपालला नाईलाजाने विकायला तयार झाला. कांही दिवसांनंतर दिनपालला घरात आपला परिवार घेऊन रावणला आला.

४ दिवस त्याने ग्रामाधिकार्याला सांगितले, "तुमच्या घरांतल्या लोकांना काय करायचे या जागेत काय करायचे ठाऊ नका."

पाहल्यापासूनच इथे उकीरडा आहे. हा थोडाच फुलाचा यगिचा आहे?" ग्रामाधिकार्याने उर्मटपणे उत्तर दिले.

दिनपालने साफसुफ फुलांसाठी लावली तर त्या अधिकाऱ्याने तिथे पुढे चलायला आणली. म्हणून दिनपालने जागेला चारी बाजूंनी कुपण घातले. एक माळी नेमला. गावातले जे लोक फुले मागतील त्यांना फुकट फुले द्यावीत असेही त्याने त्या माळ्याला सांगून ठेवले. गावात दिनपालबद्दल व आदर वाढायला लागला.

राजाला ही सारी माहिती वेळोवेळी समजत होती. ग्रामाधिकार्याची दुष्कृत्येही कळत होती. त्याने काय उपाय करावा या विचाराने राजा होता. तेवढ्यांत राजाच्या खास मजूरितल्या

सोनाराच्या घरात एक विचित्र समस्या उद्भवून राहिली.

सोनाराच्या आईची दासी गंग, हिच्या घरात सोनाराच्या पत्नीमाठी केलेला पोटाचा हार मिळाला; आणि त्याच्या पत्नीची दासी यमुना, हिच्या घरात सोनाराच्या आईची पोटाच्याची पाळ सांपडली.

दोघी मालकिणी आपापल्या दासी अगदी प्राभाणिक व विश्वासू आहोत असं न्वाही देत होत्या आणि दुराशीला शिक्षा व्हावी म्हणून अग्रद्वार घरीत होत्या.

सुलेन राजाकडे सोनार हा वस्तू आल्यावर राजा त्याला सरळपणे म्हणाला,

"तुमच्या समस्यांचे उत्तर लक्ष्मीपुरांतला दिनपालच देऊ शकेल. मी त्याच्या नांवाचे एक पत्र देतो. त्याखेरीज ओसाड जमीन आहे, तिचा उपयोग कल्याणासाठी करायला येईल, त्याचबद्दलही नवी योजना हवी आहे. जो कुणी चांगला उपाय सुचवेल व तुमच्या समस्यांसाठी मार्ग सुचवेल, तो नवीन ग्रामाधिकारी होईल."

राजाचे मोहरबंद पत्र घेऊन सोनार दिनपालकडे गेला.

त्याचवेळी ग्रामाधिकारी गवकऱ्यांसमोर दिनपालने ओसाड जागेत फुलांसाठी लावून कसा गुन्हा केला आहे, ते सांगत होता.

राजाचे पत्र त्याला दिल्यावर त्याने ते वाचले, तो वावरला त्याला कांही त्यावर बोलता येईन

किंवा त्यावर नांगत येईना, नेव्हां दिनपाल पुढे येऊन म्हणाला,

"चाला अगदी साधा उपाय आहे. तुमच्या आईच्या दासीला काय शिक्षा द्यावी ते पत्नी ठरवेल, आणि तुमच्या पत्नीच्या दासीला काय शिक्षा द्यायची, ते तुमची आई ठरवेल. म्हणजे प्रश्नाच उत्तरांदा आपोआप होईल."

सोनार खूष झाला. त्याने राजाला सांगून दिनपालला नवा ग्रामाधिकारी नेमले. नांवाच्या ओसाड जमिनीत वृक्षारोपण केले तर त्या जमिनीतून राजाला आत दरमहा उत्पन्न मिळायला लागेल. राजाच उत्पन्नांत भर पडली व एक चांगले उदाहरण इतरांसमोर सांगता आले असते, हा फायदा आणखी निराळाच होता."

ही गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला, "राजन्, राजाने

ज्या समस्या समोर आल्या, त्यांचे निराकरण करणाऱ्यासाठी अगदी विलक्षण मार्ग स्वीकारला होता, आणि ते त्याच्या दृष्टीने योग्य नव्हते. आपण स्वतः समस्या सोडवण्याऐवजी लोकांकडून राहू. वंशे ते त्याची असमर्थता दाखवीत नाही का? जरी उपाय योग्य असला तरी ते राजांना शोभणारे आढे का? ब्रह्मचारी ग्रामाधिकाऱ्याला सरळ काढून टाकायचे आणि त्याच्या जागी विचारी दिनामलची नेमणूक करणे राजांना सहज शक्य होते. गांवातली पडोस जमीन म्हणजे कांही भांडी समस्या नाही. त्याची ग्रामाधिकाऱ्याला बळणीवर आणणे कांही अवघड नसतं. त्यासाठी त्या सोनाराला त्या गांवी कशाला पाठवायचे? भाड्या वा शकांची उत्तरे नुसता माहीत असूनही जाऊ. मीन पत्करलेला तर तुझ्या प्रत्यक्षाची शंभर शकले झालील.

विक्रमाकानि घेताळाला शांतपणे उतर दिले, "राजा जेव्हा घेताले वारून दिनामलला भेटायला गेला, तेव्हा त्याने आपली खरी ओळख न मागता रामायणेचे उतर मिळवले. राजघरिघारांतल्या

समस्या सोडवण्यासाठी जाऊ देता. काय मीन का पत्करले त्याने पाहून केले.

नवीन ग्रामाधिकाऱ्याची नेमणूक करण्याच्या विषयाबद्दल खासा धांगल्या, लासक माणसाची नियुक्ती व्हावी, म्हणून त्याने स्वतः जाण्याऐवजी सोनाराला त्याच्या प्रश्न सोडवण्यासाठी त्यांनाच दिनामलकडे पाहले.

सुनारच्या राज्यकारभाराची पद्धत जर नीट पाहिली तर तो आपल्या मित्रांना महत्वाची पदे देत म्हणत नव्हता, आणि जे पदाधिकारी होते त्यांच्याप्रतिही त्याने जास्त जबाबदारी टाकवली नव्हती.

कारण राज्यशासन हे गावच्या ओढाड अमिनीसारखेच असते. त्याच्या उपयोग लोकांच्या कल्याणासाठीच करायला हवा. थुरीत राजा शंभर त्याची व नाही उकट तो एक दहा वाचन राज्यकर्ता आहे."

राजाचे मीनभंग झाल्यामुळे वेताळ शवासहित पुन्हा अदृश्य झाला आणि आढावर वाळून बसला. (आधार 'सुवित्रा'ची रचना)

भारताचा इरोका

पाऊस आणि बांबू

भारताच्या उत्तरी भागात (इरो) आणि दक्षिणेच्या (गम) थोडक्यात द्रुम, डोंगराळ प्रदेश मिझोराम येथील लोक मंगोलियन वंशाचे आहेत. ते २०० वर्षांपूर्वी ब्रम्हदेशातून (आताचा म्यानमार) आले. त्यांच्या वर्णवर्णन या देशाच्या लोकांच्या गोडोचणांचे वर्णन करतो. सर्वप्रथम स्थिरचल शमाने उभा राहून त्यांनी तिथे स्थिरती घालाचा प्रचार केला.

म्हणूनच मिझोराम येथील जवळजवळ १५३ लोक स्थिरचल आहेत. त्यांची लेखन-वाचनाची व गोलीभाषाही इंग्लिश आहे. तसेच त्यांची प्रांतीय बोलीभाषाही इंग्लिश लिपीतच लिहिता येते.

तिथे वर्षातील नऊ महिने पाऊस पडतो. अशा पावसांमुळे तिथे बांबूची लागली जायदाद. कंद होते तेथील लोक बांबूच्या पोकळीमध्ये लांदूळ लांढवून

देवतांना मिझोरामाधीन लोक हे मुख्यतः कृषिप्रधान

आहेत. त्यामुळेच त्यांचे रान-वनांमधील जंगलीन गोष्टींना नवचल पाहते. त्यांनी भाषेत राजांना वृत्त म्हणतात. त्यांचे तीन महत्वाचे सण म्हणजे चण्चर पुन, मिम पुन आणि पोरि पुन.

तेथील बांबूचा दाच १४ सर्वत्र रानांमधील महत्वाचा भाग आहे. बांबूचा दाच करताना प्रत्येकाने अतिशय सावध, चपळ ठेवावे लागते. नाहीतर पायाला जोरात मार बसतो, किंवा अडखळून जातो पडायला होतो.

राजा धडा शिकला

त्यानं अस बाल की राजाला दोन मुलगे होते. दुसरा राजपुत्र त्याच्या निपुत्रिक नामाच्या मांडीवर दंतक गेल्ल होता, पण दहा वर्षांनंतर राजाचा थोरला मुलगा संन्यास घेऊन पर्वतराजीतल्या अगण्यांत राहायला गेला. इकडे त्या मामान्याही मुलगा आला. महान दंतक गेलेला मुलगा पुन्हा आपल्या पालक्याशी आला.

पुढील त्या राजाच्या आपल्या अग्या वरले बापू केलेला अग्याचा जगाव. प्रथम जगावून राजाचा जगावलेला, आणि नंतर विविध जगावलेला.

पुढील फक्त स्वगृही गेले, तो एक मनसबी, तापट तरुण झाला. तो कधी हसनत नसे क्रिया कुणाशीही बोलत नसे. सगळ्यांत कडूर म्हणजे तो कुठलाही अभ्यास करीत नसे. सर्वांशी तो अतिशय अमृष्टपणे वागत होता.

राजपुत्राच्याबाबतीत सदा ज्ञास्तच उतावीळ व अधिपत होऊ लागला होता. आणि साहजिकच इतरांच्याबाबतीत देखील आनंदाची होऊ लागला.

राजाने अनेक विद्वान शिक्षक त्याला शिकवण्यासाठी म्हणून नेमले. एकही धडा न शिकवला प्रत्येकजण फक्त गेला शिक्षकांनी का राजपुत्राला सोळावून जवळ येऊन बसायला सांगितले. तर तो त्यांच्याकडे जळजळीत नजरेने पाहून तिथून आपल्या गळ्यातून उद्धटपणे निघून जाई. शिक्षकांनी शिस्त लावायचे अनेक प्रयत्न केले, पण काहीही उपयोग झाला नाही. साहजिकच शिक्षक निमूटपणे नोकरी सोडून निघून जात होते. राजाला भेटून सांगण्याचे शब्द त्यांना होईना.

"सरकार, राजपुत्राज कुणीतरी घेदूक केले असले पाहिजे." मंत्री म्हणाला. मग त्यांतून युटका कशी करावची? राजाने उलट विचारले.

"आपल्याला नाही करता येणार; पण एक विद्वान साधू त्यांतून आपली सौंदर्यव्यूक करतशकेल. नदीच्या काठावर, योगाच्या पाकध्याशी, आपल्या मांवापारून जवळच त्यांची झोपडी आहे. पण त्यांना नहरा जोकांना भेटायला आकळत नाही.

पण आवण्ड जर त्यांच्याकडे गेलात तर बहुतेक ते आपल्याला भेटतील, आणि या समस्यांतून उरपुत्राला वाहेर वरसे काढता येईल त्याचे मार्गदर्शन करतील." मंत्र्याने खुलासा केला.

आपल्या मुद्दा गेण्याचा सल्ला ऐकायचा असे राजाने ठरवले. तो एकटाच घोंड्यावर बसून त्या साधूकडे गेला. त्यांना बंदन केले. नम्रपणे पुढे टेकून खाली बसला व साधूला त्याने आपला धोरेंच कळविला. "माझ्याभावाच्या गरीबासाठी एक राजा शेरच काही करू शकतो. राजासाठी मी काय करू शकणार?" साधूने विचारले.

"साधू महाराज, आपली असले तरी मी सर्वांत गरीब व दुर्दैवी माणूस आहे." राजाने दीनबाण्यासुरांत आपली समस्या साधूला सविस्तर सांगितली थोड्या वेळानंतर साधू गंभीरपणे त्याला "हे पहा, मी तुझ्या मुलाला शिक्षण देण्यासाठी मदत करू शकेल. पण त्यापूर्वी तू मला वाघाच्या मिशा आणून दिल्या पाहिजेस आणि त्याही पूर्णपणे जागर असताना तुझ्या हाताने त्याला मारून घ्यायला!" निघून गेले. "वाघाच्या मिशा" साधूमहाराज ही तर अगदी अशक्य कोटीतली गोष्ट आहे.

"माणसाचा स्वभाव बदलण्याइतकी अशक्य निश्चितच नाही. तू जा, प्रयत्न कर. आता सोडू नकोस पुत्रा! साधूने त्याला थीर देत म्हटले.

साधू तिथून उठला आणि रोजच्याप्रमाणे फिरायला निघून गेला. राजाही राजवाड्यांत पसतला, तो गंभीरपणे विचार करीतच.

राजाच्या उद्यानांत एक प्राणीसंग्रहालय होते, व त्यांत एका पिंजऱ्यात एक वाघ होता. त्याने तिथल्या रक्षकाला बोलावून विचारले की वाघाला स्पर्श करत येतो का?

"महाराज, आपला हा वाघ रागीट आहे. मी त्याचे जेवण पिंजऱ्यात ठेकलून ठेवतो. पण मी वाघाच्याजवळ कधीही जात नाही." तो संयक म्हणाला.

पण साधूच्या सल्ले व ठाम बोलण्याचा राजाच्या मनावर प्रभाव पडला होता. राजाने एक धाडसी वेत ठरवला. संध्याकाळी त्याने वाघासाठी जेवण नेले, ती थोडी पिंजऱ्याच्या अंतर्गत ठेकली आणि राजा तिथेच थांबला. वाघ गुरगुरला, त्याने ते जेवण फसवले व राजाकडे नुसलेच गंधितले राजाने हाच क्रम पुढील पंधरा दिवस चालू ठेवला. मंतर ती थोडी पिंजऱ्यात ठेकल्याऐवजी, राजा ती हातात धरून ठेवू लागला व वाघ पुढे येण्याची वाट पाहू लागला. वाघाने जग सगळक नजरेने राजाला न्याहाळले, थोडा वेळ वाट पाहून तो पिंजऱ्याच्या दाराजवळ आला. राजाने थोडी धड

घरती होती आणि बाघाने त्या थान्देलीने अन्तः
संपन्नते, थान्देली राजाच्या हातातच होती.

हीच पद्धत राजाने काही दिवस वापरली, पण
दिवशी थान्देलीने अन्तः स्वातंत्र्यानेतर बाघाने
राजाचा हात चाटला. त्या प्रणयाने आपले प्रेम
स्वतः केले असे राजाना जाणवले. त्यानंतर तोच
बाघ राजाचा हात चाटत होता. काही दिवसांनंतर
राजाने बाघाच्या लांबक्याबद्दल हात फिरवला.
बाघालाही राजाचा प्रेमकायना जाणवला. अन्तः
तुम्हाला सुमारे महिनाभर चालले. बाघाचा
गोंजारताना राजा प्रेमळ स्वरात काहीतरी म्हणत
आणि बाघाला ते अचडत होते असे दिसले.
एका दिवशी, तो बाघाशी प्रेमाने बोलत असताना
राजाने लहानशी कात्री हातात घेतली. तो बाघाचा
होवूच मिश्रितल्या. बाघाचा तुकडा कापला. बाघाने
तो कडे लक्षच दिले नाही.

राजा आनंदाने मुलाला तो लोडतच साधूकडे
गेला आणि बाघाचा अन्तः अन्तः अन्तः अन्तः
साधूने लहानगाने भात खोलावली आणि तो मुलाला
जाऊन त्या बाघाचा भात खोलावला.

राजाने मुलाला बाघाच्या लांबक्याबद्दल
कसे हे तुझ्या लक्षात आले असेलच. होय ना?
कोणताही मुलगा बाघापेक्षा जास्त उग्र व
दाकावायक असूच शकणार नाही. तुझा मुलगा
कोणत्याही शिक्षकाच्या हातात सोंपवायच्यापूर्वी
तुम्हाला त्याला घालून द्या; म्हणजे त्याच्याशी
बोल, त्याला गोंष्टी तान. त्याच्याशी मैत्री कर.
बाघाशी केलीस ना तराची आणि त्यानंतर त्याने
शिक्षण घेत घाऊन म्हणून त्याचे मन वळव.
बरोबर आहे ना? अन्तः आणि हे काम
आत्मविश्वासाने आणि निश्चयपूर्वक करणे बघ-
अगदी बाघाची मिश्री अशी आणलीस ना, त्याच
नडकने कर. तुला नवी यश मिळेल यश! साधूने
बाघाचा हात आणून तो नेहमीप्रमाणे फिरवला.

राजा राजवाड्यात परत गेला. त्याने हा
नवा उपदेश आपल्या मुलाला केला,
आपला पिता हा एक प्रेमळ, हितचिंतक आहे व
बाघाचा भात खोलावला. आकांक्षा तो जाणतो,
राजापुत्राचा उगमले
राजालाही आपला मुलगा बेपर्वा
नसा एक बुद्धिमान, नडकदार
तुला आहे, व त्याला आज्ञा
शिक्षण घेण्याची इच्छा आहे हे
कळले.

“प्रथम मी थडा शिकतो
आणि त्यानंतरच मी
मुलाला घडा देऊ
शकतो. राजाने आनंदाने
मुलाला सांगितले.
मुलाला स्वयं समजावून
घाले. (एन.डी.)

सगळीच लबाडी

हे मुलगा! राहण्यात माध्यम हा सामान्य परिस्थितीतला होता. पण त्याच्या पत्नीला, गीरजाला मात्र नव्हतं
बहुत सहण्याची व धाट्याची कर्पणाची दांडगी हीस होती.

गीरजाच्या नात्यात एका लहान मुलाचा होता. त्या दोघांना त्या लग्नाच निमंत्रण आले.
त्याप्रसंगी गळ्यात घातल्यासाठी गीरजाजवळ चंगलाचा सोन्याचा हार नव्हता.

तिची शेजारीण श्यामला हिच्या गळ्यात चमकण्याचा हार पाहून तिचा तो घालून मित्रवायची
इच्छा झाली. श्यामलाने तिचा घालायला हार दिला. पण तो हार आन्याचरोवर तो हार पण
देण्याच्या अटीवरच तिने दिला. मोठ्या आनंदाने गीरजाने तो हार गळ्यात घातला आणि ती त्या
नातेमाईचाकडे लग्नाने गेली. आठवडा होऊन गेला तरी गीरजाने तो हार श्यामलाला परत दिला नाही.
श्यामलानेही तो मागितला.

दहा दिवसांनंतर सगळामान बारावा श्यामलाकडे गेली आणि तिने तो हार मागितला. तिला
म्हटले, “जगाने तलाड तोक घालायला द्याची मला कधी कल्पनाच नव्हती. सोन्याचा हार सापून
पता छोटा पितळेचा हार विलास.” आवाजही कर्पणा होता.

तरीही शांतपणे म्हणाली, “कधी मुला पालन की का घालायला हार उगडे म्हणून? तुला
घालायला हवा होता, तो मागला. पण मुला कर कळले की हार सोन्याचा नसून नव्हती आहे तो?”
त्यावर गीरजा संतापाने म्हणाली, “जरा पैसाची हड होली, म्हणून मी तो सावकाशाकडे गहाण दाकावाला
केला होता. त्याने सापून घेतला आणि हा हार मागला, नव्हती आहे असे मागितले.”

हे उत्तर ऐकून श्यामला थर थर झाली.

—मुदुला सावंत

उंच आणि बलवान

सध्या बंगलोर येथे स्यामिक असलेला, परंतु मुळात गंजाव येथील मनोजकुमार चोप्रा (जय वंदे ३२१) हा जगातील सर्वात माणस होऊ पाहतोय. त्याची उंची ६ फूट ५ इंच आहे. २००२ साली त्याने भारतातील सर्वोच्च बलवान यादी होण्याचा मान मिळवला

होता. सन २००५ साली तो संपूर्ण आशियातील सर्वात

बलवान व्यक्ती होता. आता त्याला आणितिक विक्रम मंडळाविरुद्ध आहे. त्याच्या पराक्रमांमध्ये जाडजूड गोलफोन डिरेक्टरी सहज फाडणे, धातूची नवगणित शक्यतेने एका नवत्र वाकविणे, आणि गरम पाण्याची बाटली फुग्यासारखी फुगवून फोडण्याचा आहे. त्याच्या अशा प्रेक्षकांच्या प्रयोगानंतर याच तो पुढील त्याची जाडजूड पुरस्कार देतो, नव्या प्रेक्षकांविषयी सांगतो, मग प्रेक्षकांच्या हाक्या आणि प्रेक्षकांच्या हाक्या आहे. त्या तो त्यांना पुढील बाटली फुगवण्यास सांगतो, तेव्हा मात्र मगली होताना कारण फुगविल्यानंतर त्या फुग्याला गल्ली, आणि कर्दन्वचा आकार येतो

जास्त लोकरांख्या

'धूनी'च्या फेब्रुवारीत प्रसिद्ध झालेल्या आकडेवारीनुसार जगातील सर्वात जास्त लोकरांख्या असणाऱ्या शहिरा दहा शहरांमध्ये भारतातील तीन शहरांचा समावेश होतो ती शहरे म्हणजे मुंबई (१.८३ कोटी), दिल्ली (१.५३ कोटी) आणि कलकत्ता (१.५३ कोटी). टोकियो हे जगातील सर्वात जास्त म्हणजे ३.५३ कोटी लोकरांख्या असणारे शहर आहे. त्याच्या खालोखाल मेक्सिको (१.९२ कोटी) आणि न्यूयॉर्क (१.८५ कोटी) ही शहरे येतात. त्यानंतर मुंबईचा नकासा येतो. या शहरांनुसार जगातील अर्थ म्हणजे ३.२५ कोटी लोक हे शहरांत राहतात व २००२ नावावरून ही संख्या ५०० कोटीपर्यंत जाणवण्या शक्यता आहे.

तमिळनाडूतील लोककथा

अति लोभाचे फळ

मदुराईत घडलेली ही गोष्ट पाडचन राजवटीमध्ये मदुराई हे एक भरमसाटीस आलेले शहर होते. तिथे चामी नावाचा एक झाडवाला रहात असे. राज सकाळी लवकर उठून त्याला त्याचे काम करावे लागे.

तेथील राजा दररोज नेमाने देवदर्शनस जाऊ. त्यामुळे राने अगदी डोक्यावर ठेवावे लागत. राजा दोन धोड्यांच्या सोनेरी बगोनीन येत अस. ती येण्यापूर्वी त्याचे दोन अंगरक्षक रस्त्यांची पहाणी करून जात. त्यामुळे चामीला अगदी डोक्यावर तेल घालून रस्त्यांची नफाई करावी लागते.

एके दिवशी राजाचे अंगरक्षक रस्त्यांची पहाणी करून जात असता चामी त्यांच्याकडे निरखून पहाता होता. त्या अंगरक्षकांची त्याने भरसारी पोशाख करून त्यावर जांभळे रेशमी कपडे बांधले होते. चामीच्या मनांत आले, "राजाचा अंगरक्षक होण्यांत किती मजा असेल नाही?"

चामी लवकर काम आटोपून घरी आला तेव्हा त्याची बायको मीनाक्षी, धर्णी घालत होती. त्याला त्या चिड्डीक पटवून हातपाय धुवून चामी जल्लंग येऊन बसला. मीनाक्षीने त्याला जल्लंग दूध आणून दिले तेव्हा तो तिच्या म्हणाला, "मी असे सुंदर धोडे कधीच पाहिले नाहीत. अंगरक्षक त्या धोड्यांवर बसण्यात तर किती मजा असेल!"

मीनाक्षीने विचारले, "तुम्ही राजाच्या जांभळ्या

अंगरक्षकांच्या धोड्यांविषयीच चोलता आहात ना? पण तुम्ही त्या धोड्यांवर बसायला खूप घाबराल."

चामीही तिच्या मागोमाग खरगपाकघरात गेला आणि जणू पैज लावल्याप्रमाणे म्हणाला, "मी मुळीच घाबरणार नाही आणि एक दिवस मी हे सिद्ध करून दाखवीन."

त्यावर मीनाक्षी चिडून म्हणाली, "इथे

आपल्याला पुढच्या जन्मासाठी पूर्ण अन्न मिळायला पडाईल. जगात या भाषा बोलता-
निव्वडी बोलता. मग, मला हिची मूर्खपणाच आहे!
येत्या प्रबसाल्ल्यापूर्वी आजल्याला आजल्या घराच्या
कुलाची लागवड करण अन्नप्रत्येक अन्न त्यासाठी
पुढी हायराव' जाऊन धराच्या इतर जन्मांना
पुरेशा पैसाची अर्थन्यासांसाठी अन्न, अन्न
गल' जमीनदाराच्या धर्मी जाऊन, अन्न त्यांच्या
तानवाच्या वाढविण्या आहे. त्यामुळे विचक्षण राम
अन्नत, जगात कदाचित मग येत' जन्म, पण,
जगात अन्नच्या दोषाकडून' नाही मग' आहे
निव्वडी'.

[illegible]

प्रमाण ७ :- श्री गणेशदेवसिंह आचार्य जी महाराज
जन्मदिनांक ०६/०५/१९३८ ई. ०६/०५/१९३८ ई.

[illegible]

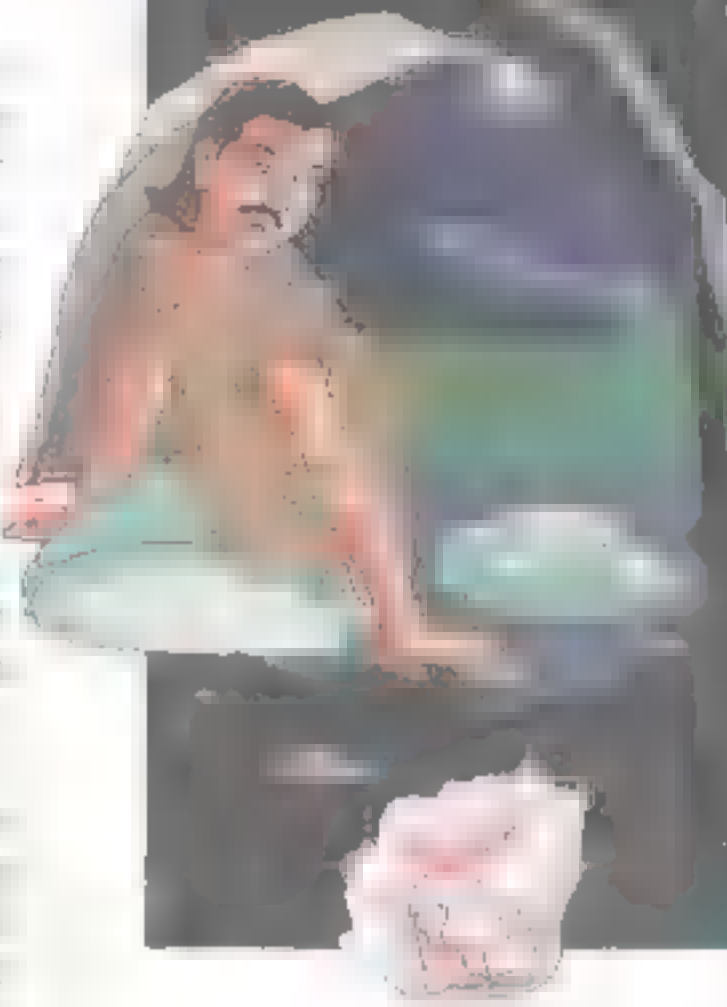
समाप्त

[illegible][illegible]

चामी उमा राविल्ले आणि चामने रागे चढले
 पाहिले तिथे जमिनीवर खोदलेले एक गडबोला
 काढलेले दिसून त्याला दिसले त्याने गडबोलातून
 राख उचलून आपल्या पानांच्याच्या एक टोकाला
 बांधला आणि तो घेत घरी निघला एक हळूचें
 पडून लागला होत त्यामुळे चामी भगभरा पाव
 लागला तो तसाच सावधपणे चालत राहिला
 खोड्याचे सेवेत त्याला सामोरा आले तेव्हा
 ते दोघांचा हात जोडला चामीने हात जोडला
 चामीने राखे सिधेच मुक्ताम करणचा अवसे आणि
 एक खोली घेतली प्रतिधीगुहाच्या मानकाने
 चामीना खोली दाखविली आणि तो त्याच्यासाठी
 जेदण आणखी गेली तेव्हाच त्याला एक
 पुंकाच्याचा हात दिसला तोला कोण हात
 कुटून काढला असे तो समजला

विचारालेच आलेधीग हाचें अन्तर
चामीसाठी नेदज केउन आर
याद्वी राहनापण
अख पुकला जा
पुकला आणि त्याने याचा
बांधलेला शंखही दाखवला
त्या मातकासा
तिये होंगराच्या देवाने प्रसन्न
असा दिला, वरुं सर्व ह्वाताला यागेंदरी, तरुंच
तो म्हणाल, की इथल्या लोकांचे भाव
देण्यासाठी त्याला पैसे हवे जोन
पुकला

अनिर्णीगृह्यत्वा याजकस्य एव तद्विधानं लोभ्य
प्रमुख्यं होता चाग्नी इति पाठ्यादीनां दत्तं प्रमाणं
होता अग्निं न्यासता इति तद्विधानं च होत
चोत्पादनं त्वया च्या खोलीत विधानं, न्यास
चाग्नीच्या पाणोदयान् वाधेनून यांय बाधून उदय

[illegible]

समने कानि आपन मान्य आनि नै नवबनी
 पुरी आनि बरन नै बिषय कता बरन, "अमा
 मी साहूबल्लबनि आन कगल कलकरी आन
 नाल्य" जेहेममने नवने काने पन विरद मरद "

विद्यार्थी स्वयं शरीर के व्यायाम के आदि

त्याला ज्यामला पेताभर आणून दिलं विचारलं, "चरं, सगं, तुम्हाला डोंगरावरचा देव भेटला का?"

चामी म्हणाला, "तुला तुझा गवरा म्हणजे कोण वाटला?" पण त्यानं किंवा सगरी तकीकता सांगितली आणि पांभोट्यांत बांधून आणलेला तो शंखही दाखविला.

आता मीनाक्षीची उत्सुकता शिमेला पोचली. "मला पाहू दे! मला पाहू दे!" असं म्हणत तिने तो शंख त्याच्याकडून काढून घेतला आणि श्रद्धापूर्वक म्हणाली, "हे जादूच्या शंखा! तू मला एक सोन्याचं नाणं देशील का?" मग तिने शंख फुंकला पण कांहीच घडलं नाही.

मग मीनाक्षी चामीला म्हणाली, "हा माझ्यासाठी उपयोगी दिसत नाही. तुम्ही प्रयत्न

करून घ्या." तिच्याकडून चामीने शंख घेतला आणि कांहीही उच्छा मनांत न घेता तसाच तो फुंकला. पण कांही अय्यजच आला नाही. त्याने आणखी काही पेन्ना घेऊन त्याच्या प्रकारांनीही शंख फुंकून पाहिला, पण कांहीच उपयोग झाला नाही.

एकदम चामीच्या तसांत आतं की काळ सगरी मात्र ह्या शंखाचा उपयोग झाला होता. तो मीनाक्षीला म्हणाला, "काळ सगरी मनांत उच्छा घेऊन मी शंख फुंकला तेव्हा त्याने चांदीची दहा नाणी दिली होती. अतिथीगृहाच्या मालकाने माझ्याकडून कांहीच पैसे घेतले नाहीत त्यामुळे ती नाणी तशीच माझ्याकडे आहेत." असे म्हणून त्याने मीनाक्षीला ती नाणी दाखवितो.

त्यावर ती चामीला म्हणाली, "नीट बघ, हा तोच आहे का जो तू रात्री फुंकला होतास? मला तरी वाटतय त्या अतिथीगृहाच्या मालकाने तुला कसबत त्यानं तुझा तो जादूचा शंख काढून घेतला त्याऐवजी हा साधा शंख ठेवला असला पाहिजे."

मग चामीने तो शंख नीट वितळून पाहिला आणि म्हणाला, "शंका पेंतेय तसंच आता पलाही वादू, जागलंय की हा तो जादूचा शंख नाहीये. तो शंख आपदी पांढराशुभ्र होता, हा नर मळकट दिसतो आहे."

मीनाक्षी म्हणाली, "मी तुला सांगले आता काय करायचं ते. आता तू तुझ्या आणि संध्याकाळी मात्र पुन्हा त्या अतिथीगृहात जा काळच्याआखाळीच म्हणायसाठी एक खोली घे आणि गंध्याच्या त्या मालकाला सांग की एका योगी पुरुषाने मला एक शंख दिला आहे आणि तो चांदीऐवजी सोन्याची नाणी देतो. आणि मग पाहू काय होतं ते!"

चामी गडबडीने आपल्या कामावर निघून गेला काम संपवून चामी घरी आला आणि त्याने धोडी बिभ्रांती घेतली, नंतर लगेचच तो त्या अतिथीगृहांत जाण्यासाठी निघाला.

अतिथीगृहाच्या मानकाला आज चामी परत तिथे आलेला पाहून आश्चर्य वाटले. तेव्हाच्या वेळी चामी व तो मालक मारीत होते. तेव्हा चामीने सहजपणे त्या मालकाला योगी पुरुषाकडून मिळालेल्या शंखाविषयी सांगितले. ज्यामानंतर चामी त्याला म्हणाला, "मी खूप दमलो आहे तेव्हा आता लगेचच खोलीवर जाऊन झोपलो."

चामी खोलीत आला आणि मादधरणे भुरगेंच होळे मिटून झोपेचे नाटक करू लागला. धोड्या घेऊन मालक चोरपावलांनी चामीच्या खोलीत आला. कालच्याप्रमाणेच त्याने शंखाची उदनाचढन घेई आणि निघून गेला.

तो गेल्यानंतर चामीने जादूचा शंख आपल्याकडे परत आपल्याची खात्री करून घेतली आणि मग झोपला. पहाटे सकळच चामी उठला. त्याने मालकालाही उठयले व पैसे देऊ केले. पण आजही मालकाने त्याच्याकडून खोलीभाडे व जेजणाखर्च घेण्यास नकार दिला.

जादूच्या शंखासहित चामी घरी परत आला. पुढील कांही दिवसांतच त्याच्या आणि मीनाक्षीच्या सर्व इच्छा पूर्ण झाल्या. घराची चांगली दगडुजी झाली. चामीला राजाच्या अंगरक्षकाची त्याचबरोबर नोकरी मिळाली.

इकडे अतिथीगृहाचा मानक मात्र दयाताप करू लागला. अति लोभापायी नव्हती गेले आणि तूपही गेले, अशी त्याची अवस्था झाली होती. मालकाच्या मनांत झाले 'आता पुन्हा मात्र चामी आणखी एखाद्या जादूच्या शंखाविषयीची नवीन

गोष्ट सांगत येईल असं वाटत नाही.' पण चामी पुन्हा एकदा त्या अतिथीगृहांत गेला. यावेळी मात्र तो सल भरजरी पोशाखांत काळ्या सुंदर धोड्यावर बसला होता. मालकाला आश्चर्यच वाटलं. राजाचा अंगरक्षक आणि त्याच्या अतिथीगृहात वाहुणा म्हणून?

चामी मिस्कीलपणे मानकाला म्हणाला, "तू

आतापर्यंत किती सोन्याची नाणी जमविलीस ते बिचारायला फक्त मी आलो आहे!" मानकाने आता चामीला ओळखले आणि आज्ञावर्तिने तो म्हणाला, "राव, तुम्ही? मला माफ करा राव! मी चुकलो."

चामी त्याच्या धोड्यावर स्वार झाला, त्याने मालकाकडे पाहून हात हालवता आणि तो पुढे निघून गेला.

वाचकांसाठी कथास्पर्धा
सर्वोत्कृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

खाली दिलेली गोष्ट नीट वाचा:

गोपाळचे एक नातेवाईक मानसोपचार केंद्रात उपचार घेत होते. एक दिवस तो त्या नातेवाईकांना मेटाक्या गेली. तेव्हा त्याला स्वागतकक्षात बसून थोडा वेळ चार पाहण्यास सांगण्यात आले. थोडक्या वेळाने एक माणूस गोपाळ बसला होता त्याच वाक्यावर येऊन बसला. काही वेळाने गोपाळ त्या माणसाला म्हणाला, "तुम्हीही इथे कोणा रुग्णाला भेटायला आला आहात का?" त्याक तो माणूस म्हणाला, "मी गेल्या चार महिन्यांपासून इथेच आहे माना मनोरुग्ण समजून भाइया नातेवाईकांनी इथे येत आणून सोडले आहे."

तेव्हा गोपाळ त्याला धीर देत म्हणाला, "पण तुम्ही काय काही टीक दिसनाहात." त्याच अनधिकपणे तो माणूस म्हणाला, "मन भोली वाटते की ज्याच्या उपचारांनी माझी स्थिती आणखीलच बिघडत चालली आहे." पुढे म्हणाला, "तुम्हाला काय आयकते? उदाया की चांगल्याच्या वपला?"

गोपाळ म्हणाला, "अर्थातच चांगल्या वपला." त्यावर त्या माणसाने विचारले, "वा पण त्या तुम्हाला कशा आनंदवीत? तळलेल्या की उकडलेल्या?" तुम्हाला धरील गोष्ट विनोदी वाटली का? तुम्ही याचा शेवट करायला काय करायला? तुम्हाला शक्य असल्यास १००-१५० शब्द वापरून ती आणखी विनोदी करा. गोष्टीला योग्य ने नाव द्या. तुम्हाला काय त्यासोबत खालील कुपनाही भरून पाठवा तसेच पाकीटाने "वाचा आणि तुम्हाला" असे नमूद करा.

शेवटची तारीख : ३० सप्टेंबर २००५

नांव	वय
जन्मतारीख	शाळेचे नांव
घरचा पत्ता	
	पिनकोड
पालकांची सही	स्पर्धकाची सही

CHANDAMAMA INDIA LIMITED

82 Defence Officers Colony, Ekkamthangal, Chennai - 600 097.

सप्टेंबर २००५

48

चांदामामा

नीतिमान्

काशीराजा ब्रम्हदत्त याचा पुत्र म्हणून योषी सत्वांनी घेतला. ब्रम्हदत्ताने नाथ शैलियान् ठेवले.

शीतमानने उचित विद्यांचे शिक्षण घेतले. धर्मशास्त्रांचा सखोल अभ्यास केला आणि मोठेपणी तो काशीराज्याच्या राजा बनला. तो प्रजेला आपली भुले मानीत प्रजेक त्याचे फार प्रेम होते. प्रजाजनांचा तो आदर करीत असे. गुन्हारांना तो दयेने चांगवीत अस. त्यांची बायनशैली सुधारवी म्हणून खूप प्रयत्न करीत असे.

दार्ढ्य व अज्ञान, या कारणांमुळे जे चोरी करीत होते, त्यांना तो शिक्षा देत नव्हता. उलट त्यांना जखळ बोलावून घेत होता. जखळ म्हणजे त्यांना पैशाची मदत करून, त्यांना उपदेशाचे चार शब्द सांगून, धरं घेत घाडत असे. यामुळे त्याच्या राज्यांत गुन्हारांची संख्या

कमी होत गेली व प्रजेत एकमेकांविषयी आदराची भावना व श्रद्धा वाढत गेली.

कोसल देश हा काशीराज्याच्या जवळचाच देश होता. त्या देशाच्या मंत्र्याला काशीराजाच्या चांगुलपणा हा त्याचा दोष वाटायला लागला. त्याला वाटले की काशीराज्य सततपणे जिंकता येईल.

त्याने आपल्या राजाला सांगितले, "काशीचा राजा शीलवान व अतिशय दुर्बल आहे. चोर, खुनी, यांना तो शिक्षा करीत नाही. असल्या भद्रराजाला आपण नकीच धूळ चांदे शकू."

कोसल राजाचा मंत्र्याच्या बोलण्यावर विश्वास बसला नाही. स्वर्गी परिस्थिती जाणून घेण्यासाठी त्याने आपल्या कांही सैनिकांना बोलावून सांगितले "तुम्ही काशी राज्यांत प्रवेश करा आणि त्यांची नावे नुतः."

जेव्हा कोसलचे सैनिक काशीराज्याच्या

जगतक कथा

भावात शिरसे व त्यांनी हल्ला केला, तेव्हा तिथल्या जनतेने त्याचा प्रतिकार केला, त्यांना पकडून आणि शीलवान राजाकडे नेले.

"तुम्ही परदेशी दिसना, आमच्या गावावर तुम्ही हल्ला का केलात?" शीलवानने त्यांना विचारले. "महाराज, घोटाऱ्यांनी आम्हाला ते करावे लागले." कोसल सैनिकांनी सांगितले.

"तुम्ही जर इतके उपाशी असात तर माझ्याकडे मागायला यायचंता!" असं म्हणून राजाने त्यांना काही धन दिले व पल धाडले.

शीलवानचे हे कृत्य पाहून कोसलराजाला आश्चर्य वाटले आणि पुन्हा एकदा शीलवानची परीक्षा घेण्यासाठी त्याने जास्ती सैनिक पाठवले. जेव्हा ते भरहट आलांून काशीराज्यात शिरले. तेव्हा तिथल्या जनतेने त्यांना धाडले आणि

एकडून राजासमोर नेले. पण राजाने त्यांना शिक्षा केली नाही. थोडे धन देऊन पल पाठवले. आता मात्र, कोसलराजाला वाटले की काशीराजा खरोच वाचलट व दुर्बल आहे व त्याच्यावर विजय मिळवणे सहज शक्य आहे. तो मोठी सेना घेऊन काशीराज्यावर चालून गेला.

ही वानर्मी काशीच्या मंत्र्यांना व सेनाविकाऱ्यांना जेव्हा त्यांच्या हेतांमार्फत समजली, तेव्हा ते शीलवान राजापाशी जाऊन काळजीच्या स्वराने म्हणाले.

"महाराज, कोसलराजाला आपल्या बळाची कल्पना नाही त्यांच्याशी लढणे करण्याची शक्ती नाही आम्ही त्यांचा पाडाव करू."

शीलवान युद्धाला राजी नव्हता. त्याने विचार करून शांतपणे म्हटले,

"विनाकारण लढावत नको. त्यांना काशी-लाहोर असेल, वेळ दे. कितल्यांची इत उघडून त्यांना आत घेऊं या."

काशीराजाने एका दूतामार्फत संदेश पाठवला. "शत्रू बनून यायची आवश्यकता नाही. तुम्ही मित्र बनून या."

कोसलराजा मोठ्या उत्साहाने काशीराज्यात घुसला.

राजशिष्टाचारांचं भंग करीत तो सैनिकांसह राजसभेत शिरला आणि आत येऊन त्याने काशीराजा व मंत्र्यांना दोरखंडाने बांधण्याची आज्ञा दिली.

"अतिथीने असे वागणे योग्य ठरत नाही"

काशीराजा म्हणाला. त्यावर कोसलराजाला हेसु आवरेना. बंधन बघता त्याच्या सैनिकांनी शीलवान व त्याच्या मंत्र्यांना बांधले आणि त्याची राजचिन्हे ओडून काढली.

शीलवान व त्याचे मंत्री काशीराज्य सोडून निघून गेले. ते अल्पांतून जात होते. इतकी तशी ते विश्रान्तिसाठी वाढाखाती होयने त्या सत्री त्यांना भोजनही केलेले नव्हते.

मध्यरात्री काहीतरी गडबड झाल्याचा आवाज आता आणि त्यांची सोंप मोडली त्यांनी उठून पाहिले तर काही लुटारू मशान हातात घेऊन उभे होते.

लुटारूंनी शीलवानला नम्रपणे म्हटलं, "महाराज, आम्ही चोर आहोत आपण तथा दाखवलीत

म्हणून आम्ही जरापर्यंत चोरी न करता शांतपणे जगत होतो. आता आमचे हात सुटले आहेत. म्हणून आम्ही रात्रीच राजवाड्यात घुसलो आणि ही संपत्ती तिथून लुटून आणली आहे. आपले हे पोशाख, राजचिन्हे आणि तलवारी! आम्ही आपल्यासाठी भोजनही आणले आहे. प्रथम आपण ही राजवस्त्रे नेसावीत, भोजन करावे आणि या संपत्तीचे आता काय करावचे त्याविषयी आज्ञा करावी."

शीलवान व मंत्र्यांनी ती वस्त्रे नेसली व भोजनही केले. शीलवान म्हणाला, "तुमच्या अडचणी कसल्या आहेत, हे गदींग राजाला पाहिजे. ते तुमच्यासाठी काहीतरी वागला निर्णय घेतील याची मला खात्री आहे. पण

त्याच्यासाठी तुम्ही ही संपत्ती लुटलीत, हे माव चांगले झाले नाही. हे धन घेऊन राजाला नेऊन या, आणि ते तुमच्याबद्दल काय निर्णय घेणार आहेत ते विचारा."

"नो राजा नाही, दरोडेखोर आहे त्याने आपले राज्य लुटडले. आमचा त्याच्यावर विश्वास नाही. महाराज, कोणत्याही परिस्थितीत आम्ही त्याच्याकडे जाणार नाही. आमचे महाराज आपणच आहात आणि नेहमीच असाल."

पहाटेच निघून काशीराजा मंत्र्यांच्याचरोबर राजसभेत पोचला. शीलवानला तिथे पाहून कोसलराजाला काळी सुचेली, तो अव्याक झाला.

जे घडले ते सविस्तर सांगून शीलवान म्हणाला, "महाराज, माझ्यापेक्षा आपण जास्त चांगल्याप्रकारे राज्य चालवाल, म्हणून आपण मला माझ्या राज्यातून काढलं आणि माझ्या सिंहासनावर बसलात. हे विचारे पूर्वी चोरी करित होते. त्यांना सत्य काय ठाऊक नव्हते, म्हणून त्यांनी रात्री आपला त्रिजिना लुटला आपल्या

गळ्यांत त्यांचे हात होतील अशी त्यांना धीर्ती वाटते. आपण त्यांच्या समस्येचे योग्य ने निराकरण कराल असे मी त्यांना आश्वासन दिलेले आहे. त्याच्या सोबत आपली संपत्ती आपल्याकडे सुपूर्द करण्यासाठी मी इथे आलो आहे. या राज्यात वापेक्षा जास्त काय कष्ट प्रकणार?"

शीलवानचे शब्द ऐकून राजाचे एकदम हृदयपरिवर्तन झाले. तो चटकन सिंहासनावरून खाली उतरला आणि शीलवानच्या पायांवर त्याने डोके ठेवले तो गप्पून म्हणाला, "महात्मा, आपण महान आहात. चोरांनदेखील आपण प्रिय आहात, आपण असाधारण व्यक्ती आहात, याचा मापेक्षा दुसरा कोणता भक्क पुरावा हवा? माझ्याहातून पाप घडत, माझा क्षमा करावी. माझ्या दुष्ट मंत्र्याने मला चुकीची माहिती दिली. आपण आपले राज्य घ्याये. राज्यांत प्रजा सुखी आहे आणि मिळतो, मला फक्त आपली मैत्री हवी आहे, आपले राज्य नको!"

शीलवान पुन्हा त्या गादीवर बसला आणि कोसलराजाला त्याने सन्मानाने परत पाठवले.

विष्णुपुराण

महामुनी सुत माने दशावतारांपैकी बुद्धावताराविषयी कथा सुरुवात केली कर्लीपुत्राचा खूप विस्तार झाला होता मानव परंप्रमाणे बदलू लागण्याची चिन्हे दिसत होती त्यामुळे त्यांना आपला विवेक घालवता मनुष्यप्राण्यांत आणण्याची आताच गरज भासू लागली.

क्षापूर्वी जगात दुष्ट राक्षरांचा संतार करण्याकरिता विष्णूने अवनार धारण केला होता. आता त्याचे कार्य संपन्न करण्याचा काळ पूर्ण होत आला होता.

सर्व मानव राक्षस बनून एकमेकांना लुटत व त्रास देत. यज्ञकार्यात अडथळी आणून यज्ञकार्याच्या नावे प्राणीहिंसा करून त्यांचे बळी देत. व जल मांवाहात हातच मग्न होऊन आपला

विवेक अज्ञान घालवत होते. खरे सत्य कोणालाच समजेनासे झाले माणसाचा भूर्खपणा वाढू लागला त्याचचरोबर पातना दुःख, दारिद्र्य, त्यांची सर्वत्र वाढ झाली.

मानवरूप धारण करून देवरूपात असलेल्या विष्णूने बुद्धाच्या नांवाने युगाला अनुसरून अनुत्प अशा बौद्ध धर्माची स्थापना करून बुद्ध नावाने पृथ्वीवर जन्म धारण केला.

मेघाल देशातील कपिलवस्तु नगरांत राजा शुद्धोदन राज्य करीत होता. त्याची पत्नी मायादेवी हिने एक स्वप्न पाहिले - पौर्णिमेच्या चंद्राच्या चिंताप्रमाणे प्रकाशमान असा एक पांढरा शुभ्र हत्ती आकाशातून उतरून तिच्या शरिरांत प्रवेश करीत आहे. स्वप्नाचा काय अर्थ म्हणून ज्योतिषांना विचारण्यात आला. तेव्हा

ज्ञानंतर ज्योतिषांनी राजकुमाराची जन्मकुंडली केली. त्यांनी सांगितले - "महाराज, राजकुमार चक्रवर्ती बनेल. सर्व जगातील राजे, महाराजे, प्राजा त्यांना नमून आपली श्रद्धा प्रगट करतील." हे ऐकताच राजाचा आनंद गगनात मानेवासा झाला.

पण महाराज, राजकुमार संन्यासी बनण्याची गुढा जास्त शक्यता आहे."

शुद्धोधनाचे मन कासावीस होऊ लागले. त्याला सर्व आयुष्य किंके वाटू लागले. त्याने ज्योतिषाला विचारले - 'तुम्ही मुसगा चक्रवर्ती व भिक्षु होईल म्हणून सांगता, ही किती अजब व विसंगत गोष्ट आहे?"

ज्योतिषांनी पुन्हा राजकुमाराची जन्मश्रविका नीट न्याहाळून, जुळवाजुळवी करून पाहिली. ■ म्हणजे - 'महाप्रभु' राजकुमार अत्यंत हुळक्या, कोमल मनाचा आहे, त्याने त्याच्या आयुष्यात चार रचरे पमता ■ नसेत, ते चार म्हणजे-रोग, वृद्धावस्था, मृत्यू व संन्यास, ही चार दृष्टी पाहिली ■ राजकुमाराचे मन भयंकर उदास होईल ■ पाहिल्यावर त्याचे मन बदलून जाईल, हा गोष्टीवर कटाक्षाने तक्ष ठेवले पाहिजे तरच तो चक्रवर्ती बनून राज्य करेल."

सिद्धार्थात तहमन असतापासूनच सर्व प्रकारची काळजी, चिंता, धांपसरून दूर ठेवून नेहमीच आनंदाने मनोरंजनात ठेवले जावे ह्याची शुद्धोधन जास्त काळजी घेई.

एकदा सिद्धार्थ बागेत बसलेला असताना एक हंस बाण झालून तडफडत त्याच्या मांडीवर येऊन

पडला. राजकुमारांनी कळवलेपूर्वीच त्याच्या शरिरांत घुसलेला ■ काढला व त्याला निगुडीच्या पानाच्या रस लावून त्याचे प्राण वाचविले.

"हा हंस माझ आहे ■ त्याला वणाने मारले आहे, ही माझी शिकार आहे" असे म्हणून ओरडत देवदत्त सिद्धार्थाच्या जवळ आला.

देवदत्त हा सिद्धार्थाचा नात्याने जवळचा भाऊ होता - "ह्या हंसाच्या ■ मी वांचविला आहे. त्यामुळे त्याच्यावर ■ अधिकार आहे," सिद्धार्थ म्हणाला ■ गोष्टीवर दोघांचे वाद-विवाद सुरू झाले. त्याचा निर्णय घेण्याकरीता दास दरबारात आले. शेवटी ह्याच निर्णय सिद्धार्थाच्या बाजूने दिला गेला. हंसाचा प्राण वाचविल्यामुळे हंसावर पूर्ण अधिकार राजकुमाराचा आहे.

ह्याकारणाने तहमनपणापासूनच देवदत्ताच्या मनात सिद्धार्थाविषयी द्वेषभावना निर्माण झाली.

शिकार लेळणे हे उत्तम काम आहे, परंतु राजकुमार शिकार लेळापार जात नव्हता त्या बद्दल त्याच्या मनात घुणाच होती. अत्यशस्त्रविद्या ह्यामध्ये त्याने तत्पूर्ण विद्या संपादन केली होती. परंतु कोणत्याही जनावर अगर पक्ष्याला मारणे त्याला पसंत नव्हते. त्यामुळे तो शिकारीस जात नसे.

सिद्धार्थ शिकारीस जात नव्हता. मनोरंजनाच्या कार्यक्रमात भाग घेत नव्हता. कोणत्याही प्राणीमात्रांवर इजा झालेली त्याला पडायत नसे. हिंसा केलेली त्याला सहन होते नसे. हे सर्व पाहून राजा शुद्धोधनाला वाटे की, राजकुमाराच्या चांदोवा

राजवाहिन्यांत करण ■ शाळात नाही ना?

गाने दुलन्या राजकुमारांची बरोचरी करून त्याला बदलण्याचा खूप प्रयत्न केला. त्याच्या मनोरंजनप्राप्तीत अनेक पाने योजले, त्याला पुरवणे न सोडण्याचा कटाक्ष पाळला की तो आपल्यासाठी सहन गूढ विचारात मग्न होऊ नये. त्या बद्दल त्याने अनेक प्रकारे उपाय केले व त्याचे मन बदलले.

राजकुमार जेव्हा राज्यात फेरफटका मारायला जाई तेव्हा त्याच्या मारायला येणाऱ्या सांगात की सत्त्यांत एकही रोगी म्हणारा, प्रेत किंवा संन्यासी दिव्यता काम नसे. त्याची सर्व व्ययग्या केवल्यावरच राजकुमाराला राजमहालातून त्यामध्ये नेत असत.

सिद्धार्थ जेव्हा बघात आला, तेव्हा त्याच्या मनात सत्यप्रियता, नार्किक दृष्टी, ■ तेव्हाच

ज्योतिषांनी सांगितले - "महाराज, राजकुमार एक महामुल्य राणीच्या उदरी जन्म घेणार आहे."

पौड्या दिवसांनी मायादेवी पाखळीत बसून आपल्या माहेरी ■ असतांनाच वाटेत एका उद्यानात तिने एका बालकाला जन्म दिला. तो दिवस वैशाख पौर्णिमेचा होता.

सर्व राज्यांत आनंदीआनंद झाला. परंतु तो आनंद जास्त टिकला नाही. त्यावर सावट आले. मुलाच्या जन्मानंतर मायादेवी जास्त दिवस जगली नाही. ■ अशा प्रकारे शुद्धोधना दुःखात टाकून तिने प्राण सोडला.

मानुप्रेमापासून वंचित झालेल्या त्या बालकाला शुद्धोधने आपल्या डोळ्यासमोर ठेवून त्याचे नामकरण केले. त्याचे नांव गौतम सिद्धार्थ ठेवले गेले. सिद्धार्थ दिवसेंदिवस शुक्लपक्षाच्या चंद्रविंशप्रमाणे वाढू लागला.

हांची भावना उफाळू लागली. दिसायला तो मुंवर होता, परंतु मनोज्ञ व राजयोग्यांत त्याचे मन लागत नसे. राजकुमाराचे हे वागणे पाहून राजा शुद्धोदनला धाटले की जे आपण त्याचे लग्न करून दिले तर त्याचे मन रासरास रासेल. राई राज्यांत त्याने काश्रिय वंशातील सुंदर मुलींना निमंत्रणे वाढली.

राजकुमाराचे मन आकृष्ट करण्याकरिता त्याने नृत्यशाळेत सर्व मुलींचे नाचनाणी व्हाचे कार्यक्रम ठेवले. सर्व मुलींनी राजकुमाराचे मन आपल्याकडे आकृष्ट होईल व्हाची खबरदारी घेतली.

त्या मुलींना उचित भेट देण्याकरिता थाळ्यां-मधून आमूषणे, स्वर्णमूषणे, ठेवलेली होती.

सर्वजणी आपला नाच संपवून जाताना राजकुमाराला आपल्या डोळ्याने छेडून, व त्याच्याकडून काहीस घेऊन जात.

शेवट सिद्धार्थ आपल्या सिंहासनावरून उठून

जात असताना त्याच्या नजरेला एक सुंदर युवती दिसली. तिचे अनुपम सौंदर्यपाहून ~~सुंदर~~ तो विचलित ~~होत~~ ती एक सामंताची मुलगी होती तिचे नाव यशोधरा होते.

सिद्धार्थ तिच्याकडे आकृष्ट झाला व तिच्या-जवळ आला. परंतु त्या मुलीला देण्याकरिता थाळ्यांतून कांहीच उरले नव्हते. शेवटी त्याने आपल्या मळ्यांतील कठहार काढून तिला दिला. त्याचे तिच्यावर प्रेम बसले.

त्याचक्षणी यशोधरा राजली व त्याच्यावर तिचे प्रेम बसले. ही गोष्ट जेव्हां महाराजास समजली, तेव्हां त्याने तत्कालीन सामंत राजाकडे निरोप पाठविला की, तुमच्या मुलीबरोबर सिद्धार्थ लग्न करण्यास तयार आहे.

देवदत्ताने ~~सर्व~~ मोडता आणला. त्याने यशोधराच्या स्वयंवराची घोषणा केली, जो कोणी आपल्या जीव्य व पराक्रम व्हाची परिक्षा त्याच्याचबरोबरीच्या व्यक्तीबरोबर करेल, त्याच्याबरोबर यशोधराचा विवाह होईल, तशी तिच्या वडिलांनी निमंत्रण पत्रे पाठविली.

हिंसा न होईल अशा अनेक योजना आंखण्यात आल्या. अनेकजणांनी त्यात भाग घेतला. सर्वांत सिद्धार्थच यशस्वी झाला. देवदत्ताने त्याला आपल्याशी सर्वात भाग घेण्यास सांगितले. सर्व स्पर्धेत सिद्धार्थ प्रथम आला. अशा अपूर्व विवाह देखून त्याने यशोधरेबरोबर स्वयंवर ठरविले.

त्याचे दोघांचे लग्न थाटामाटाने झाले. महाराज शुद्धोदनला खूपच मानसिक तांतका मिळाली. त्याला कल्पनाच ~~नव्हती~~ नव्हती की, आपला

मुलगा एक विवाहित पुरुष झाला आहे. शेवट संसारप्राप्तात गुस्फटून तो एक चक्रवर्ती राजा होईल असे आता त्याला वाटू लागले.

यशोधरा सिद्धार्थाबरोबर तन्मयतेने संसार करू लागली. तिला समजून आले की, आपल्या पतीमध्ये मनुष्यप्राण्यांमध्ये असलेल्या मूल्यांचे प्रथम स्थान आहे. त्यामुळे ती पती म्हणेल त्याप्रमाणे आपले जीवन घालवू लागली. त्यांचा संसार आनंदाने चालू लागला.

विवाहानंतर कांही दिवस सिद्धार्थने अंत-पुरातून बाहेर जाणे ~~सोडून~~ सोडून दिले. कांही दिवसांत ~~एक~~ एक मुलगा झाला. ~~नाच~~ नाच ठेवण्यांत आले. सहूल आपल्या आई-वडिलांच्या ~~आजोबांच्या~~ आजोबांच्या प्रेमाच्या लग्नाखाली ~~हजळू~~ सहानुभूती मोठा होऊ लागला. एकदा

सिद्धार्थने आपला सारथी चेन्ना ह्याला आपल्याला नगरात हिंडून आणण्याचा आदेश दिला. सारथ्याच्या मनांत प्रथमच शंका आली की, युवराजाने सांगितल्याचे पालन न करणे बरोबर नाही. त्यामुळे त्याने रथ तयार केला.

त्यांचा ~~कपिलवस्तु~~ कपिलवस्तु राजमार्गाने चालू लागला. एका ठिकाणी त्याची नजर एका अस्थिपंजर वृद्ध भाणसावर पडली. तो लढवडत चालत जात होता. परंतु त्या भाणसाच्या दयनीय अवस्थेकडे कोणाचेच लक्ष नव्हते.

जरा दूर गेल्यावर एक भयंकर रोगग्रस्त माणूस त्याच्या नजरेस पडला. दिसायला तो दारिद्री दिसत होता. दारू प्याल्याने त्याचा तोंड जात होता, ते त्याला कळत नव्हते. तो आपल्याला कसाबसा संभाळत होता. त्यानंतर कांही लोभ

एक मृत माणसाचे प्रेत त्मज्ञानाने नेन असल्याचे त्याच्या दृष्टीस पडले.

सर्वात शेवटी संसार, मायप्राज्ञ यांना सोडून भिक्षाटन करीत असलेला एक साधु संन्यासी त्यांना दिसला. त्यावेळपर्यंत सिद्धार्थाच्या मनात वैराग्य भावना होती, ती उफाळून बाहेर आली. सिद्धार्थांनी रुद्धा दैवियमान झाली.

त्याचक्षणी सिद्धार्थांच्या मनात संन्यासी होण्याचा विचार आला. राजकुमाराने सारथ्यांना त्या चारी दृष्यांविषयी अनेक प्रश्न विचारले तेव्हा त्याला खरे कारण सांगणे भाग पडले.

राजकुमाराने सारथ्याला (थ) महालात परत नेण्याविषयी सांगितले. तेव्हा सारथ्याने (थ) राज-महालात परत आणला. त्या रात्री राजकुमाराला होप आली नाही. बाहेर आकाशाने छांदणे पसरले होते. यशोधरा आपल्या शय्येवर गळ झोपली होती. तिच्याजवळच कुशीत राक्षस ओपला होता. आई व मुलाच्या वेड्यावर निरास भाव पसरलेले होते. सिद्धार्थांचे मन त्यांच्याकडे पाहून राजमहालालून निघून जाण्यास डगमग लागले. परंतु त्याने आपल्या घाबारा आवरले.

जोनदा तो जाऊन परत आला. परंतु तिच्या वेळेस त्याने मन धड केले.

त्याने यशोधरेच्या पायाशी एक फल ठेवले. तिच्या पायाला स्पर्श करून त्याने प्रणाम केला व आईने तेथून बाहेर पडला.

सिद्धार्थ तेथून सरळ अंतःपुरातून बाहेर पडून अश्वशालेत गेला व सारथी चेवाला आपला घोडा तयार करायला सांगितला.

साथ्याने विचार केला की चांदणी रात्र आहे. गंधा घोड्यावर बसून फेरफटका माण्याच्या विचारात राजकुमार अनावंत थोड्या वेळापूर्वीच त्यांच्यात बोलणी आली होती.

सिद्धार्थ घोड्यावर बसला. सारथी चेवाने त्याला जगाम आणायला वेतला व तो चालू लागला. थोडीकडे नीट्य शांतता पसरली होती. त्यामुळे थोड्यांच्या टापांचा आवाज स्पष्ट येत होता. थोडा राजमहालालासून लांब असलेल्या राजपथावर आला. सिद्धार्थांचे मन आता स्थिर झालेले होते. घर-गृहस्थी, संसार, प्रेमपास सर्व त्यांनी सोडून टाकले होते. आता काय करायचे आ-या' वक्ता निश्चय झाला होता.

स्वावलंबन

एका गावाने रामशर्मा यांच्याकडून व्यापार दोन मित्र रहात होते. या मित्रांनीही त्यांच्या दोघांनी ठरवले की पैसा मिळवण्यासाठी गांव सोडून कुठेतरी दुसऱ्या दिवशी सकाळीच शेधे निघाले. त्यांच्या दमत्यानंतर ते एका क्रांतीच्या विभांतीनाटी थांबले. क्रांतीना दोघांची संपूर्ण विचारपूस केल्यावर त्यांना नीट समजावले, "मुलांनो, मी खूप कष्ट करून अनेक विद्या शिकली आहे. सुमच्यापैकी एकजण ब्राम्हण आहे. ब्राम्हणाने पैशाचा खोम घरणे चांगले नाही. त्यांच्या जन्माचे सार्यक तेव्हाच होईल जेव्हा तो ज्ञान मिळवून इतरांनाही ते देईल. दुसरा वैश्य आहे. तो माझ्याप्रमाणे व्यापारातील रहस्ये जाणून घेऊन पैसा मिळवू शकेल. खरा वैश्य पण पैसा न मिळवता जनसेवाही करतो."

क्रांतीच्या सल्ल्यानुसार दोघा मित्रांनी तीन

वर्षे विद्याभ्यास केला. रामशर्माने अनेक शास्त्रांत प्राविण्य मिळवले. सोमगुप्ताने व्यापारातील रहस्ये समजून घेतली. आपल्या ज्ञानसामर्थ्यावर रामशर्माने एका दरबारी पंडिताची जागा मिळवली. सोमगुप्ताने व्यापारांत खूप प्रगती केली. चार-पाच वर्षांत दोघाही सुरसंपन्न झाले.

कांही वर्षे अशीच गेली. रामशर्माना एक मुलगा झाला. त्याचे नाव 'कृष्णशर्मा' ठेवले. पण रामशर्माना आपल्या मुलाची खूप काळजी वाटू लागली. तो अतिशय ब्रान्य होता. शिक्षणाची त्याला अजिबात आवड नव्हती. तो नुसत्या उगाड्या करण्यात सारा वेळ वाया घालवत असे. रामशर्माने मुलाला आपल्या योग्य धनकण्याचा खूप प्रयत्न केला. पण सारे प्रयत्न फोल ठरले.

त्याचवेळी एक विचित्र घटना घडली. रामशर्मा विद्याभ्यासा कांही श्लोक शिकवत होता.

ते श्लोक खूप अवघड असल्याने खूप वेळा सांगूनही विद्यार्थ्यांच्या लक्षात येत नव्हते. शेवटी कंटाळून रामशर्मा विश्वांतीसाठी असल्या खोलीत निघून गेला.

आपल्या वडिलांना विद्यार्थ्यांना शिकवून दमलेले कृष्णशर्मनि पाहिले. वडील आनं जाताच कृष्णशर्मा त्यांच्याच आसनावर बसून स्वतः विद्यार्थ्यांना शिकवू लागला. आणि आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे रामशर्मनि शिकवल्यावर जे श्लोक मुलांना कळत नव्हते, तेच श्लोक कृष्णशर्मनि शिकवल्यावर त्यांना लगेच समजले.

आंतून हे रहस्य पाहून रामशर्मा अगदी चकित झाला. त्याच्या लक्षात आले की आपला मुलगा गूर्व नाही. त्याची स्मरणशक्तीही चांगली आहे. विद्याभ्यास केला तर तो कठीण शस्त्रांतील ज्ञानही

सहज मिळवू शकेल. उमशामनि ही गोष्ट कृष्णशर्माला सांगितल्यावर त्याने विचारले, "विद्याभ्यास कशासाठी करायचा?"

तेव्हा रामशर्मनि सांगितले, "लोकांचा आदर प्राप्त करण्यासाठी, तसेच पैसा मिळविण्यासाठीही, ज्ञानार्जन अत्यंत आवश्यक आहे."

त्यावेळी कृष्णशर्मनि उलटा विचारला, "लोक आताही आदर करतात, कारण मी एका महापंडिताचा मुलगा आहे मी ब्राम्हण असल्याने ते माझी पूजाही करतात, तसेच मी धनिकाचा मुलगा आहे. त्यामुळे मला पैसा कमविण्याची तरी काय आवश्यकता आहे?"

आपल्या मुलाला कसे समजावे या विचारांत रामशर्मा असतानाच सोमगुप्त त्याच्याकडे आला. त्याच्या बोलण्यावरून ज्ञाते की सोमगुप्तचा मुलगा वसुगुप्तही आसाच बेजबाबदार जाई. सोमगुप्तनेही त्याला समजावण्याचा प्रयत्न केलावर तोही असंभ म्हणायचा की "मी धनिकाचा मुलगा असल्याने मला पैसा कमविण्याची काय आवश्यकता आहे?"

तेव्हा दोन्ही मित्रांनी विचार करून एक योजना आखली. त्या योजनेप्रमाणे सोमगुप्त आपला मुलगा वसुगुप्त याला रामशर्माच्या घरी सोडून आपल्या पत्नीबरोबर व्यापारासाठी बाहेरगावी गेला. जाताना आपल्या मुलाच्या सेवेसाठी दोन नोकरांनाही ठेवून गेला.

कृष्णशर्मा आणि वसुगुप्त लोंकरच एकमेकांचे चांगले मित्र बनले.

दोन महिने निघून गेले. एके दिवशी रामशर्मनि वसुगुप्तला बोलावून सांगितले की, "तुझ्या वडिलांनी पैसे पाठवायला सांगितले आहे. तू तुझं घर विकून त्यांना पैसे पाठवून दे." पण वसुगुप्ताने कांही दिले नाही.

आणखी एक महिना गेला, एक दिवस रामशर्मा-कडे एक व्यक्ती येऊन सांगू लागली, "सोमगुप्तचे बहाज बुडाले. त्याबरोबरच सोमगुप्त, त्याची पत्नी आणि सगळी संपत्तीही बुडाली. कसातरी त्यांना कांठावर घेऊन आली आणि त्यांच्या घरी त्यांना पोहोचविले, दुर्दैवाने त्यांचा जीव वाचला नाही."

हे ऐकून वसुगुप्त रडू लागला. रामशर्मनि त्याचे सांत्वन केले. त्याने गोष्ट केली की, "मी तुझ्या वडिलांसारखा मोठा व्यापारी नाही. तुझा भार उचलणे मला शक्य नाही. तेव्हा तुम्ही व्ययस्या तूच पहा."

वसुगुप्त रागांतच रामशर्माच्या घरातून बाहेर पडला. पण त्याला कुठेही मिळाला नाही. कोणी त्याला खायलासुद्धा दिलं नाही. म्हणून शेवटी आपला स्वामिमान सोडून तो रामशर्माकडे परत आला आणि काही मागू लागला. रामशर्मनि वसुगुप्तला सेवण दिलं, पण त्याबरोबर हेही सांगितलं की फार दिवस शक्य नाही.

हे ऐकून कृष्णशर्माला खूप राग आला. त्याने आपल्या वडिलांना विचारलं,

"आमण आपल्या मित्राच्या मुलाला एवढीही मदत करणार नाही?" त्यावेळी रामशर्मनि उत्तर

दिले, "सोमगुप्त पाक्षा मित्र आहे. तो अडचणीत असता तर मी नाभीच त्याला मदत केली असती. परंतु वसुगुप्तशी माझा कांहीही संबंध नाही."

तेव्हा कृष्णशर्मा म्हणाला, "वसुगुप्त तुमचा कोणीही तरी माझा चांगला मित्र आहे. तेव्हा माझ्या मित्राला या घरी कांहीच मत्त नाही कां?"

रामशर्मा बेपर्वाईने म्हणाला, "तुम्ही पात्रता आहे?" तेव्हा कृष्णशर्मा म्हणाला, "देवाची नुसती पूजा करणाऱ्या पुजाऱ्यालाही लोक देवाइतका मान देतात, तसा मी महापंडित रामशर्माचा मुलगा आहे; ही माझी पात्रता होऊ शकत नाही?"

रामशर्मनि भणभर विचार करून सांगितले की, "मी तुझ्या प्रश्नाचे जरूर उत्तर देईन, पण

त्याआधां जुला एक काम करवा लागेल. तुम्ही आणि वसुगुप्तची सेवा करणाऱ्या त्या नोकरांना बोलाव आणि त्यांना दोन दिवस वसुगुप्तची सेवा करायला सांग. नंतर मला येऊन भेट."

कृष्णशर्मा अगदी उत्साहाने तिथून निघाला व नोकरांकडे झाला. चापूरी काहीही पैसे न मागत नोकर भगती सेवा करीत होते. फग आता तेच वसुगुप्तविषयी अपमानास्पद बोलले आणि त्यांनी सांगितले की अशा गरीबाची सेवा मापुढे आम्ही करणार नाही.

त्याच उत्तर ऐकून कृष्णशर्मा चकित झाला आणि आपल्या बडिलांकडे येऊन त्याने माझ्या वृत्तान्त सांगितला.

रामशर्मा अर्धपूर्ण डराने म्हणाला, "नोकरांनी बरोबर बोलले. वसुगुप्ताचे स्वतःचे कारखाने त्यांना मिळत नाही. जोपर्यंत तो बडिलांच्या इच्छाविरुद्ध होता, तोपर्यंत त्यांची संपत्ती त्यांची राखण होती. ती संपत्ती नष्ट झाल्यावर तोही एक सामान्य माणूस बनला. तसच तुलासुद्धा माझ्या पांडित्यामुळे आदर मिळतो आहे. माझी संपत्ती

म्हणजे पांडित्य आहे. ती संपत्ती जर तू मेळवली नाहीस तर तुझीही अर्धच अवस्था होईल. अशा प्रकारच्या वक्तव्याने तो निवृत्त झाला. फग आपले छंदी संगणक करून

त्याच कृष्णशर्मा म्हणाला, "खरेच! स्वातंत्र्यकाळाच्यावेळी आहे म्हणून तुम्ही जशी नुसत्या विद्यार्थी मंदन करू शकता, तशी मी करू शकत नाही."

तेव्हा रामशर्मा म्हणाला, "तू आणि तुझा मित्र मी सांगे तिथे जाऊन काही वर्षे विराभ्यास करा. आणि त्याने आपल्या विराभ्यासविषयी सर्व सांगून त्या कर्षीच्या आश्रमाच्या पत्ता कृष्णशर्माला द्या.

कृष्णशर्मा आणि वसुगुप्त दोन वर्षे शरीरच्या शक्ताने श्रद्धाभ्यास करून आले परंतु आपल्यावर काय झाले? आपले वडील जिवंत आहेतच आणि त्यांनी आपली संपत्तीही दुप्पट केली आहे. शेवटी त्या दोघांच्या नक्षत आले की कृष्णशर्मा आले. संपत्तीही मिळून आपल्याला स्वातंत्र्यी बनवण्यासाठी हे नाटक केले होते,

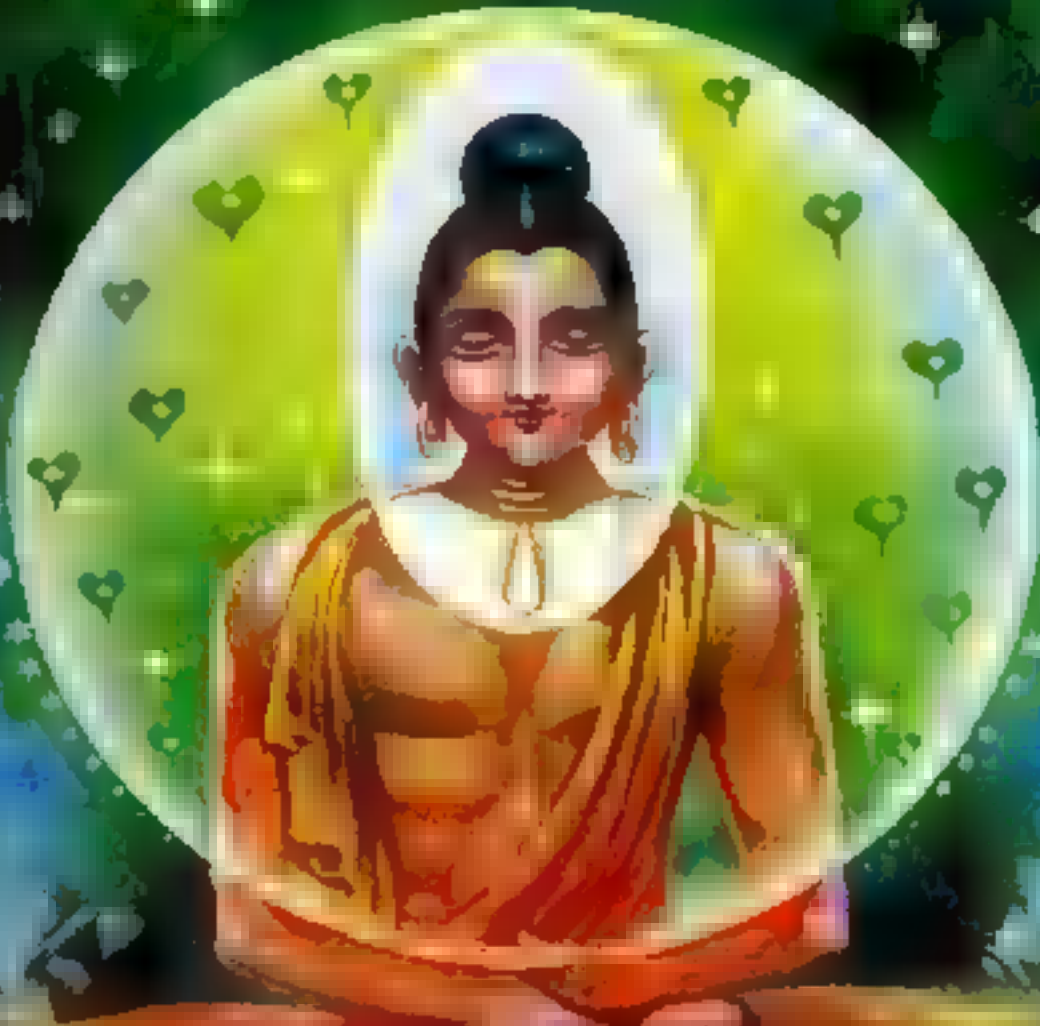

ऑक्टोबर 2005

Rs. 12 /-

चांदोबा

शा. अ. अ. अ.
शा. अ. अ. अ. अ.
अ. अ. अ.

सर्वोत्तम कथा

दोन मित्र

मंत्र्याने त्यावर दिले, "महाराज, मला क्षमा करा. मी आपल्याला सांगतो, मोहनसिंग हा एक जमीनदार आहे आणि विकत हत्ती त्याने आपल्याला भेट म्हणून दिला. चंदनसिंग हा एक गरीब शेतकरी, स्वतःच्या कष्टाने पिकवलेला, आपल्या शेतांतला भोपळा तोडून त्याने भेट म्हणून आणून दिला." मंत्र्याचे बोलणे ऐकून राजातऱ्ही पडला, आपण बक्षीस म्हणून

द्यायचे? राजाने मंत्र्याच्या बोलण्यावर खूप विचार केला. चंदनसिंग एक गरीब शेतकरी आणि मोहनसिंग हा एक जमीनदार आहे. चंदनसिंगने आपल्या शेतांत घाम गाळून कष्टाने आपल्यासाठी प्रेमाची भेट म्हणून त्यांनी आपल्याला भोपळा आणून दिला. चंदनसिंगच्या मनांत अशी कोणतीही अपेक्षा नव्हती की, आपण भोपळा दिल्यानंतर राजाने बक्षीस द्यावे. राजा मोहनसिंगला म्हणाला, "हा हत्ती तू कष्टाने आणलेला नसून पैशाने विकत घेतलेला आहे. तुझा मित्र चंदनसिंग याने आपल्या शेतांतून कष्टाचा भोपळा आणला होता. म्हणून मी त्याला शोभर मोक्ष दित्या. कष्टाची किंमत माणसाने पैशाने कदा नये. ही तू फार मोठी चूक केली आहेस." राजाचे बोलणे ऐकून त्याला आपली चूक समजली आणि तो राजघाटातून मान खाली घालून गेला. राजाने त्याला कांहीच बक्षीस दिले नाही.

तात्पर्य : कोणाचेही पाहून आपण अनुकरण करू नये. त्याचे फळ वाईट असते. माणसाचे मन प्रेमाने जिंकू शकते. पैशाने मन जिंकता येत नाही.

कु. शिवाजी विलास विक्रोडा,
घर नं. ४२३६, पापण्या गल्ली,
चितळे रोड, जि. अहमदनगर, महाराष्ट्र - ४१४ ००१.

धर्माचा विजय

लक्ष्मीपूर गांवात अनुपम नांवाचा एक धनिक रहात होता. भरपूर पैशांबरोबरच त्याच्याकडे मालकीच्या कसदार शेत-जमिनीही होत्या. तो गरीब शेतकऱ्यांकडून शेती घेत असे व योग्य तो मोबदला त्यांना देत असे. त्यामुळे ते शेतकरी पिकून सुखी होते. प्रेमाने अनुपमला जमीनदार म्हणत असत. अनुपमचे पूर्वज महान कुस्तीगीर होते. तसेच तो स्वतःही एक उत्तम कुस्तीगीर होता. आपल्या पूर्वजांच्या स्मरणार्थ दरवर्षी कुस्तीच्या स्पर्धा भरवीत असे. त्यातील विजेत्यांना तो भरघोस बक्षीस देऊन प्रोत्साहित करत असे. त्यामुळे अनुपमचे नांव सर्वतोमुखी झाले होते.

लक्ष्मीपूर हे समस्तपुर जमीनदारी गांवापैकी एक होतं. समस्तपुरचा जमीनदार कृष्णभूपती याच्याही कानावर अनुपमची ख्याती गेली होती. एकदा तो आपल्या दिवाणजीला म्हणाला, "लक्ष्मीपूर आमच्या जमीनदारीचा हिस्सा आहे ना? तेथील अनुपम हा आमच्यापेक्षाही जास्त

प्रसिद्धी मिळवतो आहे. असंच चालू राहिल तो आणखी प्रसिद्ध होईल, नि नांघ कमावेल. आम्ही जमीनदार असल्यामुळे तुम्ही असा कांहीतरी तोडगा की त्याच्या मालकीच्या जमिनीवर आपल्याला कब्जा करता येईल."

दिवाणजीने नम्रतापूर्वक उत्तर दिले, "मालक, बाचतील शत्रुत्व पत्करण्यापेक्षा मैत्री करणं जास्त योग्य ठरेल. अनुपमला एक सुंदर मुलगी आहे. आता आपले चिरंजीवही विवाहयोग्य झाले आहेत. तेव्हा अनुपमच्या मुलीला आपण सून करून घ्या."

कृष्णभूपतीला हा विचार एकदम पसंत पडला. तो आपल्या लंबाजभ्यासह वाजत-गाजत लक्ष्मीपूरला गेला. अनुपमनेही त्यांचे यथोचित स्वागत केले. दोघांच्यात कांही वेळ गांवच्या परिस्थितीवर चर्चा झाली. शेवटी कृष्णभूपतीने अनुपमसमोर लग्नाचा प्रस्ताव मांडला.

त्यावर अनुपम विनम्रतेने म्हणाला, "मालक, आपण जमीनदार आहात. मी एक सामान्य

आता अनुपम मनांतून घामपला. तो म्हणाला,
"मला विचार करण्यासाठी थोडा वेळ हवा आहे."
कृष्णभूपती परत निघून गेला. तो गेल्यावर

अनुपमने या सर्व गोष्टींचा खूप नारकाईने विचार केला. पण त्याला नाटनं की जमीनदाराता घाबरण्याचं कंहीच कारण नाही. आणि त्यानं पक्का निर्णय घेऊन टाफता की आपल्या मित्राच्या मुलाशीच आपल्या मुलीचं लग्न लावून द्यायचं. अनुपमने हा निर्णय लवकरच अंमलातही आणला, आणि आपल्या मित्राच्या मुलाबरोबर आपल्या मुलीचं लग्न लावून दिलं.

जमीनदार कृष्णभूषतीला हा स्वतःचा खूप मोठा अपमान वाटला. तो दियाणजीला संतापून म्हणाला, "तुमच्या सांगण्यावरून मी लक्ष्मीपूजा गेलो होतो. पण त्याचा कांही उपयोग झाला? तुम्हाला माहिती आहे की मला अनुपमची मुलगी नाही, त्याची संपत्ती हवी आहे. तेव्हा दबंडी पिढ्या, की त्याची संपूर्ण मालमत्ता आता आमच्या मालकीची झाली आहे."

याचेळी युवराज शांतिवर्माही [REDACTED] होता. तो आपल्या बडितांना म्हणाला, "अनुपमने फक्त तुमचाच नाही, तर माझाही अपमान केला आहे. त्याने मला आपला जांचई [REDACTED] घेण्यास नकार देऊन मोठा गुन्हा केला आहे. [REDACTED] मीच [REDACTED] धडा शिकवीन. त्यासाठी मी एक योजनाही आखली आहे."

शांतिव्यमनि भग आपली योजना सांगायला सुरक्षित केली. नो म्हणाला, "पिताजी, आपण आपताज की कुस्तीमध्ये माझा हात कोणीही धरू शकत नाही. त्या म्हाताऱ्या अनुपमला तर मी उगादी सहज हरवू शकेन. कुस्तीतील नियमांप्रमाणे मी अनुपमला कुस्तीसाठी आमंत्रण देईन. त्यावेळी मी अट घालीन. अनुपम हरल्यास त्याने आपली पूर्ण संपत्ती माझ्या हवाली करावी.

हा कदाचित अन्याय वाटेत, पण याशिवाय दुसरा कांही पर्यायही दिसत नाही'

सर्वाना वाटलं होतं त्याप्रमाणे कुटूंबीं स्पर्धेत
शांतिव्यमनि मोठ्यमोठ्या, प्रसिद्ध महाना सहज मात
दिती.

नंतर त्याने सर्वासमोर जाहीर केले "ही स्पर्धा यशस्वी झाल्याचं तेव्हाच मानले जाईल ज्यावेळी माझी ■■■ श्री अनुपम यांच्याशी होईल. अनुपम जर जिकले तर मी त्यांना माझ्या बरोवरीचा जमीनदार समजेन. पण ते हरले तर त्यांची सगळी ■■■ माझी होईल आणि ■ एक सामान्य नागरिकाचं जीवन जगतील."

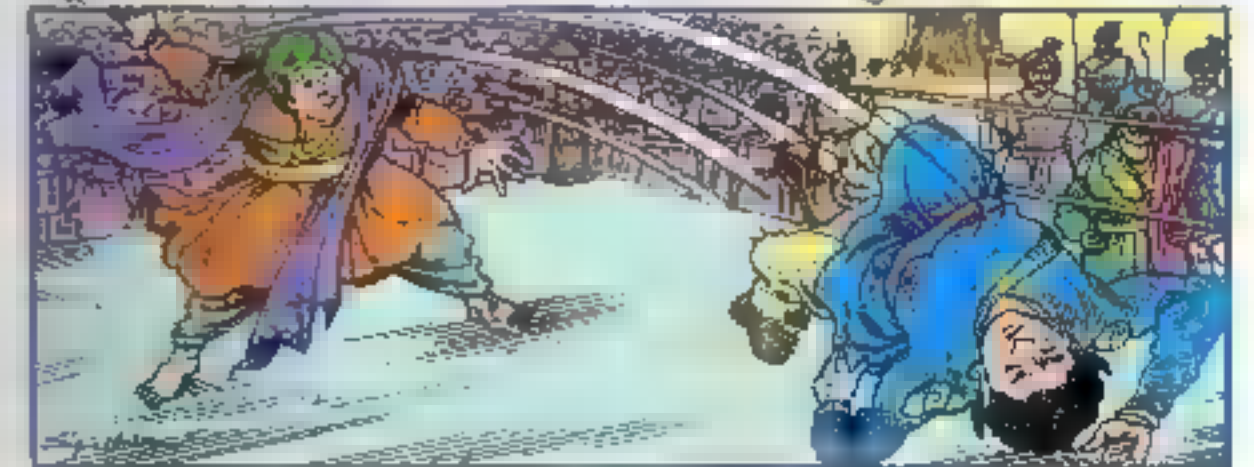
हे ऐकल्यावर अनुपमची शेती करणारे शेतकरी, तेथील नागरिक व उपस्थित असलेल्या इतर लोकांनी जबरदस्त विरोध दाखवला. "हा आदेश आहे," असं ते ओरडू लागले. अनुपमने सर्वांना गप्प करत सांगितलं, "आपण शांत रहा, मी म्हातारा झालो असतो तरी अजूनही माझ्यात लढण्याची आवृत्ती आहे, मी आम्हान स्वीकारतो आहे, माझी पूर्ण स्वाधीनता आहे की घर्माचाच विजय होईल."

अनुपमस्या चेहऱ्यावरील तेज व आत्मविश्वास पाहून शांतियर्मा चकित झाला. त्याला

मनांतून भीतीही वाटू लागली. अनुपमचे 'धर्माचाच विजय होईल' हे शब्द त्याला सारखे आठवू लागले.

शेवटी अनुपम व शांतिवर्म यांच्यात कुस्ती सुरू झाली. आणि गंमत म्हणजे सुरदातीला युवराज जमिनीवर पडला, आता त्याला अगदी असहाय्य वाटू लागला, तो पूर्णपणे समजून चुकला की अनुपमला हरवणं अशक्य आहे, त्यानं स्वतःची हार मान्य करून सर्वासमोर जाहीर केलं की, "बघ, ताकद, शिक्षण या गोष्टींचा विचार करताना, मीच जिंकायला हवं होतं, पण पहिल्याच क्षणी अनुपमनी मला चीतपट केलं, याच कारण कदाचित त्यांच्या पाठीशी असलेलं धर्माचं बळ हेच असेल".

कृष्णभूपतीला अशी कुस्ती अगदीच अनपेक्षित होती. स्वतःच्या मुलावर, तोच जिंकणार, यावर पूर्ण भरवसा होता, या प्रकाराने तो खूप दुःखी झाला, नाहीतरी त्याच्या हातात अगुलं होतं? त्यानं अनुपमचं अभिनंदन केलं आणि युवराजबरोबर समस्तपुरला तो परत आला, अनुपम नेहमीप्रमाणेच शेतकऱ्यांशी चांगला यागत राहिला, वेळेला त्यांना मदत करत राहिला आणि दीर्घकाळ सुखी जीवन जगला.

सत्यवानला कळून चुकलं की आपल्या सध्याच्या परिस्थितीला आपण स्वतःच कारणीभूत आहोत. तो लगेच आपल्या गांवी आला आणि गांवचा पाटील परांकुश याच्याकडे गेला.

सोप्यावर बसलेल्या परांकुशने सत्यवान दिसताच त्याला विचारले, "सत्यवान, काय झालं? इतके दिवस कुठे होतास? माझ्याकडे काही काम आहे का?"

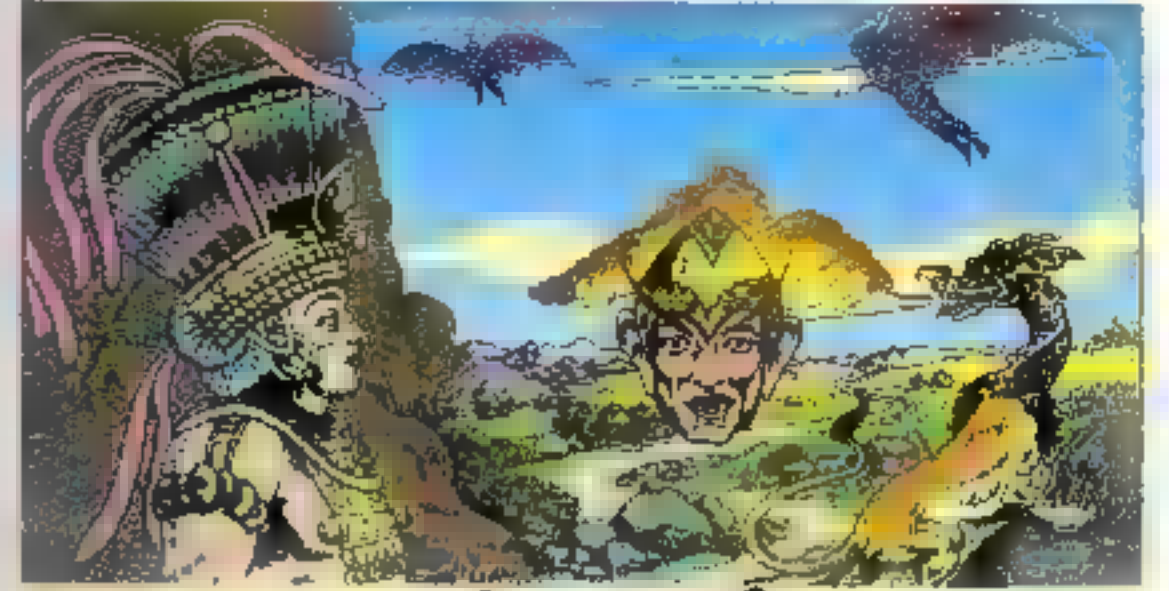
त्याला नमस्कार करून सत्यवान म्हणाला, "साहेब, आपण माझ्या बडिलांना जोलखता. त्यांनी जे कामावलं होतं, ते सगळं मी व्यसनांच्या आदारी जाऊन गमावलं. आता मोठे भरण्यासाठी आपण मला काही मिळवून दिलंत, तर जन्मभर आपला ऋणी राहीन. मी अगदी मोतमजुरी करायलाही तयार आहे."

यावर हसून परांकुश म्हणाला, "मोतमजुरीचं कामही असं आपल्याला हवं तेव्हा मिळत नसतं. तुझ्यांत अशी सुधारणा ब्हावी, हीच तुझ्या आईची इच्छा होती पण विचारी निराश होऊन हे जग सोडून गेली. परंतु तू सुधारलास, कष्ट करून जगण्याची तयारी दर्शविलीस, तर तुला देण्या-

साठी ती माझ्याकडे थोडे पैसे आणि दोन एकर कसदार जमीन मरण्यापूर्वी देऊन गेली आहे."

ती घेऊन सत्यवानने पाटलाला आदराने नमस्कार केला. तेव्हा परांकुश म्हणाला, "सत्यवान, तुझ्या आईला खात्री होती की एक ना एक दिवस तू रक्की सुधारशील. आणि आज खरंच तसं घडलं. जर कष्ट केलेस, स्वाभिमानानं जगलार आणि कर्तणूक चांगली ठेकलीस तर आईनं दिलेली संपत्ती दसपटीन वाढवू शकशील. तू स्वतः गरजू लोकांना जगण्याची दिशा दाखवू शकशील. स्वकष्टाच्या कमाईवर जगण्यात अतिशय आनंद आहे."

सत्यवानने पुन्हा एकदा परांकुशला नमस्कार केला. आणि मनांतल्या आर्ज-विषयीही त्याला पुनश्च वाटली. भविष्यव्यासासाठी तिने काळजी घेतली होती. त्याच क्षणी त्यानं ठरवलं कष्ट करीन, लोकांकडून गान-सन्मान प्राप्त करीन आणि आईची इच्छा खरंच पूर्ण करीन.

भयंकर घाटी

खूप वर्षांपूर्वी द्रमपुरी नगरीच्या जवळ एक मोठे अरण्य होते. तिथे केशव हा तरुण मुलगा आपल्या पित्यानरोबर राहत होता. त्याची आई तो वाटली होती. केशवचा तकाळी गायींचे दूध काढून ते तेज नगरांत विकायला नेव असे. येताना घरांत लागण्याच्या अन्नधान्य, व इतर सामान्य वस्तू पदार्थ तो घेऊन येई.

त्या अरण्यांतच त्यांची झोपडी होती. आसपास वस्ती नव्हती. अरण्याच्या चारी बाजूंनी उंच पर्वत होते. तिकडे केशव रोब गुरे चरायला घेऊन होता. कधीकधी त्याला ते पर्वत चढून जाण्याची उंचउंच हिलेगार पसरच इच्छा होई. पण त्याच्या बडिलांनी त्याला पार पूर्वीच सांगितलेले होते की पर्वतांतल्या त्या

गुहांमध्ये बाब, साप, अत्यंत, अशी भयंकर जनावरे राहतात.

एकदा केशवने गुरे हिरव्या गवतांत चरायला सोडली आणि तो एका झाडाच्या बुंध्याला टेकून बसला. त्याने हातांत धनुष्य घेतले आणि जरीचच चाळा म्हणून त्या झाडाच्या फांद्यांवर बसून बसलेल्या पक्ष्यांच्यावर बाण सोडायला सुरवात केली.

त्याचे हे काम चासू असतानाच पर्वतावरून एक विचित्र आवाज ऐकू आला. प्रथम तो खूप चाबुरला, पण नंतर त्याला धीर आला. त्या आवाजाच्या दिशेने तो पाहू लागला.

एक निराळाच प्राणी एका उंच दगडावर उड्या मारीत उभा होता, तो केशवच्याजवळ धावत आला. तो घोड्यासारखा दिसत होता,

पण त्याच्या अंगावर पडे आणि डोक्यावर एक शिंग होते.

त्याला पाहून केशव चकित झाला. असल्या प्राण्याबद्दल त्याने अद्याप कधी ऐकलेही नव्हते. तो गोंधळून गेला; त्याच्यावर बाण सोडवा असे केशवच्या मनांत आले, पण तोपर्यंत तो प्राणी शेपटीने आपले शरीर साफ करीत होता व त्याची आयाळ हालवीत केशवकडेच बघत होता हे त्याला दिसले.

ही चांगली संधी आहे असे यादून केशवने धनुष्याच्या दोरीला आपल्या कानापर्यंत खेचून त्यावरून एक बाण सोडला.

पण त्यापूर्वीच तो विचित्र प्राणी ज्या खडकावर उभा होता, तिथून एक लांब उडी मारून तो जमिनीवर उभा राहिला.

आश्चर्यचकित झालेला केशव आणि एक बाण सोडणार होता, पण त्यापूर्वीच तो प्राणी वेगाने दौडत केशवजवळ आला आणि केशवच्या हातांतला त्याने तोंडाने ओढून लांब फेकला.

केशवला वाटलं की आता त्याचे प्राण संकटात आहेत. पण त्याने धीर सोडला नाही. कांहीही होवो, येणाऱ्या संकटाला सामोरे जायचे, असे त्याने मनाशी ठरवले.

वृक्षाजवळच पडलेली त्याची काठी तो उचलणार होता पण तेव्हाच त्या नूर बदललेला त्याला दिसला.

तो प्राणी हालवीत नम्रपणे केशवजवळ आला व त्याने आपले तोंड केशवच्या खांद्यावर ठेवले.

केशव जाणण्याची दिव्य शक्ती असावीरो त्याला वाटले. हा प्राणी नाही हे ही कळले.

केशवने उत्साहाने त्या पाठीवर हात ठेवला. झालं, तो प्राणी घोड्यासारखा उड्या मारत आपले डोके हालवीत, खिंकाळू लागला.

केशवला वाटलं की बहुतेक हा घोडाच असेल. त्याच्या पाठीवर बसायची सुरसुरी आली व तो बसला.

तो प्राणी आता जास्तच जोरात खिंकाळला आणि हळूहळू पर्वताच्याकडे जाऊ लागला.

जंगम व खोर्गि नमस्तानादेखील त्या प्राण्यावर

स्वार होता येत होतं. जसा तो पुढे जायला लागला, तसा त्याचा वेगही वाढला. केशव त्यामुळे पडलाच असता, पण त्या प्राण्याची आयाळ त्याने घट्ट धरली आणि स्वतःला सांवरले.

तितक्यांत तो प्राणी एखाद्या चेंडूसारखी उसळी एका खडकावर चढला. केशव भेदरला.

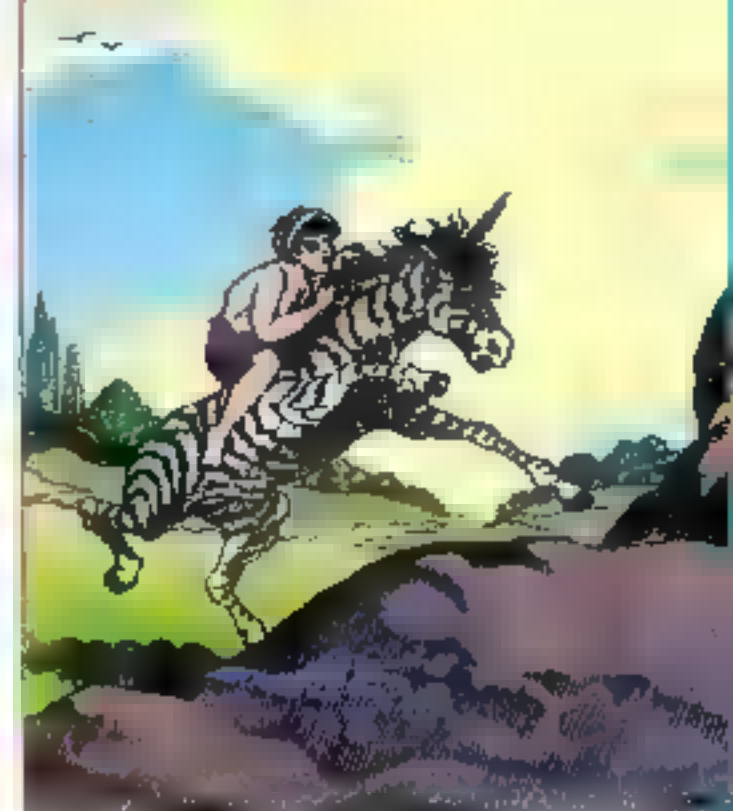
त्याच्या नावरलेल्या मनांत विचार आला, "हा विचित्र नावरलेल्या प्राणी मला पर्वतावर नेणार बहुतेक. पण तिथे तर भयंकर स्वापदे, मायावी रक्षास असतात. ते एकांतात मांत्रिक, तांत्रिक करतात. म्हणूनच तर पित्याने त्याला पर्वतावर जायची मनाई होती.

"पण आता कशाला म्यायचं?" असं म्हणून त्याने खाली उडी मारली.

तो विचित्र प्राणीही खाली आणि त्याच्याभोवती गोलगोल फिरं ते केशवला समजेना. तो नेहमी बसत असे, त्या वृक्षाजवळ आला. तो प्राणीही त्याच्या मागोमाग आला.

केशवने आजपर्यंत असा प्राणी पाहिला नव्हता किंवा कुठे ऐकलाही नव्हता. तो पर्वतावर राहत असे त्याला वाटले. याला पकडून ब्रम्हपुरीला नेऊन विकते तर भरपूर पैसे मिळतील. पण तसे करणे हे बरोबर आहे का?

केशवला कांही निर्णय घेता येईना. तेव्हां तो प्राणी केशवाच्या गुरादोरांमधे मिसळला व चांदोबा

चरायला लागला. अगोबर त्याला बघून गायीही धावाल्या होत्या, पण नंतर तो त्यांच्यात मिसळला. केशवला वाटलं की सूर्यास्त झाल्यावर तो प्राणी पर्वतावर परत जाईल.

पण घडलं निराळंच! अंधार पडल्यावर केशव गुरे घेऊन झोंपडीकडे परत आला. तेव्हां तो प्राणीही त्याच्या त्याच्या घरी बरोबर आला. केशवने खंवीनुरार रोजच्याप्रमाणे गुरांचे चारपाणी केले नि तो झोंपडीत गेला.

बडिलांना याबद्दल काय सांगावे, हे त्याला कांही समजेना. तो निमूटपणे जेवला आणि झोंपून गेला.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी केशवच्या पित्याने त्याला उठवून म्हटले, "केशू, आपण वांचलो बघ. उर्त्री गोठ्यामध्ये बहुधा एक लांडगा घुसला

होता. इथे कसा आला असावा ते उमगत नाही." धावरलेल्या आवाजांत तो केशवला सांगत होता.

केशव दचकून उठला. त्याला त्या विचित्र प्राण्याची आठवण झाली. त्याच्या पित्याला तो प्राणी म्हणजे लांडगा वाटला होता. म्हातार-पणासुळे त्याची दृष्टी अंध झालेली होती, म्हणून घोड्यासारखा उंच प्राणीसुद्धा त्यांना लांडगा वाटला असावा. कीं रात्री त्या प्राण्याने लांडग्याचे रूप घेतले आणि आपली गुरे मारली बिरली नसतील ना? नाना शंका त्याच्या मनांत तरळत होत्या.

"त्या लांडग्याने काल रात्री आपल्या किती गायी मारल्या आहेत?" केशवने विचारले.

"देवाच्या कृपेने तसं कांहीएक झालेलं नाही. मला पाहिल्याबरोबर तो अरण्याकडे पळून गेला." पित्याने खुलासा केला.

एक लांबलचक श्वास घेत केशवने म्हटले, "जे जनावर तुम्ही पाहिलंत, तो लांडगा नसना. काल संध्याकाळी एक विचित्र प्राणी पर्वत उतरून माझ्याजवळ आला आणि आपल्या गईच्या कळपांत शिस्ला." त्याने पित्याला काल घडलेली सविस्तर हकीकत सांगितली. त्यावर त्याचा पिता म्हणाला,

"मला कुणीही तू म्हणतोस तसला विचित्र प्राणी दिसला नाही. तो पर्जनावरून आलाय कां? तर मग तू सावध राहा.

ती कुणीतरी दुष्ट मायावी राक्षसी असेल. पर्वतांच्या दऱ्यांतून वे असले जादुगार राहतात आणि प्राण्यांचे घेऊन फिरतात. पित्याला काल घडलेली सविस्तर आणि तुझ्यासारख्या सज्जन मुलांमाणसांना पकडतात."

पित्याच्या बोलण्यावर केशवला हंसू आले. तो म्हणाला, "जर खरोखरच एखाद्या राक्षसीला पकडायचे असेल, तर ती राक्षसीच्याच रूपांत येईल. प्राण्याच्या रूपांत कशाला येईल? तो प्राणी रात्रीच अरण्यांत परत गेला असेल."

पण तो प्राणी कांही त्याच्या मनांतून जाईना. त्याच्या मनांत अनेक उभे होते.

केशवचा पिता रोजच्याप्रमाणे दूध घेऊन नगराकडे निघाला. तेव्हा केशवने लचकर हातपाय धुतले, आंघोळ केली आणि रात्रीचा शिळा भात खाऊन तो गार्ड नेण्यासाठी झोंपडीच्यावाटेर

तो प्राणी कुठेही दिसला नाही. केशव रोजच्यासारखा रानांत गेला, त्याने गार्ड सोडल्या आणि तो नेहमीच्याच वृथाजवळ कांहीतरी हाताला चाळा, म्हणून तो उभीचच बाण मारत बसला. अचानक त्याला मागून त्या विचित्र प्राण्याचे खिंकाळणे ऐकू आले. केशवने धमकून मागे पाहिले. तो प्राणी मागल्या दोन पायांवर उभा राहून जोराने खिंकाळायला लागला, व केशवसमोर येऊन उभा राहिला.

"तू इथे पुन्हां कशासाठी आलास? माझ्या मामे मागे येऊन तुला मिळणार?... मी तुला विसरलेच व पुन्हां आलास? मी तर तुला विसरलोच हेतो."

केशव म्हणाला, त्या प्राण्याने हेकारार्थी मान हातवरी. केशवला पित्याचे शब्द आठवले.

"ही कुणी जादुगारीण मायावी राक्षसी तर

नसेल?" पण माझा तिला काय उपयोग असणार आहे म्हणा. मी माझ्या गायीकडे जातो, कदाचित तिचा त्यांचावर झोळा असेल, गार्ड सुखरूप आहेत ना हे अगोदर पाह्यायला हवे मला!" तो विचारांत पडला. तो विचित्र प्राणी लगेच मागे वळला आणि गायीच्या कळपाकडे जाऊ लागला. त्याच्या या कृतीवरून केशवच्या मनांतले भाव त्याला कळत होते असं दिसलं. केशव त्याच्याकडे शंकित नजरेने पाहत होता आणि मग कंटाळून तो पुन्हा बाण सोडू लागला.

असाच कांही वेळ गेला. दूरून घोड्यांच्या टापांचे आवाज जवळ येऊ लागले. दोन घोडेरवार केशवकडे आले व त्याला पाहून त्याच्याबद्दल ओरडून बोलू लागले.

"महासेनानी, हा कुणी एकलव्य दिसतोय."

"एकलव्या! मग उशीर कशासाठी? तांबड-
तोच त्याचा उजव्या हाताचा आंगठा कापून
टाका!" असं म्हणत आणखी एक घोडेस्वार तिथे
आला. त्याचा पोशाख किमती होता. त्याचा
घोडाही छान सजबलेला होता.

"एवढी कसली घमेऊ? उभा कां राहात
नाहीस रे? हे इथे आले आहेत, ते कोण समजलार
तू? ते ब्रम्हपुरीचे महासेनानी आहेत. हे ही ठाऊक
नाही वाटतं तुला?"

एक घोडेस्वार त्याला रागाने म्हणाला, केशव
ताडकन उठून उभा राहिला आणि हात जोडून
त्याने त्या महासेनानीला प्रणाम केला. केशवच्या
धनुष्यबाणांकडे तो सेनानी निरखून पाहत
राहिला, आणि आपल्या मिशांबद्दल हात फिरवीत
त्याने म्हटलं.

"अरे, तू कोण आहेस? क्षत्रिय आहेस का?
कोणाचे प्राण घेण्यासाठी तू धनुर्विद्या शिकतो
आहेस?"

त्याचा स्वर कठोर, कर्करा होता.

"महाशय, मी एक रेतकन्याचा मुलगा आहे.
या जगांत मला कुणीही शत्रू नाही. वेळ घाल-
वण्यासाठी मी हा धनुष्यबाण घेऊन आलो आहे.
त्या पहा, त्या हिरव्या रंगांत माझ्या गाभी तिकडे
चरत आहेत." केशवने विनयाने उत्तर दिले.

सेनानी गाईकडे बघत होता, तेव्हात एक
घोडेस्वार ओरडून म्हणाला,

"बघा महासेनानी, हा पंचकल्याणी दैवी
घोडा असावा हा, जरा बघावा!" आणि त्याने
त्या विचित्र प्राण्याकडे पाहत

सेनानी आश्चर्याने प्राण्याकडे एकटक
राहिला, नंतर थोड्या वेळाने विचार
तो आपल्या सैनिकांना ताडपणे म्हणाला, "तो
पंचकल्याणी नाही. देवलोकांतला
अश्वही नाही. तो दिव्यतोय रानटी गाढव. पण
रानटी गाढव इतका उंच नसतो. असला प्राणी
असतो, असे मीही कधी ऐकले नव्हते. त्याला
हांकसत इकडे माझ्याकडे घेऊन या."

(अपूर्ण)

वेताळ
कथा

निराश स्वर्णरेखा

निश्चयाचा पक्का विक्रमार्क पुन्हा
त्या जुन्या शालाजवळ गेला. त्याने प्रेता
खाती उतरवले आणि ते आपल्या खांद्यावर
घेतले. नेहमीप्रमाणे त्याने स्मशानाची वाट
धरली. तेव्हा प्रेतांत लपलेल्या वेताळाने
म्हटलं, "राजन्, अडथळ्यांची तमा न
वाळता, आपले ध्येय साधण्यासाठी तू
इतके कठोर परिश्रम करतो आहेस, मी फार
प्रशंसनीय गोष्ट आहे. एखादे ध्येय
गांढाचे ठरवले की त्यांत अडचणी
अनंत घेतात य त्यांच्याशी सामना
करावा लागतो. पण काही असेही
शाह्याने लोक असतात की ध्येय-
पूर्तीच्या जवळ जाऊन ती संधि
हतांतून घालवतात.

अनंत कष्ट सोसून भयूर-

ध्वजाची प्रेयसी त्याच्याजवळ येऊन पोचली. पण त्याने तिला न्याय दिला नाही, उलट तिचा त्याने त्याग केला. तिची गोष्ट तू ऐक म्हणजे चालताना तुला थकवा जाणवणार नाही." आणि येताळाने मयूरध्वजाची पुढील कहाणी सांगितली.

मयूरध्वज हा अचंगी राज्याचा राजा होता. करमणुकीसाठी एकदा त्याने शिकारीसाठी अरण्यांत जायचा बेत केला. अरण्यांत गेल्यानंतर रानिकांची व त्याची चुकामूक झाली, व तो खूप दूर गेला.

दुपारपर्यंत तो अगदी दमून गेला, व एका मोठ्या वृक्षाच्याखाली बसला. अचानक झाडीतून एक वन्य त्याच्यावर चालून आला. जवळच ठेवलेले धनुष्य बाण घेण्याइतकी उसंतही त्यास मिळाली नाही.

तरीही त्याने आपल्या दोन्ही हातांनीच वाधाशी लढत दिली व सारी शक्ती एकवटून त्याला

ठार मारले. पण या हल्ल्यांत तो जबर जखमी झाला व बेशुद्ध पडला.

त्याच वेळी स्वर्णिखा नांवाची एक गंधर्व-कन्या आपल्या मैत्रिणींसह तिथे आली होती. मयूरध्वजाचे अचाट साहस पाहून ती मंत्रमुग्ध झाली. त्याचे शौर्य व हातांचे सामर्थ्य पाहून ती चकितच झाली होती.

बेशुद्ध राजाजवळ ती आली आणि तिने अगदी हलकेच त्याला स्पर्श केला. यंत्रतायंत्रता त्याच्या जखमा भरून आल्या व तो उठून बसला. त्याचे मदनासारखे रूप पाहून स्वर्णिखा त्याच्यावर मोहित झाली व त्याच्याकडे एकटक पाहू लागली. तेव्हा तिला जाणवले की राजाही अनिमित्त नेत्रांनी तिच्याकडेच बघत होता. तिने ताजून खाली मान घातली. तिचे अद्भुत सौंदर्य पाहून राजाही मारला गेला होता. एकमेकांना पाहिले, गप्पागोष्टी केल्या व एकामेकांबद्दल पाहिली सांगितली.

स्वर्णिखा म्हणाली, "राजन्, मनुष्यपूर्वक आपल्यावर प्रेम करते, जर आपली रांमती असेल तर आपल्याशी गंधर्व विवाह करायला मी तयार आहे."

तिचा प्रस्ताव ऐकून राजा खूब होऊन म्हणारा, "मलाही तू खूप आवडली आहेस. पण मला वाटतं की तू हा विषय जास्त गंभीरपणे घेऊन त्याच्यावर विचार करायला इयास. त्यांत एकही धाई करू नकोस, पृथ्वीवरचे अयुष्य सरळ, तुला नसते. शायतोपावली अडचणीशी, कष्टांशी झुजावे लागते. तुम्ही गंधर्व अतिशय नाजूक, कोमल असता. कष्ट म्हणजे काय ते तुला ठाऊक नसेल. तू भूलोकांत सुखी होणार नाहीस."

"पतीचे साहचर्य पत्नीसाठी स्वर्गधाम असते. आणि स्वर्गधाम हे दिव्यलोकांपेक्षाही ग्रेष्ठ असते हे आपल्याला माहीत नाही कां?" स्वर्णिखाने विचारले.

"मला वाटतं की क्षणिक मोहाच्या आहारी जाऊन तू असे बोलते आहेस." राजा म्हणाला, "नाही, माझे प्रेम खरे आहे, शाश्वत आहे." स्वर्णिखाने आमपणे सांगितले.

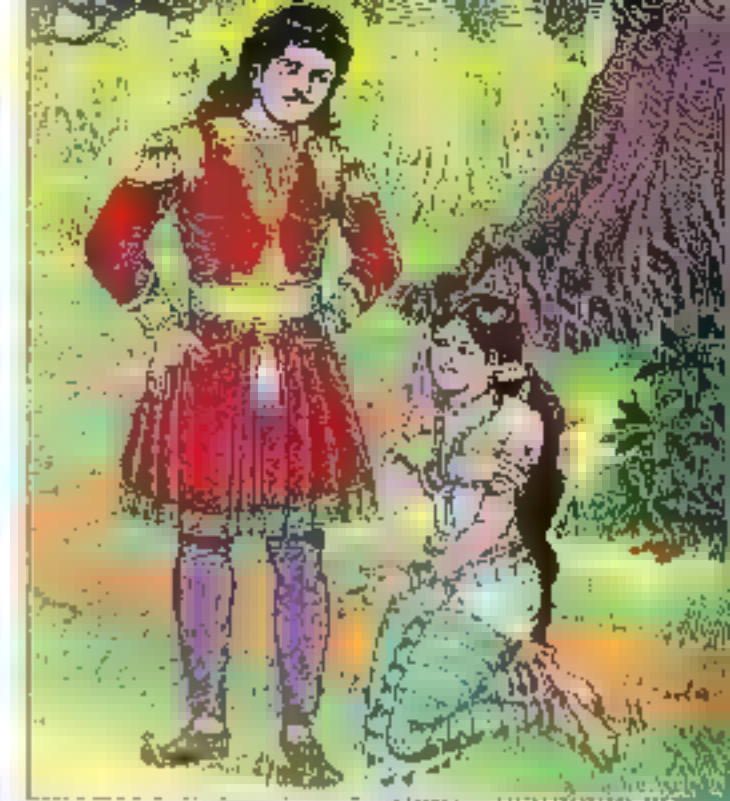
"तुझे प्रेम खरे असले तर त्यासाठी एक लहानशी परीक्षा..."

राजाचे बोलणे पूर्ण होण्या अगोदरच स्वर्ण रेखाने विचारले, "सांगा, ती कोणती परीक्षा आहे?"

"आता तू तुझ्या लोकी परत, सहा महिने याच गोष्टीचा गंभीरपणे विचार कर. त्यानंतर जर तुझी इच्छा तितकीच असली, आणि तुझा निर्णय सर्वतोपरीने तुला योग्य वाटला, पुढच्या भाद्रपदांतल्या बहुलाद्वादशीला तू इथे ये. हा वृक्ष बघ, या शांभवी वृक्षाच्या खाली उभा राहून मी तुझी वाट पाहीन. तेव्हां आपला विवाह होईल. तुला हे मान्य आहे कां?"

"हो, हो, अवश्य मान्य आहे. मी त्यावेळी निश्चित येईनच." असं म्हणून मैत्रिणींसह ती परत गेली.

गंधर्वलोकांत परत गेल्यानंतरही स्वर्णिखा मयूरध्वज राजाचाच सतत विचार करीत होती, आणि सहा महिने उलटले. आपल्या निर्णयाबद्दल ती ठाम होती. भाद्रपद दशमीच्या दिवशी ती एकटीच पृथ्वीवर जाण्यासाठी निघाली. मयूरध्वजने सांगितलेल्या शांभवी वृक्षाजवळ

तिला एक रमणीय सरोवर दिसले. त्यांत स्नान करावे म्हणून तिने आपल्या शक्तिमान हार काढला, आणि तो जवळच्या एका फुलझाडावर लटकवला. त्यानंतर ती सरोवरांत उतरली. त्या थंडगार पाण्याचा आनंद तिने मनमुरादपणे घेतला आणि तिला स्वतःचाच विसर पडला. अचानक तिला जाणवतं की तिचा रंग निस्तेज होऊं लागला आहे. ती चमकली व अशुभ शंका मनांत येऊन ती लगेच सरोवराच्या-बाहेर आली.

कांठावर आल्यानंतर तिने पाहिलं की तिचा तो शक्तिमान हार दुसऱ्याच एका तरुणीच्या गळ्यांत आहे. स्वर्णिखा थक झाली आणि रागाने तिला म्हणाली, "कोण आहेस तू? आणि माझा हार कां चोरलास? दे तो मला."

"माझं नांव कादंबरी आहे. शशांकपुर

गावांतली आहे मी. ती तुझ्या हाराची चोरी केली नाही, तो तुझा आहे, हे देखील मला माहीत नव्हतं. मला दिसला, तो मी घेतला, आणि [redacted] घातला, मला तो खूपच आवडला. आणखी थोडा खेळ तो माझ्याच गळ्यांत राहिला. [redacted] तुला काय त्याचा प्रास?" त्या थोळ्या तरुणीने म्हटलं.

"कांदवरी, असल्या आभूषणांना स्वयं करण्याचीही तुझी योग्यता नाही. फक्त गंधर्वकन्याच ही असली आभूषणे वापरण्याच्या योग्यतेच्या अरातात. शिवाय हा हार देखील साधारसुधा नाही. यांत अद्भुत शक्ती भरलेली आहे!" स्वर्णरेखाने चिडून जाऊन म्हटलं.

"मला कोणत्याही प्रकारच्या अद्भुत शक्तीची आवश्यक नाही. हा हार जर माझ्या गळ्यांत शोभून दिसला तर आमचे महाराज मयूरध्वज माझ्याशी विवाहाला नकार देणार

नाहीत." कांदवरीने उत्तर दिलं. ते ऐकून स्वर्णरेखाला हंष्ट आनंदना. ती म्हणाली, "काय म्हणालीस? राजा मयूरध्वज तुझ्याशी लग्न करतील? तुझ्याशी?"

• "कां नाही करणार? त्या कामासाठी तर [redacted] राजधानीला जाते आहे. मी अम निश्चय केला आहे, लग्न करीन ते महाराजांशीच करीन. पण माझे आईवडील, व गावातले इतर लोक माझ्या सांगण्यावर विन्यास ठेवत नाहीत. त्यांचं म्हणणं कीं मी कुरूप आहे, पेढसर आहे. ते माझी चेष्टा करतात. त्यांना जे कांही म्हणायचं असेल ते म्हणू देत. पण मी मात्र प्रतिज्ञा केलीय कीं मी महाराजांशीच लग्न करीन आणि त्यांची राणी होईन. माझी प्रतिज्ञा पार पडेल याची [redacted] पूर्ण खात्री आहे."

"तुझी प्रतिज्ञा कधीती पूर्ण होणार नाही. कारण महाराज व मी एकमेकांचेर प्रेम करतो. त्यांनी मला विवाहाचं वचनही दिलेलं आहे. त्या शांभवी वृक्षाखानी कांही वेळानंतर आमचा विवाह होणार आहे." स्वर्णरेखाने खुलासा केला.

हे ऐकून कांदवरी चागळी तिच्या मार्गात स्वर्णरेखा ही एक मोठीच धोड होती हे तिच्या लक्षांत आले, आणि स्वर्णरेखाचा अंत हा एकच उपाय त्याचर होता हे तिला जाणवले. ती म्हणाली, "माझ्या गळ्यांतला हा हार जर खरोखरीच अद्भुत शक्तींनी भरलेला असेल तर याक्षणीं तुझे एका पोपटांत रूपांतर होईल." होयला स्वर्ण करीत कांदवरीने सांगितले.

दुसऱ्याच क्षणीं स्वर्णरेखाचे रूप एका पोपटांत झाले, आणि त्यानंतर कांदवरीने स्वर्णरेखाचे रूप

घेतले आणि ती शांभवी वृक्षाजवळ गेली. तिलाच खरी स्वर्णरेखा मानून मयूरध्वज अतिशय आनंदित झाला, आणि तिच्याशी लग्न करण्यासाठी तिला राजधानीला घेऊन गेला.

कांदवरीचा विवाह मयूरध्वजशी मोठ्या याटामाटांत झाला. आता ती राणी झाली आणि तिची इच्छा अगदी विचित्र परिस्थितीत पूर्ण झाली.

पोपटाच्या रूपांतली स्वर्णरेखा आपल्या दुर्दैवाबद्दल शोक करीत होती. एका भिड्याने तिला पकडले आणि एका कलाकाराला धिक्कून टाकले. [redacted] कलाकाराने तिला निरनिराळे खेळ शिकवले. बोलायला शिकवले, एके दिवशी पोपटाने आपली दुःखद कहाणी त्या कलाकाराला सांगितली. त्याने तिला धीर दिला.

एका लेयकाची [redacted] घेऊन त्या कलाकाराने राजाची भेट घेतली. राजाने आपले खेळ पाहवघेत म्हणून विनंती केली. राजाने त्याला अनुमती दिली. त्या कलाकाराचा खेळ पाहण्यासाठी राजाराणी, त्यांचे भातलग, शहरांतले प्रतिष्ठित नागरिक व राजसेवक उपस्थित होते.

कलाकाराचा खेळ पाहून सर्वांचाच समाधान वाटले. विशेषतः चेंदूर उभे राहून तो दबलजे, आगीच्या चक्रांतून दुसऱ्या बाजूला जाणे, कलाकारांच्या बाणांच्या वर्चांतून वाचणे इ. खेळ सुंदर होते.

पोपटाने गोड स्वरांत गोष्ट सांगितली. पोपटावर खूप होऊन राजाने विचारले, "तुझा खेळ अद्भुत आहे. [redacted], तुला काय हवंय? माग!"

चांदोबा

"जे मी मागेन ते महाराज देतील कां? आपला शब्द तर बदलणार नाहीत ना?" पोपटाने विचारलं.

"माझा शब्द मी बदलणार नाही, अगदी संकोच न करता माग." राजाने प्रेमाने सांगितले.

"महाराणींच्या गळ्यांतला हार कांही क्षण माझ्या गळ्यांत अराण्याचे भाव्य मला साभारवे." पोपटाने मागणी केली.

राजाने राणीला तशी खूण केली. राणी धाबरली. तिला नाही म्हणता येईना, राणीने हार काढून पोपटाच्या गळ्यांत घातला. दुसऱ्याच क्षणीं पोपटाचे रूप बदलून तिथे स्वर्णरेखा मूळ रूपांत उभी होती. व कांदवरीचे पहिले कुरूप रूप तिला प्राप्त झाले. स्वर्णरेखाने चकित झालेल्या राजाला खरी गोष्ट सांगितली. तोपर्यंत कांदवरी पळतच राजवाड्याच्या गल्लीवर गेली व तिथून

23

ऑक्टोबर २००५

तिने खाली उडी मारली. तात्काळ ती मरण पावली.

"त्या कपटी स्त्रीला योग्य शिक्षा मिळाली महाराज. आता आपण राणी म्हणून माझा स्वीकार करावा," स्वर्णरिखाने विनवले.

राजाने विचार करून तिला सांगितले, "मला क्षमा कर, मी तुझी इच्छा पूर्ण करू शकत नाही. कादंबरीच्या लबाडीचा परिणाम केवळ मलाच नव्हे, तर तुलाही भोगायला लागतो आहे. आपण दोघेही त्याला कारणीभूत आहोत. पृथ्वीवर येऊन तुला फार काळ भोगावे लागले. झालं गेलं ते विसरून जा. आणि तुझ्या लोकी नू परत जा, तिथे तुला आनंदात राहता येईल."

राजाचे बोलणे ऐकून स्वर्णरिखा दुःखी झाली. पण स्वतःला सांवरून ती म्हणाली, "आपण म्हणता आहात तसेच मी करीन." आणि ती गंधर्वालोकीं परत गेली.

बेताळ पुढे म्हणाला, "राजन्, राजाने स्वर्ण-रेखाला का झिडकारले? त्याचे तिच्यावर खरे प्रेम नव्हते का? त्या करणारासोबत त्याने सहा महिन्यांचा

अवधि मागितला का? माझ्या या शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील जर तू गप्प वसलास तर तुझ्या मस्तकाचे तुकडे तुकडे होतील."

विक्रमाकाने त्याला उत्तर दिले, "राजाचे तिच्यावर गाढ प्रेम होते. दोघांनाही स्वतःची परीक्षा व्हावी म्हणून त्याने सहा महिन्यांचा अवधि ठरवता होता. त्यानुसार शांभवी-वृक्षापाशी गेला होता. पण कादंबरीच्या रूपाने त्याचे दुर्दैव आढ आले. खरी स्वर्णरिखा पाहिल्या-गंतर त्याचे मन सैरसैर झाले. बाह्य सौंदर्यावर मोहित झाल्यामुळे दुर्दैवा झाली असे त्याला वाटले. पुन्हा अशी चूक होऊ नये म्हणून त्याने तिचा स्वीकार केला नाही. हे समजत-पणाचे विचारी वृत्तीचे घेतक आहे. यात राजाची चूक मुळीच नाही. हे समजून स्वर्णरिखाही परत गेली."

राजाचा गीनमंग झाल्यामुळे बेताळ पुन्हा रावाराहित अदृश्य झाला व जाऊन नसला.

(मनोहर शास्त्रींच्या स्वनेवर आधारित)

बुडीबळ, हुतुतू हॉकी, यासारख्या अनेक खेळांची भारत ही जन्मभूमी आहे. यामध्ये 'पोलो'चाही समावेश करता येईल. एके काळी हा खेळाला 'चौगन' म्हणत, प्रमु रामचंद्र व त्यांचे माऊ मिळून हा खेळ खेळला असत, असा समज आहे. सध्या हा खेळ 'पारिया'नून (सध्याचा इराण) आला आहे असा समज जातं. तर 'मणिपूर' मध्ये हा जन्माला आला. 'पुला' म्हणजे बांबूच्या मुळांपासून बनवलेला चेंडू. घोड्यावर बसलेला खेळाडू लांबकडी भूट असलेल्या वेताच्या काठीने हा चेंडू उडवतो, आणि पुढे गळवत नेतो. या खेळांत एका बाजूला चार खेळाडू असतात. १७व्या व १८व्या शतकांत पोलो ('पुला'पासून) हा खेळ राजे-राजवाडे आणि सरदार अशा लोकांत खूपच लोकप्रिय होता. मणिपूरमध्ये माधारण ऑक्टोबर व एप्रिल महिन्यांत, जेव्हा शेतीची विशेष कामे नसत, त्यावेळी शेतकरी हा खेळ खेळत. सध्या 'पोलो' फक्त लष्करी अधिकाऱ्यांमध्ये खेळला जातो.

वर्षाचे दिवस

एखादे तहान भूतही सांगेल की एका वर्षात ३६५ दिवस असतात आणि 'तीव्र ईश' मध्ये एक दिवस जास्त येतो. साधारणतः १५०० वर्षांपूर्वी भारतीय खगोलशास्त्रज्ञ भारद्वाज यांनी शोध लावला की सूर्याभोवती एक प्रदक्षिणा पूर्ण करता येण्यासाठी पृथ्वीला ३६५.२५६७५३४८४ दिवस लागतात. ज्याला एक वर्ष असे म्हणतसत. अर्थातच, आणखी एक गोष्टही तुम्ही सर्वजण की आणखी एका भारतीय व्यक्ती आर्यभट्ट यांनी शून्याचा शोध लावला, शून्याची संकल्पना अस्तित्वात आणली आणि नोपर्यंत केवळ नऊ अंकांची माहिती असणाऱ्या अंकगणन पद्धतीमध्ये परिपक्वता आणली. चांदोबा

महालक्ष्मी सासूबाई

नुकतांच सुनीताच लग्न झालं होतं. तिची सासरी पाठयणी करताना तिच्या आईनं तिला सांगितलं होतं, "अजपासून तुझ्या सासूबाई झाल्या तुम्ही आई आहेत. परमेश्वराला तक्रार करून त्यांचा भान राख, त्यांना आदराने वागव."

सुनीताने आईच्या ह्या सूचनेचे अगदी तंतोतंत पालन केले. तिच्या अशा चांगल्या वर्तणुकीमुळे सासूबाई पद्मावती तिच्यावर खूप खूष होत्या.

पद्मावती घर आगदी नीटनेटके ठेवत असे. स्वयंपाक उत्तम करत असे. ती चांगली गाताही असे. सुनीतानेही आपल्या सासूबाईकडून अशा अनेक गोष्टी शिकून घेतल्या. ती एक दिवस पद्मावतीला म्हणाली, "सासूबाई, तुम्ही महालक्ष्मीसारख्या सुंदर दिसता आणि सरस्वतीसारख्या अनेक कला तुम्हाला अबगत आहेत. माझ्या आईलाही इतक्या गोष्टीचं ज्ञान नाही. मी जर तुमची सून झाले नसते, तर मलाही या गोष्टी माहित झाल्या नसत्या. मग मी खूपच संकुचित जीवन जगले असते."

यावर पद्मावती आनंदून म्हणाली, "तुझ्या

आईला काय येतं आणि काय नाही ! काही मला माहित नाही, पण तिनं सद्गुणी बनवले आहे. ही गोष्ट हजार वेत कोवरीची आहे."

सुनीताला सासरी येऊन जेवतेम महिला होतो आहे, तोच तिच्या नवऱ्याला राजवरबारी नोकरी लागली. आता त्याला जास्त वेळ पगार, पत्ता, प्रतिष्ठा मिळणार होती. म्हणून पद्मावती सगळ्यांना सांगत असे की माझी सून पायगुजाची आहे. तिनं घरात पाय ठेवतच हा चमत्कार झाला.

नवऱ्याबरोबर नोकरीच्या गांधी निघताना सुनीता सासूबाईंना म्हणाली, "सासूबाई, आपण जणू महालक्ष्मीच आहात, तशाच दिसता. आता मला दरोज आपलं दर्शन होणार नाही, ही नोटी उघडीच माझ्या आयुष्यांत राहिल."

बघता बघता चार वर्षे लोटली. राजधानीला वस्तान बसतं आहे तोच सुनीताला एक मुलगी झाली. तिचा पती राघव याच्यावर नोकरीत खूपच जबाबदारी असल्याने तो आपला छोटा भाऊ

गणपती याच्या लग्नालाही घरी येऊ शकला नाही.

गणपतीची बायको तपति थोड्या फटकळ स्वाभवाची होती. पद्मावती नेहमी आपल्या मोठ्या सुनेची प्रशंसा करीत असे. ते ऐकून तपतिना अगदी उक्क आला आणि एक दिवस ती पद्मावतीला म्हणाली, "सासूबाई, दुस्रं रोज साजरे. तुम्ही नेहमी म्हणता की सुनीता महालक्ष्मी आणि सरस्वती म्हणत असे. आता ती तुमच्याविषयी काय बोलते कोणास ठाऊक!"

याकडून सुनेचं हे बोलणं ऐकून पद्मावतीला बसला. तिनं आपल्या नवऱ्याकडून हट धरला, की सगळे एकदा राजधानीला जाऊया. चांगला दिवस पाहून ते सगळेच राजधानीला गेला जायला निघाले. राजधानीबाहेर राघव गेला आणि प्रेमाने घरी घेऊन.

आता राघवची मुलगी सहा वर्षाची झालेली होती. तिनं स्वतःच सगळ्यांची ओळख करून घेतली. पद्मावती तिची आजी असल्याचं तिला कळल्यावर ती आश्चर्याने तिला म्हणाली, "अरे, तू कां गात्री आजी आहेस? आई तुझ्याविषयी सर्वाना जे काही सांगते त्यावरून मला वाटायचं

की तू काळी, जाड आणि दिसायला वेढव असशील. पण तू तर छान गोरी आहेस, नाजूक आहेस आणि अगदी देवीसारखीच दिसतेस!"

हे ऐकून पद्मावतीचा चेहरा एकदम उतरला. तपतिनेही पद्मावतीला खूप केळी की 'घडा, मी म्हणत होते. तेच बरोबर आहे ना?"

सुतीचं बोलणं ऐकून क्षणभर सुनीताही गोंधळून गेली पण तिला लगेच खूप हंसायलाही आलं. राघवही जोरात हसू लागला. तिथे बाकी कोणाचाच या दोघांच्या हंसायलाचं कारण समजेना.

तितक्यांतच मोलकरीण स्वयंपाकभरातून बाहेर येऊन सुनीताला म्हणाली, "मालकीणबाई, स्वयंपाक झाला आहे."

ती मोलकरीण खूपच काळी, जाड आणि वेढव होती. सुनीता तिचं कौतुक करत म्हणाली, "अरेच्या, इतक्या लवकर स्वयंपाक झाला? अग महालक्ष्मी, तुझ्यांत जणू अन्नपूर्णचाच अंश आहे ना!"

हे ऐकल्यावर पद्मावतीसह सर्वांच्याच लक्षात आलं की सहा वर्षांच्या छोट्या निर्मलाच्या बोलण्याच्या काय अर्थ आहे तो! आता सगळेजण हसू लागले. पद्मावती कीतुकानं निर्मलाचा पापा घेत म्हणाली, "किती हुशार आहेस म तू!"

व्याघ्रगणना

वन्यप्राण्यांच्या संवर्धनातील महत्वाचा हिस्सा असणाऱ्या राजस्थानमधील 'साक्षिका टायगर सॅन्चुअरी' (साक्षिका व्याघ्रारण्य) मधून तुकतुक २६ बांध गायब झाले आणि अधिकारी बर्गात खळबळ माजली. आता नव्याने संपूर्ण देशातील व्याघ्रगणना करण्याचं ठरविण्यात आलं आहे. या राष्ट्रीयपी गणनेत इतर प्राण्यांची गणनाही करण्यात येणार आहे. ही गणना येत्या नोव्हेंबर महिन्यात सुरू होणार असून फेब्रुवारी २००६ पर्यंत पूर्ण होईल. ३७,८०० चौरस किलोमीटरच्या क्षेत्रात असलेल्या २७ अभयारण्यांमधील बांधांची संख्या ३६०० होईल असा अंदाज आहे. ही १९८९ मध्ये असलेल्या बांधांच्या संख्येपेक्षा ७३०ने कमी आहे. स्वातंत्र्यापूर्वी, आपल्या देशात ४०,००० होते।

भारताची चीनवर मात

लोकसंख्येच्या बाबतीत काही वर्षांतच भारत चीनवर मात करेल. २००४ साली केल्या गेलेल्या, आणि गेल्या फेब्रुवारीत प्रसिद्ध झालेल्या जगव्यापी जनगणनेच्या

अहवालानुसार भारताची लोकसंख्या २०५० सालापर्यंत १.६ अब्ज इतकी होईल, ज्यावेळी चीनची लोकसंख्या १.४ अब्ज इतकी भरेल. २०३० सालापर्यंत पुढील काही वर्षे दोन्ही देशांची लोकसंख्या साधारण सारखीच राहील. मध्यंतरी, गेल्या ६ जानेवारीला चीनमधील बिजिंग हॉस्पिटलमध्ये झोंग टोंग यांच्या मुलाचा जन्म झाला आणि चीनची लोकसंख्या बरोबर १.३ अब्ज झाली. त्यावेळी त्या मुलाचे वडील सोंग टोंग यांनी आनंदाभ्रूसहित "मी जगातील सर्वात आनंदी मनुष्य आहे" अशी प्रतिक्रिया व्यक्त केली.

देशविदेशी
दंतकथा (ग्रीस)

सर्वोत्तम आशिवर्त

प्राचीन काळात ग्रीस ■ रोमचे नागरिक अनेक देवीदेवतांची भक्ती करीत असत. त्यापैकी बरेच देव ■ विस्मृतीत ■ आहेत. त्यापैकीच हेरा ही देवी होती. स्त्रियांची ती ■ देवी होती आणि विशेषतः विवाहसभारंभात तिची प्रमुख पूजा केली ■ असे. रोमन पौराणिक कथांमध्ये तिचा उल्लेख जुनो असा केला जाई.

हेरादेवीचे मंदिर एका खोंगरावर होते. एका विशिष्ट शुभदिवशी शोकडो स्त्रिया या मंदिरात दर्शनाला येत. प्रमुख पुजारीणवाई मोठ्या सभासभाने घाटाभाटांत देवीची पूजा करी. त्याप्रसंगी दर्शन घेणे हे सर्व स्त्रियांसाठी, खार करून कुमारीकांसाठी भाग्याचे मानले ■ होई.

पुजारीणवाई आपल्या दोन तरुण मुलांसह त्यांच्या खेडेगांवी गेली होती. ते गांव मंदिरापासून कित्येक कोस दूर होते. मंदिरांतल्या वार्षिक उत्सवासाठी ते गांवाहून अगोदर येणार होते. पण खेडेगांवी गेल्यावर पुजारीणवाई आजारी पडली. तिचा आजार काही बरा होईना. उत्सवाला एक

दिवस उरला, तेव्हा तिने तसेच मंदिरात जायचे ठरवले. अंतर बरेच होते तेव्हा गाडीची सोय पाहायला तिचे मुलगे आसपासच्या खेड्यांत चौकशी करीत होते. त्यांना एक गाडी मिळाली. पण घोडे नव्हते. बैलही कुठे मिळालेनात, ते देखील चालले ■.

पुजारीण अत्यस्थ झाली. संध्याकाळ झाली. तिला पहाटे पूर्वी मंदिराल पोचणे आवश्यक होते. नाहीतर देवीचा कोप झाला असता ना! शोकडो भाविक निराशेने परत गेले असते. तिच्या मदतनीस पुजारीणींना पूजा करण्याचा अधिकार अद्याप दितेला नव्हता.

तिचे दोघे मुलगे, वायटन आणि क्लिओनिस, यांना बैल किंवा घोडे, काही मिळाले नाहीत, तरी त्यांनी आईला मंदिरात घेऊन जाण्यासाठी नवा उपाय केला. दोघेही तिच्या खोलीत गेले आणि तिला त्यांनी गाडीत बसण्यास सांगितले.

तिचा चेहरा उजळला. "माझी खात्री होती की तुम्ही काहीतरी माझी सोय कराल आणि

कुठूनतरी घोडे किंवा बैल नकीच मिळयात." ती आनंदाने गाडीत बसली, अंधार पडला होता म्हणून गाडी ओढणारी जनावरे तिला दिसली नाहीत तिने मुलांना गाडीत बसायला बोलावले. पण त्यांनी आम्ही चालत येणार आहोत असे सांगितले. ती कांही बोलली नाही. दोघेही धडधाकट, तरुण होते. आणि एकच माणूस आंत असला कीं गाडीही लौकर जाईल असे त्यांना पाटले असेल, असा तिने तर्क केला.

गाडी खरंच वेगाने जाऊं लागली. पुजारिणीला गाढ झोप लागली. तिला जाण आली तेव्हा प्हांट माली होती. आपले मुलगे मागाहून येत आहेत

कां, ते तिने वांकून पाहिले. पण तिला कुणीही दिसले नाही. नंतर संपोर बघितले. तर काय, तिचे दोन्ही मुलगे गाडीला जुंपलेले होते. रात्रभर न थकता त्यांनी गाडी ओढत आणली होती. त्यांचा प्रवास असा पूर्ण झाला होता. सूर्योदय होण्यापूर्वी मंदिर केवळ कांही क्षतांच्या अंतरावर होते.

प्रमुख पुजारिणीने स्नान केले आणि ती पूजाविधीसाठी झाली. तिचे दोन्ही मुलगेही मंदिरांत उपस्थित होते. पूजासमारंभ संपल्यानंतर पुजारिणीने देवीची मनोमन प्रार्थना करून म्हटले, "हे सूर्यशक्तिमान देवते, माझ्या दोन्ही कर्तव्यतत्पर पुत्रांसारखे मुलगे किती मिळाले असतील? त्यांच्या सत्कृत्यांमुळे त्यांना सर्वोत्कृष्ट बक्षीस मिळायला हवं. दोघेही निचारे अगदी यकून गेले असतील. तू सर्वोत्तम असा आशिर्वाद की त्यांना यापुढे कधीही थकवा जाणवणारच नाही. कोणत्याही गोष्टीची यापुढे कधी भीती, चिंता नाही! खरंच, परमपूज्य देवते, सर्वांत उत्कृष्ट असा वर तू त्यांना द्यावास म्हणून तुला विनवते."

"तथास्तु!" फक्त तिसाच हा शब्द ऐकू आला. दुसऱ्याच क्षणीं उभे असलेले तिचे दोन्ही सुपुत्र जमिनीवर आदवे झाले.

त्यांना झोप लागली. आणि ती झोप कधी संपतीलच नाही. कित्येक वर्षांनंतर झोपेतच ते दोघे निघून पावले. भीती, चिंता त्यांना कधी जाणवण्याचे किंवा थकवा येण्याचेही कारण नव्हते!

(एम्.डी.)

चांदोबा

ऑक्टोबर २००५

चांदोबा ऑक्टोबर २००५ - ३१

पुस्तककर्त

पुस्तककर्त - पुस्तककर्त

पुस्तककर्त - पुस्तककर्त

पंजाबची लोककथा

लहपणावरील उपाय

राजा राजाधिराजचा राज्यकारागार मुळीत चातू होता, पयसे कांही प्रश्न नव्हते. त्यामुळे त्याने निवांतपणा होता, म्हणून त्याने चांगलं चुंगलं खाण्याकडे आणि उच्च प्रतीचं मद्य पिण्याकडे वळवतं. परिणामी लहू झाला. तो इतका लहू झाला होता की जर चारचौघांत तो आला तर त्याच्याकडे पाहून लोकांना हंस् आबलत नसे. कांही लोकना इतके विस् नये, म्हणून त्याच्यापासून चेला लपवत.

पुढी, राजकुमार असताना अतिशय शरीरसुखीचा आणि देखणा होता. तो घोड्यावरून जात असताना लोक त्याच्या हवायदारपणाचं कीतुक वाटायचं वडीत वारल्यानंतर राजाधिराज गादीवर आला. कांही काळांतच त्याच्या लक्षांत आलं की त्याच्या मंत्र्यांमधे आपापसांत चांगलीच भांडणे आहेत. त्या मंत्र्यांपैकी प्रत्येकाला प्रधानमंत्री व्हायची इच्छा होती. यासाठी राजानं निर्णय घ्यायला योडा जरी विलंब केला तरी मंत्री आपल्या कामाकडे दुर्लक्ष करीत, आणि राज्याची प्रशारां अवस्था कोतमडून जाई. तेव्हां राजाधिराजने एकदोन चांगल्या मंत्र्यांना विश्वासांत घेतलं आणि त्यांच्या मदतीने राज्य-

कारभाराची धडी पुन्हां व्यवस्थित चालविली. त्याने कोणा एकालाच 'प्रधानमंत्री' पद देण्याऐवजी वेगवेगळ्या विभागांची मंत्रीपदे वाटून दिली आणि उरलेल्यांना कांही जास्ती अधिकार देऊन त्यांनाही ठेवलं. आता राज्यांत पुन्हा शांतता प्रस्थापित झाली. असे कोणतेही प्रश्न राहिले नव्हते, ज्यांत राजाधिराजला तातडीने, जातीने लक्ष घालायला हवं होतं, अशा निवांतपणी आता तो चांगलं चुंगलं खाण्यापिण्यांत मग्न झाला होता.

राजाधिराज जेव्हां आपल्या मंत्र्यांना कांही कामासाठी, चर्चेसाठी बोलावीत असे, त्यांना आपले हसू आयरणे खूपच होते आहे, ही गोष्ट त्याच्या नजरेतून सुटली नव्हती. म्हणून

त्याने एका मंत्र्याला विश्वासात घेऊन त्यांच्या हंसाण्याचे कारण विचारलं. तो मंत्री म्हणाला, "महाराज, आपण रागावणार नसाल तर मी सांगतो." राजाकडून तसं अभय मिळाल्यावर तो मंत्री हव् आवाजात म्हणाला, "महाराज, तुम्ही किती लहू शाला आहात हे तुमच्या लक्षांत येत नाहीये का?"

राजाने हंरून त्या मंत्र्याकडे पाहिले आणि म्हणाला, "होय, मला मान्य आहे मी खूप लहू शालो आहे, पण त्याला मी फाय करूं?" यावर मंत्री म्हणाला, "महाराज, तुम्ही सारखं असं चांगलं-चुंगलं अन्न खाणं थांबवीत का नाही?" राजाने "अशक्य" असं म्हणून एका शब्दातच मंत्र्याची सूचना गुंडाळून ठेवली.

आता आणखी काही बोलण्यात अर्थ नाही, ■

समजून मंत्री गप्प नसला. मग एकदम राजाधिराज उद्गारला, "मला कळतं मी काय करायला पाहिजे ते! मी आज्ञा द्यायला हवी की चांगलं-चुंगलं खाऊन माझ्या राज्यातील प्रत्येक व्यक्तीने माझ्याइतकं लहू म्हणायला पाहिजे. आताच्या ज्ञात अशी दवंडी पित्या त्याचबरोबर सर्व दुकानांमध्ये असं अन्न स्वस्त दरान्त उपलब्ध होईल याचीही काळजी घ्या. लोकांना हवं तितकं, हवं तेव्हा खाऊ-पिऊ दे. असेही जाहीर करा की येत्या सहा महिन्यांत जो कोणी लहू न होता सदपातळ राहील, त्याला तुरुंगात डांबून जबरदस्तीने खायला घातण्यांत येईल."

राज्यांत लगेचच दवंडी पिटण्यांत आली. कोणालाही तुरुंगात जाण्याची इच्छा नव्हती. त्यामुळे सर्वांनी मनसोक लागण्यापेक्षास सुल्यात केली. काही काळावधीतच पहाने तिकडे नुसती ■ माणसे बिराडयला लागली. ■ राजाधिराज राज्यांतून फेरफटक करायला गेला असताना त्याला सगळीकडे लहू की फुल्ल विरून लागले. आता तो खूप खूप झाला.

पण त्याचा हा आनंद फार काळ टिकला नाही. एकेकाळी खूप सुंदर दिसणारी त्याची एकुलती एक मुलगी, राजकुमारी मालपिका जेव्हा खूप लहू झालेली त्याने पाहिली, तेव्हा तो अतिशय अस्वस्थ झाला. त्याने त्याच्या मंत्र्यांचा सल्ला घेतला (त्यांच्यातही लहू होण्याची चढाओढ सुरू होती) आणि सगळ्यांनी एकमताने ठरवलं की राजकुमारीला ■ आझेतून घुट देण्यांत यावी आणि सदपातळ होण्याची परवानगी देण्यात यावी, पण आता ही गौष्ट अंगलात आणजे राजकन्येला अशक्य झालं. कारण आतापर्यंत तिला चांगलं-चुंगलं खायची चांगलीच चटक लागली होती. आता

खाण्यावर नियंत्रण ठेवणं तिला शक्य झालं नाही आणि पोरणामी ■ लहूच राहिली.

राजाच्या मनांत आलं की यावर कांहीतरी औषधोपचार नकीच असेल. म्हणून त्याने आणखी एक दवंडी पिटवली की, "जो कोणी राजकन्येला तिच्या लहण्यातून बरे करेल त्याला भरघोस बक्षिस देण्यात येईल. आणि उपचार करणारा वैद्यही सदपातळ शरीर-यष्टीचा असेल तर त्याचे राज-कुमारीशी ■ लावून देण्यात येईल ■ तो राज्याचा वारस वनेल." पण ज्यांनी ज्यांनी राजकन्येला सदपातळ करण्याचे प्रयत्न केले, ते सगळे असफल झाले, त्यांचे पुढे काही झोकच चालेना.

■ राज्यातील कांही ■ लपून बसू लागले, न जाणो त्यांना पकडून राजासमोर उभे केलं गेलं तर? असेच दिवस, आठवडे, ■ महिने सरले. राजा, राजकुमारी, सर्व मंत्री आणि सगळे प्रजाजन अनिर्बंधपणे ■ राहिले, आणि अधिकाधिक लहूच होत राहिले.

एके दिवशी राजधानीजवळच्या जंगलातील वनस्पतींमध्ये कांहीतरी शोधार्थेय करणाऱ्या एका धुवकाला राजाच्या शिपायांनी राजासमोर हजर केले. त्याबाबतीत त्याला विचारल्यावर त्याने सांगितले की, तो शेजारच्या राज्यातील एक वैद्य असून कोणती तरी वनौषधी शोधत होता. या शिपायांनी कसे तरी त्याचे मन कळवून त्याला राजवाड्यात यायला लावले होते.

त्या वैद्य युवकाला पाहून राजा खूप आनंदित झाला. राजाच्या लक्षांत आलं की तो युवक सदपातळ व नीटनेटक्या शरीरयष्टीचाही आहे.

त्याने आपला जंगलात येण्याचा हेतू स्पष्ट केला, पण राजकुमारीला साथे पहाण्याचेही नाकारले. तो विनम्रपणे राजाला म्हणाला, "मी पाहिलंय, की या राज्यातील प्रत्येक व्यक्ती लहू आहे. मी एकट्या राजकुमारीला फरां बरं करूं शकणार आहे? मला वाटतं, या संपूर्ण राज्यालाच कसल्याशा विशिष्ट, धर्मत्कारिक रोगाने पन्हाडलेले आहे. कृपया मला माझ्या कामासाठी पुन्हा जंगलात जाण्याची परवानगी घ्या."

पण राजा त्याला म्हणाला, "मला तू कोणतीही सबब सांगू नको. माझ्याबरोबर चल. तुला कायना आहे का, तू किती बक्षिसे मिळवू शकतोस ते? तुझे राजकुमारीशी लग्न होईल आणि तू राज्याचा वारस होशील. राजकुमारीला तपासून सांग की तू तिला बरं करूं शकशील का? त्यासाठी तुला जे हवं असेल ते सर्व मिळेल." असे म्हणत राजाने त्या धुवकाला हात धरून जवळ जवळ ओढतच राजकुमारीच्या दालनांत नेले.

अस्वस्थ होती. तिला तिच्या सोबत्यांपासून दूर जायची अजिबात इच्छा नव्हती. तिची अन्नावरची बासनाच उडायती आणि स्वार्णे बंदच झालं. ती फक्त पाण्यावर राहू लागली. आपली लाडकी तेक आपल्याला दुरावणार याच विचारात सारखी रहाणाऱ्या राजाचेंही चांगले चुंगले, वेगवेगळे खाणे-पिणे बंद झाले.

शंभर दिवस अगदी भरकट निघून गेले. मालविकाचा दुःखी चेहरा पहायला लागूनच म्हणून राजा आता तिला भेटायचं पूर्णपणे थाळू लागला. त्याच वेळी तो तिच्या मैथिलींना बोलावून तिची छ्यालीखुशाली मात्र विचारत होता. एकशे एकाव्या दिवशी तिची मैथिली येऊन राजाला म्हणाली, "महाराज, राजकुमारी हसू लागली आहे. ती म्हणते आहे की ती दिवस आहे." राजानं आपल्या गळ्यांतली मोत्याची काढून त्या मैथिलीला बक्षिस दिली.

दुसऱ्या दिवशी आणखी एक राजकुमारीची सखी येऊन रांगू लागली, "महाराज, आज राजकुमारीने आपण होऊन एक पेंताभर डळिंब्याचा रस मागून घेतला." तिलाही राजाने बक्षिस दिले. आता निवृत्तीचा एकजो तिसरा दिवस उजाडला आणि राजकुमारीच्या आणखी एक मैथिलीने चंगळी बातमी आणली, ती म्हणाली, "महाराज, आज किती तरी दिवसांनी राजकुमारीने थोडे अन्न ग्रहण केले." राजाने हिलाही बक्षिस दिले आणि म्हणाला, "मालविकाला सांग की मी उद्यां तिची भेट घेईन!" राजकुमारीची ती सखी गेल्यावर मात्र राजा एकदम चिंताक्रांत झाला की 'माझी मुसली उद्यांचा सूर्य पाहू शकेल का?'

दुसरा दिवस उजाडला. राजा लवकर उठून राजकुमारीच्या दातनांत जाण्यासाठी तयार झाला.

पण त्याच वेळी मालविका आपल्या सर्व सख्यांच्या भोळक्याकरीवर राजाच्या दातनांत आली. राजा तिला पाहताच म्हणाला, "मालविका, नू किती सुंदर दिसते आहेस!"

राजकुमारी म्हणाली, "पिताजी, कृपया त्या वैद्याला बोलवा. मला त्याला भेटायचं आहे."

"मालविका, मी त्या वैद्याला नाहीच तुझ्याकडे पाठवीन. पण चुकीचे भविष्य वर्तविण्याबद्दल मी त्याला बघवतंभाकडेही पाठवणार आहे." राजा म्हणाला.

राजकुमारी कळवळून म्हणाली, "पण पिताजी, मी तर जिवंत आहे! मग त्याला कायला मारवचं?"

त्या वैद्याला राजासमोर करण्यात आले. राजाने विचारले, "तुझ्या भाकिता-विषयी तुला काही सांगायचं आहे का?"

स्वतःला फांशी दिली जाण्याच्या शक्यतेने धरथर कापण्याऐवजी खो हसत, तो वैद्य म्हणाला, "महाराज, आता राजकुमारी सडपातळ आणि सुंवर दिसते आहे ना? तुम्हाला काय वाटतं, तिचा तडगणा कुठे गेला? आणि तुम्ही जर स्वतःकडेही पहा. आता तुम्ही स्वतःला सड का? तुम्हाला हलकं आणि उल्लसित वाटत नाही का?"

राजाने त्याच्याकडे प्रेमाने पाहून म्हणाला, "हो, तू म्हणतोस ते खरं आहे. पण हे कसं शक्य झालं?"

तो युवक हसून म्हणाला, "महाराज, मी कसतंही भाकित वर्तवत नव्हतं. मला

फक्त अशी परिस्थिती निर्माण करायची होती की ज्यामुळे तुम्ही सर्वजण अनिर्बंध खाणे-पिणे बंद कराल. सगळ्या प्रश्नांचं भूळ असं खाणे-पिणे हेच होते. कृपया तुमची आज्ञा मागे घ्या आणि तुमच्या प्रजेला हवं ते जाण्यापिण्याचं स्वातंत्र्य त्यांना असू द्या."

राजा राजाधिराज हसून म्हणाला, "ते तर मी करीनच. पण तुला दिलेल्या बचताची पूर्तताही मला करायला हवी. लवकरच मला माझ्या लाडक्या सेकीचं लग्न तुझ्याशी लावून दिलं पाहिजे."

राजकुमारीच्या लग्नानंतर थोड्याच दिवसांनी राजाने आपल्या निवृत्तीची घोषणा केली. त्या नवीन, तरुण राजकुमाराला गादीपर बसल्यानंतर तो यनौबदी शोधताना जंगलात रस्ता चुकून शिपायांच्या हाती लागला होता, तो दिवस आठवला!

विश्वासघात

ब्रह्मदत्त कारागी येथे जेव्हा राज्य करीत होते, त्यावेळी बोधिसत्त्व त्यांच्या पंडितामात्याच्या पदावर होते.

एकदा राजा ब्रह्मदत्त कांही कारणांमुळे मुलावर रागावला व त्याने त्याला देशाबाहेर हाकलून लावले. राजकुमार आपल्या पत्नीसमवेत खूप दिवस भटकत, पुष्कळ हालअपेष्टा करीत राहिला. त्यांना राहण्याला जागा नव्हती आणि खाण्याला अन्न मिळत नव्हते; तरीपण त्या महासाध्वीने आपल्या नवऱ्याचे फष्ट बघून आपली सहनशीलता पणाला लावली व सर्व कष्ट झेलले.

काही वर्षांनंतर ब्रह्मदत्त निवर्तला. आपल्या बद्धितांच्या मरणाची वार्ता समजताच राजकुमाराला खूप आनंद. काशीला पोहचून गादीवर बसण्याच्या हेतूने तो उलावळेपणाने त्याची यात्रा संपुष्टात आणण्याचा प्रयत्न करू लागला.

परंतु त्या मूर्खाला एवढी समजूत नव्हती की त्याची पत्नी त्याच्या प्रमाणे तबकर चालू शकणार नाही. कारण तिनेही पतीबरोबर तेवढेच कष्ट सोसले होते, परंतु त्याने रात्रंदिवस खाणेपिणे व विभ्रंती

झाकडे दुर्लक्ष केले व बरोबर पत्नीला वेगाने घालण्यास सांगितले.

सातसेने कितीही जतन जाऊ लागला तरी खाणे पिणे व विभ्रंती मिवाय माणूस किती चालू शकेल? त्यामुळे त्याच्या बायकोबरोबर त्यालाही मूक लागली. राहानमुळे होत शेवटी ते एका गांवात येऊन पोहोचले. पोहोचताच तिथले कांही लोक त्यांचे झालेले हाल पाहून म्हणाले - "काय हो, असे वाटते आहे की भूक आकून तुम्ही हा प्रयास करीत आहात. आम्ही बोहे कांही तुम्हाला खाण्याला देतो, ते तुम्ही बांधून तुमच्या बरोबर घेऊन जा. जेव्हा भूक जायेल तेव्हा खा."

राजकुमाराने आपल्या पत्नीला एका जागी बांधायला सांगितले व तो त्यांच्या पाठीमागे गेला. त्या लोकांनी दोघांना पोटभर खाऊन आपली ओत, इतके अन्न एका पत्रावळीत दिले.

खाद्यपदार्थ घेऊन परत देत असताना राजकुमाराने असा विचार केला, हे खाणे दोघांनी मिळून खावे तर कुसऱ्या दिवशी परत भूक लागेल व नंतर परत

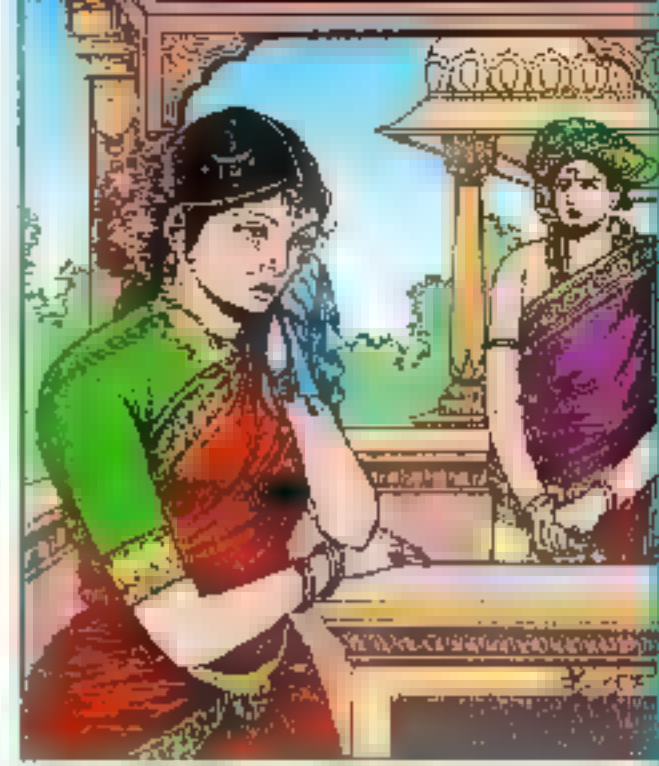
जन्म केव्हा दृष्टीस येईल कोण जाणे! आपल्याला तर पुष्कळ दूरचा प्रवास करावचा आहे. तांब प्रवासाने आधीच आपली पत्नी रोडावली आहे. तेव्हा तिचा काशीपर्यंत चालणे शक्यच नाही. तेव्हा कांहीतरी कारण सांगून हे सर्व आपणच खाल्ले पाहिजे. दुष्टाने असा विचार करून आपल्या पत्नीजवळ पोहोचताच सांगितले - "नू पुढे जा, मी माझे सर्व विधी आटोपून तबकरच परत येतो."

राजकुमाराच्या बायकोने त्याचे म्हणजे सरे मानले व चालू लागली. ती पुढे जायचाच अवकाश, त्याने पत्रावळीतले सारे अन्न खाल्ले. पोकळ बांधली व तबकर आपल्या बायकोजवळ येऊन पोहोचला.

पत्नी! उदबललेल्या लोकांनी त्या पुढचाकडे पाहिले, तेवढ्यांत त्याने त्या आल्याचे नमस्कार करून तिला सांगितले - "बघ, हा गांवातले लोक किती तुरी आहेत. खाद्यपदार्थाच्या बांधाने रिकामी पत्रावळ बांधून दिली आहे।"

राजकुमाराच्या बायकोने सत्य परिस्थिती ओळखली, तरीपण ती आपल्या पतीचा आदर करत त्यामुळे ती गप्प बसली. थोड्या दिवसांचा प्रवास संपवून ते काशीला येऊन पोहोचले. राजकुमाराने आपला राज्याभिषेक मोठ्या सोहळ्याने साजरा केला व तो काशीचा राजा झाला.

राजा झाल्यावर तो आपल्या पत्नीविषयी विचार करायलासुद्धा विस्तरला. त्याला असे वाटले नाही की, पूर्वीच्या हालअपेष्टा सहन करत असताना आपल्याचप्रमाणे आपली पत्नीसुद्धा बरोबरीने सर्व सहन करीत होती, तरी तिला आता सुखाचा उपभोग बरोबरीने मिळाला पाहिजे. तिने व्यवस्थितपणे खाणेपिणे व कपडे केले की नाहीत याची कधीही राजाने चौकशी केली नाही. त्यामुळे

राणी नेहमीच चिंताग्रस्त दिसत असे. राजाकडे पंडितामात्याच्या पदावर असलेल्या बोधिसत्त्वांनी राणीची करुण परिस्थिती पाहिली व ते तिला भेटायला गेले. राणीने मोठ्या आदराने त्यांचे स्वागत केले.

बोधिसत्त्व म्हणाले - "महाराणी, कष्टांपासून मुक्तता मिळवून राजा झालेल्या आपल्या पतीने मला आलापर्यंत कितीदेख बलून भेट म्हणून दिल्या. परंतु आलापर्यंत आपण मला एखादी भेट म्हणून कांही दिले नाहीत."

"पंडितामात्य, मी नांदापुरतीच राणी आहे, परंतु विचार केला तर अंतःपुरातल्या वासी आणि भाव्यांत कांहीही पत्रक नाही. आपणच संगावे की, कष्टाला सोडून सुखोपभोगाला जी भाग घेऊ शकत नाही, तिला राणी कसे म्हणावे?" या शब्दांत सांगून राणीने सर्व इच्छित सांगण्यास सुरुवात केली व काशी परतण्याच्या वाटेवर पतीने आपल्या बांधाचे अन्नसुद्धा कसे खाऊन टाकले ते सांगून म्हणाली -

"ह्या वेळेस सुद्धा माझे पती माझी विचारपूस करीत नाहीत. मी जेवले की नाही, चांगले कपडे वापरते किंवा नाही, याची फिकीर त्यांना नाही." असे म्हणत ती अश्रू दाखवू लागली.

बोधिसत्त्वांनी राणीची समजूत वातली - "राणीसाहेब, आपण चिंता करू नका. ही गोष्ट मी आपल्या तोंडून ऐकण्याकरिताच आलो होतो. मी लक्षा भरसभेत आपल्याला प्रश्न करीन, त्याचे उत्तर आपण निःसंकोचपणाने द्यावे. म्हणजे मी आपली चिंता दूर करू शकेन."

दुसऱ्या दिवशी राजसभेत महाराणी येऊन बसली. लेखां बोधिसत्त्वांनी तिला प्रश्न केला, "महाराणी, आपण राज्य ग्रहण केल्यानंतर आपल्या नोकरांचाकरून दासदारीकडे अजिबात लक्ष वेता नाही, हे खरे का?"

आवर राणीने भर सभेत सर्व गोष्टी सांगितल्या व हे ही सांगितले की तिच्या घांटाचे अन्न सुद्धा राजाने कसे खाते; तेव्हा ही गोष्ट भाराभेत राजाला अपमानकारक वाटली.

राणीचे म्हणणे संपताच बोधिसत्त्वांनी सर्वांना समजावून सांगितले - "महाराणी, जर महाराज तुमची नीट काळजी घेत नाहीत तर आपणसुद्धा त्यांच्याबरोबर रहाण्याची जरूरी नाही.

असे सांगतात-

चजे चजते कथं न कइरा,
आपेत चित्तेन न संभजेय्य;
द्विजो दुमं स्त्रीण फलंति इत्था;
अंद सोक्खेय्य महाहे तोके ।

(ज्यांनी तुम्हाला सोडले, त्यांचा त्याग करा. अशा माणसाशी स्नेहभाव ठेवू नका. स्त्री तुम्ह्या-कडून आदर ठेवीत नाही, तुम्ही सुद्धा त्याच्याबद्दल आदर ठेवण्याची कांही गरज नाही. पक्षी सुद्धा शेंबरी फळे नसलेले झाड सोडून दुसऱ्या झाडाकडे निघून जातात. हे जग खूप विशात आहे.)

तसे तुम्ही राजमहालाचा त्याग करून त्या विशाल जगात निघून जा. तुम्हाला होईल, तेव्हा तुम्ही सुखी जीवन जगू शकाल."

बोधिसत्त्वांचे हे म्हणणे संपले नाही तोच राजा सिंहासनावरून उठून जाय बोधिसत्त्वांच्या पायावर ओके ठेवून त्यांची क्षमा मागू लागला व म्हणाला - "पंडितामात्य, आपण माझे अपराध पोटात घालून मला मरवा. माझी अन्न वाचवा, जी गोष्ट झाली ती झाली. व्यापुढे मी पत्नी-बरोबर धर्मपूर्ण व्यवहार ठेवीन." त्या दिवसापासून राजा राणीचा आदर करू व आनंदाने दिवस घालवू लागला.

विष्णु पुराण

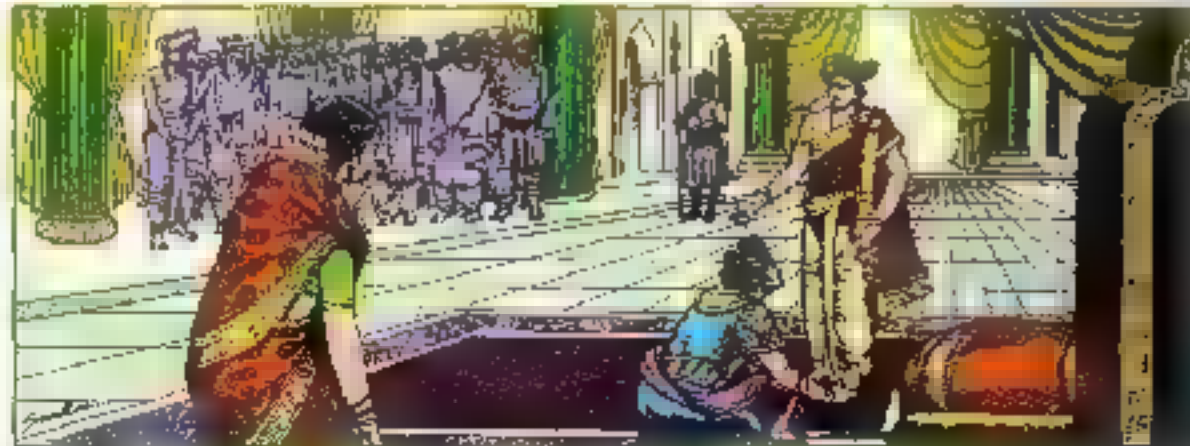
कणिलवस्तु नगरातून बाहेर पडून बऱ्याच लांब रािद्वार्थाने आपले उत्तरीय बसव, तलवार आणि आपली आभूषणे काढून आपला सोयी केला त्याच्या हातात देत म्हटले - "चेना, तू माझ्या दहिलांच्याकडे जाऊन माझा नभस्कार त्यांना करा. त्यांना असेही सांग की सिद्धार्थाने त्या विशाल जगात आपले पाऊल ठेवले आहे. प्राणीमात्रांना ह्या दुःखापासून दूर करणारा धर्म-चक्र संचालक सिद्धार्थ गौतम ह्या रूपाने कपिल-वस्तु नगरात पुन्हा तो येईल."

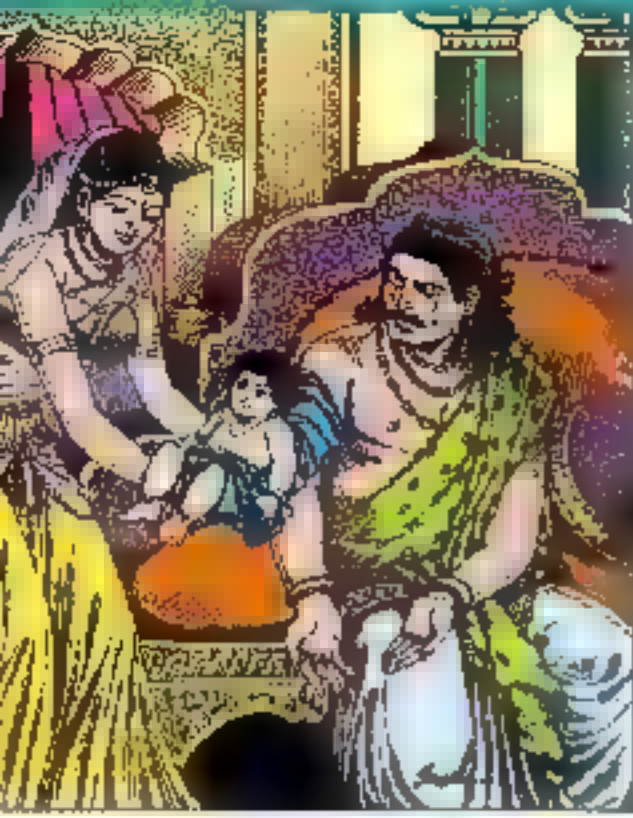
चेनाच्या तोंडून एकही शब्द बाहेर पडला नाही. त्याच्या डोळ्यातून अखंड अश्रूधारा वाहू लागल्या. त्यावर विचारीत होत सिद्धार्थ म्हणाला, - "चेना, लहानपणी आईच्या मातृप्रेमाना वंचित झालेल्या मला आपल्या हातात घेऊन,

माझे प्रत्येक म्हणणे मानून, मला खेळवून, तू लहानाचा मोठा केलेस. मी तुझे ऋण काहीही फेडू शकणार नाही. मानवजन्म घेऊन ह्या व्यथांचा अनुभव घेण्याकरिता ह्या अर्धरात्री तू नगराच्या पार आणून सोडलेस. हे तुझे उपकार काहीही भिसरणार नाही. जर माझ्या मनाची तृप्ती झाली ली, तर ह्या माझ्या प्रयत्नांना सहयोग देणारी प्रथम व्यक्ती तूच आहेस. आता तू घरी जा." असे म्हणून सिद्धार्थाने त्याला परत पाठवून दिले.

चेना बराच वेळ तेथून हलला नाही. शेंबरी नाईलाजाने पाय ओढीत घोड्याजवळ पोहोचला.

सिद्धार्थाने महानिर्वाणाकडे आपले पाऊल उचलले. शुक्राची चांदणी आकाशात चमकत होती. सूर्यदिशा फांकू लागल्या.

येजाने राजमहाजाना येऊन मोठ्या रादगदलेल्या रत्नरात महासजा शुद्धोदनला सिद्धार्थाचा निरोप कळविला, त्याच अत्यंत व्याकुळ होऊन राजा बेशुद्ध पडला.

यशोधरा आपल्या मुलाला त्रातीशी वजटाळीत म्हणू लागली - "बाळा, तू शुद्धा आपल्या वडिलांना धोपवू शकता नाहीस ना?" असे म्हणून ती आपल्या पतीचे मुखकमळ आठवू लागली. त्यांचा तो वैदिष्यमान सर्वगुणसंपन्न चेहरा आठवून ती मोठ्या काष्टाने उठून उभी राहिली.

"महाराज, आपण आपल्या मुलाला एक साधारण मानव समजतात. त्याला शाक्यवंशाला पुनीत करणारा असा एक समजा. जशा प्रकारे कपिलवस्तु राज्यांतील जनतेचे कल्याण व्हावे असे वाटते, त्याचप्रमाणे ह्या विशाल जगातील सर्वजण त्यांची प्रजा आहेत. त्यांचा उद्धार

करण्याकरिता त्यांनी सिद्धार्थ गीतम हे रूप धारण केले आहे. आणि त्याच्याच कल्याणाकरिता ते राजमहात रोडून येने आहेत." यशोधरने आपल्या सासऱ्याला मागितले.

यशोधराच्या तोंडचे हे सत्य ऐकून शुद्धोधनाने आपल्या दुःखाला आकर घातला.

त्यानंतर यशोधरने राहुलला त्यांच्या हातांत देत म्हटले, "नाल, हे त्यांचेच प्रतिबिंब आहे."

शुद्धोधनने त्याला आपल्या हातांत घेऊन आपल्या मुलाचे स्मरण केले. बरोबर एवढाच लहान असतांना सिद्धार्थला आपल्या सोडून आपली बायको निघतली होती.

सिद्धार्थ लोकांचे कपितवस्तुला परत येईल आशी आशा घेऊन शुद्धोदन राज्यकारभार सांभाळू लागला.

यशोधराने मनोमन संकल्प घेतला की, राहुलला शिक्षणाबरोबरच त्याच्या वडिलांसारखा कर्तृत्ववान बनवायचे.

प्राणीमात्रांचा उद्धार करणारा व मत्वाचा शोध करणाऱ्या सिद्धार्थला बऱ्याच कष्टांना तोंड द्यावे लागले. श्रम, दुःख, सहन वरील त्याने अनेक वेशांतून भ्रमण केले. असेच जात असतांना एका छिन्नाणी तहानेने व्याकुळ होऊन ते घेई येऊन खाली पडले. एका गवळ्याने त्यांना दूध पाजवून वाचविले. त्याच वेळेला सिद्धार्थला अनुभव झाला की प्राणाचे रक्षण करणे आवश्यक असते. त्यांनी जाणले की, समाजातील लोकांची सेवा करणे व त्यांना मदत करणे हा मनुष्यधर्म आहे.

भिक्षुकाच्या वेषांत ते देशाटन करीत अनेक

साधुसंन्याशांना व योगी लोकांनी ते घेटले, त्यांच्याकडून त्यांनी अनेक भिन्न भिन्न मार्गांचे अवलोकन केले. व अपार ज्ञान संपादन केले.

सिद्धार्थ अत्यंत कठोर तपश्चर्या करू लागला. त्याच वेळेला सुजाता नांवाची एक गवळ्याची बायको गोदर होती. तिने नवस केला की, जर मुलगा झाला, आपण सिद्धार्थाचे दर्शन पुन्हा करायचे. त्याप्रमाणे तिला मुलगा तेव्हा तिने मुलाला बरोबर घेतले व फळे, खीर घेऊन ती त्याच्या दर्शनाला गेली.

सिद्धार्थ तपश्चर्येमुळे अस्थिपंजर अवस्थेत शीथ होता. तेव्हा तशा अवस्थेत सुजाताच्या हातची त्याने आपले वाचविले.

सुजाताने सिद्धार्थला नमस्कार केला व म्हणाली - "आपल्या कृपेने मुलगा झाला." तिने त्यांच्या संभतीशिवायच मुलाला त्याच्या धायाचा स्पर्श करविला.

त्याच सिद्धार्थ म्हणाला - "माते, मी तू समजते आहेस कोणी महान माणूस नाही. तू कोणत्या तरी भावनेने मला खीर दिलीस. परंतु मी तुला एक स्वरूपिनीचे रूपच मानतो. तुझ्या भूतदयेची भावना माझ्या मनाला आल्हाद देऊन गेली. जशी तू माझ्या प्राणांची रक्षा केलेलीस तसेच प्रकृती सदासर्वदा प्राणीमात्राची करेल."

"भगवन्, आपण आपले महत्त्व प्रकट करण्याची इच्छा करीत नाही, त्यामुळे असे सांगता आहात. परंतु मी मात्र जाणून आहे, आपण खरोखरी, एक महान महापुरुष आहात. माझी

चंदोबा

एकच इच्छा आहे की, आपण आमच्या बरी येऊन आमचे आतिथ्य स्विकारून आमच्या मुलाला आशिर्वाद द्यावा. मी एक साधारण गृहिणी आहे." सुजाता म्हणाली.

"माते, मी एक खरी गोष्ट सांगतो. माझी तपस्या अजून पूर्ण सफल झाली नाही. मी सुद्धा तुमच्यासारखाच एक मानव आहे. मनुष्याने आपल्यामध्ये असलेल्या गुणांचे वेगवेगळे भेदभाव जाणणे आवश्यक आहेत. हे म्हणणे चुक आहे की कोण मोठा आहे व कोण लहान आहे! सर्व मानव प्राण्यांत जीव एकच आहे, त्याच प्रमाणे सर्व मानव एकच आहेत. मी जेव्हा कृतार्थ होईन, तेव्हा तुझ्या मुलाला आशिर्वाद देण्यास नक्की येईन." सिद्धार्थ म्हणाला.

"स्वामी, आपण अवश्य आले पाहिजे," असे म्हणत तिने त्यांना नमस्कार केला. तपश्चर्या

55

ऑक्टोबर २००५

करण्याच्या अनेक लोकांच्यात एकच भावना त्यांना विरून आली ती म्हणजे स्वार्थ, परंतु मानवाप्रती प्रेम किंवा मर्त ही भावना कुठेच आढळली नाही. तपश्चर्या म्हणजे स्वतःच्या शरिराची हिंसा करणारी आत्महत्या असल्याचे त्यांना दिसून आले. त्यामुळे सिद्धार्थ गौतमला पुन्हा त्याची आवश्यकता वाटली नाही, त्याच्या बरोबर साधना करणाऱ्यांनी त्याची चेष्टा केली, की गौतम तपस्याभ्रष्ट झाला.

कांही तपस्वी साधक अद्भुत शक्ति प्राप्त करून, जादूटोणा इत्यादी विद्या प्राप्त करून जनतेला आकृष्ट करून घेऊ लागले. व त्यांचे गुरू बनले.

अज्ञान व अंधविश्वास ह्यावर विश्वास ठेवणारी जनता कशी बोलेल?

यज्ञ व याग ह्या नांवाने केले जाणारे मास्क

होम वाढत चालले आहेत. राजाना प्रलोभन दाखवून यज्ञयागादी कृत्ये ■ अत्यंत मांसाहारी बनून मानव प्रथम क्रमांकाच्या लोकांचे अधिकाधिक पतन होण्यास कारणीभूत होत आहेत. त्याला जास्ती पापकृत्ये करावी लागत आहेत.

असे सर्व प्रकार सहन करीत, तर्क-क्तिर्क ह्यापासून दूर राहून, आपल्या कर्तव्य-धर्मावर विश्वास ठेवून सिद्धार्थ ■ क्षेत्री एक विशाल पिंपळाच्या झाडाखाली पौन होऊन अंतर्मुखी होऊन बसला. एके दिवशी त्यांना ज्ञानोदय ■

■ वैशाख पौर्णिमेचा दिवस होता. पूर्णचंद्र आकाशात वैदिव्यमान होता. त्यावेळी सिद्धार्थला आपल्या बुद्धत्वाची सिद्धी प्राप्त झाली. ■ पूर्ण बुद्धाच्या रूपाने विकसित झाले.

सिद्धार्थगौतमला जेव्हा ज्ञानोदय झाला, तेव्हा त्यांनी एका अनिर्वचनीय अनुभूतीचा अनुभव केला. त्याच ध्यानमग्न अवस्थेत त्यांनी निर्वाण मानले.

वैशाख पौर्णिमेचा तो दिवस बुद्ध पौर्णिमेच्या रूपाने लोकप्रिय झाला. पिंपळाचे झाड बोधि-वृक्षाच्या रूपाने पूजेस प्राप्त झाले. बुद्धांना बोधिसत्व म्हणून मानले जाऊ लागले.

प्राणिजगतात मानवाला आपल्या बुद्धी सामर्थ्यामुळे सर्वतः श्रेष्ठ मानले जाते. बुद्धीच्या विकासामुळे मनुष्यप्राणी आपला उद्धार स्वतः करू शकतो. अहिंसेच्यामुळे मानव एक ■ माणूस बनून बुद्ध होऊ शकतो. ■ काम, क्रोध, मद, लोभ, मत्सर ह्यावर नियंत्रण ठेवून सुख

दुःखापासून दूर राहून निर्वाण करू शकतो. अशा प्रकारे अनेक मनुष्यप्राण्यांत बुद्धत्व पैदा होऊ शकते व जगाला अंधकारापासून दूर नेऊन प्रकाशमय असे प्रथम स्थान देऊ शकते. बुद्ध हीच जगातील एक ज्योत आहे.

गौतम बुद्धाने जे सत्य जाणले, त्याचा प्रसार ■ आरंभ केला. बुद्धाला ज्यांनी परिहासने पाहिले, तेच त्याचे ■ शिष्य अनुयायी बनले.

सर्वसाधारण जनतेला समजण्या सारखी सोपी ■ यावरून, आचरण करण्यास योग्य ■ धर्म, व उत्तम जीवनाची सूत्रे ह्याचा त्यांनी लोकांमध्ये प्रचार केला.

बुद्धाने केलेल्या ■ बोध समजून घेऊन हजारो लोक त्याचे शिष्य बनले.

अहिंसा करणे पाप आहे. अहिंसा परमधर्मरूप मानून ■ करीत गौतम बुद्ध देशाटन

करीत निघाला. त्यामध्ये मगध देशाचा राजा चक्षुवर्ती विविसार बुद्धांच्या उद्बोधनाने उत्तेजित होऊन गेला. त्याने आपल्या राज्यांत चाललेल्या हजारो प्राण्यांच्या बळी देणाऱ्या यज्ञाला थांबवले. आपला मुकुट काढून त्याने बुद्धाच्या चरणाशी काढून ठेवला, आपल्या प्रजेला बुद्ध धर्माचे आचरण करण्यास सांगितले व बुद्धधर्म शिरोधार्य मानला.

बुद्धाचा उपदेश सिद्धान्त सूत्र बौद्ध धर्माचा विस्तार खूप प्रख्यात झाला. धर्मावलंबी सर्वांना बौद्ध म्हणू लागले.

अज्ञानाच्या अंधकारात निमग्न असलेल्या जगांतील मानवाला मार्गदर्शन करणारा बुद्ध धर्म सर्वत्र पसरला.

अहिंसेच्या ज्योतिच्या रूपी धर्म-चक्राचे पालन करणारे धर्म-चक्रवर्ती म्हणून संबोधू

लागले. बुद्धाने त्यावेळेस अनेक राज्यांत जाऊन बौद्ध संघ स्थापन केले व सेवाधर्म स्थापित केले.

गौतम बुद्ध देशाटून करीत असताना अनेक राजांनी त्याचे धार्मिक आधिपत्याचे आचरण केले. महाराजांनी आपले मुकुट त्याच्या चरणी अर्पण केले व बुद्धांची चक्रवर्ती राजा म्हणून स्तुती करून लागले. त्याच्या आदेशानुसार राज्यकारभार केला. त्यात अहिंसा, दया व प्रेम ह्याचे अवलंबन केले. जाती-भेद न मानणाऱ्यांना सर्व लोकांनी बौद्ध धर्माचा स्वीकार केला.

त्याच्या आयुष्यात पंडित, पामर, ज्ञानी, राजा, सम्राट, सुद्धा बुद्धाला देवाचा अवतार मानू लागले. व त्यांना बुद्धदेव म्हणू लागले. परंतु बुद्धाने कोणच्याही प्रकारची आराधना मानली नाही. त्याने त्या गोष्टीवर इतका जोर करून सांगितला की, केवळ भक्ति व आराधना ह्यांच्या मुळे मानव निर्वाण प्राप्त करू शकतो.

सहा वर्षांनंतर बुद्ध कपिलवस्तूला जायला निघाले. ते येणार हे समजताच जनतेचा उत्साह जास्तच वाढला. त्याच्या आगमनाची जोरांत

तयारी सुरू झाली. त्याची आरती करण्यास लोक आतुरतेने वाट पाहू लागले.

राजा शुद्धोदन अत्यंत आनंदित झाला. राहुल आता पूर्ण वर्षाचा होता.

"बाळा, तुझे वडील एक भिक्षु बनून इथे येत आहेत. त्या सम्राटांना आता आपण भिक्षा घातली पाहिजे." यशोधरा म्हणाली.

"काय म्हणालीस? माझे वडील आहते?"

राहुलने विचारले - "होय, बाळा, का जगांत तेच आहते." यशोधरने सांगितले.

"तुझ्या वडीलांना हे ऐश्वर्य नको आहे. त्यामुळेच तर ते सर्वांचा निपून गेले. आता ते सांगतील तसेच करणे हीच घातलेली सर्वांत मोठी भिक्षा आहे." यशोधरा म्हणाली.

"आई, मी असेच करीन. जे सांगतील त्याचेच मी पालन करीन. त्यांचे अनुकरण करीन." राहुल असं म्हणत असताना यशोधराचा आनंद गगनात मावेनासा झाला.

वीरदासचे भूत

एका गांवात वीरदास नांवाचा एक शेतकरी होता. त्याच्या पत्नीचे जमुना व मुलाचे नांव किशनदास होते. मुलगा दिसायला होता.

शेतांत लागणी घातली होती. एकदा पहाटे अंधारातच वीरदास शेतांत, पण त्याला सांप गांवकऱ्यांनी त्याचे शव घरी आणले. इतरांच्या मदतीने किशनदासने पित्याचा अग्निसंस्कार केला.

जमुना रडूनरडून बेहोष झाली. त्या प्लानीत तिला एक स्वप्न पडले. तिचा पती भूत होऊन विकृतपणे हंसत, घुबडासारखा धुत्कार करीत स्मशानाजवळच्या वट्याच्या झाडावर उठतो आहे, असे तिला दिसले.

ती मिऊन किंचाळत उठली. तिचे सांत्वन करायला आसपासच्या बायका आल्या होत्या. त्यापैकी एकीने विचारले, "आई, तुम्ही कांहीतरी विचित्र स्वप्न पाहिलेत का?"

"माझे पति भूत झाले आहेत." म्हणून जमुनाबाईने आपल्याला पडलेले स्वप्न सर्वांना लयिस्तर सांगितले.

वीरदासचा मृत्यू झाला त्याच्या तिसऱ्याच दिवशी वडाखाली बेशुद्ध पडलेल्या एका बनिद्याला गांबकरी घेऊन आले. तो शुद्धीवर आल्यानंतर त्याने आपला अनुभव सांगितला.

तो बनिया शेजारच्या गांवात राहत होता. गांवात येऊन तो आपल्या दुकानासाठी खरेदी करीत असे. त्यादिवशीही तो तसाच सराईत वाटेने येत होता. वेळीअवेळी त्या वाटेने जात असल्यामुळे रस्ता ओळखीचा होता. त्या दिवशी स्मशानाजवळ पोंचल्यावर त्याला कोल्हांचा व घुबडांचा भीतीदायक आवाज ऐकू आला. वडाच्या पानांतून खसखस आवाज ऐकू आला. वडाच्या पारंब्यांना धरून पांढरे धोतर व सदरा घातलेला कुणीतरी पारंबीवर झुलत होता. आधीच बनिद्याला भुतांची भीती वाटत होती. त्याला पाहून ते भूत

गरजले, "अरे बनिया, तुम्ही सारी संपत्ती देऊन जा. माझ्या बायको व मुलाचे पोट भरायला तर नवे ना! कोण आहे, माहीत आहे? माझे नांव वीरदास आहे."

बनियाच्या सांगण्यावर गांवकऱ्यांनी विश्वास ठेवला. गांवकऱ्यांनी जमुनाबाईच्या घराची झडती घेतली. पण त्यांना फुटकी कयडीदेखील मिळाली नाही.

या अपमानाने जमुनाला रडणे आवरेना. आपला पती देवमाणूस होता, तो आता नुसता भूत झालेला नाही, तर तो वाटसर्यांना लुटायला लागला आहे, हे पाहून तिला फार वाईट वाटले.

त्या दिवसापासून गांववाल्यांनी जमुनाबाईला वाळीत टाकले. तिच्याशी बोलणेचालणे बंद झाले. या गोष्टीचा तिला जास्तच त्रास होऊ लागला.

दुसऱ्या दिवशी सत्रीच्या वेळी कुण्ठिरी खी शेजारच्या गांवाहून येत होती. भुताने तिचे सगळे दागिने लुटले आणि म्हटलं, "हे दागिने घालून पाझी बायको जास्तीच सुंदर दिसेल."

दुसऱ्या दिवशी गांवकऱ्यांनी पुन्हा तिच्या घराची झडती घेतली. पण त्यांना कांही सांपडले नाही, तेव्हा ते तिला धमकी देऊ लागले, "तुझा नवर व गांवाला आता एक त्रासच घ्यायला लागला आहे. त्याला इथून पळवून लाव, नाहीतर बघ!"

जमुनाबाईला कांही समजेना. तिची तिच्या नवऱ्याशी गेट होत होती, असं वाटत होतं, गांव निघून जायला भुताना तरी ती कुणीही माणूस अंधार पडल्यानंतर स्मशानाकडे येत जाल नव्हता.

गांवकऱ्यांनी आपापसांत चर्चा करून जमुनाबाईला सूचना दिली, "तू आणि तुझा मुलगा गांव सोडून गेला नाहीत, तर हे भूत कांही पिच्छा सोडणार नाही. उद्या संध्याकाळपर्यंत तुम्ही जर इथून गेला नाहीत, तर आम्हीच तुम्हाला इथून पळवून लावू."

आता घरदार सोडून जायचं तरी कुठे? म्हणून जमुनाबाईने घोर धरून आपल्या पतीला विनंती करायचे ठरवले आणि ती स्मशानाच्या दिशेने जाऊ लागली.

तिला बरेचकुई ऐकू येत होती. जेव्हा ती

बऱ्याच्या झाडाजवळ पोचली, तेव्हा तिला शब्द ऐकू आले, "ए, थांब जरा! माझ्या बायको पोरचं पोट कसं भरणार? तुझ्याजवळ जे कांही असेल ते इथे काढून ठेव, मी कोण ते माहीत आहे कां तुला? मी वीरदास आहे!"

जमुनाबाई झाली, तो आवाज कांही वीरदाससारखा नव्हता. ती धरी पातली. तिने सारी हकीकत आपल्या मुलाला, किशनदासला सांगून पुढे म्हटले, "बाळ, कुणीतरी लबाड माणूस तुझ्या वडिलांचे खराब करतोय. त्याला पकडलं पाहिजे."

किशनदासने एक योजना आर्झला सांगितली. तिला कल्पना पटली.

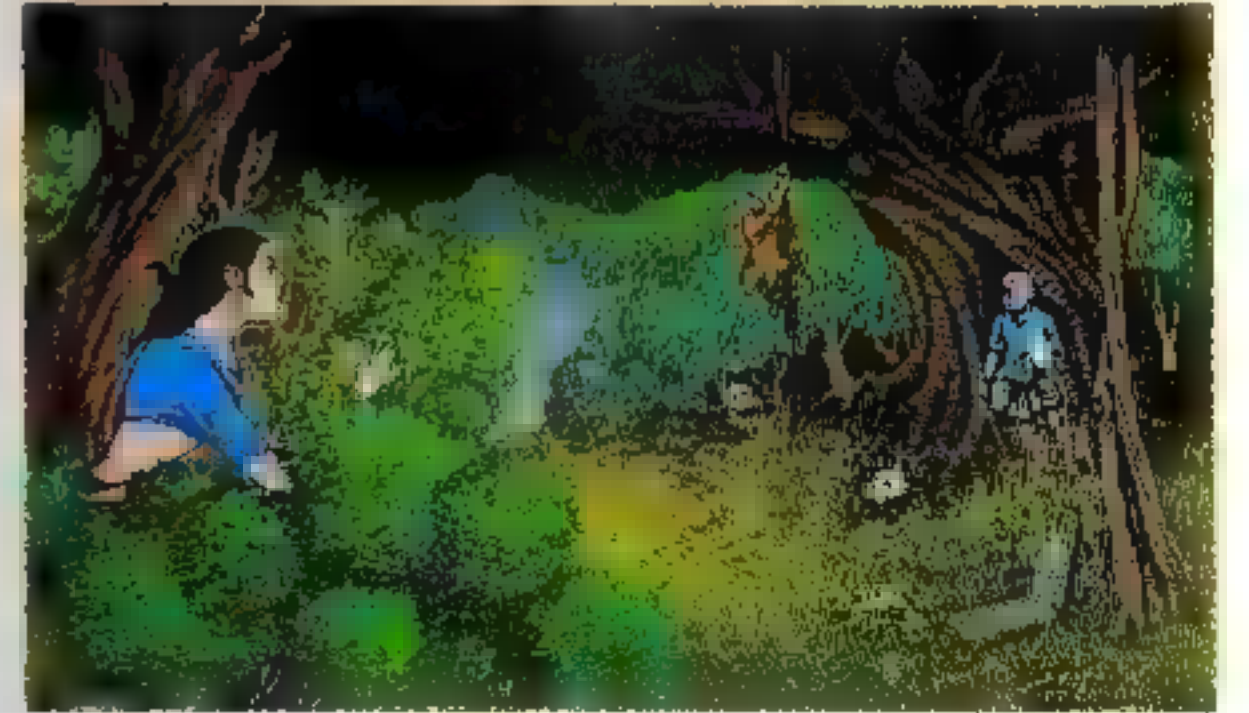
दुसऱ्याच दिवशी जमुनाबाईने गांववाल्यांना

सांगितलं, "आम्ही उद्या हे गांव सोडून जाणार आहोत."

त्या रात्री माचलेकांचे जेवण झाले. किशनदासने आपल्या केसांना पांढरी छडूची पूड लावली; तो थेट वडिलांसारखा दिसायला लागला. दोघेही स्मशानाजवळ पोचले, पांढरे घोतर व रादरा घातलेला किशन बऱ्याच्या झाडाच्या पोकळ दोर्तीत लपून बसला.

जमुना जवळच्या झाडाआड लपली. योड्याच वेळानंतर गांवातून पांढरा सदरा व घोतर या येषांतला एकजण तिथे येऊन पोचला, तो झाडावर चढला व पांढीवर बसला, त्याने घुबडारसारखा घुत्कार काढला कोळ्यासारखाही आवाज काढला,

जमुनाबाई निराश होऊन किशन केव्हां चाहेर

पडतोय त्याची वाट बघत होती. तेवढ्यांत तो दोलींतून बाहेर आला. झाडावर बसलेल्या व्यक्तीला तो म्हणाला, "अरे बदमाशा! तू मला बघनाम करतो आहेस का? यद्य, आता मी तुझी काय दशा करतो ते? मी कोण आहे, माहिती आहे कां तुला? मी वीरदास आहे!"

त्याचे बोलणे ऐकून झाडावरचा माणूस बायसून खाली पडला. तो लटपटत म्हणाला, "वीरदास! माझी चूक झाली, मला माफ कर. मला कांही करू नकोस, मी तुझ्या पाया पडलो."

"मी तुला कांही एक करणार नाही. पण तू सांग कीं आजपर्यंत तू लोकांना धाक दाखवून जे धन लुटले आहेस, ते कुठे आहेस?" वीरदासचे शब्द ऐकून ती व्यक्ती थरथर झाल्याच्या मुकालगत खोदायला लागली.

आपली कल्पना यशस्वी झालेली पाहून जमुनाला आनंद झाला आणि ती गांवात जाऊन सांगू लागली, "माझ्या पतीच्या नांवाला बहा लावणाऱ्या बदमाशाला पकडलेलं आहे. चला, तुम्ही सारेजण स्वतः येऊनच खात्री करून घ्या."

ती त्यांच्याबरोबर रमशानाकडे परत आली. मशाली घेऊन येणाऱ्या गांवकऱ्यांना पाहून भुताचा तोतया धाकला. लुटीचा सारा माल त्याने बाहेर काढून ठेवला. "अरे भामटवा! काय ही तुझा लबाडी?" असं म्हणून त्यांनी वेदम मार दिला.

त्याच वेळी झाडाच्या दोलींतून किशनदासने बांकून बाहेर बघितले य म्हटले, "हे काय चाललंय? माझा जरा डोळा लागला यथा!"

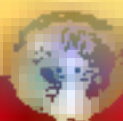
जमुनाबाईला तर फारच आश्चर्य घाटले. हे लारे नाटक किशननेच तर रचलेले होते. त्यानंतर जमुनाबाईने लोकांना खरी हकीकत सांगितली. तेव्हां कुठे लोकांना रामजल कीं वीरदासच्या भुताने तोतया भुताला आहे. चोरीला गेलेला सारा माल झाला.

गांवकऱ्यांनी जमुनाची कथा मागितली व तिने गांव सोडून नवे म्हणून तिला विनंती केली. भुताचा तोतया पहटेपूवीच गांवातून निघून गेला. त्यानंतर वीरदासचे भूत कुणाताही कधीही दिसले नाही.

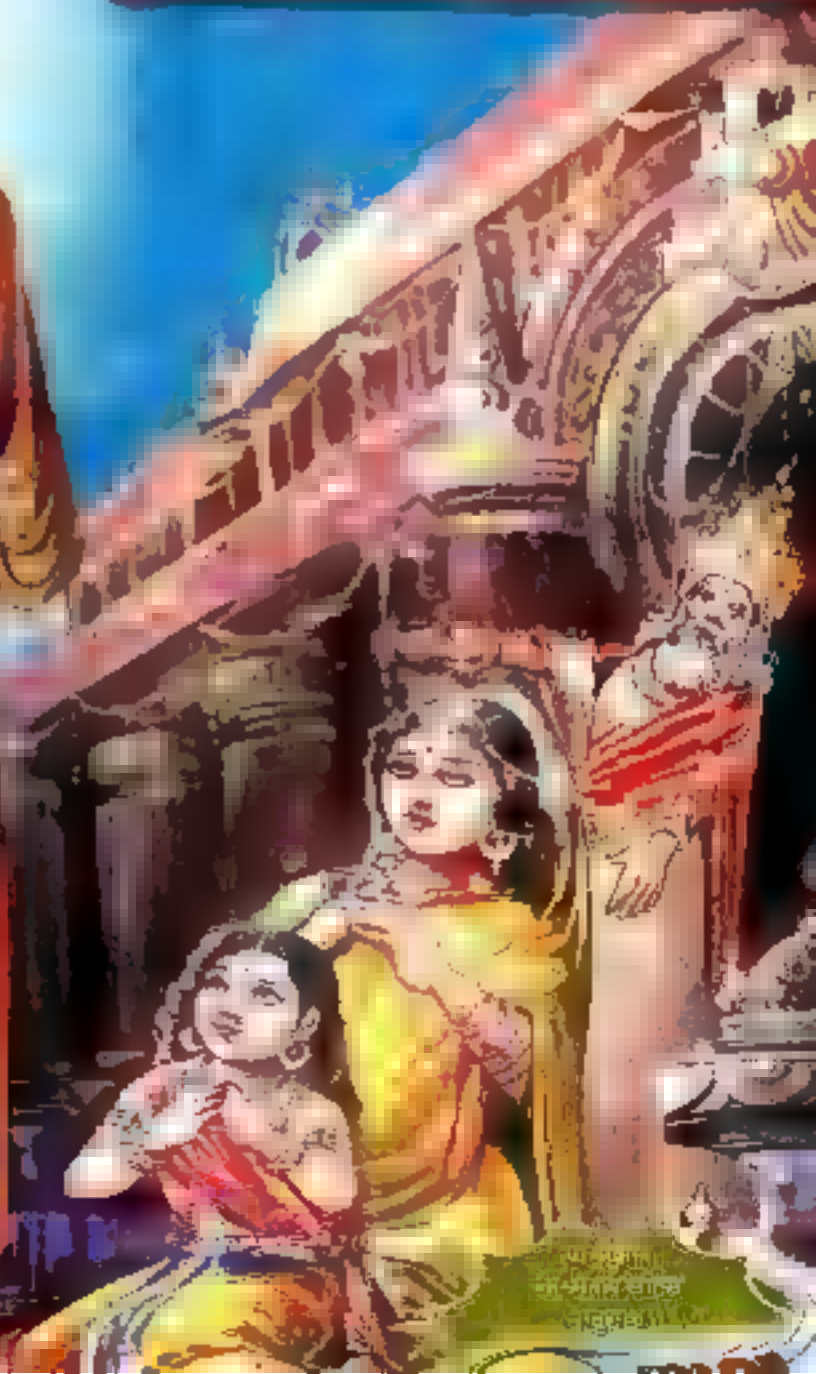

नवंबर 2005

Rs. 12 /-

चांदोबा

पुस्तकालय
न.श्री.रा.रा.रा.
लुमबाबा

जगांतली सर्वात जुनी व चालू टिफायनरी

"आणि मुलांनो, 'खनिज तेल उद्योगाच्या इतिहासाबद्दल वीणाच्या वर्गात माहिती देताना श्री.दास म्हणाले, 'जगांतल्या अजूनही चालू असलेल्या, सर्वात जुन्या शुद्धिकरण कारखान्या-बद्दल मला तुम्हाला सांगायचेय. तो मास्कोत आहे!'"

"खरंच? काका, तो कुठे आहे?" सर्वांनी एकदम विचारले.

"तो दिम्बोईमध्ये आहे. इंडियन ऑईल कॉर्पोरेशनच्या आसाम तेल विभागाचे मुख्य कार्यालय इथेच आहे. दिम्बोई दोन गोष्टी अभिमानाने मिळते - शंभर वर्षे चालू असलेल्या तेल विहिरी आणि सगल्या जगांतला सर्वात जुना, चालू असलेला खनिज तेलशुद्धिकरणाचा कारखाना."

"काका, तेलाचा इथे शोध कसा लागला?" श्रोत्यांनी अर्धीरपणे विचारले.

"१८६७ साली रेल्वेमार्ग टाकण्यासाठी दिम्बोई जवळच मजूर काम करीत होते. त्यांचे अंधारलेल्या, झळझळीच्या प्रदेशांत काम करावे लागत होते. सोबतीला पाहुणे म्हणून होते त्या रानटी पशुपक्षी, आणि कीटक। एक दिवस एक हत्ती ओढफा उचलून नेत होता, तेव्हा त्याच्या पावलांवर तेलाचे डाग आढळले. त्याच्या पावलांचे ठसे पाहून लोक उत्सहाने पुढे गेले, आणि त्यांना जमिनीवरती तेलाचे बुडबुडे पेट असलेले दिसले. एक इंग्लिश अधिकारी त्या लोकांना आनंदाने ओरडून 'डिग् बॉय, डिग्!' त्यावरून त्या जागेचे नांव डिम्बोई झाले आणि पेद्रोल उद्योगाच्या दुनियेत या नांवाला स्थान मिळाले.

"किती मनोरंजक आहे ही गोष्ट!"

गेत्या शंभर वर्षांत, डिम्बोईचा जुना कारखाना आता जागतिक, आधुनिक तंत्रज्ञानाने विकसित झालेल्या कोणत्याही शुद्धिकरण कारखान्याच्या तोंडीचा आहे.

Let's paint a better world.

Let's
save
oil & gas

PETROLEUM CONSERVATION
RESEARCH ASSOCIATION
T-1, B-1, C-1, D-1, E-1, F-1, G-1, H-1, I-1, J-1, K-1, L-1, M-1, N-1, O-1, P-1, Q-1, R-1, S-1, T-1, U-1, V-1, W-1, X-1, Y-1, Z-1

Children Write a slogan on the board & set an art

नशीबाचा खेळ

हेतुपुत्रीची दुर्गा एक सधन स्त्री होती. खुनाथ तिचा पसंतीचा पण, मुलगा होता. तिच्या मृत्युनंतर तिने त्याला लाडकोडांग व प्रेमाने वाढवले होते.

आता तो जाणता झाल्यामुळे तो विवाह करून द्यायला होता. सूर्यपुत्रीचे शत्रुपक्षी, नासकण गाडी मुलगा सिंधू, हिला पाहून क्षणीच खुनाथ तिच्यावर मोहित झाला होता. ती खरोखरच मोठी सुशील व सुंदर मुलगी होती.

परंतु नारायण काही श्रीमंत नव्हता. हुंडा देण्याची त्याची परिस्थिती नव्हती. म्हणून दुर्गाला हा विवाह संवध मान्य नव्हता, कारण ते लोक हुंडा देऊ शकत नव्हते. पण खुनाथ मात्र हुंड्याच चरला की लग्न करीत तर सिंधूचीच, दुर्गाने सरळ स्पष्ट सांगितले, की कोणत्याही परिस्थितीत हे लग्न होणार नाही. आईला विरोध करून शकल्याने खुनाथ राग राहिला. पण मनातून तो सिंधूला किनले शकला नाही.

अशाच परिस्थितीत एक सवईचा म्हत्वाचा,

पण अवकाश चला, असा नारायणचा नातेवाईक श्रीकर, दुर्गाला बोलावला. त्याला, खुनाथची ओळख दिल्यावर तो दुर्गाला म्हणाला, "सिंधूचे मंडीत नारायण हा माझा जवळचा भाऊ आहे, त्याच्या-जवळ पैसाअडका किंवा म्हायत नाही, म्हणूनच तुम्ही तुमच्या मुलाचे लग्न त्याच्या मुलीशी करून देण्यास नकार देत आहात. पण मी तुम्हाला एक गुपित सांगतो: सिंधूच्या माणसक्यातून तिला खूप मोठी संपत्ती मिळणार आहे. ज्या क्षणी तुमचा मुलगा सिंधूच्या गळ्यात मंगळसूत्र बांधील, त्याच्या दुसऱ्या क्षणी वीस लाखापेक्षा जास्त रकम सिंधूची होईल. ह्यापेक्षा जास्त काही मी सांगू इच्छित नाही."

हे ऐकताच दुर्गा दखून गेली. तिने विचार केला की सिंधूच्या श्रीमंत मावशीने नक्कीच ह्या चिप्याचे मृत्युपत्र तिहीने असणार. दुर्गा श्रीकरला बाबकांनी निरखत म्हणाली, "तुम्ही कपाने मोठे आहात, वृद्धही आहात. माझा पूर्ण विश्वास आहे

सुखी

की तुम्ही खोटे बोलणार नाही. परंतु एक लक्षांत ठेवा, की जसं आपण म्हणता तसं झालं नाही तर लग्न मोडायला खुश्यां मी मागेपुढे पाहणार नाही. नारायणला सांगा की त्याने लग्नाच्या तयारीला लागून."

पंधरा दिवसांच्या आत मोठ्या थाटामाटात शिंदूचे रघुनाथबरोबर लग्न झाले. जोक दुर्गाच्या औदार्याचे कौतुक करत होते. नारायणचे नातेवाईक तिला भेटून तिच्यावर स्तुतिरसुमनांचा वर्षाव करत राहिले.

नारायणला जेवढे शक्य होते तिचे वेळून त्याने शिंदूची सासरी पाठवणी केली. परंतु दुर्गाच्या सोळाव्यांमुळे भात्र वीस लाख रुपये सतत लागत होते. त्यामुळेच तिने नारायणाने मुलीला विले किंवा नाही, ह्याच्याकडे फारसे लक्ष दिलं नाही. बघता बघता एक महिना सरला. शिंदूच्या मावशीकडून संपत्ति न मिळाल्याने दुर्गाने सुगंधिपूराला श्रीकाला बोलावून घेतले. तो येताच दुर्गाने त्याला कडक शब्दांत विचारले, "तुम्ही तर सांगितले होते की ज्या क्षणी रघुनाथ शिंदूला मंगळपुत्र बांधील, त्याच्या मूर्ख्या बाजी तिच्या

मावशीची संपत्ति मिळेल. पण अजूनपर्यंत असं काहीच झालं नाही. असं कां? ह्यावर तुमचे काय म्हणणे आहे?"

हंसत हंसतच श्रीकालने तिला सांगितले "हे रघु दुर्गासाई, मी म्हटलं होतं की सून होतं क्षणीच शिंदूला वीस लाख रुपये मिळतील. मला वाटतं माझ्या म्हणावाच्या धावार्थ तुम्हाला नीट समजत नाही. शिंदूची आई काही आता जिवंत नाही. तुम्ही तिची आई नसल्या तरी मावशीसमोर तर आहोतच ना! आता शिंदू गरीब नारायणची मुलगी नाही, श्रीमंत मावशी म्हणजे दुर्गामावशीची सून आहे."

हे ऐकताच दुर्गा आपसर्प्यचकित होऊन स्वस्थ झाली. पण आता गोष्टीबाबत कोणाला दोष देऊन काय तपयोग होता? तिने मनांतल्या मनांत विचार केला 'गसे लाखों रुपये न मिळोत, पण मुलाची इच्छा तर पूर्ण झाली. जिच्याच मुली मुलगी मुल मुलाने मिळाली ह्यापेक्षा आणखी काय पहिले?' आजच्याच भाण्यावर खूप होऊन दुर्गाने श्रीकालच्या बुद्धिचातुर्याची प्रशंसा केली, आणि मलाही म्हणाली, "हा खार तर शेवटी नशीबाचा खेळ आहे!"

कांतचे महाभाग्य

केशवपुरात **कांत** अनाथ होता. त्याचं आगमन असं कुणीही नव्हतं. मात्र तो अतिशय कष्टालू होता. प्रत्येक काम तो नव लागून करत असे. सर्वच जण **कांत** ह्या गुणाचं कौतुक करीत असत. त्याच्या **कांत** गुणांनी प्रभावित होऊन एक जमीनदार त्याला म्हणाला, "माझा जांबई काभेश शहरात राहतो. **कांत** तुझ्यासारख्या मेहनती माणसाची जरूर आहे. तुला इथल्यापेक्षा पगारही जास्त मिळेल. तेव्हा तू तिथे कां जात नाहीस?"

कांतने त्याचे म्हणणे ऐकले. तो शहराकडे जायला निघाला. शहरात पोचण्यासाठी एक छोटेसे जंगल पार करून जावे लागत असे. त्या जंगलातून जाताना कांतने खिच होऊन बसलेल्या एका रस्तेवाला व तरुणीस बघिले. त्या तरुणाचे नांव होते गांधव व त्याच्या बहिणीचे नांव होते चंदना. ते दोघेही शहराकडेच निघाले होते. चालता चालता चंदना अतिशय यकल्यामुळे ती एक पाऊलही पुढे जाऊ शकत नव्हती.

रात्रीच्या पेढी जंगलात राहण्यात मोठा धोकाही होता. त्यांची अडचण कांतने थांबवतोच ओळखली. स्वतःचा परिचय देत त्याने दोघांना धोर दिला. त्याच्या मदतीने नाथव आणि पंढला अंधार पडायच्या आतच शहरात पोचले.

त्यांचा निरोप घेऊन कांत निघणार, एवढ्यांत माधवने त्याला दहा मोहोरा दिल्या अशी म्हणून, "तू ह्या मोहोरा घेतल्यावर तर मला आनंद होईल."

परंतु कांतने "चंदना मावयाही बहिणीसारखीच आहे" असं म्हणून ती रक्षण गर्वाकारण्यास तयार दिला.

ह्यावर माधव म्हणाला "मी एक ज्योतिषी आहे. तुझा घेहळ पाहून मी ओळखलं आहे की कांही वर्षे तरी आणण मित्र बनून राहू शकणार नाही. पण तू आम्हाला मदत केलीस त्याचइल थोडीशीच पण कांही शक्य तरी ध्यावी लागेल."

कांतने माधवकडून एकच मोहोरा घेतली. आणि म्हणाला, "तू खरोखरच ज्योतिषी असशील तर

माझ्याकडून ही मोहोर घे, आणि सांग की शहरांत गेल्यावर माझी काय स्थिती असेल?" असे म्हणतच त्याने ती मोहोर माधवच्या हातांत कोंबली.

माधवने कांतच्या हातावरील रेषा बारकाईने निरखून त्याला सांगितले, "तू मोठा भाग्यशाली दृष्टीस, पण जेव्हा तुझं लग्न होईल व तू आणि तुझी पत्नी एकमेकांना एकाच नावाने हांक माराल, तेव्हाच ते शक्य होईल. जर हे शक्य झाले नाही तर ह्यापर एक दुसरा उपाय आहे. तुझ्या मुलापैकी कोणी हया पध्दतीचा (एकमेकांना नावाने हांक मारण्याचा) स्वीकार केला, तर तुझं भाग्य उजळून निघेल. तोपर्यंत तुझं नशीब फळफळण्याची कांही शक्यता नाही. तू हे रहस्य कुणाला सांगत कामा नयेस. जर हे रहस्य जाहीर करशील तर तू भाग्यवान बनणार नाहीस."

बंदना म्हणाली "माझ्या मावाची मविष्य वाणी खरी ठरते. तू भाग्यशाली व्हावेस यासाठी माझ्या बाजूने मीही भरपूर प्रयत्न करीन." ह्या घटनेनंतर कांत कामेशाकडे पोचला. कामेश मोठा सज्जन मनुष्य होता. थोड्याच काळांत कांत कामेशाच्या घराचे सर्व कामकाज सांभाळू लागला. कांतच्या चांगल्या स्वभावाने प्रभावित होऊन कामेशाने कांतचे लग्नही करून दिले. वधूचे नाव कांता असल्यामुळे कांत लग्नाला सगेचच तयार झाला. कामेश अनेक वेगवेगळ्या गोष्टींचा व्यापार करीत असे. त्यापैकी किराणा दुकानाची जबाबदारी त्याने कांतकडे सोपवली होती. आता कांत पत्नीबरोबर वेगळं घर घेऊन राहू लागला. पहिल्याच दिवशी तो नावकोस आला. "आपल्या दोघांची नांवे बितीं तारखी आहेत. आपण एकमेकांना प्रेमाने कांत म्हणूनच हांक मारू या."

झावर कांता म्हणाली "माई आई असे म्हणायची आपल्या नवऱ्याला नांवाचे कधीही हांक मारू नये. त्यामुळे मोठा अनर्थ होतो."

ह्यामुळे कांतचे उजळू पाहणारे भाव परत कांही काळ थांबल्यासारखे झाले. यथावकाश त्याला तीन मुले झाली. मोठ्या मुलीचे नांव ठेवले पद्मावती. रयानंतर जन्मतोल्या मुलाचं नाव ठेवले रेलं कृष्ण. तिसऱ्या मुलीचे ठेकायाआर्थीच मरणोन्मुख पडतोल्या त्या मुलीस पाहून कांत वैद्याने जाहीर केले, की ती जिवंत राहणे शक्य नाही. ती म्हणाला, "भास्कर देवता आणि देवता तुझ्यावर कोपले आहेत. त्याचमुळे, तुझं उजळणारं भाग्य टळलं आहे. पण एक उपाय आहे,

त्यामुळे तू हे संकट टाळू शकतोस, ह्याच दोन्ही देवतांच्या नावांची आवाक्षरे घेऊन मुलीचं नांव ठेवशील तर तुझं कल्याण होईल. आवाक्षरांप्रमाणे मुलीचं नांव होईल "भाव."

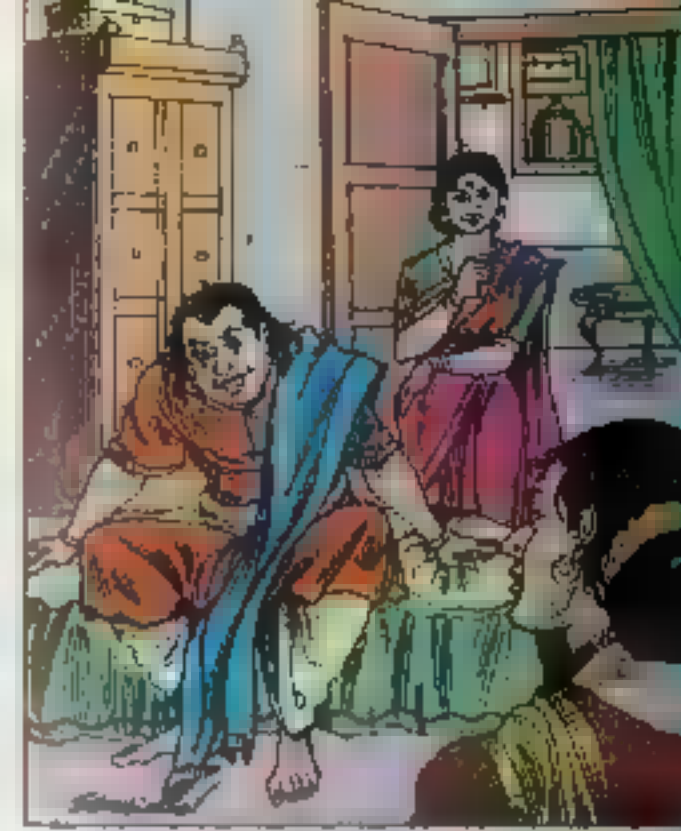
कांतने कैद्याचा सहा मानला. वधूला वधूला मुलीची तय्येत सुधारू लागली. कालांतराने पद्मावती वयांत आल्यावर कांतने पद्मनाथ नांवाच्या मुलाशी तिचे लग्न लावून दिले, तिची मासरी पाठवणी कांत तिला म्हणाला, "तू पतीस प्रेमाने पद्मा म्हणून हांक मार. तोही तुला नांवाचे हांक मारेल. ह्यामुळे तुमचं वैवाहिक जीवन सुखाचं होईल."

परंतु पद्मावतीच्या मासरी स्वतःच्या पतीला नावाने हांक मारण्यास बंदी होती. त्यामुळे पद्मनाथ आपल्या पत्नीस "अग ए म्हणून बोलावत असे. पुन्हा एकदा कांताच्या महाभाग्यशाली बनण्यात अडथळा आला.

राहता राहिली मुलगी, भाव, जिच्याकडून कांतला कुठलीच विशेष वाटत नव्हती. त्यामुळे कांतच्या घनाने घेतले की आपला आपले भाग्य फळफळण्याची कुठलीच शक्यता नाही. त्याचं मन उदास झाले.

तिकडे कांतचा निरोप घेऊन माधव आणि बंदना कांही काळ शहरांत राहिले, आणि मग परदेशी निघून गेले. तेथे बंदनाचे लग्न शाम नांवाच्या एक व्यापाऱ्याबरोबर झाले. तर माधवचे लग्न रमा नांवाच्या एका व्यापाऱ्याच्या मुलीशी झाले. वेगवेगळ्या प्रकारचा व्यापार करून त्यांनी भरपूर संपत्ति मिळवली.

वीस वर्षे तिकडे राहिल्यानंतर बंदना आपल्या

प्रकृत्या एक मुलस, भाव याला घेऊन परदेशी घेऊन बंदना कांतच्याच शहरांत राहू लागली. बंदनाच्या पती श्याम व माधवही आपल्या कुटुंबियां-समवेत तिथे लवकरच येणार होते.

इतक्यांत बंदनाला कांतबदलाची माहिती समजली व ती त्याला भेटायला गेली. दोघांनी एकमेकांना ओळखले. बंदना कांतला म्हणाली, "त्या दिवशी आपली बहीण समजून तू मला मदत केली होतीस आज वेळ आली आहे की आपण आपला रनेह, नातेसंबंधात बदलू शकतो. मुलागा आणि मुलगीजर, राजी अस्सीत तर तुझ्या मुलीला मी माझी सून करून घेऊं इच्छिते."

कांतने मोठ्या आनंदाने ती प्रस्ताव स्वीकारला. दुसऱ्याच दिवशी मुलामुलींनी एकमेकांना बघिले. दोघांनीही विवाहला आपली संमती दर्शविली तेव्हा बंदना भावला म्हणाली, "मी तुझी आत्या आहे.

तू माझ्या मुलास आपल्या नांवानेच हॉक मारत जा." तिने आपल्या मुलासही तेच सांगितले. दोघांनाही आपली नावे एकच आहेत, ह्या गोष्टीचे अश्चर्य वाटले, आणि आनंदही झाला.

कांत आनंदाने, गदगदलेल्या स्वरांत म्हणाला, "वंदना, तू त्या दिवशी मला वचन दिले होते की मी नशीबवान व्हावं, झाराडी तू भरपूर मंदत करशील, आणि आज नू तुला वचन पूर्ण केले आहे. आता माझी मुलगी आणि होणारा जोवई एकमेकांना नाशाने हाक मारतील ह्यापेक्षा मला आशाही काय पाहिजे?"

दोघांचे लग्न मोठ्या धाट्यामधून पार पडले. दुसऱ्याच दिवशी कांतला कामेशकडून बोलावणे आले. कामेश कांतला म्हणाला, "बराच काळ तू माझा व्यापार सांभाळलास, आता स्वतःचा व्यापार सुरू कर, माझ्या देखरेखीखाली हे कर, न्यासाही तुला लागेल ती मदत मी देईन".

हे ऐकताच कांत एकदमच निराश झाला. रमाला वाटले की माझ्याची भविष्यवाणी चुकीची सरली आणि हा विवाहसंबंध कधी त्याला लाभेल नाही.

वंदनाला ह्याविषयी सर्व समजले तेव्हा कांतला धीर देत ती म्हणाली, "कुण दुसऱ्या-कडे नोकरी करून कुणी महाभाग्यशाली बनत नाही. नोकरदार हा शेवटी नोकरच राहतो, मग किती कां मोठशा पदावर उभेना! आता अशी वेळ आली आहे की तू मातक व्हावेस. ही नंदी हातची दबडू नकोस. मी आणि माझा भाऊ तुला सर्वतोपरी मदत करूच. स्वतंत्रपणे जगण्याची संधी आता तुला मिळाली. जे स्वतंत्रपणे काम करताना त्यांनाच नशीब साथ देते. आता तुझे भाग्य फलफळणार आहे, तेव्हा निश्चिंत मनाने व्यापारात लक्ष घाल."

कांतला आपली बूक साजली, तो म्हणाला, "मला कळून चुकले की ज्योतिष केवळ भविष्याची दिसा ~~आता~~ खरे ~~आता~~ मनुष्य स्वतःच स्वतःचे भविष्य घडवतो. ~~आता~~ मी माझा आयुष्य माझ्या कष्टांनी घडवेल, आणि मिळालेल्या ~~आता~~ संधीचा पूर्ण ~~आता~~ वेईन."

खानस त्याने आपला स्वतःचा व्यापार सुरू केला. आणि एका वर्षाच्या आतच शहरातील प्रमुख व्यापाऱ्यांना त्याची गणना होऊ लागली.

भयंकर घाटी

2

(ब्रह्मपूजकडून) अरण्यांत केशव नावाचा एक शेतकरी मुलगा लहान होता. जेव्हा तो डोंगरावर गुरे चरायला येऊन गेला, तेव्हा तिथे एक विचित्र प्राणी आला. त्यावेळी तिथे ब्रह्मपूजा सेनापतीही शिकारीलाटी आलेला होता. तो प्राणी बघून त्याला आपल्याकडे हांकलत आपण्याची आज्ञा त्याने सैनिकांना दिली.)

सेनापतींची आज्ञा ऐकून एक सैनिकाने आपला घोडा त्या प्राणाकडे चढवला व त्याला सेनापतीकडे हांकलत आणले.

सेनापती त्याच्याकडे थोड्यावेळ टक लावून निखून वपत रहिला नि सैनिकाज म्हणाला,

"हा अगदी निरुद्ध प्राणी आहे. अगदी प्राणी जगात असतो य़ावर कुणाचा विश्वास बसणार नाही. हा जर महाराजांना भेट दिला तर ते खूप होतील."

सेनापतीने बेशककडे चढून विचारले,

"अरे, हा प्राणी कुठून चोरला आहेस? असले प्राणी हे राजाच्या मालकीचे असतात, हे तुला दारूक नाही का? तुला राजाची आज्ञा माहीत नाही का?"

सेनापती ज्या या बोलण्याचा केशवला परतच राग आला, पण त्याने तो दाखवला नाही.

केशवने राग आवळून नम्रपणे उत्तर दिले, "हुजूर, मी हा प्राणी चोरलेला नाही. तो लहान

होता तेव्हा मला या डोंगरावर सांफडला होता, मी याला यातबलाय, हा माझ्या गुरूवरिंथर इथे हिंडलो, मी अडाणी आहे. ■ रान सोडून मी कुठेही कधीही गेली नाही. तेव्हा राजधानीतून दिलेल्या व जाहीरझालेल्या राजाच्या आज्ञेची मला कोणीच माहिती नाही."

"तसे अनेक तर तुला मी क्षमा करतो. अरे, त्या प्राण्याच्या गळ्यांत दोरी बांधा आणि त्याला नगराकडे घेऊन चला. आणून हा विचित्र प्राणी महाराजांनाच नेऊन दाखवू या. हे काम प्रथम करायला हवे व नीटपणे करायला हवे. नगरांत पोचोपर्यंत त्या प्राण्यावर नीट लक्ष ठेवून त्याला घेऊन चला."

असे म्हणून सेनापतीने आपला घोडा पुढे काढला.

एका सैनिकाने दोरीचा फांस तयार करून त्या प्राण्याच्या गळ्यांत घातला. आणि त्या दोरीचा कासा आपल्या घोड्याच्या खोर्गारस्त अडकवला, आणि तो सेनापतीच्या मागेमागे जाऊ लागला.

दुसरा सैनिक केशवजयल घेऊन आपली तलवार उभरून त्याला दाडवून आणि धमकावून म्हणाला, "याद राख, मी एका महिन्यानंतर येईन. यापेक्षा आणखी एक सनगाढम ■ पकडून दे. नाहीतर तुझी काही घडणूक नाही."

अणि तेथी पसिल्या सैनिकाच्यामागून जाऊ लागला.

सेनापतीच्या व त्या सैनिकांचा हा उद्दपणा पाहून केशव चिडला होता, त्याने भाव्यादान एक बाण काढला व धनुष्याचा ■ त्याच्या मनांत विचार झाला, "कितीही मोठा शत्रू असला तरी त्याच्यावर मानून बाण सोडला काय नये." आणि आपला राम आग्रह त्याने मोठ्यांतून बाण हळूच जमिनीवर सोडला.

इकडे ते सैनिक त्या प्राण्याला नेत होते आणि असण्यांत पुढे जगारा सेनापती अगंदाचे पुन्हा निघाला होता.

"मी ■ प्राणी महाराजांना दाखवीन, हा एकदापला मला किती घाडले नसाने लागले ने सार्गेन, आणि मग महाराज मला घोडे इनाम देतील..."

तो मनांत मनोरे बांधत होता.

"मी एका खेड्याळ मुलाला दाडवून हा प्राणी

आणला आहे हे नगरांत कुणाबाही वळता कामा नये. त्यासाठी अगोदर या दोघा सैनिकांना पडवून ठेवायला हवे!"

विचार करून त्याने आपला डेन कडी केला, आणि घोडा थांबवून सैनिकांशी बोलावे म्हणून मागे वळून तो पाहणार, तेवढ्यांत सैनिकांचा आस्हाओरहा व हलकफुड त्याच्या कानावर पडला, "हुजूर, हा तर कुणीतरी राक्षसी घोडा दिसतोय. माझ्या घोड्याच्या पोटावर याने जखम केली आणि ■ भारले. शिवाय मलाही त्याने..." आणि तो मोठ्याने रडायला लागला.

सेनापतीने थांबवून मागे पाहिले तो काय? एक सैनिक आणि ■ घोडा रक्ताने माखलेले होते. दुसरा सैनिक घोडा सोडून ■ सुटला होता.

सेनापती खूपच ■ घोडाता पुढे त्याचची त्याला दच्छा होती, पण नितक्यांत त्या प्राण्याने आपले शिंग सेनापतीच्या घोड्याच्या पोटांत घुसवले.

घोडा खिकाळत एका बाजूला आडवा पडला. सेनापतीने खाती उडी मारण्यापूर्वीच त्या प्राण्याने सेनापतीच्या पाठीवर दुशी दिली व शिंगाने त्याला जखमी केले.

तो धाडून जमिनीवर आणला आणि असह्य वेदनेने ओरडायला लागला, "मेलो, मेलो, मला वांचवा! या राक्षसी घोड्याने मला मारले. वाप रे, वांचवा, वांचवा!"

असं कण्हत, ओरडा तो बोव वेळ कळवळत

होता आणि मंतर त्याच्या आवाज कायमचा बंद झाला.

"वांचवा, वांचवा, एक भयंकर राक्षस घोडा आलाय" असं ओरडून सांगत तो. सैनिक ब्रम्हापुरात पोचला.

ज्या लोकांनी त्याला असा ओरडत घळत जाताना पाहिले, त्यांना तो वेडा असावासे वाटले.

जेव्हा तो राजमहालाच्या द्वातापाशी पोचला, तेव्हा त्याने तिथल्या पहारेकऱ्यांना सांगितले, "आपला सेनापती मारला गेलाय, त्यांचा घोडा मारला गेलाय, त्यांच्याबरोबरचा सैनिक व त्याचा घोडाही मारला गेला आहे. तो राक्षस घोडा सर्वांना तुम्हाला आम्हाला बोचकाऊन फाडून खाईल."

प्रमुख पहारेकऱ्याने मंत्र्यांना हळूच सांगितले, "बहुतेक ह्याचे डोके फिरले असावे. सेनापतींना

एका शिंगवाल्या राक्षसघोड्याने अरण्यांत मारून टाकले असं हा रांगतोय."

"असं काय, त्याला माझ्या महालांत धाडवा." असं सांगून मंत्री महालांत गेला. तो सैनिक दारांत दिसल्यावर मंत्र्याने हसून त्याला आंत बोलावले व प्रेमळ स्वरांत म्हणले, "काय घडलं ते न घाबरता सांग."

सैनिकाला जरा धीर आला. अरण्यांत केशव दिसल्यापारून ते राजधानीला परत पळून येईपर्यंत त्याने सविस्तर दृष्टीकृत सांगितली.

आता मात्र मंत्री विचारात पडला, "म्हणजे त्या दोघांना जेव्हा तो विचित्र प्राणी मारीत होता, तेव्हा तू हाता बांधून लांबून बसत होतास. तुला भीती वाटली नाही का?"

"भीती? माझे बरबे प्राण धरच राहिले होते. कारण जेव्हा तो प्राणी नाझ्या सार्धादाराला

मारायला पुढे सरसावला, तेव्हा मी मागेपुढे न पाहता धूम पळत सुटलो." सैनिकाने जडखळ न सविस्तर सांगितले.

"त्याचा अर्थ, सेनापती मस्ताना काही तुझ्या डोक्यांनी न पाहिले नव्हतेस!" मंत्र्याने त्याच्याकडे रोखून बघत विचारले. "हुजूर, मी स्वतः पाहिले नसले तरी त्यांचे ओरडणे 'मेलो, बांच्या,' हे मी स्वतः नकी ऐकले होतं की!" सैनिकाने उत्तर दिले.

"तो राक्षस दिसायला भयंकर आहे का? खूप विचित्र प्रचंड मोठ्या आहं का?"

मंत्र्याने विचारले, "नाही हुजूर, ना भयंकर दिसत नाही किंवा प्रचंड मोठाही नाही. घोड्यापेक्षा लहान, पण गव्हापेक्षा मोठा, अन्ना दिसतो. त्याच्या डोक्यावर एक शिंग आहे.

दिसायला ते साधे जनावर वाटतं पण विचित्र

आहे. सुरवातीला त्याला बांधले होते, त्या घोड्याच्या मागोमाग तो निमूठपणे चालत होता, पण अचानक..."

अणि सांगता सांगता ते जाटवून सैनिक वण व धावला थरथर कांपायला लागला.

सैनिकाचे उत्तर ऐकून मंत्र्याला हसू आले. "अरे, मला वाटतं, तू अरण्यांत कुठलं तरी विषारी फळ खाईं असं शिं, सेनापती खरंच मेलत असेल तर त्याचं कारण वेगळं असेल. कारण असला प्राणी दुनियेत नाही. तो शेतकरी मुलगा धनुष्यबाण घालवीत होता ना? त्यानेही सेनापतीला मारले असेल, कारण तो प्राणी त्याचा होता ना? सेनापतीने बळजबरीने तो प्राणी मारण्याचा प्रयत्न केला होता.

आता तू कर, मी काही सैनिक बरोबर देतो, व त्यांना तपास करायला सांगतो. तू त्यांना अरण्यांत घेऊन आणि त्यांना वाट दाखव."

मंत्र्याने सांगितले.

"होय हुजूर" सैनिकाने मान डोलावली. अरण्यांत पुन्हां जायच्या करतप्याचे त्याचे हुरग धडधडू लागले, मंत्र्याची आज्ञा त्याला मोडत येईना.

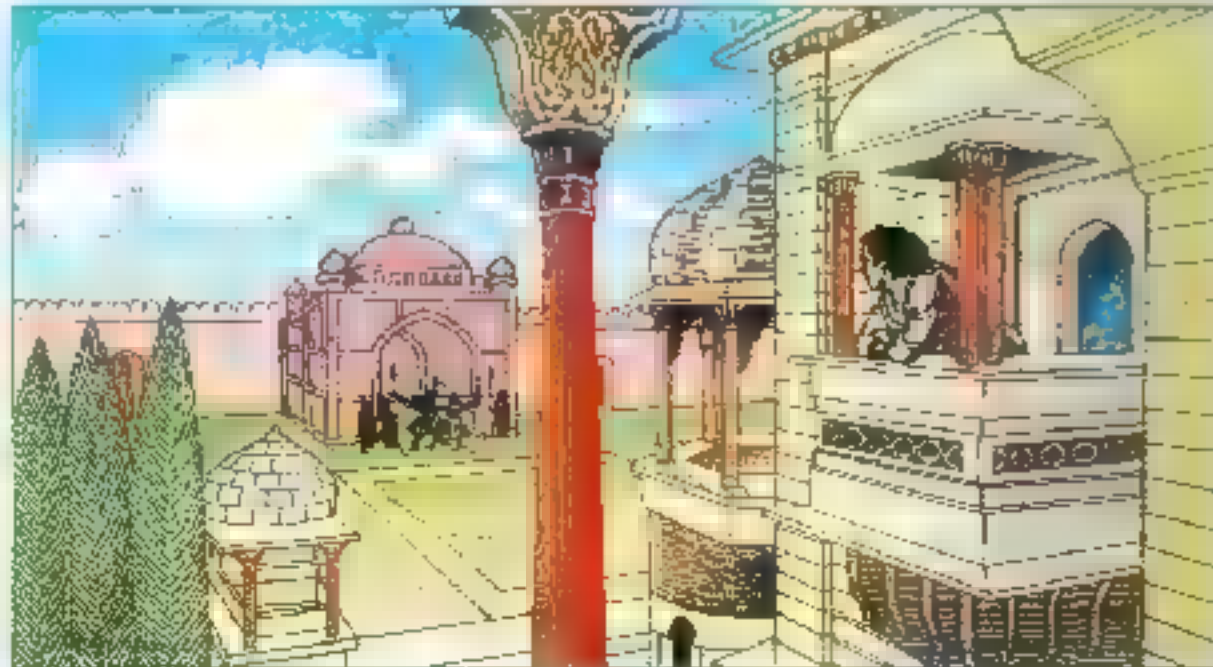
मंत्र्याने प्रमुख पहारेकऱ्याला आज्ञा दिली व अरण्यांत जाऊन सेनापतीचा शोध घेण्यास सांगितले, तिथे कायकाय घडले त्याची चौकशीही करायला सांगितले. जमल्यास केशवला उकडून नगरांत आणले तर खरी वस्तुस्थिती समजेल असे मंत्र्याने ठरवले.

इकडे नगरांत सेनापतीच्या मृत्युसूचना अनेक बाबड्या शहरांत परसल्या. लोक नांना नर्कवितरफ करू लागले.

राजमार्गावरून तो सैनिक ओरडत जात होता ते बघाच लोकांनी ऐकलेले होते, एका विचित्र प्राण्याच्या डोक्यावर शिंग आहे, तेही त्यांनी ऐकले होते. शिवाय त्या प्राण्याला मोठेमोठे धंख आहेत, शिकारीसाठी जंगलात गेलेल्या सेनापतीला त्या प्राण्याने पकडलं आणि त्याला घेऊन तो प्राणी आकाशवाण्याने उडून गेला म्हणे, असं लोक बोलत होते.

केशवचा पिता शहरांत दूध विकायला आला होता, त्याने या सान्या अफवा ऐकल्या, त्याला मुलाने जे सांगितलं होतं ते आठवलं. जर त्या प्राण्याने सेनापतीला मारलं असेल तर तो केशवला

सुद्धां मारून, टाकूं शकेल, या विचाराने विचारा नाप फारच कधी झाला. आणि या काळजीने तो लगवर्गाने घरी परत जायला निघाला.

जेव्हा तो नगराच्या दारजवळून जात होता, तेव्हा त्याला आणखी एक विचित्र मोष्ट समजली.

ती ही की शेजारच्या शत्रूराजाने गुप्तहेरांकरवी रोगापती व त्याच्या सैनिकांना मारले. शक्यतोच त्या हेरांना जिवंत पकडून आणायला मंत्री आणखी सैनिकांना पाठवणार आहेत, आणि ते सैनिक जंगलाच्या दिशेने निघालेले आहेत.

हे ऐकून नर म्हणाला त्याला वाटलं की खरोखरच आणल्या मुलावर आला संकट आलेलं आहे.

जर त्या विचित्र प्राण्याने आतापर्यंत केशवला मारलेलं नरील, तर मंत्र्यांचे हे मूर्ख सैनिक केशवलाच शत्रूचा हेर समजून ठार मारतील. आणण त्या जाऊन तिथली परिस्थिती कशी आहे? पाहावे, व गुलाला सावध करावे, असा विचार त्याने केला.

तो शोपडीपाशी पोचला नर तिथे कुणीच नव्हतं, आला काय झालं असेल असं वाटून त्याने आपल्या घरांत पाडवडितांची तलवार गितीवर

तकलेली होती, ती हातांत घेतली आणि तो त्या चराईच्या वाजूला गेला. नेहमीच्या झाडाखाली केशव बसला होता, त्याला पाहून

“केशव, तुला जिवंत पाहीन असं वाटलं नव्हतं. शहरांग कित्येक अफवा पसरल्या आहेत. शेवटी, इथे झालंय तरी काय?”

रोजच्यासारखा केशव शांतपणे बसला होता, सेनापती व सैनिकांवरचा त्याचा आना शान्त झाला होता. पावलेला पिता हातांत तलवार घेऊन आलेला पाहून फारच आश्चर्य वाटलं, त्याला काहीच समजेना त्याने वडिलांकडे निरखून पाहतात विचारले, “तलवार कशाला आणलीत? कराल्या अफवा आहेत?”

“सेनापतीला व सैनिकांना एका विचित्र प्राण्याने मारून टाकले अशी बातमी आहे. कांही लोक म्हणताहेत की शत्रूचे हेर इथे वेब बसवून फिरत आहेत. त्यांनाही मारलंय म्हणो!” तिच्याने धाकटून सांगितलं.

(अपूर्ण)

वेताळ कथा

राजकुमारीचे प्रश्न

निश्चयाने एका विक्रमार्थ पुन्हा झाडाजवळ गेला, झाडावरून त्याने राजकुमारी काढले व ती खांथावर घेऊन. नेहमीप्रमाणे त्याने ममणाची वाट धरली. तेव्हा प्रेतांत जपलेल्या वेताळाने म्हणले, “राजान, आपण नेहमी पाहातो की कांही विद्वान, पिवेकी व चिंतन असतात, ते आपले श्मश इतरांना वाटतात, पण कांही बुद्धिवान ह्यांच्यासारखे दिलदार नसतात, ते वेगळे असतात, आपल्या विद्वत्तेचा त्यांना फार गर्व असतो. आपल्या शब्दांच्या मोहजाळ्यांतून ते इतरांची अचहेलना करतात, त्यांचा अपमान करतात. मला तर शंका वाटते की असल्या कुणी व्यक्तीने हे असाध्य कार्य करण्यासाठी तुला सांगितले तर नाही ना? मला

मनापारून पाटल कीं तू त्यांचा स्वभावदोष जाणून घ्याचार, असा त्याच एका अहंकारी राजकुमारीची, विलासिताची गोष्ट मी तुला सांगतो, आपल्या कुशारीचा व बुद्धिमत्तेचा तिला प्रचंड गर्व होता. ही गोष्ट लक्षापूर्वक ऐक, म्हणजे तुझा धक्का दूर होईल," आणि वेताळाने गोष्टीला सुरवात केली.

भूपतीसेन हा माल्य देशाचा राजा होता. विलासिता ही त्याची एकुलती एक मुलगी होती. तिला सर्व विद्या शिक्षणयासाठी राजाने एका महापंडिता वी नेमणूक केली होती. लक्षाचे वय होईपर्यंत तिचे सर्व शिक्षण पूर्ण झाले. तिच्या ज्ञानाचरोबरच तिचा स्वभाव फारच अहंकारी झाला होता, असे तिच्या गुरुजींच्या लक्षांत आले होते. म्हणून तिचा पती तिने स्वतःच निवडला, असा सहा त्यांनी राजा व राणीला दिला. त्यांत

तिला पूर्ण स्वातंत्र्य देण्यास त्यांनी सांगितले होते.

बुद्धिमान, सौंदर्यवती विलासिताशी विवाह व्हावा म्हणून अनेक राजकुमार गुढे आले. पण तिच्यापुढे ते सारे दुय्यम प्रतीचे ठरले. तिचे ह्या मत होते की तिचा पती तिच्यासारखाच प्रतिभावंत असायला ह्या.

भूपतीसेनने तिच्या स्वयंवराची घोडवा केली होती. त्याला एक वर्ष उलटून गेले. तिच्या प्रश्नांची योग्य उत्तरे एकाही राजपुत्राला देता आली नाहीत.

एका सकाळी रुद्रपुराचा राजपुत्र अभिलाषवर्मा तिथे आला. आपला घोडा राजवाड्यासमोर थांबवला, आणि एक सेयक त्याला घेऊन आतल्या द्वाजनांत गेला. घटकाभरांतच वनदेवतेसारखी दिसणारी, रेशमी साडीत राजलेली, राजकुमारी विलासिता, आपल्या माना पित्याचरोबर निघे आली, आणि अभिलाषवर्माच्या समोरच बसली. तिच्या अनुपम सौंदर्यावर राजपुत्र मोहित ठावा. त्याने आपला परिचय करून दिला.

पंडविमत करून विलासिता म्हणाली, "मी आपल्याला काही प्रश्न विचारिनि. जर आपण त्या प्रश्नांची योग्य उत्तर दिलीत, म्हणजे माझ्या मनांतल्या उत्तंरशी ती गिळतीजुळती असली, तरच आपल्या दोघांचा विवाह होऊ शकेल."

अभिलाषवर्माने मान होलावून त्याला संमती दिली. घसा साफ करीत विलासिताने विचारले, "आपल्या राज्यांतले प्रजाजन कावळे आहेत की कुत्री?"

अभिलाषने क्षणभर विचार करून उत्तर दिले, "आपल्या राज्यांतले प्रजाजन रागळे कावळे आहेत. कुत्र्यांसारखा एकही नाही."

त्याच्या या उत्तरावर किंचित हसून विलासिताने दुसरा प्रश्न विचारला, "आपण जन्माने चंद्रवंशज आहात. स्वभावांत देखील चंद्राचा अंश आहे की...?" असं म्हणून ती थांबली.

प्रश्नाला ताबडतोब उत्तर देत अभिलाष म्हणाला, "मी स्वभावात रार्यवंशज आहे."

"खरं! राजकुमार, आता माझा शेवटचा प्रश्न आहे. पिता वनांत जाताना रंगरेजण दुःखी का होतात? ते परत तर येतीलच ना?"

अभिलाषवर्माने हसून, "अज्ञानमुळे!"

"जे पिता बनलेला आहे, तो परत कसा काय येईल?" विलासिताने आपला रंगराय व्यक्त करीत

म्हटले. "हो तर, परत येईलच ना, पण हो, तो स्वतःच्या धरी येणार नाही." अभिलाषवर्माने गंभीर स्वरात म्हटले.

ही उत्तर ऐकून विलासिताने आपल्या माता-पित्यांकडे वळून पाहिले व म्हटले, "मा राजकुमारांनी माझ्या कल्पनेशी जुळणारी उत्तर दिलेली आहेत, म्हणून या स्वयंवरात ते विजयी झालेले आहेत."

राजकन्येचा निर्णय ऐकून राजा व राणी अनिश्चय आनंदून गेले. भूपतीसेनने आपल्या आचनावरून उठून आपल्या हागाच्या जांबयाला प्रेमाने आज्ञा दिले.

वेताळाने ही गोष्ट सांगून राजा विक्रमांकाला विचारले, "राजपुत्र व राजकन्येची ही प्रश्नोत्तरे, जणू काही गूढवधिरांची आपसांत बोलणी

असावीत, असे नाही का वाटत? सगळेच प्रश्न असंच, अल्पाव्यस्ता आणि उतारे देखील विचित्र नि विरंगुत वाटतात, नाही का? माझ्या या शंकांची उतारे तुला माहीत असूनही जर तू दिली नाहीस, तर तुझ्या मस्तकाची अनेक शकले होऊन ते फुटून जाईल."

चित्रमाकाने उत्तर दिले, "राजकुमारी विलासिताने राजकुमार अभिलाषवर्माला जे प्रश्न विचारले, त्यांची उत्तर त्याने त्याच पद्धतीने गूढ शब्दांत दिली, "तुमच्या राज्यांतले प्रजाजन कायळे आहेत की कुडी?" याचे उत्तर त्याने "आमच्या राज्यांतले सर्व प्रजाजन कायळेच आहेत" असे दिले. याचा अर्थ आहे, जो कांही भाहार उजळण होतो, तो सारे कायळे एकत्र मिळून खातात, कुठ्यासारखे एकमेकांशी भांडण करीत पत्राचळ फाटून टाकीत नाहीत. ■ वर्माच्या मांगण्याचा अर्थ होता. दुसरा प्रश्न होता, "आपण चंद्रवंशज आहात पण स्वभावांतही चंद्राचा अंश आहे का?" या प्रश्नाचे जे उत्तर वर्माला दिले, त्याचा अर्थ असा होता की तो चंद्र नाही, कारण चंद्राचा स्वतःचा प्रकाश नाही, तो

स्वभावाने सूर्यवंशज आहे कारण सूर्य स्वतः प्रकाशी असतो, व चंद्र परप्रकाशी असतो."

आता राहिल तिनास प्रश्न, "पिता अगर वनांत गेले (पितृवनाच दुसरा अर्थ आहे स्मरण) तर सर्वना अजब दुःख होते ते परत येतील? जे पिता वनांत गेले ते परत येतील का?" याच्या उत्तराचा अर्थ असा की जे पिता निकडे गेले त्याबद्दल प्रत्येकाला खूप दुःख होते.

पण त्यांचे परत येणे, न येणे हे त्या त्या व्यक्तीच्या विवकासावर अवलंबून असते, पुढच्या जन्मांत पिता गेले अपत्याच वनांत जन्म घेईलच असे नाही, पण दुसऱ्या कोणत्यातरी परत जन्म घेऊ शकतो असा वर्माच्या सोतण्याचा अर्थ होता, जेव्हा आपण या प्रश्नोत्तरांचा खोलवर अर्थ काढ आहोत ते सोकांगाने, त्याबद्दलही प्रश्नोत्तरे कांही मूकधरि ■■■■■ गणत नाहीत हे लक्षांत घेते."

राजाचे मैन अशा रितीने भंग करणारा केनाळ सफल झाला, तो लगेच शयाराहित अदृश्य झाला आणि फुन्हा झाडावर जाऊन बसला

(आधार : बलिष्ठांची रचना)

इतर देशांतल्या दंतकथा (उत्तर अमेरिका, सिझू जमात)

दरीतला विचित्र खडक

■ खोऱ्यांतल्या कोणत्याही खेड्यांपासून खूप दूर असणारा एक उंच सरळसोट खडक आहे. तो असा मोठा ■ उंच आहे की केव्हांतरी त्याचे टोक दग्यांत दिसून येते. मी त्या टोकाला शिखर म्हणतो, ■ खोणत्याही होंगताच्या शिखरासारखे ते टोक नाही. तो होंगताच्या चांगला प्रशस्त व सपाट आहे. शालकरी मुलांमुलींची छान सडत झाली असली तिथे!

पण तुम्हाला मात्र तिथे चढून जाता येत नाही. एकदा कांही गिथारीहकांनी वीर, मोठे खेळे ■ हातोड्यांच्या सहाय्याने ■ यशास्वी प्रयत्न केला, पण वरती पोचल्यानंतर मात्र त्यांच्या तोंडचे गाणी पळाले, कारण त्यांना खाली उतरणे अशक्य होते, पण ते हुशार होते. एक डेलिकॉप्टरने त्यांना बळन उचलले आणि खाली सुखान्तप उतरवले.

पण आपली ही गोष्ट त्यांची नाही. फार फार वर्षांपूर्वी, जेव्हा डेलिकॉप्टर, विमाने, रेडियो, चिंतारी यंत्रे अस्तित्वांत थायला शेकडो वर्षे अचकाश होता, त्या प्राचीन काळांत तिथलेच दोन गुतगे कुणाच्याही मदतीशिवाय खाली उतरले. कस? खरं तर तुम्हाला अगोदरच सांगायला हवं की ते तिथे चढलेच नव्हते.

■ कांहीतरीच सांगतोय का? ते जर बर चढलेच नव्हते, तर खाली वायचा प्रश्न येतो कुठे? होय ना? ■ ते तिथे येते होते!

आता पूर्ण गोष्ट सांगायला हवी-ती मुझे तिथे गेलेली नव्हती तरी खाली कशी व का आली ती!

संध्याकाळ प्रात्याची जाणीव झाली. ते संवंध खोले सोनेरी रंगाचे दिसू लागले.

हे मनोहर पाहून दोघेही भारावून गेले होते. पण, चंद्र-प्रकाशामुळे एक मोठे, भले मोठे केसाळ अस्वल गुहेमधून बाहेर आले. ही दोन मुले पाहून अस्वल तर फास्व खूप झाले कां, ते दुमहाला हाऊच आहेच की!

अस्वल आता त्यांच्यावर उडी घेणार हे न्या दोघांना चंद्र-प्रकाशात स्वच्छ दिसले.

"यांचा थोडा वेळ, आरक्षताच, आईचमेली आहे? आम्हाला शेवटची प्रार्थना म्हणायला जरा वेळ का?" समळ धीर पकवतून त्यांनी अस्वलाला विचारण्याचे धाडस केले.

"प्रार्थना? त्याने काय केले आहे? तुम्हाला जे तपायला पुढेही जाय नाही. गहाद्याणी सामना करायला तुमच्याप्राणी कांही गळही नाही. आसपास तुमच्या मदतीला यायला कुणीही नाही. आजपर्यंत मला बघूनच मगळ्यांना घेरी घेत आहे. तुम्ही दोघे मात्र निराळे दिसता आहात. तुम्ही कसोच खूप चर्चिष्ट असाल अशी माझी खात्री आहे!" अस्वल त्यांना म्हणाले.

ती मुले व त्यांचे जातमाई तिथल्या बांकन टांका या देवाची उपासना करीत असत. "अरे बांकन टांका, या सुंदर वनगाईच्या खांद्यांत नू आम्हाला इसपर्यंत आणलेस, ते फक्त मत्स्यामोठ्या अस्वलदादला स्वादिष्ट भोजन देण्यासाठीच कां?

अस्वलदादा म्हणतात की आता इथून आमची सुटका होणे शक्यच नाही. अरे देवा बांकन टांका, तुला यांतून कांहीच मार्ग दिसत नाही कां रे?" आणि त्या दोघांनी बांकन टांकाची मनोभावे आळखी केली. त्यांच्या डोळ्यांतून घळथळ अशू वाहत होते.

बांकन टांकाने त्यांचे ऐकले. एकाएकी, त्या दोन्ही मुलांना किंवा अस्वलालादेखील कांही समजण्यापुर्वीच त्या मुलांच्या पायाखालच्या जमिनीचा भत्तामोठा तुकडा झराझर वारती येऊ लागला. तो तुकडा दर गेल्या की अस्वलाला कांही तिरप्यात झालेला भोजन करता आले नसते.

रागावून अस्वलाने नव्या अतिउंच दगडावर बोककातले, त्याच्याभोवती गोतगोत केव्या मारल्या. त्या व्यर्थी मुलांनी त्यांच्या देवतेचे आमार मानले. आता पुढे काय होईल ते त्यांना कळना, बांका टांकाला माहीत होते की देवच होना ना त्या जमातीच्या मित्रपक्षी त्याचे बानली होते - त्याने खातो डोप घेऊन एकेका मुलाला आपल्या पायांत उचलून

घेतले आणि त्यांच्या खेडेगांवालागतच्या टेंकडीवर आणून सोडले. अशा दोन खेपा त्याने केल्या. मध्य रात्र होईपर्यंत मुले घरी पोचली, त्यांच्या आईने गरमागरम जेवण तयार ठेवलेले होते आणि त्यांचा हा चित्तथरारक अनुभवही मोठा बहारदार होता. दुसऱ्या दिवशी सूर्याला तो रांगाथचा होताच. त्या रात्री त्यांना थकव्याने शांत झोप लागली. तो नवा खडक लांब भित्तिजाबर दिसत होता तो पाह्यायला गांवकरी गेले आणि त्यांनी भक्तिभावाने त्या खडकाला बंदन केले.

ही गोष्ट स्थानिक रेड इंजिनन लोकांची आहे. युरोपांतून गौरे लोक जाऊन तिथे बसावती करण्या-पुर्वीच्या काळाली आहे. त्या पक्षांक्षण खडकाला गौरे लोक सैन्याचा खडक कां. म्हणतात ते तिथल्या या जुन्या इतिहासांना समजले नाही. म्हणून त्यांना माहित की सैन्या गोच्या पक्षीयांचा मित्र आहे. ते मात्र त्याला अस्वलाचा खडक म्हणतात.

त्या बरधनात त्या रात्री चांदणीभोजन मिळाले नाही, त्याची आठवण बद्धा गांवकऱ्यांनी कृतज्ञतेने ठेवली असावी. (एम्. डी.)

गुरुची जबाबदारी

ब्रह्मदेव काशी येथे राज्य करीत असताना चौथी सत्त्वांनी तक्षशिला नगरीत एका प्रसिद्ध शिल्प-काराच्या रुपांत जन्म घेतला. त्यांच्याकडे शिल्प-विद्या शिकवण्यासाठी देशाच्या कात्याकोपन्यांतून अनेक राजकुमार येत असत.

तक्षशिला नगरातील शिष्याचार्यांचे यश ऐकून काशीच्या राजाने आपल्या मुलाला त्यांच्याकडे शिक्षण घेण्यासाठी पाठविण्याचे ठरविले. परंतु तोळा वर्षांच्या तरुण राजकुमाराला एकट्याला पुढच्या जांब तक्षशिला येथे पाठविणे संज्याला व दरबारी लोकांना काही आवडले नाही.

तज्ज्ञ विचार घेऊन सर्वांनी म्हणले - "महाराज, शिल्पविद्या शिकविणारे कित्येक लोक आपल्या राज्यांत रुद्धा आहेत, तेव्हा राजकुमाराला तक्षशिला येथेच पाठविण्याची गरजच काय?"

राजाने कोणाचेही ऐकले नाही. आपल्या मुलाला राज्यधानीत शिक्षकता आत्मपरात करणे कठीण जाईल, असा विचार करून राजाने आपल्या मुलाच्या हातांत एक खडाबांधा जोड व एक ताडपत्री छत्री दिली व म्हणाला - "तू तक्षशिला

येथे जाऊन येथील शिष्याचार्यांकडे शिक्षण घे, शिक्षण संपताच परत ये. त्यांना गुरुदक्षिणेशाठी सज्जता एक हजार चांदीची नाणी आपल्याबरोबर घेऊन जा."

राजकुमार आरम्य बदलाची घेऊन लेथून निघाला. एक चांदीच्या नाण्यांच्या भरलेल्या गाठीड्याच्या राजकनने धरून जाऊन वाटेत ठिकठिकाणी विघ्नानीकरिता ठोकले तो तक्षशिलेत येऊन पोहोचला.

राजकुमाराने गुरूचे दर्शन घेऊन आपल्या वेण्याचे कायदा सादरितले व एक हजार चांदीच्या नाण्यांनी घेतली त्याने गुरूच्या हाताने गोमधून विद्याभ्यासाने आरंभ केला. राजकुमाराला विद्याभ्यास चांगल्या पद्धतीने सुरू झाला. त्याच्या प्रस्न बुद्धीने गुरूसुद्धा प्रसन्न झाले.

थोडे दिवस वाटले. गुरू शिष्या शिष्य राज गांवच्या बाहेर गंगेतल्या नदीत अंधोळ करून परत येत. एक दिवस ते दोघे भेटून करीत होते, त्या वेळी एक म्हतारी नेथे आली. हातारीने नीळ स्वच्छ घुऊन तिने नदीच्या कांडावर एका

फडक्यावर घातले. राजकुमार तीळ पाहून झटपट आपली आंघोळ उरकून तेथे गेला व म्हतारीची नजर चुकवून त्याने एक मूठभर तीळ झेनले व नोंडझा टाकले. ते म्हतारीने पाहिले, परंतु ती गप्प बसली.

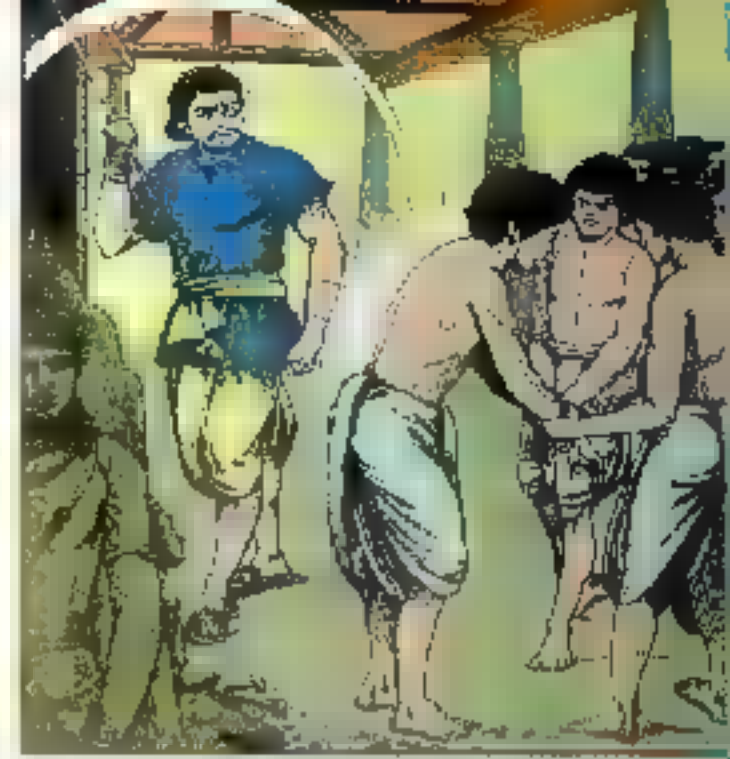
दुसऱ्या दिवशी पण राजकुमाराने तसेच केले, म्हतारीने पाहून न पाहिलेसे केले. तिसऱ्या दिवशी पण राजकुमाराने मूठभर तीळ खांदे. त्याने चोरून तीळ खाल्लेले पाहून म्हतारीला राजकुमाराचा खूप राग आला.

जेव्हा शिष्याचार्य न्यान करून कांडावर येऊन यामने तेथला म्हतारीने गुरूकडे तक्रार केली - "गुरुवर्य, तीन दिवस आपला शिष्य तीळ चोरून खात आहे. तीळ नाहीसे झाल्याबद्दल मला दुःख होत नाही, परंतु त्या नलग्नाची चांगी कलपाची संवेध पाहून मला दुःख येते. ही गोष्ट आपल्या काळिमा पांखागारी कृपा करून त्याला तुम्ही अशी शिक्षा, की गुरूला तो चोरी करणार नाही."

घरी येताच गुरूंनी चाकीच्या शिष्यांस राजकुमाराचे हात घेई संघषयास सांगितले व राजकुमाराच्या पाठीवर काठीने तीन वेळा ठारने आणि म्हणाले - "तू जे चाईट काग केजेर त्याबद्दल ही शिक्षा तुला मिळाली आहे. पुढां असे काय करू नकोस."

राजकुमाराने गुरूचा खूप राग आला. तो फक्त काशी राज्यातून राजकुमार होता. येथे सर्वांच्या प्रमाणे तो सर्वसाधारण माणूस होत. त्याला शिक्षा सज्ज्याचे काम गुरूचेच होते.

राजकुमार क्रोधाने लान झाला. त्याने राजाच्या पुढ्या विचार न करतः राज्य घेतली - "मी राजा झाल्यावर दुष्टता काहीतरी करणाने काशी

राज्यात दोलानून त्याचा प्राण घईन." काही दिवसांनी राजकुमाराने शिक्षण पूर्ण झाले. काशीला परत निघताना त्याने आपल्या गुरूला नमस्कार करून त्यांचा आशीर्वाद घेतला.

न्यातनर राजकुमार आपल्या गुरूंना म्हणाला - "गुरुवर्य, मी राजा झाल्यानंतर आपण काशी राज्यात नवी आले पाहिजे. त्या वेळेपर मी आपला चांगल्या तऱ्हेने आदर सत्कार करायला म्हणतो."

आपल्या शिष्याचे आवांजन ऐकून गुरुवर्याला खूप आनंद झाला. त्यांनी संघषाचे अध्यायन दिले.

काही रज्यात पोहोचताना थोड्या दिवसांनी त्या राज्याभिषेक झाला. पण दिवशी गुरूंनी आठवण झाली. त्याने तबडतोच पोहोचला बोलावून आला केली - "तू तक्षशिला येथे जाऊन येथील शिष्याचार्यांचे दर्शन घे आणि त्यांना माझे हे निमंत्रण-धन दे."

शिष्याचार्य निरंघ मिळनांच काशीला गेले नाहीत. त्यांनी विचार केला की, राजा गादीवर

नसण्याच्या आनंदाने असणार त्याला राज्य-कारभाराचा अनुभव आल्यानंतर त्याला भेटायला जाणेच चांगले.

अशा विचार करून शिल्पचार्य कांही दिवसांनी काशी राजाला भेटायला काशी राज्यात आले व राजमहालात रहाणाऱ्या आपल्या शिष्याला भेटायला गेले. राजाचा गुरू म्हणून दरबारी लोकांनी त्यांची बडबडाने चांगल्या तऱ्हेने ठेवली आणि त्यांना आदरपूर्वक एका उंच आरनाथ बरगडार सांगितले.

गुरूला पाहताच राजाला त्यांचे पूर्वीचे वागणे आठवले व राग जास्तच वाढला. त्याने गुरूकडे झोधाने दृष्टिक्षेप केला व विचारले - "मूढभर तिकडे खाणाऱ्या मला शिक्षा देणाऱ्याला असताना आलेला असलांना सोडून देता येईल काय?"

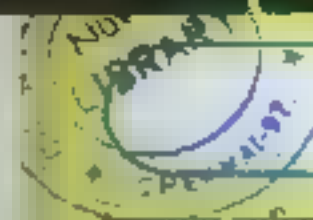
राजाने विचार केला की, राजदरबारी लोकांना सर्व सांगून शिल्पचार्याच्या मनात मरणाचे भय निर्माण करून त्यांना वेळ साधून मारणेच जास्त सोयीस्कर होईल. परंतु राजाला वाटले तसे शिल्पचार्य बांधले नाहीत, उलट ते सौम्य शब्दात राजाला म्हणाले - "हे राजा, जेव्हा तू माझ्याजवळ शिष्य म्हणून होतास, तेव्हा तुझी जबाबदारी माझ्यावर होती व तू त्याचीप्रमाणे काम केले

नाहीस. शिष्याला वाईट मार्गांपासून परावृत्त करून चांगल्या मार्गां जावणे हे गुरूचे कर्तव्य आहे. परंतु त्यावेळेस मी तुला शिक्षा न करता नरोच सोडून दिले असले, तर आज तू कारागृहात राहात असतो. काही राज्यांतला चार तुट्टे झाले असताना, बुद्धिमान लोक जेव्हा कांही अपराध करतात तेव्हा त्यांना शिक्षा देणाऱ्यावर नाराज होऊन चालत नाही. तर त्यांच्याबद्दल जास्त प्रेम व आपुनकी काढायला पाहिजे."

त्यामुळे राजदरबारांसमोर खरी गोष्ट कळेल आली, त्याच्या अयमन झाला, राजा सिंहासनावरून उतरून आला व त्याने खाली गांफून गुरूचे पाय धरले आणि म्हणाला - "गुरूवर्य, माझे मन परत एकदा वाईट मार्गाने जगले होते, परंतु परत आपण मला चांगल्या मार्ग दाखविल्यात, मी आपला कायम शिष्य नाहीन."

राजाने झालेला हा बदल पाहून सर्व लोकांनी लोकांना व त्यांच्या बरोबर शिल्पधार्यांना स्वयं आनंद झाला.

त्यानंतर राजाच्या सांगण्यावरून शिष्या जेव्हाही आपले निवासस्थान बदलून भाषले आणि राजाच्या दरबारी आचार्याच्या पदवीने राजाला चांगले मार्गदर्शन देत राहिले.

एकदा चूक झाली खरी!

प्रतापराय जमीनदाराने, सूर्यभूषणी नांवाच्या दुसऱ्या एका जमीनदाराच्या मुलीशी, अनेकतक्ष्मीशी, विवाह केला. सूर्यभूषणीच्याकडे प्रतापरायच्यापेक्षा पन्नास वर्षे जास्त होती. म्हणून लग्न झाल्या दिवसापासून अनेकतक्ष्मीला त्या गोष्टीचे वाईट वाटत होते. आपल्या पित्याच्या मानाने एका लहानशा जमीनदाराशी आपले लग्न झाले म्हणून ती कायम असमाधानी होती. त्यावरून नेहमी ती पतीला टोमणे मारीत असे किंवा कांहीनरी जलदस्फुट बोलून त्याचा पाणउतारा करीत असे. घरांतले सारे नोकरीदार तिला भांडखोर, कर्कश, जमीनदारीबाई असं म्हणून निच्यामाणे तिची टिंगल करित असत. प्रतापराय काळ्यांत पारसे लक्ष धावीत नव्हता. बापकीचे कटु शब्द या कानात ऐकून त्या कानात सेव्हून देत होता.

पन्नास वर्षे जसा त्यांच्या संसार चालला होता, एकदा ती दोघेजण भोडागाडीला बसून सकाळीच बाहेर फिरायला डोंगराच्या बाजूला गेली. तिथली पाळझाडे, फुले, वृक्षराजी व कुठारांत बसणारी गुरे, पाहून त्यांना खूप आनंद झाला. लक्ष्यांच्या कळ्यांना एक मेंढी होती. ती पाहून अनेकजणही आसाहाने म्हणाली, "हे पाहा, काळ्या लंगला आता पन्नास वर्षे झाली. या शुभप्रसंगी आपण ती मेंढी कापून तिचे मांस शिजवून, आपल्या सर्व कर्मचाऱ्यांना एक मोठी भेजवानी देऊ या."

प्रतापरायने अनिच्छेने नकारार्थी मान हलवली, व पुढे त्याने म्हटले, "पन्नास वर्षांपूर्वी जी चूक झाली, त्याची शिक्षा त्या गरीब बिचाऱ्या मेंढीला कशापायी आयची?"

- रमेश पटेल

एका उत्सवाची दंतकथा

तमिळनाडूमधील काराईकल ही एके काळी फ्रेंच वसाहत होती. तिथे दरवर्षी चार दिवसांचा महोत्सव भरतो.

काराईकल अम्भेपार उर्फ पुनितावती हिला आदरांजली म्हणून उत्सव असतो.

पुनितावती ही तिघल्या एका धनाढ्य व्यापाऱ्याची, परमदेवाची पत्नी होती. ती शिवाची परमभक्ती करीत असे.

एकदा परमदेवाने एका दुर्मिळ प्रतीचे दोन आंचे घरी आणले. त्याच दिवशी, त्यांच्या घरी एक याचक आला.

जेव्हा तोही शिवभक्त आहे असे त्यांना कळले, तेव्हा व्यापाऱ्याला व पत्नीला फार आनंद वाटला. पुनितावतीने सांबार-भालाखंडोबर लों दुर्मिळ आंबाही त्याच्या पानांत बांदला. त्या दिवशी तमिळ 'आनि' महिन्यांतली पौर्णिमा होती. तमिळनाडूमधल्या त्रेसष्ट नायन्मार संतांमध्ये ही काराईकल अम्भेप्यार ही एकच स्त्री-संत आहे.

'आनि' पौर्णिमेच्या दिवशी काराईकलचे रहिवासी रस्त्यावर आंचे पसरतात. ती फळे परमेश्वरार्पण पोंचतील अशी त्यांची श्रद्धा असते. हा मांगानी उत्सव यंदा वीस जूनपासून साजरा केला गेला.

विष्णुपुराण

बुद्धांच्या निरोप कळताच कपिल-वस्तु नगरातील मर्बांनी त्यांचे स्वागत करण्या-करीता सर्व नगर पुलांनी सुशोभित केले. सर्व लोकांच्यात आनंदोत्साह निर्माण झाला होता. कारण, सर्व ज्योतिष्य वनसेले भगवान बुद्ध आपल्या नगरातील रहापारे होते. राज्याचा राजा सिद्धार्थ होते, परंतु ते शिवाचे श्रद्धावर्ती बनले. अभिमान बाहून सर्व नगरवासियांनी रस्त्यावर पुलांच्या पावघड्या टाचल्या.

आपल्या मुलाला केव्हा एकदा आपल्या वाहुपाशांत घेऊन कवटाळतो आहे असे राजा शुद्धोदनाला वाटत होते.

नगरांत बुद्धांचे आगमन झाले. अधोन्मिळीत नेत्र, गंभीर मुखमुद्रा, असलेले व कष्टामूर्ती बनलेले

व त्यांच्या पाठीमागून हजारो लोक 'बुद्ध शरणं गच्छामि', 'धर्म शरणं गच्छामि', 'संघ शरणं गच्छामि', असा जथजथकार करीत येत होते.

तिथे राजमहालांत यशोधरा, राहुल व गृध्रराज शुद्धोदन राजवाड्याच्या पायाच्या उतरून मुलाची येण्याची प्रतीक्षा करीत होते. सारथी जेन्ना ओंगणात पुढे जाऊन उभा होता, त्याच्या डोक्यातून आमंदाथू गळत होते. तो आपल्या भालकाची उत्कंठेने वाट पाहत होता.

झातांत भिक्षापात्र घेऊन बुद्ध राजमहालासमोर आले. राहुलने घावत जाऊन आपल्या बडिलांचे पाय घाले व नमस्कार केला. अनेक वर्षांनंतर दर्शन देणाऱ्या आपल्या पतीच्या प्रसन्न चेहऱ्याकडे यशोधरा एकटक नजरेने पहात राहिली. त्यांना तिने साष्टांग नमस्कार घातला व त्यांच्या पायाला

स्पर्श करीत आपल्या डोक्यांतील अक्षूनी त्यांचे पाय घुलते.

बुद्धाच्या आसिंमनाकरीता पुढे आलेले महाराज शुद्धोदनाचे हात, त्याचे ते पांढ्याजक व हातांत भिक्षापात्र पाहून लुळे पडले. ते भिक्षुज झाले. बुद्ध महाराजांचे काळीज भिक्षु रूपांत आलेला आपल्या मुलाला पाहून लडफडू लागले. त्यांच्या डोक्यांतून अखंड अधूषारा वाहू लागल्या.

"वाळा, सिद्धार्थी गीतगा! हे काय झाले? तू हे काय करून बसलास!" असे म्हणत ते कळकळून खडू लागले आणि चेशुद्ध झाले.

बुद्धांनी आपल्या वडिलांचे डोके आपल्या मांडीवर घेतले व त्यांना आपल्या शुभ्र वखाने ते बारा घालू लागले. आपल्या मुलाचा स्पर्श होताच राजा शुद्धोदनाला शुद्धीचा अर्थ प्राप्त झाला. "बौद्ध रूपाने सिद्धार्थ म्हणूनच परत आलो आहे." हे

एकताच शुद्धोदनांच्या कानांना अमृतवाणी ऐकल्यासारखे वाटले. त्यांच्या अर्धवट उघडलेल्या डोक्यांतून एक किरण प्रकाशाने झाल्यासारखे वाटत होते. बुद्धांच्या तोंडावर एक प्रकारचे तेजोवलय चमकत होते. त्या वलयच्या अनिर्वचनी प्रभावाने शुद्धोदनाला उत्तेजित केले. अशांततेतून शांतिकडे, अंधकारातून प्रकाशकडे, व भ्रमापासून सत्ताकडे त्यांना खेचले गेले. "बुद्धां शरणं गच्छामि" हेच वचन त्यांच्या मनमटलावर कांढ्या पट्टू लागले. तोंडूनही ते शब्द बाहेर पडू लागले. राहिल बुद्धा गेय म्हणत होता. सर्व लोकांच्या तोंडूनही तेच वाहेर पडत होते. यशोधरा आपले डोळे मिटून दगडीवर हात ठेऊन ध्यानस्थ मुद्रेत घुटपुटता म्हणत "बुद्धं शरणं गच्छामि" चा वच करीत होती.

त्या स्थितीत बुद्धाने राहिलच्या डोक्यावर भिरवीत म्हटले, "मी गुला आर्ज्यांवंद केले की; तू बुद्ध बुद्ध वून धर्माचे व संघाचे अनुकरण करीत मानवाला सार्थकता मिळवून देशी. महिला आहे का? बुद्ध याचे तात्पर्य काय आहे? गुड्या धारणेने केवळ मीच बुद्ध नाही. उत्तम धर्माचरण व अहिंसा पाळणारे सर्व बुद्ध होताना बुद्धत्व हीच मानवता आहे. बुद्धत्व प्राप्त करणारा मनुष्यच बुद्ध होऊ शकतो. असा मनुष्य जन्म धारण करणारा बुद्धच ह्या जगांना नार्ताक्रमण करतो. बुद्धांच्या द्वाय उपदेशीत धर्मच मनुष्याच्या जीवनाला खरेपण मिळवून देते. हा धर्मच खरा मानवाना अनुकूल आहे."

यशोधरा आपले डोळे उघडीत बुद्धांकडे निश्चल दृष्टी टाकत म्हणाली - "स्वामी! मी

स्वतःला आपल्या ह्यानांत भिक्षारूपाने अर्पित करीत आहे. आजपर्यंत मी एक गृहिणी म्हणून राहिले. परंतु आत्तापासून मी एक मानवाच्या सेवाधर्माकरिता म्हणून एक संन्यासिनी बनत आहे. आपल्या पावलांवर पाऊल ठेऊन हे जीवन घालवणे हाच माझा आता धर्म आहे. ह्याकरिता आपण नारीजातीला समाजांत एक बौद्ध संघ काढून द्या." असे म्हणत यशोधराने बुद्धांच्या पायांना चांकून नमस्कार केला.

अशा तऱ्हेने यशोधरा बौद्ध धर्माचा स्वीकार करणारी पहिला महिला झाली.

बुद्धांना भगवान रूपांत, अखंड अथू वहात असलेल्या चेन्नाला गौतम बुद्धांनी पाहिले. त्याला आपल्या बाहुपाशांत घेण्याकरीता ते पुढे झाले. तेवढ्यांत खाली जाऊन घेणाने नमस्कार केला. तेव्हा त्याला उठवीत बुद्ध म्हणाले - "चेन्ना, कोणीही मनुष्य कितीही महान व गोठा बनला, तरी लहानांनी मोठ्यांचाचा आदर केला पाहिजे. त्यांची पूजा केली पाहिजे. ह्या क्षणी तू मला पूज्य आहेस. ह्या कपिलवस्तू नगरातून ह्या विशाल जगांत मला प्रवेश करून देणारा पुण्यात्मा तूच तर आहेस. मी ज्या सत्याचा व धर्माचा बोध व ज्ञान प्राप्त केले. त्या आधाराला धरून कोणीही मला देय समजला व माझी केती तर ते मला आवडणार नाही. कोणत्याही व्यक्तीची आराधना अनुचित आहे. भगवान मानणे बुद्धां तसेच आहे. खरी एकच गोष्ट आहे. मानव धर्माचे आचरण करणे!"

बुद्ध भगवानाचे वचन ऐकून गदगदलेल्या स्वराने येथून म्हणाला, "बुद्धदेवा! तसे मानण्याने आम्हाला एक प्रकारचा आनंदच प्राप्त होतो. ह्या भावनेचे एक कारण धर्माचरण किंवा संघ सेवेच्याकरीता आमच्या हृदयांत अत्यंत भक्तिभाव उदभवत होता आहेत. आम्ही एक शक्तिशाली संघ जोडत आहोत. तेव्हा कृपया आपण आपल्याला भगवान मानून आम्हाला आमच्या आराधनेच्या भावना व आपल्याला तसे म्हणण्याच्या इच्छेला आडकाठी घालू नका."

तेव्हापासून बुद्धांना बुद्धदेव व भगवान बुद्ध अशा नांवाने संबोधले जाऊ लागले. असा उत्तम मनुष्यच देव आहे.

शाक्यवंशातील काही भोजके लोक सोडले तर बाकीच्या सर्वांनी बौद्ध धर्माचा स्वीकार केला. व त्याचबरोबर बुद्धांच्या आदेशाचा उपदेशाचा

प्रसार केला, ते सर्व भिक्षू बनले. त्यांनी सर्वांनी आपापली संपत्ती संधाज आर्पित केली. व ते नियधर्म त्वेच्छने करायला तयार झाले.

देवदत्ताला सुरधार्मिपासूनच बुद्धांच्याबद्दल द्वेषभाव होता. म्हणून त्याने ठपेने त्रेरित लोऊन बीड धर्माला विरोध केला व बुद्धांच्या विरुद्ध आपले एक संगठन निर्माण केले.

बुद्ध कपिलवस्तू नगरातून जायला निघाले. त्यांच्या बरोबर अनेक अनुयायी, शिष्य यशोधरा व सहलही होते. बुद्ध वाटेने जाताना सुजाताच्या घरी भिक्षू बनून गेले. बुद्धाने सुजाताच्या मुलाला आशीर्वाद दिला. आणि सहलला म्हणजे - "सकुल, सुजाताच्या मुलाला तुझा भाऊ मान. तुम्ही दोघांनी मित्र बनून भावांच्या प्रेमाने जाली, वर्णभेद यांना तोडून विश्व मानवतेचे कुटुंब एक आहे, ही भावना जगाला पटवून द्या."

सुजाता बुद्धांची शिष्या बनून यशोधरानेच याला लागली. बुद्धाने त्यांना उपदेश केला, की गृहिणींचा धर्म प्रसंगाने चालवणे, वाचकांनी बौद्ध धर्माचे अवलंबन करून आपल्या मुलाचाळाना उत्तम मानव बनवण्याच्या माना म्हणून महिला पाहिजे. हाच संदेश सर्व मनुष्य जातीने पसळून त्यांनी धर्म संचालन करावे."

बुद्धाने आपल्या अनुयायी व शिष्यांना धार्मिकतेचे संचालन करण्याच्या हेतूने सर्वत्र पाठविले. व नंतर यशोधरा व सहलला सनजाले की, त्यांनी परत कापिलवस्तूला आऊन बुद्ध शुद्धोदनाची दख भाग करावी व शाक्यवंशाला धर्माने जतनयारा सांगाने.

त्यांना बुद्ध एकत्रच पालंक्रमण करत जाणवे, व संचालन जाऊ नये. त्या भयान जंगल अत्याचार करणारा एक अंगुलीमाल दखेलेखोर रहात होता. त्याने माणसांची कत्तल त्याच्या बोटांची भाळ करून गळ्यांत बांधलेली होती. नी चोट भगा मारण्याची होती. की जी त्याला घाबरून त्याच्या आर्षान होत होनी, आणि आपले प्राण वांचविल्याकरीता त्याच्या हानून मारले जात होते."

अंगुलीमालला असे वाटे की, अगा प्रकारे अभय प्रभावशाली वनण्याने लोक आपले गांव ऐकताच यथर कापतील.

असण्याच्या मध्यभागी गेल्यावर त्याला काही गुराखी भेटले. त्या स्त्याने जाणाऱ्या बुद्धांना पाहून त्यांनी विचारले - "स्वामी, त्या बाजूला काही आहेत का? चाळीस पचास माणसे एकत्र

असल्याशिवाय निकडे जाण्याचे धाडस कुणी करित नाही. निकडे एक भयंकर दाडू राहतो. एकटा कोणी त्याच्या हातांत सापडला, तर तो त्याला ठार मारल्याशिवाय रहात नाही."

बुद्ध त्यांच्या म्हणण्याची पर्वा न करता त्या अरण्यामार्गेने जाऊ लागले.

समोरून एकट्याच येणाऱ्या बुद्धांना अंगुलीमालने लांबूनच पाहिले. ते आपल्या भगव्या वस्त्रांत काहीतरी तपवीत होते. अंगुलीमाल आपल्या हातांतरी रक्ताने धवधवलेली चकचकीत धार असलेली कुन्हाड हवेत उगारीत जोरात ओरडून म्हणाला, "तू काहीतरी तपवलेले आहेस, ते ताबडतोब हातांत दे."

बुद्धाने मंदहाराय करित आल्यावर कफर्गित तपवलेले भिक्षापात्र बाहेर काढले व अंगुलीमालच्या हातात दिले.

अंगुलीमाल ने उलटसुलट करून म्हणाला, "उफ! हे तर भिक्षापात्र आहे. तू भिक्षुक कां असेनास. पण माझ्या शोधत आलेला दिसतोस माझ्यासमोर हंसत रीजगे भिक्षापात्र धावची तुझी ही हिम्मत? तुला भीती वाटत नाही? माहीत आहे कां मी कोण आहे?"

"तू मनुष्य आहेस. मी सुद्धा एक मनुष्य आहे. असे असतांना आपण एकमेकांना भ्यावचे कायला?" बुद्ध म्हणाले.

"तू मला घाबरून आपला भंगटा देऊन आपले प्राण वाचव. नाहीतर मी तुला मारून टाकेल. त्यानंतर तुझा अंगण माझ्या माळेत अडवेल."

"तू मला मारून टाकणार, मर एवढेच ना? मृत्यू हा केव्हांना केव्हांतरी येणाराच आहे. मारून टाक मर. मी आनंदाने मरण्यास तयार आहे. आज मू मला मारून टाकणार आहेस. उद्यां तू

मरणार अहिंस, पण कायरे, उद्यां मराय ज्या वेळेस तू हंसत मरणाचे स्वागत करशील का? मी कोणत्याही प्राण्याची हिंसा केनी नाही. त्या संतोषाचेच मी तुझ्या कुन्हाडीसमोर आपली मान बांधवतो, पण जेव्हा तुझे मरण तुझ्या समोर येईल, तेव्हा तू हंसतमुखाने त्याला सामोरा जाशील का?" बुद्धानी विचारले.

हे ऐकताच अंगुलीमालचे डोके चक्रावल्या-सारखे झाले, तो कोणत्यातरी गहन विचाराने बुडून गेला, त्याला स्वतः केलेल्या भयंकर कृत्यांची आठवण झाली, तो भीतीने श्रवण कापू लागला, त्याच्या पायांना कोणतेही प्रायश्चित्त नसतं, गोठी पागे करणारा मी, मला क्षमा करणारा, कोण आहे? रौ दयाळू व्यक्ती कोण आहे? या विचारात असताना बुद्ध त्याच्या मनासमोर साकार झाले, त्यांची गहनता, पुण्याई त्याने पूर्वी केवळ वेळा ऐकले होते.

असेही ऐकले होते की, त्याच्या दृष्टीला बाघ, हरीण, राय व मेंढी हे सर्व एकराखे दिसतात, ते करुणाकर आहेत, उद्धारकसुद्धा बुद्धच आहे. असे विचार त्याच्या मनात येताने राग पातळ

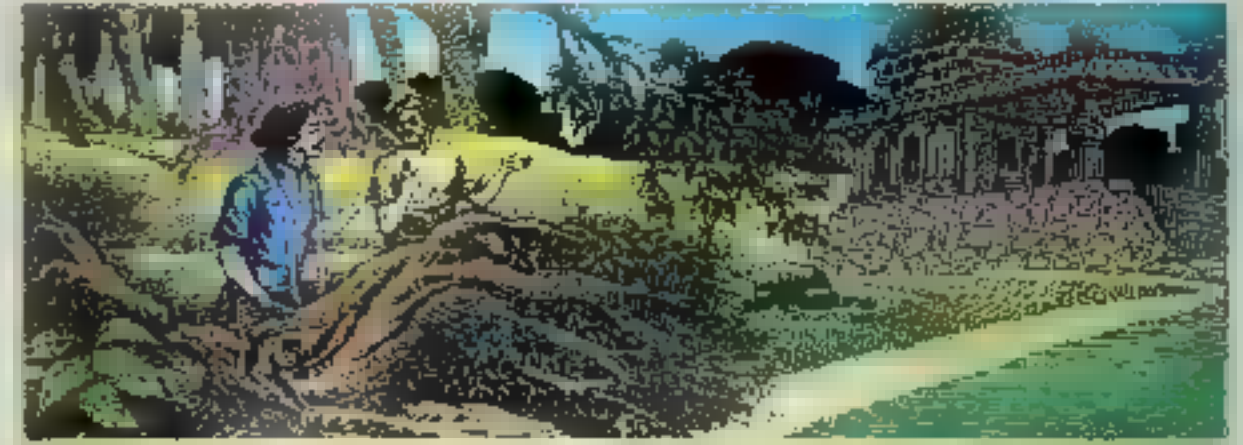
होते, आणि तो आंतः आवाज मोठ होत नेता. "बुद्ध शरण गच्छामि."

"अंगुलीमाल! तो बुद्ध तर मीच आहे, तुझ्या करिताच मी येथे आलो आहे. तुझ्या हातांत भिक्षापात्र दिले आहे, नू तुझे भूतकळचे आयुष्य सर्व विसरून जा. आणि एका बुद्ध भिक्षूच्या रूपाने माझा शिष्य बनून रहा."

"बुद्ध भगवान!" असे म्हणत अंगुलीमालने बुद्धाच्या पायावर लोटगण घातले, व त्यांना निवेदन केले, "भगवान, फक्त मला माझाच उद्धार म्हात्वा वाटत असे नाही. मला इतर अनुचरसुद्धा आपले शिष्य आहेत." असे म्हणत अंगुलीमालने आपल्या सर्व साथीदारांना हांका मारली.

इतक्यात अंगुलीमाल व त्याचे सर्व साथीदार बुद्धाचे शिष्य झाले.

बुद्धाचा उपदेश ऐकून अनेक दुष्ट व अन्यायाची लोक मार्गाने व्रत जीवण आठवून वसुधातप करीत बुद्धाचे शिष्य बनले, भिक्षा बनले. त्यांनी तंत्राची सेवा करित आपल्याला समर्पित करून आपले शेष जीवन पुन्हा पुनीत केले व चांगले केले.

शापच झाले वरदान

एका गांवामध्ये रामनारायण नांवाचा एक गरिब शेतकरी रहत होता, दुसऱ्यांची शेतजमीन भाड्याने वा करातने घेऊन तो शेती करत असे, आणि त्यावरच आपल्या कुटुंबाचे पालन पोषण करीत होता, त्याच्या गळ्यात दोन अक्षत शक्य होत्या एका देशातून पत्ण्याची आणि दुसरी सुधात जेवण जेवण्याची, परंतु त्याच्यासारख्या गरीब शेतकऱ्याच्या दृष्टीने हा फारच महानड्या गोष्टी होती.

एकदा त्याने विचार केला की कधीत कधी राजधानीच्या शहरात सा जरा झेपारात वसंतोत्सव तरी पहावा, हा विचार मनात येताच तो आपला मित्र केशव हाच्या बरोबर राजधानीकडे निघाला. दिवसभर त्रास करून रात्री अंधार पडता पडता ते एका जंगलात पोचले, रात्री विश्रंतीसाठी त्यांना तेथे एक देऊळ दिसले, रामनारायणने विचार केला की भयंकर जंगलात देवळापेक्षा सुचकित असे दुसरे कुठले ठिकाण असणार? म्हणूनच उत्साहाने त्याने आपल्या मित्राला

तांगितले की आजची रात्र येथेच झोपलेले बरे, ह्या देवळातील देवताच आपले रक्षण करेल.

परंतु केशव ह्या गोष्टीस विरोध करीत म्हणाला, "हे तर चण्डाणुखी नांवाच्या देवीचे देऊळ आहे, ही देवी रागीट त्यागावाची आहे, दिवसभर बाहेर संचार करून ती रात्री मंदिरात येते, त्यावेळेस जर तिला कुणी देवळात दिसतं तर त्याला ती शाप देते."

"देवी जर माझ्यावर रणावली तर रागावू दे वण मी आता घेऊन एक पाऊलही पुढे येणार नाही" असे म्हणतच रामनारायण देवळात शिरला केशव पुढे निघून गेला.

रामनारायण देवळात जाऊन ओडवा झाला, दुसऱ्याच क्षणी त्याचा डोळा लागला आणि तो गाढ झोपी गेला, मध्यरात्रीच्या वेळी त्याला जाणवले की कोणीतरी त्याला चाबकाने फटके मारीत आहे, तो खडबडून उठून बसला, त्याने पाहिले की समोर झोळे तांबडे लाल करत देवी चढूक घेऊन उभी आहे, देवीने त्याला विचारले

“अरे तू आहंदा तरी कोण ? माझ्या परवानगी शिवाय गाड्या मंदिरात येऊन शोधण्याची तू हिम्मतच कशी केलेली?”

रामनारायणने देवीला तगव्यावर करून निवेदन केले, “माते, मी एक गरीब शेतकरी आहे. राजधानीकडे जाताना काटेला थकून गेलो, अंधारही पडला होता रात्री जंगलात वाट चुकल्याच्या भयामुळे गुढे जायची माझी हिम्मत झाली नाही. त्याच कारणांमुळे मी इथे आश्रय घेतला होतो. सकाळ होताच मी माझ्या वाटेने निघून जाईन.”

“तुला क्षमा केल्याची मोष्ट जर लोकांना समजली तर सर्व लोक झा देवळाची धर्मशाळाच करून टाकतील. मी तुला क्षमा करू शकत नाही तुला शापच द्यावा लागेल. तू शेतकरी आहेस म्हणूनच असा शाप देणे की ज्या झाडाला तू पाणी घालशील ते झाड मरेल.” अशी जपय्याणी उच्चारून देवी अंतर्धान पावली. “घर्षभ शैली

केल्याशिवाय कसे बरे जगायचे?” असा विचार करतच तो राजधानीकडे निघाला.

त्या वर्षी वसंतोत्सव मोठ्या थाटात साजरा झाला. देशाच्या कानाकोपऱ्यांतून आलेल्या सर्व शेतकऱ्यांनी राजाला आपापल्या अडचणी कथन केल्या. सर्वच शेतकऱ्यांना एक कठीण समस्या भेटून राहत होती. ती म्हणजे एक विचित्र प्रकारचे गवत उगवून साऱ्या पिकांचा नायनाट करत होतं. मुळ्यांपासून उपटूनही ते गवत वारंवार उगवत होते.

त्याच्या गाज करण नव्हते, ही गोष्ट ऐकल्याच रामनारायण राजाला फोन करून म्हणाला. “महाराज, मला जर संधी दिल्या तर एक वर्षभरात मी या विचित्र गवताचा तगमूळ नायनाट करीन.”

राजाने रामनारायणच्या संकल्पनांसाठी तयारता पासवून घेतली. राजाच्या खरेपणा शिवाय राजाने त्यासाठी आवश्यक ते सोय व इतर मदतीची सारी व्यवस्था केली. रामनारायणने त्या लोकांसह सगळ्या नांदोगडी भ्रमण केले आणि नवीन पिके पेरण्यापूर्वीच सगळ्या शेतांना स्वतःच्या हाताने पाणी घालून त्यामुळे शेतांत आधी असलेल्या सुडुपांच्या नवत्यांचा पूर्ण नायनाट झाला.

आशा प्रकारे रामनारायणच्या दोन्ही इच्छा पूर्ण झाल्या. एका वर्षाच्या आत त्याने देशभर भ्रमणी केली, आणि जागे जागी त्याचे उत्तमोत्तम सत्कार होऊन त्याला सुवात भोजनही मिळाले. राजानेही त्याला जंभर एकदा उर्वीत दर्शित दिली.

दुसऱ्या वर्षीही रामनारायण जेव्हा वसंत उत्सवात भाग घेण्यासाठी राजधानीकडे निघाला

होता तेव्हा चंडमुखी मंदिराजवळ पोचोपर्यंत अंधार पडला होता. म्हणून त्याने त्याच देवळांत विभ्रंती घेतली.

मध्यरात्र होताच देवी पुन्हा प्रकट झाली. रामनारायण देवीला वंदन करून म्हणाला, “हे देवीमाते, आपण दिलेल्या शापामुळेच माझ्या सर्व इच्छा पूर्ण झाल्या. शिवाय देशाच कल्याणही झालं.”

क्रोधित होऊन चण्डमुखी म्हणाली, “अरे गुरू, तू परत देण्यास आलास कां? तू जेथे जेथे गयी चालत जाशील, तिथे तिथे तुझ्या शरीरभर उंचीचा खडा तयार होईल” देऊन देवी गुप्त झाली.

रामनारायणने ओळखले की आता तो तिथून हलूच शकत नाही. सकाळ होईपर्यंत तो विचार देवळांत असून राहिला की,

शापाचा प्रजेच्या कल्याणासाठी कसा बरे फायदा करून घेता येईल? सकाळ होताच वाटेने जाणाऱ्या एका प्रवाशापार्श्वत त्याने राजास निरोप पाठवला आणि एक पालखी मागवून, त्यात बसून तो निघाला.

राजाचे दर्शन घेऊन त्याला त्याने आपल्या शापाचा सारा वृत्तांत ऐकवला. त्या शापापासून फायदा करून घेता येईल, अशी एक योजना ही राजाला सांगितली.

ती योजना अशी होती की राज्याभरात जेथे जेथे कालवे खोदयचे होते, त्या जागेवर रांगीळीच्या खुणा केल्या जाव्यात. रामनारायण त्याचरून पारी चालेल. तो जाऊनच त्याच्यामागे शरीरभर उंचीचा खडा वनून फातवा खोदता जाईल.

ही योजना अंमलात आणली गेली. रामनारायणला कालव्यांसाठी जेथे पारी चालण्याची आवश्यकता

नव्हली, तेव्हा तो पालखीतून प्रवास करी. तो जेथे कुठे थांबे, तेथे त्याला ताटातून सुवास राजस भोजन मिळत होतं.

अशा प्रकारे देवीने रामनारायणला जे शाप दिले, त्यामुळे देशाचे जास्तीत जास्त कल्याण झाले. परिभ्रमांशिवाय शोडक्या खर्चात, सान्या देशांत कालचे खोदले गेले, नवी जमीन सुपीक व शेती करण्यालायक बनली. रामनारायणलाही देशाटनाबरोबरच स्वादिष्ट जेवणाचा लाभ मिळत राहिला.

निराऱ्या कधीही वसंतोत्सवात भाग घेण्यासाठी जाताना रामनारायण संध्याकाळानंतर चंड-मुर्खीच्या देवळात पोचला. परत त्याने त्याच देवळात विभ्रांती घेतली. अर्ध्या रात्री देवीने परत त्याला दर्शन दिले.

तेव्हा रामनारायण हाथ जोडून म्हणाला, "देवीगाने, आपले शाप खरोखरच अद्भुत आहेत. आपण दिनेल्या शामामुळेच गाना परत एकदा देशभ्रमणाची संधी, व सुवास भोजन प्राप्त झाले. त्याशिवाय जनतेचे कल्याण केव्हाचे पुण्यही प्राप्त झाले. आपण शाप देण्याचे थांबवलेत, तर

दसरोज आपली साधरंगीत पूजा करणाऱ्याची मी व्यवस्था करीन."

ह्यावर जास्तीच रागावून देवीने परत शाप दिला, "अरे मूर्खा, तू आतापर्यंत होन वेळा माझे आदेश धुडकावून शापांचा अपमान केला आहेस. ह्या चेळेला तुझे देशभ्रमण आणि परोपकार करो फक्तान ते मी पाहतो. तुझ्या नजरेसमोर जी काही गोष्ट येईल, त्याची लगेच राख होईल. आयुष्यभर आपल्या शोडक्यांक परी बांधून आंधळ्याप्रमाणे आपले दिवस कसेचने तू तेवडील."

ह्यावर रामनारायणने तावडतोच पगडीची परी शोडक्यांक बांधली रात्रभर तो विचारांत गेला. सकाळ होताच तो चांचपल्ल देवळाबाहेर आला आणि त्याने परी काढून आपली नजर देवळावर टाकली. मग काय, दुसऱ्याच क्षणी देऊळ जळून राख झाले. न्याबरोबरच रामनारायणाचीही शापांनुन मूर्ती झाली.

त्यानंतर रामनारायणने त्या जागी एक धर्मशाळा बांधली, येणाऱ्या जालाऱ्या प्रवाशांना ती एक करतान ठरली.

आर्य

अज्ञान राजकुमार का रहस्य

वीरसिंह आपल्या पांढऱ्या

अपण घनंत त्याच्याकडे ओपावतो

इतक्या सद्गुरूंसहजी मू मुटणार नाहीस, वीरसिंह!

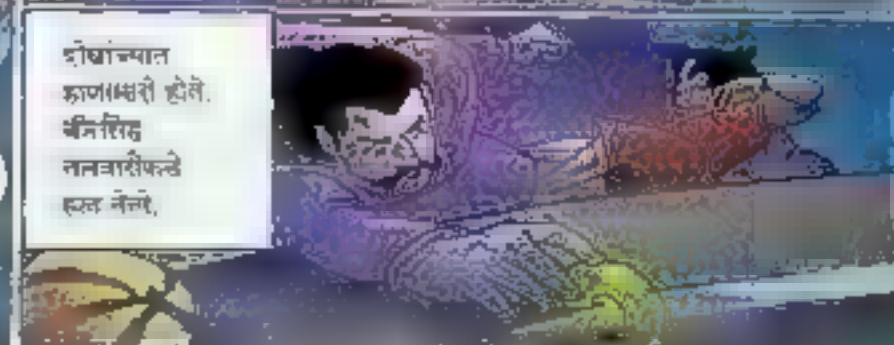
त्या शोण्यागाडी पुढे वसतो,

वीरसिंह मातंगार उतरण्यापुढीच धावत त्याच्यावर गुटून पडतो

तुम्ही ही दिसत!

शोण्यात झपाझरी होते. वीरसिंह नानवासीकडे हलत नव्हते.

डिसेंबर 2005

Rs. 12 /-

गान्धीवा

सर्वोत्तम कथा

प्रामाणिक माणूस

जमीनदाराने जेव्हा वीरला कोषागारासाठी पहास करायला सांगितले, तेव्हा जमीनदार मंतर आपल्या स्वतःच्या घरात जाऊन झोपला.

वीरने या संधीचा फायदा घ्यायचे ठरवले, य तो पहासान देता त्याच जागी झोपला. त्याने रात्रभर कांहीच झोपले नाही व म्हणून तो थकला.

सकाळी जेव्हा जमीनदाराने वीरला बागकाम करायला सांगितले, तेव्हा तो झोप करू शकला, कारण तो वमलेला नव्हता.

जमीनदार ॥ सर्व भीट पाहत होता

जमीनदाराने वसंतलाही कोषागारावर पहास करायला सांगितले, व आदल्या रात्रीप्रमाणे जमीनदार त्याच्या घरी जाऊन झोपला.

पण या संधीचा फायदा न घेता वसंत मात्र प्रामाणिकपणे पाहारा देत रात्रभर जागा राहिला. सकाळी जमीनदाराने त्याला बागकाम करायला सांगितले परंतु तो रात्रभर जागा राहिला होता, म्हणून खूप थकला होता. साहजिकच बागेत त्याला झोप लागली व तो बागकाम करू शकला नाही.

जमीनदाराने त्या दोघांची अशी परीक्षा घेतली व त्या परीक्षेत वसंत पास झाला म्हणून जमीनदाराने वसंतला कामावर ठेवले.

प्रवीण नामदेव थोरात,

२५/१९४३, जुनी एम्.एच्.वी. कॉलनी, गोसाई रोड,

बोरिवली (पश्चिम), मुंबई - ४०० ०९१.

कोणाला विचारवे?

सू. १ आणि २ वातपणाप्रसूनचे ३३ ३३. ३३ ३३ धर्मपुरीच्या 'ज्ञानानंद' विद्यालयातून शिकले. मोठा होऊन सूरज शिक्षक झाला. ३३ चांद त्याच शाळांतील एका व्यापाराकडे उद्यमदाया काम करू लागला.

३३ घनिष्ट मित्र ३३, ३३ एका विषयावर मात्र त्यांची भते संपूर्णतः वेगळी होती कोणत्याही विषयाबाबत चारघोषांगी चर्चा करूनच सूरज कांही निर्णयावर येत असे. जेव्हा इतरांनाही त्याचे म्हणणे स्वीकाराई वाटे, अथवा ते त्याचा विचार मानत असत, त्याच वेळी सूरजला समाधान मिळत असे.

परंतु चांद मात्र कोणत्याही विषयावर स्वतःच निर्णय घेऊनच कोणत्याही निर्णय घेत असे. त्याचा निर्णय जरी चुकीचा असला, तरी एकदा घेतलेल्या निर्णयाला धरून ३३ वागत असे. ना तो कधी इतरांवर विचारविनिमय करी, अथवा ना कोणाच्या टीकेला भीक घाली. त्याचा अगदी ठाम विश्वास होता. कीं दुसऱ्यांशी चर्चा

करून मामला जास्तच विलंब होतो व विनाकारण ३३ शंका उपस्थित होतात.

दोघेही पित्र आठवड्यांनुसार कमीत कमी एकादा भेटूनच असत. दर शनिवारी संध्याकाळी ते श्रीकृष्णाच्या देवळात जात असत. मंदिराच्या पायऱ्या ३३ उतरता त्या आठवड्यातील विशेष घडामोडींवर ते चर्चा करीत असत.

असेच एकदा ते देवदर्शनासाठी पायऱ्या चढत वर जातले तेव्हा, तेव्हा करून येणाऱ्या एका माणसाने त्यांना सांगितले, "मंदिराचे दाराचे वंद आहेत. पुजारी नाही आहे." असे म्हणून तो खाली निघून गेला.

"इतक्या दूरवर आपलं येणं व्यर्थच गेलं" सूरजने म्हटले.

"इतक्या लोट्याशा गोष्टीने एवढा वास्तोर कशाला?" चांदने म्हटले.

"आणखी कोणाला तरी विचारं," असे म्हणत सूरजने खाली उतरणाऱ्या दुसऱ्या एका माणसाने

थांबवले आणि विचारले, "मंदिराचे दरवाजे उघडे आहेत का?"

"मला माहीत नाही," असं म्हणून तो माणूस पुढे गेला. चांद पुढे चालता चालता म्हणाला, "जर इतक्या दूर आलोच आहोत, तर स्वतःच जाऊन पाहू या. उपाच येणाऱ्या जाणाऱ्याला विचारण्यांत तरी वाय फायदा?"

वर जाऊन पाहिलं तर मंदिराचे दरवाजे उघडेच होते. देवदर्शन घेऊन दोघे परत निघाले. चांदने म्हटले "बघ सूरज, मंदिराची दारं उघडीच होती, उगीच झोळे मिटून कोणाच्या तरी सांभमपार विश्वास ठेवू नये. आपल्या युद्धीच करावा, इतकंच नव्हे तर कुणाला काय विचारामे अथवा चिन्ता नये, याबाबत पूर्ण जागरूकता बाळगली पाहिजे. नाहीतर आपल्या पदरी निराशा येते, किंवा आपल्याला अपमान सोसावा लागतो."

एवढ्यांत मंदिराच्या पायऱ्यांवर बसलेल्या एका भिक्कूमने म्हटले 'साहेब, कांही घा.' सूरजने त्याच्या थाळीत एक चार आप्याचे नाणे टाकले. पाहून भिकारी कोलला, 'साहेब, पहिल्यांदा तर देत होतात. मात्र फक्त चार आणे का?"

"खरं आहे तुझं. त्या वेळी मी अविवाहित होतो, एकट्याच होतो, खर्चही कमी होता, म्हणून एक रुपया देऊ शकत होतो तत्तानंतर घरगुती जबाबदाऱ्या वाढल्या, मग आठ आणे देऊ लागलो. आता तर मुलं शिकत आहेत, उद्या ती मोठी होतील, त्यांची लग्ने करावी लागतील. म्हणूनच आताशा मी आणेच देतो. काय बरोबर आहे ना निर्णय?" सूरजने भिकाऱ्याला विचारले.

"म्हणजे तुम्ही असं म्हटलां की जी रक्कम मला मिळायला हवी, ती वाचवून तुम्ही तुमच्या मुला-बाळांची लग्ने करणार, असंच ना?" भिकाऱ्याने विचारले.

पेकून सूरज मिनिटभर आश्चर्याने थक झाला. "बघ सूरज, एखाद्या गोष्टीबद्दल अभिप्राय व्यक्त करायचा असेल तर तो योग्य, जाणकार व्यक्तीलाच विचारला पाहिजे. नाहीतर असे टीकायुक्त शेर पेकून घ्यावे लागतात," चांदने हसतच म्हटले.

चांदच्या अंगा दृष्टिकोनामुळे सूरज खूपच प्रभावित झाला आणि तेव्हापासून त्याने चांदचा सल्ला पामायला सुरुवात केली.

गोंडेदार टोपीवाला मांत्रिक

वनमाळी हा एक प्रताप नांवाचा एक तरुण त्याच्याकडे काम करत औषधे घोटणे, शाळापाऱ्याचा अर्क काढणे, इत्यादि कामांत दिवसभर व्यस्त असे.

गांवात नांवाचा एक वृद्ध रहत होता. गांवदेवीची उपासना करून त्याने कांही अद्भुत शक्ती मिळवल्या होत्या. वनमाळीच्या आवाक्याबाहेरच्या आजारांसाठी व उपाय करण्यांत तो तसेज होता. अर्थात याचा अर्थ नव्हे की दोघांमध्ये कांही स्पर्धा होती. दोघेही आपापल्या परीने लोकांची सेवा करीत

मांत्रिकाकडे काम करण्याची प्रतापची प्रवृत्ति इच्छा होती येगवेगळे मंत्रतंत्र करण्याची त्याची तीव्र इच्छा होती. मांत्रिकाकडे जाऊन त्याने आपली इच्छा प्रकट केली, तेव्हा त्याने सांगितले "हे पद्म, माझे मंत्रतंत्र वैद्यकशास्त्रावर आधारित आहेत. तेव्हा तुम्ही वैद्यकी शिकून झाल्यावरच मी तुला मंत्रतंत्र शिकवेन."

नंतर एका मांत्रिक आजारी पडला, तेव्हा तो वनमाळीकडे भेटायपास गेला. त्याच्या आजाराचे निदान करून वनमाळीने म्हटले, "आता तुम्ही खूप म्हासारे आता आहात. आता वास्तवीत विश्रंती घेतली पाहिजे. आजच्यापुरते तुम्हाला औषध देतां. पुन्हा तपासून मग औषध देईन."

"घरांतून बाहेर पडणं सुद्धा भला शस्त्राचं होतं. उयांचं औषध कुणाच्या तरी हाती घरी पाठवशील का?" मांत्रिकाने विचारले, वनमाळीने दुसऱ्या दिवशी प्रतापच्या हाती औषध पाठवले. त्याला समोर बघताच मांत्रिकाने म्हटले, "काल रात्री ग्रामदेवता प्रत्यक्ष माझ्या स्वप्नांत आली. तिने स्पष्ट सांगितले की आता माझ्या मृत्यूची वेळ जवळ आली आहे आणि कोणत्याच औषधाचा आता कांही उपयोग होणार नाही. माझी मंत्रविद्या माझ्याबरोबरच विनाश पावली, तर मला शांती मिळणार नाही."

प्रतापने लगेच म्हटले, 'मी थोडीफार शिकलो आहे. मला मंत्र शिकवात तर तुमच्या आगाऱ्याला शांती मिळेल.' प्रतापच्या स्वरांत आशेचे माव

मांत्रिकांनी त्याच्याकडे एकवार बारकाईने बघितले आणि मग काळूच्या टेबलावरील एक सुंदर झालरवाली गोंडेदार टोपी त्याला देत म्हटले, 'टोपी आपल्या डोक्यावर घाल. मृत्यूनं थोड्याच वेळात मी हा टोपीवर स्वार होईन ही टोपी तू ज्याच्या डोक्यावर ठेवशील, त्याला दिवशी काय काय लाभ होईल, हे मी तुझ्या कानांत सांगीन. तुला का टोपीचा उपयोग दिवसांतून एकदाच करता येईल.'

प्रताप आनंदानं मोहळून गेला. त्याने डोक्यावर टोपी घातली आणि वनमाळींस भेटून सांगितले की मांत्रिकांचा मृत्युसमय आला आहे. टोपीचे रहस्य मात्र त्याने लपवून ठेवले.

त्याच रात्री मांत्रिके पावला. गांवप्रीत लोकांनी मिळून त्याचा अंत्यसंस्कार केला. त्यानंतर प्रतापच्या डोक्यावरील टोपीत काही हातघाल झाली, त्याच्या कानांत आवाज आला 'अन्ना की तुझ्या टोपीवर स्वार झालो आहे. आता तू त्याचा उपयोग करू शकतोस.'

प्रतापने वनमाळींकडचे काम सोडून दिले, आणि तो दुसऱ्या गांवी गेला तेथे एका रस्त्यावरून असताना त्याच्या कानी आवाज आला. 'समोरून निळ्या रंगाचा अगरडा घातलेला जो पुरुष येत आहे त्याचे नांव नक्षत्र आहे. त्याला त्याचे मणिपत्र ऐकव.'

इतक्यात निळ्या कपड्यांतला तो माणूस प्रतापच्या जवळ आला. प्रतापने त्याला म्हटले, 'माशी टोपी असं सांगते तुझं नांव नक्षत्र आहे. एक अनपेक्षित लाभ तुला होणार आहे. त्याच्या बदन्यात तुला मला दोनशे मोहोरा शक्या लागतील.'

प्रतापने त्याचे नाव बरोबर सांगितले, म्हणून नक्षत्रने प्रतापच्या बोलण्यावर विश्वास ठेवला आणि त्याची अटही मान्य केली. प्रतापने जशी त्याच्या डोक्यावर टोपी ठेवली, तसा प्रतापच्या कानांत आवाज आला 'भूषण नांवाच्या एका व्यक्तीने याच्याकडून दोन हजार मोहोरा कर्ज घेतल्या होत्या. त्या कर्जाच्या वसुलीची कांही आशा नव्हती. तेच कर्ज आज बसून होईल.'

प्रतापने नक्षत्रला ही गोष्ट सांगितली, आपली टोपी परत घेतली. दोघेही भूषणच्या घरी गेले. दारातच भूषणने नक्षत्रचे स्वागत केले व पंजने म्हटले, 'या का, मी तुमच्याच घरी कायला निघलो

होतो, ही तुमची रक्कम घ्या, शिवाय हा जास्तीच्या दोनशे मोहोरा' असं म्हणतच त्याने सर्व रक्कम नक्षत्रच्या हातांत सुपूर्द केली.

नक्षत्रने प्रतापच्या उर्दीनुसार त्याला त्याची रक्कम दिली आणि एक सुगंध मोजवारी दिली. आगीसारखी ही वातमी गांवभर पसरली आणि खूप ठोक प्रतापकडे येऊ लागले. प्रताप दिवसांतून, एकदाच ती गोंडेदार झालरीची टोपी असे. त्याच्या कांही लोकांना भरपूर संपत्ती मिळाली, तर कुणाला घनाचे साठे मिळाले. पुष्कळां लोकांना व्यापारांत फायदा होऊन त्यांचा व्यापार

थोड्याच दिवसात श्रीमंत झाला. असेच एक वर्ष सरले. एक दिवस त्याच्या कानांत आवाज ऐकू आला, 'माझ्यामुळे किती लोकांचे बळ्याण झाले. आता माझ्या आत्म्याला शांती मिळाली. आता मी हा गोंडेदार झालरीच्या टोपीस सोडून वातो आहे.'

दिवसापासून त्या टोपीतून आवाज येणं थांबलं. लोकांना तो स्पष्टपणे हे सांगून परत पाठवू लागला, की आता भविष्य नाही.

परंतु त्याच्या विद्येचा लाभ उठवण्याच्या हेतूने कांही स्वार्थी लोकांनी त्याच्याविषयी अपप्रचार सुरू केला. ते म्हणू लागले की प्रतापकडे आजूनही ती मंत्रशक्ती तशीच आहे, लोकांचढलच्या असूयेमुळे तो हे काम करीत नाही.

शेवटी ही अफवा राजापर्यंत पोचली. महाराजांनी प्रतापला बोलावले व सत्य काय ते सांगण्यास सांगितले. प्रतापने मांत्रिकाविषयी बोलण्याचे लपवून सांगितले, 'महाराज मला ही

गोंडेदार झालरीची टोपी मिळाली होती. तिच्या महात्म्यावर व शक्तीवर मी बराच काळपर्यंत ज्योतिष होतो. पण आता तिचे महात्म्य अन् शक्ती नष्ट झाली आहे.'

त्याच्या बोलण्यावर राजाचा विश्वास बसला नाही. त्याने रागीट म्हटले, 'तू हे का सांगित नाहीस की... की टोपीला ही शक्ती कशी प्राप्त झाली, आणि ती मायब तरी कशी झाली? तू जाणून बुजून कांहीतरी गुपित लपवतो आहेस.' नंतर राजाने सर्व मंत्र्यांना दरबारांतून परी गाठवून दिले व प्रतापच्या कानांत हळू आवाजात सांगितले की 'मी सम्राटांची एकुलती एक गुलमी विद्युत्कृता हिच्याशी लग्न करण्याचा निश्चय केला आहे. परंतु माझ्या मंत्र्यांचं म्हणणं असं आहे की दूताद्वारे संदेश सम्राटांकडे पाठवला तर गोष्ट बिघडेल. कदाचित मोठ्या संकटाशीही सामना करावा

लागेत, कारण शेंवटीं ते एक महान सम्राट आहेत. मी आताच एक अगदी नवा निर्णय घेतला आहे की सम्राटावर चढाई करून विजयी होऊनच विजयुक्ताचा हात आपल्या हाती घ्यावा. पण ह्यासाठी माझी तलवार तयारी शक्तीशाली आहे कां?"

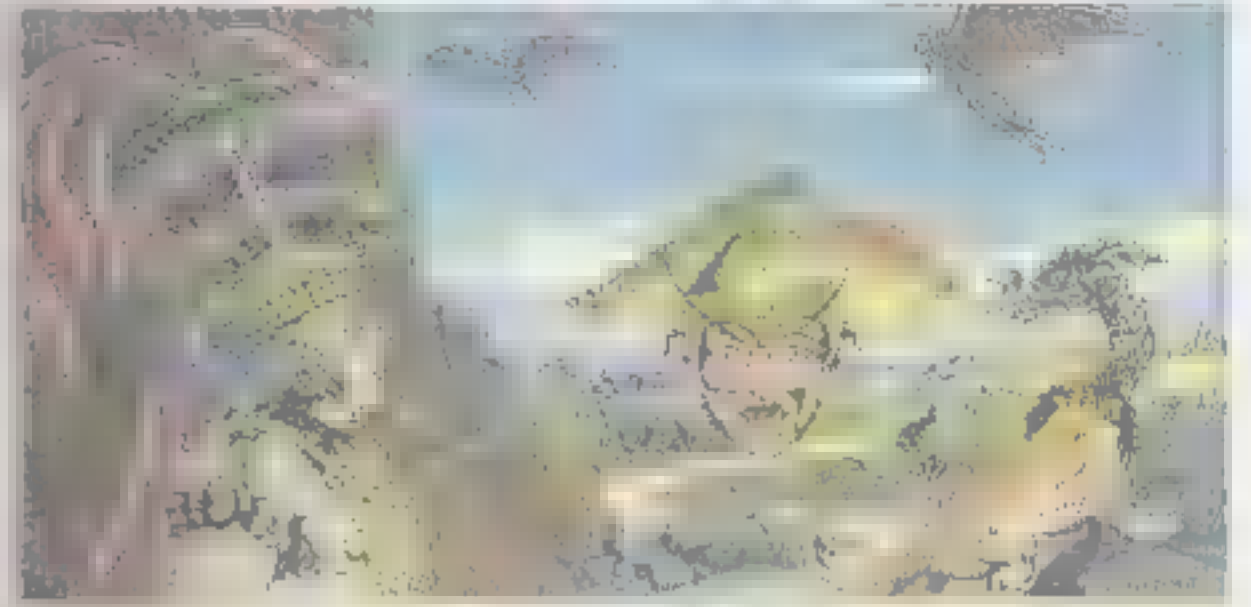
राजाचे बोलणे ऐकून प्रतापच्या शरीराने एक शरधर निर्माण झाली. कांपल्या हाताने त्याने राजाच्या डोक्यावर टोपी ठेवली, पुढच्याच क्षणी राजाचा डोक्यावर कापू लागला, व मातांतील तलवार खाली पडली. राजा सिंहासनावरून पडला पडता ओरडला 'ओ ए मांत्रिका, तू काय करीस?"

प्रतापानी भीतीने शरधर कांपत असतानाच त्याच्या भगति आवाज आला "धाव नकास मला माहित आहे की असमर्थ माणसांच्या शक्ती दिली, तर जेव्हा त्यांच्या शक्ती अजूनही मी तुझ्या टोपीवर स्थापित व्हेई आणि तेव्हाच राजाची टोपीला आज्ञा देण्याचा प्रयत्न केला परंतु त्याला है ठारक नाही की घडणार आहे, नेच टोपी सांगते. आपल्या अशा

कर्तुतीमुळेच तो शापग्रस्त झाला आहे. त्याला विचार की अजूनही तो सम्राटाच्या कन्येशी विवाह करण्याचे इच्छे रचीत स्वप्ने पाहणार आहे का? त्याचा जो हात निकामी झाला आहे, त्याला तो शक्ती देऊ इच्छितो आहे का? जर त्याची इच्छा असेल तर टोपीच्या शक्तीमुळे फक्त त्याचा हात पूर्ववत होईल.' मांत्रिकाने म्हटले.

मांत्रिकाने सांगितलेल्या सर्व गोष्टी प्रतापने राजाला सांगितल्या, तेव्हा राजाने म्हटले, "ना मला विजयुक्ता पाहिजे, ना चंपकसता तलवार पकडणारा पाहिजे."

अथवा चघता राजाच्या हातांत शक्ती आली. तत्वातील आपल्या हातांत उचलत त्याने प्रताप म्हटले, 'ए गोंडदार टोपीवाल्या मांत्रिका, तुझ्यामुळे मी आज एक चांगला धडा घेई. योग्य, अयोग्य ह्याचा नीट विचार करत सनत गोष्टीची तोष धात होती गुणहीन व्यक्तीच विषमस्वप्ने वधण्याचे वेडे मारता. आज मला माझी चूक तुझ्यामुळे समजली.' असे म्हणून त्याने प्रतापला भेटवस्तू देऊन त्याचा योग्य सत्कार केला.

भयंकर घाटी

3

(केशवच्या गुरांमधे जो प्राणी येऊन मिसळला होता, त्याने ब्रम्हापुरची सेनापती व त्याचा सैनिक यांना उार मारले. दुसरा एक सैनिक वाचला, तो जंगलांत पळून गेला. जंगलांत अफळांना उत ऐकून केशवचा पिता अरण्यांत आला आणि त्याने मुलाला जंगलांतली सविस्तर बातमी सांगितली.)

पित्याचे बोलणे ऐकून केशव चकित झाला. जवळपास चरत असलेल्या गुरांकडे आश्चर्याने पाहून तो म्हणाला, "आता मी काही माझ्या लक्षांत आलेय, ज्या प्राण्याबद्दल काळ रात्री तुम्हाला सांगितलं, तोच हा प्राणी आहे. काळ संध्याकाळी तो आपल्या गाईगुरांमोदीं धरी आला होता, पण रात्री अरण्यांत परत केव्हा गेला काही कळत नाही. आज सकाळी तो काही आपल्या गोंठ्यांत नव्हता तो मात्र आपल्या सर्व जनावरांशी खेळीमेळीने वागतो. आज सकाळी

सेनापती व त्याचे सैनिक त्याला धकडून राजाकडे नेऊ लागले. असला विचित्र प्राणी राजाकडे न्यायचा, आणि राजाकडून इनाम मिळवायचा त्यांचा विचार असावा.

"एका सैनिकाने प्राण्याला पकडून त्याच्या गळ्यात फांस अडकवला आणि आपल्या घोड्याला पाठीमागून त्या फांसाची दोरी अडकवली होती. बहुतेक वाटेतच जाताजाता त्याने सैनिक व सेनापती या दोघांना मारून टाकले असावे. पण तसे पाहिलं तर तो इतका साधा दिसतो, की हा

कुणाला अर मारील असं कांही न्हय नाही. पण त्याच्या शिंगाला लागलेले रक्त य पातिले. त्याचे विश्वास ठेवाच्याच लागला पक्ष, जरा त्याच्या शिंगाकडे पाह्या, ताठलंय शिंगावर!"

इतका वेळ म्हाताऱ्याशी मुलगा जेव्हा बोलत होता तेव्हा तो प्राणी दिसला नव्हता. आता मात्र तो त्यांना दिसला. म्हातारा चकित झाला. केशवने त्या प्राण्याला हाताने पकडलं आणि त्याला पित्याजवळ आणलं. त्याच्या शिंगाकडे वोट दाखवून तो म्हणाला, "बघा, तोंडालादेखील रक्त लागलंय, इकडे पहा, हे सगळे रक्ताचेच डाग आहेत."

"म्हणजे नगरांत ज्या वाताऱ्या फैलावल्या होत्या, त्यांत चुकीचं कांही नाही. सेनापती व त्याच्या सैनिकाला झानेच मारलेलं आहे. सैनिक

इकडे येत आहेत. कुणीतरी वातमी पसरवलं कीं तु मनुदेशाचा गुमहेर आहेस आणि वेवांतर कळ इथे राहतो आहेस. या सैनिकांमुळे आता तुझ्यावर मात्र नवीनच संकट कोसळणार आहे." पित्याने इकडेतिकडे नजर टाकीत म्हटले.

"त्यांत माझा कांहीच दोष नाही, सेनापतीने स्वतःवर संकट ओढवून घेतलं होतं. या निदोष विचित्र जनावराच्या मळ्यांत फांस अडकवता आणि त्याला तो घेऊन गेला. म्हणूनच झाने त्यांना मारलं आणि तो इथे परत आलाय. त्याच्या शिंगावरचं रक्त पला दिसलं, तेव्हाच कळलं कीं मारामारी आलेला आहे." केशव म्हणाला.

"असं ये. कुणाचीही असली तरी सैनिक इकडे आले, ते आपल्याला सोडणार नाहींत. तू गीघ कुठेली पळून जा. जेव्हा तुम्हा आज्ञा द्याता तेव्हांपासून ही तलवार मितीवर नटकत राविलीय; ही नलावार आणि तुझे धनुष्यबाण, हे तुझ्या संरक्षणासाठी तुला उपयोगी पडतील. राजाच्या सैनिकांच्या हातात तू सांपडण्यापेक्षां तू लढतालदेता जरी प्राण गमावलेस तर ते जास्त चांगलं ठरेल!"

केशवने वडिलांच्या हातातली तलवार घेतली विचारलं, "पण तेव्हां तुम्ही काय करता?"

"मी?... मी माझा जीव वांचवीन. त्यांतून मी आहे म्हातारा हजार वर्षे कांही मी जगणार नाही. पण राजाच्या सैनिकांच्या मजरेस कांही पडणार नाही. मी या माईगुरांमा अरण्यांत हांकलत नईन. शिपायांच्या दृष्टीला ही जनावरेदेखील पडता कामा नयेत. त्यांचं ते काय करतील हे आपल्याला

काय माहीत?" म्हणाला.

दोघेही बोलत असताना अरण्यांत दुरून घोड्यांच्या टापांचा आवाज आला.

म्हाताऱ्याने मुलाकडे बघितले. केशव लगेच त्या विचित्र प्राण्याकडे गेला. त्याच्या मानेखालचा भाग पकडून केशव म्हणाला, "जर या सैनिकांपासून मामा करायचा असेल, तर याच्यावर स्वार झालं पाहिजे. हा माझ्यासमोर इतका सोळपणो कस असतो, ने कांही नाही." आणि तो त्या प्राण्यावर चढून बसला.

त्या प्राण्याने क्षणभर आपसे मिटले. केशवने "हं, चल पळ, तुला हवं त्या जा." केशवने घोड्याच्या मानेवरचे कस आणि पोटावर पावने दाबून तो प्राणी धान्याच्या वेगाने पर्वताच्या दिशेला धाडायला लागला.

त्या विचित्र प्राण्याची तुफानी दीड पाहून केशव धाडायला त्याची जरी दिली पडली. तरी तो खाली पडला अजना. तो प्राणी एखाद्या पक्ष्याप्रमाणे ह्या खडकावरून त्या खडकावर पाय रोवीत पर्वताच्या शिखराकडे सरार जाऊ लागला.

तो पर्वतांचा प्रदेश भयंकर होता. तिथे मोठे वृक्ष, झाडी, व गुहा होत्या तिथे डरकाळी फोडणार चिते होते, अरवले होती, रांप होते. तिथल्या भागांत पायलोपायती मृत्यूचा सांपळा होता. तो भाग पाहून, "आपण कांही इथून जिवंत पळ जाणार नाही, या क्रूर श्वापदाकडून मारले जाण्याऐवजी ग्रंथापुत्राच्या सैनिकांनी पकडून नेल असतं तर फार तर तुम्हाला असतं.

चांदोवा

हा विचित्र प्राण्याने मला फसवलय," केशवला प्रथम वाटलं, पण मंतर त्याला शंका आली की यडील म्हणाते, त्याप्रमाणे त्या मायावी राक्षस असल कांहीही असलं तरी आता त्याचा कांही उपयोग नव्हता. हा प्राणी नेईस तिफडे जाणे भाग होते. जरी केशवने तलवारीने त्या प्राण्याला मारलं असलं, तरी त्याला इतर जनावरांच्याबरोबर राडाचे लागले असले तिथून जिवंत माहेर मिथंग अशक्यच होतं, त्याला कांहीच सुचेल.

केशव पुरला गोंधळून गेला होता. तितक्यांत विचित्र प्राण्याने उक्ता उंच दगडावरून एका खडकांत उडी घेतली आणि समोरच्या गुहेजवळ झटकन जाऊन तो खिंकाळत उभा राहिला.

त्यानंतर त्या अंधान्या गुहेत कुठेली उजेडाची तिरपी आली. आणि पाठोपाठ मशातीचा प्रकाश

15

डिसेंबर २००५

दिसून जायना. काका गुहेत निश्चयन आशून एक
जाला, "हां ओम, आतां..."

केशव स्वाव्यपणे उभा होता. त्याने लागलीच
आपली तलवार उपसली आणि त्या विचित्र
प्राण्याच्या पाठीवरून खाली उडी घेतली.

गुहेत पूर्वीसारखा अंधार झाला. मशात, उजेड,
धूर नाही दिसना. तो आवाजही बंद झाला. सर्वत्र
नीरव शांतता होती. अणाल जागेला वळत पाहून
केशव थक गेला.

गुहेत कुणीच होतं हे नव्हतं. "तो कदाचित
राक्षस जागेला, बर्बाद असले किंवा कदाचित
पळाडा नरमांसभक्षकांशीत असू शकत." तो
भनांत म्हणत होता.

त्याने हाणघर विचार केला, जो कुणी गुहेत
आहे, त्याला केशव अंधारात नाही तरी जेव्हा उजेड
होता तेव्हा नकीच दिसला असेल, केशवला

पकडण्यासाठी त्याची काहीतरी चाल असेलच.
तिथून जितक्या लवकर निसटता येईल. तितकेच
होते. केशवच्या मनात आले

त्याने त्या प्राण्याकडे बघितले, पण तो जरा
अतनाच होता. दगडाला टेकून उभा होता
आणि आपले शिंग दुसऱ्या दगडात होता.
त्याच्याजवळ जाण्यासाठी केशवने घेतली,
पण तितक्यांत तो दुसऱ्या मोठ्या खडकावर जाऊन
राहिला

केशव शांतच निराश जेव्हा त्याच्या
जिवांत नीव आला होता, तेवढ्यांत प्राणीच
गेल्या तिथून पायी जाणे बरोबर नव्हते.
त्या मागून जुळीही श्वायद त्याच्यावर
चाल करू शकले असते पण तो पाऊला

भाला काय करावे? धीर एकवटता,
ज्या हातात तलवार, त्याच हातांत त्याने थोडेसे
जागरी घेतले. दुसऱ्या हातात धनुष्य घेऊन
मागे तुरुंग एकएक पाऊल टाकीत गुहेच्या
मागे जात राहिला

एकाएकी हेत उजळला, त्या उजेडांत
केशवला एक कुणी इसम दिसला. त्याला टोंकदार
दंडी होती. काळ तोंड, व डोक्यावर निरस्ताण होते.
त्याला पाहून केशव निश्चल होऊन उभा राहिला.

"बऱ्या, घाबरू नकोस, अगदी घाबरू नकोस,
मी तुला अभय दिले आहे. तुला आणि तुझ्या
पित्यालादेखील या दुष्टापासून वाचवण्याची
जवाबदारी माझ्यावर आहे. असे म्हणत तो कुणी
गुहेच्याबाहेर आला.

त्याचे बोलणे ऐकून केशव थरारला, "हो कुणी

का असा, माझ्यावरून काय तारं काही टाकू
आहे. आता तिथून पाहून जरा जरा होतं
पण पक्ष मागे पाहू देऊ नये, अशी माझी आज्ञा
होती. हा कुणी तो इसम निश्चयन करतो
आहे, तो उनीचच माझे व वडिलांचे
रक्षण करील?"

"कत्सा! शक्तीपटल तुला शंका येतेय
ना? झगडे ये, गुहेत चला " म्हणून तो मागे
पिरला, पुन्हा थांबून केशवला निरखून त्याने
विचारले, "माझ्याबरोबर गुहेत वायवी तुला भीती
वाटतेय का?"

केशवला प्रश्नाचा राग आला. मी
काय वाटलो आहे. जरा
चिडताच

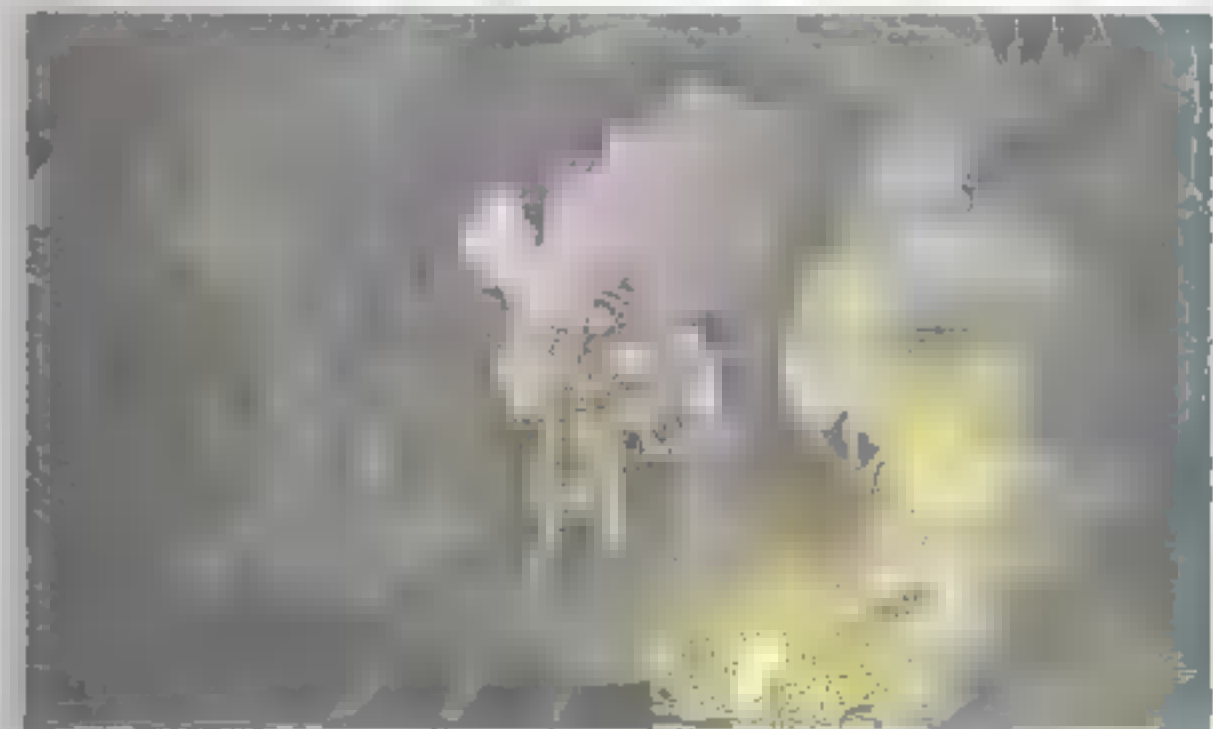
तुझ्याबरोबर गुहेतच आहे, तर तिथे
मी वायवी तयार गेलो आणि

तिथेच राहलो आहे भीती कशाला म्हणतात ते
मला माहीत नाही. एका शंका माझे मन कुरकुरते
आहे, मी ही कां माझे वडील आणि मी, यांची
माहिती तुला कशा काळजी?"

"गुहेत ये, मी तुझ्या शंकेचे समाधान करतो.
जरा तू गुहेतल्या कालभैरवाच्या डोक्यांमधे
थोडेसे तर जगात जे काही चाललय, जे जे
काय केले, ते सगळं तुला सांगेल." त्या कुणीने
नेपावला थोड्याच वेळात.

केशव त्याच्याबरोबर गुहेत पिरला. गुहेत
संपूर्णपणे अंधार होता. अंधारात पायले
त्याला तिथे दगडांत एक मोठी खोबण
होती, त्यात एका दगडी पाण्याची आवृत्ती दिसत
होती. त्या कुण्याचे दोन्ही हात भाल्यासारखे
तालभाळत असून.

"कालभैरव आहे याच्या भक्तांसाठी

वदन्तु, आणि शत्रूसाठी कोटरी झाले. काल-
भैरव" म्हणताना कुठपीने जख्ख्यांनी मुक्ती
त्या मुक्तीच्या वादळांवातावाती आणि झटकन मागे
पळतले तो वेळचल म्हणताना, "केशव, आता
तू कालभैरवच्या जख्ख्यांना बघ, तिकडे बघ, तुझ्या
पेता, ती तुझी मुं ते वाहवारी घेतलेले सैनिक पाहा
तरी! वा का" आणि तो जोराने हसू लागला

केशवने कालभैरवच्या डाळ्यांत पाहिले.
त्याचा भ्रातारा पिता शाहीत बापू भयले. होता.
त्यांचीं गुं : इकडेतिक्डे पळत होती.
घोळ्यावर स्वार होऊन गौनक त्यांचा पाठसाथ
करीत.

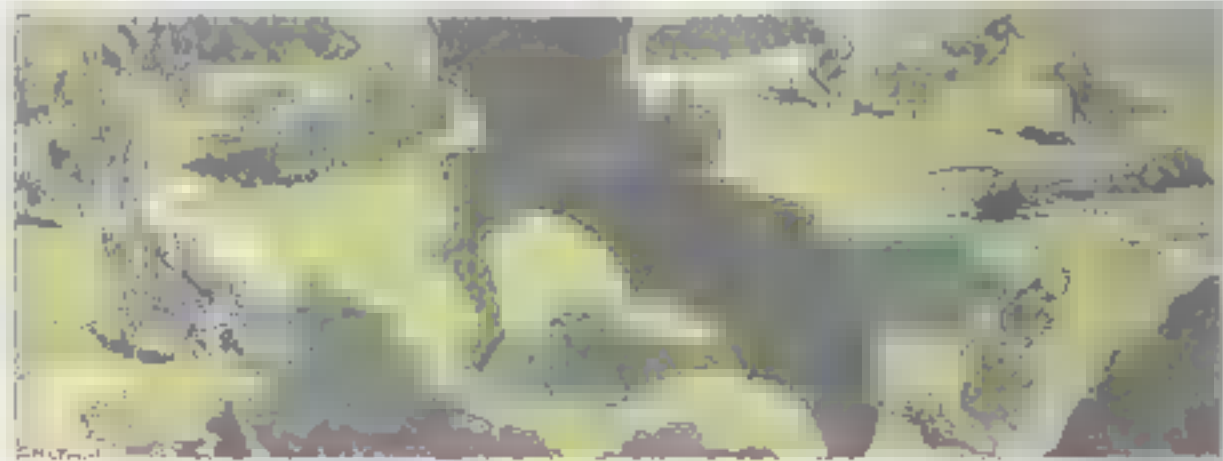
ते हस्त पातून केशवचा फावच नाही! वास्तव,
 पिता हाच शाळाच्यामागे लपला होता.
 गडाच्या सैनिकांना केशवच्या गायी पकडून
 घेतल्या. गुरे गमतीत नव्हत्या त्या पिताला
 अरण्यात सोडून पोट भरावे नागवे
 असते. "नोरकी याच मला इथे या
 वायची चुट्टी नाही?" विचार मनांत येऊन
 केशव पार व काही झाला. पित्याला पकडला सोडून
 इकडे आल्याबद्दल तो स्वतःला दोष नागला.

केशवध्या मनांतले विचार कुरुपीता कळते.
तां तेंमून जेपासा, 'कईत बेमून घेतल्योय, तुझ्या
पित्याचें, मुळावें गुणहोरुचें जेवण हीं उरिलीं.' तीं
गुहेच्यावाहे आसा.

शिवका शिवका कुठे आहेस तू? सैनिकांना
तू जाऊन पकडून लाव, गाईचे रक्षण कर."
तो शोषणे करत होता.

[illegible]

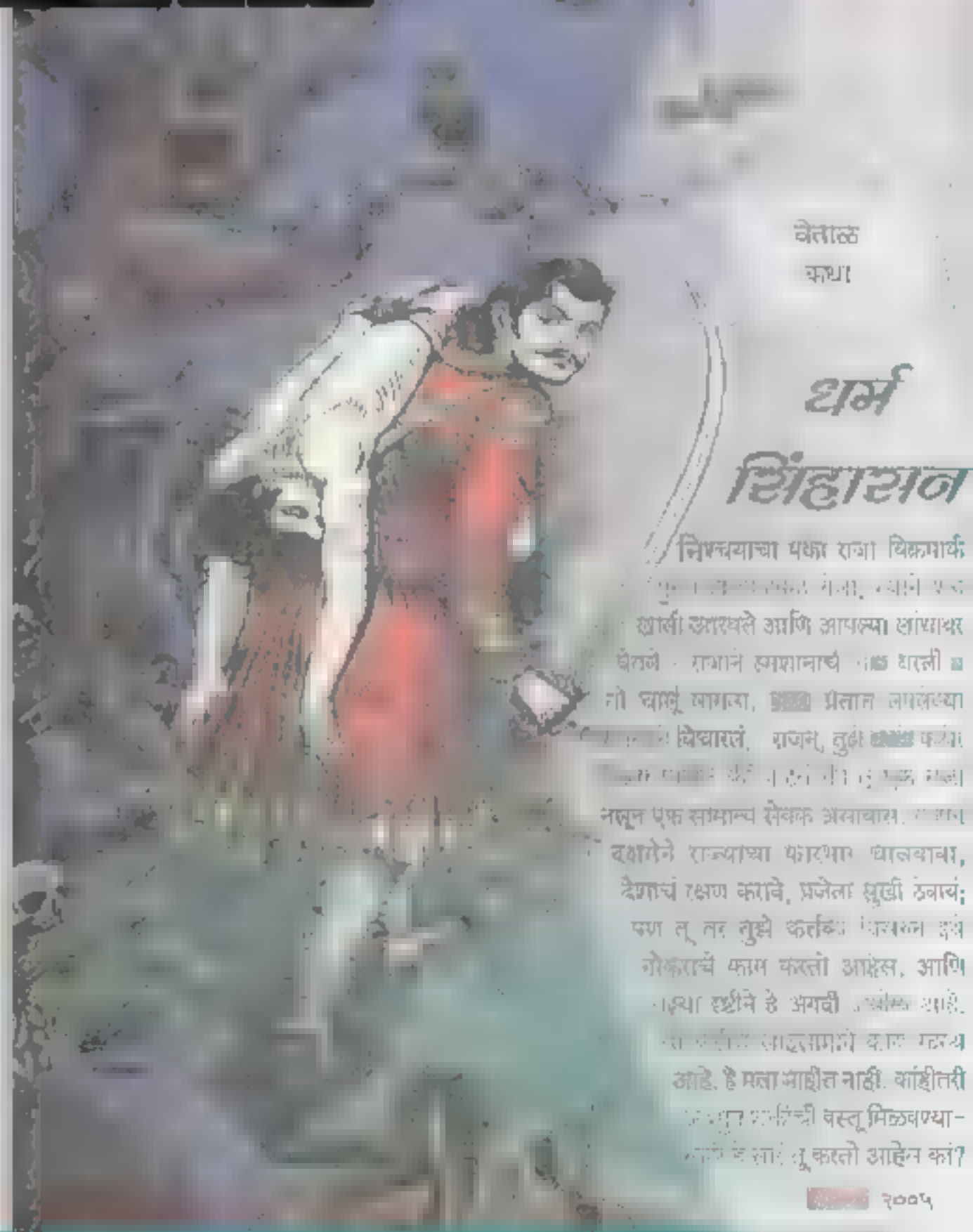
ते पाहून केरावच्या जीवांना जीव शक्यता आढळल्या वडिलांना सैनिक कांही करू शकणार नाहीत अशी यांना शक्यता आढळली. ते अद्भुत शक्तिशाली होते. विविध प्राणी व कुत्री, हे दोघेही आपले शत्रू नसून मित्र न राहता आहेत, याची यांना शक्यता आढळली. (कमराः)

डिसेंबर २००९

三

254

वेताळ
कथा

ਧਰਮ
ਸਿੰਹਾਸਨ

निश्चयाच्चा पक्षा राजा विक्रमार्थः

खातीर उताखले आणि आपल्या लांघावर
घेऊन राजाने स्वयामार्थ काढ धरली
तो घालू पाहत्या, प्रेतात लपलेल्या
विद्यारत्न, राजाने तुझे कर्तव्य
नसून एक सामान्य सेवक असावाय, राजाने
दशगने राज्याच्या फारभाग घालवावा,
देशाचे रक्षण करावे, प्रजेला सुखी ठेवाय;
पण तू तर तुझे कर्तव्य निवडून घे
गोकराचे काम करतो आहेस, आणि
राष्ट्रा रक्षेने हे अगदी जबाब्य आहे,
तुला कर्तव्य सादरसामने द्याय गरज
आहे, हे मला माहीत नाही, माहीतीची
अभाव राजाची वस्तू मिळवण्या-
साठी वेलातू करतो आहेस का?

၂၀၀၆ ခုနှစ်

तशी यस्तू जरी मिळाली, तरीही तिचा योग्य उपयोग करण्यासाठी तीक्ष्ण दृष्टी व विवेक आवश्यक असतो. ज्या व्यक्तीमध्ये हे गुण नसतात, तो राजा नवनीतवर्माप्रमाणे मूर्ख ठरतो. त्याला अशी अदभुत वस्तू मिळाली होती, तरीही त्याने ती हातातून जाऊ दिली. त्याची गोष्ट ऐकताना तुझा दुःख होईल." आणि वेलाळाने पुढील कहाणी सांगायला सुरवात केली.

प्रणवगिरीचा राजकुमार नवनीतवर्मा छाने विवेचनशर्मा नावाच्या एका पंडिताकडे विद्याभ्यास केला.

शिक्षणक्रम संपल्यानंतर त्याला विरोप देताना गुरूने त्याला सांगितले, "शिष्या, तू इथे गुरुकुलांत राहून तुझा शिक्षणक्रम नीट पूर्ण केलेला आहेस. कांही काळानंतर तू प्रणवगिरी राज्याचा वनपार आहेस. राजाला कितीतरी समस्यांचे

निराकरण कुठिचातुयनि व कौशल्याने करावे लागते म्हणून मी तुला एक तांब्याचे वनवडेले सिंहासन भेट म्हणून देतो, आहे. हे एक शक्तिशाली धर्मसिंहासन आहे, जर कधी पलाचा कठोण समस्यांशी सामना करावा लागला, तर त्या समस्यांशी संबंधित असलेल्या व्यक्तीला या सिंहासनावर बसव. समस्यांचे उत्तम महज मिळू शकते. कधीकाळी तुला अतः वाटले की या सिंहासनाची गरज नाही, तर त्यावेळी तू ते मला परत पाठवून दे." असे म्हणून त्यांनी शिष्या नयनीतवर्माला आशिर्वाद दिला व ते तांब्याचे सिंहासनही दिले.

नयनीतवर्मा सिंहासनासह राजधानीला पोचला. थोड्याच दिवसानंतर त्याच्या विन्याने राज्यकारभाराची जबाबदारी त्याच्यावर सोंपवली. नयनीतवर्माने तांब्याचे सिंहासन आपल्या सिंहासनाभोवती व ही चांगल्याप्रकारे राज्यकारभार करू लागला.

एक दिवस सेनाधिपती वीरबाहुने वीरबाहु नावाच्या एका दरोडेखोरास पकडून राजालासमोर आणले. गेली दोन वर्षे राजधानीतल्या धनवंतांना तो लुटत होता. शिपायांना त्याला पकडता येत नव्हते, असला दरोडेखोर पकडला गेला म्हणून राजाला पार समाधान वाटले. पण त्याला काय शिक्षा द्यावी हे त्याला येईना. अखेरीस राजाने वीरबाहुला तांब्याच्या सिंहासनावर बसण्याची आज्ञा केली.

वीरबाहु जसा सिंहासनावर बसला, तसा जावाज उमटला, "हा महाचोर आहे. याला जन्मभर बंदीवासांत ठेवायला हवा!"

सिंहासनांत गुप्तहेरांचा प्रमुख सरदार तिये आला. त्याने विनयपूर्वक वंदन केले आणि तो म्हणाला, "महाराज, वीरबाहुने अनेक नागरिकांच्या घरी चोऱ्या केल्या आहेत हे खरंच आहे, पण या कानांत न्याने कधी कुणाची तक्रार केली नाही. त्याशिवाय, त्याने सर्वसामान्य नागरिकांना कधीही लुटले नाही, फक्त ज्यांची कमाई अयोग्य अन्वयाची होती, अशाच लोकांकडे त्याची दृष्टी होती. त्याने लुटलेली सारी धनराशी त्याने गोरगरीबांमध्ये वाटली. व त्यांची तडचण कमी प्रत्यक्ष केली. आपल्या युक्तिवादार्थ्या समर्थनासाठी त्याने एक पत्रही राजाला दिले.

राजा पुन्हा विचारांत पडला. थोड्या वेळानंतर राजाने सभेत जाहीर केले, "वीरबाहुला मी राज्याच्या अष्टाचार विरोध विभागाचा प्रमुख अधिकारी म्हणून नेमतो आहे."

राजाचा निर्णय ऐकून सारे उपस्थित अज्ञान गुरु झाले. वीरबाहुने जवून राजाला वंदन केले व म्हटले, "महाराज, याझी इमानदारी आपण ओळखलीत आणि माझ्यावर आज ही जबाबदारी सोंपवलीत, त्याबद्दल मी आपल्याशी सदैव कृतज्ञ राहीन."

या घटनेनंतर कांही दिवसानंतर, महाराजाच्या वाढवियसामिभित्त अनेक मनोरंजक कार्यक्रम हाले आणि त्यांत युद्धविद्येच्या स्पर्धाही होत्या. महद्युद्ध व लुहगयुद्ध यांच्या स्पर्धा आल्या, त्यांचे विजयी वीर घोषित केले गेले, पण धनुर्विद्येचा विजय मिळाला आहे याचा निर्णय झाला. नाही कारण या स्पर्धेत तरुण बक्षीसास पात्र ठरले. पण नियमाप्रमाणे त्यांच्यापैकी एकालाच पारितोषिक देता आले असले.

त्याच्यासाठी पुन्हा त्यांची परीक्षा घेवानी शोध

दिसंबर २००५

22

वादीय

23

ढगांना शिवणारे नाक

जपानच्या मुख्यभूमीच्या भोवती अनेक लहानमोठी भेटे आहेत. एका भेटावर एक सरोवर आहे. आता तिचे आसपास इतकी सरोवरे व तलावे आहेत. तेव्हां यांत काय विशेष, असं तुम्ही म्हणाला. पण तर सरोवरांत खास विशेष असं काहीच नाही, पण तिथल्या एका जातीच्या माशांचेस मात्र एक वैशिष्ट्य आहे. असले मासे जगांत इतर कुठेही नाहीत. त्यांना खूप लांबच लांब नाक असते.

त्याच काय झालं की पार पूर्वीच्या काळी, तिथे एक दोलकीवाला होता. सरोवराजवळच्या खेड्यांतून सणवार, लग्नभारंभ असले त्यावेळी तो दोलके धाजवी असे तो खूप मरीब होता. इतका मरीब की एका भूकभारत त्याची लहानशी जोंपडी पार

जमीनवस्त झाली, तर त्याला काही ती जोंपडी पैसे खर्चून पुन्हा उभारता आली नाही. निमटपणे तो सरोवराजवळ डोंगराच्या पायथ्याजवळच एका गुहेत राहायला. काही वर्षांनंतर तो म्हातार झाला त्याला आता दोलके वाजवणे जमेना. शाहजिकच पोटापाण्यापुरतेही पैसे मिळोनात. काही खेड्यांत अधूनमधून अचानगी पुस्त असत.

आता ही मृत्युंशाला लागला होता. एकदा गावातला एक मुलगा गुहेच्या बाजूने जात होता. त्याने म्हातार्यासाठी थोडेसे जेवण आणले तेच त्या दिवाच्याने अखेरचे भोजन करले त्या मुलाला म्हणाला, "पोरा, तू माझी सेवा केलीस म्हणून मला तुला काहीतरी बरीस वायला. मी ही माझी दोलकी आहे. मी इतकी दये ती प्रेमाने लांबाळली, हाडीच तिने मला एक मंत्र दिता आहे. जर एखाद्याच्या नाकापुढे ही दोलकी वाजवली आणि 'वर, वर,' असे पुढे तर समोरच्या व्यक्तीचे जो असेत त्याचे किंवा नाक मोठे होईल. जर मी म्हटलं, 'खाली, खाली,'

तर त्या व्यक्तीचे नाक लहान होईल. आता बघ, आपल्याकडे नकट्या-चपट्या, किंवा मोठ्या नाकाची कितीतरी भाणसे असतात. त्यांना त्यांचे नाक प्रमाणबद्ध ठरलेवे, चेहऱ्याला गोमैसे असावे असे वाटत असते. ही दोलकी मी तुला बरीच देतो आहे. पण पाऊल लहान होव. आणि निराकारण होतुन नेहमी काहीतरी बाक काहीतरी कायचा नाही. माझ्या

मृत्युनंतर माझ्यावर अंतिम सत्कार करण्याची व्यवस्था तू करावीस असं मला वाटतं."

थोड्याच वेळांत म्हातार्याने प्राण सोडला. त्या मुलाने गांवकऱ्यांची मदत घेतली व म्हातार्याचे रीतसर अंत्यसंस्कार केले. चंतर तो दोलकी वाजवायला लागला. त्यांच्या घरमालकाच्या मुर्तीचे नाक पारच गपटे होतं. त्याच्या तिच्याजवळ जाऊन दोलकी वाजवात स्वतःशी "वर, वर" असे पुढे पुढे वायला लागला. तिच्या चेहऱ्याच्या प्रमाणाने तिचे नाक वाढी आलं. शालं, सरोवरात त्या मुलाची सगळीकडे प्रसिद्धी झाली. अनेक लोक त्याच्याकडे आपापल्या नाकाचा आकार बदलायला येऊं लागले. जडमुत चमत्कार दोलकीवाला, म्हणून त्याला भतधोस नसिलेही मिळू लागली.

दोन वर्षांतच एक श्रीमंत अतापी वगला. एक दिवस तो त्याच सरोवराच्या काठावर होता. त्याच्या मनांत विचार आला ही दोलकी जारतीत जाऊन किती शक्तीमान असं शकते ते बघावं तो गवतात महुडला आणि आपल्या स्वतःच्याच नाकाच्या शेंड्यापुढे तो दोलकी वाजवायला लागला. आणि "वर, वर" असे म्हणायला लागला. त्याच्या नाकाचा शेंडा वाढायला लागला. त्याला मजा वाटू लागली. त्याने मोठ्याने नाक भराभर लांब होत होतं. त्याला खेळ गमतीच वाटू होता, तो आपला "वर, वर" राहिला. आणि लांब वाढत राखं नाकही लांबत गेलं. त्याच्या नाकाचं टोंक शेवटी अस्फाशांतल्या ढगांना जाऊन मिळलं.

हे चमत्कारिक दृश्य पाहून दोन गळपक्षी त्या नाकाजवळ विठ्ठवा घालू लागले. आणि आता तर दोलकीवाला जास्तच चेकाळला. पण तेवढ्यांत एका गळपक्षीने ते मऊ नाक मध्येच चौकीत पकडले आणि त्या दोलकीवाल्याच्या लांबच लांब नाकांत एक महाप्रयत्न वेदनेची कळ झाली. तो आता वाढायला

"त्याची माझी" असं म्हणायला लागला. पण गळपक्षी आणती पकड सोडेली. उधर तो वर आभाळात उडायला लागला. तेव्हा दोलकीवालाही इथेत उचलला गेला. तो वर वर जाऊ लागला. तसे नाक लहानलहान होऊं लागले. दोलकीवाला जेव्हा अगदी गळपक्षी जेला, तेव्हा तो दोराने किंचाळला. त्याने चौंच उचलली आणि दोलकीवाला खालीखाली येऊं लागला. त्याने सरोवराच्या पाण्यांतच खोल बुडी मारली.

बिचारा! आता त्याचे रूपांतर एका लांब नाकाच्या माशांत झालं. म्हातार्या दोलकीवाल्याने त्याला बजावत होतं की केवळ उत्सुकता म्हणून बिचाराण दोलकी वाजवायची नाही, पण ही सूचना मात्र हा उत्सही तरुण पार विसरून गेला, आणि आता पार उशीर झालेला होता।

नवे शिवमंदिर

वाटसापुंश

कायकापाती वहा वास्तव रूप व खर्च करण्याचे ठरवून आले. १९८० मध्ये या वृक्षाचे नांव गिरीश वृक्षाला नोंदवले गेले आहे. आपल्या पतीचे प्राण वंचकवृक्षाची जिन पत्नीनेचपासून गळमळीने जिवीत गेली होती, त्या तिमम्मावरून या वृक्षाचे नांव पडले आहे. साऱ्या राज्यांतून हजारो स्त्रिया या वृक्षाचे दर्शन घ्यायला वर्षभर येत असतात. २.१ हेवडेआरामध्ये चिन्तास्तेल्या या वृक्षाला १२७ वर्षांचा वयसाचा आहेत.

घरावरील प्रेम

इतव्यांत एका माणसाने बाहेरून ओरखतच विचारले, "ए म्हातारे, इथल्या शाळावर एक मोठे पेऊन ~~काढले~~ होता ते पाहिलं आहेस का त्याला?"

एक दिवस, घरातले कामघाम आटोपल्यावर
दुपारच्या वेळी ~~११~~ घरामागील ओटबाघरील
झाडाच्या खाली एका बाजेवर सोपली होती, त्याच
वेळी अचानक एक मोर त्या झाडावर येऊन ~~१२~~

गांवच्या जमीनदाराला ही बातमी समजली,
तेव्हा तो अन्नपूर्णाच्या घरी आला व त्याने म्हणजे,
"अन्नपूर्णा, एखादा मोर पाळण्याची माझी फार
इच्छा आहे. मी प्रयत्न केले, पण एकही मोर
कोही माझ्या हातात सांपडला नाही. एवढ्यांतच
मला समजले की तुझ्याजवळ एक पाळीव मोर आहे.

ते पणाने अजूनही मी तुला घेऊन सोण्याच्या मागेत होईल."

अन्नपूर्णाने निःसंकोचपणे म्हटले, "मी काय बोलता आहे? आपण जमीनदारासारखे? आता मोराविषयी आपण बोलता आहात, त्यांनी मी आहे आहे. त्यांच्याशिवाय ना मी राहू शकते, ना माझ्यापणा ना! हे आगदी निखालसं सत्य आहे."

"शिवलाहो!" असे म्हणून जमीनदार निघून गेला. परंतु चार आठवड्यांनी तो परत आला आणि त्याने अन्नपूर्णाला म्हणले, "ते पहा, अन्नपूर्णा, तू कधी गांव सोडून कुठे कुणाकडे गेलीस, तर ह्याचं पालवपोषण कोण करेल?"

अन्नपूर्णाने क्षणभर विचार केला व म्हटले, "आपण योग्यच बोलता आहात. हत्तराप्रमाणेच मलाही आपल्या नातेवाईकांकडे जवळसे बसते, परंतु आठवडा दिवसपेक्षा जास्त दिवस मी राहू शकत

नाही. इथेच आपल्या मोराबरोबर माझा छान मजेत वेळ जातो."

तिचे बोलणे ऐकून जमीनदाराच्या घनांत तिच्याविषयी झाली उत्तरे आणि त्याने म्हटले, "माझी एक गोष्ट ऐक. तुला आणि मोराला मी माझ्या घरी घेऊन जाईन. तिथे तुम्हाला कुठल्याही प्रकारचा त्रास होणार नाही. खुशाल नितके दिवस छायचे नितकी रहा."

जमीनदाराचे बोलणे ऐकताच अन्नपूर्णा एकदम उत्साहि झाली. जमीनदाराबरोबर त्याच्या घरांत राहण्याची इच्छा पण तिच्या घनांत निर्माण झाली, पण त्याने गवताचे शाफरलेलं तिचं त्याच्या चार मिती, गांवाबाहेरील दोन एकर जमीन आणि आपलं सुंदर गांव आठवतं, ती एकदम भावूक झाली.

जमीनदार ते जणते म्हटले, अन्नपूर्णा, सकाळ करून नकोस. माझ्या घरी येईल तर मोराचे पोषणही तुला चांगल्या पद्धतीने करता व आमच्या घरात स्वतंत्रपणे राहताही येईल. तुझ्यावर करतली सक्ती करणार नाही. मी गावच्या सरपंचास सांगेन त्यांनी तुझ्या घराचं नोंद ठाण करावं.

तुला आपल्या शेतीवाडीतून वेळापत्र मिळतं, तेही तुला दोघ्याची व्यवस्था मी करीन.

"ही खरोखरच आनंदाची बात आहे, पण... पण..." बोलता बोलता जमीनदार निघून गेला.

"मला वाटतं, तू बोलताना जरा संकोच करते आहेस. निःसंकोचपणे बोल." जमीनदाराने म्हटले.

"तुमच्यापासून काय तपवाचवं राहिलं? रोज जेवणखाण आल्यावर योगीच्या झाडाखाली बाजेवर

मी तवंडते, तेव्हां झाडाच्या पानांची सळसळ जणू कांही घोषस्त घोषस्त मला झोपते. जर हे घर मोठसं तर पांसांची ती मला कशी ऐकू येणार?"

जमीनदाराने प्रेमळ व भारलेल्या स्वराने म्हटले, "तू योग्यच बोलत आहेस. तुला तुझ्या घरावर इतकं प्रेम आहे तर ते सोडून येऊ नकोस. तुझ्या घराच्या आजूबाजूचा परिसर हिरवागार होईल, माझी मी व्यवस्था करीन. मोराला यवण्याची मला जेव्हा इच्छा होईल, तेव्हा मी स्वतःच इकडे येईन. आपल्या घराविषयी तुला जी ओढ आहे, मोराविषयी जी दयाभाव तुझ्या घनांत आहे, त्या दोन्ही गोष्टी खरोखरीच आहेत." ही बोलून जमीनदार निघून गेला व आपल्या पचनाप्रमाणे त्याने म्हत्तारीच्या घरापोवतातच्या पत्तिराचे सुंदर हत्यार केले.

बघता एक महिना

एव दिवस अन्नपूर्णाने नेहमीप्रमाणे पाळीयधो एक पिकतेला पेर आणि दाणे भरून मोरापुढे ठेवते, अग ती घरात जायला वळली तोंच मागून एक आवाज आला. "आई, आता मी हे सर्व खाऊन नाही राहू शकतं, मला मात, माजी वीर वाड."

अन्नपूर्णाने तगेचच वळून मागे पाहिले. तिथे बघते तर दहा वर्षांचा एक मुलगा हसत उभा होता. प्रथम ती आश्चर्याचकितच झाली, पण मग जरा नातार्जने बोलली "अरे मुला, माझा इथला मोरा कुठे जाई? काय केसलं तू? तुला माझीत आहे का, मला तो माझ्या मुलाप्रमाणेच आहे." असं म्हणतच तिने आजूबाजूस मोठाला शोधायला सुरवात केली.

मुलाने खळखळून हसतच म्हटले, "अग आई, मीच तुझा तो पाळीय मुलगा आहे. तुझ्या प्रेमळ,

चांदोबा

दयाळू आणि आदरणीय दामणुकीमुळेच मला ऋणीनी दिलेल्या शापांतून मुक्ति मिळाली आहे. बघ, ही त्याच जखमेची खूण, त्यावर तू पडशी बांधायचीस ही कधी. आणारी खूण आहे." म्हणत त्याने आपल्या पायावरील खूण तिला दाखवली.

पायावरील खूण, ऋणीचा शाप, सात्या गोष्टी ऐकून अन्नपूर्णाला वाटले की ती खरेच खरे बोलतो आहे. प्रेमाने त्याला आपल्या जवळ ओढत तिने म्हटले, "अरे माझ्या नाडक्या मोरा, ऋपि मुनी बसे शाप देतात तसेच वरदानही देतात, असं मी लहानपणी माझ्या आजीकडून ऐकले आहे. पण हे तरी सांग की त्या मुनींनी तुला शाप का कां बिला?"

आई, ती तर एक मोठीच कदाणी आहे. आज्ञा मला खूप भूक लागली आहे, म्हणून मी तुला थोडक्यांत सांगतो. मला माझे आईवडील कोण ते

माहित नाही जेव्हापासून मला समज आली तेव्हापासून मी भूपाल नांवाच्या एका शेतकऱ्याच्या घरी वाढलो अन् लहानाचा मोठा झालो. गांवामध्ये, इनार मुलांखेरीवर भी गाईगुरांना गांवाबाहेर चरायला घेऊन असं, तिथे झाड्यांवर निरनिराळ्या प्रकारचे अनेक पक्षी असत. सगळ्यांत मोठे मला फार आवडायच्या. एक मोठे पक्षीघराच्या आणि पाळायच्या, अशी माझी खूप इच्छा होती. परंतु मी एकही मोठे पक्षी घेऊ शकलो नाही. एकदा असाच पक्षीघराच्या प्रयत्नात असताना मी खूप थकून आणि निराश होऊन त्यांच्यावर दगड मारू लागलो मी ऐकत असलेल्या दगडांतील एक दगड तपोमग्न ऋषींना लागला. ते संताड होऊन उठले आणि त्यांनी मला 'मोठे बनशील' असा शाप दिला, पण जेव्हाच कांही पैलाने माझ्यावर कृपा करून मला शापमुक्त होण्याचा मार्गही त्यांनी सांगितला.

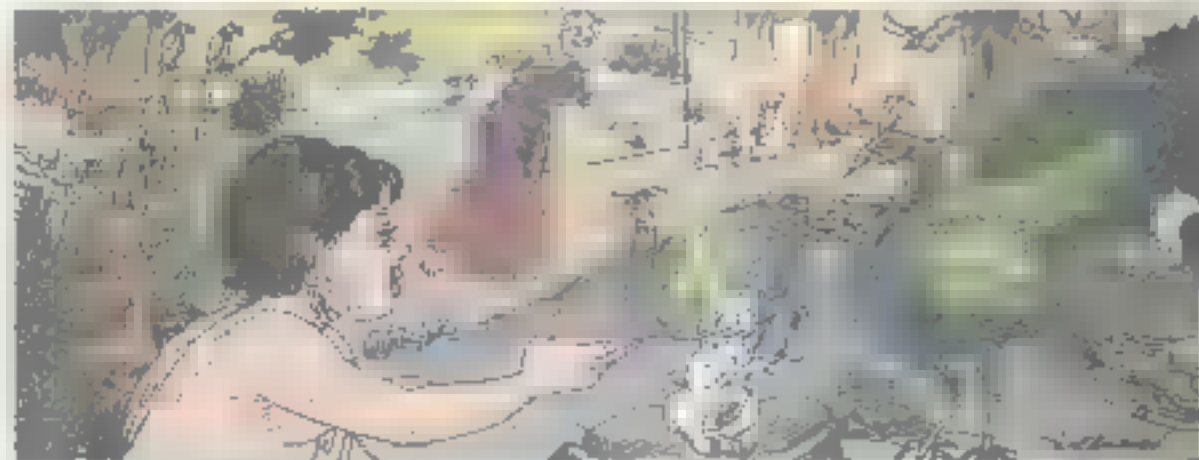
त्यांनी मला सांगितले की, जो कुणी सर्व सजीवांचा आदर करतो, सर्व जीवजंतूंकडून प्रेमभाव ठेवतो, अशा व्यक्तीच्या मदतीने तुला पुन्हा मनुष्यरूप मिळेल. आई, तुझ्यामुळेच मला आज त्या शापातून मुक्ति मिळाली आहे."

अचपूरणी अतिशय खूब झाली. त्याला लगेच जेवण देऊन तिने म्हटले, "आई माझ्या लडक्या मोठे, गांवाच्या जमीनदाराला मोठे फारच आवडतात. ते तुला घेऊन जाऊन सांभाळणार होते. त्यांच्या दयाळू स्वभावामुळेच आज आपल्या घराच्यासमोवती ही हिरवळ आहे. इतकी मोठे झुडुपे आहेत व त्यावर उडणारे अनेक पक्षी आहेत. तू त्यांना कांही मदत करू शकतोस का?"

मुलाने जरा ठोके खाजवले अन् म्हटले "मी मोठे बनल्यामुळे कांही काळ मोठांच्या संगतीत राहिलो आहे. त्यांतील कांही मोठांना मी आपल्या घराच्या बागेतील झाडांवर राहायला सांगू शकतो."

"हो तर, मग तू नक्कीच मला सांग. जमीनदारसाहेब गुरू होतील." अचपूरणी मुलाला प्रोत्साहित करीत उदगारली

तो मुलगा मागच्या काळूत वरून मोठाप्रमाणे ओरडू लागला. थोड्याच वेळांत उत्तरेकडून मोठे तेथील झाडांवर येऊन बसले. कांही दिवसांतच अचपूरणीची वग हिरवळाने आच्छादित झाली, व निरनिराळ्या पक्ष्यांनी भरलेल्या.

वाचकांसाठी कथास्पर्धा सर्वोत्कृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

खालील गोष्ट वाचा

थीनुरचा चक्रधर अत्यंत कजूष होता. लोकांना त्रास देण्यान आणि त्यांना त्याला आसुरी आनंद होई. तो दुष्ट स्वभावाचा होता आणि त्याने लग्न केलेले नव्हते. त्याच्या वडिलाजित घरांत तो एकटाच राहत होता. शेवटी तो म्हत्वासाठी आजारी च मरण पावला.

आता त्याचे भूत त्या घरांत राहू लागले. आसपासच्या लोकांना ते भूत कधी दिसले नाही, पण अरेळी विचित्र आवाज मात्र येत राहिले.

कांही महिने उलटले. राम नांवाचा एक गरीब माणूस त्या रिकाम्या घरांत राहायला लागला. ते पाहून चक्रधरच्या भुताला रान शिंसेल्या घुसखोराला त्याने बाहेर धातवायचे ठरवले. तेव्हापासून राम घरातून बाहेर निघाला की त्याच्या अंगावर दगडगोटे येऊन आदळावता लागले. रात्री अपरात्री घरावर दगड पडल्याचे आवाज येत. पण रामला तर त्या घरांत राहायचे होते. त्याने हा कांही दिवस सोसला. ते भूत कंटाळून मिथून जाईल असा त्याचा होरा होता. पण चक्रधर वास्त होता आणि त्याने आपला खळ चालूच ठेवला. शेवटी, रामने भुताच्या या करणीचा फायदा घेण्याचे ठरवले.

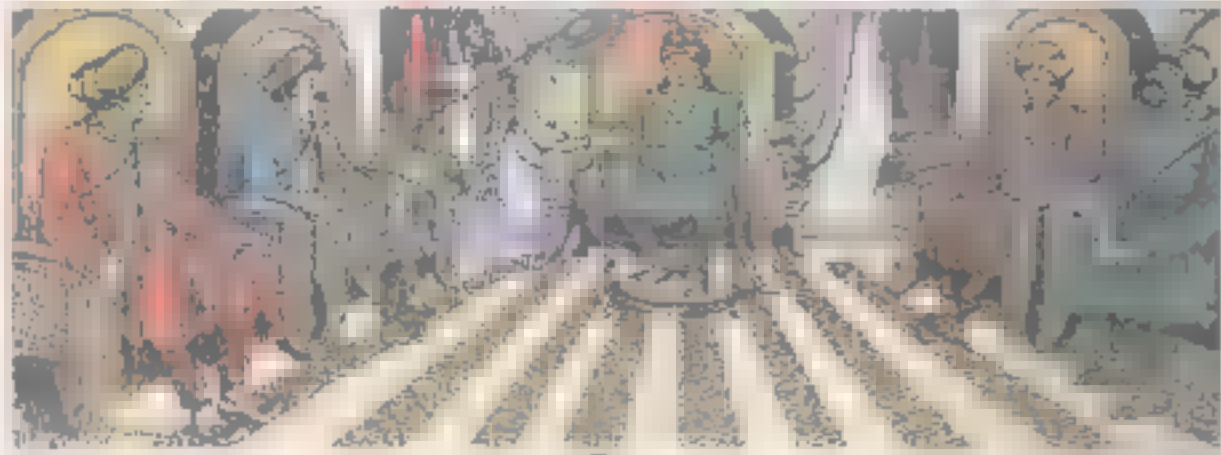
ही गोष्ट तुमच्या शब्दात, १००-१५० शब्दांत पूर्ण करा. त्याला योग्य शीर्षक द्या आणि तुमची प्रवेशपत्रिका खालील कूपनावर आम्हाला पाठवा. पाकिटावर 'वाचा आणि सुचवा' असे लिहा.

शेवटची तारीख : ३१ डिसेंबर २००५

नाव	वय
जन्मतारीख	गाळेचे नांव
घरवापता	
	पिनकोड
पालकांची सही	स्पर्धकाची सही

CHANDAMAMA INDIA LIMITED

82 Defence Officers Colony, Ekkatuthangal, Chennai - 600 097.

धर्माचरण

ब्रह्मवत काशी येथे राज्य करीत असताना चोधि-सत्यानी धनंजय नांवाच्या कुरुक्षेत्राच्या रूपाने इंद्रप्रस्थ येथे जन्म घेतला. त्याच्या राज्यांत येतेवर पडत असे, दुष्काळ कधीही पडत नसे त्यामुळे सर्व सुखी होती. सान्या जंबुद्वीपाल अशी नात्मी पसरली की, धर्माचरण आणि वानधर्म करणारा इंद्रप्रस्थचा राजा धनंजय याची बरोबरी करणारा दुसरा कोणी नाही.

त्याचेवेळेस कलिंग देशाचा कलिंग हा दंतपुत्र ही आपली राजधानी लिये राज्य करीत होता त्याच्या राज्यांत एकदा भयंकर दुष्काळ पडला. लोक भुकेने मरू लागले, काही मुले आपल्या आपांच्या मांडीवरच भुकेने तडफडू लागली, प्रजेत हाहाकार माजला.

देशाची वाईट परिस्थिती पाहून राजा कलिंगला राहवले नाही, त्याने आपल्या मंत्र्यांना बोलावून विचारले - "ह्या वर्षी आपल्या देशात भयंकर दुष्काळ पडण्याचे कारण काय असावे? ह्या वाईट अवस्थेतून वाचण्यासाठी काही उपाय आहे कां?"

मंत्र्यांनी उत्तर दिले - "महाराज, देशांत जेव्हा धर्माची हानी होते, त्यावेळेस असा उत्पात होतो. राजा धनंजय मोठ्या इमानदारीने आपल्या धर्माचे करतो आहे। त्यामुळे त्याच्या देशांत महिन्यांतून तीनदा पाऊस पडतो. देशांत कधी दुष्काळ पडत नाही. प्रजा सुखी आहे आणि देश समृद्ध आहे."

"तर मग तुम्ही लोक एक करा, आजच इंद्रप्रस्थला जाऊन राजा धनंजयाचे दर्शन घ्या, आणि एका सुवर्णपत्रावर धर्माचे नियम लिहून घेऊन या. आपल्यालासुद्धा त्या नियमांचे पालन करून देशाला सुखी समृद्ध करता येईल."

कलिंग देशाचे मंत्री सुवर्णपत्र घेऊन इंद्रप्रस्थला पोहोचले. आणि राजा धनंजयाचे दर्शन घेऊन म्हणाले - "महाराज, आम्ही कलिंग देशाचे रहिवासी आहोत. आमचा देश भयंकर दुष्काळात सांपडला आहे. आपण धर्मात्मा आहात, धर्माचे पालन करून प्रजेचा नांभाळ करीत आहात. त्यामुळे आपली प्रजा सुखी व संपन्न आहे. आमच्या राजाने ज्या धर्माचे पालन करावयाचे हवे,

ते जमण तुवर्णपत्रावर लिहून द्या. म्हणजे आमचा राजा त्या धर्मनियमांचे पालन करून दुष्काळापासून जमतेला बाचवील." असे म्हणत कलिंग देशाच्या मंत्र्यांनी तुवर्णपत्र धनंजयाच्या-समोर आणून ठेवले.

धनंजय नमस्कार करीत म्हणाला - "हे मंत्र्यांनो, मला ह्या कागदावर धर्मसूत्र लिहिण्याची माझी योग्यता नाही. कारण एकदा माझ्याकडून धर्माचे उद्घंघन झाले. आगच्या देशांत तीन वर्षांनंतर एकदा कार्तिक उत्सव होतो. त्यावेळेस राजाला तलावाच्या काठावर करावा लागतो. वंशजाच्या चार पाजूला चार बाण सोळावे लागतात. एकदा मी चारही दिशेने सोडले. तीन बाण बरोबर गेले, परंतु चौथा तलावात पडला. बाणाच्या आघाताने मारो, वेढूक, मरून गेले. अशा प्रकारे माझ्या हातून अधर्माचरण झाले. जर कां माझ्या गळ्यात अत्याचार, अन्याय, घास, नसले, तर त्याचे कारण पूर्वाकांतीन रासन करणाऱ्यांपैकी कोणीतरी असेल तेव्हा आपण कृपा करून त्याचा शोध काढावा."

ही गोष्ट ऐकताच सर्व मंत्र्यांना आश्चर्य वाटले त्यानंतर ते सर्व राजमाता भाषादेवीच्यापाशी आले. सर्व गोष्ट तिला सांगून म्हणाले - "देवीजी, आपण कृपा करून आगच्याक्रांती धर्मनियम लिहून द्या."

"मुला, मी सुद्धा धर्माचे अतिक्रमण केले आहे. एकदा माझ्या मोठ्या मुलाने मला सोन्याची माळ भेट म्हणून दिली. माझ्या मोठ्या सुनेला श्रीमंत घराण्यातली समजून, तिला धाकट्या सुनेला देऊन दाकली, परंतु दुसऱ्या क्षणीच मी पक्षपात केला असे मला उमजले, आणि झालेल्या गोष्टीचे खूप दुःख झाले, त्यामुळे दुसऱ्यांना धर्माचे सूत्र लिहून देण्याची माझी लायकी नाही.

तरी तुम्ही कृपाया कोणातरी योग्य अशा माणसाला शोध घे त्याच्याकडे जा."

त्यानंतर कलिंग देशाचे मंत्री राजाचा भाऊ नंद याच्यापाशी गेले, त्याने सुद्धा एकदा धर्माचे उद्घंघन केले होते ती गोष्ट त्याने सांगण्यास सुरुवात केली - "मी रोज संध्याकाळी रथांत बसून अंतःपुरात जात होतो. केव्हा केव्हा तेथेच रात्रभर राहत होतो. मी माझा चाबूक सोडला, त्याचा अर्थ मी रात्री अंतःपुरात रागाणार नाही. नेव्हा त्या परिस्थितीत माझा सारथी माझी चाट पहात बसे आणि मी चाबूक बरोबर घेऊन गेलो, तर सारथी रथ घेऊन जात असे, व दुसऱ्या दिवशी सकाळी रथ घेऊन येत असे. एकदा मी चाबूक सोडून अंतःपुरात गेलो. त्या दिवशी माझा परतायचा विचार होता तेव्हा राजाने, म्हणजे माझ्या मोठ्या भावाने, मला परत जावू दिले नाही. त्यामुळे मी रात्रभर अंतःपुरातच राहिलो. माझी चाट पहात माझा सारथी रात्रभर पावसात भिजत रथांतच बसून

माझी मुले, मायको जसांचे मी मुलेने तसकडले आहेत, त्याचे कारण तुम्ही आहात. आता आजची भूक आम्ही करी भागवायची ते गुह्यच सांग.

हे बघ सोमनाथ, लोकांची मागणी कधी एकाच तऱ्हेची नसते, इतकी वर्षे तू कांहीही विचार न करता आयुष्य कंठीत होयार. आता उगीत झाला तरी विचारत नाही, पोटापाण्यासाठी तू कांहीही नवीन मार्ग शोधून काढला पाहिजेस. आनंदजींनी सहाय दिला.

सोमनाथ रागावून म्हणाला, "आपल्यासारख्या लोकांना पोटभर खावला मिळते, म्हणून अशा तऱ्हेचा उपदेश गोपा असतो, पण या सांगणदामुळे आमच्या पोटांतली आग कशी शांत होईल?"

आनंदने हसून उत्तर दिला, "एके काळी मीही खूप कष्ट करून माझे पोट भरत होतो, पुढेपुढे कांहीच काम मिळनासे झाले, मी साधूंच्या जथ्यांत सामील

झालो. ज्या गोष्टी सांगून इनतेला आनंद मिळतो, त्या मी सांगतो आणि माझे पोट भरतं आहे. तुलाही माझ्यासारखे बदलायला हवे."

सोमनाथने सांगलीच त्यांचा शिष्य होण्याची इच्छा व्यक्त केली. आनंदजींनी त्याला नकार देत सांगितले, "सर्वांसाठी एकाच मंत्राचा उपयोग होत नसतो. माझ्यावरसुद्धा माझ्या परिवाराची जबाबदारी आहेच की! तू काय जगायचं त्याचा मार्ग तू स्वतःच शोधून काढ."

"पण तोपंत माझी मायको नि मुले मुलेने त्याकड होयार. आपल्यापैकी कोणकोणी? सोमनाथ तूची भावाभावां विचारला. आनंदने नकारा, "असायत सांगू नकोस, मी अजूनच माझ्या माया जाणत आहे. टोकर हा नाझा शिष्य आहे, मी तुझी त्याच्याशी ओळख देईन, त्याला मंत्रांचे विषेचे आहे. जोपर्यंत तुला कांही काम मिळत नाही, तोपर्यंत तू माझे कामनाकार करीत. तुलाय भक्ती वाटू शकत नाही."

सोमनाथने जेव्हा डोलावली तेव्हा योगी आनंद यांनी टोकरला बोलावले. टोकर सात फूट उंचाचा, धडपुट, आणि जगझुपीन होय. मीळ करतकरी केत. सांच नटभरत येते. जाडहड मंडा आणि भरघोस दाढीही त्याला होती. हा सांत्रिक आहे, हे वधितल्यावरच समजत होतं

आनंदजींनी टोकरची पाठ धोपटत त्याला सांगितले, "मी दुसऱ्या गांवाला जातो आहे, ह्याच नांव सोमनाथ आहे. तू पंधरा दिवस ह्याच्या परित्याची काळजी घ्यायचीस, ह्याची मुले ज्याला राहाणार नाहीत याची जबाबदारी तुझ्यावर आहे. त्यानंतर मात्र तुझ्या मंत्रशक्तीनुसार तू माझ्याकडे परत ये."

टोकरने मुला वणात देला आणि तो सोमनाथला पाहिल्याने जग झाला होय. तोय व मुलांनी जेव्हा का दंडाना येतकरी कोणते लोकांनी नकीच कांहीतरी आहे. आणि असेल, असे त्यांना वाटते, मोठ्या आशेने ती सारीजण पुढे राहतावली, टोकरने त्यांना म्हटले, "आता तुम्ही सारेजण डोळे बंद करा पाहू, जे जे पदार्थ ह्याची इच्छा आहे त्यांची नावे सांगा, आणि नंतरच सहाय."

सगळ्यांनी डोळे मिटले. सोमनाथने खीर नि पुन्हा सांगितला. जेव्हा डोळे उघडले तेव्हा परंती पाहिले. ह्याची इच्छा होती. त्यांनी पाहतात तर त्यांना हवी असलेली पक्वान्ने पकीयत ताटांत वाहतू देवतेली होती. सर्वजणांनी ते पक्वान्ने भगपासून खाहे. त्यांचे जेवण झाल्यावरच चांदीची लाटे गायब झाली

त्यांनी टोकरला ह्यावरून विचारलं. टोकरने दिले, "मी इथे पंधरा दिवस राहाणार. तोपर्यंत तुम्ही कांहीतरी जगण्यासाठी नवा मार्ग शोधून काढायला हवा

हे ऐकून सोमनाथ काळजीत गडला. तो टोकरला सांगला, "पण तू मुले मंत्रांविषयी कांहीच नंतर ये." टोकरने हसून उत्तर दिले "आपल्याला खास घ्यायला बाहेरची हवा, घ्यायला पाणी आणि खेवायला अन्न हवे असते. या सर्व गोष्टी आपल्याला निसर्गामार्फत मिळतात आणि सध्यां महामांत्रिक आपल्यापर्यंत पोचवतात. परंतु या मंत्रांच्या महिम्यामुळे मनुष्याला सुखापेक्षा जास्त पीडा सोसावी लागते आणि असमाधान मात्र सनत राहाते. तू माझ ऐक, कांहीतरी उपजीविकेसाठी नवीन मार्ग शोधून काढ."

मंत्रतंत्रामुळे तुला कसले बळ उतात आणि तुझ्यांत रे कोणते असमाधान आहे? जरा मला सांगशीत का?" सोमनाथने विचारले.

तोच गांतपणे उत्तर दिले, "आपले कुल या पीडा कुणासाठी सांगायची नाही, अशी माझ्या गुरूंची मला आक्षा आहे. मी इथून जाण्यापूर्वी तू कोणते करून पोट भरणा आहेस, ते मात्र मला सांग. त्यानंतर मी जाऊन तुला मंत्रशक्ती देण्यासाठी गुरूंची धर्यानगी मागेन."

टोकरच्या बोलण्याने सोमनाथला थोडा विलास मिळाला. मंत्रविषयी शिकायची म्हणजे कांही सांगायची सोपे नव्हे हे त्याला पडले. जगतल्या इतरांचा त्याच्यावर विश्वास नव्हता. म्हणून सोमनाथ व सीता दिवसभर हिंदून नवीन कामांची माहिती काढून ती जमवायला लागले.

इक दिवशी सोमनाथने टोकरला विचारले, "तुझ्या गुरूंची मला एकदा सांगितलं होतं की

पोट भरण्यासाठी म्हणून ते येथी झाले. तू तर मांत्रिक आहेस ना, मग तू त्यांचा शिष्य कसा आहेस?"

"गुरु महाराज महाझानी आहेत. तुम्हा सदेह दूर व्हावा म्हणून त्यांनी तसे सांगितले. केवळ पोटासाठी ते गुरु झालेले नाहीत. मांत्रिकांना स्वातंत्र्य नसतं. अल्लाउद्दीनच्या दिव्यांत जे भूत बंद झालेले होतं, ते स्वतंत्र नव्हतं. त्याची किर्या पावाळीखीची गोष्ट तू ऐकली असशील ना? गुरूजी झाली आहेत, म्हणून ते मला गुलाम म्हणत नाहीत. मला शिष्य मानतात, हे असं आहे मांत्रिकाचं खडतर जीवन!" टोकर म्हणाला.

सोमनाथने ते संभाषण आपल्या पत्नीला सांगितले. य तो पुढे म्हणाला, "मला आपला संका वाटलेय कीं हा टोकर आपल्याला जगायचं वायवतोय. तो जे कांही सांगतोय ते अगदी खर असलं, तरीसुद्धां मी मंत्रविद्या शिकेन आणि तुम्हाला साम्यांना सुखास देवीन. आता मला एकदमालाच मरा होईल पण त्यानं मला विचवलं?"

पण सीताच्या विचार निराळा होता. तिने दामपणे पतीला सांगितलं, "मंत्रतंत्र विद्या शिकायची त्याचं त्याची साधना फार कठीण असले, मंत्रच त्या साधना थायली तर प्राणांतिक संकटे येतात. म्हणून हा

अधोरी विचार तुमच्या मनांत अस्तरा तर तो काढून टाका."

रोवटी, टोकर जायचा दिवस उभाहला. त्याने सोमनाथला विचारले, "मला काळजी वाटतंय कीं मी गेल्यानंतर तुम्ही मंदळी कशी जगाल?"

सोमनाथ व सीताने विळून उत्तर दिलं, "गांवकऱ्यांना कोणत्या गोष्टींची कल्पी असते, त्याची माहिती आम्ही गेल्या कांही दिवसांत गोळा केली आहे. त्या वास्तू आम्ही शहरांतून घेऊन येऊ. त्या विकू आणि होणाऱ्या दस्तू शहरांत नेऊन तिथे विकू. आमचे जीवन सुखीत चालेल. मोठ्यात जाणून घेण्यांत आम्हाला नाही. त्याच्याशी आता आम्हाला कांहीही दणवण नाही."

त्याच्या हा निर्णय ऐकून टोकर अतिराग खूप झाला. त्याच्या आत्मविश्वास जागृत झाला. केव्हाशिवाय सुखी जीवन जगण्याचा अन्ना मार्ग सांपडत नसतो, हा प्रकाश त्याच्या पदला आहे. त्याला समाधान वाटले. खूप टोकरने त्यांचे कौतुक केले. य त्यांचा निरोप घेतला. आणि तो आपल्या गुरूवडे, योगी आनंद यांच्याफडे, निघाला.

विष्णुपुराण

अहिंसा, शांततामय जीवन, जातिधर्म व वर्ण ह्यांना धरून रहाणाऱ्या समाजाची स्थापना करून बौद्धधर्माची शिकवण देणारा चटपूक्ष प्रस्थापित झाला.

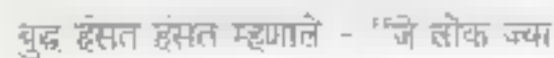
मानव जगतात करणारे करुणाकर बनून आलेले सिद्धार्थ- "गौतमबुद्ध" विद्या "बोधिसत्त्व" वा नात्याने भगवान रूपांत अवतरले आणि त्यांचे गुरू हिमावत्याच्या शिखरापर्यंत वाढतच गेले.

सृष्टावस्थेतसुद्धां गौतमबुद्ध सर्वत्र भ्रमण करीत. समाजाच्या कनिष्ठ वर्गातील अभागी लोकांवर श्रेष्ठ जातीतील लोकांनी केलेले अत्याचार, व अपमान सहन करीत राहिलेले दलित, पीडित या सर्व लोकांना आपल्या उपदेशांद्वारा सम्य व सुखान्कृत बनवून त्यांना आपले शिष्य करून घेत होते. हा कारणामुळे देवदत्तता दुष्टांदरोदर प्रतिकार करण्याकरिता चांगली संधी मिळाली.

त्याने दुष्टांच्या विरोधकांचे संगठन करून त्यांच्यावर हल्ला केला, व अनेक पक्षधरा योजल्या.

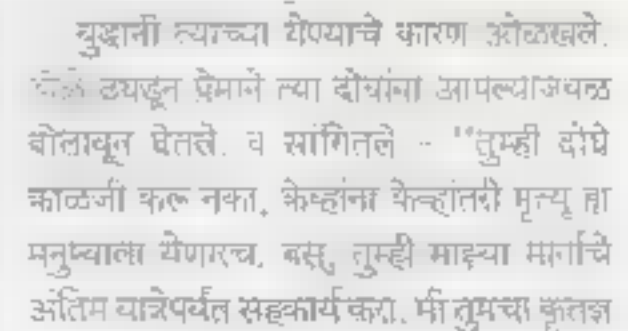
एकदा देवदत्ताने टिंगल करीत दुष्टांना फरीत म्हटलं, "तुम्ही अहिंसेचा प्रचार केलात, तर कान मोत्र झाली. काच सिद्धान्ताने प्रभावित होऊन बरेच लोक बौद्धभिक्षु बनले."

"वाळ देवदत्त! मी सांगितले आहे की, बौद्ध धर्माच्या अनुयायांनी अहिंसेचे केले पाहिजे. परंतु गरीबीमुळे कांही वेळा ज्यावेळी जे कांही मिळेल तो मांसाहार खाऊन त्यांना रक्षकवास लागत आहे. श्रीमंत लोकांना घिनाकष्ट मिळणारा शक्तिवर्धक शाकाहार निर्धन लोकांना सहजसुलभ प्राप्त होत नाही. मनुष्यजातीची सेवा करण्याकरिता आपला धर्म मानणाऱ्या बौद्ध धर्मियांना फक्त जीवन जगण्याकरीताच आहारसची आवश्यकता असते. ते लोक भिक्षा मागून

जीवकने दुर्दान्त आपल्या घरी मित्रा येण्या-

बुद्धाच्या शिष्यगोस्ती त्यांचे सर्व प्रमुख शिष्य
मान खाऊ शालून चिन्तेने उभे होते. सर्वत्र
चांदोबा

आहे. मृत्यु हा तर तिसऱ्या डोळ्यांनी दिसणारा एक प्रकाश आहे. ज्योत जेव्हां विझते तेव्हां त्यावेळी त्याचा प्रकाश जिथे पोहोचतो, त्याच मागनि मीपण जात आहे."

बुद्धांच्या सांगण्याने देवदत्तच्या मनांत एकदम परिवर्तन घडले. त्यांनी बुद्धांच्या चरणकमलांना स्पर्श करण्याची अनुमती मागितली. बुद्धांनी त्याला आपल्याजवळ बोलवत त्याचा खांधावर हात ठेवत म्हणले - "याळ देवदत्ता! जो मनुष्य मानवाच्या कल्याणाच्या हेतूने आपल्या बुद्धीचा उपयोग करून काष्ट करतो, तोच बुद्ध आहे. तो कधीच मरत नाही. मानवांच्या उद्धाराकरिता निर्माण झालेले सर्वच महात्मा बुद्ध आहेत. तू ज्ञानाच्या रत्नाने वैर ओढून मनामध्ये

माझ्याचदल द्वेषभाव निर्माण केलास. आता माझ्या अंतावरील द्वेषभावाचा अंत कर, माझ्या निर्वाणानंतर तू असे मान की माझ्या जागी तू आहेस. माझे भाईबंधुसुद्धां राज्याच्या त्याग करून बौद्ध भिक्षू बनले आहेत. व मानव समाजाच्या सेवा करण्याकरिता त्यांनी स्वतःचा अर्पित आहे. तू सुद्धा माझे अनुसरण करून बौद्धधर्म स्वीकार. त्यांचा प्रसार कर, बौद्ध संघटनेचे संचालन कर. बौद्ध धर्मियांना सरळ मार्गाने जाययास शिकव. ह्या कार्याकरिता तू एक समर्थ व्यक्ति आहेस!" असे सांगून बुद्धांनी देवदत्तच्या माथ्यावर हात ठेऊन आशिर्वाद दिला.

देवदत्त त्याने पुनर्कित झाला. त्याच्या डोळ्यांतून अश्रुविंदू पाहू लागले - "बुद्ध शरणं

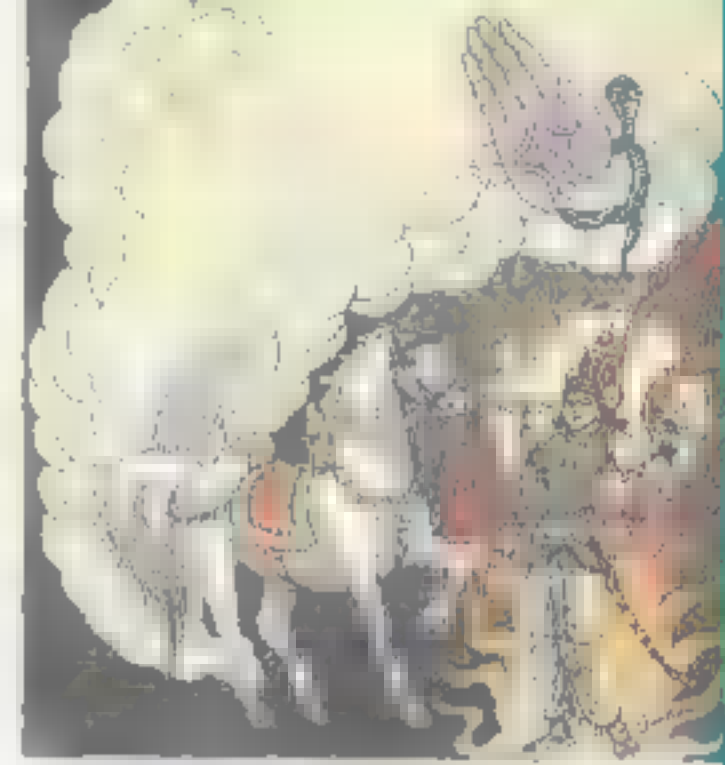
गच्छामि, धर्म शरणं गच्छामि, सद्यं शरणं गच्छामि! अहो, बुद्ध भगवान्! मानवाला देवाच्या रूपांत नदलून टाकणारा मार्ग दाखवून, आपला असा एक आदर्श प्राप्त होणारा धर्म तुम्ही दाखवून दिलात. देवाच्या संघात विचार करण्यालासुद्धां कांही वेगळे असे स्थान नाही. त्यामुळे आपण स्वतःच भगवान् आहोत!" असे म्हणत देवदत्तने गर्ह्यरत जोडून बुद्धांना नमस्कार केला.

तो वैशाख पौर्णिमेचा दिवस होता. पूर्णचंद्र आकाशांत प्रकाशमान झाला होता. पूर्व दिशा प्रच्यवित होऊन बुद्धांच्या निर्वाणाला यश प्राप्त करीत होत्या.

बुद्धानंतर त्यांच्या द्वारे प्रसारित धर्म, उपदेशातून इत्यादि बौद्धधर्माच्या रूपाने प्रचलित झाले. बुद्धांना सर्वजण भगवानाचे रूप व ते एक अवतार पुरुष म्हणून मानू लागले. महर्षि सूतने अशा प्रकारे बुद्धावताराची दहावी वंश. दशावतारापैकी दहावा अवतार कल्की यांच्याविषयी सांगण्यास सुरवात केली.

कृत, त्रेता, द्वापर, व कलियुग चार युग एकत्र केले की एक महायुग म्हटले जाते. प्रत्येक महायुगाच्या शेवटी, कलियुगाच्या शेवटी जेव्हां कल्कीचा प्रभाव वाढत जातो, तेव्हां सारे विश्व संकष्टात सांपडते.

त्या युगांत अशा उत्पन्न होऊ लागतात की, देव आहे की नाही? आणि दुसऱ्या राजूला अशी पण शंका वाटते की मानवप्राणी पण आहे किंवा नाही? असा हा काळ आहे.

एकीतून विभिन्न माणसांची समाजात उत्पत्ती होऊ लागली आहे की, वर्गभेद, वर्गव्यतिराज, जात-पात, भेद-भाव, अत्याचार, राक्षस नीती, हिंसा, असे अनेक दुर्गुण पाहू लागले आहेत. चांगल्या लोकांना जगणे मुश्किल होऊ लागले आहे.

अशा संकटाच्या वेळी विष्णु असा अनुभव करतात की, दुष्टांचा संघार करून दुष्ट लोकांना शिक्षा करण्याशिवाय दुसरा कोणताही उपाय नाही. विचारात त्यांनी कल्कीचा अवतार धारण केला. त्यालाच कल्की अवतार म्हणतात.

शंकर आपल्या अंशापासून एका पांडव्या घोड्याची परिकल्पना करून कल्कीची पूर्ती देत आहेत. तो महान अश्व काळापेक्षा अधिक तीव्र गतीने, पांडव्या शुभ्र घुंव्याच्या रूपाने, धूर सोडत, धूमकेतुप्रमाणे आकाशांत रमण करत, इतर ग्रहांच्या पुढे पळत जात आहे.

त्या अश्वावर आरुढ होऊन कल्की
आकाशात स्पर्श करीत राव प्रसन्न हातात धेऊन
दुष्ट लोकांच्या संहार करण्याकरीता जात आहे.
प्रलयाच्या वेळी भिन्न जगांमध्ये जिजेच्या स्वात
राहिलेली, आकाशानून पृथ्वीवर गळून पडत
झुडाना संहा करत आहे.

कल्कीचा अवतार हा महागणे एक स्वरूप, वीर योद्ध्याप्रमाणे चमत्कार करणाऱ्या, एक कवच धारण केलेल्या, व चांगल्याकारिता त्याचा उपयोग करणाऱ्या सुंदर पुरुषाच्या व दृष्टांच्याकरिता एका महाभयंकर रूपात, दर्शन देत आहे

विष्णुच्या भूत अवतीर्ण झालेला ... कीचा
अवतार वेगवेगळ्या देशांत, वेगवेगळ्या ...
...
...
...
...

अन्वयः । अन्वयान्तरं कर्तृचा प्रमाय
यन्मात्रेणैव संपन्नं तेषां भागवत्या यादव
अन्वयान्तराणां भिन्नं कर्तृविशेषेणैव अन्वयान्तरं
अन्वयान्तरं, यानी, अन्वयान्तरं कर्तृचा, अन्वयान्तरं
अन्वयान्तरं अन्वयान्तरं कर्तृचा

जुलै २०२१

551

चंद्रान्तरा

कल्कीचा जन्म अजितेश्वराच्या तलावातून
 पुण्याच्या जलमंथनातून होऊन घडला आहे. त्यामुळे तो
 जलमंथन देवता लागली आहे. भूदेवी (पृथ्वीमाता)
 कल्कीचा जन्मतार असलेल्या मिष्णुची स्तुती
 करून जागत. तेव्हा द्रव्य व इतर देवता, सप्तऋषि,
 पुत्रांची वर्षा करीत त्याची प्रार्थना करत आहेत.
 नागदुग्नी पदवीवीणेकर सामगान मात आहे.

कल्की स्वतः पृथ्वीवर राज्यकारभा कर्तुन
मन्त्रावर, अधर्म, अन्याय, हत्यादिचा नाश
मानवसमाजात चिभिन्नतेबरोबर एकता व
सहृदीपूर्ण सहजीवन जगायला शिकवत आहे.
कृत युगाचे बीज रोवते जाईल, व आणखी
जाणकारांकडे या स्थापनेकडे येऊन या

क्षा सांगण्याने एवढेच कळते की, विष्णु
 सर्वव्यापी परिणाम स्वरूप आहे. वेळ हीच त्यांची
 स्थिती आहेच अस्तित्व आहे. हे माणस त्यांचे
 परिपूर्ण ~~आहे~~ असा प्रकार पाहून रात
~~आधी~~ दगावतारिची प्रभुल वगलेल्या विष्णु-
 पूराणाचे नमन स्व संपूर्ण केले. (संगम)

संस्कृत-संस्कृतीतल्या कादंबऱ्या

અરબી રાત્રી

ਦੁਖੀ ਹੋਯਾਦੀ ਦੁਖਾਂਨੇ

अबदुल हा बगदादमधे राहणारा एक गरीब इतरम होता. त्याला कधी फारसे काम मिळाले नाही. राहणून आपल्या पांढ्याराचे पालनपोषण करण्याइतके पैसेदेखील तो कधी कमावू शकला नाही. वायकोमुले नेहमी उपाशीपोटी ओपी जात होती. विचारा अबदुल तो कर्तबगार ~~आ~~ नाही म्हणून त्याची विची नेहमी त्याला घालूनपाडून सोलत असे आणि त्याला ~~ह~~ निमूटपणे ऐकून ध्याय ~~आ~~ होतं. काय करणार?

“तुम्ही बघलत, ~~आपला~~ भेकट, आहत
आमची तुम्हाला काळजीच नाही. तुमची
जबाबदारी तुम्हाला ~~आपली~~ नाही, ~~आपली~~ तुम्हाला
कधीही क्षम करण्यात नाही! “एक ना दोन!
अगोदरच अचबुल भुकेला, हचालदील आणि
उदास होता, तो आणखीच दुःखी ~~होत~~

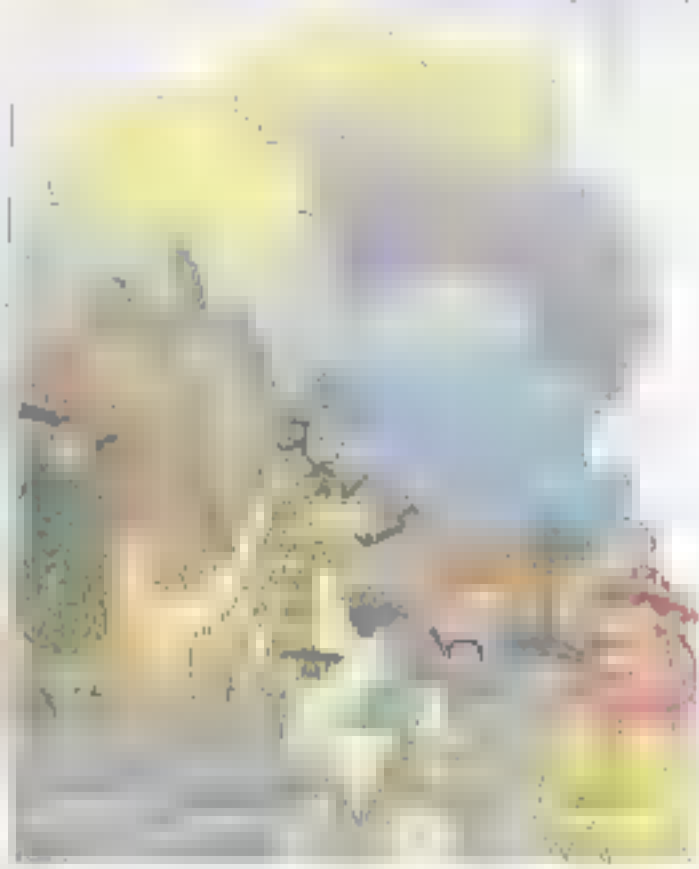
पोटाची भूक आणि बायकोची **खुशाली**

आणखीं एका संकटात सामोरे जावे लागते होते. एक निविड भयानक स्वप्न। तेज सत्री तेच स्वप्न। त्याला स्वप्नांत दिसायचं की तो मोठ्या आकारातून एक लहान जातो असे, जेव्हा त्याच्या शेजारे विभ्रांति घ्यावीशी करते. तेव्हा कुणीतरी कठोर स्वरसंगीत ओरडून सामन होता, चालत रहा, काहीपच्चा दिशेने चला, तुझे नशीब तिथेच लडलेलं," तो प्रवास कष्टमय होता आणि आचाज

कठोर होता बिचारा अथवा सोपेतर वचकून,
उठे.

ત્યાં તો સતત આજ્ઞાર્થ ચાલત હોતં કી ત્યાને
 હોરોહરીનં કાહિરાલ્યા દિશેને કૂચ કરાવ કીં કાથ ?
 પળ માવદલ જંઘાં તો જાપલ્યા ત્રિચીવરોચર
 વોલ્યાવચાં વિચાર વેરી, ત્યાવેલીં તી આળસીનં
 આહાહોરહા સુકં કરીત અરે. "હો, આતા તુમ્હી
 કાહિરાલ્યા જાણાર અહ્યાત કાં" આળસ્યા

कठकटीतून तुम्हाला मिसटायची संधी हवीय तिथे कांभी आम्ही तुम्हाला पकडू नको! नाही!"

कधीकधी अब्दुल उजाडतेवेळीच बगदाव शहराच्या रीमेवरच्या धडक्या विहिरीपाशी यरून राही. बगदादला जाणारा व्यापाऱ्यांचा काफिला त्या विहिरीचे पाणी घेण्यासाठी थांबत असे. अब्दुल त्या व्यापाऱ्यांसाठी सदरफटर काढे करून थोडेफार दिनार मिळवायचा.

एके दिवशी त्या विहिरीपाशी यरून तो आपल्या भयानक स्वप्नावद्दल विचार करत होता, त्यावेळी एक मोठा लांबलचक काफिला तिथे येऊन पोचला त्यांच्यासाठी पाणी काढून देण्यांत आणि त्याच्या उटांना चारापाणी देण्यांत अब्दुल गुंतला, जेव्हा तो विहिरीचे पाणी काढीत होता, तेव्हा दोन माणसे नोलन होती ते त्याने ऐकले.

"फक्त दिवसांतच आपण काहिराला पोचू" एकजण म्हणाला.

"नकोससंच बघा" दुसऱ्याने म्हणून, "मी या लांबच्या प्रवासाला आगदी थकून गेलो आहे."

काहिरा त्याच्या स्वप्नांत राहणं त्याने आपले कान टवकावले. त्याला जाता येईल का? त्याने त्या दोघांना बरोबर काहिराला न्यात का? म्हणून विचारले ते तयार झाले. अब्दुलने आपला डोक्यावरच्या पागोट्याच्या शेपट्याने झाकला, म्हणजे त्याची वायको जर त्यांच्यात भेटली तरी त्याला ओळखला नसता.

वाळवंटाच्या राफनेच्या वाळूच्या रस्त्यावरून बगदादहून काहिराला हा काफिला निघाला. वेळीबांकडी बसवणारी वाट होती. काहिराच्या वेष्टीवर पोचल्यावर काफिला इकडे दिवळे पांगला. प्रत्येक व्यापारी आपापल्या रस्त्याला लागला. अब्दुल उभा राहून आपल्या मित्रांना त्या गर्दीत मिसळून फक्त पाहून राहिला. तो तर थकलेला, भुकेला आणि निर्धन होता. एका खजुराच्या आढाखाली तो बसला आणि सनेच त्याचा डोळा.

संध्याकाळ होत, अली आणि कुणीतरी त्याला हातवून जाणे केले. कांही जाळवून हात त्याच्या पायाला धरून होते "एक नवीन भिकारी आलाय. कुठून रे आलाय तू?" एकाने विचारले. आपण भिकारी नाही, हे सांगायचा अब्दुलने प्रयत्न केला. पण कुणीही त्याचे त्याचे म्हणणे ऐकले नाही. त्याने केलेली म्यान्या व विरोध काळा न जुमानता त्यांनी त्याला ओढून नेले आणि तुलंगस्त डांबले.

त्या रात्री खूप वर्षांनंतर प्रथमच अब्दुलला ते भितीदायक स्वप्न पडले नाही. दुसऱ्या दिवशी त्याला न्यायाधीशासमोर उभे केले गेले.

"आणकी एक भिकारी? नवीन दिसतोस?" न्यायाधीशाने आवाज चढवून त्याला विचारले. "काहिरांमधे भिक भागणं हा मुन्हा आहे, हे तुला ठाऊक नाही का?"

"मी भिकारी नाही हो", अब्दुल गदगदल्या आवाजात म्हणाला, "बगदादहून मी इथे इतक्या दूरवर माझे शोधत आलो आहो."

"इथे बरेच लोक आपले नशीब आजमावताले येतात. पण ते निराश होऊन आपले प्रयत्न सोडतात व परत जातात. तुला बगदादमधेही भाग्य शोधता आले असते! तू काहिराला का आलास?" जरा नरमाईच्या सुरांत न्यायाधीशाने विचारले.

जरी अब्दुल बेतागलेला, थकलाभगला, भुकेला व निराश होता, तरी त्याने मनांतली खरीबुरी गोष्ट न्यायाधीशाला मनसोकळेपणाने सांगितली. आपल्याला रोज पडणारे विचित्र स्वप्नही त्याने सांगितले.

त्याचे बोलणे ऐकून न्यायाधीश खदाखदा हंसत सुटला. नंतर त्याने ठणकावून सांगितले. "तू आगदीच भोळा आहेस. बगदादहून काहिरापर्यंतचा प्रवास किती खडतर आहे! तुझा जीव संकटात सांपडला असता, तू ते स्वप्नविषय सगळे विसर, आणि परत बगदादला जा. कांहीतरी काम तेजीरोटी करव."

न्यायाधीशाने आपली रेशमी पिशावी उधडून त्यांतून कांही दिनार काढले आणि अब्दुलकडे आपला पुढे करीत म्हटले, "अरे दोस्ता, स्वप्नांवर विश्वास ठेवण्याची चूक पुन्हा कधीही करू नकोस. तुला माहिती आहे? मलादेखील आगदी रोज एकच स्वप्न पडतं! पण मी कांही मूर्ख नाही. मी जर त्या स्वप्नावर विश्वास ठेवला तर मी छानशी नोकरी सोडून बगदादला गेलो असतो!"

अब्दुलने न्यायाधीशाकडे निरखून पाहिले. काय? हा माणूसदेखील खजिन्याची स्वप्ने पाहतोय ना? "तुला स्वप्नांमधे आपल्या शकाली दिसत?" त्याने उत्सुकतेने प्रश्न केला.

"तुला ऐकू रेत गेलं नसावं पण, जेव्हा आवाज रोज मला सांगला, 'बगदादच्या पूर्वे रीमेवर जुन्या महालाचे अवशेष पसरलेले आहेत. तिथल्या जुन्या विहिरीपाशी तुला एक मोठा दगड दिसेल. तो काढून आणि तिथे खूप खोल खण. तिथे तुला खजिनं सांपडेल." अब्दुलच्या रोंडातून

अस्फुट चिन्ता बाहेर पडला. त्याने न्यायाधीशाचे आधार मानले आणि मोठ्या उत्साहाने त्याने बगदादची वाट धरली.

बाबेळी त्याच्या सोबतीला त्या व्यापाऱ्यांचा तांडा नव्हता, पण त्याला त्याची चिंता नव्हती. तळपत्या सूर्याचे प्रखर उज आगि रात्री कडाक्याची थंडी पण त्यामुळे त्याची हिंमत व चिकाटी कमी झाली नाही.

शेवटी तो बगदादला परत गेला आणि त्या महानगराच्या पूर्वे भागात आला. न्यायाधीशाने संगितल्याप्रमाणे एका जुन्या बाळ्याचे अवशेष विसतला. तो त्या शिरला आणि त्याला आत एक गडकी विहीर दिसली जरा आश्चर्या

शोभाशोध केल्यानंतर त्याला एक मोठा दगड देखील विसला.

त्याने तो हातवून जरा बाजूला सरकवला आणि जवळच पडलेली एक जुनी काठी घेऊन त्या दगडाखाती त्याने उक्तायला सुरुवात केली.

थोडक्याच देळांत त्याची काठी कांहीतरी कडक वस्तुवर आपटल्याचा आता, त्याने मोठ्या मुळिकीने ती वस्तु बाहेर काढली. ती एक बागड्याची मोठी पिशवी होती. अच्युलने थरथरत्या हातांनी पिशवी उघडली आणि उत्सुकतेने पाहिले काय? त्यात माणके, सोने, जवाहीर देणे प्रसले होते. तो त्याचा खजिना होता.

पिशवी खोलेत पकडली आणि ना धरकडे वळला. विहीने दार उघडले आणि अच्युलफडे ती निखून पाहता तक्रिती तिचे गतीर काढले आणि संतापाने तिने ओट

"काय? परत घरी आला? वादत? कुठे पळून गेला होयना? जवळपास काढला. पिशवीत अनेक सोने कुजकटपणे म्हाले.

"हो ना!" अच्युलने उत्तर दिले. त्याचे डोळे चमकत होते. विहीन्या शब्दांचा तिष्ठरपणा आता त्याला जाणवला नाही. त्याने पिशवी उघडली. ते दागदागिने, जवाहीर, वस्तुने यथून ती वायको थक झाली.

तिच्या तोंडून शब्द फुटेना, तिची वाचा त्याबेळी जी बंद झाली ती कायमचेच बंद पडली. अच्युलने ती वस्तु आता समृद्धि लाभली आणि तो सुखी झाला.

चांदोचा

राजाचा मेव्हणा

एके काळी राजा महासेन सान्या भारताचा चक्रवर्ती राजा होता. महासेनाने राजांना पराभूत केले, ते सारे त्याचे मांडलिक बनले, त्याच्या आज्ञांचे पालन करून त्याला नियमितपणे खंडणी देऊ लागले.

साम्राज्याची स्थापना विचाराने महासेनाने अनेक युद्धे केली. पण त्याने कधीही प्रजेवर जुलूम केला नाही. तो सदैव जनतेचे हितच पाहत असे. त्यासाठी त्याने अनेक योजना सुरू केल्या. म्हणून महासेनाच्या साम्राज्यात सारी राज्ये सुसंपन्न राहिली. फक्त कोसल देशाची स्थिती याहून जरा वेगळी होती.

आपल्या सान्या योजना सर्व राज्यांमध्ये स्मरून होतात, आणि कोसल राज्यात मात्र त्या अयशस्वी का होतात, ते महासेनाला समजेना. त्याबाबतीत त्याने बरीच माहिती गोळा केली, चौकशी केली, पण त्या राज्याच्या अपयशाचे कारण मात्र कळले नाही.

महासेनाफडे एक राजपुरोहित होता. त्याचा एक मातंग गुणनिधी अतिशय भोक्ता होता. गुणनिधीची बातचीत ऐकून सर्वांना हंरायला येई. महासेनदेखील मित्रासी की गुणनिधीला बोलावून घेई आणि त्याचे विनोदी किरसे ऐकून आपली करमणूक करून घेत असे.

गुणनिधी फार भाविक व श्रद्धालू होता. देवतांचे दर्शन घेऊन पुण्यसंघय करावा. अशी त्याची इच्छा होती. गुणनिधीने ऐकले होते की कोसल राज्यात प्रत्येक गांवात एक देवता असते. प्रत्येक गांवात मंदिर असतं, अगदी तिथल्या दुर्गम जंगलातदेखील प्राचीन भविते आहेत. म्हणून त्या देशाची तीर्थयात्रा बरण्याच्या विचाराने तो निघाला.

त्याचे तीर्थाटन सुख, आरामशीर व्हावे यासाठी राजपुरोहिताने त्याच्यासाठी आवश्यक त्या सर्व गोष्टीसह एक गथ व तारथी त्याला घायची व्यवस्था केली. कोसलदेशाच्या सीमेवर

पोंचल्यावर गुणनिधी रामपुरी गांवात शिरसा तिथे नटराजाच्या रुपांत शिवाचे अधिष्ठान होते. लोकांनी नटराजाचे सुंदर मंदिर बांधले होते. ते पाहून गुणनिधी मोहलून गेला. मंदिराला त्या ईश्वराची मूर्ती बघून तो मुग्ध झाला व आनंदाने ओरडला "हर हर महादेव!"

दुसऱ्याच भ्रष्टी दोन शिपाई तिथे आले आणि त्यांनी गुणनिधीला घड पकडून घेवले.

विस्मयाने गुणनिधीने विचारले, "हे काय आहे? मी कांही अपराध केलेला नाही ना? तुम्ही मला कां त्रास देता आहात?"

"मंदिराच्या गाभाऱ्यांत ओरडणे हा अपराधच आहे! चत आता गांवाच्या पाटलाकडे. तिथेच पाचा निवाडा होईल." शिपायांनी सांगितलं.

गुणनिधीने ही गोष्ट आपल्याला ठाऊक

नव्हती हे उगदी निघून सांगितलं. तो त्या गांवात नफसत होता. हा त्याचा पहिलाच मुन्हा होता म्हणून त्याला सोडून लोकांनी अशी त्याने विनंती केली. पण ते शिपाई ऐकेनात. उलट ते पाटीलाकडे जायचा आग्रह घेऊन लागले. लाचार होऊन गुणनिधी त्यांच्याबरोबर जायला तयार झाला.

मंदिरांत बसलेला एक युवक हे सर्व बघत होता. तो दडपून गुणनिधीजवळ आला आणि त्याच्या कानांत कुजकुजता, "ज्याला कांघ्याची मांडवी आहेस? निमूटपणे दोघांना एकेक रुपया देऊन टाक. ते तुला सोडून देतील."

गुणनिधीने दोघांना दोन रुपये दिले. शिपायांनी त्याला सोडून ते निघून गेले. तरुणाचे आभार मानित गुणनिधीने त्याला विचारले, "गाभाऱ्यांत देवाचे नांव घेणे, हा अपराध कसा काय ठरतो?"

तो तरुण हसून म्हणाला, "ग देशांत कांघ्याची काय चूक, याचे कांही नियम नाहीत. कुठली गोष्ट केव्हा चुकीची ठरेल हे आम्हा गांवकऱ्यांनाही माहीत नसते. आम्हाला फक्त इतकंच ठाऊक आहे की जेव्हा शिपाई आमच्यावर दोषारोप करतात, तेव्हा त्यांना लांच देऊन आपण आपली सुटका करून घ्यायची. जर पाटलाकडे जावं लागतं तर त्यापेक्षाही जास्त मोठी रक्कम द्यावी लागते. कारण तिथे न्यायाचा विचार कधी होत नाही!"

चकित होऊन गुणनिधीने विचारले, "पाटीत

सुद्धा लांच घेतात? मग तुम्ही राजाकडे या सोप्याची तक्रार करू शकता ना?"

"तक्रार काय करणार? ते पडले राजाचे मेव्हणे ना?" तरुणाने उत्तर दिले.

गुणनिधीने त्या तरुणाला सांगितले की तो ही राजपुरोहिताचा नातलग होता. त्यावर तो तरुण म्हणाला, "जर तुम्ही ही गोष्ट पाटलांना सांगितलीत, तर त्याच्यापुढे तुम्हाला कांही त्रास होणार नाही."

गुणनिधीने तसंच केलं आणि मग त्या गांवात त्याला कांहीच त्रास झाला नाही. इतर गांवात गेल्यावरही त्याने तसंच केलं आणि त्याची तीर्थयात्रा निर्विघ्नपणे पार पडली. पण प्रत्येक गावांत रामपुरीतल्याप्रमाणे शिपाई लहानराहान गोष्टींसाठी नागरिकांना त्रास देत होते, लांच घेत होते. त्यांतला कांही हिंदूस चरित्त अधिकाऱ्यांना पोंचवत होते - या सगळ्या त्याने पाहिल्या. कुणीही अधिकाऱ्यांविरुद्ध राजाकडे तक्रार करायला घेऊन नव्हते. सगळे गांवपाटीत राजाचे मेव्हणे होते!

प्रवासांत प्रत्येक गांवात गुणनिधी हेच पेंकत आला, "आमचे पाटील आहेत राजाचे मेव्हणे, तेव्हा आम्ही तरी काय करणार?"

चक्रवर्ती महाराजेनला गुणनिधी यात्रा पूर्ण करून परत आला असल्याचे समजले. राजाने त्याला बोलावून घेतले व यात्रेसंबंधी माहिती विचारली. गुणनिधीने एक एक करीत सारे किस्से निवेदन केले व शेवटी तो म्हणाला, "तसिक-

तेच्याबाबतीत कृष्णानंतर या कोसल नरेशाचं गांव ध्यावं लागेल बहुतेक। त्याला किती मेव्हणे असावेत त्याचा कांही अंदाजच बांधता येत नाही!"

आपले हंसू आघरीत महाराजेने विचारले, "तु ते मोजले कां नाहीस रे?"

"महाराज, मी कसे मोजू? प्रत्येक गांवाचा पाटील राजाचा मेव्हणा आहे म्हणे! राज्याबद्दल काम पाहणारे सारे लोक राजाचे मेव्हणे म्हणवतात!" गुणनिधीने उत्तर दिले.

यावेळी मात्र महाराजांना हंसू आले नाही. त्यांनी गुणनिधीला अनेक प्रकारे प्रश्न विचारून तो जे सांगतो आहे, ते कितपत सत्य आहे त्याची शहानिशा केली, कोसलच्या जनतेनेच त्या गोष्टी सांगितलेल्या होत्या. त्यांत कांहीतरी गुंत रहस्य

दडलेले असाचे. महासेनाच्या माहितीनुसार कोसलराजाच्या दोन राण्या होत्या. त्यापैकी एकजण तर महासेनाची सरुखी बहीण होती. तेव्हा कोसल राज्याचा कारभार दुसऱ्या राणीचे भाईबंधू घेत असले, तरी तिला हजार भाऊ असणे अशक्य होते.

गुणनिधीला महासेनाने निरोप दिला आणि राजा विचारांत पडला. राज्यकारभाराच्या ज्या शोभना त्याने केलेल्या होत्या, त्या उत्तम होत्या. पण त्यांची अंमलबजावणी करणाऱ्या अधिकार्यांच्याबाबतीत त्याने कधी विचार केलेला नव्हता. ते अधिकारी अयोग्य असले पाहिजेत म्हणूनच योजना कोसलमध्ये असफल झाल्या. महासेनाने दोन गुप्तचर कोसल राज्यांत लगेच धाडले. त्यांनी राज्यात सर्वत्र हिंखून बरीच माहिती गोळा केली.

गुणनिधीने सांगितले होते, की कोसल देशांत मुद्दामच जनतेला त्रास दिला जातो. अधिकारी आपल्या सत्तेचा बुरूपयोज करतात. त्याचे प्रमुख कारण म्हणजे अधिकारी नेमताना त्यांची गुणवत्ता

व पाचता ध्यानांत घेतलेली नव्हती. उदाहरणार्थ, कोसलचा सेनापती शूर सिंहाला धड तलवार चालवता येत नव्हती. त्याचा सारा पराक्रम नांवापुरताच होता. तो राज्याचा मेव्हणा होता. त्याचमुळे योग्यता नसताना वशित्याने किंवा अन्य कारणाने अधिकारीपद मिळवणारे सगळेच-अण 'राजाचा मेव्हणा' या नांवाने ओळखले जाऊ लागले. आता महासेनाच्या लक्षांत खरी गोष्ट आली. कोसलराजा हा त्याचा मेव्हणा होता. म्हणून योजना असफल ठरत होत्या. तरीही योजना यशस्वी ठेवलेला अंधविश्वास जनतेचे अनहित किती मोठ्या प्रमाणांत करू शकतो, हे स्पष्टपणे कळून चुकले.

त्यानंतर महासेनाने योग्य कारवाई करून अयोग्य अधिकार्यांना मदत्याच्या पदांपरून हटवले. काही वर्षांतच कोसलदेश पुन्हा संपन्न व समृद्ध झाला. राजाने जेव्हा देशांत दौरा केला, तेव्हा लोकांनी त्याला सांगितले, "आमचा पाटील आता राजाचा मेव्हणा नाही, म्हणून आम्ही आता सुखी आहोत!"

आर्य

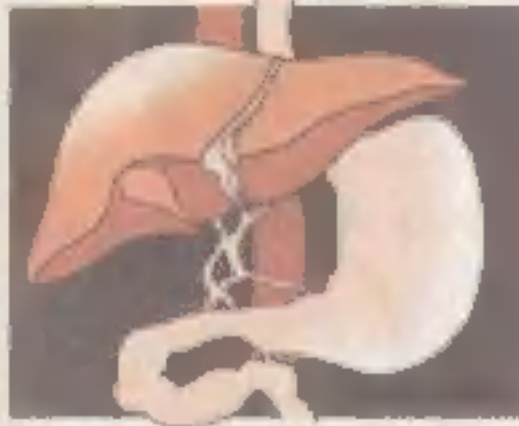
अज्ञात राजकुमाराचे रहस्य

चित्र : गोपी बांधा

तुमचे विज्ञान

सर्वात मोठे मानवी इंद्रिय

मनुष्याच्या शरीरात यकृत हे सर्वात मोठे इंद्रिय आहे. अनेकदा त्याचा उल्लेख 'शरीरातली रासायनी' असा केला जातो. पोटजवळच्या पोकळीतल्या उजव्या भागात, छाती व पोट यांच्यामधल्या पडद्याखाली, यकृत असते. खालच्या बरगड्या याचे संरक्षण करतात.

यकृत (लिहर) आपल्याला स्पशनि कळत नाही व दिसतही नाही. पण जर आपणामुळे त्याला सूज उगली तर मात्र पोट आंत घेतले की बरगड्यांच्या-मागे यकृत हाताला जाणवते.

यकृताची दोन प्रमुख कामे म्हणजे नवीन रसायनांचा संयोग करणे आणि विशाल घातक रसायने निष्क्रम करणे. यकृत निरनिराळी ५०० कामे करते, असा शास्त्रज्ञांचा शोध आहे. त्यापैकी चर्बीचे विघटन करणे आणि ग्लुकोझचे ग्लायकोजेनमध्ये रूपांतर करणे ही आहेत. यकृतांत कोलेस्ट्रॉल निर्माण होते.

तुमचा परितर

बियांचे मणी

फार प्राचीन काळापासून मानवाला मण्यांचे आकर्षण आहे. मण्यांपासून दागिने, शोभेच्या वस्तू, मण्यांची सजावट व सौंदर्यदृष्टीला भावणाऱ्या अनेक ठिकाणी मणी वापरले जातात. सव्यारणपणे, दागड, कांच किंवा प्लास्टिकपासून मणी बनवतात. पण झाडांच्या बियांपासून मणी तुम्ही पाहिले आहेत का? त्या झाडाचे नांव आहे जॉब्स टिअर्स - जॉबचे अर्थ, वायव्यमधल्या जॉबने खूप अर्थ गाळले असं मानतात. हे झाड धर्मातल्या जपमाळेला मात्र मेरीचे अर्थ म्हणतात.

दोन्ही बाजूंना भोके असणाऱ्या या बिया तुकतुकीत असतात. अर्थूसारखा त्यांचा लांबट आकार असतो. थोडक्यांत, या बिया मण्यांसारख्याच दिसतात.

हे झाड उगवले व पानटी असावेत वाटते, पण बियांचा रंग मात्र पांढरा असतो.

माहीत आहे का?

प्रभावी पुदिना

झोंपिल उठवले जाण्याचे अनेक प्रकार तुम्हाला माहीत आहेत. पण या आणि सर्वात प्रसन्न म्हणजे पक्षी जेम्हां छिन्नकीबहेर दिवडिवेल तुम्हाला पहाटेच्या समसुरतीकून हलुबलपणे जगे करतात तो.

दुसरा खपडाचक प्रकार म्हणजे कानाजवळ चुकर डोस गुंऽऽऽ गुंऽऽऽ करायला लागतात, आणि ते चाबले की ओरांत खाज मुटते तो! बाजारांत डांसप्रतिबंधक अशी बरीच पलमे मिळतात.

अम्.आय्.टी. दिल्लीच्या संशोधक शास्त्रज्ञांनी मात्र याच्यावर एक अनोखा उपाय शोधून काढला आहे.

पुदिन्याच्या झाडापासून काढलेले तेल हे डांसाना पळवून लावते.

हा नवाच शोध त्यांनी लक्षात आले. ते तेल अनोफिलीस डांसावर गुणकारी आहे. म्हणून हिंक्तापावर हा प्रभावी उपाय ठरू शकेल.

भारताची ओळख

डिसेंबर हा संगीत महिना पाहू या.

१. दक्षिण भारतीय संगीताला कर्नाटक संगीत हे नांव कुणी व केव्हां दिले?

२. अकबराच्या राजवटीतला दरबारी गायक कोण होता? त्याने कोणती शैली लोकप्रिय केली?

३. कर्नाटक संगीतातली त्रिमूर्ती कोण?

४. मुसलमानी राज्यकर्त्यांनी गझल गायकी लोकप्रिय केली. तिचा उगम कुठे झाला? एका श्रेष्ठ गझल-गायिकेचे नांव सांगा.

५. शिवाची स्तुती करणारी तमिळ उपशास्त्रीय भक्तीगीते कोणती आहेत?

(उत्तरे पान ६६ वर)

महादमदार महारुचादिष्ट महामज्जेदार

